విషయానుక్రమణికా

అరణ్యకాండః

	సర్గసంఖ్యా	పుటసంఖ్యా.
దండకారణ్యావాసప్రకరణం—	౧-౧౬	౧-౬౪
దండకారణ్యే ఋష్యాశ్రమమండలదర్శనం	౧	౧
విరాధనిరోధః	౨-౪	౩
శరభంగాశ్రమగమనం	౫	౧౩
మునిజనప్రార్థనయా సర్వరాక్షసవధప్రతిజ్ఞా	౬	౧౭
సుతీక్ష్ణాశ్రమగమనం	౭-౮	౨౧
సీతారాఘవసంవాదః	౯-౧౦	౨౫
అగస్త్యాశ్రమగమనం	౧౧-౧౨	౩౨
పంచవటీం ప్రతి ప్రస్థానం	౧౩	౪౫
జటాయుసమాగమః	౧౪	౫౨
పంచవటీనివాసః	౧౫-౧౬	౫౬
ఖరదూషణాదిరాక్షసనిగ్రహప్రకరణం—	౧౭-౩౦	౬౪-౧౧౧
శూర్పణఖాతిక్రమణం	౧౭	౬౪
తస్యాః విరూపకరణం	౧౮	౬౭
ఖరప్రేషితచతుర్దశరాక్షసధ్వంసః	౧౯-౨౦	౭౦

	సర్గసంఖ్యా	పుటసంఖ్యా.
సపరివారస్య ఖరస్య నిర్గమః	౨౧-౨౪	౭౬
చతుర్దశసహస్రసంఖ్యాతరాక్షసానాం దూషణత్రిశిరసోశ్చ సంహారః	౨౫-౨౭	౮౯
ఖరసంహారః	౨౮-౩౦	౧౦౦
సీతాహరణప్రకరణం—	౩౧-౫౯	౧౧౧-౨౧౬
విదితసర్వవృత్తాంతస్య రావణస్య మారీచాశ్రమగమనం పునర్లంకాగమనం చ	౩౧	౧౧౧
రావణస్య శూర్పణఖాదురుపదేశః	౩౨-౩౪	౧౧౭
పునః రావణమారీచసంవాదః	౩౫-౪౧	౧౨౬
మారీచమాయామృగప్రలోభనం	౪౨-౪౩	౧౪౭
ఆశ్రమాద్రామస్యాపవాహనం	౪౪	౧౫౬
లక్ష్మణస్యాప్యపవాహనం	౪౫	౧౫౯
రావణస్య రామాశ్రమప్రవేశః	౪౬	౧౬౪
సీతారావణసంభాషణం	౪౭-౪౮	౧౬౮
సీతాపహరణం	౪౯	౧౭౭
జటాయురావణయుద్ధం	౫౦-౫౧	౧౮౧
లంకాం ప్రతి సీతానయనం	౫౨-౫౩	౧౮౯
ఋశ్యమూకగిరిశృంగే భూషణపాతనం	౫౪	౧౯౭
అశోకవనికాప్రాపణం	౫౫-౫౬	౨౦౦
రామలక్ష్మణసమాగమః	౫౭	౨౦౮

	సర్గసంఖ్యా	పుటసంఖ్యా.
సీతానవలోకనజనితవ్యాకులతా	౫౮-౫౯	౧౨౨
సీతాన్వేషణప్రకరణం—	౬౦-౭౫	౧౨౬-౧౭౭
ఆశ్రమసమీపే సీతావిచయనం	౬౦-౬౬	౧౨౬
జటాయుసందర్శనం	౬౭-౬౮	౧౪౩
క్రౌంచారణ్యాతిక్రమణేనాయో-ముఖీనిగ్రహః	౬౯	౧౫౦
కబంధశాపవిమోచనం తత్కృత-సహాయసూచనం చ	౭౦-౭౩	౧౫౬
శబర్యాశ్రమగమనం	౭౪	౧౬౯
పంపాప్రవేశః	౭౫	౧౭౩

———:o:———

శ్రీ

శ్రీరామాయ నమః

అరణ్యకాండప్రారంభః.

ప్రవిశ్య తు మహారణ్యం దండకారణ్యమాత్మవాన్ ।
దదర్శ రామో దుర్ధర్షః తాపసాశ్రమమండలం ॥ ౧
కుశచీరపరిక్షిప్తం బ్రాహ్మ్యా లక్ష్మ్యా సమావృతం ।
యథా ప్రదీప్తం దుర్దర్శం గగనే సూర్యమండలం ॥ ౨
శరణ్యం సర్వభూతానాం సుసంమృష్టాజిరం తథా ।
మృగైర్బహుభిరాకీర్ణం పక్షిసంఘైస్సమావృతం ॥ ౩
పూజితం చ ప్రనృత్తం చ నిత్యమప్సరసాం గణైః ।
విశాలైరగ్నిశరణైః స్రుగ్భాండైరజినైః కుశైః ॥ ౪
సమిద్భిస్తోయకలశైః ఫలమూలైశ్చ శోభితం ।
ఆరణ్యైశ్చ మహావృక్షైః పుణ్యైః స్వాదుఫలైర్వృతం ॥ ౫
బలిహోమార్చితం పుణ్యం బ్రహ్మఘోషనినాదితం ।
పుష్పైర్వన్యైః పరిక్షిప్తం పద్మిన్యా చ సపద్మయా ॥ ౬
ఫలమూలాశనైర్దాంతైః చీరకృష్ణాజినాంబరైః ।
సూర్యవైశ్వానరాభైశ్చ పురాణైర్మునిభిర్వృతం ॥ ౭
పుణ్యైశ్చ నియతాహారైః శోభితం పరమర్షిభిః ।
తద్బ్రహ్మభవనప్రఖ్యం బ్రహ్మఘోషనినాదితం ॥ ౮

బ్రహ్మవిద్భిర్మహాభాగైః బ్రాహ్మణైరుపశోభితం ।
స దృష్ట్వా రాఘవః శ్రీమాన్ తాపసాశ్రమమండలం ॥ ౯
అభ్యగచ్ఛన్మహాతేజాః విజ్యం కృత్వా మహద్ధనుః ।
దివ్యజ్ఞానోపపన్నాస్తే రామం దృష్ట్వా మహర్షయః ॥ ౧౦
అభ్యగచ్ఛంస్తదా ప్రీతాః వైదేహీం చ యశస్వినీం ।
తే తం సోమమివోద్యంతం దృష్ట్వా వై ధర్మచారిణః ॥ ౧౧
లక్ష్మణం చైవ దృష్ట్వా తు వైదేహీం చ యశస్వినీం ।
మంగళాని ప్రయుంజానాః ప్రత్యగృహ్ణన్ దృఢవ్రతాః ॥ ౧౨
రూపసంహననం లక్ష్మీం సౌకుమార్యం సువేషతాం ।
దదృశుర్విస్మితాకారాః రామస్య వనవాసినః ॥ ౧౩
వైదేహీం లక్ష్మణం రామం నేత్రైరనిమిషైరివ ।
ఆశ్చర్యభూతాన్ దదృశుః సర్వే తే వనచారిణః ॥ ౧౪
అత్రైనం హి మహాభాగాః సర్వభూతహితే రతం ।
అతిథిం పర్ణశాలాయాం రాఘవం సంన్యవేశయన్ ॥ ౧౫
తతో రామస్య సత్కృత్య విధినా పావకోపమాః ।
ఆజహ్రుస్తే మహాభాగాః సలిలం ధర్మచారిణః ॥ ౧౬
మూలం పుష్పం ఫలం వన్యం ఆశ్రమం చ మహాత్మనః ।
నివేదయిత్వా ధర్మజ్ఞాః తతః ప్రాంజలయోఽబ్రువన్ ॥ ౧౭
ధర్మపాలో జనస్యాస్య శరణ్యస్త్వం మహాయశాః ।
పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ రాజా దండధరో గురుః ॥ ౧౮

ఇంద్రస్యేహ చతుర్భాగః ప్రజా రక్షతి రాఘవ ।
రాజా తస్మాద్వరాన్ భోగాన్ భుఙ్క్తే లోకనమస్కృతః ॥ ౧౯
తే వయం భవతా రక్ష్యాః భవద్విషయవాసినః ।
నగరస్థో వనస్థో వా త్వం నో రాజా జనేశ్వరః ॥ ౨౦
న్యస్తదండా వయం రాజన్ జితక్రోధా జితేంద్రియాః ।
రక్షితవ్యాస్త్వయా శశ్వత్ గర్భభూతాస్తపోధనాః ॥ ౨౧
ఏవముక్త్వా ఫలైర్మూలైః పుష్పైరన్యైశ్చ రాఘవం ।
అన్యైశ్చ వివిధాహారైః సలక్ష్మణమపూజయన్ ॥ ౨౨
తథాఽన్యే తాపసాస్సిద్ధాః రామం వైశ్వానరోపమాః ।
న్యాయవృత్తా యథాన్యాయం తర్పయామాసురీశ్వరం ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ప్రథమస్సర్గః.

అథ ద్వితీయస్సర్గః.

కృతాతిథ్యోఽథ రామస్తు సూర్యస్యోదయనం ప్రతి ।
ఆమంత్ర్య స మునీన్ సర్వాన్ వనమేవాన్వగాహత ॥ ౧
నానామృగగణాకీర్ణం శార్దూలవృకసేవితం ।
ధ్వస్తవృక్షలతాగుల్మం దుర్దర్శసలిలాశయం ॥ ౨
నిష్కూజనానాశకునిఝిల్లికాగణనాదితం ।
లక్ష్మణానుగతో రామః వనమధ్యం దదర్శ హ ॥ ౩

సీతయా సహ కాకుత్స్థః తస్మిన్ ఘోరమృగాయుతే ।
దదర్శ గిరిశృంగాభం పురుషాదం మహాస్వనం ॥ ౪
గంభీరాక్షం మహావక్త్రం వికటం విషమోదరం ।
బీభత్సం విషమం దీర్ఘం వికృతం ఘోరదర్శనం ॥ ౫
వసానం చర్మ వైయాఘ్రం వసార్ద్రం రుధిరోక్షితం ।
త్రాసనం సర్వభూతానాం వ్యాదితాస్యమివాంతకం ॥ ౬
త్రీన్ సింహాంశ్చతురో వ్యాఘ్రాన్ ద్వౌ వృకౌ పృషతాన్ దశ ।
సవిషాణం వసాదిగ్ధం గజస్య చ శిరో మహత్ ॥ ౭
అవసజ్యాయసే శూలే వినదంతం మహాస్వనం ।
స రామం లక్ష్మణం చైవ సీతాం దృష్ట్వా చ మైథిలీం ॥ ౮
అభ్యధావత సంక్రుద్ధః ప్రజాః కాల ఇవాంతకః ।
స కృత్వా భైరవం నాదం చాలయన్నివ మేదినీం ॥ ౯
అంకేనాదాయ వైదేహీం అపక్రమ్య తతోఽబ్రవీత్ ।
యువాం జటాచీరధరౌ సభార్యౌ క్షీణజీవితౌ ॥ ౧౦
ప్రవిష్టౌ దండకారణ్యం శరచాపాసిధారిణౌ ।
కథం తాపసయోర్వాం చ వాసః ప్రమదయా సహ ॥ ౧౧
అధర్మచారిణౌ పాపౌ కౌ యువాం మునిదూషకౌ ।
అహం వనమిదం దుర్గం విరాధో నామ రాక్షసః ॥ ౧౨
చరామి సాయుధో నిత్యం ఋషిమాంసాని భక్షయన్ ।
ఇయం నారీ వరారోహా మమ భార్యా భవిష్యతి ॥ ౧౩

యువయోః పాపయోశ్చాహం పాస్యామి రుధిరం మృధే ।
తస్యైవం బ్రువతో ధృష్టం విరాధస్య దురాత్మనః ॥ ౧౪
శ్రుత్వా సగర్వితం వాక్యం సంభ్రాంతా జనకాత్మజా ।
సీతా ప్రావేపతోద్వేగాత్ ప్రవాతే కదళీ యథా ॥ ౧౫
తాం దృష్ట్వా రాఘవస్సీతాం విరాధాంకగతాం శుభాం ।
అబ్రవీల్లక్ష్మణం వాక్యం ముఖేన పరిశుష్యతా ॥ ౧౬
పశ్య సౌమ్య నరేంద్రస్య జనకస్యాత్మసంభవాం ।
మమ భార్యాం శుభాచారాం విరాధాంకే ప్రవేశితాం ॥ ౧౭
అత్యంతసుఖసంవృద్ధాం రాజపుత్రీం యశస్వినీం ।
యదభిప్రేతమస్మాసు ప్రియం వరవృతం చ యత్ ॥ ౧౮
కైకేయ్యాస్తు సుసంపన్నం క్షిప్రమద్యైవ లక్ష్మణ ।
యా న తుష్యతి రాజ్యేన పుత్రార్థే దీర్ఘదర్శినీ ॥ ౧౯
యయాఽహం సర్వభూతానాం హితః ప్రస్థాపితో వనం ।
అద్యేదానీం సకామా సా యా మాతా మమ మధ్యమా ॥
పరస్పర్శాత్తు వైదేహ్యాః న దుఃఖతరమస్తి మే ।
పితుర్వియోగాత్ సౌమిత్రే స్వరాజ్యహరణాత్తథా ॥ ౨౧
ఇతి బ్రువతి కాకుత్స్థే బాష్పశోకపరిప్లుతే ।
అబ్రవీల్లక్ష్మణః క్రుద్ధో రుద్ధో నాగ ఇవ శ్వసన్ ॥ ౨౨
అనాథ ఇవ భూతానాం నాథస్త్వం వాసవోపమః ।
మయా ప్రేష్యేణ కాకుత్స్థ కిమర్థం పరితప్యసే ॥ ౨౩

శరేణ నిహతస్యాద్య మయా క్రుద్ధేన రక్షసః ।
విరాధస్య గతాసోర్హి మహీ పాస్యతి శోణితం ॥ ౨౪
రాజ్యకామే మమ క్రోధః భరతే యో బభూవ హ ।
తం విరాధే ప్రమోక్ష్యామి వజ్రీ వజ్రమివాచలే ॥ ౨౫

మమ భుజబలవేగవేగితః
పతతు శరోఽస్య మహాన్ మహోరసి ।
వ్యపనయతు తనోశ్చ జీవితం
పతతు తతస్స మహీం విఘూర్ణితః ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే ద్వితీయస్సర్గః.

అథ తృతీయస్సర్గః

ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణః శ్రీమాన్ రాక్షసం ప్రహసన్నివ ।
కో భవాన్ వనమభ్యేత్య చరిష్యసి యథాసుఖం ॥ ౧
అథోవాచ పునర్వాక్యం విరాధః పూరయన్ వనం ।
ఆత్మానం పృచ్ఛతే బ్రూహితం కౌ యువాం క్వ గమిష్యథః ॥ ౨
తమువాచ తతో రామః రాక్షసం జ్వలితాననం ।
పృచ్ఛంతం సుమహాతేజాః ఇక్ష్వాకుకులమాత్మనః ॥ ౩
క్షత్రియౌ వృత్తసంపన్నౌ విద్ధి నౌ వనగోచరౌ ।
త్వాం తు వేదితుమిచ్ఛావః కస్త్వం చరసి దండకాన్ ॥ ౪

తమువాచ విరాధస్తు రామం సత్యపరాక్రమం ।
హంత వక్ష్యామి తే రాజన్ నిబోధ మమ రాఘవ ॥ ౫
పుత్రః కిల జయస్యాహం మమ మాతా శతహ్రదా ।
విరాధ ఇతి మామాహుః పృధివ్యాం సర్వరాక్షసాః ॥ ౬
తపసా చాపి మే ప్రాప్తా బ్రహ్మణో హి ప్రసాదజా ।
శస్త్రేణావధ్యతా లోకేఽచ్ఛేద్యాభేద్యత్వమేవ చ ॥ ౭
ఉత్సృజ్య ప్రమదామేనాం అనపేక్షౌ యథాగతం ।
త్వరమాణౌ పలాయేథాం న వాం జీవితమాదదే ॥ ౮
తం రామః ప్రత్యువాచేదం కోపసంరక్తలోచనః ।
రాక్షసం వికృతాకారం విరాధం పాపచేతసం ॥ ౯
క్షుద్ర ధిక్త్వాం తు హీనార్థం మృత్యుమన్వేషసె ధ్రువం ।
రణే సంప్రాప్స్యసే తిష్ఠ న మే జీవన్ గమిష్యసి ॥ ౧౦
తతస్సజ్యం ధనుః కృత్వా రామస్సునిశితాన్ శరాన్ ।
సుశీఘ్రమభిసంధాయ రాక్షసం నిజఘాన హ ॥ ౧౧
ధనుషా జ్యాగుణవతా సప్త బాణాన్ ముమోచ హ ।
రుక్మపుంఖాన్ మహావేగాన్ సుపర్ణానిలతుల్యగాన్ ॥ ౧౨
తే శరీరం విరాధస్య భిత్త్వా బర్హిణవాససః ।
నిపేతుశ్శోణితాదిగ్ధాః ధరణ్యాం పావకోపమాః ॥ ౧౩
స విద్ధో న్యస్య వైదేహీం శూలముద్యమ్య రాక్షసః ।
అభ్యద్రవత్ సుసంక్రుద్ధః తదా రామం సలక్ష్మణం ॥ ౧౪

స వినద్య మహానాదం శూలం శక్రధ్వజోపమం ।
ప్రగృహ్యాశోభత తదా వ్యాత్తానన ఇవాంతకః ॥ ౧౫
అథ తౌ భ్రాతరౌ దీప్తం శరవర్షం వవర్షతుః ।
విరాధే రాక్షసే తస్మిన్ కాలాంతకయమోపమే ॥ ౧౬
స ప్రహస్య మహారౌద్రః స్థిత్వాఽజృంభత రాక్షసః ।
జృంభమాణస్య తే బాణాః కాయాన్నిష్పేతురాశుగాః ॥ ౧౭
స్పర్శాత్తు వరదానేన ప్రాణాన్ సంరోధ్య రాక్షసః ।
విరాధశ్శూలముద్యమ్య రాఘవావభ్యధావత ॥ ౧౮
తచ్ఛూలం వజ్రసంకాశం గగనే జ్వలనోపమం ।
ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చిచ్ఛేద రామశ్శస్త్రభృతాం వరః ॥ ౧౯
తద్రామవిశిఖచ్ఛిన్నం శూలం తస్య కరాద్భువి ।
పపాతాశనినా ఛిన్నం మేరోరివ శిలాతలం ॥ ౨౦
తౌ ఖడ్గౌ క్షిప్రముద్యమ్య కృష్ణసర్పోపమౌ శుభౌ ।
తూర్ణమాపతతస్తస్య తదా ప్రహరతాం బలాత్ ॥ ౨౧
స వధ్యమానస్సుభృశం బాహుభ్యాం పరిరభ్య తౌ ।
అప్రకంప్యౌ నరవ్యాఘ్రౌ రౌద్రః ప్రస్థాతుమైచ్ఛత ॥ ౨౨
తస్యాభిప్రాయమాజ్ఞాయ రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
వహత్వయమలం తావత్ పథాఽనేన తు రాక్షసః ॥ ౨౩
యథా చేచ్ఛతి సౌమిత్రే తథా వహతు రాక్షసః ।
అయమేవ హి నః పంథాః యేన యాతి నిశాచరః ॥ ౨౪

స తు స్వబలవీర్యేణ సముత్క్షిప్య నిశాచరః ।
బాలావివ స్కంధగతౌ చకారాతిబలౌ తతః ॥ ౨౫
తావారోప్య తతః స్కంధం రాఘవౌ రజనీచరః ।
విరాధో వినదన్ ఘోరం జగామాభిముఖో వనం ॥ ౨౬

వనం మహామేఘనిభం ప్రవిష్టః
ద్రుమైర్మహద్భిర్వివిధైరుపేతం ।
నానావిధైః పక్షిశతైర్విచిత్రం
శివాయుతం వ్యాళమృగైర్వికీర్ణం ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-తృతీయస్సర్గః.

—o=o—

అథ చతుర్థస్సర్గః.

హ్రియమాణౌ తు తౌ దృష్ట్వా వైదేహీ రామలక్ష్మణౌ ।
ఉచ్చైః స్వరేణ చుక్రోశ ప్రగృహ్య సుభుజా భుజౌ ॥ ౧
ఏష దాశరథీ రామః సత్యవాన్ శీలవాన్ శుచిః ।
రక్షసా రౌద్రరూపేణ హ్రియతే సహలక్ష్మణః ॥ ౨
మాం వృకా భక్షయిష్యంతి శార్దూలా ద్వీపినస్తథా ।
మాం హరోత్సృజ్య కాకుత్స్థౌ నమస్తే రాక్షసోత్తమ ॥ ౩
తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా వైదేహ్యా రామలక్ష్మణౌ ।
వేగం ప్రచక్రతుర్వీరౌ వధే తస్య దురాత్మనః ॥ ౪

తస్య రౌద్రస్య సౌమిత్రిః బాహుం సవ్యం బభంజ హ ।
రామస్తు దక్షిణం బాహుం తరసా తస్య రక్షసః ॥ ౫
స భగ్నబాహుస్సంవిగ్నః నిపపాతాశు రాక్షసః ।
ధరణ్యాం మేఘసంకాశః వజ్రభిన్న ఇవాచలః ॥ ౬
ముష్టిభిర్జానుభిః పద్భిః సూదయంతౌ తు రాక్షసం ।
ఉద్యమ్యోద్యమ్య చాప్యేనం స్థండిలే నిష్పిపేషతుః ॥ ౭
స విద్ధో బహుభిర్బాణైః ఖడ్గాభ్యాం చ పరిక్షతః ।
నిష్పిష్టో బహుధా భూమౌ న మమార స రాక్షసః ॥ ౮
తం ప్రేక్ష్య రామస్సుభృశం అవధ్యమచలోపమం ।
భయేష్వభయదః శ్రీమాన్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౯
తపసా పురుషవ్యాఘ్ర రాక్షసోఽయం న శక్యతే ।
శస్త్రేణ యుధి నిర్జేతుం రాక్షసం నిఖనావహే ॥ ౧౦
తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవేణోక్తం రాక్షసః ప్రశ్రితం వచః ।
ఇదం ప్రోవాచ కాకుత్స్థం విరాధః పురుషర్షభం ॥ ౧౧
హతోఽస్మి పురుషవ్యాఘ్ర శక్రతుల్యబలేన వై ।
మయా తు పూర్వం త్వం మోహాత్ న జ్ఞాతః పురుషర్షభః ॥
కౌసల్యాసుప్రజా రామ తాత త్వం విదితో మయా ।
వైదేహీ చ మహాభాగా లక్ష్మణశ్చ మహాయశాః ॥ ౧౩
అపి శాపాదహం ఘోరాం ప్రవిష్టో రాక్షసీం తనుం ।
తుంబురుర్నామ గంధర్వః శప్తో వైశ్రవణేన హ ॥ ౧౪

ప్రసాద్యమానశ్చ మయా సోఽబ్రవీన్మాం మహాయశాః ।
యదా దాశరథీ రామః త్వాం వధిష్యతి సంయుగే ॥ ౧౫
తదా ప్రకృతిమాపన్నః భవాన్ స్వర్గం గమిష్యతి ।
ఇతి వైశ్రవణో రాజా రంభాసక్తం పురాఽనఘ ॥ ౧౬
అనుపస్థీయమానో మాం సంక్రుద్ధో వ్యాజహార హ ।
తవ ప్రసాదాన్ముక్తోఽహం అభిశాపాత్ సుదారుణాత్ ॥ ౧౭
భువనం స్వం గమిష్యామి స్వస్తి వోఽస్తు పరంతప ।
ఇతో వసతి ధర్మాత్మా శరభంగః ప్రతాపవాన్ ॥ ౧౮
అధ్యర్ధయోజనే తాత మహర్షిస్సూర్యసంనిభః ।
తం క్షిప్రమభిగచ్ఛ త్వం స తే శ్రేయో విధాస్యతి ॥ ౧౯
అవటే చాపి మాం రామ ప్రక్షిప్య కుశలీ వ్రజ ।
రక్షసాం గతసత్త్వానాం ఏష ధర్మస్సనాతనః ॥ ౨౦
అవటే యే నిధీయంతే తేషాం లోకాస్సనాతనాః ।
ఏవముక్త్వా తు కాకుత్స్థం విరాధశ్శరపీడితః ॥ ౨౧
బభూవ స్వర్గసంప్రాప్తః న్యస్తదేహో మహాబలః ।
తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవో వాక్యం లక్ష్మణం వ్యాదిదేశ హ ॥
కుంజరస్యేవ రౌద్రస్య రాక్షసస్యాస్య లక్ష్మణ ।
వనేఽస్మిన్ సుమహచ్ఛ్వభ్రం ఖన్యతాం రౌద్రకర్మణః ॥ ౨౩
ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణం రామః ప్రదరః ఖన్యతామితి ।
తస్థౌ విరాధమాక్రమ్య కంఠే పాదేన వీర్యవాన్ ॥ ౨౪

తతః ఖనిత్రమాదాయ లక్ష్మణశ్శ్వభ్రముత్తమం ।
అఖనత్ పార్శ్వతస్తస్య విరాధస్య మహాత్మనః ॥ ౨౫

తం ముక్తకంఠం నిష్పిష్య శంకుకర్ణం మహాస్వనం ।
విరాధం ప్రాక్షిపచ్ఛ్వభ్రే నదంతం భైరవస్వనం ॥ ౨౬

తమాహవే నిర్జితమాశువిక్రమౌ
స్థిరావుభౌ సంయతి రామలక్ష్మణౌ ।
ముదాఽన్వితౌ చిక్షిపతుర్భయావహం
నదంతముత్క్షిప్య బిలే తు రాక్షసం ॥ ౨౭

అవధ్యతాం ప్రేక్ష్య మహాసురస్య తౌ
శితేన శస్త్రేణ తదా నరర్షభౌ ।
సమర్థ్య చాత్యర్థవిశారదావుభౌ
బిలే విరాధస్య వధం ప్రచక్రతుః ॥ ౨౮

స్వయం విరాధేన హి మృత్యురాత్మనః
ప్రసహ్య రామేణ వధార్థమీప్సితః ।
నివేదితః కాననచారిణా స్వయం
న మే వధశ్శస్త్రకృతో భవేదితి ॥ ౨౯

తదేవ రామేణ నిశమ్య భాషితం
కృతా మతిస్తస్య బిలప్రవేశనే ।
బిలం చ రామేణ బలేన రక్షసా
ప్రవేశ్యమానేన వనం వినాదితం ॥ ౩౦

ప్రహృష్టరూపావివ రామలక్ష్మణౌ
విరాధముర్వ్యాం ప్రదరే నిహత్య తౌ ।
ననందతుర్వీతభయౌ మహావనే
శిలాభిరంతర్దధతుశ్చ రాక్షసం ॥ ౩౧
తతస్తు తౌ కాంచనచిత్రకార్ముకౌ
నిహత్య రక్షః పరిగృహ్య మైథిలీం ।
విజహ్రతుస్తౌ ముదితౌ మహావనే
దివి స్థితౌ చంద్రదివాకరావివ ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–చతుర్థస్సర్గః

అథ పంచమస్సర్గః

హత్వా తు తం భీమబలం విరాధం రాక్షసం వనే ।
తతస్సీతాం పరిష్వజ్య సమాశ్వాస్య చ వీర్యవాన్ ॥ ౧
అబ్రవీల్లక్ష్మణం రామః భ్రాతరం దీప్తతేజసం ।
కష్టం వనమిదం దుర్గం న చ స్మ వనగోచరాః ॥ ౨
అభిగచ్ఛామహే శీఘ్రం శరభంగం తపోధనం ।
ఆశ్రమం శరభంగస్య రాఘవోఽభిజగామ హ ॥ ౩
తస్య దేవప్రభావస్య తపసా భావితాత్మనః ।
సమీపే శరభంగస్య దదర్శ మహదద్భుతం ॥ ౪

విభ్రాజమానం వపుషా సూర్యవైశ్వానరోపమం ।
అవరుహ్య రథోత్సంగాత్ సకాశే విబుధానుగం ॥ ౫
అసంస్పృశంతం వసుధాం దదర్శ విబుధేశ్వరం ।
సుప్రభాభరణం దేవం విరజోఽంబరధారిణం ॥ ౬
తద్విధైరేవ బహుభిః పూజ్యమానం మహాత్మభిః ।
హరిభిర్వాజిభిర్యుక్తం అంతరిక్షగతం రథం ॥ ౭
దదర్శాదూరతస్తస్య తరుణాదిత్యసంనిభం ।
పాండురాభ్రఘనప్రఖ్యం చంద్రమండలసన్నిభం ॥ ౮
అపశ్యద్విమలం ఛత్రం చిత్రమాల్యోపశోభితం ।
చామరవ్యజనే చాగ్ర్యే రుక్మదండే మహాధనే ॥ ౯
గృహీతే వరనారీభ్యాం ధూయమానే చ మూర్ధని ।
గంధర్వామరసిద్ధాశ్చ బహవః పరమర్షయః ॥ ౧౦
అంతరిక్షగతం దేవం వాగ్భిరగ్ర్యాభిరీడిరే ।
సహ సంభాషమాణే తు శరభంగేణ వాసవే ॥ ౧౧
దృష్ట్వా శతక్రతుం తత్ర రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
రామోఽథ రథముద్దిశ్య లక్ష్మణాయ ప్రదర్శయన్ ॥ ౧౨
అర్చిష్మంతం శ్రియా జుష్టం అద్భుతం పశ్య లక్ష్మణ ।
ప్రతపంతమివాదిత్యం అంతరిక్షగతం రథం ॥ ౧౩
యే హయాః పురుహూతస్య పురా శక్రస్య నశ్శ్రుతాః ॥
అంతరిక్షగతా దివ్యాః త ఇమే హరయో ధ్రువం । ౧౪

ఇమే చ పురుషవ్యాఘ్రాః యే తిష్ఠంత్యభితో రథం ।
శతం శతం కుండలినః యువానః ఖడ్గపాణయః ॥ ౧౫
విస్తీర్ణవిపులోరస్కాః పరిఘాయతబాహవః ।
శోణాంశువసనాస్సర్వే వ్యాఘ్రా ఇవ దురాసదాః ॥ ౧౬
ఉరోదేశేషు సర్వేషాం హారా జ్వలనసన్నిభాః ।
రూపం బిభ్రతి సౌమిత్రే పంచవింశతివార్షికం ॥ ౧౭
ఏతద్ధి కిల దేవానాం వయో భవతి నిత్యదా ।
యథేమే పురుషవ్యాఘ్రాః దృశ్యంతే ప్రియదర్శనాః ॥ ౧౮
ఇహైవ సహ వైదేహ్యా ముహూర్తం తిష్ఠ లక్ష్మణ ।
యావజ్జానామ్యహం వ్యక్తం క ఏష ద్యుతిమాన్ రథే ॥ ౧౯
తమేవముక్త్వా సౌమిత్రిం ఇహైవ స్థీయతామితి ।
అభిచక్రామ కాకుత్స్థః శరభంగాశ్రమం ప్రతి ॥ ౨౦
తతస్సమభిగచ్ఛంతం ప్రేక్ష్య రామం శచీపతిః ।
శరభంగమనుప్రాప్య వివిక్త ఇదమబ్రవీత్ ॥ ౨౧
ఇహోపయాత్యసౌ రామః యావన్మాం నాభిభాషతే ।
నిష్ఠాం నయతు తావత్తు తతో మాం ద్రష్టుమర్హతి ॥ ౨౨
జితవంతం కృతార్థం చ ద్రష్టాఽహమచిరాదిమం ।
కర్మ హ్యనేన కర్తవ్యం మహదన్యైస్సుదుష్కరం ॥ ౨౩
నిష్పాదయిత్వా తత్కర్మ తతో మాం ద్రష్టుమర్హతి ।
ఇతి వజ్రీ తమామంత్ర్య మానయిత్వా చ తాపసం ॥ ౨౪

రథేన హరియుక్తేన యయౌ దివమరిందమః ।
ప్రయాతే తు సహస్రాక్షే రాఘవస్సపరిచ్ఛదం ॥ ౨౫
అగ్నిహోత్రముపాసీనం శరభంగముపాగమత్ ।
తస్య పాదౌ చ సంగృహ్య రామస్సీతా చ లక్ష్మణః ॥ ౨౬
నిషేదుస్సమనుజ్ఞాతాః లబ్ధవాసా నిమంత్రితాః ।
తతశ్శక్రోపయానం తు పర్యపృచ్ఛత్ సరాఘవః ॥ ౨౭
శరభంగశ్చ తత్ సర్వం రాఘవాయ న్యవేదయత్ ।
మామేష వరదో రామ బ్రహ్మలోకం నినీషతి ॥ ౨౮
జితముగ్రేణ తపసా దుష్ప్రాపమకృతాత్మభిః ।
అహం జ్ఞాత్వా నరవ్యాఘ్ర వర్తమానమదూరతః ॥ ౨౯
బ్రహ్మలోకం న గచ్ఛామి త్వామదృష్ట్వా ప్రియాతిథిం ।
త్వయాఽహం పురుషవ్యాఘ్ర ధార్మికేణ మహాత్మనా ॥ ౩౦
సమాగమ్య గమిష్యామి త్రిదివం దేవసేవితం ।
అక్షయా నరశార్దూల మయా లోకా జితాశ్శుభాః ॥ ౩౧
బ్రాహ్మ్యాశ్చ నాకపృష్ఠ్యాశ్చ ప్రతిగృహ్ణీష్వ మామకాన్ ।
ఏవముక్తో నరవ్యాఘ్రః సర్వశాస్త్రవిశారదః ॥ ౩౨
ఋషిణా శరభంగేణ రాఘవో వాక్యమబ్రవీత్ ।
అహమేవాహరిష్యామి సర్వాన్లోకాన్ మహామునే ॥ ౩౩
ఆవాసం త్వహమిచ్ఛామి ప్రదిష్టమిహ కాననే ।
రాఘవేణైవముక్తస్తు శక్రతుల్యబలేన వై ॥ ౩౪

శరభంగో మహాప్రాజ్ఞః పునరేవాబ్రవీద్వచః ।
ఇహ రామ మహాతేజాః సుతీక్ష్ణో నామ ధార్మికః ॥ ౩౫
వసత్యరణ్యే ధర్మాత్మా స తే శ్రేయో విధాస్యతి ।
సుతీక్ష్ణమభిగచ్ఛ త్వం శుచౌ దేశే తపస్వినం ॥ ౩౬
రమణీయే వనోద్దేశే స తే వాసం విధాస్యతి ।
ఇమాం మందాకినీం రామ ప్రతిస్రోతామనువ్రజ ॥ ౩౭
నదీం పుష్పోడుపవహాం తత్ర తత్ర గమిష్యసి ।
ఏష పంథా నరవ్యాఘ్ర ముహూర్తం పశ్య తాత మాం॥ ౩౮
యావజ్జహామి గాత్రాణి జీర్ణాం త్వచమివోరగః ।
తతోఽగ్నిం సుసమాధాయ హుత్వా చాజ్యేన మంత్రవిత్ ॥ ౩౯
శరభంగో మహాతేజాః ప్రవివేశ హుతాశనం ।
తస్య రోమాణి కేశాంశ్చ దదాహాగ్నిర్మహాత్మనః ॥ ౪౦
జీర్ణాం త్వచం తథాఽస్థీని యచ్చ మాంసం సశోణితం ।
రామస్తు విస్మితో భ్రాత్రా భార్యయా చ సహాత్మవాన్ ॥ ౪౧
స చ పావకసంకాశః కుమారస్సమపద్యత ।
ఉత్థాయాగ్నిచయాత్తస్మాత్ శరభంగో వ్యరోచత ॥ ౪౨
స లోకానాహితాగ్నీనాం ఋషీణాం చ మహాత్మనాం ।
దేవానాం చ వ్యతిక్రమ్య బ్రహ్మలోకం వ్యరోహత ॥ ౪౩

స పుణ్యకర్మా భవనే ద్విజర్షభః
పితామహం సానుచరం దదర్శ హ ।

పితామహశ్చాపి సమీక్ష్య తం ద్విజం
ననంద సుస్వాగతమిత్యువాచ హ ॥ ४४

ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-పంచమస్సర్గః.

అథ షష్ఠస్సర్గః.

శరభంగే దివం యాతే మునిసంఘాస్సమాగతాః ।
అభ్యగచ్ఛంత కాకుత్స్థం రామం జ్వలితతేజసం ॥ ౧
వైఖానసా వాలఖిల్యాః సంప్రక్షాళా మరీచిపాః ।
అశ్మకుట్టాశ్చ బహవః పత్రాహారాశ్చ ధార్మికాః ॥ ౨
దంతోలూఖలినశ్చైవ తథైవోన్మజ్జకాః పరే ।
గాత్రశయ్యా అశయ్యాశ్చ తథైవాభ్రావకాశకాః ॥ ౩
మునయస్సలిలాహారాః వాయుభక్షాస్తథాపరే ।
ఆకాశనిలయాశ్చైవ తథా స్థండిలశాయినః ॥ ४
వ్రతోపవాసినో దాంతాః తథాఽఽర్ద్రపటవాససః ।
సజపాశ్చ తపోనిత్యాః తథా పంచతపోఽన్వితాః ॥ ౫
సర్వే బ్రాహ్మ్యా శ్రియా జుష్టాః దృఢయోగాస్సమాహితాః ।
శరభంగాశ్రమే రామం అభిజగ్ముశ్చ తాపసాః ॥ ౬
అభిగమ్య చ ధర్మజ్ఞాః రామం ధర్మభృతాం వరం ।
ఊచుః పరమధర్మజ్ఞం ఋషిసంఘాస్సమాహితాః ॥ ౭

త్వమిక్ష్వాకుకులస్యాస్య పృథివ్యాశ్చ మహారథ ।
ప్రధానశ్చాసి నాథశ్చ దేవానాం మఘవానివ ॥ ౮
విశ్రుతస్త్రిషు లోకేషు యశసా విక్రమేణ చ ।
పితృభక్తిశ్చ సత్యం చ త్వయి ధర్మశ్చ పుష్కలః ॥ ౯
త్వామాసాద్య మహాత్మానం ధర్మజ్ఞం ధర్మవత్సలం ।
అర్థిత్వాన్నాథ వక్ష్యామః తచ్చ నః క్షంతుమర్హసి ॥ ౧౦
అధర్మస్తు మహాంస్తాత భవేత్తస్య మహీపతేః ।
యో హరేద్బలిషడ్భాగం న చ రక్షతి పుత్రవత్ ॥ ౧౧
యుంజానః స్వానివ ప్రాణాన్ ప్రాణైరిష్టాన్ సుతానివ ।
నిత్యయుక్తస్సదా రక్షన్ సర్వాన్ విషయవాసినః ॥ ౧౨
ప్రాప్నోతి శాశ్వతీం రామ కీర్తిం స బహువార్షికీం ।
బ్రహ్మణః స్థానమాసాద్య తత్ర చాపి మహీయతే ॥ ౧౩
యత్కరోతి పరం ధర్మం మునిర్మూలఫలాశనః ।
తత్ర రాజ్ఞశ్చతుర్భాగః ప్రజా ధర్మేణ రక్షతః ॥ ౧౪
సోఽయం బ్రాహ్మణభూయిష్ఠః వానప్రస్థగణో మహాన్ ।
త్వన్నాథోఽనాథవద్రామ రాక్షసైర్బాధ్యతే భృశం ॥ ౧౫
ఏహి పశ్య శరీరాణి మునీనాం భావితాత్మనాం ।
హతానాం రాక్షసైర్ఘోరైః బహూనాం బహుధా వనే ॥ ౧౬
పంపానదీనివాసానాం అనుమందాకినీమపి ।
చిత్రకూటాలయానాం చ క్రియతే కదనం మహత్ ॥ ౧౭

ఏవం వయం న మృష్యామః విప్రకారం తపస్వినాం ।
క్రియమాణం వనే ఘోరం రక్షోభిర్భీమకర్మభిః ॥ ౧౮
తతస్త్వాం శరణార్థం చ శరణ్యం సముపస్థితాః ।
పరిపాలయ నో రామ వధ్యమానాన్ నిశాచరైః ॥ ౧౯
పరా త్వత్తో గతిర్వీర పృథివ్యాం నోపపద్యతే ।
పరిపాలయ నస్సర్వాన్ రాక్షసేభ్యో నృపాత్మజ ॥ ౨౦
ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు కాకుత్స్థః తాపసానాం తపస్వినాం ।
ఇదం ప్రోవాచ ధర్మాత్మా సర్వానేవ తపస్వినః ॥ ౨౧
నైవమర్హథ మాం వక్తుం ఆజ్ఞాప్యోఽహం తపస్వినాం ।
కేవలేనాత్మకార్యేణ ప్రవేష్టవ్యం మయా వనం ॥ ౨౨
విప్రకారమపాక్రష్టుం రాక్షసైర్భవతామిమం ।
పితుస్తు నిర్దేశకరః ప్రవిష్టోఽహమిదం వనం ॥ ౨౩
భవతామర్థసిద్ధ్యర్థం ఆగతోఽహం యదృచ్ఛయా ।
తస్య మేఽయం వనే వాసః భవిష్యతి మహాఫలః ॥ ౨౪
తపస్వినాం రణే శత్రూన్ హంతుమిచ్ఛామి రాక్షసాన్ ।
పశ్యంతు వీర్యమృషయః సభ్రాతుర్మే తపోధనాః ॥ ౨౫

దత్త్వాఽభయం చాపి తపోధనానాం
ధర్మే ధృతాత్మా సహ లక్ష్మణేన ।
తపోధనైశ్చాపి సభాజ్యవృత్తః
సుతీక్ష్ణమేవాభిజగామ వీరః ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే షష్ఠస్సర్గః

అథ సప్తమస్సర్గః

రామస్తు సహితో భ్రాత్రా సీతయా చ పరంతపః ।
సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమపదం జగామ సహ తైర్ద్విజైః ॥ ౧
స గత్వా దూరమధ్వానం నదీస్తీర్త్వా బహూదకాః ।
దదర్శ విపులం శైలం మహామేఘమివోన్నతం ॥ ౨
తతస్తదిక్ష్వాకువరౌ సంతతం వివిధైర్ద్రుమైః ।
కాననం తౌ వివిశతుః సీతయా సహ రాఘవౌ ॥ ౩
ప్రవిష్టస్తు వనం ఘోరం బహుపుష్పఫలద్రుమం ।
దదర్శాశ్రమమేకాంతే చీరమాలాపరిష్కృతం ॥ ౪
తత్ర తాపసమాసీనం మలపంకజటాధరం ।
రామస్సుతీక్ష్ణం విధివత్ తపోవృద్ధమభాషత ॥ ౫
రామోఽహమస్మి భగవన్ భవంతం ద్రష్టుమాగతః ।
త్వం మాఽభివద ధర్మజ్ఞ మహర్షే సత్యవిక్రమ ॥ ౬
స నిరీక్ష్య తతో వీరం రామం ధర్మభృతాం వరం ।
సమాశ్లిష్య చ బాహుభ్యాం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౭
స్వాగతం ఖలు తే వీర రామ ధర్మభృతాం వర ।
ఆశ్రమోఽయం త్వయాఽఽక్రాంతః సనాథ ఇవ సాంప్రతం॥ ౮
ప్రతీక్షమాణస్త్వామేవ నారోహేఽహం మహాయశః ।
దేవలోకమితో వీర దేహం త్యక్త్వా మహీతలే ॥ ౯

చిత్రకూటముపాదాయ రాజ్యభ్రష్టోఽపి మే శ్రుతః ।
ఇహోపయాతః కాకుత్స్థ దేవరాజశ్శతక్రతుః ॥ ౧౦
ఉపాగమ్య చ మాం దేవః మహాదేవస్సురేశ్వరః ।
సర్వాన్ లోకాన్ జితానాహ మమ పుణ్యేన కర్మణా ॥ ౧౧
తేషు దేవర్షిజుష్టేషు జితేషు తపసా మయా ।
మత్ప్రసాదాత్ సభార్యస్త్వం విహరస్వ సలక్ష్మణః ॥ ౧౨
తముగ్రతపసా యుక్తం మహర్షిం సత్యవాదినం ।
ప్రత్యువాచాత్మవాన్ రామః బ్రహ్మాణమివ కాశ్యపః ॥ ౧౩
అహమేవాహరిష్యామి స్వయం లోకాన్ మహామునే ।
ఆవాసం త్వహమిచ్ఛామి ప్రదిష్టమిహ కాననే ॥ ౧౪
భవాన్ సర్వత్ర కుశలః సర్వభూతహితే రతః ।
ఆఖ్యాతశ్శరభంగేణ గౌతమేన మహాత్మనా ॥ ౧౫
ఏవముక్తస్తు రామేణ మహర్షిర్లోకవిశ్రుతః ।
అబ్రవీన్మధురం వాక్యం హర్షేణ మహతాఽఽప్లుతః ॥ ౧౬
అయమేవాశ్రమో రామ గుణవాన్ రమ్యతామిహ ।
ఋషిసంఘానుచరితః సదా మూలఫలాన్వితః ॥ ౧౭
ఇమమాశ్రమమాగమ్య మృగసంఘా మహాయశః ।
అటిత్వా ప్రతిగచ్ఛంతి లోభయిత్వాఽకుతోభయాః ॥ ౧౮
నాన్యో దోషో భవేదత్ర మృగేభ్యోఽన్యత్ర విద్ధి వై ॥
తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య మహర్షేర్లక్ష్మణాగ్రజః ॥ ౧౯

ఉవాచ వచనం ధీరః వికృష్య సశరం ధనుః ।
తానహం సుమహాభాగ మృగసంఘాన్ సమాగతాన్ ॥ ౧౦
హన్యాం నిశితధారేణ శరేణాశనివర్చసా ।
భవాంస్తత్రాభిషజ్యేత కిం స్యాత్ కృచ్ఛ్రతరం తతః ॥ ౧౧
ఏతస్మిన్నాశ్రమే వాసం చిరం తు న సమర్థయే ।
తమేవముక్త్వా వరదం రామస్సంధ్యాముపాగమత్ ॥ ౧౨
అన్వాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం తత్ర వాసమకల్పయత్ ।
సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమే రమ్యే సీతయా లక్ష్మణేన చ ॥ ౧౩

తతశ్శుభం తాపసభోజ్యమన్నం
స్వయం సుతీక్ష్ణః పురుషర్షభాభ్యాం ।
తాభ్యాం సుసత్కృత్య దదౌ మహాత్మా
సంధ్యానివృత్తౌ రజనీమవేక్ష్య ॥ ౧౪

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తమస్సర్గః.

అథ అష్టమస్సర్గః.

రామస్తు సహసౌమిత్రిః సుతీక్ష్ణేనాభిపూజితః ।
పరిణామ్య నిశాం తత్ర ప్రభాతే ప్రత్యబుధ్యత ॥ ౧
ఉత్థాయ తు యథాకాలం రాఘవస్సహ సీతయా ।
ఉపాస్పృశత్ సుశీతేన జలేనోత్పలగంధినా ॥ ౨

అథ తేఽగ్నిం సురాంశ్చైవ వైదేహీ రామలక్ష్మణౌ ।
కాల్యం విధివదభ్యర్చ్య తపస్విశరణే వనే ॥ ౩
ఉదయంతం దినకరం దృష్ట్వా విగతకల్మషాః ।
సుతీక్ష్ణమభిగమ్యేదం శ్లక్ష్ణం వచనమబ్రువన్ ॥ ౪
సుఖోషితాః స్మ భగవన్ త్వయా పూజ్యేన పూజితాః ।
ఆపృచ్ఛామః ప్రయాస్యామో మునయస్త్వరయంతి నః ॥ ౫
త్వరామహే వయం ద్రష్టుం కృత్స్నమాశ్రమమండలం ।
ఋషీణాం పుణ్యశీలానాం దండకారణ్యవాసినాం ॥ ౬
అభ్యనుజ్ఞాతుమిచ్ఛామః సహైభిర్మునిపుంగవైః ।
ధర్మనిత్యైస్తపోదాంతైః విశిఖైరివ పావకైః ॥ ౭
అవిషహ్యాతపో యావత్ సూర్యో నాతివిరాజతే ।
అమార్గేణాగతాం లక్ష్మీం ప్రాప్యేవాన్వయవర్జితః ॥ ౮
తావదిచ్ఛామహే గంతుం ఇత్యుక్త్వా చరణౌ మునేః ।
వవందే సహ సౌమిత్రిః సీతయా సహ రాఘవః ॥ ౯
తౌ సంస్పృశంతౌ చరణౌ ఉత్థాప్య మునిపుంగవః ।
గాఢమాలింగ్య సస్నేహం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౦
అరిష్టం గచ్ఛ పంథానం రామ సౌమిత్రిణా సహ ।
సీతయా చానయా సార్ధం ఛాయయేవానువృత్తయా ॥ ౧౧
పశ్యాశ్రమపదం రమ్యం దండకారణ్యవాసినాం ।
ఏషాం తపస్వినాం వీర తపసా భావితాత్మనాం ॥ ౧౨

స ప్రాజ్యఫలమూలాని పుష్పితాని వనాని చ ।
ప్రశస్తమృగయూథాని శాంతపక్షిగణాని చ ॥ ౧౩
ఫుల్లపంకజషండాని ప్రసన్నసలిలాని చ ।
కారండవవికీర్ణాని తటాకాని సరాంసి చ ॥ ౧౪
ద్రక్ష్యసే దృష్టిరమ్యాణి గిరిప్రస్రవణాని చ ।
రమణీయాన్యరణ్యాని మయూరాభిరుతాని చ ॥ ౧౫
గమ్యతాం వత్స సౌమిత్రే భవానపి చ గచ్ఛతు ।
ఆగంతవ్యం త్వయా తాత పునరేవాశ్రమం మమ ॥ ౧౬
ఏవముక్తస్తథేత్యుక్త్వా కాకుత్స్థస్సహలక్ష్మణః ।
ప్రదక్షిణం మునిం కృత్వా ప్రస్థాతుముపచక్రమే ॥ ౧౭
తతశ్శుభతరే తూణీ ధనుషీ చాయతేక్షణా ।
దదౌ సీతా తయోర్భ్రాత్రోః ఖడ్గౌ చ విమలౌ తతః ॥ ౧౮
ఆబధ్య చ శుభే తూణీ చాపౌ చాదాయ సస్వనౌ ।
నిష్క్రాంతావాశ్రమాద్గంతుం ఉభౌ తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౯
శ్రీమంతౌ రూపసంపన్నౌ దీప్యమానౌ స్వతేజసా ।
ప్రస్థితౌ ధృతచాపౌ తౌ సీతయా సహ రాఘవౌ ॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టమస్సర్గః.

అథ నవమస్సర్గః.

సుతీక్ష్ణేనాభ్యనుజ్ఞాతం ప్రస్థితం రఘునందనం ।
హృద్యయా స్నిగ్ధయా వాచా భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧

అయం ధర్మస్సుసూక్ష్మేణ విధినా ప్రాప్యతే మహాన్ ।
నివృత్తేన తు శక్యోఽయం వ్యసనాత్ కామజాదిహ ॥ ౨
త్రీణ్యేవ వ్యసనాన్యత్ర కామజాని భవంత్యుత ।
మిథ్యావాక్యం పరమకం తస్మాద్గురుతరావుభౌ ॥ ౩
పరదారాభిగమనం వినా వైరం చ రౌద్రతా ।
మిథ్యావాక్యం న తే భూతం న భవిష్యతి రాఘవ ॥ ౪
కుతోఽభిలాషణం స్త్రీణాం పరేషాం ధర్మనాశనం ।
తవ నాస్తి మనుష్యేంద్ర న చాభూత్తే కదాచన ॥ ౫
మనస్యపి తథా రామ న చైతద్విద్యతే క్వచిత్ ।
స్వదారనిరతస్త్వం చ నిత్యమేవ నృపాత్మజ ॥ ౬
ధర్మిష్ఠస్సత్యసంధశ్చ పితుర్నిర్దేశకారకః ।
సత్యసంధ మహాభాగ శ్రీమన్ లక్ష్మణపూర్వజ ॥ ౭
త్వయి సత్యం చ ధర్మశ్చ త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం ।
తచ్చ సర్వం మహాబాహో శక్యం ధర్తుం జితేంద్రియైః ॥ ౮
తవ వశ్యేంద్రియత్వం చ జానామి శుభదర్శన ।
తృతీయం యదిదం రౌద్రం పరప్రాణాభిహింసనం ॥ ౯
నిర్వైరం క్రియతే మోహాత్ తచ్చ తే సముపస్థితం ।
ప్రతిజ్ఞాతస్త్వయా వీర దండకారణ్యవాసినాం ॥ ౧౦
ఋషీణాం రక్షణార్థాయ వధస్సంయతి రక్షసాం ।
ఏతన్నిమిత్తం చ వనం దండకా ఇతి విశ్రుతం ॥ ౧౧

ప్రస్థితస్త్వం సహ భ్రాత్రా ధృతబాణశరాసనః ।
తతస్త్వాం ప్రస్థితం దృష్ట్వా మమ చింతాకులం మనః ॥ ౧౨
త్వద్వృత్తం చింతయంత్యా వై భవేన్నిశ్శ్రేయసం హితం ।
న హి మే రోచతే వీర గమనం దండకాన్ ప్రతి ॥ ౧౩
కారణం తత్ర వక్ష్యామి వదంత్యాః శ్రూయతాం మమ ।
త్వం హి బాణధనుష్పాణిః భ్రాత్రా సహ వనం గతః ॥ ౧౪
దృష్ట్వా వనచరాన్ సర్వాన్ కచ్చిత్ కుర్యాశ్శరవ్యయం ।
క్షత్రియాణాం చ హి ధనుః హుతాశస్యేంధనాని చ ॥ ౧౫
సమీపతః స్థితం తేజః బలముచ్ఛ్రియతే భృశం ।
పురా కిల మహాబాహో తపస్వీ సత్యవాక్శుచిః ॥ ౧౬
కస్మింశ్చిదభవత్ పుణ్యే వనే రతమృగద్విజే ।
తస్యైవ తపసో విఘ్నం కర్తుమింద్రశ్శచీపతిః ॥ ౧౭
ఖడ్గపాణిరథాగచ్ఛత్ ఆశ్రమం భటరూపధృత్ ।
తస్మింస్తదాశ్రమపదే నిశితః ఖడ్గ ఉత్తమః ॥ ౧౮
స న్యాసవిధినా దత్తః పుణ్యే తపసి తిష్ఠతః ।
స తచ్ఛస్త్రమనుప్రాప్య న్యాసరక్షణతత్పరః ॥ ౧౯
వనే తం విచరత్యేవ రక్షన్ ప్రత్యయమాత్మనః ।
యత్ర గచ్ఛత్యుపాదాతుం మూలాని చ ఫలాని చ ॥ ౨౦
న వినా యాతి తం ఖడ్గం న్యాసరక్షణతత్పరః ।
నిత్యం శస్త్రం పరివహన్ క్రమేణ స తపోధనః ॥ ౨౧

చకార రౌద్రీం స్వాం బుద్ధిం త్యక్త్వా తపసి నిశ్చయం ।
తతస్స రౌద్రేఽభిరతః ప్రమత్తో ధర్మకర్శితః ॥ ౨౨
తస్య శస్త్రస్య సంవాసాత్ జగామ నరకం మునిః ।
ఏవమేతత్ పురావృత్తం శస్త్రసంయోగకారణం ॥ ౨౩
అగ్నిసంయోగవద్ధేతుః శస్త్రసంయోగ ఉచ్యతే ।
స్నేహాచ్చ బహుమానాచ్చ స్మారయే త్వాం న శిక్షయే॥ ౨౪
న కథంచన సా కార్యా గృహీతధనుషా త్వయా ।
బుద్ధిర్వైరం వినా హంతుం రాక్షసాన్ దండకాశ్రితాన్॥ ౨౫
అపరాధం వినా హంతుం లోకాన్ వీర న కామయే ।
క్షత్రియాణాం తు వీరాణాం వనేషు నిరతాత్మనాం ॥ ౨౬
ధనుషా కార్యమేతావత్ ఆర్తానామభిరక్షణం ।
క్వ చ శస్త్రం క్వ చ వనం క్వ చ క్షాత్రం తపః క్వ చ ॥ ౨౭
వ్యావిద్ధమిదమస్మాభిః దేశధర్మస్తు పూజ్యతాం ।
తదార్య కలుషా బుద్ధిః జాయతే శస్త్రసేవనాత్ ॥ ౨౮
పునర్గత్వా త్వయోధ్యాయాం క్షత్రధర్మం చరిష్యసి ।
అక్షయా తు భవేత్ ప్రీతిః శ్వశ్రూశ్వశురయోర్మమ ॥ ౨౯
యది రాజ్యం పరిత్యజ్య భవేస్త్వం నిరతో మునిః ।
ధర్మాదర్థః ప్రభవతి ధర్మాత్ ప్రభవతే సుఖం ॥ ౩౦
ధర్మేణ లభతే సర్వం ధర్మసారమిదం జగత్ ।
ఆత్మానం నియమైస్తైస్తైః కర్శయిత్వా ప్రయత్నతః ॥ ౩౧

ప్రాప్యతే నిపుణైర్ధర్మః న సుఖాల్లభ్యతే సుఖం ।
నిత్యం శుచిమతిస్సౌమ్య చర ధర్మం తపోవనే ॥ ౩౨
సర్వం హి విదితం తుభ్యం త్రైలోక్యమపి తత్త్వతః ।
స్త్రీచాపలాదేతదుదాహృతం మే
ధర్మం చ వక్తుం తవ కస్సమర్థః ।
విచార్య బుద్ధ్యా తు సహానుజేన
యద్రోచతే తత్ కురు మా చిరేణ ॥ ౩౩
ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-నవమస్సర్గః.

అథ దశమస్సర్గః.

వాక్యమేతత్తు వైదేహ్యా వ్యాహృతం భర్తృభక్తయా ।
శ్రుత్వా ధర్మే స్థితో రామః ప్రత్యువాచాథ మైథిలీం ॥ ౧
హితముక్తం త్వయా దేవి స్నిగ్ధయా సదృశం వచః ।
కులం వ్యపదిశంత్యా చ ధర్మజ్ఞే జనకాత్మజే ॥ ౨
కిం తు వక్ష్యామ్యహం దేవి త్వయైవోక్తమిదం వచః ।
క్షత్రియైర్ధార్యతే చాపః నార్తశబ్దో భవేదితి ॥ ౩
మాం సీతే స్వయమాగమ్య శరణ్యాశ్శరణం గతాః ।
తే చార్తా దండకారణ్యే మునయస్సంశితవ్రతాః ॥ ౪
వసంతో ధర్మనిరతాః వనే మూలఫలాశనాః ।
న లభంతే సుఖం భీతాః రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః ॥ ౫

కాలేకాలే చ నిరతాః నియమైర్వివిధైర్వనే ।
భక్ష్యంతే రాక్షసైర్భీమైః నరా మాంసోపజీవిభిః ॥ ౬
తే భక్ష్యమాణా మునయః దండకారణ్యవాసినః ।
అస్మానభ్యవపద్యేతి మామూచుర్ద్విజసత్తమాః ॥ ౭
మయా తు వచనం శ్రుత్వా తేషామేవం ముఖాచ్చ్యుతం ।
కృత్వా చరణశుశ్రూషాం వాక్యమేతదుదాహృతం ॥ ౮
ప్రసీదంతు భవంతో మే హ్రీరేషా హి మమాతులా ।
యదీదృశైరహం విప్రైః ఉపస్థేయైరుపస్థితః ॥ ౯
కిం కరోమీతి చ మయా వ్యాహృతం ద్విజసన్నిధౌ ।
సర్వైరేతైస్సమాగమ్య వాగియం సముదాహృతా ॥ ౧౦
రాక్షసైర్దండకారణ్యే బహుభిః కామరూపిభిః ।
అర్దితాః స్మ దృఢం రామ భవాన్నస్తత్ర రక్షతు ॥ ౧౧
హోమకాలేషు సంప్రాప్తాః పర్వకాలేషు చానఘ ।
ధర్షయంతి సుదుర్ధర్షాః రాక్షసాః పిశితాశనాః ॥ ౧౨
రాక్షసైర్ధర్షితానాం చ తాపసానాం తపస్వినాం ।
గతిం మృగయమాణానాం భవాన్నః పరమా గతిః ॥ ౧౩
కామం తపఃప్రభావేన శక్తా హంతుం నిశాచరాన్ ।
చిరార్జితం తు నేచ్ఛామః తపః ఖండయితుం వయం ॥ ౧౪
బహువిఘ్నం తపో నిత్యం దుశ్చరం చైవ రాఘవ ।
తేన శాపం న ముంచామః భక్ష్యమాణాశ్చ రాక్షసైః ॥ ౧౫

తదర్ద్యమానాన్ రక్షోభిః దండకారణ్యవాసిభిః ।
రక్ష నస్త్వం సహ భ్రాత్రా త్వన్నాథా హి వయం వనే॥ ౧౬
మయా చైతద్వచః శ్రుత్వా కార్త్స్న్యేన పరిపాలనం ।
ఋషీణాం దండకారణ్యే సంశ్రుతం జనకాత్మజే ॥ ౧౭
సంశ్రుత్య చ న శక్ష్యామి జీవమానః ప్రతిశ్రవం ।
మునీనామన్యథా కర్తుం సత్యమిష్టం హి మే సదా ॥ ౧౮
అప్యహం జీవితం జహ్యాం త్వాం వా సీతే సలక్ష్మణాం ।
న తు ప్రతిజ్ఞాం సంశ్రుత్య బ్రాహ్మణేభ్యో విశేషతః ॥ ౧౯
తదవశ్యం మయా కార్యం ఋషీణాం పరిపాలనం ।
అనుక్తేనాపి వైదేహి ప్రతిజ్ఞాయ తు కిం పునః ॥ ౨౦
మమ స్నేహాచ్చ సౌహార్దాత్ ఇదముక్తం త్వయాఽనఘే ।
పరితుష్టోఽస్మ్యహం సీతే న హ్యనిష్టోఽనుశిష్యతే ॥ ౨౧
సదృశం చానురూపం చ కులస్య తవ చాత్మనః ।
సధర్మచారిణీ మే త్వం ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీ ॥ ౨౨

ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహాత్మా
సీతాం ప్రియాం మైథిలరాజపుత్రీం ।
రామో ధనుష్మాన్ సహ లక్ష్మణేన
జగామ రమ్యాణి తపోవనాని ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-దశమస్సర్గః.

అథ ఏకాదశస్సర్గః

అగ్రతః ప్రయయౌ రామః సీతా మధ్యే సుమధ్యమా ।
పృష్ఠతస్తు ధనుష్పాణిః లక్ష్మణోఽనుజగామ హ ॥ ౧
తౌ పశ్యమానౌ వివిధాన్ శైలప్రస్థాన్ వనాని చ ।
నదీశ్చ వివిధా రమ్యాః జగ్మతుస్సీతయా సహ ॥ ౨
సారసాంశ్చక్రవాకాంశ్చ నదీపులినచారిణః ।
సరాంసి చ సపద్మాని యుక్తాని జలజైః ఖగైః ॥ ౩
యూథబద్ధాంశ్చ పృషతాన్ మదోన్మత్తాన్ విషాణినః ।
మహిషాంశ్చ వరాహాంశ్చ నాగాంశ్చ ద్రుమవైరిణః ॥ ౪
తే గత్వా దూరమధ్వానం లంబమానే దివాకరే ।
దదృశుస్సహితా రమ్యం తటాకం యోజనాయతం ॥ ౫
పద్మపుష్కరసంబాధం గజయూథైరలంకృతం ।
సారసైర్హంసకాదంబైః సంకులం జలచారిభిః ॥ ౬
ప్రసన్నసలిలే రమ్యే తస్మిన్ సరసి శుశ్రువే ।
గీతవాదిత్రనిర్ఘోషః న తు కశ్చన దృశ్యతే ॥ ౭
తతః కౌతూహలాద్రామః లక్ష్మణశ్చ మహాబలః ।
మునిం ధర్మభృతం నామ ప్రష్టుం సముపచక్రమే ॥ ౮
ఇదమత్యద్భుతం శ్రుత్వా సర్వేషాం నో మహామునే ।
కౌతూహలం మహజ్జాతం కిమిదం సాధు కథ్యతాం ॥ ౯

వక్తవ్యం యది చేద్విప్ర నాతిగుహ్యమపి ప్రభో ।
తేనైవముక్తో ధర్మాత్మా రాఘవేణ మునిస్తదా ॥ ౧౦
ప్రభవం సరసః కృత్స్నం ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ।
ఇదం పంచాప్సరో నామ తటాకం సార్వకాలికం ॥ ౧౧
నిర్మితం తపసా రామ మునినా మాండకర్ణినా ।
స హి తేపే తపస్తీవ్రం మాండకర్ణిర్మహామునిః ॥ ౧౨
దశ వర్షసహస్రాణి వాయుభక్షో జలాశ్రయః ।
తతః ప్రవ్యథితాస్సర్వే దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః ॥ ౧౩
అబ్రువన్ వచనం సర్వే పరస్పరసమాగతాః ।
అస్మాకం కస్యచిత్ స్థానం ఏష ప్రార్థయతే మునిః ॥ ౧౪
ఇతి సంవిగ్నమనసః సర్వే తే త్రిదివౌకసః ।
తత్ర కర్తుం తపోవిఘ్నం దేవైస్సర్వైర్నియోజితాః ॥ ౧౫
ప్రధానాప్సరసః పంచ విద్యుచ్చలితవర్చసః ।
అప్సరోభిస్తతస్తాభిః మునిర్దృష్టపరావరః ॥ ౧౬
నీతో మదనవశ్యత్వం సురాణాం కార్యసిద్ధయే ।
తాశ్చైవాప్సరసః పంచ మునేః పత్నీత్వమాగతాః ॥ ౧౭
తటాకే నిర్మితం తాసాం అస్మిన్నంతర్హితం గృహం ।
తత్రైవాప్సరసః పంచ నివసంత్యో యథాసుఖం ॥ ౧౮
రమయంతి తపోయోగాత్ మునిం యౌవనమాస్థితం ।
తాసాం సంక్రీడమానానాం ఏష వాదిత్రనిస్వనః ॥ ౧౯

శ్రూయతే భూషణోన్మిశ్రః గీతశబ్దో మనోహరః ।
ఆశ్చర్యమితి తస్యైతత్ వచనం భావితాత్మనః ॥ ౨౦
రాఘవః ప్రతిజగ్రాహ సహ భ్రాత్రా మహాయశాః ।
ఎవం కధయమానస్య దదర్శాశ్రమమండలం ॥ ౨౧
కుశచీరపరిక్షిప్తం బ్రాహ్మ్యా లక్ష్మ్యా సమావృతం ।
ప్రవిశ్య సహ వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ రాఘవః ॥ ౨౨
ఉవాస మునిభిస్సర్వైః పూజ్యమానో మహాయశాః ।
తధా తస్మిన్ స కాకుత్స్థః శ్రీమత్యాశ్రమమండలే ॥ ౨౩
ఉషిత్వా తు సుఖం తత్ర పూజ్యమానో మహర్షిభిః ।
జగామ చాశ్రమాంస్తేషాం పర్యాయేణ తపస్వినాం ॥ ౨౪
యేషాముషితవాన్ పూర్వం సకాశే స మహాస్త్రవిత్ ।
క్వచిత్ పరిదశాన్ మాసాన్ ఏకం సంవత్సరం క్వచిత్ ॥ ౨౫
క్వచిచ్చ చతురో మాసాన్ పంచ షట్చాపరాన్ క్వచిత్ ।
అపరత్రాధికం మాసాత్ అప్యర్ధమధికం క్వచిత్ ॥ ౨౬
త్రీన్ మాసానష్ట మాసాంశ్చ రాఘవో న్యవసత్ సుఖం ।
తధా సంవసతస్తస్య మునీనామాశ్రమేషు వై ॥ ౨౭
రమతశ్చానుకూల్యేన యయుస్సంవత్సరా దశ ।
పరిపృత్య చ ధర్మజ్ఞః రాఘవస్సహ సీతయా ॥ ౨౮
సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమం శ్రీమాన్ పునరేవాజగామ హ ।
స తమాశ్రమమాసాద్య మునిభిః ప్రతిపూజితః ॥ ౨౯

తత్రాపి న్యవసద్రామః కంచిత్కాలమరిందమః ।
అథాశ్రమస్థో వినయాత్ కదాచిత్తం మహామునిం ॥ ౩౦
ఉపాసీనస్స కాకుత్స్థః సుతీక్ష్ణమిదమబ్రవీత్ ।
అస్మిన్నరణ్యే భగవాన్ అగస్త్యో మునిసత్తమః ॥ ౩౧
వసతీతి మయా నిత్యం కథాః కథయతాం శ్రుతం ।
న తు జానామి తం దేశం వనస్యాస్య మహత్తయా ॥ ౩౨
కుత్రాశ్రమమిదం పుణ్యం మహర్షేస్తస్య ధీమతః ।
ప్రసాదాత్తత్రభవతః సానుజస్సహ సీతయా ॥ ౩౩
అగస్త్యమభిగచ్ఛేయం అభివాదయితుం మునిం ।
మనోరథో మహానేషః హృది మె పరివర్తతే ॥ ౩౪
యదహం తం మునివరం శుశ్రూషేయమపి స్వయం ।
ఇతి రామస్య స మునిః శ్రుత్వా ధర్మాత్మనో వచః ॥ ౩౫
సుతీక్ష్ణః ప్రత్యువాచేదం ప్రీతో దశరథాత్మజం ।
అహమప్యేతదేవ త్వాం వక్తుకామస్సలక్ష్మణం ॥ ౩౬
అగస్త్యమభిగచ్ఛేతి సీతయా సహ రాఘవ ।
దిష్ట్యా త్విదానీమర్థేఽస్మిన్ స్వయమేవ బ్రవీషి మాం ॥ ౩౭
అహమాఖ్యామి తే వత్స యత్రాగస్త్యో మహామునిః ।
యోజనాన్యాశ్రమాదస్మాత్ తథా చత్వారి వై తతః ॥ ౩౮
దక్షిణేన మహాన్ శ్రీమాన్ అగస్త్యభ్రాతురాశ్రమః ।
స్థలీప్రాయే వనోద్దేశే పిప్పలీవనశోభితే ॥ ౩౯

బహుపుష్పఫలే రమ్యే నానాశకునినాదితే ।
పద్మిన్యో వివిధాస్తత్ర ప్రసన్నసలిలాశ్శివాః ॥ ౪౦
హంసకారండవాకీర్ణాః చక్రవాకోపశోభితాః ।
తత్రైకాం రజనీం వ్యుష్య ప్రభాతే రామ గమ్యతాం ॥ ౪౧
దక్షిణాం దిశమాస్థాయ వనషండస్య పార్శ్వతః ।
తత్రాగస్త్యాశ్రమపదం గత్వా యోజనమాంతరం ॥ ౪౨
రమణీయె వనోద్దేశె బహుపాదపసంవృతే ।
రంస్యతే తత్ర వైదేహీ లక్ష్మణశ్చ సహ త్వయా ॥ ౪౩
స హి రమ్యో వనోద్దేశః బహుపాదపసంకులః ।
యది బుద్ధిః కృతా ద్రష్టుం అగస్త్యం తం మహామునిం ॥ ౪౪
అద్యైవ గమనే బుద్ధిం రోచయస్వ మహాయశః ।
ఇతి రామో మునేః శ్రుత్వా సహ భ్రాత్రాఽభివాద్య చ ॥ ౪౫
ప్రతస్థేఽగస్త్యముద్దిశ్య సానుజస్సీతయా సహ ।
పశ్యన్ వనాని రమ్యాణి పర్వతాంశ్చాభ్రసంనిభాన్ ॥ ౪౬
సరాంసి సరితశ్చైవ పథి మార్గవశానుగాః ।
సుతీక్ష్ణేనోపదిష్టేన గత్వా తేన పథా సుఖం ॥ ౪౭
ఇదం పరమసంహృష్టః వాక్యం లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
ఏతదేవాశ్రమపదం నూనం తస్య మహాత్మనః ॥ ౪౮
అగస్త్యస్య మునేర్భ్రాతుః దృశ్యతే పుణ్యకర్మణః ।
యథా హి మే వనస్యాస్య జ్ఞాతాః పథి సహస్రశః ॥ ౪౯

సంనతాః ఫలభారేణ పుష్పభారేణ చ ద్రుమాః ।
పిప్పలీనాం చ పక్వానాం వనాదస్మాదుపాగతః ॥ ౫౦
గంధోఽయం పవనోత్క్షిప్తః సహసా కటుకోదయః ।
తత్ర తత్ర చ దృశ్యంతే సంక్షిప్తాః కాష్ఠసంచయాః ॥ ౫౧
లూనాశ్చ పథి దృశ్యంతే దర్భా వైడూర్యవర్చసః ।
ఏతచ్చ వనమధ్యస్థం కృష్ణాభ్రశిఖరోపమం ॥ ౫౨
పావకస్యాశ్రమస్థస్య ధూమాగ్రం సంప్రదృశ్యతే ।
వివిక్తేషు చ తీర్థేషు కృతస్నానా ద్విజాతయః ॥ ౫౩
పుష్పోపహారం కుర్వంతి కుసుమైః స్వయమార్జితైః ।
తత్సుతీక్ష్ణస్య వచనం యథా సౌమ్య మయా శ్రుతం ॥ ౫౪
అగస్త్యస్యాశ్రమో భ్రాతుః నూనమేష భవిష్యతి ।
నిగృహ్య తరసా మృత్యుం లోకానాం హితకామ్యయా ॥ ౫౫
యస్య భ్రాత్రా కృతేయం దిక్ శరణ్యా పుణ్యకర్మణా ।
ఇహైకదా కిల క్రూరః వాతాపిరపి చేల్వలః ॥ ౫౬
భ్రాతరౌ సహితావాస్తాం బ్రాహ్మణఘ్నౌ మహాసురౌ ।
ధారయన్ బ్రాహ్మణం రూపం ఇల్వలస్సంస్కృతం వదన్ ॥ ౫౭
ఆమంత్రయతి విప్రాన్ స్మ శ్రాద్ధముద్దిశ్య నిర్ఘృణః ।
భ్రాతరం సంస్కృతం కృత్వా తతస్తం మేషరూపిణం ॥ ౫౮
తాన్ ద్విజాన్ భోజయామాస శ్రాద్ధదృష్టేన కర్మణా ।
తతో భుక్తవతాం తేషాం విప్రాణామిల్వలోఽబ్రవీత్ ॥ ౫౯

వాతాపే నిష్క్రమస్వేతి స్వరేణ మహతా నదన్ ।
తతో భ్రాతుర్వచః శ్రుత్వా వాతాపిర్మేషవన్నదన్ ॥ ౬౦
భిత్త్వా భిత్త్వా శరీరాణి బ్రాహ్మణానాం వినిష్పతత్ ।
బ్రాహ్మణానాం సహస్రాణి తైరేవం కామరూపిభిః ॥ ౬౧
వినాశితాని సంహత్య నిత్యశః పిశితాశనైః ।
అగస్త్యేన తదా దేవైః ప్రార్థితేన మహర్షిణా ॥ ౬౨
అనుభూయ కిల శ్రాద్ధే భక్షితస్స మహాసురః ।
తతసంపన్నమిత్యుక్త్వా దత్త్వా హస్తోదకం తతః ॥ ౬౩
భ్రాతరం నిష్క్రమస్వేతి చేల్వలస్సోఽభ్యభాషత ।
స తం తథా భాషమాణం భ్రాతరం విప్రఘాతినం ॥ ౬౪
అబ్రవీత్ ప్రహసన్ ధీమాన్ అగస్త్యో మునిసత్తమః ।
కుతో నిష్క్రమితుం శక్తిః మయా జీర్ణస్య రక్షసః ॥ ౬౫
భ్రాతుస్తే మేషరూపస్య గతస్య యమసాదనం ।
అథ తస్య వచః శ్రుత్వా భ్రాతుర్నిధనసంశ్రయం ॥ ౬౬
ప్రధర్షయితుమారేభే మునిం క్రోధాన్నిశాచరః ।
సోఽభిద్రవన్మునిశ్రేష్ఠం మునినా దీప్తతేజసా ॥ ౬౭
చక్షుషాఽనలకల్పేన నిర్దగ్ధో నిధనం గతః ।
తస్యాయమాశ్రమో భ్రాతుః తటాకవనశోభితః ॥ ౬౮
విప్రానుకంపయా యేన కర్మేదం దుష్కరం కృతం ।
ఏవం కథయమానస్య తస్య సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౬౯

రామస్యాస్తం గతస్సూర్యః సంధ్యాకాలోఽభ్యవర్తత ।
ఉపాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం సహ భ్రాత్రా యథావిధి ॥ ౨౦
ప్రవివేశాశ్రమపదం తమృషిం సోఽభ్యవాదయత్ ।
సమ్యక్ప్రతిగృహీతశ్చ మునినా తేన రాఘవః ॥ ౨౧
న్యవసత్తాం నిశామేకాం ప్రాశ్య మూలఫలాని చ ।
తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం విమలే సూర్యమండలే ॥ ౨౨
భ్రాతరం తమగస్త్యస్య హ్యామంత్రయత రాఘవః ।
అభివాదయే త్వాం భగవన్ సుఖమధ్యుషితో నిశాం ॥ ౨౩
ఆమంత్రయే త్వాం గచ్ఛామి గురుం తే ద్రష్టుమగ్రజం ।
గమ్యతామితి తేనోక్తః జగామ రఘునందనః ॥ ౨౪
యథోద్దిష్టేన మార్గేణ వనం తచ్చావలోకయన్ ।
నీవారాన్ పనసాంస్తాలాన్ తిమిశాన్ వంజులాన్ ధవాన్ ॥ ౨౫
చిరిబిల్వాన్ మధూకాంశ్చ బిల్వానపి చ తిందుకాన్ ।
పుష్పితాన్ పుష్పితాగ్రాభిః లతాభిరనువేష్టితాన్ ॥ ౨౬
దదర్శ రామశ్శతశః తత్ర కాంతారపాదపాన్ ।
హస్తిహస్తైర్విమృదితాన్ వానరైరుపశోభితాన్ ॥ ౨౭
మత్తైశ్శకునిసంఘైశ్చ శతశశ్చ ప్రణాదితాన్ ।
తతోఽబ్రవీత్సమీపస్థం రామో రాజీవలోచనః ॥ ౨౮
పృష్ఠతోఽనుగతం వీరం లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనం ।
స్నిగ్ధపత్రా యథా వృక్షాః యథా శాంతమృగద్విజాః ॥ ౨౯

ఆశ్రమో నాతిదూరస్థః మహర్షేర్భావితాత్మనః ।
అగస్త్య ఇతి విఖ్యాతః లోకే స్వేనైవ కర్మణా ॥ ౮౦
ఆశ్రమో దృశ్యతే తస్య పరిశ్రాంతశ్రమాపహః ।
ప్రాజ్యధూమాకులవనః చీరమాలాపరిష్కృతః ॥ ౮౧
ప్రశాంతమృగయూథశ్చ నానాశకునినాదితః ।
నిగృహ్య తరసా మృత్యుం లోకానాం హితకామ్యయా॥ ౮౨
దక్షిణా దిక్కృతా యేన శరణ్యా పుణ్యకర్మణా ।
తస్యేదమాశ్రమపదం ప్రభావాద్యస్య రాక్షసైః ॥ ౮౩
దిగియం దక్షిణా త్రాసాత్ దృశ్యతే నోపభుజ్యతే ।
యదాప్రభృతి చాక్రాంతా దిగియం పుణ్యకర్మణా ॥ ౮౪
తదాప్రభృతి నిర్వైరాః ప్రశాంతా రజనీచరాః ।
నామ్నా చేయం భగవతః దక్షిణా దిక్ప్రదక్షిణా ॥ ౮౫
ప్రథితా త్రిషు లోకేషు దుర్ధర్షా క్రూరకర్మభిః ।
మార్గం నిరోద్ధుం నిరతః భాస్కరస్యాచలోత్తమః ॥ ౮౬
నిదేశం పాలయన్యస్య వింధ్యశ్శైలో న వర్ధతే ।
అయం దీర్ఘాయుషస్తస్య లోకే విశ్రుతకర్మణః ॥ ౮౭
అగస్త్యస్యాశ్రమః శ్రీమాన్ వినీతజనసేవితః ।
ఏష లోకార్చితస్సాధుః హితే నిత్యరతస్సతాం ॥ ౮౮
అస్మానభిగతానేషః శ్రేయసా యోజయిష్యతి ।
ఆరాధయిష్యామ్యత్రాహం అగస్త్యం తం మహామునిం ॥ ౮౯

శేషం చ వనవాసస్య సౌమ్య వత్స్యామ్యహం ప్రభో ।
అత్ర దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ॥ ౯౦
అగస్త్యం నియతాహారం సతతం పర్యుపాసతే ।
నాత్ర జీవేన్మృషావాదీ క్రూరో వా యది వా శఠః ॥ ౯౧
నృశంసః కామవృత్తో వా మునిరేష తథావిధః ।
అత్ర దేవాశ్చ యక్షాశ్చ నాగాశ్చ పతగైస్సహ ॥ ౯౨
వసంతి నియతాహారాః ధర్మమారాధయిష్ణవః ।
అత్ర సిద్ధా మహాత్మానః విమానైస్సూర్యసన్నిభైః ॥ ౯౩
త్యక్తదేహా నవైర్దేహైః స్వర్యాతాః పరమర్షయః ।
యక్షత్వమమరత్వం చ రాజ్యాని వివిధాని చ ॥ ౯౪
అత్ర దేవాః ప్రయచ్ఛంతి భూతైరారాధితాశ్శుభైః ।
ఆగతాః స్మాశ్రమపదం సౌమిత్రే ప్రవిశాగ్రతః ॥ ౯౫
నివేదయేహ మాం ప్రాప్తం ఋషయే సీతయా సహ ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకాదశస్సర్గః.

అథ ద్వాదశస్సర్గః.

స ప్రవిశ్యాశ్రమపదం లక్ష్మణో రాఘవానుజః ।
అగస్త్యశిష్యమాసాద్య వాక్యమేతదువాచ హ ॥ ౧
రాజా దశరథో నామ జ్యేష్ఠస్తస్య సుతో బలీ ।
రామః ప్రాప్తో మునిం ద్రష్టుం భార్యయా సహ సీతయా ॥ ౨

లక్ష్మణో నామ తస్యాహం భ్రాతా త్వవరజో హితః ।
అనుకూలశ్చ భక్తశ్చ యది తే శ్రోత్రమాగతః ॥ ౩
తే వయం వనమత్యుగ్రం ప్రవిష్టాః పితృశాసనాత్ ।
ద్రష్టుమిచ్ఛామహే సర్వే భగవంతం నివేద్యతామ్ ॥ ౪
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య తపోధనః ।
తథేత్యుక్త్వాఽగ్నిశరణం ప్రవివేశ నివేదితుమ్ ॥ ౫
స ప్రవిశ్య మునిశ్రేష్ఠం తపసా దుష్ప్రధర్షణమ్ ।
కృతాంజలిరువాచేదం రామాగమనమంజసా ॥ ౬
యథోక్తం లక్ష్మణేనైవ శిష్యోఽగస్త్యస్య సంమతః ।
పుత్రౌ దశరథస్యేమౌ రామో లక్ష్మణ ఏవ చ ॥ ౭
ప్రవిష్టావాశ్రమపదం సీతయా సహ భార్యయా ।
ద్రష్టుం భవంతమాయాతౌ శుశ్రూషార్థమరిందమౌ ॥ ౮
యదత్రానంతరం తత్త్వం ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి ।
తతశ్శిష్యాదుపశ్రుత్య ప్రాప్తం రామం సలక్ష్మణమ్ ॥ ౯
వైదేహీం చ మహాభాగాం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ।
దిష్ట్యా రామశ్చిరస్యాద్య ద్రష్టుం మాం సముపాగతః ॥ ౧౦
మనసా కాంక్షితం హ్యస్య మయాఽప్యాగమనం ప్రతి ।
గమ్యతాం సత్కృతో రామః సభార్యస్సహలక్ష్మణః ॥ ౧౧
ప్రవేశ్యతాం సమీపం మే కిం చాసౌ న ప్రవేశితః ।
ఏవముక్తస్తు మునినా ధర్మజ్ఞేన మహాత్మనా ॥ ౧౨

అభివాద్యాబ్రవీచ్ఛిష్యః తథేతి నియతాంజలిః ।
తతో నిష్క్రమ్య సంభ్రాంతః శిష్యో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧౩
క్వాసౌ రామో మునిం ద్రష్టుం ఏతు ప్రవిశతు స్వయం ।
తతో గత్వాఽఽశ్రమద్వారం శిష్యేణ సహ లక్ష్మణః ॥ ౧౪
దర్శయామాస కాకుత్స్థం సీతాం చ జనకాత్మజాం ।
తం శిష్యః ప్రశ్రితో వాక్యం అగస్త్యవచనం బ్రువన్॥ ౧౫
ప్రావేశయద్యథాన్యాయం సత్కారార్హం సుసత్కృతం ।
ప్రవివేశ తతో రామః సీతయా సహలక్ష్మణః ॥ ౧౬
ప్రశాంతహరిణాకీర్ణం ఆశ్రమం హ్యవలోకయన్ ।
స తత్ర బ్రహ్మణః స్థానం అగ్నేః స్థానం తథైవ చ ॥ ౧౭
విష్ణోః స్థానం మహేంద్రస్య స్థానం చైవ వివస్వతః ।
సోమస్థానం భగస్థానం స్థానం కౌబేరమేవ చ ॥ ౧౮
ధాతుర్విధాతుః స్థానే చ వాయోః స్థానం తథైవ చ ।
నాగరాజస్య చ స్థానం అనంతస్య మహాత్మనః ॥ ౧౯
స్థానం తథైవ గాయత్ర్యాః వసూనాం స్థానమేవ చ ।
స్థానం చ పాశహస్తస్య వరుణస్య మహాత్మనః ॥ ౨౦
కార్తికేయస్య చ స్థానం ధర్మస్థానం చ పశ్యతి ।
తతశ్శిష్యైః పరివృతః మునిరప్యభినిష్పతత్ ॥ ౨౧
తం దదర్శాగ్రతో రామః మునీనాం దీప్తతేజసాం ।
అబ్రవీద్వచనం వీరః లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనం ॥ ౨౨

ఏష లక్ష్మణ నిష్క్రామత్ అగస్త్యో భగవాన్ ఋషిః ।
ఔదార్యేణావగచ్ఛామి నిధానం తపసామిమం ॥ ౨౩
ఏవముక్త్వా మహాబాహుః అగస్త్యం సూర్యవర్చసం ।
జగ్రాహ పరమప్రీతః తస్య పాదౌ పరంతపః ॥ ౨౪
అభివాద్య తు ధర్మాత్మా తస్థౌ రామః కృతాంజలిః ।
సీతయా సహ వైదేహ్యా తదా రామస్సలక్ష్మణః ॥ ౨౫
ప్రతిజగ్రాహ కాకుత్స్థం అర్చయిత్వాఽఽసనోదకైః ।
కుశలప్రశ్నముక్త్వా చ హ్యాస్యతామితి చాబ్రవీత్ ॥ ౨౬
అగ్నిం హుత్వా ప్రదాయార్ఘ్యం అతిథీన్ ప్రతిపూజ్య చ ।
వానప్రస్థేన ధర్మేణ స తేషాం భోజనం దదౌ ॥ ౨౭
ప్రథమం చోపవిశ్యాథ ధర్మజ్ఞో మునిపుంగవః ।
ఉవాచ రామమాసీనం ప్రాంజలిం ధర్మకోవిదం ॥ ౨౮
అగ్నిం హుత్వా ప్రదాయార్ఘ్యం అతిథిం ప్రతిపూజయేత్ ।
అన్యథా ఖలు కాకుత్స్థ తపస్వీ సముదాచరన్ ॥ ౨౯
దుస్సాక్షీవ పరే లోకే స్వాని మాంసాని భక్షయేత్ ।
రాజా సర్వస్య లోకస్య ధర్మచారీ మహారథః ॥ ౩౦
పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ భవాన్ ప్రాప్తః ప్రియాతిథిః ।
ఏవముక్త్వా ఫలైర్మూలైః పుష్పైరన్యైశ్చ రాఘవం ॥ ౩౧
పూజయిత్వా యథాకామం పునరేవ తతోఽబ్రవీత్ ।
ఇదం దివ్యం మహచ్చాపం హేమరత్నవిభూషితం॥ ౩౨

వైష్ణవం పురుషవ్యాఘ్ర నిర్మితం విశ్వకర్మణా ।
అమోఘస్సూర్యసంకాశః బ్రహ్మదత్తశ్శరోత్తమః ॥ ౩౩
దత్తౌ మమ మహేంద్రేణ తూణీ చాక్షయసాయకౌ ।
సంపూర్ణౌ నిశితైర్బాణైః జ్వలద్భిరివ పావకైః ॥ ౩౪
మహారజతకోశోఽయం అసిర్హేమవిభూషితః ।
అనేన ధనుషా రామ హత్వా సంఖ్యే మహాసురాన్ ॥ ౩౫
ఆజహార శ్రియం దీప్తాం పురా విష్ణుర్దివౌకసాం ।
తద్ధనుస్తౌ చ తూణీరౌ శరం ఖడ్గం చ మానద ॥ ౩౬
జయాయ ప్రతిగృహ్ణీష్వ వజ్రం వజ్రధరో యథా ।
ఏవముక్త్వా మహాతేజాః సమస్తం తద్వరాయుధం ॥ ౩౭
దత్త్వా రామాయ భగవాన్ అగస్త్యః పునరబ్రవీత్ ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్వాదశస్సర్గః.

అథ త్రయోదశస్సర్గః.

రామ ప్రీతోఽస్మి భద్రం తే పరితుష్టోఽస్మి లక్ష్మణ ।
అభివాదయితుం యన్మాం ప్రాప్తౌ స్థస్సహ సీతయా ॥ ౧
అధ్వశ్రమేణ వాం ఖేదః బాధతే ప్రచురశ్రమః ।
వ్యక్తముత్కంఠతే చాపి మైథిలీ జనకాత్మజా ॥ ౨
ఏషా హి సుకుమారీ చ దుఃఖైశ్చ న విమానితా ।
ప్రాజ్యదోషం వనం ప్రాప్తా భర్తృస్నేహప్రచోదితా ॥ ౩

యథైషా రమతే రామ ఇహ సీతా తథా కురు ।
దుష్కరం కృతవత్యేషా వనే త్వామనుగచ్ఛతీ ॥ ౪
ఏషా హి ప్రకృతిః స్త్రీణాం ఆసృష్టే రఘునందన ।
సమస్థమనురజ్యంతి విషమస్థం త్యజంతి చ ॥ ౫
శతహ్రదానాం లోలత్వం శస్త్రాణాం తీక్ష్ణతా తథా ।
గరుడానిలయోశ్శైఘ్ర్యం అనుగచ్ఛంతి యోషితః ॥ ౬
ఇయం తు భవతో భార్యా దోషైరేతైర్వివర్జితా ।
శ్లాఘ్యా చ వ్యపదేశ్యా చ యథా దేవీ హ్యరుంధతీ ॥ ౭
అలఙ్కృతోఽయం దేశశ్చ యత్ర సౌమిత్రిణా సహ ।
వైదేహ్యా చానయా రామ వత్స్యసి త్వమరిందమ ॥ ౮
ఏవముక్త్వా మహాబాహుం అగస్త్యః పునరబ్రవీత్ ।
సుఖం స్వప మహాబాహో సీతయా సహలక్ష్మణః ॥ ౯
రవిరస్తం గతస్సౌమ్య సన్ధ్యాకాలోఽభ్యుపాగతః ।
ఏతే నిశాచరా రామ నిలీనా మృగపక్షిణః ॥ ౧౦
నగాగ్రేషు భృశం లీనా దృశ్యంతే సుసమాహితాః ।
నైశేన తమసా వ్యాప్తం అప్రకాశం నభస్స్థలం ॥ ౧౧
ఏవముక్తో మహాబాహుః అగస్త్యేన మహాత్మనా ।
ఉపాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౧౨
అభివాద్య మహాత్మానం అగస్త్యమృషిసత్తమం ।
సుష్వాప రజనీం తాం తు పూజితః పరమర్షిణా ॥ ౧౩

సుఖోషితస్తదా రామః సంధ్యామన్వాస్య సానుజః ।
కృత్వా పౌర్వాహ్ణికం తత్ర స్నాతో హుతహుతాశనః ॥ ౧౪
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా చ పరంతపః ।
ఉపాగమదమేయాత్మా హ్యాగస్త్యం సూర్యవర్చసం ॥ ౧౫
స దృష్ట్వా రాఘవం శ్రీమాన్ అగస్త్యస్సంయతాంజలిం ।
ప్రతిపూజ్య యథాన్యాయం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౬
కచ్చిత్సుఖం నిశా రామ వ్యతీతా రఘునందన ।
తవ సభ్రాతృభార్యస్య మదాశ్రమపదే విభో ॥ ౧౭
ఏవముక్తస్తతో రామః ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః ।
మానితాస్స్మ యథాన్యాయం త్వయా పూజ్యేన పూజితాః॥
శయనాసనయానేన భోజనాచ్ఛాదనైశ్శుభైః ।
రాజ్ఞో దశరథస్యేవ పురే చాంతఃపురే యథా ॥ ౧౯
సుఖోషితాః స్మ భగవన్ సర్వకామైరుపస్కృతాః ।
ఉపవిశ్యాప్యగస్త్యస్తు నిషీదధ్వమువాచ హ ॥ ౨౦
సర్వానేవాభ్యనుజ్ఞాప్య యే తత్రాసన్ సహాగతాః ।
సుఖోపవిష్టే రామే తు సహసీతే సలక్ష్మణే ॥ ౨౧
స తేన ఋషిసంఘేన అగస్త్యో వాక్యమబ్రవీత్ ।
కాలోఽయం గతభూయిష్ఠః యః కాలస్తవ రాఘవ ॥ ౨౨
సమయో యో నరేంద్రేణ కృతో దశరథేన తే ।
తీర్ణప్రతిజ్ఞః కాకుత్స్థ సుఖం రాజ్యే నివత్స్యసి ॥ ౨౩

ధన్యస్తే జనకో రామ స రాజా రఘునందన ।
యస్త్వయా జ్యేష్ఠపుత్రేణ యయాతిరివ తారితః ॥ ౨౪
ఏవముక్తస్స మునినా రాఘవస్సంయతాంజలిః ।
ఉవాచ ప్రశ్రితం వాక్యం ఋషిం దీప్తమివానలం ॥ ౨౫
ధన్యోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి యస్య మే మునిపుంగవః ।
గుణైస్సభ్రాతృభార్యస్య వరదః పరితుష్యతి ॥ ౨౬
న మయా తారితో రాజా స్వగుణైరేవ తారితః ।
స్వర్గం దశరథః ప్రాప్తః స్వకృతైః పూర్వకర్మభిః ॥ ౨౭
అయం దేశో హి నిఖిలః సర్వ ఏవ మహాతపః ।
అశరణ్యశ్శరణ్యోఽభూత్ యథైవ వినివేశితః ॥ ౨౮
తదాఖ్యాహ్యర్థతత్త్వేన పరం కౌతూహలం మమ ।
శ్రుత్వా తు వచనం తస్య రామస్య మధురాక్షరం ॥ ౨౯
ప్రత్యువాచ తతో రామం అగస్త్యో భగవాన్ ఋషిః ।
శృణు రాఘవ తత్త్వేన దేశస్యాస్య యథాతథం ॥ ౩౦
దండకేన పరిత్యక్తో హ్యయం దేశో మహాత్మనా ।
భార్గవస్య చ శాపేన నిర్మనుష్యమృగోఽభవత్ ॥ ౩౧
వృక్షగుల్మలతాహీనం తాపసైరపి వర్జితం ।
కాంతారమభవత్తాత ఘోరం పరమదారుణం ॥ ౩౨
యోజనానాం సహస్రం తు వింధ్యపాదస్య దక్షిణే ।
నాత్ర వర్షతి పర్జన్యః నాపి వాతి సుఖోఽనిలః ॥ ౩౩

రూక్షం ప్రతిభయం ఘోరం ఆసీద్ధూమాకులం వనం ।
బహూన్యబ్దసహస్రాణి ఇదమాసీదనాకులం ॥ ౩౪
గంధర్వైః ఋషిసంఘైశ్చ దేవైశ్చ పరివర్జితం ।
కస్య చిత్త్వథ కాలస్య దైవయోగాదహం నృప ॥ ౩౫
హిమవచ్ఛిఖరాచ్ఛ్వేతాత్ ఇహ ప్రాప్తోఽస్మి మానద ।
తతో మయా సమానీతః పర్జన్యో జలదైస్సహ ॥ ౩౬
స్వచ్ఛందవర్షస్స కృతః కంచిత్కాలమరిందమ ।
యమస్య చైవ చారాస్తు బహూన్యబ్దశతాని వై ॥ ౩౭
తేజసా మృత్యుదూతాశ్చ వ్యాధయశ్చ నిరాకృతాః ।
హిమవత్పాదజా వృక్షాః చింతితా మనసాఽఽగతాః ॥ ౩౮
ప్రవృత్తాశ్చ పునర్నద్యః ఫుల్లపంకజమండితాః ।
తటాకాని సురమ్యాణి సరితశ్చ సరాంసి చ ॥ ౩౯
నీరజస్కం సుగంధం చ సుఖశీతజలావిలం ।
ప్రవృత్తవనషండాఢ్యం స్ఫీతసస్యసమాకులం ॥ ౪౦
అచిరేణాభవద్రమ్యం ఋషిసంఘానుసేవితం ।
కేవలం త్వభిశాపేన తస్యైవ రఘునందన ॥ ౪౧
సోపద్రవమివాప్యేతత్ రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః ।
యదా ప్రభృతి చాసి త్వం చిత్రకూటముపాగతః ॥ ౪౨
తదా ప్రభృతి రక్షాంసి విప్రకుర్వంతి తాపసాన్ ।
ఋషీణామభయం వీర దాతుమర్హసి మానద ॥ ౪౩

అస్మాద్ధి కారణాద్రామ దండకారణ్యవాసినాం ।
త్రాణార్థమిహ సంప్రాప్తః త్రాతుమర్హసి నో భవాన్ ॥ ४४
సమర్థో ఽ హ్యసి కాకుత్స్థ త్రైలోక్యస్యాపి రక్షణే ।
కిం పునర్వీర రక్షాంసి ద్విజమన్యుహతాని వై ॥ ४౫
ఇదమిక్ష్వాకుపుత్రేణ దండకేన మహాబల ।
దేశో నిరాకృతో రామ శాపదోషేణ రాఘవ ॥ ४౬
దండకారణ్యమఖిలం దర్శనాదేవ పావితం ।
శాపస్యాంతాయ కాకుత్స్థ ప్రాప్తస్త్వమరిసూదన ॥ ४౭
స త్వమద్య పురావృత్తైః పితృభిశ్చ నిరాకృతం ।
తారయస్వ మహాభాగ దండకారణ్యమద్య వై ॥ ४౮
యస్య దోషాదిదం రామ దండకారణ్యముచ్యతే ।
ఏవముక్తస్తదా రామః ప్రత్యువాచ మహామునిం ॥ ४౯
ఆశ్చర్యమిదమాఖ్యాతం దేశస్యాస్య యథాతథం ।
కింతు వ్యాదిశ మే దేశం సోదకం బహుకాననం ॥ ౫౦
యత్రాశ్రమపదం కృత్వా వసేయం నిరతస్సుఖం ।
తతో ఽబ్రవీన్మునిశ్రేష్ఠః శ్రుత్వా రామస్య తద్వచః ॥ ౫౧
ధ్యాత్వా ముహూర్తం ధర్మాత్మా ధీరో ధీరతరం వచః ।
ఇతో ద్వియోజనే తాత బహుమూలఫలోదకః ॥ ౫౨
దేశో బహుమృగః శ్రీమాన్ పంచవట్యభివిశ్రుతః ।
తత్ర గత్వా ఽఽశ్రమపదం కృత్వా సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౫౩

రంస్యసే త్వం పితుర్వాక్యం యథోక్తమనుపాలయన్ ।
విదితో హ్యేష వృత్తాంతః మయా సర్వస్తవాఽనఘ ॥ ౫౪
తపసశ్చ ప్రభావేన స్నేహాద్దశరథస్య చ ।
హృదయస్థశ్చ తే ఛందః విజ్ఞాతస్తపసా మయా ॥ ౫౫
ఇహ వాసం ప్రతిజ్ఞాయ మయా సహ తపోవనే ।
వసంతం త్వాం జనాస్సర్వే జ్ఞాస్యంతి రఘునందన ॥ ౫౬
అతశ్చ త్వామహం బ్రూమి గచ్ఛ పంచవటీమితి ।
స హి రమ్యో వనోద్దేశః మైథిలీ యత్ర రంస్యతే ॥ ౫౭
స దేశః శ్లాఘనీయశ్చ నాతిదూరే చ రాఘవ ।
గోదావర్యాస్సమీపే చ మైథిలీ యత్ర రంస్యతే ॥ ౫౮
ప్రాజ్యమూలఫలైశ్చైవ నానాద్విజగణాయుతః ।
వివిక్తశ్చ మహాబాహో పుణ్యో రమ్యస్తథైవ చ ॥ ౫౯
భవానపి సదారశ్చ శక్తశ్చ పరిరక్షణే ।
అపి చాత్ర వసన్ రామ తాపసాన్ పాలయిష్యసి ॥ ౬౦
ఏతదాలక్ష్యతే వీర మధూకానాం మహద్వనం ।
ఉత్తరేణాస్య గంతవ్యం న్యగ్రోధమభిగచ్ఛతా ॥ ౬౧
తతః స్థలముపారుహ్య పర్వతస్యావిదూరతః ।
ఖ్యాతః పంచవటీత్యేవ నిత్యపుష్పితకాననః ॥ ౬౨
అగస్త్యేనైవముక్తస్తు రామస్సౌమిత్రిణా సహ ।
సత్కృత్యామంత్రయామాస తమృషిం సత్యవాదినం ॥ ౬౩

తౌ తు తేనాభ్యనుజ్ఞాతౌ కృతపాదాభివందనౌ ।
తదాశ్రమాత్ పంచవటీం జగ్మతుస్సహ సీతయా ॥ ౬౪

గృహీతచాపౌ తు నరాధిపాత్మజౌ
విషక్తతూణీ సమరేష్వకాతరౌ ।
యథోపదిష్టేన పథా మహర్షిణా
ప్రజగ్మతుః పంచవటీం సమాహితౌ ॥ ౬౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే త్రయోదశస్సర్గః.

అథ చతుర్దశస్సర్గః.

అథ పంచవటీం గచ్ఛన్ అంతరా రఘునందనః ।
ఆససాద మహాకాయం గృధ్రం భీమపరాక్రమం ॥ ౧
తం దృష్ట్వా తౌ మహాభాగౌ వటస్థం రామలక్ష్మణౌ ।
మేనాతే రాక్షసం పక్షిం బ్రువాణౌ కో భవానితి ॥ ౨
స తౌ మధురయా వాచా సౌమ్యయా ప్రీణయన్నివ ।
ఉవాచ వత్స మాం విద్ధి వయస్యం పితురాత్మనః ॥ ౩
స తం పితృసఖం బుధ్వా పూజయామాస రాఘవః ।
స తస్య కులమవ్యగ్రం అథ పప్రచ్ఛ నామ చ ॥ ౪
రామస్య వచనం శ్రుత్వా సర్వభూతసముద్భవం ।
ఆచచక్షే ద్విజస్తస్మై కులమాత్మానమేవ చ ॥ ౫

పూర్వకాలే మహాబాహో యే ప్రజాపతయోఽభవన్ ।
తాన్ మే నిగదతస్సర్వాన్ ఆదితశ్శృణు రాఘవ॥ ౬
కర్దమః ప్రథమస్తేషాం విక్రీతస్తదనంతరః ।
శేషశ్చ సంశ్రయశ్చైవ బహుపుత్రశ్చ వీర్యవాన్ ॥ ౭
స్థాణుర్మరీచిరత్రిశ్చ క్రతుశ్చైవ మహాబలః ।
పులస్త్యశ్చాంగిరాశ్చైవ ప్రచేతాః పులహస్తథా ॥ ౮
దక్షో వివస్వానపరోఽరిష్టనేమిశ్చ రాఘవ ।
కాశ్యపశ్చ మహాతేజాః తేషామాసీచ్చ పశ్చిమః ॥ ౯
ప్రజాపతేస్తు దక్షస్య బభూవురితి విశ్రుతం ।
షష్టిర్దుహితరో రామ యశస్విన్యో మహాయశః ॥ ౧౦
కాశ్యపః ప్రతిజగ్రాహ తాసామష్టౌ సుమధ్యమాః ।
అదితిం చ దితిం చైవ దనుమప్యథ కాళికాం ॥ ౧౧
తామ్రాం క్రోధవశాం చైవ మనుం చాప్యనలామపి ।
తాస్తు కన్యాస్తతః ప్రీతః కాశ్యపః పునరబ్రవీత్ ॥ ౧౨
పుత్రాంస్త్రైలోక్యభర్తౄన్ వై జనయిష్యథ మత్సమాన్ ।
అదితిస్తన్మనా రామ దితిశ్చ దనురేవ చ ॥ ౧౩
కాళికా చ మహాబాహో శేషాస్త్వమనసోఽభవన్ ।
అదిత్యాం జజ్ఞిరే దేవాః త్రయస్త్రింశదరిందమ ॥ ౧౪
ఆదిత్యా వసవో రుద్రాః హ్యశ్వినౌ చ పరంతప ।
దితిస్త్వజనయత్ పుత్రాన్ దైత్యాంస్తాత యశస్వినః ॥ ౧౫

తేషామియం వసుమతీ పురాఽఽసీత్ సవనార్ణవా ।
దనుస్త్వజనయత్ పుత్రం అశ్వగ్రీవమరిందమ ॥ ౧౬
నరకం కాలకం చైవ కాళికాఽపి వ్యజాయత ।
క్రౌంచీం భాసీం తథా శ్యేనీం ధృతరాష్ట్రీం తథా శుకీం ॥ ౧౭
తామ్రాఽపి సుషువే కన్యాః పంచైతా లోకవిశ్రుతాః ।
ఉలూకాన్ జనయత్ క్రౌంచీ భాసీ భాసాన్ వ్యజాయత ॥ ౧౮
శ్యేనీ శ్యేనాంశ్చ గృధ్రాంశ్చ వ్యజాయత సుతేజసః ।
ధృతరాష్ట్రీ తు హంసాంశ్చ కలహంసాంశ్చ సర్వశః ॥ ౧౯
చక్రవాకాంశ్చ భద్రం తే విజజ్ఞే సాఽపి భామినీ ।
శుకీ నతాం విజజ్ఞే తు నతాయా వినతా సుతా ॥ ౨౦
దశ క్రోధవశా రామ విజజ్ఞే హ్యాత్మసంభవాః ।
మృగీం చ మృగమందాం చ హరిం భద్రమదామపి ॥ ౨౧
మాతంగీమపి శార్దూలీం శ్వేతాం చ సురభిం తథా ।
సర్వలక్షణసంపన్నాం సురసాం కద్రుకామపి ॥ ౨౨
అపత్యం తు మృగాస్సర్వే మృగ్యా నరవరోత్తమ ।
ఋక్షాశ్చ మృగమందాయాః సృమరాశ్చమరాస్తథా ॥ ౨౩
హర్యాశ్చ హరయోఽపత్యం వానరాశ్చ తరస్వినః ।
తతస్త్వైరావతీం నామ జజ్ఞే భద్రమదా సుతాం ॥ ౨౪
తస్యాస్త్వైరావతః పుత్రః లోకనాథో మహాగజః ।
మాతంగాస్త్వథ మాతంగ్యాః అపత్యం మనుజర్షభ ॥ ౨౫

గోలాంగూలాంశ్చ శార్దూలీ వ్యాఘ్రాంశ్చాజనయత్ సుతాన్ ।
దిశాగజాంశ్చ కాకుత్స్థ శ్వేతాఽప్యజనయత్ సుతాన్ ॥ ౨౬
తతో దుహితరౌ రామ సురభిర్ద్వే వ్యజాయత ।
రోహిణీం నామ భద్రం తే గంధర్వీం చ యశస్వినీం ॥ ౨౭
రోహిణ్యజనయద్గా వై గంధర్వీ వాజినస్సుతాన్ ।
సురసాఽజనయన్నాగాన్ రామ కద్రూస్తు పన్నగాన్ ॥ ౨౮
మనుర్మనుష్యాన్ జనయత్ రామ పుత్రాన్ యశస్వినః ।
బ్రాహ్మణాన్ క్షత్రియాన్ వైశ్యాన్ శూద్రాంశ్చ మనుజర్షభ ॥
సర్వాన్ పుణ్యఫలాన్ వృక్షాన్ అనలాఽపి వ్యజాయత ।
వినతా చ శుకీ పౌత్రీ కద్రూశ్చ సురసా స్వసా ॥ 30
కద్రూర్నాగం సహస్రాస్యం విజజ్ఞే ధరణీధరం ।
ద్వౌ పుత్రౌ వినతాయాస్తు గరుడోఽరుణ ఏవ చ ॥ 3౧
తస్మాజ్జాతోఽహమరుణాత్ సంపాతిస్తు మమాగ్రజః ।
జటాయురితి మాం విద్ధి శ్యేనీపుత్రమరిందమ ॥ 3౨
సోఽహం వాససహాయస్తే భవిష్యామి యదీచ్ఛసి ।
ఇదం దుర్గం హి కాంతారం మృగరాక్షససేవితం ॥ 33
సీతాం చ తాత రక్షిష్యే త్వయి యాతే సలక్ష్మణే ।
జటాయుషం తం ప్రతిపూజ్య రాఘవః
ముదా పరిష్వజ్య చ సన్నతోఽభవత్ ।
పితుర్హి శుశ్రావ సఖిత్వమాత్మవాన్
జటాయుషా సంకథితం పునఃపునః ॥ 3౪

స తత్ర సీతాం పరిదాయ మైథిలీం
సహైవ తేనాతిబలేన పక్షిణా ।
జగామ తాం పంచవటీం సలక్ష్మణః
రిపూన్ దిధక్షన్ శలభానివానలః ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుర్దశస్సర్గః.

అథ పంచదశస్సర్గః.

తతః పంచవటీం గత్వా నానావ్యాళమృగాయుతాం ।
ఉవాచ భ్రాతరం రామః సౌమిత్రిం దీప్తతేజసం ॥ ౧
ఆగతాః స్మ యథోద్దిష్టం అముం దేశం మహర్షిణా ।
అయం పంచవటీదేశః సౌమ్య పుష్పితపాదపః ॥ ౨
సర్వతశ్చార్యతాం దృష్టిః కాననే నిపుణో హ్యసి ।
ఆశ్రమః కతరస్మిన్నః దేశే భవతి సంమతః ॥ ౩
రమతే యత్ర వైదేహీ త్వమహం చైవ లక్ష్మణ ।
తాదృశో దృశ్యతాం దేశః సంనికృష్టజలాశయః ॥ ౪
వనరామణ్యకం యత్ర స్థలరామణ్యకం తథా ।
సంనికృష్టం చ యత్ర స్యాత్ సమిత్పుష్పకుశోదకం ॥ ౫
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణస్సంయతాంజలిః ।
సీతాసమక్షం కాకుత్స్థం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౬

పరవానస్మి కాకుత్స్థ త్వయి వర్షశతం స్థితే ।
స్వయం తు రుచిరే దేశే క్రియతామితి మాం వద ॥ ౭
సుప్రీతస్తేన వాక్యేన లక్ష్మణస్య మహాత్మనః ।
విమృశన్ రోచయామాస దేశం సర్వగుణాన్వితం ॥ ౮
స తం రుచిరమాక్రమ్య దేశమాశ్రమకర్మణి ।
హస్తే గృహీత్వా హస్తేన రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ॥ ౯
అయం దేశస్సమః శ్రీమాన్ పుష్పితైస్తరుభిర్వృతః ।
ఇహాశ్రమపదం సౌమ్య యథావత్ కర్తుమర్హసి ॥ ౧౦
ఇయమాదిత్యసంకాశైః పద్మైస్సురభిగంధిభిః ।
అదూరే దృశ్యతే రమ్యా పద్మినీ పద్మశోభితా ॥ ౧౧
యథాఽఽఖ్యాతం అగస్త్యేన మునినా భావితాత్మనా ।
ఇయం గోదావరీ రమ్యా పుష్పితైస్తరుభిర్వృతా ॥ ౧౨
హంసకారండవాకీర్ణా చక్రవాకోపశోభితా ।
నాతిదూరేణ చాసన్నే మృగయూథనిపీడితాః ॥ ౧౩
మయూరనాదితా రమ్యాః ప్రాంశవో బహుకందరాః ।
దృశ్యంతే గిరయస్సౌమ్య ఫుల్లైస్తరుభిరావృతాః ॥ ౧౪
సౌవర్ణై రాజతైస్తామ్రైః దేశే దేశే చ ధాతుభిః ।
గవాక్షితా ఇవాభాంతి గజాః పరమభక్తిభిః ॥ ౧౫
సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చ ఖర్జూరపనసామ్రకైః ।
నీవారైస్తిమిశైశ్చైవ పున్నాగైశ్చోపశోభితాః ॥ ౧౬

చూతైరశోకైస్తిలకైః చంపకైః కేతకైరపి ।
పుష్పగుల్మలతోపేతైః తైస్తైస్తరుభిరావృతాః ॥ ౧౭
చందనైః స్పందనైర్నీపైః పనసైర్లికుచైరపి ।
ధవాశ్వకర్ణఖదిరైః శమీకింశుకపాటలైః ॥ ౧౮
అమీ శైలాశ్చ దృశ్యంతే సమంతాచ్చిత్రకాననాః ।
ఇదం పుణ్యమిదం మేధ్యం ఇదం బహుమృగద్విజం ॥ ౧౯
ఇహ వత్స్యామి సౌమిత్రే సార్ధమేతేన పక్షిణా ।
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ ౨౦
అచిరేణాశ్రమం భ్రాతుః చకార సుమహాబలః ।
పర్ణశాలాం సువిపులాం తత్ర సంఘాతమృత్తికాం ॥ ౨౧
సుస్తంభాం మస్కరైర్దీర్ఘైః కృతవంశాం సుశోభనాం ।
నివాసం రాఘవస్యార్థే చకార లఘువిక్రమః ॥ ౨౨
శమీశాఖాభిరాస్తీర్య దృఢపాశావపాశితాం ।
కుశకాశశరైః పర్ణైః సుపరిచ్ఛాదితాం తథా ॥ ౨౩
సమీకృతతలాం రమ్యాం చకార లఘువిక్రమః ।
నివాసం రాఘవస్యార్థే ప్రేక్షణీయమనుత్తమం ॥ ౨౪
స గత్వా లక్ష్మణః శ్రీమాన్ నదీం గోదావరీం తదా ।
స్నాత్వా పద్మాని చాదాయ సఫలః పునరాగతః ॥ ౨౫
తతః పుష్పబలిం కృత్వా శాంతిం చ స యథావిధి ।
దర్శయామాస రామాయ తదాశ్రమపదం కృతం ॥ ౨౬

స తం దృష్ట్వా కృతం సౌమ్యం ఆశ్రమం సహ సీతయా ।
రాఘవః పర్ణశాలాయాం హర్షమాహారయద్భృశం ॥ ౨౭
సుసంహృష్టః పరిష్వజ్య బాహుభ్యాం లక్ష్మణం తదా ।
అతిస్నిగ్ధం చ గాఢం చ వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౨౮
ప్రీతోఽస్మి తే మహత్ కర్మ త్వయా కృతమిదం ప్రభో ।
ప్రదేయో యన్నిమిత్తం తే పరిష్వంగో మయా కృతః ॥ ౨౯
భావజ్ఞేన కృతజ్ఞేన ధర్మజ్ఞేన చ లక్ష్మణ ।
త్వయా పుత్రేణ ధర్మాత్మా న సంవృత్తః పితా మమ ॥ ౩౦
ఏవం లక్ష్మణముక్త్వా తు రాఘవో లక్ష్మివర్ధనః ।
తస్మిన్ దేశే బహుఫలే న్యవసత్ సుసుఖం వశీ ॥ ౩౧
కంచిత్ కాలం స ధర్మాత్మా సీతయా లక్ష్మణేన చ ।
అన్వాస్యమానో న్యవసత్ స్వర్గలోకే యథాఽమరః ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచదశస్సర్గః.

అథ షోడశస్సర్గః

వసతస్తస్య తు సుఖం రాఘవస్య మహాత్మనః ।
శరద్వ్యపాయే హేమంతః ఋతురిష్టః ప్రవర్తతే ॥ ౧
స కదాచిత్ ప్రభాతాయాం శర్వర్యాం రఘునందనః ।
ప్రయయావభిషేకార్థం రమ్యాం గోదావరీం నదీం ॥ ౨

ప్రహ్వః కలశహస్తస్తం సీతయా సహ వీర్యవాన్ ।
పృష్ఠతోఽనువ్రజన్ భ్రాతా సౌమిత్రిరిదమబ్రవీత్ ॥ ౩
అయం స కాలస్సంప్రాప్తః ప్రియో యస్తే ప్రియంవద ।
అలంకృత ఇవాభాతి యేన సంవత్సరశ్శుభః ॥ ౪
నీహారపరుషో లోకః పృథివీ సస్యశాలినీ ।
జలాన్యనుపభోగ్యాని సుభగో హవ్యవాహనః ॥ ౫
నవాగ్రయణపూజాభిః అభ్యర్చ్య పితృదేవతాః ।
కృతాగ్రయణకాః కాలే సంతో విగతకల్మషాః ॥ ౬
ప్రాజ్యకామా జనపదాః సంపన్నతరగోరసాః ।
విచరంతి మహీపాలాః యాత్రాస్థా విజిగీషవః ॥ ౭
సేవమానే దృఢం సూర్యే దిశమంతకసేవితాం ।
విహీనతిలకేవ స్త్రీ నోత్తరా దిక్ ప్రకాశతే ॥ ౮
ప్రకృత్యా హిమకోశాఢ్యః దూరసూర్యశ్చ సాంప్రతం ।
యథార్థనామా సువ్యక్తం హిమవాన్ హిమవాన్ గిరిః ॥ ౯
అత్యంతసుఖసంచారాః మధ్యాహ్నే స్పర్శతస్సుఖాః ।
దివసాస్సుభగాదిత్యాః ఛాయాసలిలదుర్భగాః ॥ ౧౦
మృదుసూర్యాస్సనీహారాః పటుశీతాస్సమారుతాః ।
శూన్యారణ్యా హిమధ్వస్తాః దివసా భాంతి సాంప్రతం ॥ ౧౧
నివృత్తాకాశశయనాః పుష్యనీతా హిమారుణాః ।
శీతా వృద్ధతరాయామాః త్రియామా యాంతి సాంప్రతం ॥

రవిసంక్రాంతసౌభాగ్యః తుషారారుణమండలః ।
నిశ్శ్వాసాంధ ఇవాదర్శః చంద్రమా న ప్రకాశతే ॥ ౧౩
జ్యోత్స్నా తుషారమలినా పౌర్ణమాస్యాం న రాజతే ।
సీతేవ చాతపశ్యామా లక్ష్యతే న తు శోభతే ॥ ౧౪
ప్రకృత్యా శీతళస్పర్శః హిమవిద్ధశ్చ సాంప్రతం ।
ప్రవాతి పశ్చిమో వాయుః కాలే ద్విగుణశీతళః ॥ ౧౫
బాష్పచ్ఛన్నాన్యరణ్యాని యవగోధూమవంతి చ ।
శోభంతేఽభ్యుదితే సూర్యే నదద్భిః క్రౌంచసారసైః ॥ ౧౬
ఖర్జూరపుష్పాకృతిభిః శిరోభిః పూర్ణతండులైః ।
శోభంతే కించిదానమ్రాః శాలయః కనకప్రభాః ॥ ౧౭
మయూఖైరుపసర్పద్భిః హిమనీహారసంవృతైః ।
దూరమభ్యుదితస్సూర్యః శశాంక ఇవ లక్ష్యతే ॥ ౧౮
అగ్రాహ్యవీర్యః పూర్వాహ్ణే మధ్యాహ్నే స్పర్శతస్సుఖః ।
సంరక్తః కించిదాపాండుః ఆతపశ్శోభతే క్షితౌ ॥ ౧౯
అవశ్యాయనిపాతేన కించిత్ ప్రక్లిన్నశాద్వలా ।
వనానాం శోభతే భూమిః నివిష్టతరుణాతపా ॥ ౨౦
స్పృశంస్తు విపులం శీతం ఉదకం ద్విరదస్సుఖం ।
అత్యంతతృషితో వన్యః ప్రతిసంహరతే కరం ॥ ౨౧
ఏతే హి సముపాసీనాః విహగా జలచారిణః ।
న విగాహంతి సలిలం అప్రగల్భా ఇవాహవం ॥ ౨౨

అవశ్యాయతమోనద్ధాః నీహారతమసా వృతాః ।
ప్రసుప్తా ఇవ లక్ష్యంతే విపుష్పా వనరాజయః ॥ ౨౩
బాష్పసంఛన్నసలిలాః రుతవిజ్ఞేయసారసాః ।
హిమార్ద్రవాలుకైస్తీరైః సరితో భాంతి సాంప్రతం ॥ ౨౪
తుషారపతనాచ్చైవ మృదుత్వాద్భాస్కరస్య చ ।
శైత్యాదగాగ్రస్థమపి ప్రాయేణ రసవజ్జలం ॥ ౨౫
జరాజర్ఝరితైః పద్మైః శీర్ణకేసరకర్ణికైః ।
నాళశేషైర్హిమధ్వస్తైః న భాంతి కమలాకరాః ॥ ౨౬
అస్మింస్తు పురుషవ్యాఘ్రః కాలే దుఃఖసమన్వితః ।
తపశ్చరతి ధర్మాత్మా త్వద్భక్త్యా భరతః పురే ॥ ౨౭
త్యక్త్వా రాజ్యం చ మానం చ భోగాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్
తపస్వీ నియతాహారః శేతే శీతే మహీతలే ॥ ౨౮
సోపి వేళామిమాం నూనం అభిషేకార్థముద్యతః ।
వృతః ప్రకృతిభిర్నిత్యం ప్రయాతి సరయూం నదీం ॥ ౨౯
అత్యంతసుఖసంవృద్ధః సుకుమారస్సుఖోచితః ।
కథం న్వపరరాత్రేషు సరయూమవగాహతే ॥ ౩౦
పద్మపత్రేక్షణో వీరః శ్యామో నిరుదరో మహాన్ ।
ధర్మజ్ఞస్సత్యవాదీ చ హ్రీనిషేధో జితేంద్రియః ॥ ౩౧
ప్రియాభిభాషీ మధురః దీర్ఘబాహురరిందమః ।
సంత్యజ్య వివిధాన్ భోగాన్ ఆర్యం సర్వాత్మనా శ్రితః ॥ ౩౨

జితః స్వర్గస్తవ భ్రాత్రా భరతేన మహాత్మనా ।
వనస్థమపి తాపస్యే యస్త్వామనువిధీయతే ॥ ౩౩
న పిత్ర్యమనువర్తంతే మాతృకం ద్విపదా ఇతి ।
ఖ్యాతో లోకప్రవాదోఽయం భరతేనాన్యథా కృతః ॥ ౩౪
భర్తా దశరథో యస్యాః సాధుశ్చ భరతస్సుతః ।
కథం ను సాఽంబా కైకేయీ తాదృశీ క్రూరశీలినీ ॥ ౩౫
ఇత్యేవం లక్ష్మణే వాక్యం స్నేహాద్బ్రువతి ధార్మికే ।
పరివాదం జనన్యాస్తం అసహన్ రాఘవోఽబ్రవీత్ ॥ ౩౬
న తేఽంబా మధ్యమా తాత గర్హితవ్యా కథంచన ।
తామేవేక్ష్వాకునాథస్య భరతస్య కథాం కురు ॥ ౩౭
నిశ్చితాఽపి హి మే బుద్ధిః వనవాసే దృఢవ్రతా ।
భరతస్నేహసంతప్తా బాలిశీ క్రియతే పునః ॥ ౩౮
సంస్మరామ్యస్య వాక్యాని ప్రియాణి మధురాణి చ ।
హృద్యాన్యమృతకల్పాని మనఃప్రహ్లాదనాని చ ॥ ౩౯
కదా న్వహం సమేష్యామి భరతేన మహాత్మనా ।
శత్రుఘ్నేన చ వీరేణ త్వయా చ రఘునందన ॥ ౪౦
ఇత్యేవం విలపంస్తత్ర ప్రాప్య గోదావరీం నదీం ।
చక్రేఽభిషేకం కాకుత్స్థః సానుజస్సహ సీతయా ॥ ౪౧
తర్పయిత్వాఽథ సలిలైః తే పితౄన్ దైవతాని చ ।
స్తువంతి స్మోదితం సూర్యం దేవతాశ్చ సమాహితాః ॥ ౪౨

కృతాభిషేకస్స రరాజ రామః
సీతాద్వితీయస్సహ లక్ష్మణేన ।
కృతాభిషేకో గిరిరాజపుత్ర్యా
రుద్రస్సనందీ భగవానివేశః ॥ ౪౩

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షోడశస్సర్గః.

అధ సప్తదశస్సర్గః.

కృతాభిషేకో రామస్తు సీతా సౌమిత్రిరేవ చ ।
తస్మాద్గోదావరీతీరాత్ తతో జగ్ముః స్వమాశ్రమం ॥ ౧
ఆశ్రమం తముపాగమ్య రాఘవస్సహలక్ష్మణః ।
కృత్వా పౌర్వాహ్ణికం కర్మ పర్ణశాలాముపాగమత్ ॥ ౨
ఉవాస సుఖిత స్తత్ర పూజ్యమానో మహర్షిభిః ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా చకార వివిధాః కధాః ॥ ౩
స రామః పర్ణశాలాయాం ఆసీనస్సహ సీతయా ।
విరరాజ మహాబాహుః చిత్రయా చంద్రమా ఇవ ॥ ౪
తథాఽఽసీనస్య రామస్య కధాసంసక్తచేతసః ।
తం దేశం రాక్షసీ కాచిత్ ఆజగామ యదృచ్ఛయా ॥ ౫
సా తు శూర్పణఖా నామ దశగ్రీవస్య రక్షసః ।
భగినీ రామమాసాద్య దదర్శ త్రిదశోపమం ॥ ౬

సింహోరస్కం మహాబాహుం పద్మపత్రనిభేక్షణం ।
ఆజానుబాహుం దీప్తాస్యం అతీవ ప్రియదర్శనం ॥ ౭
గజవిక్రాంతగమనం జటామండలధారిణం ।
సుకుమారం మహాసత్త్వం పార్థివవ్యంజనాన్వితం ॥ ౮
రామమిందీవరశ్యామం కందర్పసదృశప్రభం ।
బభూవేంద్రోపమం దృష్ట్వా రాక్షసీ కామమోహితా ॥ ౯
సుముఖం దుర్ముఖీ రామం వృత్తమధ్యం మహోదరీ ।
విశాలాక్షం విరూపాక్షీ సుకేశం తామ్రమూర్ధజా ॥ ౧౦
ప్రీతిరూపం విరూపా సా సుస్వరం భైరవస్వరా ।
తరుణం దారుణా వృద్ధా దక్షిణం వామభాషిణీ ॥ ౧౧
న్యాయవృత్తం సుదుర్వృత్తా ప్రియమప్రియదర్శనా ।
శరీరజసమావిష్టా రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౨
జటీ తాపసరూపేణ సభార్యశ్శరచాపధృత్ ।
ఆగతస్త్వమిమం దేశం కథం రాక్షససేవితం ॥ ౧౩
కిమాగమనకృత్యం తే తత్త్వమాఖ్యాతుమర్హసి ।
ఏవముక్తస్తు రాక్షస్యా శూర్పణఖ్యా పరంతపః ॥ ౧౪
ఋజుబుద్ధితయా సర్వం ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ।
అనృతం న హి రామస్య కదాచిదపి సంమతం ॥ ౧౫
విశేషేణాశ్రమస్థస్య సమీపే స్త్రీజనస్య చ ।
ఆసీద్దశరథో నామ రాజా త్రిదశవిక్రమః ॥ ౧౬

తస్యాహమగ్రజః పుత్రః రామో నామ జనైఃశ్రుతః ।
భ్రాతాఽయం లక్ష్మణో నామ యవీయాన్ మామనువ్రతః ॥
ఇయం భార్యా చ వైదేహీ మమ సీతేతి విశ్రుతా ।
నియోగాత్తు నరేంద్రస్య పితుర్మాతుశ్చ యంత్రితః ॥ ౧౮
ధర్మార్థం ధర్మకాంక్షీ చ వనం వస్తుమిహాగతః ।
త్వాం తు వేదితుమిచ్ఛామి కథ్యతాం కాఽసి కస్య వా ॥ ౧౯
న హి తావన్మనోజ్ఞాంగీ రాక్షసీ ప్రతిభాసి మే ।
ఇహ వా కింనిమిత్తం త్వం ఆగతా బ్రూహి తత్త్వతః ॥ ౨౦
సాఽబ్రవీద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసీ మదనార్దితా ।
శ్రూయతాం రామ వక్ష్యామి తత్త్వార్థం వచనం మమ ॥ ౨౧
అహం శూర్పణఖా నామ రాక్షసీ కామరూపిణీ ।
అరణ్యం విచరామీదం ఏకా సర్వభయంకరా ॥ ౨౨
రావణో నామ మే భ్రాతా బలీయాన్ రాక్షసేశ్వరః ।
వీరో విశ్రవసః పుత్రః యది తే శ్రోత్రమాగతః ॥ ౨౩
ప్రవృద్ధనిద్రశ్చ సదా కుంభకర్ణో మహాబలః ।
విభీషణస్తు ధర్మాత్మా న తు రాక్షసచేష్టితః ॥ ౨౪
ప్రఖ్యాతవీర్యౌ చ రణే భ్రాతరౌ ఖరదూషణౌ ।
తానహం సమతిక్రాంతా రామ త్వాఽపూర్వదర్శనాత్ ॥ ౨౫
సముపేతాఽస్మి భావేన భర్తారం పురుషోత్తమం ।
అహం ప్రభావసంపన్నా స్వచ్ఛందబలగామినీ ॥ ౨౬

చిరాయ భవ మే భర్తా సీతయా కిం కరిష్యసి ।
వికృతా చ విరూపా చ న చేయం సదృశీ తవ ॥ ౨౭
అహమేవానురూపా తే భార్యారూపేణ పశ్య మాం ।
ఇమాం విరూపామసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీం ॥ ౨౮
అనేన తే సహ భ్రాత్రా భక్షయిష్యామి మానుషీం ।
తతః పర్వతశృంగాణి వనాని వివిధాని చ ॥ ౨౯
పశ్యన్ సహ మయా కాంత దండకాన్ విచరిష్యసి ।
ఇత్యేవముక్తః కాకుత్స్థః ప్రహస్య మదిరేక్షణాం ॥ ౩౦
ఇదం వచనమారేభే వక్తుం వాక్యవిశారదః ॥

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే సప్తదశస్సర్గః.

అథ అష్టాదశస్సర్గః.

తతశ్శూర్పణఖాం రామః కామపాశావపాశితాం ।
స్వచ్ఛయా శ్లక్ష్ణయా వాచా స్మితపూర్వమథాబ్రవీత్ ॥ ౧
కృతదారోఽస్మి భవతి భార్యేయం దయితా మమ ।
త్వద్విధానాం తు నారీణాం సుదుఃఖా ససపత్నతా ॥ ౨
అనుజస్త్వేష మే భ్రాతా శీలవాన్ ప్రియదర్శనః ।
శ్రీమానకృతదారశ్చ లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్ ॥ ౩
అపూర్వీ భార్యయా చార్థీ తరుణః ప్రియదర్శనః ।
అనురూపశ్చ తే భర్తా రూపస్యాస్య భవిష్యతి ॥ ౪

ఏనం భజ విశాలాక్షి భర్తారం భ్రాతరం మమ ।
అసపత్నా వరారోహే మేరుమర్కప్రభా యథా ॥ ౫
ఇతి రామేణ సా ప్రోక్తా రాక్షసీ కామమోహితా ।
విసృజ్య రామం సహసా తతో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౬
అస్య రూపస్య తే యుక్తా భార్యాఽహం వరవర్ణినీ ।
మయా సహ సుఖం సర్వాన్ దండకాన్ విచరిష్యసి ॥ ౭
ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిః రాక్షస్యా వాక్యకోవిదః ।
తతశ్శూర్పణఖీం స్మిత్వా లక్ష్మణో యుక్తమబ్రవీత్ ॥ ౮
కథం దాసస్య మె దాసీ భార్యా భవితుమిచ్ఛసి ।
సోఽహమార్యేణ పరవాన్ భ్రాత్రా కమలవర్ణిని ॥ ౯
సమృద్ధార్థస్య సిద్ధార్థా ముదితామలవర్ణినీ ।
ఆర్యస్య త్వం విశాలాక్షి భార్యా భవ యవీయసీ ॥ ౧౦
ఏనాం విరూపామసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీం ।
భార్యాం వృద్ధాం పరిత్యజ్య త్వామేవైష భజిష్యతి ॥ ౧౧
కో హి రూపమిదం శ్రేష్ఠం సంత్యజ్య వరవర్ణిని ।
మానుషీషు వరారోహే కుర్యాద్భావం విచక్షణః ॥ ౧౨
ఇతి సా లక్ష్మణేనోక్తా కరాళా నిర్ణతోదరీ ।
మన్యతే తద్వచస్తథ్యం పరిహాసావిచక్షణా ॥ ౧౩
సా రామం పర్ణశాలాయాం ఉపవిష్టం పరంతపం ।
సీతయా సహ దుర్ధర్షం అబ్రవీత్ కామమోహితా ॥ ౧౪

ఏనాం విరూపామసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీం ।
వృద్ధాం భార్యామవష్టభ్య మాం న త్వం బహుమన్యసె ॥ ౧౫
అద్యేమాం భక్షయిష్యామి పశ్యతస్తవ మానుషీం ।
త్వయా సహ చరిష్యామి నిస్సపత్నా యథాసుఖం ॥ ౧౬
ఇత్యుక్త్వా మృగశాబాక్షీం అలాతసదృశేక్షణా ।
అభ్యధావత్ సుసంక్రుద్ధా మహోల్కా రోహిణీమివ ॥ ౧౭
తాం మృత్యుపాశప్రతిమాం ఆపతంతీం మహాబలః ।
నిగృహ్య రామః కుపితః తతో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧౮
క్రూరైరనార్యైస్సౌమిత్రే పరిహాసః కథంచన ।
న కార్యః పశ్య వైదేహీం కథంచిత్ సౌమ్య జీవతీం ॥ ౧౯
ఇమాం విరూపామసతీం అతిమత్తాం మహోదరీం ।
రాక్షసీం పురుషవ్యాఘ్ర విరూపయితుమర్హసి ॥ ౨౦
ఇత్యుక్తో లక్ష్మణస్తస్యాః క్రుద్ధో రామస్య పార్శ్వతః ।
ఉద్ధృత్య ఖడ్గం చిచ్ఛేద కర్ణనాసం మహాబలః ॥ ౨౧
నికృత్తకర్ణనాసా తు విస్వరం సా వినద్య చ ।
యథాగతం ప్రదుద్రావ ఘోరా శూర్పణఖా వనం ॥ ౨౨
సా విరూపా మహాఘోరా రాక్షసీ శోణితోక్షితా ।
ననాద వివిధాన్ నాదాన్ యథా ప్రావృషి తోయదః ॥ ౨౩
సా విక్షరంతీ రుధిరం బహుధా ఘోరదర్శనా ।
ప్రగృహ్య బాహూ గర్జంతీ ప్రవివేశ మహావనం ॥ ౨౪

తతస్తు సా రాక్షససంఘసంవృతం
ఖరం జనస్థానగతం విరూపితా ।
ఉపేత్య తం భ్రాతరముగ్రదర్శనం
పపాత భూమౌ గగనాద్యథాఽశనిః ॥ ౨౫

తతస్సభార్యం భయమోహమూర్ఛితా
సలక్ష్మణం రాఘవమాగతం వనం ।
విరూపణం చాత్మని శోణితోక్షితా
శశంస సర్వం భగినీ ఖరస్య సా ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టాదశస్సర్గః.

అథ ఏకోనవింశస్సర్గః.

తాం తథా పతితాం దృష్ట్వా విరూపాం శోణితోక్షితాం ।
భగినీం క్రోధసంతప్తః ఖరః ప్రపచ్ఛ రాక్షసః ॥ ౧
ఉత్తిష్ఠ తావదాఖ్యాహి ప్రమోహం జహి సంభ్రమం ।
వ్యక్తమాఖ్యాహి కేన త్వం ఎవంరూపా విరూపితా ॥ ౨
కః కృష్ణసర్పమాసీనం ఆశీవిషమనాగసం ।
తుదత్యభిసమాపన్నం అంగుళ్యగ్రేణ లీలయా ॥ ౩
కః కాలపాశమాసజ్య కంఠే మోహాన్న బుధ్యతే ।
యస్త్వామద్య సమాసాద్య పీతవాన్ విషముత్తమం ॥ ౪

బలవిక్రమసంపన్నా కామగా కామరూపిణీ ।
ఇమామవస్థాం నీతా త్వం కేనాంతకసమా గతా ॥ ౫
దేవగంధర్వభూతానాం ఋషీణాం చ మహాత్మనాం ।
కోఽయమేవం విరూపాం త్వాం మహావీర్యశ్చకార హ ॥ ౬
న హి పశ్యామ్యహం లోకే యః కుర్యాన్మమ విప్రియం ।
అంతరేణ సహస్రాక్షం మహేంద్రం పాకశాసనం ॥ ౭
అద్యాహం మార్గణైః ప్రాణాన్ ఆదాస్యే జీవితాంతకైః ।
సలిలే క్షీరమాసక్తం నిష్పిబన్నివ సారసః ॥ ౮
నిహతస్య మయా సంఖ్యే శరసంకృత్తమర్మణః ।
సఫేనం రుధిరం రక్తం మేదినీ కస్య పాస్యతి ॥ ౯
కస్య పత్రరథాః కాయాత్ మాంసముత్కృత్య సంగతాః ।
ప్రహృష్టా భక్షయిష్యంతి నిహతస్య మయా రణే ॥ ౧౦
తం న దేవా న గంధర్వాః న పిశాచా న రాక్షసాః ।
మయాఽపకృష్టం కృపణం శక్తాస్త్రాతుమిహాహవే ॥ ౧౧
ఉపలభ్య శనైస్సంజ్ఞాం తం మే శంసితుమర్హసి ।
యేన త్వం దుర్వినీతేన వనే విక్రమ్య నిర్జితా ॥ ౧౨
ఇతి భ్రాతుర్వచః శ్రుత్వా క్రుద్ధస్య చ విశేషతః ।
తతశ్శూర్పణఖా వాక్యం సబాష్పమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౩
తరుణౌ రూపసంపన్నౌ సుకుమారౌ మహాబలౌ ।
పుండరీకవిశాలాక్షౌ చీరకృష్ణాజినాంబరౌ ॥ ౧౪

ఫలమూలాశనౌ దాంతౌ తాపసౌ ధర్మచారిణౌ ।
పుత్రౌ దశరథస్యాస్తాం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౫
గంధర్వరాజప్రతిమౌ పార్థివవ్యంజనాన్వితౌ ।
దేవౌ వా మానుషౌ వా తౌ న తర్కయితుముత్సహే ॥ ౧౬
తరుణీ రూపసంపన్నా సర్వాభరణభూషితా ।
దృష్టా తత్ర మయా నారీ తయోర్మధ్యే సుమధ్యమా ॥ ౧౭
తాభ్యాముభాభ్యాం సంభూయ ప్రమదామధికృత్య తాం ।
ఇమామవస్థాం నీతాఽహం యథాఽనాథా సతీ తథా ॥ ౧౮
తస్యాశ్చానృజువృత్తాయాః తయోశ్చ హతయోరహం ।
సఫేనం పాతుమిచ్ఛామి రుధిరం రణమూర్ధని ॥ ౧౯
ఏష మే ప్రథమః కామః కృతస్తాత త్వయా భవేత్ ।
తస్యాస్తయోశ్చ రుధిరం పిబేయమహమాహవే ॥ ౨౦
ఇతి తస్యాం బ్రువాణాయాం చతుర్దశ మహాబలాన్ ।
వ్యాదిదేశ ఖరః క్రుద్ధః రాక్షసానంతకోపమాన్ ॥ ౨౧
మానుషౌ శస్త్రసంపన్నౌ చీరకృష్ణాజినాంబరౌ ।
ప్రవిష్టౌ దండకారణ్యం ఘోరం ప్రమదయా సహ ॥ ౨౨
తౌ హత్వా తాం చ దుర్వృత్తాం అపావర్తితుమర్హథ ।
ఇయం చ రుధిరం తేషాం భగినీ మమ పాస్యతి ॥ ౨౩
మనోరథోఽయమిష్టోఽస్యాః భగిన్యా మమ రాక్షసాః ।
శీఘ్రం సంపాద్యతాం తౌ చ ప్రమథ్య స్వేన తేజసా ॥ ౨౪

ఇతి ప్రతిసమాదిష్టాః రాక్షసాస్తే చతుర్దశ ।
తత్ర జగ్ముస్తయా సార్ధం ఘనా వాతేరితా యథా ॥ ౨౫

తతస్తు తే తం సముదగ్రతేజసం
తథాఽపి తీక్ష్ణప్రదరా నిశాచరాః ।
న శేకురేనం సహసా ప్రమర్దితుం
వనద్విపా దీప్తమివాగ్నిముత్థితం ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకోనవింశస్సర్గః.

అథ వింశస్సర్గః

తతశ్శూర్పణఖా ఘోరా రాఘవాశ్రమమాగతా ।
రక్షసామాచచక్షే తౌ భ్రాతరౌ సహ సీతయా ॥ ౧
తే రామం పర్ణశాలాయాం ఉపవిష్టం మహాబలం ।
దదృశుస్సీతయా సార్ధం వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ ॥ ౨
తాన్ దృష్ట్వా రాఘవః శ్రీమాన్ ఆగతాంస్తాం చ రాక్షసీం ।
అబ్రవీద్భ్రాతరం రామః లక్ష్మణం దీప్తతేజసం ॥ ౩
ముహూర్తం భవ సౌమిత్రే సీతాయాః ప్రత్యనంతరః ।
ఇమానస్యా వధిష్యామి పదవీమాగతానిహ ॥ ౪
వాక్యమేతత్తతః శ్రుత్వా రామస్య విదితాత్మనః ।
తథేతి లక్ష్మణో వాక్యం రామస్య ప్రత్యపూజయత్ ॥ ౫

రాఘవోఽపి మహచ్చాపం చామీకరవిభూషితం ।
చకార సజ్యం ధర్మాత్మా తాని రక్షాంసి చాబ్రవీత్ ॥ ౬
పుత్రౌ దశరథస్యావాం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
ప్రవిష్టౌ సీతయా సార్ధం దుశ్చరం దండకావనం ॥ ౭
ఫలమూలాశనౌ దాంతౌ తాపసౌ ధర్మచారిణౌ ।
వసంతౌ దండకారణ్యే కిమర్థముపహింసథ ॥ ౮
యుష్మాన్ పాపాత్మకాన్ హంతుం విప్రకారాన్ మహాహవే ।
ఋషీణాం తు నియోగేన ప్రాప్తోఽహం సశరాయుధః ॥ ౯
తిష్ఠతైవాత్ర సంతుష్టా నోపావర్తితుమర్హథ ।
యది ప్రాణైరిహార్థో వా నివర్తధ్వం నిశాచరాః ॥ ౧౦
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసాస్తే చతుర్దశ ।
ఊచుర్వాచం సుసంక్రుద్ధా బ్రహ్మఘ్నాశ్శూలపాణయః ॥ ౧౧
సంరక్తనయనా ఘోరాః రామం సంరక్తలోచనం ।
పరుషం మధురాభాషం హృష్టా దృష్టపరాక్రమం ॥ ౧౨
క్రోధముత్పాద్య నో భర్తుః ఖరస్య సుమహాత్మనః ।
త్వమేవ హాస్యసే ప్రాణాన్ అద్యాస్మాభిర్హతో యుధి ॥ ౧౩
కా హి తే శక్తిరేకస్య బహూనాం రణమూర్ధని ।
అస్మాకమగ్రతః స్థాతుం కిం పునర్యోద్ధుమాహవే ॥ ౧౪
ఏహి బాహుప్రయుక్తైర్నః పరిఘైశ్శూలపట్టిసైః ।
ప్రాణాంస్త్యక్ష్యసి వీర్యం చ ధనుశ్చ కరపీడితం ॥ ౧౫

ఇత్యేవముక్త్వా సంక్రుద్ధాః రాక్షసాస్తే చతుర్దశ ।
ఉద్యతాయుధనిస్త్రింశాః తావుభావభిదుద్రువుః ॥ ౧౬
అభిపత్య తతో వేగాత్ పృష్ఠతస్తే నిశాచరాః ।
పరిఘాన్ పట్టసాన్ శూలాన్ నిస్త్రింశాన్ హేమభూషితాన్ ॥
చిక్షిపుస్తాని శూలాని రాఘవం ప్రతి దుర్జయం ।
తాని శూలాని కాకుత్స్థః సమస్తాని చతుర్దశ ॥ ౧౮
తావద్భిరేవ చిచ్ఛేద శస్త్రైః కాంచనభూషణైః ।
తతః పశ్చాన్మహాతేజాః నారాచాన్ సూర్యసంనిభాన్ ॥ ౧౯
జగ్రాహ పరమక్రుద్ధః చతుర్దశ శిలాశితాన్ ।
గృహీత్వా ధనురాయమ్య లక్ష్యానుద్దిశ్య రాక్షసాన్ ॥ ౨౦
ముమోచ రాఘవో బాణాన్ వజ్రానివ శతక్రతుః ।
రుక్మపుంఖాశ్చ విశిఖాః దీప్తా హేమవిభూషితాః ॥ ౨౧
తే భిత్త్వా రక్షసాం వేగాత్ వక్షాంసి రుధిరాప్లుతాః ।
వినిష్పేతుస్తదా భూమౌ న్యమజ్జంతాశనిస్వనాః ॥ ౨౨
తే భిన్నహృదయా భూమౌ ఛిన్నమూలా ఇవ ద్రుమాః ।
నిపేతుశ్శోణితార్ద్రాంగాః వికృతా విగతాసవః ॥ ౨౩
తాన్ దృష్ట్వా పతితాన్ భూమౌ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా ।
పరిత్రస్తా పునస్తత్ర వ్యసృజద్భైరవస్వనాన్ ॥ ౨౪
సా నదంతీ పునర్నాదం జవాచ్ఛూర్పణఖా పునః ।
ఉపగమ్య ఖరం సా తు కించిత్ సంశుష్కశోణితా ॥ ౨౫

పపాత పునరేవార్తా సనిర్యాసేవ సల్లకీ ।
భ్రాతుస్సమీపే శోకార్తా ససర్జ నినదం ముహుః ॥ ౨౬
సస్వరం ముముచే బాష్పం విషణ్ణవదనా తదా ।
నిపాతితాన్ దృశ్య రణే తు రాక్షసాన్
ప్రధావితా శూర్పణఖా పునస్తతః ।
వధం చ తేషాం నిఖిలేన రక్షసాం
శశంస సర్వం భగినీ ఖరస్య సా ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-వింశస్సర్గః

అథ ఏకవింశస్సర్గః

స పునః పతితాం దృష్ట్వా క్రోధాచ్ఛూర్పణఖాం ఖరః ।
ఉవాచ వ్యక్తయా వాచా తామనర్థార్థమాగతాం ॥ ౧
మయా త్విదానీం శూరాస్తే రాక్షసా రుధిరాశనాః ।
త్వత్ప్రియార్థం వినిర్దిష్టాః కిమర్థం రుద్యతే పునః ॥ ౨
భక్తాశ్చైవానురక్తాశ్చ హితాశ్చ మమ నిత్యశః ।
ఘ్నంతోఽపి న నిహంతవ్యాః న న కుర్యుర్వచో మమ ॥ ౩
కిమేతచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి కారణం యత్కృతే పునః ।
హా నాథేతి వినదంతీ సర్పవల్లుఠసి క్షితౌ ॥ ౪
అనాథవద్విలపసి నాథే తు మయి సంస్థితే ।
ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ మా భైషీః వైక్లబ్యం త్యజ్యతామిహ ॥ ౫

ఇత్యేవముక్త్వా దుర్ధర్షా ఖరేణ పరిసాంత్వితా ।
విమృజ్య నయనే సాస్రే ఖరం భ్రాతరమబ్రవీత్ ॥ ౬
అస్మీదానీమహం ప్రాప్తా హృతశ్రవణనాసికా ।
శోణితౌఘపరిక్లిన్నా త్వయా చ పరిసాంత్వితా ॥ ౭
ప్రేషితాశ్చ త్వయా వీర రాక్షసాస్తే చతుర్దశ ।
నిహంతుం రాఘవం క్రోధాత్ మత్ప్రియార్థం సలక్ష్మణం ॥ ౮
తే తు రామేణ సామర్షాః శూలపట్టిసపాణయః ।
సమరే నిహతాస్సర్వే సాయకైర్మర్మభేదిభిః ॥ ౯
తాన్ దృష్ట్వా పతితాన్ భూమౌ క్షణేనైవ మహాబలాన్ ।
రామస్య చ మహత్ కర్మ మహాంస్త్రాసోఽభవన్మమ ॥ ౧౦
అహమస్మి సముద్విగ్నా విషణ్ణా చ నిశాచర ।
శరణం త్వాం పునః ప్రాప్తా సర్వతో భయదర్శినీ ॥ ౧౧
విషాదనక్రాధ్యుషితే పరిత్రాసోర్మిమాలిని ।
కిం మాం న త్రాయసే మగ్నాం విపులే శోకసాగరే ॥ ౧౨
ఏతే చ నిహతా భూమౌ రామేణ నిశితైశ్శరైః ।
యేఽపి మే పదవీం ప్రాప్తాః రాక్షసాః పిశితాశనాః ॥ ౧౩
మయి తే యద్యనుక్రోశః యది రక్షస్సు తేషు చ ।
రామేణ యది తే శక్తిః తేజో వాఽస్తి నిశాచర ॥ ౧౪
దండకారణ్యనిలయం జహి రాక్షసకంటకం ।
యది రామం మమామిత్రం న త్వమద్య వధిష్యసి ॥ ౧౫

తవ చైవాగ్రతః ప్రాణాన్ త్యక్ష్యామి నిరపత్రపా ।
బుద్ధ్యాఽహమనుపశ్యామి న త్వం రామస్య సంయుగే ॥ ౧౬
స్థాతుం ప్రతిముఖే శక్తః సబలశ్చ మహాత్మనః ।
శూరమానీ న శూరస్త్వం మిథ్యారోపితవిక్రమః ॥ ౧౭
మానుషౌ యౌ న శక్నోషి హంతుం తౌ రామలక్ష్మణౌ ।
రామేణ యది తే శక్తిః తేజో వాఽస్తి నిశాచర ॥ ౧౮
దండకారణ్యనిలయం జహి తం కులపాంసన ।
నిస్సత్త్వస్యాల్పవీర్యస్య వాసస్తే కీదృశస్త్విహ ॥ ౧౯
అపయాహి జనస్థానాత్ త్వరితస్సహబాంధవః ।
రామతేజోఽభిభూతో హి త్వం క్షిప్రం వినశిష్యసి ॥ ౨౦
స హి తేజస్సమాయుక్తః రామో దశరథాత్మజః ।
భ్రాతా చాస్య మహావీర్యః యేన చాస్మి విరూపితా ॥ ౨౧
ఏవం విలప్య బహుశః రాక్షసీ వితతోదరీ ।
భ్రాతుస్సమీపే దుఃఖార్తా నష్టసంజ్ఞా బభూవ హ ॥ ౨౨
కరాభ్యాముదరం హత్వా రురోద భృశదుఃఖితా ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకవింశస్సర్గః.

అథ ద్వావింశస్సర్గః.

ఏవమాధర్షితశ్శూరః శూర్పణఖ్యా ఖరస్తదా ।
ఉవాచ రక్షసాం మధ్యే ఖరః ఖరతరం వచః ॥ ౧

తవావమానప్రభవః క్రోధోఽయమతులో మమ ।
న శక్యతే ధారయితుం లవణాంభ ఇవోత్థితం ॥ ౨
న రామం గణయే వీర్యాత్ మానుషం క్షీణజీవితం ।
ఆత్మదుశ్చరితైః ప్రాణాన్ హతో యోఽద్య విమోక్ష్యతి ॥ ౩
బాష్పస్సంహ్రియతామేషః సంభ్రమశ్చ విముచ్యతాం ।
అహం రామం సహ భ్రాత్రా నయామి యమసాదనం ॥ ౪
పరశ్వథహతస్యాద్య మందప్రాణస్య సంయుగే ।
రామస్య రుధిరం రక్తం ఉష్ణం పాస్యసి రాక్షసి ॥ ౫
సా ప్రహృష్టా వచః శ్రుత్వా ఖరస్య వదనాచ్చ్యుతం ।
ప్రశశంస పునర్మౌర్ఖ్యాత్ భ్రాతరం రక్షసాం వరం ॥ ౬
తయా పరుషితః పూర్వం పునరేవ ప్రశంసితః ।
అబ్రవీద్దూషణం నామ ఖరస్సేనాపతిం తదా ॥ ౭
చతుర్దశ సహస్రాణి మమ చిత్తానువర్తినాం ।
రక్షసాం భీమవేగానాం సమరేష్వనివర్తినాం ॥ ౮
నీలజీమూతవర్ణానాం ఘోరాణాం క్రూరకర్మణాం ।
లోకహింసావిహారాణాం బలినాముగ్రతేజసాం ॥ ౯
తేషాం శార్దూలదర్పాణాం మహాస్యానాం మహౌజసాం ।
సర్వోద్యోగముదీర్ణానాం రక్షసాం సౌమ్య కారయ ॥ ౧౦
ఉపస్థాపయ మే క్షిప్రం రథం సౌమ్య ధనూంషి చ ।
శరాంశ్చిత్రాంశ్చ ఖడ్గాంశ్చ శక్తీశ్చ వివిధాశ్శితాః ॥ ౧౧

అగ్రే నిర్యాతుమిచ్ఛామి పౌలస్త్యానాం మహాత్మనాం ।
వధార్థం దుర్వినీతస్య రామస్య రణకోవిదః ॥ ౧౨
ఇతి తస్య బ్రువాణస్య సూర్యవర్ణం మహారథం ।
సదశ్వైశ్శబలైర్యుక్తం ఆచచక్షేఽథ దూషణః ॥ ౧౩
తం మేరుశిఖరాకారం తప్తకాంచనభూషణం ।
హేమచక్రమసంబాధం వైడూర్యమయకూబరం ॥ ౧౪
మత్స్యైః పుష్పైర్ద్రుమైశ్శైలైః చంద్రసూర్యైశ్చ కాంచనైః
మంగళైః పక్షిసంఘైశ్చ తారాభిరభిసంవృతం ॥ ౧౫
ధ్వజనిస్త్రింశసంపన్నం కింకిణీకవిరాజితం ।
సదశ్వయుక్తం సోఽమర్షాత్ ఆరురోహ ఖరో రథం ॥ ౧౬
నిశామ్య తు రథస్థం తం రాక్షసా భీమవిక్రమాః ।
తస్థుస్సంపరివార్యైనం దూషణం చ మహాబలం ॥ ౧౭
ఖరస్తు తాన్ మహేష్వాసాన్ ఘోరవర్మాయుధధ్వజాన్ ।
నిర్యాతేత్యబ్రవీద్ధృష్టః రథస్థస్సర్వరాక్షసాన్ ॥ ౧౮
తతస్తద్రాక్షసం సైన్యం ఘోరవర్మాయుధధ్వజం ।
నిర్జగామ జనస్థానాత్ మహానాదం మహాజవం ॥ ౧౯
ముద్గరైః పట్టసైశ్శూలైః సుతీక్ష్ణైశ్చ పరశ్వధైః ।
ఖడ్గైశ్చక్రైశ్చ హస్తస్థైః భ్రాజమానైశ్చ తోమరైః ॥ ౨౦
శక్తిభిః పరిఘైర్ఘోరైః అతిమాత్రైశ్చ కార్ముకైః ।
గదాసిముసలైర్వజ్రైః గృహీతైర్భీమదర్శనైః ॥ ౨౧

రాక్షసానాం సుఘోరాణాం సహస్రాణి చతుర్దశ ।
నిర్యాతాని జనస్థానాత్ ఖరచిత్తానువర్తినాం ॥ ౨౨
తాంస్త్వభిద్రవతో దృష్ట్వా రాక్షసాన్ భీమవిక్రమాన్ ।
ఖరస్యాపి రథః కించిత్ జగామ తదనంతరం ॥ ౨౩
తతస్తాన్ శబలానశ్వాన్ తప్తకాంచనభూషితాన్ ।
ఖరస్య మతిమాజ్ఞాయ సారథిస్సమచోదయత్ ॥ ౨౪
స చోదితో రథశ్శీఘ్రం ఖరస్య రిపుఘాతినః ।
శబ్దేనాపూరయామాస దిశశ్చ ప్రదిశస్తదా ॥ ౨౫

ప్రవృద్ధమన్యుస్తు ఖరః ఖరస్వనః
రిపోర్వధార్థం త్వరితో యథాఽన్తకః ।
అచూచుదత్ నారథిమున్నదన్ ఘనం
మహాబలో మేఘ ఇవాశ్మవర్షవాన్ ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–ద్వావింశస్సర్గః.

అథ త్రయోవింశస్సర్గః.

తస్మిన్ యాతే జనస్థానాత్ అశివం శోణితోదకం ।
అభ్యవర్షన్మహామేఘః తుములో గర్దభారుణః ॥ ౧
నిపేతుస్తురగాస్తస్య రథయుక్తా మహాజవాః ।
సమే పుష్పచితే దేశే రాజమార్గే యదృచ్ఛయా ॥ ౨

శ్యామం రుధిరపర్యంతం బభూవ పరివేషణం ।
అలాతచక్రప్రతిమం పరిగృహ్య దివాకరం ॥ ౩
తతో ధ్వజముపాగమ్య హేమదండం సముచ్ఛ్రితం ।
సమాక్రమ్య మహాకాయః తస్థౌ గృధ్రస్సుదారుణః ॥ ౪
జనస్థానసమీపే తు సమాగమ్య ఖరస్వనాః ।
విస్వరాన్ వివిధాంశ్చక్రుః మాంసాదా మృగపక్షిణః ॥ ౫
వ్యాజహ్రుశ్చ ప్రదీప్తాయాం దిశి వై భైరవస్వనం ।
అశివం యాతుధానానాం శివా ఘోరా మహాస్వనాః ॥ ౬
ప్రభిన్నగిరిసంకాశాః తోయశోణితధారిణః ।
ఆకాశం తదనాకాశం చక్రుర్భీమా బలాహకాః ॥ ౭
బభూవ తిమిరం ఘోరం ఉద్ధతం రోమహర్షణం ।
దిశో వా విదిశో వాఽపి న చ వ్యక్తం చకాశిరే ॥ ౮
క్షతజార్ద్రసవర్ణాభా సంధ్యాకాలం వినా బభౌ ।
ఖరస్యాభిముఖా నేదుః తదా ఘోరమృగాః ఖగాః ॥ ౯
కంకగోమాయుగృధ్రాశ్చ చుక్రుశుర్భయశంసినః ।
నిత్యాశుభకరా యుద్ధే శివా ఘోరనిదర్శనాః ॥ ౧౦
నేదుర్బలస్యాభిముఖం జ్వాలోద్గారిభిరాననైః ।
కబంధః పరిఘాభాసః దృశ్యతే భాస్కరాంతికే ॥ ౧౧
జగ్రాహ సూర్యం స్వర్భానుః అపర్వణి మహాగ్రహః ।
ప్రవాతి మారుతశ్శీఘ్రం నిష్ప్రభోఽభూద్దివాకరః ॥ ౧౨

ఉత్పేతుశ్చ వినా రాత్రిం తారాః ఖద్యోతసప్రభాః ।
సంలీనమీనవిహగాః నళిన్యశ్శుష్కపంకజాః ॥ ౧౩
తస్మిన్ క్షణే బభూవుశ్చ వినా పుష్పఫలైర్ద్రుమాః ।
ఉద్ధూతశ్చ వినా వాతం రేణుర్జలధరారుణః ॥ ౧౪
వీచీకూచీతి వాశ్యంత్యః బభూవుస్తత్ర శారికాః ।
ఉల్కాశ్చాపి సనిర్ఘాతాః నిపేతుర్ఘోరదర్శనాః ॥ ౧౫
ప్రచచాల మహీ సర్వా సశైలవనకాననా ।
ఖరస్య చ రథస్థస్య నర్దమానస్య ధీమతః ॥ ౧౬
ప్రాకంపత భుజస్సవ్యః స్వరశ్చాస్యావసజ్జత ।
సాస్రా సంపద్యతే దృష్టిః పశ్యమానస్య సర్వతః ॥ ౧౭
లలాటే చ రుజా జాతా న చ మోహాన్న్యవర్తత ।
తాన్ సమీక్ష్య మహోత్పాతాన్ ఉత్థితాన్ రోమహర్షణాన్ ॥
అబ్రవీద్రాక్షసాన్ సర్వాన్ ప్రహసన్ స ఖరస్తదా ।
మహోత్పాతానిమాన్ సర్వాన్ ఉత్థితాన్ ఘోరదర్శనాన్ ॥
న చింతయామ్యహం వీర్యాత్ బలవాన్ దుర్బలానివ ।
తారా అపి శరైస్తీక్ష్ణైః పాతయామి నభస్తలాత్ ॥ ౨౦
మృత్యుం మరణధర్మేణ సంక్రుద్ధో యోజయామ్యహం ।
రాఘవం తం బలోత్సిక్తం భ్రాతరం చాస్య లక్ష్మణం ॥ ౨౧
అహత్వా సాయకైస్తీక్ష్ణైః నోపావర్తితుముత్సహే ।
సకామా భగినీ మేఽస్తు పీత్వా తు రుధిరం తయోః ॥ ౨౨

యన్నిమిత్తస్తు రామస్య లక్ష్మణస్య విపర్యయః ।
స క్వచిత్ ప్రాప్తపూర్వో మె సంయుగేషు పరాజయః ॥ ౨౩
యుష్మాకమేతత్ ప్రత్యక్షం నానృతం కథయామ్యహం ।
దేవరాజమపి క్రుద్ధః మత్తైరావతయాయినం ॥ ౨౪
వజ్రహస్తం రణే హన్యాం కిం పునస్తౌ కుమానుషౌ ।
సా తస్య గర్జితం శ్రుత్వా రాక్షసస్య మహాచమూః ॥ ౨౫
ప్రహర్షమతులం లేభే మృత్యుపాశావపాశితా ।
సమీయుశ్చ మహాత్మానః యుద్ధదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౨౬
ఋషయో దేవగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ సహ చారణైః ।
సమేత్య చోచుస్సహితాః తేఽన్యోన్యం పుణ్యకర్మణః ॥ ౨౭
స్వస్తి గోబ్రాహ్మణేభ్యోఽస్తు లోకానాం యేఽభిసంగతాః ।
జయతాం రాఘవస్సంఖ్యే పౌలస్త్యాన్ రజనీచరాన్ ॥ ౨౮
చక్రహస్తో యథా యుద్ధే సర్వానసురపుంగవాన్ ।
ఏతచ్చాన్యచ్చ బహుశః బ్రువాణాః పరమర్షయః ॥ ౨౯
జాతకౌతూహలాస్తత్ర విమానస్థాశ్చ దేవతాః ।
దదృశుర్వాహినీం తేషాం రాక్షసానాం గతాయుషాం ॥ ౩౦
రథేన తు ఖరో వేగాత్ ఉగ్రసైన్యో వినిస్సృతః ।
తం దృష్ట్వా రాక్షసం భూయః రాక్షసాశ్చ వినిస్సృతాః ॥ ౩౧
శ్యేనగామీ పృథుగ్రీవః యజ్ఞశత్రుర్విహంగమః ।
దుర్జయః కరవీరాక్షః పరుషః కాలకార్ముకః ॥ ౩౨

మేఘమాలీ మహామాలీ సర్పాస్యో రుధిరాశనః ।
ద్వాదశైతే మహావీర్యాః ప్రతస్థురభితః ఖరం ॥ ౩౩
మహాకపాలః స్థూలాక్షః ప్రమాథీ త్రిశిరాస్తథా ।
చత్వార ఏతే సేనాన్యః దూషణం పృష్ఠతో యయుః ॥ ౩౪

సా భీమవేగా సమరాభికామా
మహాబలా రాక్షసవీరసేనా ।
తౌ రాజపుత్రౌ సహసాఽభ్యుపేతా
మాలా గ్రహాణామివ చంద్రసూర్యౌ ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే త్రయోవింశస్సర్గః.

అథ చతుర్వింశస్సర్గః.

ఆశ్రమం ప్రతియాతే తు ఖరే ఖరపరాక్రమే ।
తానేవౌత్పాతికాన్ రామః సహ భ్రాత్రా దదర్శ హ ॥ ౧
తానుత్పాతాన్ మహాఘోరాన్ ఉత్థితాన్ రోమహర్షణాన్ ।
ప్రజానామహితాన్ దృష్ట్వా వాక్యం లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౨
ఇమాన్ పశ్య మహాబాహో సర్వభూతాపహారిణః ।
సముత్థితాన్ మహోత్పాతాన్ సంహర్తుం సర్వరాక్షసాన్ ॥ ౩
అమీ రుధిరధారాస్తు విసృజంతః ఖరస్వనాన్ ।
వ్యోమ్ని మేఘా వివర్తంతే పరుషా గర్దభారుణాః ॥ ౪

సధూమాశ్చ శరాస్సర్వే మమ యుద్ధాభినందినః ।
రుక్మపృష్ఠాని చాపాని వివేష్టంతే చ లక్ష్మణ ॥ ౫
యాదృశా ఇహ కూజంతి పక్షిణో వనచారిణః ।
అగ్రతో నో భయం ప్రాప్తం సంశయో జీవితస్య చ ॥ ౬
సంప్రహారస్తు సుమహాన్ భవిష్యతి న సంశయః ।
అయమాఖ్యాతి మే బాహుః స్ఫురమాణో ముహుర్ముహుః ॥౭
సంనికర్షే తు నశ్శూర జయం శత్రోః పరాజయం ।
సప్రభం చ ప్రసన్నం చ తవ వక్త్రం హి లక్ష్యతే ॥ ౮
ఉద్యతానాం హి యుద్ధార్థం యేషాం భవతి లక్ష్మణ ।
నిష్ప్రభం వదనం తేషాం భవత్యాయుఃపరిక్షయః ॥ ౯
రక్షసాం నర్దతాం ఘోరః శ్రూయతే చ మహాధ్వనిః ।
ఆహతానాం చ భేరీణాం రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః ॥ ౧౦
అనాగతవిధానం తు కర్తవ్యం శుభమిచ్ఛతా ।
ఆపదం శంకమానేన పురుషేణ విపశ్చితా ॥ ౧౧
తస్మాద్గృహీత్వా వైదేహీం శరపాణిర్ధనుర్ధరః ।
గుహామాశ్రయ శైలస్య దుర్గాం పాదపసంకులాం ॥ ౧౨
ప్రతికూలితుమిచ్ఛామి న హి వాక్యమిదం త్వయా ।
శాపితో మమ పాదాభ్యాం గమ్యతాం వత్స మా చిరం ॥ ౧౩
త్వం హి శూరశ్చ బలవాన్ హన్యా హ్యేతాన్ న సంశయః ।
స్వయం తు హంతుమిచ్ఛామి సర్వానేవ నిశాచరాన్ ॥ ౧౪

ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణస్సహ సీతయా ।
శరానాదాయ చాపం చ గుహాం దుర్గాం సమాశ్రయత్ ॥౧౫
తస్మిన్ ప్రవిష్టే తు గుహాం లక్ష్మణే సహ సీతయా ।
హంత నిర్యుక్తమిత్యుక్త్వా రామః కవచమావిశత్ ॥ ౧౬
స తేనాగ్నినికాశేన కవచేన విభూషితః ।
బభూవ రామస్తిమిరే విధూమోఽగ్నిరివోత్థితః ॥ ౧౭
స చాపముద్యమ్య మహత్ శరానాదాయ వీర్యవాన్ ।
బభూవావస్థితస్తత్ర జ్యాస్వనైః పూరయన్ దిశః ॥ ౧౮
తతో దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ సహ చారణైః ।
సమేయుశ్చ మహాత్మానః యుద్ధదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౧౯
ఋషయశ్చ మహాత్మానః లోకే బ్రహ్మర్షిసత్తమాః ।
సమేత్య చోచుస్సహితాః అన్యోన్యం పుణ్యకర్మణః ॥ ౨౦
స్వస్తి గోబ్రాహ్మణేభ్యోఽస్తు లోకానాం యేఽభిసంగతాః ।
జయతాం రాఘవో యుద్ధే పౌలస్త్యాన్ రజనీచరాన్ ॥ ౨౧
చక్రహస్తో యథా యుద్ధే సర్వానసురపుంగవాన్ ।
ఏవముక్త్వా పునః ప్రోచుః ఆలోక్య చ పరస్పరం ॥ ౨౨
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం ।
ఏకశ్చ రామో ధర్మాత్మా కథం యుద్ధం భవిష్యతి ॥ ౨౩
ఇతి రాజర్షయస్సిద్ధాః సగణాశ్చ ద్విజర్షభాః ।
జాతకౌతూహలాస్తస్థుః విమానస్థాశ్చ దేవతాః ॥ ౨౪

ఆవిష్టం తేజసా రామం సంగ్రామశిరసి స్థితం ।
దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని భయాద్వివ్యథిరే తదా ॥ ౨౫
రూపమప్రతిమం తస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః ।
బభూవ రూపం క్రుద్ధస్య రుద్రస్యేవ పినాకినః ॥ ౨౬
ఇతి సంభాష్యమాణే తు దేవగంధర్వచారణైః ।
తతో గంభీరనిర్హ్రాదం ఘోరవర్మాయుధధ్వజం ॥ ౨౭
అనీకం యాతుధానానాం సమంతాత్ ప్రత్యదృశ్యత ।
సింహనాదం విసృజతాం అన్యోన్యమభిగర్జతాం ॥ ౨౮
చాపాని విస్ఫారయతాం జృంభతాం చాప్యభీక్ష్ణశః ।
విప్రఘుష్టస్వనానాం చ దుందుభీంశ్చాపి నిఘ్నతాం ॥ ౨౯
తేషాం సుతుములశ్శబ్దః పూరయామాస తద్వనం ।
తేన శబ్దేన విత్రస్తాః శ్వాపదా వనచారిణః ॥ 3౦
దుద్రువుర్యత్ర నిశ్శబ్దం పృష్ఠతో న వ్యలోకయన్ ।
తత్త్వనీకం మహావేగం రామం సముపసర్పత ॥ 3౧
ధృతనానాప్రహరణం గంభీరం సాగరోపమం ।
రామోఽపి చారయన్ చక్షుః సర్వతో రణపండితః ॥ 3౨
దదర్శ ఖరసైన్యం తత్ యుద్ధాభిముఖముత్థితం ।
వితత్య చ ధనుర్భీమం తూణ్యోశ్చోద్ధృత్య సాయకాన్ ॥ 33
క్రోధమాహారయత్తీవ్రం వధార్థం సర్వరక్షసాం ।
దుష్ప్రేక్షస్సోఽభవత్ క్రుద్ధో యుగాంతాగ్నిరివ జ్వలన్ ॥ 3౪

తం దృష్ట్వా తేజసాఽఽవిష్టం ప్రాద్రవన్ వనదేవతాః ।
తస్య క్రుద్ధస్య రూపం తు రామస్య దదృశే తదా ॥ ౩౫
దక్షస్యేవ క్రతుం హంతుం ఉద్యతస్య పినాకినః ।
ఆవిష్టం తేజసా రామం సంగ్రామశిరసి స్థితం ॥ ౩౬
దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని భయార్తాని ప్రదుద్రువుః ।
తతః కార్ముకైరాభరణైర్ధ్వజైశ్చ
తైర్వర్మభిశ్చాగ్నిసమానవర్ణైః ।
బభూవ సైన్యం పిశితాశనానాం
సూర్యోదయే నీలమివాభ్రబృందం ॥ ౩౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుర్వింశస్సర్గః.

అథ పంచవింశస్సర్గః.

అవష్టబ్ధధనుం రామం క్రుద్ధం చ రిపుఘాతినం ।
దదర్శాశ్రమమాగమ్య ఖరస్సహ పురస్సరైః ॥ ౧
తం దృష్ట్వా సశరం చాపం ఉద్యమ్య ఖరనిస్స్వనం ।
రామస్యాభిముఖం సూతం చోద్యతామిత్యచోదయత్ ॥ ౨
స ఖరస్యాజ్ఞయా సూతః తురగాన్ సమచోదయత్ ।
యత్ర రామో మహాబాహుః ఏకో ధున్వన్ స్థితో ధనుః ॥ ౩
తం తు నిష్పతితం దృష్ట్వా సర్వే తే రజనీచరాః ।
నదమానా మహానాదం సచివాః పర్యవారయన్ ॥ ౪

స తేషాం యాతుధానానాం మధ్యే రథగతః ఖరః ।
బభూవ మధ్యే తారాణాం లోహితాంగ ఇవోదితః ॥ ౫
తతశ్శరసహస్రేణ రామమప్రతిమౌజసం ।
అర్దయిత్వా మహానాదం ననాద సమరే ఖరః ॥ ౬
తతస్తం భీమధన్వానం క్రుద్ధాస్సర్వే నిశాచరాః ।
రామం నానావిధైశ్శస్త్రైః అభ్యవర్షంత దుర్జయం ॥ ౭
ముద్గరైః పట్టసైశ్శూలైః ప్రాసైః ఖడ్గైః పరశ్వథైః ।
రాక్షసాస్సమరే రామం నిజఘ్నూ రోషతత్పరాః ॥ ౮
తే వలాహకసంకాశాః మహానాదా మహౌజసః ।
అభ్యధావంత కాకుత్స్థం రథైర్వాజిభిరేవ చ ॥ ౯
గజైః పర్వతకూటాభైః రామం యుద్ధే జిఘాంసవః ।
తే రామే శరవర్షాణి వ్యసృజన్ రక్షసాం గణాః ॥ ౧౦
శైలేంద్రమివ ధారాభిః వర్షమాణా వలాహకాః ।
స తైః పరివృతో ఘోరైః రాఘవో రక్షసాం గణైః ॥ ౧౧
తాని ముక్తాని శస్త్రాణి యాతుధానైస్స రాఘవః ।
ప్రతిజగ్రాహ విశిఖైః నద్యోఘానివ సాగరః ॥ ౧౨
స తైః ప్రహరణైర్ఘోరైః భిన్నగాత్రో న వివ్యథే ।
రామః ప్రదీప్తైర్బహుభిః వజ్రైరివ మహాచలః ॥ ౧౩
స విద్ధః క్షతజాదిగ్ధః సర్వగాత్రేషు రాఘవః ।
బభూవ రామస్సంధ్యాభ్రైః దివాకర ఇవావృతః ॥ ౧౪

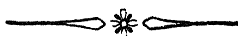
విషేదుర్దేవగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ।
ఏకం సహస్రైర్బహుభిః తదా దృష్ట్వా సమావృతం ॥ ౧౫
తతో రామస్సుసంక్రుద్ధః మండలీకృతకార్ముకః ।
ససర్జ విశిఖాన్ బాణాన్ శతశోఽథ సహస్రశః ॥ ౧౬
దురావారాన్ దుర్విషహాన్ కాలదండోపమాన్ రణే ।
ముమోచ లీలయా రామః కంకపత్రానజిహ్మగాన్ ॥ ౧౭
తే శరాశ్శత్రుసైన్యేషు ముక్తా రామేణ లీలయా ।
ఆదదూ రక్షసాం ప్రాణాన్ పాశాః కాలకృతా ఇవ ॥ ౧౮
భిత్వా రాక్షసదేహాంస్తాన్ తే శరా రుధిరాప్లుతాః ।
అంతరిక్షగతా రేజుః దీప్తాగ్నిసమతేజసః ॥ ౧౯
అసంఖ్యేయాస్తు రామస్య సాయకాశ్చాపమండలాత్ ।
వినిష్పేతురతీవోగ్రాః రక్షఃప్రాణాపహారిణః ॥ ౨౦
తైర్ధనూంషి ధ్వజాగ్రాణి వర్మాణి చ శిరాంసి చ ।
బాహూన్ సహస్తాభరణాన్ ఊరూన్ కరికరోపమాన్ ॥ ౨౧
చిచ్ఛేద రామస్సమరే శతశోఽథ సహస్రశః ।
హయాన్ కాంచనసన్నాహాన్ రథయుక్తాన్ ససారథీన్ ॥ ౨౨
గజాంశ్చ సగజారోహాన్ సహయాన్ సాదినస్తథా ।
పదాతీన్ సమరే హత్వా హ్యనయద్యమసాదనం ॥ ౨౩
తతో నాళీకనారాచైః తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః ।
భీమమార్తస్వరం చక్రుః భిద్యమానా నిశాచరాః ॥ ౨౪

తత్తైస్సైన్యం నిశితైర్బాణైః అర్దితం మర్మభేదిభిః ।
రామేణ న సుఖం లేభే శుష్కం వనమివాగ్నినా ॥ ౨౫
కేచిద్భీమబలాశ్శూరాః శూలాన్ ఖడ్గాన్ పరశ్వధాన్ ।
రామస్యాభిముఖం గత్వా చిక్షిపుః పరమాయుధాన్ ॥ ౨౬
తాని బాణైర్మహాబాహుః శస్త్రాణ్యావార్య రాఘవః ।
జహార సమరే ప్రాణాన్ చిచ్ఛేద చ శిరోధరాన్ ॥ ౨౭
తే ఛిన్నశిరసః పేతుః ఛిన్నవర్మశరాసనాః ।
సుపర్ణవాతవిక్షిప్తాః జగత్యాం పాదపా యథా ॥ ౨౮
అవశిష్టాశ్చ యే తత్ర విషణ్ణాశ్చ నిశాచరాః ।
ఖరమేవాభ్యధావంత శరణార్థం శరార్దితాః ॥ ౨౯
తాన్ సర్వాన్ పునరాదాయ సమాశ్వాస్య చ దూషణః ।
అభ్యధావత కాకుత్స్థం క్రుద్ధో రుద్రమివాంతకః ॥ 30
నివృత్తాస్తు పునస్సర్వే దూషణాశ్రయనిర్భయాః ।
రామమేవాభ్యధావంత సాలతాలశిలాయుధాః ॥ 3౧
శూలముద్గరహస్తాశ్చ చాపహస్తా మహాబలాః ।
సృజంతశ్శరవర్షాణి శస్త్రవర్షాణి సంయుగే ॥ 3౨
ద్రుమవర్షాణి ముంచంతః శిలావర్షాణి రాక్షసాః ।
తద్బభూవాద్భుతం యుద్ధం తుములం రోమహర్షణం ॥ 33
రామస్య చ మహాఘోరం పునస్తేషాం చ రక్షసాం ।
తే సమంతాదభిక్రుద్ధాః రాఘవం పునరభ్యయుః ॥ 3౪

తైశ్చ సర్వా దిశో దృష్ట్వా ప్రదిశశ్చ సమావృతాః ।
రాక్షసైరుద్యతప్రాసైః శరవర్షాభివర్షిభిః ॥ ౩౫
స కృత్వా భైరవం నాదం అస్త్రం పరమభాస్వరం ।
సంయోజయత గాంధర్వం రాక్షసేషు మహాబలః ॥ ౩౬
తతశ్శరసహస్రాణి నిర్యయుశ్చాపమండలాత్ ।
సర్వా దశ దిశో బాణైః ఆవార్యంత సమాగతైః ॥ ౩౭
నాదదానం శరాన్ ఘోరాన్ న ముంచంతం శిలీముఖాన్ ।
వికర్షమాణం పశ్యంతి రాక్షసాస్తే శరార్దితాః ॥ ౩౮
శరాంధకారమాకాశం ఆవృణోత్ సదివాకరం ।
బభూవావస్థితో రామః ప్రవమన్నివ తాన్ శరాన్ ॥ ౩౯
యుగపత్ పతమానైశ్చ యుగపచ్చ హతైర్భృశం ।
యుగపత్ పతితైశ్చైవ వికీర్ణా వసుధాఽభవత్ ॥ ౪౦
నిహతాః పతితాః క్షీణాః ఛిన్నా భిన్నా విదారితాః ।
తత్ర తత్ర స్మ దృశ్యంతే రాక్షసాస్తే సహస్రశః ॥ ౪౧
సోష్ణీషైరుత్తమాంగైశ్చ సాంగదైర్బాహుభిస్తథా ।
ఊరుభిర్జానుభిశ్ఛిన్నైః నానారూపవిభూషణైః ॥ ౪౨
హయైశ్చ ద్విపముఖ్యైశ్చ రథైర్భిన్నైరనేకశః ।
చామరైర్వ్యజనైశ్ఛత్రైః ధ్వజైర్నానావిధైరపి ॥ ౪౩
రామస్య బాణాభిహతైః విచిత్రైశ్శూలపట్టిశైః ।
ఖడ్గైః ఖండీకృతైః ప్రాసైః వికీర్ణైశ్చ పరశ్వధైః ॥ ౪౪

చూర్ణితాభిశ్శిలాభిశ్చ శరైశ్చిత్రైరనేకశః ।
విచ్ఛిన్నైస్సమరే భూమిః వివర్ణాఽభూద్భయంకరా ॥ ౪౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచవింశస్సర్గః.

అథ షడ్వింశస్సర్గః.

దూషణస్తు స్వకం సైన్యం హన్యమానం నిరీక్ష్య సః ।
సందిదేశ మహాబాహుః భీమవేగాన్ దురాసదాన్ ॥ ౧
రాక్షసాన్ పంచసాహస్రాన్ సమరేష్వనివర్తినః ।
తే శూలైః పట్టసైః ఖడ్గైః శిలావర్షైర్ద్రుమైరపి ॥ ౨
శరవర్షైరవిచ్ఛిన్నం వవృషుస్తం సమంతతః ।
స ద్రుమాణాం శిలానాం చ వర్షం ప్రాణహరం మహత్ ॥ ౩
ప్రతిజగ్రాహ ధర్మాత్మా రాఘవస్తీక్ష్ణసాయకైః ।
ప్రతిగృహ్య చ తద్వర్షం నిమీలిత ఇవర్షభః ॥ ౪
రామః క్రోధం పరం భేజే వధార్థం సర్వరక్షసాం ।
తతః క్రోధసమావిష్టః ప్రదీప్త ఇవ తేజసా ॥ ౫
శరైరవాకిరత్ సైన్యం సర్వతస్సహదూషణం ।
తతస్సేనాపతిః క్రుద్ధః దూషణశ్శత్రుదూషణః ॥ ౬
శరైరశనికల్పైస్తం రాఘవం సమవాకిరత్ ।
తతో రామస్సుసంక్రుద్ధః క్షురేణాస్య మహద్ధనుః ॥ ౭

చిచ్ఛేద సమరే వీరః చతుర్భిశ్చతురో హయాన్ ।
హత్వా చాశ్వాన్ శరైస్తీక్ష్ణైః అర్ధచంద్రేణ సారథేః ॥ ౮
శిరో జహార తద్రక్షః త్రిభిర్వివ్యాధ వక్షసి ।
స చ్ఛిన్నధన్వా విరథః హతాశ్వో హతసారథిః ॥ ౯
జగ్రాహ గిరిశృంగాభం పరిఘం రోమహర్షణం ।
వేష్టితం కాంచనైః పట్టైః దేవసైన్యప్రమర్దనం ॥ ౧౦
ఆయసైశ్శంకుభిస్తీక్ష్ణైః కీర్ణం పరవసోక్షితం ।
వజ్రాశనిసమస్పర్శం పరగోపురదారణం ॥ ౧౧
తం మహోరగసంకాశం ప్రగృహ్య పరిఘం రణే ।
దూషణోఽభ్యద్రవద్రామం క్రూరకర్మా నిశాచరః ॥ ౧౨
తస్యాభిపతమానస్య దూషణస్య స రాఘవః ।
ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చిచ్ఛేద సహస్తాభరణౌ భుజౌ ॥ ౧౩
భ్రష్టస్తస్య మహాకాయః పపాత రణమూర్ధని ।
పరిఘశ్ఛిన్నహస్తస్య శక్రధ్వజ ఇవాగ్రతః ॥ ౧౪
స కరాభ్యాం వికీర్ణాభ్యాం పపాత భువి దూషణః ।
విషాణాభ్యాం విశీర్ణాభ్యాం మనస్వీవ మహాగజః ॥ ౫౧
తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ దూషణం నిహతం రణే ।
సాధు సాధ్వితి కాకుత్స్థం సర్వభూతాన్యపూజయన్ ॥ ౧౬
ఏతస్మిన్నంతరే క్రుద్ధాః త్రయస్సేనాగ్రయాయినః ।
సంహత్యాభ్యద్రవన్ రామం మృత్యుపాశావపాశితాః ॥ ౧౭

మహాకపాలః స్థూలాక్షః ప్రమాథీ చ మహాబలః ।
మహాకపాలో విపులం శూలముద్యమ్య రాక్షసః ॥ ౧౮
స్థూలాక్షః పట్టసం గృహ్య ప్రమాథీ చ పరశ్వధం ।
దృష్ట్వైవాపతతస్తూర్ణం రాఘవస్సాయకైశ్శితైః ॥ ౧౯
తీక్ష్ణాగ్రైః ప్రతిజగ్రాహ సంప్రాప్తానతిథీనివ ।
మహాకపాలస్య శిరః చిచ్ఛేద పరమేషుభిః ॥ ౨౦
అసంఖ్యేయైస్తు బాణౌఘైః ప్రమమాథ ప్రమాథినం ।
స పపాత హతో భూమౌ విటపీవ మహాద్రుమః ॥ ౨౧
స్థూలాక్షస్యాక్షిణీ తీక్ష్ణైః పూరయామాస సాయకైః ।
దూషణస్యానుగాన్ పంచ సాహస్రాన్ కుపితః క్షణాత్ ॥ ౨౨
బాణౌఘైః పంచసాహస్రైః అనయద్యమసాదనం ।
దూషణం నిహతం దృష్ట్వా తస్య చైవ పదానుగాన్ ॥ ౨౩
వ్యాదిదేశ ఖరః క్రుద్ధః సేనాధ్యక్షాన్ మహాబలాన్ ।
అయం వినిహతస్సంఖ్యే దూషణస్సపదానుగః ॥ ౨౪
మహత్యా సేనయా సార్ధం యుద్ధ్వా రామం కుమానుషం ।
శస్త్రైర్నానావిధాకారైః హనధ్వం సర్వరాక్షసాః ॥ ౨౫
ఏవముక్త్వా ఖరః క్రుద్ధః రామమేవాభిదుద్రువే ।
శ్యేనగామీ పృథుగ్రీవః యజ్ఞశత్రుర్విహంగమః ॥ ౨౬
దుర్జయః కరవీరాక్షః పరుషః కాలకార్ముకః ।
మేఘమాలీ మహామాలీ సర్పాస్యో రుధిరాశనః ॥ ౨౭

ద్వాదశైతే మహావీర్యాః బలాధ్యక్షాస్ససైనికాః ।
రామమేవాభ్యవర్తంత విసృజంతశ్శరోత్తమాన్ ॥ ౨౮
తతః పావకసంకాశైః హేమవజ్రవిభూషితైః ।
జఘాన శేషం తేజస్వీ తస్య సైన్యస్య సాయకైః ॥ ౨౯
తే రుక్మపుంఖా విశిఖాః సధూమా ఇవ పావకాః ।
నిజఘ్నుస్తాని రక్షాంసి వజ్రా ఇవ మహాద్రుమాన్ ॥ ౩౦
రక్షసాం తు శతం రామః శతేనైకేన కర్ణినా ।
సహస్రం చ సహస్రేణ జఘాన రణమూర్ధని ॥ ౩౧
తైర్భిన్నవర్మాభరణాః ఛిన్నభిన్నశరాసనాః ।
నిపేతుశ్శోణితాదిగ్ధాః ధరణ్యాం రజనీచరాః ॥ ౩౨
తైర్ముక్తకేశైస్సమరే పతితైశ్శోణితోక్షితైః ।
ఆస్తీర్ణా వసుధా కృత్స్నా మహావేదిః కుశైరివ ॥ ౩౩
క్షణేన తు మహాఘోరం వనం నిహతరాక్షసం ।
బభూవ నిరయప్రఖ్యం మాంసశోణితకర్దమం ॥ ౩౪
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం ।
హతాన్యేకేన రామేణ మానుషేణ పదాతినా ॥ ౩౫
తస్య సైన్యస్య సర్వస్య ఖరశ్శేషో మహారథః ।
రాక్షసస్త్రిశిరాశ్చైవ రామశ్చ రిపుసూదనః ॥ ౩౬
శేషా హతా మహాసత్త్వాః రాక్షసా రణమూర్ధని ।
ఘోరా దుర్విషహాస్సర్వే లక్ష్మణస్యాగ్రజేన తే ॥ ౩౭

తతస్తు తద్భీమబలం మహాహవే
సమీక్ష్య రామేణ హతం బలీయసా ।
రథేన రామం మహతా ఖరస్తదా
సమాససాదేంద్ర ఇవోద్యతాశనిః ॥ ౩౮

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–షడ్వింశస్సర్గః

అథ సప్తవింశస్సర్గః

ఖరం తు రామాభిముఖం ప్రయాంతం వాహినీపతిః ।
రాక్షసస్త్రిశిరా నామ సంనిపత్యేదమబ్రవీత్ ॥ ౧
మాం నియోజయ విక్రాంత సంనివర్తస్వ సాహసాత్ ।
పశ్య రామం మహాబాహుం సంయుగే వినిపాతితం ॥ ౨
ప్రతిజానామి తే సత్యం ఆయుధం చాహమాలభే ।
యథా రామం వధిష్యామి వధార్హం సర్వరక్షసాం ॥ ౩
అహం వాఽస్య రణే మృత్యుః ఏష వా సమరే మమ ।
వినివృత్య రణోత్సాహాత్ ముహూర్తం ప్రాశ్నికో భవ ॥ ౪
ప్రహృష్టో వా హతే రామే జనస్థానం ప్రయాస్యసి ।
మయి వా నిహతే రామం సంయుగాయోపయాస్యసి ॥ ౫
ఖరస్త్రిశిరసా తేన మృత్యులోభాత్ ప్రసాదితః ।
గచ్ఛ యుధ్యేత్యనుజ్ఞాతః రాఘవాభిముఖో యయౌ ॥ ౬

త్రిశిరాశ్చ రథేనైవ వాజియుక్తేన భాస్వతా ।
అభ్యద్రవద్రణే రామం త్రిశృంగ ఇవ పర్వతః ॥ ౭
శరధారాసమూహాన్ సః మహామేఘ ఇవోత్సృజన్ ।
వ్యసృజత్ సదృశం నాదం జలార్ద్రస్య తు దుందుభేః ॥ ౮
ఆగచ్ఛంతం త్రిశిరసం రాక్షసం ప్రేక్ష్య రాఘవః ।
ధనుషా ప్రతిజగ్రాహ విధూన్వన్ సాయకాన్ శితాన్ ॥ ౯
స సంప్రహారస్తుములః రామత్రిశిరసోర్మహాన్ ।
బభూవాతీవ బలినోః సింహకుంజరయోరివ ॥ ౧౦
తతస్త్రిశిరసా బాణైః లలాటే తాడితస్త్రిభిః ।
అమర్షీ కుపితో రామః సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౧
అహో విక్రమశూరస్య రాక్షసస్యేదృశం బలం ।
పుష్పైరివ శరైర్యస్య లలాటేఽస్మి పరిక్షతః ॥ ౧౨
మమాపి ప్రతిగృహ్ణీష్వ శరాంశ్చాపగుణచ్యుతాన్ ।
ఏవముక్త్వా తు సంరబ్ధః శరానాశీవిషోపమాన్ ॥ ౧౩
త్రిశిరోవక్షసి క్రుద్ధః నిజఘాన చతుర్దశ ।
చతుర్భిస్తురగానస్య శరైస్సన్నతపర్వభిః ॥ ౧౪
న్యపాతయత తేజస్వీ చతురస్తస్య వాజినః ।
అష్టభిస్సాయకైస్సూతం రథోపస్థాన్ న్యపాతయత్ ॥ ౧౫
రామశ్చిచ్ఛేద బాణేన ధ్వజం చాస్య సముచ్ఛ్రితం ।
తతో హతరథాత్తస్మాత్ ఉత్పతంతం నిశాచరం ॥ ౧౬

బిభేద రామ స్తం బాణైః హృదయే సోఽభవజ్జడః ।
సాయకై శ్చాప్రమేయాత్మా సామర్ష స్తస్య రక్షసః ॥ ౧౭
శిరాంస్యపాతయ ద్రామః వేగవద్భి స్త్రిభిశ్శితైః ।
స భూమౌ రుధిరోద్గారీ రామబాణాభిపీడితః ॥ ౧౮
న్యపతత్ పతితైః పూర్వం స్వశిరోభిర్నిశాచరః ।
హత శేషా స్తతో భగ్నాః రాక్షసాః ఖరసంశ్రయాః ॥ ౧౯
ద్రవంతి స్మ న తిష్ఠంతి వ్యాఘ్రత్రస్తా మృగా ఇవ ।
తాన్ ఖరో ద్రవతో దృష్ట్వా నివర్త్య రుషితః స్వయం ॥ ౨౦
రామమేవాభిదుద్రావ రాహుశ్చంద్రమసం యథా ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–సప్తవింశస్సర్గః.

అథ అష్టావింశస్సర్గః.

నిహతం దూషణం దృష్ట్వా రణే త్రిశిరసా సహ ।
ఖరస్యాప్యభవత్త్రాసః దృష్ట్వా రామస్య విక్రమం ॥ ౧
స దృష్ట్వా రాక్షసం సైన్యం అవిషహ్యం మహాబలః ।
హతమేకేన రామేణ త్రిశిరోదూషణావపి ॥ ౨
తద్బలం హతభూయిష్ఠం విమనాః ప్రేక్ష్య రాక్షసః ।
ఆససాద ఖరో రామం నముచిర్వాసవం యథా ॥ ౩
వికృష్య బలవచ్చాపం నారాచాన్ రక్తభోజనాన్ ।
ఖరశ్చిక్షేప రామాయ క్రుద్ధానాశీవిషానివ ॥ ౪

జ్యాం విధూన్వన్ సుబహుశః శిక్షయాఽస్త్రాణి దర్శయన్ ।
చకార సమరే మార్గాన్ శరై రథగతః ఖరః ॥ ౫
స సర్వాశ్చ దిశో బాణైః ప్రదిశశ్చ మహారథః ।
పూరయామాస తం దృష్ట్వా రామోఽపి సుమహద్ధనుః ॥ ౬
స సాయకై ర్దుర్విషహైః సస్ఫులింగై రివాగ్నిభిః ।
నభశ్చకారావివరం పర్జన్య ఇవ వృష్టిభిః ॥ ౭
తద్బభూవ శితైర్బాణైః ఖరరామవిసర్జితైః ।
పర్యాకాశమనాకాశం సర్వతశ్శరసంకులం ॥ ౮
శరజాలావృతస్సూర్యః న తదా స్మ ప్రకాశతే ।
అన్యోన్యవధసంరంభాత్ ఉభయోస్సంప్రయుధ్యతోః ॥ ౯
తతో నాళీకనారాచైః తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః ।
ఆజఘాన ఖరో రామం తోత్త్రైరివ మహాద్విపం ॥ ౧౦
తం రథస్థం ధనుష్పాణిం రాక్షసం పర్యవస్థితం ।
దదృశుస్సర్వభూతాని పాశహస్తమివాంతకం ॥ ౧౧
హంతారం సర్వసైన్యస్య పౌరుషే పర్యవస్థితం ।
పరిశ్రాంతం మహాసత్త్వం మేనే రామం ఖరస్తదా ॥ ౧౨
తం సింహమివ విక్రాంతం సింహవిక్రాంతగామినం ।
దృష్ట్వా నోద్విజతే రామః సింహః క్షుద్రమృగం యథా ॥ ౧౩
తతస్సూర్యనికాశేన రథేన మహతా ఖరః ।
ఆససాద రణే రామం పతంగ ఇవ పావకం ॥ ౧౪

తతోఽస్య సశరం చాపం ముష్టిదేశే మహాత్మనః ।
ఖరశ్చిచ్ఛేద రామస్య దర్శయన్ పాణిలాఘవం ॥ ౧౫
స పునస్త్వపరాన్ సప్త శరానాదాయ వర్మణి ।
నిజఘాన ఖరః క్రుద్ధః శక్రాశనిసమప్రభాన్ ॥ ౧౬
తతస్తత్ ప్రహతం బాణైః ఖరముక్తైస్సుపర్వభిః ।
పపాత కవచం భూమౌ రామస్యాదిత్యవర్చసః ॥ ౧౭
తతశ్శరసహస్రేణ రామమప్రతిమౌజసం ।
అర్దయిత్వా మహానాదం ననాద సమరే ఖరః ॥ ౧౮
స శరైరర్పితః క్రుద్ధః సర్వగాత్రేషు రాఘవః ।
రరాజ సమరే రామః విధూమోఽగ్నిరివ జ్వలన్ ॥ ౧౯
తతో గంభీరనిర్హ్రాదం రామశ్శత్రునిబర్హణః ।
చకారాంతాయ స రిపోః సజ్యమన్యన్మహద్ధనుః ॥ ౨౦
సుమహద్వైష్ణవం యత్తత్ అతిసృష్టం మహర్షిణా ।
వరం తద్ధనురుద్యమ్య ఖరం సమభిధావత ॥ ౨౧
తతః కనకపుంఖైస్తు శరైస్సంనతపర్వభిః ।
బిభేద రామస్సంక్రుద్ధః ఖరస్య సమరే ధ్వజం ॥ ౨౨
స దర్శనీయో బహుధా వికీర్ణః కాంచనధ్వజః ।
జగామ ధరణీం సూర్యః దేవతానామివాజ్ఞయా ॥ ౨౩
తం చతుర్భిః ఖరః క్రుద్ధః రామం గాత్రేషు మార్గణైః ।
వివ్యాధ యుధి మర్మజ్ఞః మాతంగమివ తోమరైః ॥ ౨౪

స రామో బహుభిర్బాణైః ఖరకార్ముకనిస్సృతైః ।
విద్ధో రుధిరసిక్తాంగః బభూవ రుషితో భృశం ॥ ౨౫
స ధనుర్ధన్వినాం శ్రేష్ఠః ప్రగృహ్య పరమాహవే ।
ముమోచ పరమేష్వాసః షట్ఛరానభిలక్షితాన్ ॥ ౨౬
శిరస్యేకేన బాణేన ద్వాభ్యాం బాహ్వోరథార్పయత్ ।
త్రిభిశ్చంద్రార్ధవక్త్రైశ్చ వక్షస్యభిజఘాన హ ॥ ౨౭
తతః పశ్చాన్మహాతేజాః నారాచాన్ భాస్కరోపమాన్ ।
జిఘాంసూ రాక్షసం క్రుద్ధః త్రయోదశ సమాదదే ॥ ౨౮
తతోఽస్య యుగమేకేన చతుర్భిశ్చతురో హయాన్ ।
షష్ఠేన తు శిరస్సంఖ్యే ఖరస్య రథసారథేః ॥ ౨౯
త్రిభిస్త్రివేణుం బలవాన్ ద్వాభ్యామక్షం మహాబలః ।
ద్వాదశేన తు బాణేన ఖరస్య సశరం ధనుః ॥ 30
ఛిత్త్వా వజ్రనికాశేన రాఘవః ప్రహసన్నివ ।
త్రయోదశేనేంద్రసమః బిభేద సమరే ఖరం ॥ 3౧
ప్రభగ్నధన్వా విరథః హతాశ్వో హతసారథిః ।
గదాపాణిరవప్లుత్య తస్థౌ భూమౌ ఖరస్తదా ॥ 3౨

తత్ కర్మ రామస్య మహారథస్య
సమేత్య దేవాశ్చ మహర్షయశ్చ ।
అపూజయన్ ప్రాంజలయః ప్రహృష్టాః
తదా విమానాగ్రగతాస్సమేతాః ॥ 33

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టావింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

ఖరం తు విరథం రామః గదాపాణిమవస్థితం ।
మృదుపూర్వం మహాతేజాః పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧
గజాశ్వరథసంబాధే బలే మహతి తిష్ఠతా ।
కృతం సుదారుణం కర్మ సర్వలోకజుగుప్సితం ॥ ౨
ఉద్వేజనీయో భూతానాం నృశంసః పాపకర్మకృత్ ।
త్రయాణామపి లోకానాం ఈశ్వరోపి న తిష్ఠతి ॥ ౩
కర్మ లోకవిరుద్ధం తు కుర్వాణం క్షణదాచర ।
తీక్ష్ణం సర్వజనో హంతి సర్పం దుష్టమివాగతం ॥ ౪
లోభాత్ పాపాని కుర్వాణః కామాద్వా యో న బుధ్యతే ।
భ్రష్టః పశ్యతి తస్యాంతం బ్రాహ్మణీ కరకాదివ ॥ ౫
వసతో దండకారణ్యే తాపసాన్ ధర్మచారిణః ।
కిం ను హత్వా మహాభాగాన్ ఫలం ప్రాప్స్యసి రాక్షస ॥ ౬
న చిరం పాపకర్మాణః క్రూరా లోకజుగుప్సితాః ।
ఐశ్వర్యం ప్రాప్య తిష్ఠంతి శీర్ణమూలా ఇవ ద్రుమాః ॥ ౭
అవశ్యం లభతే జంతుః ఫలం పాపస్య కర్మణః ।
ఘోరం పర్యాగతే కాలే ద్రుమాః పుష్పమివార్తవం ॥ ౮
న చిరాత్ ప్రాప్యతే లోకే పాపానాం కర్మణాం ఫలం ।
సవిషాణామివాన్నానాం భుక్తానాం క్షణదాచర ॥ ౯

పాపమాచరతాం ఘోరం లోకస్యాప్రియమిచ్ఛతామ్ ।
అహమాసాదితో రాజ్ఞా ప్రాణాన్ హంతుం నిశాచర ॥ ౧౦
అద్య హి త్వాం మయా ముక్తాః శరాః కాంచనభూషణాః ।
విదార్య నిపతిష్యంతి వల్మీకమివ పన్నగాః ॥ ౧౧
యే త్వయా దండకారణ్యే భక్షితా ధర్మచారిణః ।
తానద్య నిహతస్సంఖ్యే ససైన్యోఽనుగమిష్యసి ॥ ౧౨
అద్య త్వాం పతితం బాణైః పశ్యంతు పరమర్షయః ।
నిరయస్థం విమానస్థాః యే త్వయా హింసితాః పురా ॥ ౧౩
రాక్షసైస్సహ దుష్టాత్మన్ త్వం భక్షయసి తాపసాన్ ।
నివసన్ దండకారణ్యే సర్వాః పరిగతా దిశః ॥ ౧౪
కర్మణస్తస్య పాపస్య ఫలం పశ్యాద్య రాక్షస ।
అపాత్రే యస్య దత్తస్య దురిష్టస్యేవ కర్మణః ॥ ౧౫
ప్రహర త్వం యథాకామం కురు యత్నం కులాధమ ।
అద్య తే పాతయిష్యామి శిరస్తాలఫలం యథా ॥ ౧౬
ఏవముక్తస్తు రామేణ క్రుద్ధస్సంరక్తలోచనః ।
ప్రత్యువాచ ఖరో రామం ప్రహసన్ క్రోధమూర్ఛితః ॥ ౧౭
ప్రాకృతాన్ రాక్షసాన్ హత్వా యుద్ధే దశరథాత్మజ ।
ఆత్మనా కథమాత్మానం అప్రశస్యం ప్రశంససి ॥ ౧౮
విక్రాంతా బలవంతో వా యే భవంతి నరర్షభాః ।
కథయంతి న తే కించిత్ తేజసా స్వేన గర్వితాః ॥ ౧౯

ప్రాకృతాస్త్వకృతాత్మానః లోకే క్షత్రియపాంసనాః ।
నిరర్థకం వికత్థంతే యథా రామ వికత్థసే ॥ ౨౦
కులం వ్యపదిశన్ వీరః సమరే కోఽభిధాస్యతి ।
మృత్యుకాలే హి సంప్రాప్తే స్వయమప్రస్తవే స్తవం ॥ ౨౧
సర్వథైవ లఘుత్వం తే కత్థనేన విదర్శితం ।
సువర్ణప్రతిరూపేణ తప్తేనేవ కుశాగ్నినా ॥ ౨౨
న తు మామిహ తిష్ఠన్తం పశ్యసి త్వం గదాధరం ।
ధరాధరమివాకంప్యం పర్వతం ధాతుభిశ్చితం ॥ ౨౩
పర్యాప్తోఽహం గదాపాణిః హంతుం ప్రాణాన్ రణే తవ ।
త్రయాణామపి లోకానాం పాశహస్త ఇవాంతకః ॥ ౨౪
కామం బహ్వపి వక్తవ్యం త్వయి వక్ష్యామి న త్వహం ।
అస్తం గచ్ఛేద్ధి సవితా యుద్ధవిఘ్నస్తతో భవేత్ ॥ ౨౫
అగ్రతస్త్వాం స్థితం దృష్ట్వా రుష్యతే మె మనో భృశం ।
రంగే యస్య తు రుష్యామి ముహూర్తం న స జీవతి ॥ ౨౬
మమ కృత్వాఽప్రియం రామ దుర్లభం తవ జీవితం ।
తోయవర్షమివావర్షీత్ తోయదస్యేవ నర్దతః ॥ ౨౭
చతుర్దశ సహస్రాణి రాక్షసానాం హతాని తే ।
త్వద్వినాశాత్ కరోమ్యేషః తేషామశ్రుప్రమార్జనం ॥ ౨౮
ఇత్యుక్త్వా పరమక్రుద్ధః తాం గదాం పరమాంగదః ।
ఖరశ్చిక్షేప రామాయ ప్రదీప్తామశనిం యథా ॥ ౨౯

ఖరబాహుప్రముక్తా సా ప్రదీప్తా మహతీ గదా ।
భస్మ వృక్షాంశ్చ గుల్మాంశ్చ కృత్వాఽగాత్తత్సమీపతః ॥ ౨౦
తామాపతంతీం జ్వలితాం మృత్యుపాశోపమాం గదాం ।
అంతరిక్షగతాం రామః చిచ్ఛేద బహుధా శరైః ॥ ౨౧
సా విశీర్ణా శరైర్భగ్నా పపాత ధరణీతలే ।
గదా మంత్రౌషధబలైః వ్యాళీవ వినిపాతితా ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–ఏకోనత్రింశస్సర్గః

అథ త్రింశస్సర్గః.

భిత్త్వా తు తాం గదాం బాణైః రాఘవో ధర్మవత్సలః ।
స్మయమానః ఖరం వాక్యం సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
ఏతత్తే బలసర్వస్వం దర్శితం రాక్షసాధమ ।
శక్తిహీనతరో మత్తః వృథా త్వమవగర్జసి ॥ ౨
ఏషా బాణవినిర్భిన్నా గదా భూమితలం గతా ।
అభిధానప్రగల్భస్య తవ ప్రత్యయఘాతినీ ॥ ౩
యత్త్వయోక్తం వినష్టానాం అహమశ్రుప్రమార్జనం ।
రాక్షసానాం కరోమీతి మిథ్యా తదపి తే వచః ॥ ౪
నీచస్య క్షుద్రశీలస్య మిథ్యావృత్తస్య రక్షసః ।
ప్రాణానపహరిష్యామి గరుత్మానమృతం యథా ॥ ౫

అద్య తే ఛిన్నకంఠస్య ఫేనబుద్బుదభూషితం ।
విదారితస్య మద్బాణైః మహీ పాస్యతి శోణితం ॥ ౬
పాంసురూషితసర్వాంగః స్రస్తన్యస్తభుజద్వయః ।
స్వప్స్యసే గాం సమాలింగ్య దుర్లభాం ప్రమదామివ ॥ ౭
ప్రవృద్ధనిద్రే శయితే త్వయి రాక్షసపాంసనే ।
భవిష్యన్త్యశరణ్యానాం శరణ్యా దండకా ఇమే ॥ ౮
జనస్థానే హతస్థానే తవ రాక్షస మచ్ఛరైః ।
నిర్భయా విచరిష్యంతి సర్వతో మునయో వనే ॥ ౯
అద్య విప్రసరిష్యంతి రాక్షస్యో హతబాంధవాః ।
బాష్పార్ద్రవదనా దీనాః భయాదన్యభయావహాః ॥ ౧౦
అద్య శోకరసజ్ఞాస్తాః భవిష్యంతి నిరర్థకాః ।
అనురూపకులాః పత్న్యః యాసాం త్వం పతిరీదృశః ॥ ౧౧
నృశంస నీచ క్షుద్రాత్మన్ నిత్యం బ్రాహ్మణకంటక ।
యత్కృతే శంకితైరగ్నౌ మునిభిః పాత్యతే హవిః ॥ ౧౨
తమేవమభిసంరబ్ధం బ్రువాణం రాఘవం రణే ।
ఖరో నిర్భర్త్సయామాస రోషాత్ ఖరతరస్వనః ॥ ౧౩
దృఢం ఖల్వవలిప్తోఽసి భయేష్వపి చ నిర్భయః ।
వాచ్యావాచ్యం తతో హి త్వం మృత్యువశ్యో న బుధ్యసే॥౧౪
కాలపాశపరిక్షిప్తాః భవంతి పురుషా హి యే ।
కార్యాకార్యం న జానంతి తే నిరస్తషడింద్రియాః ॥ ౧౫

ఏవముక్త్వా తతో రామం సంరుధ్య భ్రుకుటీం తతః ।
స దదర్శ మహాసాలం అవిదూరే నిశాచరః ॥ ౧౬
రణే ప్రహరణస్యార్థే సర్వతో హ్యవలోకయన్ ।
స తముత్పాటయామాస సందశ్య దశనచ్ఛదం ॥ ౧౭
తం సముత్క్షిప్య బాహుభ్యాం వినద్య చ మహాబలః ।
రామముద్దిశ్య చిక్షేప హతస్త్వమితి చాబ్రవీత్ ॥ ౧౮
తమాపతంతం బాణౌఘైః ఛిత్త్వా రామః ప్రతాపవాన్ ।
రోషమాహారయత్తీవ్రం నిహంతుం సమరే ఖరం ॥ ౧౯
జాతస్వేదస్తతో రామః రోషాద్రక్తాంతలోచనః ।
నిర్బిభేద సహస్రేణ బాణానాం సమరే ఖరం ॥ ౨౦
తస్య బాణాంతరాద్రక్తం బహు సుస్రావ ఫేనిలం ।
గిరేః ప్రస్రవణస్యేవ తోయధారాపరిస్రవః ॥ ౨౧
విహ్వలస్స కృతో బాణైః ఖరో రామేణ సంయుగే ।
మత్తో రుధిరగంధేన తమేవాభ్యద్రవద్ద్రుతం ॥ ౨౨
తమాపతంతం సంరబ్ధం కృతాస్త్రో రుధిరాప్లుతం ।
అపాసర్పత్ ప్రతిపదం కించిత్ త్వరితవిక్రమః ॥ ౨౩
తతః పావకసంకాశం వధాయ సమరే శరం ।
ఖరస్య రామో జగ్రాహ బ్రహ్మదండమివాపరం ॥ ౨౪
స తం దత్తం మఘవతా సురరాజేన ధీమతా ।
సందధే చాపి ధర్మాత్మా ముమోచ చ ఖరం ప్రతి ॥ ౨౫

స విముక్తో మహాబాణః నిర్ఘాతసమనిస్వనః ।
రామేణ ధనురాయమ్య ఖరస్యోరసి చాపతత్ ॥ ౨౬
స పపాత ఖరో భూమౌ దహ్యమానశ్శరాగ్నినా ।
రుద్రేణేవ వినిర్దగ్ధః శ్వేతారణ్యే యథాఽన్తకః ॥ ౨౭
స వృత్ర ఇవ వజ్రేణ ఫేనేన నముచిర్యథా ।
బలో వేంద్రాశనిహతః నిపపాత హతః ఖరః ॥ ౨౮
తతో రాజర్షయస్సర్వే సంగతాః పరమర్షయః ।
సభాజ్య ముదితా రామం ఇదం వచనమబ్రువన్ ॥ ౨౯
ఏతదర్థం మహాతేజాః మహేంద్రః పాకశాసనః ।
శరభంగాశ్రమం పుణ్యం ఆజగామ పురందరః ॥ ౩౦
ఆనీతస్త్వమిమం దేశం ఉపాయేన మహర్షిభిః ।
ఏషాం వధార్థం క్రూరాణాం రక్షసాం పాపకర్మణాం ॥ ౩౧
తదిదం నః కృతం కార్యం త్వయా దశరథాత్మజ ।
సుఖం ధర్మం చరిష్యంతి దండకేషు మహర్షయః ॥ ౩౨
ఏతస్మిన్నంతరే దేవాః చారణైస్సహ సంగతాః ।
దుందుభీంశ్చాపి నిఘ్నంతః పుష్పవర్షం సమంతతః ॥ ౩౩
రామస్యోపరి సంహృష్టాః వవృషుర్విస్మితాస్తదా ।
అర్ధాధికముహూర్తేన రామేణ నిశితైశ్శరైః ॥ ౩౪
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం ।
ఖరదూషణముఖ్యానాం నిహతాని మహాహవే ॥ ౩౫

అహో బత మహత్ కర్మ రామస్య విదితాత్మనః ।
అహో వీర్యమహో దాక్ష్యం విష్ణోరివ హి దృశ్యతే ॥ ౩౬
ఇత్యేవముక్త్వా తే సర్వే యయుర్దేవా యథాగతం ।
ఏతస్మిన్నంతరే వీరః లక్ష్మణస్సహ సీతయా ॥ ౩౭
గిరిదుర్గాద్వినిష్క్రమ్య సంవివేశాశ్రమం సుఖీ ।
తతో రామస్తు విజయీ పూజ్యమానో మహర్షిభిః ॥ ౩౮
ప్రవివేశాశ్రమం వీరో లక్ష్మణేనాభిపూజితః ।
తం దృష్ట్వా శత్రుహంతారం మహర్షీణాం సుఖావహం ॥ ౩౯
బభూవ హృష్టా వైదేహీ భర్తారం పరిషస్వజే ।
ముదా పరమయా యుక్తా దృష్ట్వా రక్షోగణాన్ హతాన్ ॥ ౪౦
రామం చైవావ్యథం దృష్ట్వా తుతోష జనకాత్మజా ।
తతస్తు తం రాక్షససంఘమర్దనం
సభాజ్యమానం ముదితైర్మహర్షిభిః ।
పునః పరిష్వజ్య శశిప్రభాననా
బభూవ హృష్టా జనకాత్మజా తదా ॥ ౪౧

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రింశస్సర్గః

అథ ఏకత్రింశస్సర్గః.

త్వరమాణస్తతో గత్వా జనస్థానాదకంపనః ।
ప్రవిశ్య లంకాం వేగేన రావణం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧

జనస్థానస్థితా రాజన్ రాక్షసా బహవో హతాః ।
ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే కథంచిదహమాగతః ॥ ౨
ఏవముక్తో దశగ్రీవః క్రుద్ధస్సంరక్తలోచనః ।
అకంపనమువాచేదం నిర్దహన్నివ చక్షుషా ॥ ౩
కేన రమ్యం జనస్థానం హతం మమ పరాసునా ।
కో హి సర్వేషు లోకేషు గతిం చాధిగమిష్యతి ॥ ౪
న హి మే విప్రియం కృత్వా శక్యం మఘవతా సుఖం ।
ప్రాప్తుం వైశ్రవణేనాపి న యమేన న విష్ణునా ॥ ౫
కాలస్య చాప్యహం కాలః దహేయమపి పావకం ।
మృత్యుం మరణధర్మేణ సంయోజయితుముత్సహే ॥ ౬
దహేయమపి సంక్రుద్ధః తేజసాఽఽదిత్యపావకౌ ।
వాతస్య తరసా వేగం నిహంతుమహముత్సహే ॥ ౭
తథా క్రుద్ధం దశగ్రీవం కృతాంజలిరకంపనః ।
భయాత్ సందిగ్ధయా వాచా రావణం యాచతేఽభయం ॥ ౮
దశగ్రీవోఽభయం తస్మై ప్రదదౌ రక్షసాం వరః ।
స విస్రబ్ధోఽబ్రవీద్వాక్యం అసందిగ్ధమకంపనః ॥ ౯
పుత్రో దశరథస్యాస్తి సింహసంహననో యువా ।
రామో నామ వృషస్కంధః వృత్తాయతమహాభుజః ॥ ౧౦
వీరః పృథుయశాః శ్రీమాన్ అతుల్యబలవిక్రమః ।
హతం తేన జనస్థానం ఖరశ్చ సహదూషణః ॥ ౧౧

అకంపనవచః శ్రుత్వా రావణో రాక్షసాధిపః ।
నాగేంద్ర ఇవ నిశ్శ్వస్య వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౨
స సురేంద్రేణ సంయుక్తః రామస్సర్వామరైస్సహ ।
ఉపయాతో జనస్థానం బ్రూహి కచ్చిదకంపన ॥ ౧౩
రావణస్య పునర్వాక్యం నిశమ్య తదకంపనః ।
ఆచచక్షే బలం తస్య విక్రమం చ మహాత్మనః ॥ ౧౪
రామో నామ మహాతేజాః శ్రేష్ఠస్సర్వధనుష్మతాం ।
దివ్యాస్త్రగుణసంపన్నః పురందరసమో యుధి ॥ ౧౫
తస్యానురూపో బలవాన్ రక్తాక్షో దుందుభిస్వనః ।
కనీయాన్ లక్ష్మణో నామ భ్రాతా శశినిభాననః ॥ ౧౬
స తేన సహ సంయుక్తః పావకేనానిలో యథా ।
శ్రీమాన్ రాజవరస్తేన జనస్థానం నిపాతితం ॥ ౧౭
నైవ దేవా మహాత్మానః నాత్ర కార్యా విచారణా ।
శరా రామేణ తూత్సృష్టాః రుక్మపుంఖాః పతత్రిణః ॥ ౧౮
సర్పాః పంచాననా భూత్వా భక్షయంతి స్మ రాక్షసాన్ ।
యేన యేన చ గచ్ఛంతి రాక్షసా భయకర్శితాః ॥ ౧౯
తేన తేన స్మ పశ్యంతి రామమేవాగ్రతః స్థితం ।
ఇత్థం వినాశితం తేన జనస్థానం తవానఘ ॥ ౨౦
అకంపనవచః శ్రుత్వా రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ।
జనస్థానం గమిష్యామి హంతుం రామం సలక్ష్మణం ॥ ౨౧

అథైవముక్తే వచనే ప్రోవాచేదమకంపనః ।
శృణు రాజన్ యథావృత్తం రామస్య బలపౌరుషం ॥ ౨౨
అసాధ్యః కుపితో రామః విక్రమేణ మహాయశాః ।
ఆపగాయాస్సుపూర్ణాయాః వేగం పరిహరేచ్ఛరైః ॥ ౨౩
సతారగ్రహనక్షత్రం నభశ్చాప్యవసాదయేత్ ।
అసౌ రామస్తు మజ్జంతీం శ్రీమానభ్యుద్ధరేన్మహీం ॥ ౨౪
భిత్త్వా వేలాం సముద్రస్య లోకానాప్లావయేద్విభుః ।
వేగం వాఽపి సముద్రస్య వాయుం వా విధమేచ్ఛరైః ॥ ౨౫
సంహృత్య వా పునర్లోకాన్ విక్రమేణ మహాయశాః ।
శక్తస్స పురుషవ్యాఘ్రః స్రష్టుం పునరపి ప్రజాః ॥ ౨౬
న హి రామో దశగ్రీవ శక్యో జేతుం త్వయా యుధి ।
రక్షసాం వాఽపి లోకేన స్వర్గః పాపజనైరివ ॥ ౨౭
న తం వధ్యమహం మన్యే సర్వైర్దేవాసురైరపి ।
అయం తస్య వధోపాయః తం మమైకమనాః శృణు ॥ ౨౮
భార్యా తస్యోత్తమా లోకే సీతా నామ సుమధ్యమా ।
శ్యామా సమవిభక్తాంగీ స్త్రీరత్నం రత్నభూషితా ॥ ౨౯
నైవ దేవీ న గంధర్వీ నాప్సరా నాపి దానవీ ।
తుల్యా సీమంతినీ తస్యాః మానుషీషు కుతో భవేత్ ॥ ౩౦
తస్యాపహర భార్యాం త్వం ప్రమథ్య తు మహావనే ।
సీతయా రహితః కామీ రామో హాస్యతి జీవితం ॥ ౩౧

అరోచయత తద్వాక్యం రావణో రాక్షసాధిపః ।
చింతయిత్వా మహాబాహుః అకంపనమువాచ హ ॥ ౩౨
బాఢం కాల్యం గమిష్యామి హ్యేకస్సారథినా సహ ।
ఆనయిష్యామి వైదేహీం ఇమాం హృష్టో మహాపురీం ॥ ౩౩
అథైవముక్త్వా ప్రయయౌ ఖరయుక్తేన రావణః ।
రథేనాదిత్యవర్ణేన దిశస్సర్వాః ప్రకాశయన్ ॥ ౩౪
స రథో రాక్షసేంద్రస్య నక్షత్రపథగో మహాన్ ।
సంచార్యమాణశ్శుశుభే జలదే చంద్రమా ఇవ ॥ ౩౫
స మారీచాశ్రమం ప్రాప్య తాటకేయముపాగమత్ ।
మారీచేనార్చితో రాజా భక్ష్యభోజ్యైరమానుషైః ॥ ౩౬
తం స్వయం పూజయిత్వా తు ఆసనేనోదకేన చ ।
అర్థోపహితయా వాచా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౭
కచ్చిత్ సుకుశలం రాజన్ లోకానాం రాక్షసేశ్వర ।
ఆశంకే నాథ జానే త్వం యతస్తూర్ణమిహాగతః ॥ ౩౮
ఏవముక్తో మహాతేజాః మారీచేన స రావణః ।
తతః పశ్చాదిదం వాక్యం అబ్రవీద్వాక్యకోవిదః ॥ ౩౯
ఆరక్షో మే హతస్తాత రామేణాక్లిష్టకర్మణా ।
జనస్థానమవధ్యం తత్ సర్వం యుధి నిపాతితం ॥ ౪౦
తస్య మే కురు సాచివ్యం తస్య భార్యాఽపహరణే ।
రాక్షసేంద్రవచః శ్రుత్వా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪౧

ఆఖ్యాతా కేన సీతా సా మిత్రరూపేణ శత్రుణా ।
త్వయా రాక్షసశార్దూల కో న నందతి నిందితః ॥ ౪౨
సీతామిహానయస్వేతి కో బ్రవీతి బ్రవీహి మే ।
రక్షోలోకస్య సర్వస్య కశ్శృంగం ఛేత్తుమిచ్ఛతి ॥ ౪౩
ప్రోత్సాహయతి కశ్చ త్వాం స హి శత్రురసంశయః ।
ఆశీవిషముఖాద్దంష్ట్రాం ఉద్ధర్తుం చేచ్ఛతి త్వయా ॥ ౪౪
కర్మణా తేన కేనాసి కాపథం ప్రతిపాదితః ।
సుఖసుప్తస్య తే రాజన్ ప్రహృతం కేన మూర్ధని ॥ ౪౫

విశుద్ధవంశాభిజనాగ్రహస్తః
తేజోమదస్సంస్థితదోర్విషాణః ।
ఉదీక్షితుం రావణ నేహ యుక్తః
స సంయుగే రాఘవగంధహస్తీ ॥ ౪౬

అసౌ రణాంతస్థితిసంధివాలః
విదగ్ధరక్షోమృగహా నృసింహః ।
సుప్తస్త్వయా బోధయితుం న యుక్తః
శరాంగపూర్ణో నిశితాసిదంష్ట్రః ॥ ౪౭

చాపాపహారే భుజవేగపంకే
శరోర్మిమాలే సుమహాహవౌఘే ।
న రామపాతాళముఖేఽతిఘోరే
ప్రస్కందితుం రాక్షసరాజ యుక్తం ॥ ౪౮

ప్రసీద లంకేశ్వర రాక్షసేంద్ర
లంకాం ప్రసన్నో భవ సాధు గచ్ఛ ।
త్వం స్వేషు దారేషు రమస్వ నిత్యం
రామస్సభార్యో రమతాం వనేషు ॥ ౪౯
ఏవముక్తో దశగ్రీవః మారీచేన స రావణః ।
న్యవర్తత పురీం లంకాం వివేశ చ గృహోత్తమం ॥ ౫౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకత్రింశస్సర్గః.

అథ ద్వాత్రింశస్సర్గః.

తతశ్శూర్పణఖీ దృష్ట్వా సహస్రాణి చతుర్దశ ।
హతాన్యేకేన రామేణ రక్షసాం భీమకర్మణాం ॥ ౧
దూషణం చ ఖరం చైవ హతం త్రిశిరసా సహ ।
దృష్ట్వా పునర్మహానాదం ననాద జలదో యథా ॥ ౨
సా దృష్ట్వా కర్మ రామస్య కృతమన్యైస్సుదుష్కరం ।
జగామ పరమోద్విగ్నా లంకాం రావణపాలితాం ॥ ౩
సా దదర్శ విమానాగ్రే రావణం దీప్తతేజసం ।
ఉపోపవిష్టం సచివైః మరుద్భిరివ వాసవం ॥ ౪
ఆసీనం సూర్యసంకాశే కాంచనే పరమాసనే ।
రుక్మవేదిగతం ప్రాజ్యం జ్వలంతమివ పావకం ॥ ౫

దేవగంధర్వభూతానాం ఋషీణాం చ మహాత్మనాం ।
అజేయం సమరే శూరం వ్యాత్తాననమివాంతకం ॥ ౬
దేవాసురవిమర్దేషు వజ్రాశనికృతవ్రణం ।
ఐరావతవిషాణాగ్రైః ఉద్ఘృష్టకిణవక్షసం ॥ ౭
వింశద్భుజం దశగ్రీవం దర్శనీయపరిచ్ఛదం ।
విశాలవక్షసం వీరం రాజలక్షణశోభితం ॥ ౮
స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశం తప్తకాంచనకుండలం ।
సుభుజం శుక్లదశనం మహాస్యం పర్వతోపమం ॥ ౯
విష్ణుచక్రనిపాతైశ్చ శతశో దేవసంయుగే ।
అన్యైశ్శస్త్రప్రహారైశ్చ మహాయుద్ధేషు తాడితం ॥ ౧౦
ఆహతాంగం సమస్తైశ్చ దేవప్రహరణైస్తథా ।
అక్షోభ్యాణాం సముద్రాణాం క్షోభణం క్షిప్రకారిణం ॥ ౧౧
క్షేప్తారం పర్వతేంద్రాణాం సురాణాం చ ప్రమర్దనం ।
ఉచ్ఛేత్తారం చ ధర్మాణాం పరదారాభిమర్శనం ॥ ౧౨
సర్వదివ్యాస్త్రయోక్తారం యజ్ఞవిఘ్నకరం సదా ।
పురీం భోగవతీం ప్రాప్య పరాజిత్య చ వాసుకిం ॥ ౧౩
తక్షకస్య ప్రియాం భార్యాం పరాజిత్య జహార యః ।
కైలాసపర్వతం గత్వా విజిత్య నరవాహనం ॥ ౧౪
విమానం పుష్పకం తస్య కామగం వై జహార యః ।
వనం చైత్రరథం దివ్యం నళినీం నందనం వనం ॥ ౧౫

వినాశయతి యః క్రోధాత్ దేవోద్యానాని వీర్యవాన్ ।
చంద్రసూర్యౌ మహాభాగౌ ఉత్తిష్ఠంతౌ పరంతపౌ ॥ ౧౬
నివారయతి బాహుభ్యాం యశ్శైలశిఖరోపమః ।
దశవర్షసహస్రాణి తపస్తప్త్వా మహావనే ॥ ౧౭
పురా స్వయంభువే ధీరః శిరాంస్యుపజహార యః ।
దేవదానవగంధర్వపిశాచపతగోరగైః ॥ ౧౮
అభయం యస్య సంగ్రామే మృత్యుతో మానుషాదృతే ।
మంత్రైరభిష్టుతం పుణ్యం అధ్వరేషు ద్విజాతిభిః ॥ ౧౯
హవిర్ధానేషు యస్సోమం ఉపహంతి మహాబలః ।
ఆప్తయజ్ఞహరం క్రూరం బ్రహ్మఘ్నం దుష్టచారిణం ॥ ౨౦
కర్కశం నిరనుక్రోశం ప్రజానామహితే రతం ।
రావణం సర్వభూతానాం సర్వలోకభయావహం ॥ ౨౧
రాక్షసీ భ్రాతరం శూరం సా దదర్శ మహాబలం ।
తం దివ్యవస్త్రాభరణం దివ్యమాల్యోపశోభితం ॥ ౨౨
ఆసనే సూపవిష్టం చ కాలకాలమివోద్యతం ।
రాక్షసేంద్రం మహాభాగం పౌలస్త్యకులనందనం ॥ ౨౩
రావణం శత్రుహంతారం మంత్రిభిః పరివారితం ।
అభిగమ్యాబ్రవీద్వాక్యం రాక్షసీ భయవిహ్వలా ॥ ౨౪
తమబ్రవీద్దీప్తవిశాలలోచనం
ప్రదర్శయిత్వా భయమోహమూర్ఛితా ।

సుదారుణం వాక్యమభీతచారిణీ
మహాత్మనా శూర్పణఖా విరూపితా ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్వాత్రింశస్సర్గః.

అథ త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

తతశ్శూర్పణఖా దీనా రావణం లోకరావణం ।
అమాత్యమధ్యే సంక్రుద్ధా పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧
ప్రమత్తః కామభోగేషు స్వైరవృత్తో నిరంకుశః ।
సముత్పన్నం భయం ఘోరం బోద్ధవ్యం నావబుధ్యసే ॥ ౨
సక్తం గ్రామ్యేషు భోగేషు కామవృత్తం మహీపతిం ।
లుబ్ధం న బహుమన్యంతే శ్మశానాగ్నిమివ ప్రజాః ॥ 3
స్వయం కార్యాణి యః కాలే నానుతిష్ఠతి పార్థివః ।
స తు వై సహ రాజ్యేన తైశ్చ కార్యైర్వినశ్యతి ॥ ౪
అయుక్తచారం దుర్దర్శం అస్వాధీనం నరాధిపం ।
వర్జయంతి నరా దూరాత్ నదీపంకమివ ద్విపాః ॥ ౫
యే న రక్షంతి విషయం అస్వాధీనా నరాధిపాః ।
తే న వృద్ధ్యా ప్రకాశంతె గిరయస్సాగరే యథా ॥ ౬
ఆత్మవద్భిర్విగృహ్య త్వం దేవగంధర్వదానవైః ।
అయుక్తచారశ్చపలః కథం రాజా భవిష్యసి ॥ ౭

త్వం తు బాలస్వభావశ్చ బుద్ధిహీనశ్చ రాక్షస ।
జ్ఞాతవ్యం తు న జానీషే కథం రాజా భవిష్యసి ॥ ౮
యేషాం చారశ్చ కోశశ్చ నయశ్చ జయతాం వర ।
అస్వాధీనా నరేంద్రాణాం ప్రాకృతైస్తే జనైస్సమాః ॥ ౯
యస్మాత్ పశ్యంతి దూరస్థాన్ సర్వానర్థాన్ నరాధిపాః ।
చారేణ తస్మాదుచ్యంతే రాజానో దీర్ఘచక్షుషః ॥ ౧౦
అయుక్తచారం మన్యే త్వాం ప్రాకృతైస్సచివైర్వృతం ।
స్వజనం తు జనస్థానే హతం యో నావబుధ్యసె ॥ ౧౧
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం క్రూరకర్మణాం ।
హతాన్యేకేన రామేణ ఖరశ్చ సహదూషణః ॥ ౧౨
ఋషీణామభయం దత్తం కృతక్షేమాశ్చ దండకాః ।
ధర్షితం చ జనస్థానం రామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥ ౧౩
త్వం తు లుబ్ధః ప్రమత్తశ్చ పరాధీనశ్చ రావణ ।
విషయే స్వే సముత్పన్నం భయం యో నావబుధ్యసే ॥ ౧౪
తీక్ష్ణమల్పప్రదాతారం ప్రమత్తం గర్వితం శఠం ।
వ్యసనే సర్వభూతాని నాభిధావంతి పార్థివం ॥ ౧౫
అతిమానినమగ్రాహ్యం ఆత్మసంభావితం నరం ।
క్రోధినం వ్యసనే హంతి స్వజనోపి మహీపతిం ॥ ౧౬
నానుతిష్ఠతి కార్యాణి భయేషు న బిభేతి చ ।
క్షిప్రం రాజ్యాచ్చ్యుతో దీనః తృణైస్తుల్యో భవిష్యతి ॥ ౧౭

శుష్కైః కాష్ఠైర్భవేత్ కార్యం లోష్టైరపి చ పాంసుభిః ।
న తు స్థానాత్ పరిభ్రష్టైః కార్యం స్యాద్వసుధాధిపైః ॥ ౧౮
ఉపభుక్తం యథా వాసః స్రజో వా మృదితా యథా ।
ఏవం రాజ్యాత్ పరిభ్రష్టః సమర్థోఽపి నిరర్థకః ॥ ౧౯
అప్రమత్తశ్చ యో రాజా సర్వజ్ఞో విజితేంద్రియః ।
కృతజ్ఞో ధర్మశీలశ్చ స రాజా తిష్ఠతే చిరం ॥ ౨౦
నయనాభ్యాం ప్రసుప్తోఽపి జాగర్తి నయచక్షుషా ।
వ్యక్తక్రోధప్రసాదశ్చ స రాజా పూజ్యతే జనైః ॥ ౨౧
త్వం తు రావణ దుర్బుద్ధిః గుణైరేతైర్వివర్జితః ।
యస్య తేఽవిదితశ్చారైః రక్షసాం సుమహాన్ వధః ॥ ౨౨

పరావమంతా విషయేషు సంగతః
న దేశకాలప్రవిభాగతత్త్వవిత్ ।
అయుక్తబుద్ధిగుణదోషనిశ్చయో
విపన్నరాజ్యో న చిరాద్విపత్స్యసే ॥ ౨౩
ఇతి స్వదోషాన్ పరికీర్తితాంస్తయా
సమీక్ష్య బుద్ధ్యా క్షణదాచరేశ్వరః ।
ధనేన దర్పేణ బలేన చాన్వితః
విచింతయామాస చిరం స రావణః ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

అథ చతుస్త్రింశస్సర్గః.

తతశ్శూర్పణఖాం క్రుద్ధాం బ్రువంతీం పరుషం వచః ।
అమాత్యమధ్యే సంక్రుద్ధః పరిపప్రచ్ఛ రావణః ॥ ౧
కశ్చ రామః కథంవీర్యః కింరూపః కింపరాక్రమః ।
కిమర్థం దండకారణ్యం ప్రవిష్టస్సుదురాసదం ॥ ౨
ఆయుధం కిం చ రామస్య నిహతా యేన రాక్షసాః ।
ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణస్త్రిశిరాస్తథా ॥ ౩
ఇత్యుక్తా రాక్షసేంద్రేణ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా ।
తతో రామం యథాతత్త్వం ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ ౪
దీర్ఘబాహుర్విశాలాక్షః చీరకృష్ణాజినాంబరః ।
కందర్పసమరూపశ్చ రామో దశరథాత్మజః ॥ ౫
శక్రచాపనిభం చాపం వికృష్య కనకాంగదం ।
దీప్తాన్ క్షిపతి నారాచాన్ సర్పానివ మహావిషాన్ ॥ ౬
నాదదానం శరాన్ ఘోరాన్ న ముంచంతం శిలీముఖాన్ ।
న కార్ముకం వికర్షంతం రామం పశ్యామి సంయుగే ॥ ౭
హన్యమానం తు తత్సైన్యం పశ్యామి శరవృష్టిభిః ।
ఇంద్రేణైవోత్తమం సస్యం ఆహతం త్వశ్మవృష్టిభిః ॥ ౮
రక్షసాం భీమరూపాణాం సహస్రాణి చతుర్దశ ।
నిహతాని శరైస్తీక్ష్ణైః తేనైకేన పదాతినా ॥ ౯

అర్ధాధికముహూర్తేన ఖరశ్చ సహదూషణః ।
ఋషీణామభయం దత్తం కృతక్షేమాశ్చ దండకాః ॥ ౧౦
ఏకా కథంచిన్ముక్తాఽహం పరిభూయ మహాత్మనా ।
స్త్రీవధం శంకమానేన రామేణ విదితాత్మనా ॥ ౧౧
భ్రాతా చాస్య మహాతేజాః గుణతస్తుల్యవిక్రమః ।
అనురక్తశ్చ భక్తశ్చ లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్ ॥ ౧౨
అమర్షీ దుర్జయో జేతా విక్రాంతో బుద్ధిమాన్ బలీ ।
రామస్య దక్షిణో బాహుః నిత్యం ప్రాణో బహిశ్చరః ॥ ౧౩
రామస్య తు విశాలాక్షీ పూర్ణేందుసదృశాననా ।
ధర్మపత్నీ ప్రియా భర్తుః నిత్యం ప్రియహితే రతా ॥ ౧౪
సా సుకేశీ సునాసోరుః సురూపా చ యశస్వినీ ।
దేవతేవ వనస్యాస్య రాజతే శ్రీరివాపరా ॥ ౧౫
తప్తకాంచనవర్ణాభా రక్తతుంగనఖీ శుభా ।
సీతా నామ వరారోహా వైదేహీ తనుమధ్యమా ॥ ౧౬
నైవ దేవీ న గంధర్వీ న యక్షీ న చ కిన్నరీ ।
నైవంరూపా మయా నారీ దృష్టపూర్వా మహీతలే ॥ ౧౭
యస్య సీతా భవేద్భార్యా యం చ హృష్టా పరిష్వజేత్ ।
అతిజీవేత్ స సర్వేషు లోకేష్వపి పురందరాత్ ॥ ౧౮
సా సుశీలా వపుశ్శ్లాఘ్యా రూపేణాప్రతిమా భువి ।
తవానురూపా భార్యా స్యాత్ త్వం చ తస్యాస్తథా పతిః॥ ౧౯

తాం తు విస్తీర్ణజఘనాం పీనశ్రోణిపయోధరాం ।
భార్యార్థే చ తవానేతుం ఉద్యతాఽహం వరాననాం ॥ ౨౦
విరూపితాఽస్మి క్రూరేణ లక్ష్మణేన మహాభుజ ।
తాం తు దృష్ట్వాఽద్య వైదేహీం పూర్ణచంద్రనిభాననాం॥ ౨౧
మన్మథస్య శరాణాం వై త్వం విధేయో భవిష్యసి ।
యది తస్యామభిప్రాయః భార్యార్థే తవ జాయతే ॥ ౨౨
శీఘ్రముద్ధ్రియతాం పాదః జయార్థమిహ దక్షిణః ।
కురు ప్రియం తథా తేషాం రక్షసాం రాక్షసేశ్వర ॥ ౨౩
వధాత్తస్య నృశంసస్య రామస్యాశ్రమవాసినః ।
తం శరైర్నిశితైర్హత్వా లక్ష్మణం చ మహారథం ॥ ౨౪
హతనాథాం సుఖం సీతాం యథావదుపభోక్ష్యసి ।
రోచతే యది తే వాక్యం మమైతద్రాక్షసేశ్వర ॥ ౨౫
క్రియతాం నిర్విశంకేన వచనం మమ రావణ ।
విజ్ఞాయేహాత్మనశ్శక్తిం హ్రియతామబలా బలాత్ ॥ ౨౬
సీతా సర్వానవద్యాంగీ భార్యార్థే రాక్షసేశ్వర ।

నిశమ్య రామేణ శరైరజిహ్మగైః
హతాన్ జనస్థానగతాన్ నిశాచరాన్ ।
ఖరం చ బుద్ధ్వా నిహతం చ దూషణం
త్వమత్ర కృత్యం ప్రతిపత్తుమర్హసి ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుస్త్రింశస్సర్గః.

అథ పంచత్రింశస్సర్గః.

—o—

తతశ్శూర్పణఖావాక్యం తచ్ఛ్రుత్వా రోమహర్షణం ।
సచివానభ్యనుజ్ఞాయ కార్యం బుద్ధ్వా జగామ సః ॥ ౧
తత్కార్యమనుగమ్యాథ యథావదుపలభ్య చ ।
దోషాణాం చ గుణానాం చ సంప్రధార్య బలాబలం ॥ ౨
ఇతి కర్తవ్యమిత్యేవ కృత్వా నిశ్చయమాత్మనః ।
స్థిరబుద్ధిస్తతో రమ్యాం యానశాలాం జగామ హ ॥ ౩
యానశాలాం తతో గత్వా ప్రచ్ఛన్నో రాక్షసాధిపః ।
సూతం సంచోదయామాస రథస్సంయోజ్యతామితి ॥ ౪
ఏవముక్తః క్షణేనైవ సారథిర్లఘువిక్రమః ।
రథం సంయోజయామాస తస్యాభిమతముత్తమం ॥ ౫
కాంచనం రథమాస్థాయ కామగం రత్నభూషితం ।
పిశాచవదనైర్యుక్తం ఖరైః కాంచనభూషణైః ॥ ౬
మేఘప్రతిమనాదేన స తేన ధనదానుజః ।
రాక్షసాధిపతిః శ్రీమాన్ యయౌ నదనదీపతిం ॥ ౭
స శ్వేతవాలవ్యజనః శ్వేతచ్ఛత్రో దశాననః ।
స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశః తప్తకాంచనకుండలః ॥ ౮
వింశద్భుజో దశగ్రీవః దర్శనీయపరిచ్ఛదః ।
త్రిదశారిర్మునీంద్రఘ్నః దశశీర్ష ఇవాద్రిరాట్ ॥ ౯

కామగం రథమాస్థాయ శుశుభే రాక్షసేశ్వరః ।
విద్యున్మండలవాన్ మేఘః సబలాక ఇవాంబరే ॥ ౧౦
సశైలం సాగరానూపం వీర్యవానవలోకయన్ ।
నానాపుష్పఫలైర్వృక్షైః అనుకీర్ణం సహస్రశః ॥ ౧౧
శీతమంగళతోయాభిః పద్మినీభిస్సమంతతః ।
విశాలైరాశ్రమపదైః వేదిమద్భిస్సమావృతం ॥ ౧౨
కదళ్యాఢకిసంబాధం నాళికేరోపశోభితం ।
సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చ పుష్పితైస్తరుభిర్వృతం ॥ ౧౩
నాగైస్సుపర్ణైర్గంధర్వైః కింనరైశ్చ సహస్రశః ।
అజైర్వైఖానసైర్మాషైః వాలఖిల్యైర్మరీచిపైః ॥ ౧౪
అత్యంతనియతాహారైః శోభితం పరమర్షిభిః ।
జితకామైశ్చ సిద్ధైశ్చ చారణైరుపశోభితం ॥ ౧౫
దివ్యాభరణమాల్యాభిః దివ్యరూపాభిరావృతం ।
క్రీడారతివిధిజ్ఞాభిః అప్సరోభిస్సహస్రశః ॥ ౧౬
సేవితం దేవపత్నీభిః శ్రీమతీభిః శ్రియా వృతం ।
దేవదానవసంఘైశ్చ చరితం త్వమృతాశిభిః ॥ ౧౭
హంసక్రౌంచప్లవాకీర్ణం సారసైస్సంప్రణాదితం ।
వైడూర్యప్రస్తరం రమ్యం స్నిగ్ధం సాగరతేజసా ॥ ౧౮
పాండరాణి విశాలాని దివ్యమాల్యయుతాని చ ।
తూర్యగీతాభిజుష్టాని విమానాని సమంతతః ॥ ౧౯

తపసా జితలోకానాం కామగాన్యభిసంపతన్ ।
గంధర్వాప్సరసశ్చైవ దదర్శ ధనదానుజః ॥ ౨౦
నిర్యాసరసమూలానాం చందనానాం సహస్రశః ।
వనాని పశ్యన్ సౌమ్యాని ఘ్రాణతృప్తికరాణి చ ॥ ౨౧
అగరూణాం చ ముఖ్యానాం వనాన్యుపవనాని చ ।
తక్కోలానాం చ జాత్యానాం ఫలానాం చ సుగంధినాం॥ ౨౨
పుష్పాణి చ తమాలస్య గుల్మాని మరిచస్య చ ।
ముక్తానాం చ సమూహాని శుష్యమాణాని తీరతః ॥ ౨౩
శంఖానాం ప్రస్తరం చైవ ప్రవాళనిచయం తథా ।
కాంచనాని చ శైలాని రాజతాని చ సర్వశః ॥ ౨౪
ప్రస్రవాణి మనోజ్ఞాని ప్రసన్నాని హ్రదాని చ ।
ధనధాన్యోపపన్నాని స్త్రీరత్నైశ్శోభితాని చ ॥ ౨౫
హస్త్యశ్వరథగాఢాని నగరాణ్యవలోకయన్ ।
తం సమం సర్వతః స్నిగ్ధం మృదుసంస్పర్శమారుతం ॥ ౨౬
అనూపం సింధురాజస్య దదర్శ త్రిదివోపమం ।
తత్రాపశ్యత్ స మేఘాభం న్యగ్రోధమృషిభిర్వృతం ॥ ౨౭
సమంతాద్యస్య తాశ్శాఖాః శతయోజనమాయతాః ।
యస్య హస్తినమాదాయ మహాకాయం చ కచ్ఛపం ॥ ౨౮
భక్షార్థం గరుడశ్శాఖాం ఆజగామ మహాబలః ।
తస్య తాం సహసా శాఖాం భారేణ పతగోత్తమః ॥ ౨౯

సుపర్ణః పర్ణబహుళాం బభంజ చ మహాబలః ।
తత్ర వైఖానసా మాషాః వాలఖిల్యా మరీచిపాః ॥ ౩౦
అజా బభూవుర్ధూమ్రాశ్చ సంగతాః పరమర్షయః ।
తేషాం దయార్థం గరుడః తాం శాఖాం శతయోజనాం ॥౩౧
జగామాదాయ వేగేన తౌ చోభౌ గజకచ్ఛపౌ ।
ఏకపాదేన ధర్మాత్మా భక్షయిత్వా తదామిషం ॥ ౩౨
నిషాదవిషయం హత్వా శాఖయా పతగోత్తమః ।
ప్రహర్షమతులం లేభే మోక్షయిత్వా మహామునీన్ ॥ ౩౩
స తేనైవ ప్రహర్షేణ ద్విగుణీకృతవిక్రమః ।
అమృతానయనార్థం వై చకార మతిమాన్ మతిం ॥ ౩౪
అయోజాలాని నిర్మథ్య భిత్వా రత్నమయం గృహం ।
మహేంద్రభవనాద్గుప్తం ఆజహారామృతం తతః ॥ ౩౫
తం మహర్షిగణైర్జుష్టం సుపర్ణకృతలక్షణం ।
నామ్నా సుభద్రం న్యగ్రోధం దదర్శ ధనదానుజః ॥ ౩౬
తం తు గత్వా పరం పారం సముద్రస్య నదీపతేః ।
దదర్శాశ్రమమేకాంతే రమ్యే పుణ్యే వనాంతరే ॥ ౩౭
తత్ర కృష్ణాజినధరం జటావల్కలధారిణం ।
దదర్శ నియతాహారం మారీచం నామ రాక్షసం ॥ ౩౮
స రావణస్సమాగమ్య విధివత్తేన రక్షసా ।
మారీచేనార్చితో రాజా సర్వకామైరమానుషైః ॥ ౩౯

తం స్వయం పూజయిత్వా తు భోజనేనోదకేన చ ।
అర్థోపహితయా వాచా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ४०
కచ్చిత్ సుకుశలం రాజన్ లంకాయాం రాక్షసేశ్వర ।
కేనార్థేన పునస్త్వం వై తూర్ణమేవమిహాగతః ॥ ४౧
ఏవముక్తో మహాతేజా మారీచేన స రావణః ।
తం తు పశ్చాదిదం వాక్యం అబ్రవీద్వాక్యకోవిదః ॥ ४౨

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచత్రింశస్సర్గః.

అథ షట్త్రింశస్సర్గః.

మారీచ శ్రూయతాం తాత వచనం మమ భాషతః ।
ఆర్తోఽస్మి మమ చార్తస్య భవాన్ హి పరమా గతిః ॥ ౧
జానీషే త్వం జనస్థానే యథా భ్రాతా ఖరో మమ ।
దూషణశ్చ మహాబాహుః స్వసా శూర్పణఖా చ మే ॥ ౨
త్రిశిరాశ్చ మహాతేజా రాక్షసః పిశితాశనః ।
అన్యే చ బహవశ్శూరాః లబ్ధలక్షా నిశాచరాః ॥ ౩
వసంతి మన్నియోగేన నిత్యవాసం చ రాక్షసాః ।
బాధమానా మహారణ్యే మునీన్ వై ధర్మచారిణః ॥ ४
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం ।
శూరాణాం లబ్ధలక్షాణాం ఖరచిత్తానువర్తినాం ॥ ౫
తే త్విదానీం జనస్థానే వసమానా మహాబలాః ।
సంగతాః పరమాయత్తాః రామేణ సహ సంయుగే ॥ ౬

నానాప్రహరణోపేతాః ఖరప్రముఖరాక్షసాః ।
తేన సంజాతరోషేణ రామేణ రణమూర్ధని ॥ ౭
అనుక్త్వా పరుషం కించిత్ శరైర్వ్యాపారితం ధనుః ।
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాముగ్రతేజసామ్ ॥ ౮
నిహతాని శరైస్తీక్ష్ణైః మానుషేణ పదాతినా ।
ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణశ్చ నిపాతితః ॥ ౯
హతశ్చ త్రిశిరాశ్చాపి నిర్భయా దండకాః కృతాః ।
పిత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన సభార్యః క్షీణజీవితః ॥ ౧౦
స హంతా తస్య సైన్యస్య రామః క్షత్రియపాంసనః ।
దుశ్శీలః కర్కశస్తీక్ష్ణః మూర్ఖో లుబ్ధో జితేంద్రియః ॥ ౧౧
త్యక్తధర్మో హ్యధర్మాత్మా భూతానామహితే రతః ।
యేన వైరం వినాఽరణ్యే సత్త్వమాశ్రిత్య కేవలమ్ ॥ ౧౨
కర్ణనాసాపహరణాత్ భగినీ మే విరూపితా ।
తస్య భార్యాం జనస్థానాత్ సీతాం సురసుతోపమామ్ ॥ ౧౩
ఆనయిష్యామి విక్రమ్య సహాయస్తత్ర మే భవ ।
త్వయా హ్యహం సహాయేన పార్శ్వస్థేన మహాబల ॥ ౧౪
భ్రాతృభిశ్చ సురాన్ యుద్ధే సమగ్రాన్ నాభిచింతయే ।
తత్సహాయో భవ త్వం మే సమర్థో హ్యసి రాక్షస ॥ ౧౫
వీర్యే యుద్ధే చ దర్పే చ న హ్యస్తి సదృశస్తవ ।
ఉపాయజ్ఞో మహాన్ శూరః సర్వమాయావిశారదః ॥ ౧౬

ఏతదర్థమహం ప్రాప్తః త్వత్సమీపం నిశాచర ।
శృణు తత్కర్మ సాహాయ్యే యత్కార్యం వచనాన్మమ ॥ ౧౭
సౌవర్ణస్త్వం మృగో భూత్వా చిత్రో రజతబిందుభిః ।
ఆశ్రమే తస్య రామస్య సీతాయాః ప్రముఖే చర ॥ ౧౮
త్వాం తు నిస్సంశయం సీతా దృష్ట్వా తు మృగరూపిణం ।
గృహ్యతామితి భర్తారం లక్ష్మణం చాభిధాస్యతి ॥ ౧౯
తతస్తయోరపాయే తు శూన్యే సీతాం యథాసుఖం ।
నిరాబాధో హరిష్యామి రాహుశ్చంద్రప్రభామివ ॥ ౨౦
తతః పశ్చాత్ సుఖం రామే భార్యాహరణకర్శితే ।
విస్రబ్ధః ప్రహరిష్యామి కృతార్థేనాంతరాత్మనా ॥ ౨౧
తస్య రామకథాం శ్రుత్వా మారీచస్య మహాత్మనః ।
శుష్కం సమభవద్వక్త్రం పరిత్రస్తో బభూవ హ ॥ ౨౨
ఓష్ఠౌ పరిలిహన్ శుష్కౌ నేత్రైరనిమిషైరివ ।
మృతభూత ఇవార్తస్తు రావణం సముదైక్షత ॥ ౨౩

స రావణం త్రస్తవిషణ్ణచేతాః
మహావనే రామపరాక్రమజ్ఞః ।
కృతాంజలిస్తత్త్వమువాచ వాక్యం
హితం చ తస్మై హితమాత్మనశ్చ ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షట్త్రింశస్సర్గః,

అథ సప్తత్రింశస్సర్గః.

తచ్ఛ్రుత్వా రాక్షసేంద్రస్య వాక్యం వాక్యవిశారదః ।
ప్రత్యువాచ మహాప్రాజ్ఞః మారీచో రాక్షసేశ్వరం ॥ ౧
సులభాః పురుషా రాజన్ సతతం ప్రియవాదినః ।
అప్రియస్య తు పథ్యస్య వక్తా శ్రోతా చ దుర్లభః ॥ ౨
న నూనం బుధ్యసె రామం మహావీర్యం గుణోన్నతం ।
అయుక్తచారశ్చపలో మహేంద్రవరుణోపమం ॥ ౩
అపి స్వస్తి భవేత్తాత సర్వేషాం భువి రక్షసాం ।
అపి రామో న సంక్రుద్ధః కుర్యాల్లోకమరాక్షసం ॥ ౪
అపి తే జీవితాంతాయ నోత్పన్నా జనకాత్మజా ।
అపి సీతానిమిత్తం చ న భవేద్వ్యసనం మమ ॥ ౫
అపి త్వామీశ్వరం ప్రాప్య కామవృత్తం నిరంకుశం ।
న వినశ్యేత్ పురీ లంకా త్వయా సహ సరాక్షసా ॥ ౬
త్వద్విధః కామవృత్తో హి దుశ్శీలః పాపమంత్రితః ।
ఆత్మానం స్వజనం రాష్ట్రం స రాజా హంతి దుర్మతిః ॥ ౭
న చ పిత్రా పరిత్యక్తః నామర్యాదః కథంచన ।
న లుబ్ధో న చ దుశ్శీలః న చ క్షత్రియపాంసనః ॥ ౮
న చ ధర్మగుణైర్హీనః కౌసల్యానందవర్ధనః ।
న తీక్ష్ణో న చ భూతానాం సర్వేషామహితే రతః ॥ ౯

వంచితం పితరం దృష్ట్వా కైకేయ్యా సత్యవాదినం ।
కరిష్యామీతి ధర్మాత్మా తతః ప్రవ్రజితో వనం ॥ ౧౦
కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం పితుర్దశరథస్య చ ।
హిత్వా రాజ్యం చ భోగాంశ్చ ప్రవిష్టో దండకావనం ॥ ౧౧
న రామః కర్కశస్తాత నావిద్వాన్ నాజితేంద్రియః ।
అనృతం దుశ్శ్రుతం చైవ నైవ త్వం వక్తుమర్హసి ॥ ౧౨
రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః సాధుస్సత్యపరాక్రమః ।
రాజా సర్వస్య లోకస్య దేవానాం మఘవానివ ॥ ౧౩
కథం త్వం తస్య వైదేహీం రక్షితాం స్వేన తేజసా ।
ఇచ్ఛసి ప్రసభం హర్తుం ప్రభామివ వివస్వతః ॥ ౧౪
శరార్చిషమనాధృష్యం చాపఖడ్గేంధనం రణే ।
రామాగ్నిం సహసా దీప్తం న ప్రవేష్టుం త్వమర్హసి ॥ ౧౫
ధనుర్వ్యాదితదీప్తాస్యం శరార్చిషమమర్షణం ।
చాపపాశధరం వీరం శత్రుసైన్యప్రహారిణం ॥ ౧౬
రాజ్యం సుఖం చ సంత్యజ్య జీవితం చేష్టమాత్మనః ।
నాత్యాసాదయితుం తాత రామాంతికమిహార్హసి ॥ ౧౭
అప్రమేయం హి తత్తేజః యస్య సా జనకాత్మజా ।
న త్వం సమర్థస్తాం హర్తుం రామచాపాశ్రయాం వనే ॥ ౧౮
తస్య సా నరసింహస్య సింహోరస్కస్య భామినీ ।
ప్రాణేభ్యోఽపి ప్రియతరా భార్యా నిత్యమనువ్రతా ॥ ౧౯

న సా ధర్షయితుం శక్యా మైథిలోజస్వినః ప్రియా ।
దీప్తస్యేవ హుతాశస్య శిఖా సీతా సుమధ్యమా ॥ ౨౦
కిముద్యమమిమం వ్యర్థం కృత్వా తే రాక్షసాధిప ।
దృష్టశ్చేత్త్వం రణే తేన తదంతం తవ జీవితం ॥ ౨౧
జీవితం చ సుఖం చైవ రాజ్యం చైవ సుదుర్లభం ।
యదీచ్ఛసి చిరం భోక్తుం మా కృథా రామవిప్రియం ॥ ౨౨
స సర్వైస్సచివైస్సార్థం విభీషణపురోగమైః ।
మంత్రయిత్వా తు ధర్మిష్ఠైః కృత్వా నిశ్చయమాత్మనః ॥ ౨౩
దోషాణాం చ గుణానాం చ సంప్రధార్య బలాబలం ।
ఆత్మనశ్చ బలం జ్ఞాత్వా రాఘవస్య చ తత్త్వతః ॥ ౨౪
హితాహితం వినిశ్చిత్య క్షమం త్వం కర్తుమర్హసి ।
అహం తు మన్యే తవ న క్షమం రణే
సమాగమం కోసలరాజసూనునా ।
ఇదం హి భూయశ్శృణు వాక్యముత్తమం
క్షమం చ యుక్తం చ నిశాచరేశ్వర ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తత్రింశస్సర్గః

అథ అష్టత్రింశస్సర్గః.

కదాచిదప్యహం వీర్యాత్ పర్యటన్ పృథివీమిమాం ।
బలం నాగసహస్రస్య ధారయన్ పర్వతోపమః ॥ ౧

నీలజీమూతసంకాశః తప్తకాంచనకుండలః ।
భయం లోకస్య జనయన్ కిరీటీ పరిఘాయుధః ॥ ౨
వ్యచరం దండకారణ్యే ఋషిమాంసాని భక్షయన్ ।
విశ్వామిత్రోఽథ ధర్మాత్మా మద్విత్రస్తో మహామునిః ॥ ౩
స్వయం గత్వా దశరథం నరేంద్రమిదమబ్రవీత్ ।
అద్య రక్షతు మాం రామః పర్వకాలే సమాహితః ॥ ౪
మారీచాన్మే భయం ఘోరం సముత్పన్నం నరేశ్వర ।
ఇత్యేవముక్తో ధర్మాత్మా రాజా దశరథస్తదా ॥ ౫
ప్రత్యువాచ మహాభాగం విశ్వామిత్రం మహామునిం ।
బాలో ద్వాదశవర్షోఽయం అకృతాస్త్రశ్చ రాఘవః ॥ ౬
కామం తు మమ యత్సైన్యం మయా సహ గమిష్యతి ।
బలేన చతురంగేణ స్వయమేత్య నిశాచరాన్ ॥ ౭
వధిష్యామి మునిశ్రేష్ఠ శత్రూంస్తే మనసేప్సితాన్ ।
ఇత్యేవముక్తస్స మునిః రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ ౮
రామాన్నాన్యద్బలం లోకే పర్యాప్తం తస్య రక్షసః ।
దేవతానామపి భవాన్ సమరేష్వభిపాలకః ॥ ౯
ఆసీత్తవ కృతం కర్మ త్రిలోకే విదితం నృప ।
కామమస్తు మహత్సైన్యం తిష్ఠత్విహ పరంతప ॥ ౧౦
బాలోఽప్యేష మహాతేజాః సమర్థస్తస్య నిగ్రహే ।
గమిష్యే రామమాదాయ స్వస్తి తేఽస్తు పరంతప ॥ ౧౧

ఏవముక్త్వా తు స మునిః తమాదాయ నృపాత్మజం ।
జగామ పరమప్రీతః విశ్వామిత్రః స్వమాశ్రమం ॥ ౧౨
తం తదా దండకారణ్యే యజ్ఞముద్దిశ్య దీక్షితం ।
బభూవోపస్థితో రామః చిత్రం విస్ఫారయన్ ధనుః ॥ ౧౩
అజాతవ్యంజనః శ్రీమాన్ పద్మపత్రనిభేక్షణః ।
ఏకవస్త్రధరో ధన్వీ శిఖీ కనకమాలయా ॥ ౧౪
శోభయన్ దండకారణ్యం దీప్తేన స్వేన తేజసా ।
అదృశ్యత తతో రామః బాలచంద్ర ఇవోదితః ॥ ౧౫
తతోఽహం మేఘసంకాశః తప్తకాంచనకుండలః ।
బలీ దత్తవరో దర్పాత్ ఆజగామ తదాశ్రమం ॥ ౧౬
తేన దృష్టః ప్రవిష్టోఽహం సహసైవోద్యతాయుధః ।
మాం తు దృష్ట్వా ధనుస్సజ్యం అసంభ్రాంతశ్చకార సః ॥ ౧౭
అవజానన్నహం మోహాత్ బాలోఽయమితి రాఘవం ।
విశ్వామిత్రస్య తాం వేదిం అభ్యధావం కృతత్వరః ॥ ౧౮
తేన ముక్తస్తతో బాణః శితశ్శత్రునిబర్హణః ।
తేనాహం త్వాహతః క్షిప్తః సముద్రే శతయోజనే ॥ ౧౯
నేచ్ఛతా తాత మాం హంతుం తదా వీరేణ రక్షితః ।
రామస్య శరవేగేన నిరస్తోఽహమచేతనః ॥ ౨౦
పాతితోఽహం తదా తేన గంభీరే సాగరాంభసి ।
ప్రాప్య సంజ్ఞాం చిరాత్తాత లంకాం ప్రతిగతః పురీం ॥ ౨౧

ఏవమస్మి తదా ముక్తః సహాయాస్తు నిపాతితాః ।
అకృతాస్త్రేణ బాలేన రామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥ ౨౨
తన్మయా వార్యమాణస్త్వం యది రామేణ విగ్రహం ।
కరిష్యస్యాపదం ఘోరాం క్షిప్రం ప్రాప్స్యసి రావణ ॥ ౨౩
క్రీడారతివిధిజ్ఞానాం సమాజోత్సవశాలినాం ।
రక్షసాం చైవ సంతాపం అనర్థం చాహరిష్యసి ॥ ౨౪
హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాం నానారత్నవిభూషితాం ।
ద్రక్ష్యసి త్వం పురీం లంకాం వినష్టాం మైథిలీకృతే ॥ ౨౫
అకుర్వంతోఽపి పాపాని శుచయః పాపసంశ్రయాత్ ।
పరపాపైర్వినశ్యంతి మత్స్యా నాగహ్రదే యథా ॥ ౨౬
దివ్యచందనదిగ్ధాంగాన్ దివ్యాభరణభూషితాన్ ।
ద్రక్ష్యస్యభిహతాన్ భూమౌ తవ దోషాత్తు రాక్షసాన్ ॥ ౨౭
హృతదారాన్ సదారాంశ్చ దశ విద్రవతో దిశః ।
హతశేషానశరణాన్ ద్రక్ష్యసి త్వం నిశాచరాన్ ॥ ౨౮
శరజాలపరిక్షిప్తాం అగ్నిజ్వాలాసమావృతాం ।
ప్రదగ్ధభవనాం లంకాం ద్రక్ష్యసి త్వం న సంశయః ॥ ౨౯
పరదారాభిమర్శాత్తు నాన్యత్ పాపతరం మహత్ ।
ప్రమదానాం సహస్రాణి తవ రాజన్ పరిగ్రహాః ॥ ౩౦
భవ స్వదారనిరతః స్వకులం రక్ష రాక్షస ।
మానమృద్ధిం చ రాజ్యం చ జీవితం చేష్టమాత్మనః ॥ ౩౧

కళత్రాణి చ సౌమ్యాని మిత్రవర్గం తథైవ చ ।
యదీచ్ఛసి చిరం భోక్తుం మా కృథా రామవిప్రియం ॥ ౩౨

నివార్యమాణస్సుహృదా మయా భృశం
ప్రసహ్య సీతాం యది ధర్షయిష్యసి ।
గమిష్యసి క్షీణబలస్సబాంధవః
యమక్షయం రామశరాత్తజీవితః ॥ ౩౩

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టత్రింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

ఏవమస్మి తదా ముక్తః కథంచిత్తేన సంయుగే ।
ఇదానీమపి యద్వృత్తం తచ్ఛృణుష్వ నిరుత్తరం ॥ ౧
రాక్షసాభ్యామహం ద్వాభ్యాం అనిర్విణ్ణస్తథా కృతః ।
సహితో మృగరూపాభ్యాం ప్రవిష్టో దండకావనం ॥ ౨
దీప్తజిహ్వో మహాకాయః తీక్ష్ణదంష్ట్రో మహాబలః ।
వ్యచరం దండకారణ్యం మాంసభక్షో మహామృగః ॥ ౩
అగ్నిహోత్రేషు తీర్థేషు చైత్యవృక్షేషు రావణ ।
అత్యంతఘోరో వ్యచరం తాపసాన్ సంప్రధర్షయన్ ॥ ౪
నిహత్య దండకారణ్యే తాపసాన్ ధర్మచారిణః ।
రుధిరాణి పిబంస్తేషాం తథా మాంసాని భక్షయన్ ॥ ౫

ఋషిమాంసాశనః క్రూరః త్రాసయన్ వనగోచరాన్ ।
తథా రుధిరమత్తోఽహం విచరన్ ధర్మదూషకః ॥ ౬
ఆసాదయం తదా రామం తాపసం ధర్మచారిణం ।
వైదేహీం చ మహాభాగాం లక్ష్మణం చ మహారథం ॥ ౭
తాపసం నియతాహారం సర్వభూతహితే రతం ।
సోఽహం వనగతం రామం పరిభూయ మహాబలం ॥ ౮
తాపసోఽయమితి జ్ఞాత్వా పూర్వవైరమనుస్మరన్ ।
అభ్యధావం హి సంక్రుద్ధః తీక్ష్ణశృంగో మృగాకృతిః ॥ ౯
జిఘాంసురకృతప్రజ్ఞః తం ప్రహారమనుస్మరన్ ।
తేన ముక్తాస్త్రయో బాణాః శితాశ్శత్రునిబర్హణాః ॥ ౧౦
వికృష్య బలవచ్చాపం సుపర్ణానిలనిస్వనాః ।
తే బాణా వజ్రసంకాశాః సుముక్తా రక్తభోజనాః ॥ ౧౧
ఆజగ్ముస్సహితాస్సర్వే త్రయస్సంనతపర్వణః ।
పరాక్రమజ్ఞో రామస్య శఠో దృష్టభయః పురా ॥ ౧౨
సముద్భ్రాంతస్తతో ముక్తః తావుభౌ రాక్షసౌ హతౌ ।
శరేణముక్తో రామస్య కథంచిత్ ప్రాప్య జీవితం ॥ ౧౩
ఇహ ప్రవ్రాజితో యుక్తః తాపసోఽహం సమాహితః ।
వృక్షే వృక్షే చ పశ్యామి చీరకృష్ణాజినాంబరం ॥ ౧౪
గృహీతధనుషం రామం పాశహస్తమివాంతకం ।
అపి రామసహస్రాణి భీతః పశ్యామి రావణ ॥ ౧౫

రామభూతమిదం సర్వం అరణ్యం ప్రతిభాతి మే ।
రామమేవ హి పశ్యామి రహితే రాక్షసాధిప ॥ ౧౬
దృష్ట్వా స్వప్నగతం రామం ఉద్భ్రమామి విచేతనః ।
రకారాదీని నామాని రామత్రస్తస్య రావణ ॥ ౧౭
రత్నాని చ రథాశ్చైవ త్రాసం సంజనయంతి మే ।
అహం తస్య ప్రభావజ్ఞః న యుద్ధం తేన తే క్షమం ॥ ౧౮
బలిం వా నముచిం వాఽపి హన్యాద్ధి రఘునందనః ।
రణే రామేణ యుధ్యస్వ క్షమాం వా కురు రాక్షస ॥ ౧౯
న తే రామకథా కార్యా యది మాం ద్రష్టుమిచ్ఛసి ।
బహవస్సాధవో లోకే యుక్తా ధర్మమనుష్ఠితాః ॥ ౨౦
పరేషామపరాధేన వినష్టాస్సపరిచ్ఛదాః ।
సోఽహం తవాపరాధేన వినశ్యేయం నిశాచర ॥ ౨౧
కురు యత్తే క్షమం తత్త్వం అహం త్వా నానుయామి హ ।
రామశ్చ హి మహాతేజాః మహాసత్త్వో మహాబలః ॥ ౨౨
అపి రాక్షసలోకస్య న భవేదంతకోపి సః ।
యది శూర్పణఖాహేతోః జనస్థానగతః ఖరః ॥ ౨౩
అతివృత్తో హతః పూర్వం రామేణాక్లిష్టకర్మణా ।
అత్ర బ్రూహి యథాతత్త్వం కో రామస్య వ్యతిక్రమః ॥ ౨౪

ఇదం వచో బంధుహితార్థినా మయా
యథోచ్యమానం యది నాభిపత్స్యసె ।

సబాంధవస్త్యక్ష్యసి జీవితం రణే
హతోఽద్య రామేణ శరైరజిహ్మగైః ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

అథ చత్వారింశస్సర్గః.

మారీచేన తు తద్వాక్యం క్షమం యుక్తం నిశాచరః ।
ఉక్తో న ప్రతిజగ్రాహ మర్తుకామ ఇవౌషధం ॥ ౧
తం పథ్యహితవక్తారం మారీచం రాక్షసాధిపః ।
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం అయుక్తం కాలచోదితః ॥ ౨
యత్కిలైతదయుక్తార్థం మారీచ మయి కథ్యతే ।
వాక్యం నిష్ఫలమత్యర్థం ఉప్తం బీజమివోషరే ॥ ౩
త్వద్వాక్యైర్న తు మాం శక్యం భేత్తుం రామస్య సంయుగే ।
పాపశీలస్య మూర్ఖస్య మానుషస్య విశేషతః ॥ ౪
యస్త్యక్త్వా సుహృదో రాజ్యం మాతరం పితరం తథా ।
స్త్రీవాక్యం ప్రాకృతం శ్రుత్వా వనమేకపదే గతః ॥ ౫
అవశ్యం తు మయా తస్య సంయుగే ఖరఘాతినః ।
ప్రాణైః ప్రియతరా సీతా హర్తవ్యా తవ సన్నిధౌ ॥ ౬
ఏవం మే నిశ్చితా బుద్ధిః హృది మారీచ వర్తతే ।
న వ్యావర్తయితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః ॥ ౭

దోషం గుణం వా సంపృష్టః త్వమేవం వక్తుమర్హసి ।
అపాయం వాఽప్యుపాయం వా కార్యస్యాస్య వినిశ్చయే ॥ ౮
సంపృష్టేన తు వక్తవ్యం సచివేన విపశ్చితా ।
ఉద్యతాంజలినా రాజ్ఞే య ఇచ్ఛేద్భూతిమాత్మనః ॥ ౯
వాక్యమప్రతికూలం తు మృదుపూర్వం హితం శుభం ।
ఉపచారేణ యుక్తం చ వక్తవ్యో వసుధాధిపః ॥ ౧౦
సావమర్దం తు యద్వాక్యం మారీచ హితముచ్యతే ।
నాభినందతి తద్రాజా మానార్హో మానవర్జితం ॥ ౧౧
పంచ రూపాణి రాజానో ధారయంత్యమితౌజసః ।
అగ్నేరింద్రస్య సోమస్య వరుణస్య యమస్య చ ॥ ౧౨
ఔష్ణ్యం తథా విక్రమం చ సౌమ్యం దండం ప్రసన్నతాం ।
ధారయంతి మహాత్మానః రాజానః క్షణదాచర ॥ ౧౩
తస్మాత్ సర్వాస్వవస్థాసు మాన్యాః పూజ్యాశ్చ పార్థివాః ॥
త్వం తు ధర్మమవిజ్ఞాయ కేవలం మోహమాస్థితః । ౧౪
అభ్యాగతం మాం దౌరాత్మ్యాత్ పరుషం వక్తుమిచ్ఛసి ।
గుణదోషౌ న పృచ్ఛామి క్షమం చాత్మని రాక్షస ॥ ౧౫
మయోక్తం తవ చైతావత్ సంప్రత్యమితవిక్రమ ।
అస్మింస్తు త్వం మహాకృత్యే సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి ॥ ౧౬
శృణు తత్కర్మ సాహాయ్యే యత్కార్యం వచనాన్మమ ।
సౌవర్ణస్త్వం మృగో భూత్వా చిత్రో రజతబిందుభిః ॥ ౧౭

ఆశ్రమే తస్య రామస్య సీతాయాః ప్రముఖే చర ।
ప్రలోభయిత్వా వైదేహీం యథేష్టం గంతుమర్హసి ॥ ౧౮
త్వాం తు మాయామృగం దృష్ట్వా కాంచనం జాతవిస్మయా ।
ఆనయైనమితి క్షిప్రం రామం వక్ష్యతి మైథిలీ ॥ ౧౯
అపక్రాంతే తు కాకుత్స్థే దూరం యాత్వాఽప్యుదాహర ।
హా సీతే లక్ష్మణేత్యేవం రామవాక్యానురూపకం ॥ ౨౦
తచ్ఛ్రుత్వా రామపదవీం సీతయా చ ప్రచోదితః ।
అనుగచ్ఛతి సంభ్రాంతః సౌమిత్రిరపి సౌహృదాత్ ॥ ౨౧
అపక్రాంతే చ కాకుత్స్థే లక్ష్మణే చ యథాసుఖం ।
ఆనయిష్యామి వైదేహీం సహస్రాక్షశ్శచీమివ ॥ ౨౨
ఏవం కృత్వా త్విదం కార్యం యథేష్టం గచ్ఛ రాక్షస ।
రాజ్యస్యార్ధం ప్రయచ్ఛామి మారీచ తవ సువ్రత ॥ ౨౩
గచ్ఛ సౌమ్య శివం మార్గం కార్యస్యాస్య వివృద్ధయే ।
అహం త్వాఽనుగమిష్యామి సరథో దండకావనం ॥ ౨౪
ప్రాప్య సీతామయుద్ధేన వంచయిత్వా తు రాఘవం ।
లంకాం ప్రతి గమిష్యామి కృతకార్యస్సహ త్వయా ॥ ౨౫
న చేత్ కరోషి మారీచ హన్మి త్వామహమద్య వై ।
ఏతత్ కార్యమవశ్యం మే బలాదపి కరిష్యసి ॥ ౨౬
రాజ్ఞో హి ప్రతికూలస్థః న జాతు సుఖమేధతే ।
ఆసాద్య తం జీవితసంశయస్తే
మృత్యుర్ధ్రువో హ్యద్య మయా విరుధ్య ।

ఏతద్యథావత్ ప్రతిగృహ్య బుద్ధ్యా
యదత్ర పథ్యం కురు తత్తథా త్వం ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చత్వారింశస్సర్గః.

అథ ఏకచత్వారింశస్సర్గః.

ఆజ్ఞప్తో రాజవద్వాక్యం ప్రతికూలం నిశాచరః ।
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం మారీచో రాక్షసాధిపం ॥ ౧
కేనాయముపదిష్టస్తే వినాశః పాపకర్మణా ।
సపుత్రస్య సరాష్ట్రస్య సామాత్యస్య నిశాచర ॥ ౨
కస్త్వయా సుఖినా రాజన్ నాభినందతి పాపకృత్ ।
కేనేదముపదిష్టం తే మృత్యుద్వారముపాయతః ॥ ౩
శత్రవస్తవ సువ్యక్తం హీనవీర్యా నిశాచరాః ।
ఇచ్ఛంతి త్వాం వినశ్యంతం ఉపరుద్ధం బలీయసా ॥ ౪
కేనేదముపదిష్టం తే క్షుద్రేణాహితవాదినా ।
యస్త్వామిచ్ఛతి నశ్యంతం స్వకృతేన నిశాచర ॥ ౫
వధ్యాః ఖలు న హన్యంతే సచివాస్తవ రావణ ।
యే త్వాముత్పథమారూఢం న నిగృహ్ణంతి సర్వశః ॥ ౬
అమాత్యైః కామవృత్తో హి రాజా కాపథమాశ్రితః ।
నిగ్రాహ్యస్సర్వథా సద్భిః న నిగ్రాహ్యో నిగృహ్యసే ॥ ౭

ధర్మమర్థం చ కామం చ యశశ్చ జయతాం వర ।
స్వామిప్రసాదాత్ సచివాః ప్రాప్నువంతి నిశాచర ॥ ౮
విపర్యయె తు తత్సర్వం వ్యర్థం భవతి రావణ ।
వ్యసనం స్వామివైగుణ్యాత్ ప్రాప్నువంతీతరె జనాః ॥ ౯
రాజమూలో హి ధర్మశ్చ జయశ్చ జయతాం వర ।
తస్మాత్ సర్వాస్వవస్థాసు రక్షితవ్యా నరాధిపాః ॥ ౧౦
రాజ్యం పాలయితుం శక్యం న తీక్ష్ణేన నిశాచర ।
న చాపి ప్రతికూలేన నావినీతేన రాక్షస ॥ ౧౧
యె తీక్ష్ణమంత్రాస్సచివాః భజ్యంతె సహ తేన వై ।
విషమె తురగాశ్శీఘ్రాః మందసారథయో యథా ॥ ౧౨
బహవస్సాధవో లోకె యుక్తా ధర్మమనుష్ఠితాః ।
పరేషామపరాధేన వినష్టాస్సపరిచ్ఛదాః ॥ ౧౩
స్వామినా ప్రతికూలేన ప్రజాస్తీక్ష్ణేన రావణ ।
రక్ష్యమాణా న వర్ధంతె మేషా గోమాయునా యథా ॥ ౧౪
అవశ్యం వినశిష్యంతి సర్వే రావణ రాక్షసాః ।
యేషాం త్వం కర్కశో రాజా దుర్బుద్ధిరజితేంద్రియః ॥ ౧౫
తదిదం కాకతాలీయం ఘోరమాసాదితం మయా ।
అత్రైవ శోచనీయస్త్వం ససైన్యో వినశిష్యసి ॥ ౧౬
మాం నిహత్య తు రామశ్చ న చిరాత్త్వాం వధిష్యతి ।
అనేన కృతకృత్యోఽస్మి మ్రియె యదరిణా హతః ॥ ౧౭

దర్శనాదేవ రామస్య హతం మాముపధారయ ।
ఆత్మానం చ హతం విద్ధిం హృత్వా సీతాం సబాంధవం ॥ ౧౮
ఆనయిష్యసి చేత్ సీతాం ఆశ్రమాత్ సహితో మయా ।
నైవ త్వమసి నాహం చ నైవ లంకా న రాక్షసాః ॥ ౧౯

నివార్యమాణస్తు మయా హితైషిణా
న మృష్యసే వాక్యమిదం నిశాచర ।
పరేతకల్పా హి గతాయుషో నరాః
హితం న గృహ్ణంతి సుహృద్భిరీరితం ॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకచత్వారింశస్సర్గః

అథ ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

ఏవముక్త్వా తు వచనం మారీచో రావణం తతః ।
గచ్ఛావేత్యబ్రవీద్దీనో భయాద్రాత్రించరప్రభోః ॥ ౧
దృష్టశ్చాహం పునస్తేన శరచాపాసిధారిణా ।
మద్వధోద్యతశస్త్రేణ వినష్టం జీవితం చ మె ॥ ౨
న హి రామం పరాక్రమ్య జీవన్ ప్రతి నివర్తతే ।
వర్తతే ప్రతిరూపోఽసౌ యమదండహతస్య తే ॥ ౩
కిం ను శక్యం మయా కర్తుం ఏవం త్వయి దురాత్మని ।
ఏష గచ్ఛామ్యహం తాత స్వస్తి తేఽస్తు నిశాచర ॥ ౪

ప్రహృష్టస్త్వభవత్తేన వచనేన స రావణః ।
పరిష్వజ్య సుసంశ్లిష్టం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౫
ఏతచ్ఛౌండీర్యయుక్తం తే మచ్ఛందాదివ భాషితం ।
ఇదానీమసి మారీచః పూర్వమన్యో నిశాచరః ॥ ౬
ఆరుహ్యతామయం శీఘ్రం రథో రత్నవిభూషితః ।
మయా సహ తథా యుక్తః పిశాచవదనైః ఖరైః ॥ ౭
ప్రలోభయిత్వా వై దేహీం యథేష్టం గంతుమర్హసి ।
తాం శూన్యే ప్రసభం సీతాం ఆనయిష్యామి మైథిలీం ॥ ౮
తతో రావణమారీచౌ విమానమివ తం రథం ।
ఆరుహ్య యయతుశ్శీఘ్రం తస్మాదాశ్రమమండలాత్ ॥ ౯
తథైవ తత్ర పశ్యంతౌ పత్తనాని వనాని చ ।
గిరీంశ్చ సరితస్సర్వాః రాష్ట్రాణి నగరాణి చ ॥ ౧౦
సమేత్య దండకారణ్యం రాఘవస్యాశ్రమం తతః ।
దదర్శ సహమారీచః రావణో రాక్షసాధిపః ॥ ౧౧
అవతీర్య రథాత్తస్మాత్ తతః కాంచనభూషణాత్ ।
హస్తే గృహీత్వా మారీచం రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౨
ఏతద్రామాశ్రమపదం దృశ్యతే కదలీవృతం ।
క్రియతాం తత్సఖే శీఘ్రం యదర్థం వయమాగతాః ॥ ౧౩
స రావణవచః శ్రుత్వా మారీచో రాక్షసస్తదా ।
మృగో భూత్వాఽఽశ్రమద్వారి రామస్య విచచార హ ॥ ౧౪

స తు రూపం సమాస్థాయ మహదద్భుతదర్శనం ।
మణిప్రవరశృంగాగ్రః సితాసితముఖాకృతిః ॥ ౧౫
రక్తపద్మోత్పలముఖః ఇంద్రనీలోత్పలశ్రవాః ।
కించిదభ్యున్నతగ్రీవః ఇంద్రనీలదళాధరః ॥ ౧౬
కుందేందువజ్రసంకాశం ఉదరం చాస్య భాస్వరం ।
మధూకనిభపార్శ్వశ్చ పద్మకింజల్కసంనిభః ॥ ౧౭
వైడూర్యసంకాశఖురః తనుజంఘస్సుసంహతః ।
ఇంద్రాయుధసవర్ణేన పుచ్ఛేనోర్ధ్వం విరాజతా ॥ ౧౮
మనోహరః స్నిగ్ధవర్ణః రత్నైర్నానావిధైర్వృతః ।
క్షణేన రాక్షసో జాతః మృగః పరమశోభనః ॥ ౧౯
వనం ప్రజ్వలయన్ రమ్యం రామాశ్రమపదం చ తత్ ।
మనోహరం దర్శనీయం రూపం కృత్వా స రాక్షసః ॥ ౨౦
ప్రలోభనార్థం వైదేహ్యాః నానాధాతువిచిత్రితం ।
విచరన్ గచ్ఛతే తస్మాత్ శాద్వలాని సమంతతః ॥ ౨౧
రూప్యైర్బిందుశతైశ్చిత్రః భూత్వా స ప్రియదర్శనః ।
విటపీనాం కిసలయాన్ భఙ్క్త్వాఽదన్ విచచార హ ॥ ౨౨
కదలీగృహకం గత్వా కర్ణికారానితస్తతః ।
సమాశ్రయన్ మందగతిః సీతాసందర్శనం తదా ॥ ౨౩
రాజీవచిత్రపృష్ఠస్సః విరరాజ మహామృగః ।
రామాశ్రమపదాభ్యాశే విచచార యథాసుఖం ॥ ౨౪

పునర్గత్వా నివృత్తశ్చ విచచార మృగోత్తమః ।
గత్వా ముహూర్తం త్వరయా పునః ప్రతినివర్తతే ॥ ౨౫
విక్రీడంశ్చ క్వచిద్భూమౌ పునరేవ నిషీదతి ।
ఆశ్రమద్వారమాగమ్య మృగయూథాని గచ్ఛతి ॥ ౨౬
మృగయూథైరనుగతః పునరేవ నివర్తతే ।
సీతాదర్శనమాకాంక్షన్ రాక్షసో మృగతాం గతః ॥ ౨౭
పరిభ్రమతి చిత్రాణి మండలాని వినిష్పతన్ ।
సముద్వీక్ష్య చ తం సర్వే మృగా హ్యన్యే వనేచరాః ॥ ౨౮
ఉపాగమ్య సమాఘ్రాయ విద్రవంతి దిశో దశ ।
రాక్షసస్సోపి తాన్ వన్యాన్ మృగాన్ మృగవధే రతః ॥ ౨౯
ప్రచ్ఛాదనార్థం భావస్య న భక్షయతి సంస్పృశన్ ।
తస్మిన్నేవ తతః కాలే వైదేహీ శుభలోచనా ॥ ౩౦
కుసుమాపచయవ్యగ్రా పాదపానభ్యవర్తత ।
కర్ణికారానశోకాంశ్చ చూతాంశ్చ మదిరేక్షణా ॥ ౩౧
కుసుమాన్యపచిన్వంతీ చచార రుచిరాననా ।
అనర్హాఽరణ్యవాసస్య సా తం రత్నమయం మృగం ॥ ౩౨
ముక్తామణివిచిత్రాంగం దదర్శ పరమాంగనా ।
సా తం రుచిరదంతోష్ఠీ రూప్యధాతుతనూరుహం ॥ ౩౩
విస్మయోత్ఫుల్లనయనా సస్నేహం సముదైక్షత ।
స చ తాం రామదయితాం పశ్యన్ మాయామయో మృగః॥ ౩౪

విచచార పునశ్చిత్రం దీపయన్నివ తద్వనం ।
అదృష్టపూర్వం తం దృష్ట్వా నానారత్నమయం మృగం ॥ ౩౫
విస్మయం పరమం సీతా జగామ జనకాత్మజా ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

అథ త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

సా తం సంప్రేక్ష్య సుశ్రోణీ కుసుమాన్యపచిన్వతీ ।
హైమరాజతవర్ణాభ్యాం పార్శ్వాభ్యాముపశోభితం ॥ ౧
ప్రహృష్టా చానవద్యాంగీ మృష్టహాటకవర్ణినీ ।
భర్తారమభిచక్రంద లక్ష్మణం చాపి సాయుధం ॥ ౨
తయాఽఽహూతౌ నరవ్యాఘ్రౌ వైదేహ్యా రామలక్ష్మణౌ ।
వీక్షమాణౌ తు తం దేశం తదా దదృశతుర్మృగం ॥ ౩
శంకమానస్తు తం దృష్ట్వా లక్ష్మణో రామమబ్రవీత్ ।
తమేవైనమహం మన్యే మారీచం రాక్షసం మృగం ॥ ౪
చరంతో మృగయాం హృష్టాః పాపేనోపాధినా వనే ।
అనేన నిహతా రాజన్ రాజానః కామరూపిణా ॥ ౫
అస్య మాయావిదో మాయామృగరూపమిదం కృతం ।
భానుమత్ పురుషవ్యాఘ్ర గంధర్వపురసంనిభం ॥ ౬
మృగో హ్యేవంవిధో రత్నవిచిత్రో నాస్తి రాఘవ ।
జగత్యాం జగతీనాథ మాయైషా హి న సంశయః ॥ ౭

ఏవం బ్రువాణం కాకుత్స్థం ప్రతివార్య శుచిస్మితా ।
ఉవాచ సీతా సంహృష్టా ఛద్మనా హృతచేతనా ॥ ౮
ఆర్యపుత్రాభిరామో౽సౌ మృగో హరతి మే మనః ।
ఆనయైనం మహాబాహో క్రీడార్థం నో భవిష్యతి ॥ ౯
ఇహాశ్రమపదే౽స్మాకం బహవః పుణ్యదర్శనాః ।
మృగాశ్చరంతి సహితాః సృమరాశ్చమరాస్తథా ॥ ౧౦
ఋక్షాః పృషతసంఘాశ్చ వానరాః కింనరాస్తథా ।
విచరంతి మహాబాహో రూపశ్రేష్ఠా మనోహరాః ॥ ౧౧
న చాస్య సదృశో రాజన్ దృష్టపూర్వో మృగః పురా ।
తేజసా క్షమయా దీప్త్యా యథా౽యం మృగసత్తమః ॥ ౧౨
నానావర్ణవిచిత్రాంగః రత్నబిందుసమాచితః ।
ద్యోతయన్ వనమవ్యగ్రం శోభతే శశిసంనిభః ॥ ౧౩
అహో రూపమహో లక్ష్మీః స్వరసంపచ్చ శోభనా ।
మృగో౽ద్భుతో విచిత్రాంగో హృదయం హరతీవ మే ॥ ౧౪
యది గ్రహణమభ్యేతి జీవన్నేవ మృగస్తవ ।
ఆశ్చర్యభూతం భవతి విస్మయం జనయిష్యతి ॥ ౧౫
సమాప్తవనవాసానాం రాజ్యస్థానాం చ నః పునః ।
అంతఃపురవిభూషార్థః మృగ ఏష భవిష్యతి ॥ ౧౬
భరతస్యార్యపుత్రస్య శ్వశ్రూణాం మమ చ ప్రభో ।
మృగరూపమిదం వ్యక్తం విస్మయం జనయిష్యతి ॥ ౧౭

జీవన్న యది తేఽభ్యేతి గ్రహణం మృగసత్తమః ।
అజినం నరశార్దూల రుచిరం మె భవిష్యతి ॥ ౧౮
నిహతస్యాస్య సత్త్వస్య జాంబూనదమయత్వచి ।
శష్పబృస్యాం వినీతాయాం ఇచ్ఛామ్యహముపాసితుం ॥ ౧౯
కామవృత్తమిదం రౌద్రం స్త్రీణామసదృశం మతం ।
వపుషా త్వస్య సత్త్వస్య విస్మయో జనితో మమ ॥ ౨౦
తేన కాంచనరోమ్ణా తు మణిప్రవరశృంగిణా ।
తరుణాదిత్యవర్ణేన నక్షత్రపథవర్చసా ॥ ౨౧
బభూవ రాఘవస్యాపి మనో విస్మయమాగతం ।
ఏవం సీతావచః శ్రుత్వా తం దృష్ట్వా మృగమద్భుతం ॥ ౨౨
లోభితస్తేన రూపేణ సీతయా చ ప్రచోదితః ।
ఉవాచ రాఘవో హృష్టః భ్రాతరం లక్ష్మణం వచః ॥ ౨౩
పశ్య లక్ష్మణ వైదేహ్యాః స్పృహాం మృగగతామిమాం ।
రూపశ్రేష్ఠతయా హ్యేషః మృగోఽద్య న భవిష్యతి ॥ ౨౪
న వనే నందనోద్దేశే న చైత్రరథసంశ్రయే ।
కుతః పృథివ్యాం సౌమిత్రే యోఽస్య కశ్చిత్ సమో మృగః ॥
ప్రతిలోమానులోమాశ్చ రుచిరా రోమరాజయః ।
శోభంతే మృగమాశ్రిత్య చిత్రాః కనకబిందుభిః ॥ ౨౬
పశ్యాస్య జృంభమాణస్య దీప్తామగ్నిశిఖోపమాం ।
జిహ్వాం ముఖాన్నిస్సరంతీం మేఘాదివ శతహ్రదాం ॥ ౨౭

మసారగల్లర్కముఖః శంఖముక్తానిభోదరః ।
కస్య నామాభిరూపోఽసౌ న మనో లోభయేన్మృగః ॥ ౨౮
కస్య రూపమిదం దృష్ట్వా జాంబూనదమయం ప్రభో ।
నానారత్నమయం దివ్యం న మనో విస్మయం వ్రజేత్ ॥ ౨౯
కిం పునర్మైథిలీ సీతా బాలా నారీ న విస్మయేత్ ।
మాంసహేతోరపి మృగాన్ విహారార్థం చ ధన్వినః ॥ ౩౦
ఘ్నంతి లక్ష్మణ రాజానః మృగయాయాం మహావనే ।
ధనాని వ్యవసాయేన విచీయంతే మహావనే ॥ ౩౧
ధాతవో వివిధాశ్చాపి మణిరత్నసువర్ణినః ।
తత్సారమఖిలం నృణాం ధనం నిచయవర్ధనం ॥ ౩౨
మనసా చింతితం సర్వం యథా శుక్రస్య లక్ష్మణ ।
అర్థీ యేనార్థకృత్యేన సంవ్రజత్యవిచారయన్ ॥ ౩౩
తమర్థమర్థశాస్త్రజ్ఞాః ప్రాహురర్థ్యాశ్చ లక్ష్మణ ।
ఏతస్య మృగరత్నస్య పరార్థ్యే కాంచనత్వచి ॥ ౩౪
ఉపవేక్ష్యతి వైదేహీ మయా సహ సుమధ్యమా ।
న కాదలీ న ప్రియకీ న ప్రవేణీ న చావికీ ॥ ౩౫
భవేదేతస్య సదృశీ స్పర్శనేనేతి మే మతిః ।
ఏష చైవ మృగః శ్రీమాన్ యశ్చ దివ్యో నభశ్చరః ॥ ౩౬
ఉభావేతౌ మృగౌ దివ్యౌ తారామృగమహీమృగౌ ।
యది వాఽయం తథా యన్మాం భవేద్వదసి లక్ష్మణ ॥ ౩౭

మాయైషా రాక్షసస్యేతి కర్తవ్యోఽస్య వధో మయా ।
ఏతేన హి నృశంసేన మారీచేనాకృతాత్మనా ॥ ౩౮
వనే విచరతా పూర్వం హింసితా మునిపుంగవాః ।
ఉత్థాయ బహవో యేన మృగయాయాం జనాధిపాః ॥ ౩౯
నిహతాః పరమేష్వాసాః తస్మాద్వధ్యస్త్వయం మృగః ।
పురస్తాదిహ వాతాపిః పరిభూయ తపస్వినః ॥ ౪౦
ఉదరస్థో ద్విజాన్ హంతి స్వగర్భోఽశ్వతరీమివ ।
స కదాచిచ్చిరాల్లోభాత్ ఆససాద మహామునిం ॥ ౪౧
అగస్త్యం తేజసా యుక్తం భక్షస్తస్య బభూవ హ ।
సముత్థానే చ తద్రూపం కర్తుకామం సమీక్ష్య తం ॥ ౪౨
ఉత్స్మయిత్వా తు భగవాన్ వాతాపిమిదమబ్రవీత్ ।
త్వయాఽవిగణ్య వాతాపే పరిభూతాః స్వతేజసా ॥ ౪౩
జీవలోకే ద్విజశ్రేష్ఠాః తస్మాదపి జరాం గతః ।
తదేతన్న భవేద్రక్షః వాతాపిరివ లక్ష్మణ ॥ ౪౪
మద్విధం యోఽతిమన్యేత ధర్మనిత్యం జితేంద్రియం ।
భవేద్ధతోఽయం వాతాపిః అగస్త్యేనేవ మాం గతః ॥ ౪౫
ఇహ త్వం భవ సంనద్ధః యంత్రితో రక్ష మైథిలీం ।
అస్యామాయత్తమస్మాకం యత్కృత్యం రఘునందన ॥ ౪౬
అహమేనం వధిష్యామి గ్రహీష్యామ్యపి వా మృగం ।
యావద్గచ్ఛామి సౌమిత్రే మృగమానయితుం ద్రుతం ॥ ౪౭

పశ్య లక్ష్మణ వైదేహీం మృగత్వచి గతస్పృహాం ।
త్వచా ప్రధానయా హ్యేషః మృగోఽద్య న భవిష్యతి ॥ ౪౮
అప్రమత్తేన తే భావ్యం ఆశ్రమస్థేన సీతయా ।
యావత్ పృషతమేకేన సాయకేన నిహన్మ్యహం ॥ ౪౯
హత్వైతచ్చర్మ చాదాయ శీఘ్రమేష్యామి లక్ష్మణ ॥
ప్రదక్షిణేనాతిబలేన పక్షిణా
జటాయుషా బుద్ధిమతా చ లక్ష్మణ ।
భవాప్రమత్తః పరిగృహ్య మైథిలీం
ప్రతిక్షణాం సర్వత ఏవ శంకితః ॥ ౫౦౧

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రిచత్వారింశస్సర్గః

అథ చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః

తథా తు తం సమాదిశ్య భ్రాతరం రఘునందనః ।
బబంధాసిం మహాతేజాః జాంబూనదమయత్సరుం ॥ ౧
తతస్త్రివనతం చాపం ఆదాయాత్మవిభూషణం ।
ఆబధ్య చ కలాపౌ ద్వౌ జగామోదగ్రవిక్రమః ॥ ౨
తం వంచయానో రాజేంద్రం ఆపతంతం నిరీక్ష్య వై ।
బభూవాంతర్హితస్త్రాసాత్ పునస్సందర్శనేఽభవత్ ॥ 3
బద్ధాసిర్ధనురాదాయ ప్రదుద్రావ యతో మృగః ।
తం స్మ పశ్యతి రూపేణ ద్యోతమానమివాగ్రతః ॥ ౪

అవేక్ష్యావేక్ష్య ధావంతం ధనుష్పాణిం మహావనే ।
అతివృత్తమిషోః పాతాత్ లోభయానం కదాచన ॥ ౫
శంకితం తు సముద్భ్రాంతం ఉత్పతంతమివాంబరే ।
దృశ్యమానమదృశ్యం చ వనోద్దేశేషు కేషుచిత్ ॥ ౬
ఛిన్నాభ్రైరివ సంవీతం శారదం చంద్రమండలం ।
ముహూర్తాదేవ దదృశే ముహుర్దూరాత్ ప్రకాశతే ॥ ౭
దర్శనాదర్శనాదేవం సోఽపాకర్షత రాఘవం ।
సుదూరమాశ్రమస్యాస్య మారీచో మృగతాం గతః ॥ ౮
ఆసీత్ క్రుద్ధస్తు కాకుత్స్థః వివశస్తేన మోహితః ।
అథావతస్థే సంభ్రాంతః ఛాయామాశ్రిత్య శాద్వలే ॥ ౯
స తమున్మాదయామాస మృగరూపో నిశాచరః ।
మృగైః పరివృతో వన్యైః అదూరాత్ ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౧౦
గ్రహీతుకామం దృష్ట్వైనం పునరేవాభ్యధావత ।
తత్క్షణాదేవ సంత్రాసాత్ పునరంతర్హితోఽభవత్ ॥ ౧౧
పునరేవ తతో దూరాత్ వృక్షషండాద్వినిస్సృతం ।
దృష్ట్వా రామో మహాతేజాః తం హంతుం కృతనిశ్చయః ॥ ౧౨
భూయస్తు శరముద్ధృత్య కుపితస్తత్ర రాఘవః ।
సూర్యరశ్మిప్రతీకాశం జ్వలంతమరిమర్దనః ॥ ౧౩
సంధాయ సుదృఢే చాపే వికృష్య బలవద్బలీ ।
తమేవ మృగముద్దిశ్య శ్వసంతమివ పన్నగం ॥ ౧౪

ముమోచ జ్వలితం దీప్తం అస్త్రం బ్రహ్మవినిర్మితం ।
శరీరం మృగరూపస్య వినిర్భిద్య శరోత్తమః ॥ ౧౫
మారీచస్యైవ హృదయం బిభేదాశనిసంనిభః ।
తాలమాత్రమథోత్ప్లుత్య న్యపతత్ స శరాతురః ॥ ౧౬
వినదన్ భైరవం నాదం ధరణ్యామల్పజీవితః ।
మ్రియమాణస్తు మారీచః జహౌ తాం కృత్రిమాం తనుం ॥౧౭
స్మృత్వా తద్వచనం రక్షః దధ్యౌ కేన తు లక్ష్మణం ।
ఇహ ప్రస్థాపయేత్ సీతా శూన్యే తాం రావణో హరేత్ ॥౧౮
స ప్రాప్తకాలమాజ్ఞాయ చకార చ తతః స్వరం ।
సదృశం రాఘవస్యైవ హా సీతే లక్ష్మణేతి చ ॥ ౧౯
తేన మర్మణి నిర్విద్ధః శరేణానుపమేన చ ।
మృగరూపం తు తత్త్యక్త్వా రాక్షసం రూపమాత్మనః ॥ ౨౦
చక్రే స సుమహాకాయః మారీచో జీవితం త్యజన్ ।
తతో విచిత్రకేయూరః సర్వాభరణభూషితః ॥ ౨౧
హేమమాలీ మహాదంష్ట్రః రాక్షసోఽభూచ్ఛరాహతః ।
తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ రాక్షసం ఘోరదర్శనం ॥ ౨౨
రామో రుధిరసిక్తాంగం వేష్టమానం మహీతలే ।
జగామ మనసా సీతాం లక్ష్మణస్య వచః స్మరన్ ॥ ౨౩
మారీచస్యైవ మాయైషా పూర్వోక్తం లక్ష్మణేన తు ।
తత్తథా హ్యభవచ్చాద్య మారీచోఽయం మయా హతః॥ ౨౪

హా సీతే లక్ష్మణేత్యేవం ఆక్రుశ్య చ మహాస్వనం ।
మమార రాక్షసస్సోఽయం శ్రుత్వా సీతా కథం భవేత్ ॥ ౨౫
లక్ష్మణశ్చ మహాబాహుః కామవస్థాం గమిష్యతి ।
ఇతి సంచింత్య ధర్మాత్మా రామో హృష్టతనూరుహః ॥ ౨౬
తత్ర రామం భయం తీవ్రం ఆవివేశ విషాదజం ।
రాక్షసం మృగరూపం తం హత్వా శ్రుత్వా చ తత్స్వరం॥ ౨౭
నిహత్య పృషతం చాన్యం మాంసమాదాయ రాఘవః ।
త్వరమాణో జనస్థానం ససారాభిముఖస్తదా ॥ ౨౮

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.

అథ పంచచత్వారింశస్సర్గః.

ఆర్తస్వరం తు తం భర్తుః విజ్ఞాయ సదృశం వనే ।
ఉవాచ లక్ష్మణం సీతా గచ్ఛ జానీహి రాఘవం ॥ ౧
న హి మే హృదయం స్థానే జీవితం వాఽవతిష్ఠతే ।
క్రోశతః పరమార్తస్య శ్రుతశ్శబ్దో మయా భృశం ॥ ౨
ఆక్రందమానం తు వనే భ్రాతరం త్రాతుమర్హసి ।
తం క్షిప్రమభిధావ త్వం భ్రాతరం శరణైషిణం ॥ ౩
రక్షసాం వశమాపన్నం సింహానామివ గోవృషం ।
న జగామ తథోక్తస్తు భ్రాతురాజ్ఞాయ శాసనం ॥ ౪

తమువాచ తతస్తత్ర కుపితా జనకాత్మజా ।
సౌమిత్రే మిత్రరూపేణ భ్రాతుస్త్వమసి శత్రువత్ ॥ ౫
యస్త్వమస్యామవస్థాయాం భ్రాతరం నాభిపత్స్యసే ।
ఇచ్ఛసి త్వం వినశ్యంతం రామం లక్ష్మణ మత్కృతే ॥ ౬
లోభాన్మమ కృతే నూనం నానుగచ్ఛసి రాఘవం ।
వ్యసనం తే ప్రియం మన్యే స్నేహో భ్రాతరి నాస్తి తే ॥ ౭
తేన తిష్ఠసి విస్రబ్ధః తమపశ్యన్ మహాద్యుతిం ।
కిం హి సంశయమాపన్నే తస్మిన్నిహ మయా భవేత్ ॥ ౮
కర్తవ్యమిహ తిష్ఠంత్యా యత్ప్రధానస్త్వమాగతః ।
ఇతి బ్రువాణాం వైదేహీం బాష్పశోకపరిప్లుతాం ॥ ౯
అబ్రవీల్లక్ష్మణస్త్రస్తాం సీతాం మృగవధూమివ ।
పన్నగాసురగంధర్వదేవమానుషరాక్షసైః ॥ ౧౦
అశక్యస్తవ వైదేహి భర్తా జేతుం న సంశయః ।
దేవి దేవమనుష్యేషు గంధర్వేషు పతత్రిషు ॥ ౧౧
రాక్షసేషు పిశాచేషు కిన్నరేషు మృగేషు చ ।
దానవేషు చ ఘోరేషు న స విద్యేత శోభనే ॥ ౧౨
యో రామం ప్రతియుధ్యేత సమరే వాసవోపమం ।
అవధ్యస్సమరే రామః నైవం త్వం వక్తుమర్హసి ॥ ౧౩
న త్వామస్మిన్ వనే హాతుం ఉత్సహే రాఘవం వినా ।
అనివార్యం బలం తస్య బలైర్బలవతామపి ॥ ౧౪

త్రిభిర్లోకైస్సముద్యుక్తైః సేశ్వరైరపి సామరైః ।
హృదయం నిర్వృతం తేఽస్తు సంతాపస్త్యజ్యతామయం ॥ ౧౫
ఆగమిష్యతి తే భర్తా శీఘ్రం హత్వా మృగోత్తమం ।
న చ తస్య స్వరో వ్యక్తం మాయయా కేనచిత్ కృతః ॥ ౧౬
గంధర్వనగరప్రఖ్యా మాయా సా తస్య రక్షసః ।
న్యాసభూతాఽసి వైదేహి న్యస్తా మయి మహాత్మనా ॥ ౧౭
రామేణ త్వం వరారోహే న త్వాం త్యక్తుమిహోత్సహే ।
కృతవైరాశ్చ వైదేహి వయమేతైర్నిశాచరైః ॥ ౧౮
ఖరస్య నిధనాదేవ జనస్థానవధం ప్రతి ।
రాక్షసా వివిధా వాచః విసృజంతి మహావనే ॥ ౧౯
హింసావిహారా వైదేహి న చింతయితుమర్హసి ।
లక్ష్మణేనైవముక్తా సా క్రుద్ధా సంరక్తలోచనా ॥ ౨౦
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవాదినం ।
అనార్యాకరుణారంభ నృశంస కులపాంసన ॥ ౨౧
అహం తవ ప్రియం మన్యే రామస్య వ్యసనం మహత్ ।
రామస్య వ్యసనం దృష్ట్వా తేనైతాని ప్రభాషసే ॥ ౨౨
నైతచ్చిత్రం సపత్నేషు పాపం లక్ష్మణ యద్భవేత్ ।
త్వద్విధేషు నృశంసేషు నిత్యం ప్రచ్ఛన్నచారిషు ॥ ౨౩
సుదుష్టస్త్వం వనే రామం ఏకమేకోఽనుగచ్ఛసి ।
మమ హేతోః ప్రతిచ్ఛన్నః ప్రయుక్తో భరతేన వా ॥ ౨౪

తన్న సిధ్యతి సౌమిత్రే తవ వా భరతస్య వా ।
కథమిందీవరశ్యామం పద్మపత్రనిభేక్షణం ॥ ౨౫
ఉపసంశ్రిత్య భర్తారం కామయేయం పృథగ్జనం ।
సమక్షం తవ సౌమిత్రే ప్రాణాంస్త్యక్ష్యే న సంశయః ॥ ౨౬
రామం వినా క్షణమపి న హి జీవామి భూతలే ।
ఇత్యుక్తః పరుషం వాక్యం సీతయా రోమహర్షణం ॥ ౨౭
అబ్రవీల్లక్ష్మణస్సీతాం ప్రాంజలిర్విజితేంద్రియః ।
ఉత్తరం నోత్సహే వక్తుం దైవతం భవతీ మమ ॥ ౨౮
వాక్యమప్రతిరూపం తు న చిత్రం స్త్రీషు మైథిలి ।
స్వభావస్త్వేష నారీణాం ఏవం లోకేషు దృశ్యతే ॥ ౨౯
విముక్తధర్మాశ్చపలాః తీక్ష్ణా భేదకరాః స్త్రియః ।
న సహే హీదృశం వాక్యం వైదేహి జనకాత్మజే ॥ ౩౦
శ్రోత్రయోరుభయోర్మేఽద్య తప్తనారాచసంనిభం ।
ఉపశృణ్వంతు మే సర్వే సాక్షిభూతా వనేచరాః ॥ ౩౧
న్యాయవాదీ యథాఽన్యాయం ఉక్తోఽహం పరుషం త్వయా ।
ధిక్త్వామద్య ప్రణశ్య త్వం యన్మామేవం విశంకసే ॥ ౩౨
స్త్రీత్వం దుష్టం స్వభావేన గురువాక్యే వ్యవస్థితం ।
గమిష్యే యత్ర కాకుత్స్థః స్వస్తి తేఽస్తు వరాననే ॥ ౩౩
రక్షంతు త్వాం విశాలాక్షి సమగ్రా వనదేవతాః ।
నిమిత్తాని హి ఘోరాణి యాని ప్రాదుర్భవంతి మే ॥ ౩౪

అపి త్వాం సహ రామేణ పశ్యేయం పునరాగతః ।
న వేత్త్యేతన్న జానామి వైదేహి జనకాత్మజే ॥ ౩౫
లక్ష్మణేనైవముక్తా సా రుదంతీ జనకాత్మజా ।
ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం తీవ్రం బాష్పపరిప్లుతా ॥ ౩౬
గోదావరీం ప్రవేక్ష్యామి వినా రామేణ లక్ష్మణ ।
ఆబంధిష్యేఽథవా త్యక్ష్యే విషమే దేహమాత్మనః ॥ ౩౭
పిబామ్యహం విషం తీక్ష్ణం ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనం ।
న త్వహం రాఘవాదన్యం పదాఽపి పురుషం స్పృశే ॥ ౩౮
ఇతి లక్ష్మణమాక్రుశ్య సీతా దుఃఖసమన్వితా ।
పాణిభ్యాం రుదతీ దుఃఖాత్ ఉదరం ప్రజఘాన హ ॥ ౩౯

తామార్తరూపాం విమనా రుదంతీం
సౌమిత్రిరాలోక్య విశాలనేత్రాం ।
ఆశ్వాసయామాస న చైవ భర్తుః
తం భ్రాతరం కించిదువాచ సీతా ॥ ౪౦

తతస్తు సీతామభివాద్య లక్ష్మణః
కృతాంజలిః కించిదభిప్రణమ్య చ ।
అన్వీక్షమాణో బహుశశ్చ మైథిలీం
జగామ రామస్య సమీపమాత్మవాన్ ॥ ౪౧

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచచత్వారింశస్సర్గః.

అథ షట్చత్వారింశస్సర్గః.

తయా పరుషముక్తస్తు కుపితో రాఘవానుజః ।
స వికాంక్షన్ భృశం రామం ప్రతస్థే న చిరాదివ ॥ ౧
తదాసాద్య దశగ్రీవః క్షిప్రమంతరమాస్థితః ।
అభిచక్రామ వైదేహీం పరివ్రాజకరూపధృత్ ॥ ౨
శ్లక్ష్ణకాషాయసంవీతః శిఖీ ఛత్రీ ఉపానహీ ।
వామే చాంసేఽవసజ్యాథ శుభే యష్టికమండలూ ॥ ౩
పరివ్రాజకరూపేణ వైదేహీం సముపాగమత్ ।
తామాససాదాతిబలః భ్రాతృభ్యాం రహితాం వనే ॥ ౪
రహితాం చంద్రసూర్యాభ్యాం సంధ్యామివ మహత్తమః ।
తామపశ్యత్తతో బాలాం రామపత్నీం యశస్వినీం ॥ ౫
రోహిణీం శశినా హీనాం గ్రహవద్భృశదారుణః ।
తముగ్రతేజఃకర్మాణం జనస్థానరుహా ద్రుమాః ॥ ౬
సమీక్ష్య న ప్రకంపంతే న ప్రవాతి చ మారుతః ।
శీఘ్రస్రోతాశ్చ తం దృష్ట్వా వీక్షంతం రక్తలోచనం ॥ ౭
స్తిమితం గంతుమారేభే భయాద్గోదావరీ నదీ ।
రామస్య త్వంతరప్రేప్సుః దశగ్రీవస్తదంతరే ॥ ౮
ఉపతస్థే చ వైదేహీం భిక్షురూపేణ రావణః ।
అభవ్యో భవ్యరూపేణ భర్తారమనుశోచతీం ॥ ౯

అభ్యవర్తత వైదేహీం చిత్రామివ శనైశ్చరః ।
స పాపో భవ్యరూపేణ తృణైః కూప ఇవావృతః ॥ ౧౦
అతిష్ఠత్ ప్రేక్ష్య వైదేహీం రామపత్నీం యశస్వినీం ।
శుభాం రుచిరదంతోష్ఠీం పూర్ణచంద్రనిభాననాం ॥ ౧౧
ఆసీనాం పర్ణశాలాయాం బాష్పశోకాభిపీడితాం ।
స తాం పద్మపలాశాక్షీం పీతకౌశేయవాసినీం ॥ ౧౨
అభ్యగచ్ఛత వైదేహీం దుష్టచేతా నిశాచరః ।
స మన్మథశరావిష్టః బ్రహ్మఘోషముదీరయన్ ॥ ౧౩
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం రహితే రాక్షసాధిపః ।
తాముత్తమాం స్త్రియం లోకే పద్మహీనామివ శ్రియం ॥ ౧౪
విభ్రాజమానాం వపుషా రావణః ప్రశశంస హ ।
కా త్వం కాంచనవర్ణాభే పీతకౌశేయవాసిని ॥ ౧౫
కమలానాం శుభాం మాలాం పద్మినీవ హి బిభ్రతీ ।
హ్రీః కీర్తిః శ్రీశ్శుభా లక్ష్మీః అప్సరా వా శుభాననే ॥ ౧౬
భూతిర్వా త్వం వరారోహే రతిర్వా స్వైరచారిణీ ।
సమాశ్శిఖరిణః స్నిగ్ధాః పాండురా దశనాస్తవ ॥ ౧౭
విశాలే విమలే నేత్రే రక్తాంతే కృష్ణతారకే ।
విశాలం జఘనం పీనం ఊరూ కరికరోపమౌ ॥ ౧౮
ఏతావుపచితౌ వృత్తౌ సంహతౌ సంప్రవల్గితౌ ।
పీనోన్నతముఖౌ కాంతౌ స్నిగ్ధౌ తాలఫలోపమౌ ॥ ౧౯

మణిప్రవేకాభరణౌ రుచిరౌ తే పయోధరౌ ।
చారుస్మితే చారుదతి చారునేత్రే విలాసిని ॥ ౨౦
మనో హరసి మే కాంతే నదీకూలమివాంభసా ।
కరాంతమితమధ్యాఽసి సుకేశీ సంహతస్తనీ ॥ ౨౧
నైవ దేవీ న గంధర్వీ న యక్షీ న చ కిన్నరీ ।
నైవంరూపా మయా నారీ దృష్టపూర్వా మహీతలే ॥ ౨౨
రూపమగ్ర్యం చ లోకేషు సౌకుమార్యం వయశ్చ తే ।
ఇహ వాసశ్చ కాంతారే చిత్తమున్మాదయంతి మే ॥ ౨౩
సా ప్రతిక్రామ భద్రం తే న త్వం వస్తుమిహార్హసి ।
రాక్షసానామయం వాసః ఘోరాణాం కామరూపిణాం ॥ ౨౪
ప్రాసాదాగ్రాణి రమ్యాణి నగరోపవనాని చ ।
సంపన్నాని సుగంధీని యుక్తాన్యాచరితుం త్వయా ॥ ౨౫
వరం మాల్యం వరం భోజ్యం వరం వస్త్రం చ శోభనే ।
భర్తారం చ వరం మన్యే త్వద్యుక్తమసితేక్షణే ॥ ౨౬
కా త్వం భవసి రుద్రాణాం మరుతాం వా వరాననే ।
వసూనాం వా వరారోహే దేవతా ప్రతిభాసి మే ॥ ౨౭
నేహ గచ్ఛంతి గంధర్వాః న దేవా న చ కిన్నరాః ।
రాక్షసానామయం వాసః కథం ను త్వమిహాగతా ॥ ౨౮
ఇహ శాఖామృగాస్సింహాః ద్వీపివ్యాఘ్రమృగాస్తథా ।
ఋక్షాస్తరక్షవః కంకాః కథం తేభ్యో న బిభ్యసి ॥ ౨౯

మదాన్వితానాం ఘోరాణాం కుంజరాణాం తరస్వినామ్ ।
కథమేకా మహారణ్యే న బిభేషి వరాననే ॥ ౩౦

కాఽసి కస్య కుతశ్చిత్త్వం కింనిమిత్తం చ దండకాన్ ।
ఏకా చరసి కల్యాణి ఘోరాన్ రాక్షససేవితాన్ ॥ ౩౧

ఇతి ప్రశస్తా వైదేహీ రావణేన దురాత్మనా ।
ద్విజాతివేషేణ హి తం దృష్ట్వా రావణమాగతమ్ ॥ ౩౨

సర్వైరతిథిసత్కారైః పూజయామాస మైథిలీ ।
ఉపనీయాసనం పూర్వం పాద్యేనాభినిమంత్ర్య చ ॥ ౩౩

అబ్రవీత్ సిద్ధమిత్యేవ తదా తం సౌమ్యదర్శనమ్ ।

ద్విజాతివేషేణ సమీక్ష్య మైథిలీ
సమాగతం పాత్రకుసుంభధారిణమ్ ।
అశక్యముద్వేష్టుముపాయదర్శనం
న్యమంత్రయద్బ్రాహ్మణవత్తదాఽంగనా ॥ ౩౪

ఇయం బృసీ బ్రాహ్మణ కామమాస్యతామ్
ఇదం చ పాద్యం ప్రతిగృహ్యతామితి ।
ఇదం చ సిద్ధం వనజాతముత్తమం
త్వదర్థమవ్యగ్రమిహోపభుజ్యతామ్ ॥ ౩౫

నిమంత్ర్యమాణః ప్రతిపూర్ణభాషిణీం
నరేంద్రపత్నీం ప్రసమీక్ష్య మైథిలీమ్ ।

ప్రసహ్య తస్యా హరణే ధృతం మనః
సమర్పయత్ స్వాత్మవధాయ రావణః ॥ ౩౬

తతస్సువేషం మృగయాగతం పతిం
ప్రతీక్షమాణా సహలక్ష్మణం తదా ।
వివీక్షమాణా హరితం దదర్శ తత్
మహద్వనం నైవ తు రామలక్ష్మణౌ ॥ ౩౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షట్చత్వారింశస్సర్గః.

అథ సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

రావణేన తు వైదేహీ తథా పృష్టా జిహీర్షతా ।
పరివ్రాజకలింగేన శశంసాత్మానమంగనా ॥ ౧
బ్రాహ్మణశ్చాతిథిశ్చాయం అనుక్తో హి శపేత మాం ।
ఇతి ధ్యాత్వా ముహూర్తం తు సీతా వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨
దుహితా జనకస్యాహం మైథిలస్య మహాత్మనః ।
సీతా నామ్నాఽస్మి భద్రం తే రామభార్యా ద్విజోత్తమ ॥ ౩
ఉషిత్వా ద్వాదశ సమాః ఇక్ష్వాకూణాం నివేశనే ।
భుంజానా మానుషాన్ భోగాన్ సర్వకామసమృద్ధినీ ॥ ౪
తతస్త్రయోదశే వర్షే రాజాఽమంత్రయత ప్రభుః ।
అభిషేచయితుం రామం సమేతో రాజమంత్రిభిః ॥ ౫

తస్మిన్ సంభ్రియమాణే తు రాఘవస్యాభిషేచనే ।
కైకేయీ నామ భర్తారం ఆర్యా సా యాచతే వరం ॥ ౬
ప్రతిగృహ్య తు కైకేయీ శ్వశురం సుకృతేన మే ।
మమ ప్రవ్రాజనం భర్తుః భరతస్యాభిషేచనం ॥ ౭
ద్వావయాచత భర్తారం సత్యసంధం నృపోత్తమం ।
నాద్య భోక్ష్యే న చ స్వప్స్యే న పాస్యే చ కథంచన ॥ ౮
ఏష మే జీవితస్యాంతః రామో యద్యభిషిచ్యతే ।
ఇతి బ్రువాణాం కైకేయీం శ్వశురో మే స మానదః ॥ ౯
అయాచతార్థైరన్వర్థైః న చ యాచ్ఞాం చకార సా ।
మమ భర్తా మహాతేజాః వయసా పంచవింశకః ॥ ౧౦
అష్టాదశ హి వర్షాణి మమ జన్మని గణ్యతే ।
రామేతి ప్రథితో లోకే గుణవాన్ సత్యవాన్ శుచిః ॥ ౧౧
విశాలాక్షో మహాబాహుః సర్వభూతహితే రతః ।
కామార్తస్తు మహాతేజాః పితా దశరథః స్వయం ॥ ౧౨
కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం తం రామం నాభ్యషేచయత్ ।
అభిషేకాయ తు పితుః సమీపం రామమాగతం ॥ ౧౩
కైకేయీ మమ భర్తారం ఇత్యువాచ ధృతం వచః ।
తవ పిత్రా సమాజ్ఞప్తం మమేదం శృణు రాఘవ ॥ ౧౪
భరతాయ ప్రదాతవ్యం ఇదం రాజ్యమకంటకం ।
త్వయా హి ఖలు వస్తవ్యం నవ వర్షాణి పంచ చ ॥ ౧౫

వనే ప్రవ్రజ కాకుత్స్థ పితరం మోచయానృతాత్ ।
తథేత్యుక్త్వా చ తాం రామః కైకేయీమకుతోభయః ॥ ౧౬
చకార తద్వచస్తస్యాః మమ భర్తా దృఢవ్రతః ।
దద్యాన్న ప్రతిగృహ్ణీయాత్ సత్యం బ్రూయాన్న చానృతం॥౧౭
ఏతద్బ్రాహ్మణ రామస్య ధ్రువం వ్రతమనుత్తమం ।
తస్య భ్రాతా తు వైమాత్రః లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్॥౧౮
రామస్య పురుషవ్యాఘ్రః సహాయస్సమరేఽరిహా ।
స భ్రాతా లక్ష్మణో నామ ధర్మచారీ దృఢవ్రతః ॥ ౧౯
అన్వగచ్ఛద్ధనుష్పాణిః ప్రవ్రజంతం మయా సహ ।
జటీ తాపసరూపేణ మయా సహ సహానుజః ॥ ౨౦
ప్రవిష్టో దండకారణ్యం ధర్మనిత్యో జితేంద్రియః ।
తే వయం ప్రచ్యుతా రాజ్యాత్ కైకేయ్యాస్తు కృతే త్రయః ॥
విచరామ ద్విజశ్రేష్ఠ వనం గంభీరమోజసా ।
సమాశ్వస ముహూర్తం తు శక్యం వస్తుమిహ త్వయా॥ ౨౨
ఆగమిష్యతి మే భర్తా వన్యమాదాయ పుష్కలం ।
రురూన్గోధాన్వరాహాంశ్చ హత్వాఽఽదాయామిషాన్ బహూన్ ॥
స త్వం నామ చ గోత్రం చ కులం చాచక్ష్వ తత్త్వతః ।
ఏకశ్చ దండకారణ్యే కిమర్థం చరసి ద్విజ ॥ ౨౪
ఏవం బ్రువంత్యాం సీతాయాం రామపత్న్యాం మహాబలః ।
పత్యువాచోత్తరం తీవ్రం రావణో రాక్షసాధిపః ॥ ౨౫

యేన విత్రాసితా లోకాః సదేవాసురపన్నగాః ।
అహం తు రావణో నామ సీతే రక్షోగణేశ్వరః ॥ ౨౬
త్వాం తు కాంచనవర్ణాభాం దృష్ట్వా కౌశేయవాసినీం ।
రతిం స్వకేషు దారేషు నాధిగచ్ఛామ్యనిందితే ॥ ౨౭
బహ్వీనాముత్తమస్త్రీణాం ఆహృతానామితస్తతః ।
సర్వాసామేవ భద్రం తే మమాగ్రమహిషీ భవ ॥ ౨౮
లంకా నామ సముద్రస్య మధ్యే మమ మహాపురీ ।
సాగరేణ పరిక్షిప్తా నివిష్టా నగమూర్ధని ॥ ౨౯
తత్ర సీతే మయా సార్ధం వనేషు విహరిష్యసి ।
న చాస్యారణ్యవాసస్య స్పృహయిష్యసి భామిని ॥ 30
పంచ దాస్యస్సహస్రాణి సర్వాభరణభూషితాః ।
సీతే పరిచరిష్యంతి భార్యా భవసి మే యది ॥ 3౧
రావణేనైవముక్తా తు కుపితా జనకాత్మజా ।
ప్రత్యువాచానవద్యాంగీ తమనాదృత్య రాక్షసం ॥ 3౨
మహాగిరిమివాకంప్యం మహేంద్రసదృశం పతిం ।
మహోదధిమివాక్షోభ్యం అహం రామమనువ్రతా ॥ 33
సర్వలక్షణసంపన్నం న్యగ్రోధపరిమండలం ।
సత్యసంధం మహాభాగం అహం రామ మనువ్రతా ॥ 3౪
మహాబాహుం మహోరస్కం సింహవిక్రాంతగామినం ।
నృసింహం సింహసంకాశం అహం రామమనువ్రతా ॥ 3౫

పూర్ణచంద్రాననం రామం రాజవత్సం జితేంద్రియం ।
పృథుకీర్తిం మహాత్మానం అహం రామమనువ్రతా ॥ ౩౬
త్వం పునర్జంబుకస్సింహీం మామిచ్ఛసి సుదుర్లభాం ।
నాహం శక్యా త్వయా స్ప్రష్టుం ఆదిత్యస్య ప్రభా యథా ॥౩౭
పాదపాన్ కాంచనాన్ నూనం బహూన్ పశ్యసి మందభాక్ ।
రాఘవస్య ప్రియాం భార్యాం యస్త్వమిచ్ఛసి రావణ ॥ ౩౮
క్షుధితస్య హి సింహస్య మృగశత్రోస్తరస్వినః ।
ఆశీవిషస్య వదనాత్ దంష్ట్రామాదాతుమిచ్ఛసి ॥ ౩౯
మందరం పర్వతశ్రేష్ఠం పాణినా హర్తుమిచ్ఛసి ।
కాలకూటం విషం పీత్వా స్వస్తిమాన్ గంతుమిచ్ఛసి ॥ ౪౦
అక్షీ సూచ్యా ప్రమృజసి జిహ్వయా లేక్షి చ క్షురం ।
రాఘవస్య ప్రియాం భార్యాం యోఽధిగంతుం త్వమిచ్ఛసి॥౪౧
అవసజ్య శిలాం కంఠే సముద్రం తర్తుమిచ్ఛసి ।
సూర్యాచంద్రమసౌ చోభౌ పాణిభ్యాం హర్తుమిచ్ఛసి ॥ ౪౨
యో రామస్య ప్రియాం భార్యాం ప్రధర్షయితుమిచ్ఛసి ।
అగ్నిం ప్రజ్వలితం దృష్ట్వా వస్త్రేణాహర్తుమిచ్ఛసి ॥ ౪౩
కల్యాణవృత్తాం రామస్య యో భార్యాం హర్తుమిచ్ఛసి ।
అయోముఖానాం శూలానాం అగ్రే చరితుమిచ్ఛసి ॥ ౪౪
రామస్య సదృశీం భార్యాం యోఽధిగంతుం త్వమిచ్ఛసి ।

యదంతరం సింహసృగాలయోర్వనే
యదంతరం స్యందినికాసముద్రయోః ।
సురాగ్ర్యసౌవీరకయోర్యదంతరం
తదంతరం వై తవ రాఘవస్య చ ॥ ౪౫
యదంతరం కాంచనసీసలోహయోః
యదంతరం చందనవారిపంకయోః ।
యదంతరం హస్తిబిడాలయోర్వనె
తదంతరం దాశరథేస్తవైవ చ ॥ ౪౬
యదంతరం వాయసవైనతేయయోః
యదంతరం మద్గుమయూరయోరపి ।
యదంతరం సారసగృధ్రయోర్వనే
తదంతరం దాశరథేస్తవైవ చ ॥ ౪౭
తస్మిన్ సహస్రాక్షసమప్రభావే
రామే స్థితే కార్ముకబాణపాణౌ ।
హృతాఽపి తేఽహం న జరాం గమిష్యే
వజ్రం యథా మక్షికయాఽవగీర్ణం ॥ ౪౮
ఇతీవ తద్వాక్యమదుష్టభావా
సుధృష్టముక్త్వా రజనీచరం తం ।
గాత్రప్రకంపవ్యథితా బభూవ
వాతోద్ధతా సా కదళీవ తన్వీ ॥ ౪౯

తాం వేపమానాముపలక్ష్య సీతాం
స రావణో మృత్యుసమప్రభావః ।
కులం బలం నామ చ కర్మ చ స్వం
సమాచచక్షే భయకారణార్థం ॥ ౫౦౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

—o—

అథ అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

ఏవం బ్రువంత్యాం సీతాయాం సంరబ్ధః పరుషం వచః ।
లలాటే భ్రుకుటీం కృత్వా రావణః ప్రత్యువాచ హ ॥ ౧
భ్రాతా వైశ్రవణస్యాహం సాపత్న్యో వరవర్ణిని ।
రావణో నామ భద్రం తే దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్ ॥ ౨
యస్య దేవాస్సగంధర్వాః పిశాచపతగోరగాః ।
విద్రవంతి భయాద్భీతాః మృత్యోరివ సదా ప్రజాః ॥ ౩
యేన వైశ్రవణో రాజా ద్వైమాత్రః కారణాంతరే ।
ద్వంద్వమాసాదితః క్రోధాత్ రణే విక్రమ్య నిర్జితః ॥ ౪
యద్భయార్తః పరిత్యజ్య స్వమధిష్ఠానమృద్ధిమత్ ।
కైలాసం పర్వతశ్రేష్ఠం అధ్యాస్తే నరవాహనః ॥ ౫
యస్య తత్పుష్పకం నామ విమానం కామగం శుభం ।
వీర్యాదేవార్జితం భద్రే యేన యామి విహాయసం ॥ ౬

మమ సంజాతరోషస్య ముఖం దృష్ట్వైవ మైథిలి ।
విద్రవంతి పరిత్రస్తాః సురాశ్శక్రపురోగమాః ॥ ౭
యత్ర తిష్ఠామ్యహం తత్ర మారుతో వాతి శంకితః ।
తీవ్రాంశుశ్శిశిరాంశుశ్చ భయాత్ సంపద్యతే రవిః ॥ ౮
నిష్కంపపత్రాస్తరవః నద్యశ్చ స్తిమితోదకాః ।
భవంతి యత్రయత్రాహం తిష్ఠామి విచరామి చ ॥ ౯
మమ పారే సముద్రస్య లంకా నామ పురీ శుభా ।
సంపూర్ణా రాక్షసైర్ఘోరైః యథేంద్రస్యామరావతీ ॥ ౧౦
ప్రాకారేణ పరిక్షిప్తా పాండురేణ విరాజతా ।
హేమకక్ష్యా పురీ రమ్యా వైడూర్యమయతోరణా ॥ ౧౧
హస్త్యశ్వరథసంబాధా తూర్యనాదవినాదితా ।
సర్వకాలఫలైర్వృక్షైః సంకులోద్యానశోభితా ॥ ౧౨
తత్ర త్వం వసతీ సీతే రాజపుత్రి మయా సహ ।
న స్మరిష్యసి నారీణాం మానుషీణాం మనస్విని ॥ ౧౩
భుంజానా మానుషాన్ భోగాన్ దివ్యాంశ్చ వరవర్ణిని ।
న స్మరిష్యసి రామస్య మానుషస్య గతాయుషః ॥ ౧౪
స్థాపయిత్వా ప్రియం పుత్రం రాజ్ఞా దశరథేన యః ।
మందవీర్యస్సుతో జ్యేష్ఠః తతః ప్రస్థాపితో హ్యయం ॥ ౧౫
తేన కిం భ్రష్టరాజ్యేన రామేణ గతచేతసా ।
కరిష్యసి విశాలాక్షి తాపసేన తపస్వినా ॥ ౧౬

సర్వరాక్షసభర్తారం కామాత్ స్వయమిహాగతం ।
న మన్మథశరావిష్టం ప్రత్యాఖ్యాతుం త్వమర్హసి ॥ ౧౭
ప్రత్యాఖ్యాయ హి మాం భీరు పరితాపం గమిష్యసి ।
చరణేనాభిహత్యేవ పురూరవసమూర్వశీ ॥ ౧౮
అంగుల్యా న సమో రామః మమ యుద్ధే స మానుషః ।
తవ భాగ్యేన సంప్రాప్తం భజస్వ వరవర్ణిని ॥ ౧౯
ఏవముక్తా తు వైదేహీ క్రుద్ధా సంరక్తలోచనా ।
అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం రహితే రాక్షసాధిపం ॥ ౨౦
కథం వైశ్రవణం దేవం సర్వభూతనమస్కృతం ।
భ్రాతరం వ్యపదిశ్య త్వం అశుభం కర్తుమిచ్ఛసి ॥ ౨౧
అవశ్యం వినశిష్యంతి సర్వే రావణ రాక్షసాః ।
యేషాం త్వం కర్కశో రాజా దుర్బుద్ధిరజితేంద్రియః ॥ ౨౨
అపహృత్య శచీం భార్యాం శక్యమింద్రస్య జీవితుం ।
న చ రామస్య భార్యాం మాం అపనీయాస్తి జీవితం ॥ ౨౩
జీవేచ్చిరం వజ్రధరస్య హస్తాత్
శచీం ప్రధృష్యాప్రతిరూపరూపాం ।
న మాదృశీం రాక్షస దూషయిత్వా
పీతామృతస్యాపి తవాస్తి మోక్షః ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్ ।
హస్తే హస్తం సమాహత్య చకార సుమహద్వపుః ॥ ౧
స మైథిలీం పునర్వాక్యం బభాషే చ తతో భృశం ।
నోన్మత్తయా శ్రుతౌ మన్యే మమ వీర్యపరాక్రమౌ ॥ ౨
ఉద్వహేయం భుజాభ్యాం తు మేదినీమంబరే స్థితః ।
ఆపిబేయం సముద్రం చ హన్యాం మృత్యుం రణే స్థితః ॥ ౩
అర్కం రుంధ్యాం శరైస్తీక్ష్ణైః విభింద్యాం హి మహీతలం ।
కామరూపిణమున్మత్తే పశ్య మాం కామదం పతిం ॥ ౪
ఏవముక్తవతస్తస్య సూర్యకల్పే శిఖిప్రభే ।
క్రుద్ధస్య హరిపర్యంతే రక్తే నేత్రే బభూవతుః ॥ ౫
సద్యస్సౌమ్యం పరిత్యజ్య భిక్షురూపం స రావణః ।
స్వం రూపం కాలరూపాభం భేజే వైశ్రవణానుజః ॥ ౬
సంరక్తనయనః శ్రీమాన్ తప్తకాంచనకుండలః ।
క్రోధేన మహతాఽఽవిష్టః నీలజీమూతసన్నిభః ॥ ౭
దశాస్యః కార్ముకీ బాణీ బభూవ క్షణదాచరః ।
స పరివ్రాజకచ్ఛద్మ మహాకాయో విహాయ తత్ ॥ ౮
ప్రతిపద్య స్వకం రూపం రావణో రాక్షసాధిపః ।
సంరక్తనయనః క్రోధాత్ జీమూతనిచయప్రభః ॥ ౯

రక్తాంబరధరస్తస్థౌ స్త్రీరత్నం ప్రేక్ష్య మైథిలీం ।
స తామసితకేశాంతాం భాస్కరస్య ప్రభామివ ॥ ౧౦
వసనాభరణోపేతాం మైథిలీం రావణోఽబ్రవీత్ ।
త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతం యది భర్తారమిచ్ఛసి ॥ ౧౧
మామాశ్రయ వరారోహే తవాహం సదృశః పతిః ।
మాం భజస్వ చిరాయ త్వం అహం శ్లాఘ్యః ప్రియస్తవ ॥ ౧౨
నైవ చాహం క్వచిద్భద్రే కరిష్యే తవ విప్రియం ।
త్యజ్యతాం మానుషో భావః మయి భావః ప్రణీయతాం ॥ ౧౩
రాజ్యాచ్చ్యుతమసిద్ధార్థం రామం పరిమితాయుషం ।
కైర్గుణైరనురక్తాఽసి మూఢే పండితమానిని ॥ ౧౪
యః స్త్రియా వచనాద్రాజ్యం విహాయ ససుహృజ్జనం ।
అస్మిన్ వ్యాళానుచరితే వనే వసతి దుర్మతిః ॥ ౧౫
ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం వాక్యం ప్రియార్హాం ప్రియవాదినీం ।
అభిగమ్య సుదుష్టాత్మా రాక్షసః కామమోహితః ॥ ౧౬
జగ్రాహ రావణస్సీతాం బుధః ఖే రోహిణీమివ ।
వామేన సీతాం పద్మాక్షీం మూర్ధజేషు కరేణ సః ॥ ౧౭
ఊర్వోస్తు దక్షిణేనైవ పరిజగ్రాహ పాణినా ।
తం దృష్ట్వా మృత్యుసంకాశం తీక్ష్ణదంష్ట్రం మహాభుజం ॥ ౧౮
ప్రాద్రవన్ గిరిసంకాశం భయార్తా వనదేవతాః ।
స చ మాయామయో దివ్యః ఖరయుక్తః ఖరస్వనః ॥ ౧౯

ప్రత్యదృశ్యత హేమాంగః రావణస్య మహారథః ।
తతస్తాం పరుషైర్వాక్యైః భర్త్సయన్ స మహాస్వనః ॥ ౨౦
అంకేనాదాయ వైదేహీం రథమారోపయత్తదా ।
సా గృహీతా విచుక్రోశ రావణేన యశస్వినీ ॥ ౨౧
రామేతి సీతా దుఃఖార్తా రామం దూరగతం వనే ।
తామకామాం స కామార్తః పన్నగేంద్రవధూమివ ॥ ౨౨
వివేష్టమానామాదాయ ఉత్పపాతాథ రావణః ।
తతస్సా రాక్షసేంద్రేణ హ్రియమాణా విహాయసా ॥ ౨౩
భృశం చుక్రోశ మత్తేవ భ్రాంతచిత్తా యథాఽఽతురా ।
హా లక్ష్మణ మహాబాహో గురుచిత్తప్రసాదక ॥ ౨౪
హ్రియమాణాం న జానీషే రక్షసా మామమర్షిణా ।
జీవితం సుఖమర్థాంశ్చ ధర్మహేతోః పరిత్యజన్ ॥ ౨౫
హ్రియమాణామధర్మేణ మాం రాఘవ న పశ్యసి ।
నను నామావినీతానాం వినేతాఽసి పరంతప ॥ ౨౬
కథమేవంవిధం పాపం న త్వం శాసిహి రావణం ।
నను సద్యోఽవినీతస్య దృశ్యతే కర్మణః ఫలం ॥ ౨౭
కాలోఽప్యంగీ భవత్యత్ర సస్యానామివ పక్తయే ।
స కర్మ కృతవానేతత్ కాలోపహతచేతనః ॥ ౨౮
జీవితాంతకరం ఘోరం రామాద్వ్యసనమాప్నుహి ।
హంతేదానీం సకామాఽస్తు కైకేయీ సహ బాంధవైః॥ ౨౯

హ్రియతే యద్ధర్మకామస్య ధర్మపత్నీ యశస్వినః ।
ఆమంత్రయే జనస్థానే కర్ణికారాన్ సుపుష్పితాన్ ॥ ౩౦
క్షిప్రం రామాయ శంసధ్వం సీతాం హరతి రావణః ।
మాల్యవంతం శిఖరిణం వందే ప్రస్రవణం గిరిం ॥ ౩౧
క్షిప్రం రామాయ శంస త్వం సీతాం హరతి రావణః ।
హంసకారండవాకీర్ణాం వందే గోదావరీం నదీం ॥ ౩౨
క్షిప్రం రామాయ శంస త్వం సీతాం హరతి రావణః ।
దైవతాని చ యాన్యస్మిన్ వనే వివిధపాదపే ॥ ౩౩
నమస్కరోమ్యహం తేభ్యః భర్తుః శ్శంసత మాం హృతాం ।
యాని కాని చిదప్యత్ర సత్త్వాని నివసంత్యుత ॥ ౩౪
సర్వాణి శరణం యామి మృగపక్షిగణానపి ।
హ్రియమాణాం ప్రియాం భర్తుః ప్రాణేభ్యోపి గరీయసీం ॥ ౩౫
వివశాఽపహృతా సీతా రావణేనేతి శంసత ।
విదిత్వా మాం మహాబాహుః అముత్రాపి మహాబలః ॥ ౩౬
ఆనేష్యతి పరాక్రమ్య వైవస్వతహృతామపి ।
సా తదా కరుణా వాచః విలపంతీ సుదుఃఖితా ॥ ౩౭
వనస్పతిగతం గృధ్రం దదర్శాయతలోచనా ।
సా తముద్వీక్ష్య సుశ్రోణీ రావణస్య వశం గతా ॥ ౩౮
సమాక్రందద్భయపరా దుఃఖోపహతయా గిరా ।
జటాయో పశ్య మామార్య హ్రియమాణామనాథవత్ ॥ ౩౯

అనేన రాక్షసేంద్రేణ కరుణం పాపకర్మణా ।
నైష వారయితుం శక్యః తవ క్రూరో నిశాచరః ॥ ౪౦
సత్త్వవాన్ జితకాశీ చ సాయుధశ్చైవ దుర్మతిః ।
రామాయ తు యథాతత్త్వం జటాయో హరణం మమ ॥ ౪౧
లక్ష్మణాయ చ తత్సర్వం ఆఖ్యాతవ్యమశేషతః ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

అథ పంచాశస్సర్గః.

తం శబ్దమవసుప్తస్తు జటాయురథ శుశ్రువే ।
నిరీక్ష్య రావణం క్షిప్రం వైదేహీం చ దదర్శ సః ॥ ౧
తతః పర్వతకూటాభః తీక్ష్ణతుండః ఖగోత్తమః ।
వనస్పతిగతః శ్రీమాన్ వ్యాజహార శుభాం గిరం ॥ ౨
దశగ్రీవ స్థితో ధర్మే పురాణే సత్యసంశ్రయః ।
జటాయుర్నామ నామ్నాఽహం గృధ్రరాజో మహాబలః ॥ ౩
రాజా సర్వస్య లోకస్య మహేంద్రవరుణోపమః ।
లోకానాం చ హితే యుక్తః రామో దశరథాత్మజః ॥ ౪
తస్యైషా లోకనాథస్య ధర్మపత్నీ యశస్వినీ ।
సీతా నామ వరారోహా యాం త్వం హర్తుమిహేచ్ఛసి ॥ ౫
కథం రాజా స్థితో ధర్మే పరదారాన్ పరామృశేత్ ।
రక్షణీయా విశేషేణ రాజదారా మహాబల ॥ ౬

నివర్తయ మతిం నీచాం పరదారాభిమర్శనాత్ ।
న తత్సమాచరేద్ధీరః యత్పరోఽస్య విగర్హయేత్ ॥ ౭
యథాఽఽత్మనస్తథాఽన్యేషాం దారా రక్ష్యా విపశ్చితా ।
అర్థం వా యది వా కామం శిష్టాశ్శాస్త్రేష్వనాగతం ॥ ౮
వ్యవస్యంతి న రాజానః ధర్మం పౌలస్త్యనందన ।
రాజా ధర్మశ్చ కామశ్చ ద్రవ్యాణాం చోత్తమో నిధిః ॥ ౯
ధర్మశ్శుభం వా పాపం వా రాజమూలం ప్రవర్తతే ।
పాపస్వభావశ్చపలః కథం త్వం రక్షసాం వర ॥ ౧౦
ఐశ్వర్యమభిసంప్రాప్తః విమానమివ దుష్కృతిః ।
కామం స్వభావో యో యస్య న శక్యః పరిమార్జితుం ॥ ౧౧
న హి దుష్టాత్మనామార్యం ఆవసత్యాలయే చిరం ।
విషయే వా పురే వా తే యదా రామో మహాబలః ॥ ౧౨
నాపరాధ్యతి ధర్మాత్మా కథం తస్యాపరాధ్యసి ।
యది శూర్పణఖాహేతోః జనస్థానగతః ఖరః ॥ ౧౩
అతివృత్తో హతః పూర్వం రామేణాక్లిష్టకర్మణా ।
అత్ర బ్రూహి యథాతత్త్వం కో రామస్య వ్యతిక్రమః ॥ ౧౪
యస్య త్వం లోకనాథస్య భార్యాం హృత్వా గమిష్యసి ।
క్షిప్రం విసృజ వైదేహీం మా త్వా ఘోరేణ చక్షుషా ॥ ౧౫
దహేద్దహనభూతేన వృత్రమింద్రాశనిర్యథా ।
సర్పమాశీవిషం బధ్వా వస్త్రాంతే నావబుధ్యసే ॥ ౧౬

గ్రీవాయాం ప్రతిముక్తం చ కాలపాశం న పశ్యసి ।
స భారస్సౌమ్య భర్తవ్యః యో నరం నావసాదయేత్ ॥ ౧౭
తదన్నమపి భోక్తవ్యం జీర్యతే యదనామయం ।
యత్కృత్వా న భవేద్ధర్మః న కీర్తిర్న యశో భువి ॥ ౧౮
శరీరస్య భవేత్ ఖేదః కస్తత్కర్మ సమాచరేత్ ।
షష్టిర్వర్షసహస్రాణి మమ జాతస్య రావణ ॥ ౧౯
పితృపైతామహం రాజ్యం యథావదనుతిష్ఠతః ।
వృద్ధోఽహం త్వం యువా ధన్వీ సశరః కవచీ రథీ ॥ ౨౦
తథాఽప్యాదాయ వైదేహీం కుశలీ న గమిష్యసి ।
న శక్తస్త్వం బలాద్ధర్తుం వైదేహీం మమ పశ్యతః ॥ ౨౧
హేతుభిర్న్యాయసంయుక్తైః ధ్రువాం వేదశ్రుతీమివ ।
యుధ్యస్వ యది శూరోఽసి ముహూర్తం తిష్ఠ రావణ ॥ ౨౨
శయిష్యసే హతో భూమౌ యథా పూర్వం ఖరస్తథా ।
అసకృత్ సంయుగే యేన నిహతా దైత్యదానవాః ॥ ౨౩
న చిరాచ్చీరవాసాస్త్వాం రామో యుధి వధిష్యతి ।
కిం ను శక్యం మయా కర్తుం గతౌ దూరం నృపాత్మజౌ ॥ ౨౪
క్షిప్రం త్వం నశ్యసే నీచ తయోర్భీతో న సంశయః ।
న హి మే జీవమానస్య నయిష్యసి శుభామిమాం ॥ ౨౫
సీతాం కమలపత్రాక్షీం రామస్య మహిషీం ప్రియాం ।
అవశ్యం తు మయా కార్యం ప్రియం తస్య మహాత్మనః ॥ ౨౬

జీవితేనాపి రామస్య తథా దశరథస్య చ ।
తిష్ఠ తిష్ఠ దశగ్రీవ ముహూర్తం పశ్య రావణ ॥ ౨౭
యుద్ధాతిథ్యం ప్రదాస్యామి యావత్ప్రాణం నిశాచర ।
వృంతాదివ ఫలం త్వాం తు పాతయేయం రథోత్తమాత్ ॥

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచాశస్సర్గః.

అథ ఏకపంచాశస్సర్గః.

ఇత్యుక్తస్య యథాన్యాయం రావణస్య జటాయుషా ।
క్రుద్ధస్యాగ్నినిభాస్సర్వాః రేజుర్వింశతిదృష్టయః ॥ ౧
సంరక్తనయనః కోపాత్ తప్తకాంచనకుండలః ।
రాక్షసేంద్రోఽభిదుద్రావ పతగేంద్రమమర్షణః ॥ ౨
స సంప్రహారస్తుములః తయోస్తస్మిన్ మహావనే ।
బభూవ వాతోద్ధతయోః మేఘయోర్గగనే యథా ॥ ౩
తద్బభూవాద్భుతం యుద్ధం గృధ్రరాక్షసయోస్తదా ।
సపక్షయోర్మాల్యవతోః మహాపర్వతయోరివ ॥ ౪
తతో నాళీకనారాచైః తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః ।
అభ్యవర్షన్మహాఘోరైః గృధ్రరాజం మహాబలః ॥ ౫
స తాని శరజాలాని గృధ్రః పత్రరథేశ్వరః ।
జటాయుః ప్రతిజగ్రాహ రావణాస్త్రాణి సంయుగే ॥ ౬

తస్య తీక్ష్ణనఖాభ్యాం తు చరణాభ్యాం మహాబలః ।
చకార బహుధా గాత్రే వ్రణాన్ పతగసత్తమః ॥ ౭
అథ క్రోధాద్దశగ్రీవః జగ్రాహ దశ మార్గణాన్ ।
మృత్యుదండనిభాన్ ఘోరాన్ శత్రుమర్దనకాంక్షయా ॥ ౮
స తైర్బాణైర్మహావీర్యః పూర్ణముక్తైరజిహ్మగైః ।
బిభేద నిశితైస్తీక్ష్ణైః గృధ్రం ఘోరైశ్శిలీముఖైః ॥ ౯
స రాక్షసరథే పశ్యన్ జానకీం బాష్పలోచనాం ।
అచింతయిత్వా తాన్ బాణాన్ రాక్షసం సమభిద్రవత్ ॥ ౧౦
తతోఽస్య సశరం చాపం ముక్తామణివిభూషితం ।
చరణాభ్యాం మహాతేజాః బభంజ పతగేశ్వరః ॥ ౧౧
తతోఽన్యద్ధనురాదాయ రావణః క్రోధమూర్ఛితః ।
వవర్ష శరవర్షాణి శతశోఽథ సహస్రశః ॥ ౧౨
శరైరావారితస్తస్య సంయుగే పతగేశ్వరః ।
కులాయముపసంప్రాప్తః పక్షీవ ప్రబభౌ తదా ॥ ౧౩
స తాని శరవర్షాణి పక్షాభ్యాం చ విధూయ చ ।
చరణాభ్యాం మహాతేజాః బభంజాస్య మహద్ధనుః ॥ ౧౪
తచ్చాగ్నిసదృశం దీప్తం రావణస్య శరావరం ।
పక్షాభ్యాం స మహావీర్యః వ్యాధునోత్ పతగేశ్వరః ॥ ౧౫
కాంచనోరశ్ఛదాన్ దివ్యాన్ పిశాచవదనాన్ ఖరాన్ ।
తాంశ్చాస్య జవసంపన్నాన్ జఘాన సమరే బలీ ॥ ౧౬

వరం త్రివేణుసంపన్నం కామగం పావకార్చిషం ।
మణిహేమవిచిత్రాంగం బభంజ చ మహారథం ॥ ౧౭
పూర్ణచంద్రప్రతీకాశం ఛత్రం చ వ్యజనైస్సహ ।
పాతయామాస వేగేన గ్రాహిభీ రాక్షసైస్సహ ॥ ౧౮
సారథేశ్చాస్య వేగేన తుండేనైవ మహచ్ఛిరః ।
పునర్వ్యపాహరచ్ఛ్రీమాన్ పక్షిరాజో మహాబలః ॥ ౧౯
స భగ్నధన్వా విరథః హతాశ్వో హతసారథిః ।
అంకేనాదాయ వైదేహీం పపాత భువి రావణః ॥ ౨౦
దృష్ట్వా నిపతితం భూమౌ రావణం భగ్నవాహనం ।
సాధు సాధ్వితి భూతాని గృధ్రరాజమపూజయన్ ॥ ౨౧
పరిశ్రాంతం తు తం దృష్ట్వా జరయా పక్షియూథపం ।
ఉత్పపాత పునర్హృష్టః మైథిలీం గృహ్య రావణః ॥ ౨౨
తం ప్రహృష్టం నిధాయాంకే గచ్ఛంతం జనకాత్మజాం ।
గృధ్రరాజస్సముత్పత్య సమభిద్రుత్య రావణం ॥ ౨౩
సమావార్య మహాతేజాః జటాయురిదమబ్రవీత్ ।
వజ్రసంస్పర్శబాణస్య భార్యాం రామస్య రావణ ॥ ౨౪
అల్పబుద్ధే హరస్యేనాం వధాయ ఖలు రక్షసాం ।
సమిత్రబంధుస్సామాత్యః సబలస్సపరిచ్ఛదః ॥ ౨౫
విషపానం పిబస్యేతత్ పిపాసిత ఇవోదకం ।
అనుబంధమజానంతః కర్మణామవిచక్షణాః ॥ ౨౬

శీఘ్రమేవ వినశ్యంతి యథా త్వం వినశిష్యసి ।
బద్ధస్త్వం కాలపాశేన క్వ గతస్తస్య మోక్ష్యసే ॥ ౨౭
వధాయ బడిశం గృహ్య సామిషం జలజో యథా ।
న హి జాతు దురాధర్షౌ కాకుత్స్థౌ తవ రావణ ॥ ౨౮
ధర్షణం చాశ్రమస్యాస్య క్షమిష్యేతే తు రాఘవౌ ।
యథా త్వయా కృతం కర్మ భీరుణా లోకగర్హితం ॥ ౨౯
తస్కరాచరితో మార్గః నైష వీరనిషేవితః ।
యుధ్యస్వ యది శూరోఽసి ముహూర్తం తిష్ఠ రావణ ॥ ౩౦
శయిష్యసే హతో భూమౌ యథా భ్రాతా ఖరస్తథా ।
పరేతకాలే పురుషః యత్కర్మ ప్రతిపద్యతే ॥ ౩౧
వినాశాయాత్మనో ధర్మ్యం ప్రతిపన్నోఽసి కర్మ తత్ ।
పాపానుబంధో వై యస్య కర్మణః కర్మ కో ను తత్ ॥ ౩౨
కుర్వీత లోకాధిపతిః స్వయంభూర్భగవానపి ।
ఏవముక్త్వా శుభం వాక్యం జటాయుస్తస్య రక్షసః ॥ ౩౩
నిపపాత భృశం పృష్ఠే దశగ్రీవస్య వీర్యవాన్ ।
తం గృహీత్వా నఖైస్తీక్ష్ణైః విదదార సమంతతః ॥ ౩౪
అధిరూఢో గజారోహః యథా స్యాద్దుష్టవారణం ।
విదదార నఖైరస్య తుండం పృష్ఠే సమర్పయన్ ॥ ౩౫
కేశాంశ్చోత్పాటయామాస నఖపక్షముఖాయుధః ।
స తథా గృధ్రరాజేన క్లిశ్యమానో ముహుర్ముహుః ॥ ౩౬

అమర్షాత్స్ఫురితోష్ఠస్సన్ ప్రాకంపత స రావణః ।
స పరిష్వజ్య వైదేహీం వామేనాంకేన రావణః ॥ ౩౭
తలేనాభిజఘానాశు జటాయుం క్రోధమూర్ఛితః ।
జటాయుస్తమభిక్రమ్య తుండేనాస్య ఖగాధిపః ॥ ౩౮
వామబాహూన్ దశ తదా వ్యపాహరదరిందమః ।
సంఛిన్నబాహోస్సద్యైవ బాహవస్సహసాఽభవన్ ॥ ౩౯
విషజ్వాలావలీయుక్తాః వల్మీకాదివ పన్నగాః ।
తతః క్రోధాద్దశగ్రీవః సీతాముత్సృజ్య రావణః ॥ ౪౦
ముష్టిభ్యాం చరణాభ్యాం చ గృధ్రరాజమపోథయత్ ।
తతో ముహూర్తం సంగ్రామః బభూవాతులవీర్యయోః ॥ ౪౧
రాక్షసానాం చ ముఖ్యస్య పక్షిణాం ప్రవరస్య చ ।
తస్య వ్యాయచ్ఛమానస్య రామస్యార్థే స రావణః ॥ ౪౨
పక్షౌ పార్శ్వౌ చ పాదౌ చ ఖడ్గముద్ధృత్య సోఽచ్ఛినత్ ।
స ఛిన్నపక్షస్సహసా రక్షసా రౌద్రకర్మణా ॥ ౪౩
నిపపాత హతో గృధ్రః ధరణ్యామల్పజీవితః ।
తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ క్షతజార్ద్రం జటాయుషం ॥ ౪౪
అభ్యధావత వైదేహీ స్వబంధుమివ దుఃఖితా ।

తం నీలజీమూతనికాశకల్పం
సుపాండురోరస్కముదారవీర్యం ।
దదర్శ లంకాధిపతిః పృథివ్యాం
జటాయుషం శాంతమివాగ్నిదావం ॥ ౪౫

తతస్తు తం పత్రరథం మహీతలే
నిపాతితం రావణవేగమర్దితం ।
పునః పరిష్వజ్య శశిప్రభాననా
రురోద సీతా జనకాత్మజా తదా ॥ ౪౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకపంచాశస్సర్గః.

అథ ద్విపంచాశస్సర్గః.

తమల్పజీవితం గృధ్రం స్ఫురంతం రాక్షసాధిపః ।
దదర్శ భూమౌ పతితం సమీపే రాఘవాశ్రమాత్ ॥ ౧
సా తు తారాధిపముఖీ రావణేన సమీక్ష్య తం ।
గృధ్రరాజం వినిహతం విలలాప సుదుఃఖితా ॥ ౨
ఆలింగ్య గృధ్రం నిహతం రావణేన బలీయసా ।
విలలాప సుదుఃఖార్తా సీతా శశినిభాననా ॥ ౩
నిమిత్తం లక్షణజ్ఞానం శకునిస్వరదర్శనం ।
అవశ్యం సుఖదుఃఖేషు నరాణాం ప్రతిదృశ్యతే ॥ ౪
నూనం రామ న జానాసి మహద్వ్యసనమాత్మనః ।
ధావంతి నూనం కాకుత్స్థం మదర్థం మృగపక్షిణః ॥ ౫
అయం హి పాపచారేణ మాం త్రాతుమభిసంగతః ।
శేతే వినిహతో భూమౌ మమాభాగ్యాద్విహంగమః ॥ ౬

త్రాహి మామద్య కాకుత్స్థ లక్ష్మణేతి వరాంగనా ।
సుసంత్రస్తా సమాక్రందత్ శృణ్వతాం తు యథాఽంతికే ॥ ౭
తాం క్లిష్టమాల్యాభరణాం విలపంతీమనాథవత్ ।
అభ్యధావత వైదేహీం రావణో రాక్షసాధిపః ॥ ౮
తాం లతామివ వేష్టంతీం ఆలింగంతీం మహాద్రుమాన్ ।
ముంచ ముంచేతి బహుశః ప్రవదన్ రాక్షసాధిపః ॥ ౯
క్రోశంతీం రామ రామేతి రామేణ రహితాం వనే ।
జీవితాంతాయ కేశేషు జగ్రాహాంతకసంనిభః ॥ ౧౦
ప్రధర్షితాయాం సీతాయాం బభూవ సచరాచరం ।
జగత్ సర్వమమర్యాదం తమసాఽంధేన సంవృతం ॥ ౧౧
న వాతి మారుతస్తత్ర నిష్ప్రభోఽభూద్దివాకరః ।
దృష్ట్వా సీతాం పరామృష్టాం దీనాం దివ్యేన చక్షుషా ॥ ౧౨
కృతం కార్యమితి శ్రీమాన్ వ్యాజహార పితామహః ।
ప్రహృష్టా వ్యథితాశ్చాసన్ సర్వే తే పరమర్షయః ॥ ౧౩
దృష్ట్వా సీతాం పరామృష్టాం దండకారణ్యవాసినః ।
రావణస్య వినాశం చ ప్రాప్తం బుద్ధ్వా యదృచ్ఛయా ॥ ౧౪
స తు తాం రామరామేతి రుదంతీం లక్ష్మణేతి చ ।
జగామాదాయ చాకాశం రావణో రాక్షసేశ్వరః ॥ ౧౫
తప్తాభరణవర్ణాంగీ పీతకౌశేయవాసినీ ।
రరాజ రాజపుత్రీ తు విద్యుత్ సౌదామినీ యథా ॥ ౧౬

ఉద్ధూతేన చ వస్త్రేణ తస్యాః పీతేన రావణః ।
అధికం ప్రతిబభ్రాజ గిరిర్దీప్త ఇవాగ్నినా ॥ ౧౭
తస్యాః పరమకల్యాణ్యాః తామ్రాణి సురభీణి చ ।
పద్మపత్రాణి వైదేహ్యాః అభ్యకీర్యంత రావణం ॥ ౧౮
తస్యాః కౌశేయముద్ధూతం ఆకాశే కనకప్రభం ।
బభౌ చాదిత్యరాగేణ తామ్రమభ్రమివాతపే ॥ ౧౯
తస్యాస్తత్ సునసం వక్త్రం ఆకాశే రావణాంకగం ।
న రరాజ వినా రామం వినాళమివ పంకజం ॥ ౨౦
బభూవ జలదం నీలం భిత్వా చంద్ర ఇవోదితః ।
సులలాటం సుకేశాంతం పద్మగర్భాభమవ్రణం ॥ ౨౧
శుక్లైస్సువిమలైర్దంతైః ప్రభావద్భిరలంకృతం ।
తస్యాస్తద్విమలం వక్త్రం ఆకాశే రావణాంకగం ॥ ౨౨
రుదితం వ్యపమృష్టాస్రం చంద్రవత్ ప్రియదర్శనం ।
సునాసం చారుతామ్రోష్ఠం ఆకాశే హాటకప్రభం ॥ ౨౩
రాక్షసేన సమాధూతం తస్యాస్తద్వదనం శుభం ।
శుశుభే న వినా రామం దివా చంద్ర ఇవోదితః ॥ ౨౪
సా హేమవర్ణా నీలాంగం మైథిలీ రాక్షసాధిపం ।
శుశుభే కాంచనీ కాంచీ నీలం మణిమివాశ్రితా ॥ ౨౫
సా పద్మగౌరీ హేమాభా రావణం జనకాత్మజా ।
విద్యుద్ఘనమివావిశ్య శుశుభే తప్తభూషణా ॥ ౨౬

తరుప్రవాళరక్తా సా నీలాంగం రాక్షసేశ్వరం ।
ప్రాశోభయత వైదేహీ గజం కక్ష్యేవ కాంచనీ ॥ ౨౭
తస్యా భూషణఘోషేణ వైదేహ్యా రాక్షసాధిపః ।
బభౌ స చపలో నీలః సఘోష ఇవ తోయదః ॥ ౨౮
ఉత్తమాంగాచ్చ్యుతా తస్యాః పుష్పవృష్టిస్సమంతతః ।
సీతాయా హ్రియమాణాయాః పపాత ధరణీతలే ॥ ౨౯
సా తు రావణవేగేన పుష్పవృష్టిస్సమంతతః ।
సమాధూతా దశగ్రీవం పునరేవాభ్యవర్తత ॥ ౩౦
అభ్యవర్తత పుష్పాణాం ధారా వైశ్రవణానుజం ।
నక్షత్రమాలా విమలా మేరుం నగమివోన్నతం ॥ ౩౧
చరణాన్నూపురం భ్రష్టం వైదేహ్యా రత్నభూషితం ।
విద్యున్మండలసంకాశం పపాత మధురస్వనం ॥ ౩౨
తరుప్రవాళరక్తా సా నీలాంగం రాక్షసేశ్వరం ।
ప్రాశోభయత వైదేహీ గజం కక్ష్యేవ కాంచనీ ॥ ౩౩
తాం మహోల్కామివాకాశే దీప్యమానాం స్వతేజసా ।
జహారాకాశమావిశ్య సీతాం వైశ్రవణానుజః ॥ ౩౪
తస్యాస్తాన్యగ్నివర్ణాని భూషణాని మహీతలే ।
సఘోషాణ్యవకీర్యంత క్షీణాస్తారా ఇవాంబరాత్ ॥ ౩౫
తస్యాస్స్తనాంతరాద్భ్రష్టః హారస్తారాధిపద్యుతిః ।
వైదేహ్యా నిపతన్ భాతి గంగేవ గగనాచ్చ్యుతా ॥ ౩౬

ఉత్పన్నవాతాభిహతాః నానాద్విజగణాయుతాః ।
మా భైరితి విధూతాగ్రాః వ్యాజహ్రురివ పాదపాః ॥ ౩౭
నళిన్యో ధ్వస్తకమలాః త్రస్తమీనజలేచరాః ।
సఖీమివ గతోచ్ఛ్వాసాం అన్వశోచంత మైథిలీం ॥ ౩౮
సమంతాదభిసంపత్య సింహవ్యాఘ్రమృగద్విజాః ।
అన్వధావంస్తదా రోషాత్ సీతాం ఛాయానుగామినః ॥ ౩౯
జలప్రపాతాస్రముఖాః శృంగైరుచ్ఛ్రితబాహుభిః ।
సీతాయాం హ్రియమాణాయాం విక్రోశంతీవ పర్వతాః ॥ ౪౦
హ్రియమాణాం తు వైదేహీం దృష్ట్వా దీనో దివాకరః ।
ప్రతిధ్వస్తప్రభః శ్రీమాన్ ఆసీత్ పాండరమండలః ॥ ౪౧
నాస్తి ధర్మః కుతస్సత్యం నార్జవం నానృశంసతా ।
యత్ర రామస్య వైదేహీం భార్యాం హరతి రావణః ॥ ౪౨
ఇతి సర్వాణి భూతాని గణశః పర్యదేవయన్ ।
విత్రస్తకా దీనముఖాః రురుదుర్మృగపోతకాః ॥ ౪౩
ఉద్వీక్ష్యోద్వీక్ష్య నయనైః ఆస్రపాతావిలేక్షణాః ।
సుప్రవేపితగాత్రాశ్చ బభూవుర్వనదేవతాః ॥ ౪౪
విక్రోశంతీం దృఢం సీతాం దృష్ట్వా దుఃఖం తథా గతాం ।
తాం తు లక్ష్మణ రామేతి క్రోశంతీం మధురస్వరం ॥ ౪౫
అవేక్షమాణాం బహుశః వైదేహీం ధరణీతలం ।
స తామాకులకేశాంతాం విప్రమృష్టవిశేషకాం ॥ ౪౬

జహారాత్మవినాశాయ దశగ్రీవో మనస్వినీం ।
తతస్తు సా చారుదతీ శుచిస్మితా
వినాకృతా బంధుజనేన మైథిలీ ।
అపశ్యతీ రాఘవలక్ష్మణావుభౌ
వివర్ణవక్త్రా భయభారపీడితా ॥ ౪౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యాకాండే-ద్విపంచాశస్సర్గః.

అథ త్రిపంచాశస్సర్గః.

ఖముత్పతంతం తం దృష్ట్వా మైథిలీ జనకాత్మజా ।
దుఃఖితా పరమోద్విగ్నా భయే మహతి వర్తినీ ॥ ౧
రోషరోదనతామ్రాక్షీ భీమాక్షం రాక్షసాధిపం ।
రుదంతీ కరుణం సీతా హ్రియమాణేదమబ్రవీత్ ॥ ౨
న వ్యపత్రపసే నీచ కర్మణాఽనేన రావణ ।
జ్ఞాత్వా విరహితాం యన్మాం చోరయిత్వా పలాయసే ॥ 3
త్వయైవ నూనం దుష్టాత్మన్ భీరుణా హర్తుమిచ్ఛతా ।
మమాపవాహితో భర్తా మృగరూపేణ మాయయా ॥ ౪
యో హి మాముద్యతస్త్రాతుం సోఽప్యయం వినిపాతితః ।
గృధ్రరాజః పురాణోఽసౌ శ్వశురస్య సఖా మమ ॥ ౫
పరమం ఖలు తే వీర్యం దృశ్యతే రాక్షసాధమ ।
విశ్రావ్య నామధేయం హి యుద్ధే నాస్మి జితా త్వయా ॥ ౬

ఈదృశం గర్హితం కర్మ కథం కృత్వా న లజ్జసే ।
స్త్రియాశ్చ హరణం నీచ రహితే తు పరస్య చ ॥ ౭
కథయిష్యంతి లోకేషు పురుషాః కర్మ కుత్సితం ।
సునృశంసమధర్మిష్ఠం తవ శౌండీర్యమానినః ॥ ౮
ధిక్తే శౌర్యం చ సత్త్వం చ యత్త్వం కథితవాంస్తదా ।
కులాక్రోశకరం లోకే ధిక్తే చారిత్రమీదృశం ॥ ౯
కిం కర్తుం శక్యమేవం హి యజ్జవేనైవ ధావసి ।
ముహూర్తమపి తిష్ఠస్వ న జీవన్ ప్రతియాస్యసి ॥ ౧౦
న హి చక్షుష్పథం ప్రాప్య తయోః పార్థివపుత్రయోః ।
ససైన్యోఽపి సమర్థస్త్వం ముహూర్తమపి జీవితుం ॥ ౧౧
న త్వం తయోశ్శరస్పర్శం సోఢుం శక్తః కథంచన ।
వనే ప్రజ్వలితస్యేవ స్పర్శమగ్నేర్విహంగమః ॥ ౧౨
సాధు కుర్వాత్మనః పథ్యం సాధు మాం ముంచ రావణ ।
మత్ప్రధర్షణరుష్టో హి భ్రాత్రా సహ పతిర్మమ ॥ ౧౩
విధాస్యతి వినాశాయ త్వం మాం యది న ముంచసి ।
యేన త్వం వ్యవసాయేన బలాన్మాం హర్తుమిచ్ఛసి ॥ ౧౪
వ్యవసాయస్స తే నీచ భవిష్యతి నిరర్థకః ।
న హ్యహం తమపశ్యంతీ భర్తారం విబుధోపమం ॥ ౧౫
ఉత్సహే శత్రువశగా ప్రాణాన్ ధారయితుం చిరం ।
న నూనం చాత్మనః శ్రేయః పథ్యం వా సమవేక్షసే ॥ ౧౬

మృత్యుకాలే యథా మర్త్యః విపరీతాని సేవతే ।
ముమూర్షూణాం హి సర్వేషాం యత్పథ్యం తన్న రోచతే ॥
పశ్యామ్యద్య హి కంఠే త్వాం కాలపాశావపాశితం ।
యథా చాస్మిన్ భయస్థానే న బిభేషి దశానన ॥ ౧౮
వ్యక్తం హిరణ్మయాన్ హి త్వం సంపశ్యసి మహీరుహాన్ ।
నదీం వైతరణీం ఘోరాం రుధిరౌఘనివాసినీం ॥ ౧౯
అసిపత్రవనం చైవ భీమం పశ్యసి రావణ ।
తప్తకాంచనపుష్పాం చ వైడూర్యప్రవరచ్ఛదాం ॥ ౨౦
ద్రక్ష్యసే శాల్మలీం తీక్ష్ణాం ఆయసైః కంటకైశ్చితాం ।
న హి త్వమీదృశం కృత్వా తస్యాలీకం మహాత్మనః ॥ ౨౧
ధరితుం శక్ష్యసి చిరం విషం పీత్వేవ నిర్ఘృణః ।
బద్ధస్త్వం కాలపాశేన దుర్నివారేణ రావణ ॥ ౨౨
క్వ గతో లప్స్యసే శర్మ భర్తుర్మమ మహాత్మనః ।
నిమేషాంతరమాత్రేణ వినా భ్రాత్రా మహావనే ॥ ౨౩
రాక్షసా నిహతా యేన సహస్రాణి చతుర్దశ ।
స కథం రాఘవో వీరః సర్వాస్త్రకుశలో బలీ ॥ ౨౪
న త్వాం హన్యాచ్ఛరైస్తీక్ష్ణైః ఇష్టభార్యాపహారిణం ।
ఏతచ్చాన్యచ్చ పరుషం వైదేహీ రావణాంకగా ॥ ౨౫
భయశోకసమావిష్టా కరుణం విలలాప హ ।

తథా భృశార్తాం బహు చైవ భాషిణీం
విలాపపూర్వం కరుణం చ భామినీం ।
జహార పాపః కరుణం వివేష్టతీం
నృపాత్మజామాగతగాత్రవేపథుం ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రిపంచాశస్సర్గః.

అథ చతుఃపంచాశస్సర్గః.

హ్రియమాణా తు వైదేహీ కంచిన్నాథమపశ్యతీ ।
దదర్శ గిరిశృంగస్థాన్ పంచ వానరపుంగవాన్ ॥ ౧
తేషాం మధ్యే విశాలాక్షీ కౌశేయం కనకప్రభం ।
ఉత్తరీయం వరారోహా శుభాన్యాభరణాని చ ॥ ౨
ముమోచ యది రామాయ శంసేయురితి మైథిలీ ।
వస్త్రముత్సృజ్య తన్మధ్యే నిక్షిప్తం సహభూషణం ॥ ౩
సంభ్రమాత్తు దశగ్రీవః తత్కర్మ న స బుద్ధవాన్ ।
పింగాక్షాస్తాం విశాలాక్షీం నేత్రైరనిమిషైరివ ॥ ౪
విక్రోశంతీం తథా సీతాం దదృశుర్వానరర్షభాః ।
స చ పంపామతిక్రమ్య లంకామభిముఖః పురీం ॥ ౫
జగామ రుదతీం గృహ్య వైదేహీం రాక్షసేశ్వరః ।
తాం జహార సుసంహృష్టః రావణో మృత్యుమాత్మనః ॥ ౬

ఉత్సంగేనైవ భుజగీం తీక్ష్ణదంష్ట్రాం మహావిషాం ।
వనాని సరితశ్శైలాన్ సరాంసి చ విహాయసా ॥ ౭
స క్షిప్రం సమతీయాయ శరశ్చాపాదివ చ్యుతః ।
తిమినక్రనికేతం తు వరుణాలయమక్షయం ॥ ౮
సరితాం శరణం గత్వా సమతీయాయ సాగరం ।
సంభ్రమాత్ పరివృత్తోర్మీ రుద్ధమీనమహోరగః ॥ ౯
వైదేహ్యాం హ్రియమాణాయాం బభూవ వరుణాలయః ।
అంతరిక్షగతా వాచః ససృజుశ్చారణాస్తదా ॥ ౧౦
ఏతదంతో దశగ్రీవః ఇతి సిద్ధాస్తదాఽబ్రువన్ ।
స తు సీతాం వివేష్టంతీం అంకేనాదాయ రావణః ॥ ౧౧
ప్రవివేశ పురీం లంకాం రూపిణీం మృత్యుమాత్మనః ।
సోఽభిగమ్య పురీం లకాం సువిభక్తమహాపథాం ॥ ౧౨
సంరోధకక్ష్యాబహుళం స్వమంతఃపురమావిశత్ ।
తత్ర తామసితాపాంగాం శోకమోహపరాయణాం ॥ ౧౩
నిదధే రావణస్సీతాం మయో మాయామివ స్త్రియాం ।
అబ్రవీచ్చ దశగ్రీవః పిశాచీర్ఘోరదర్శనాః ॥ ౧౪
యథా నేమాం పుమాన్ స్త్రీ వా సీతాం పశ్యత్యసంమతః ।
ముక్తామణిసువర్ణాని వస్త్రాణ్యాభరణాని చ ॥ ౧౫
యద్యదిచ్ఛేత్తదేవాస్యాః దేయం మచ్ఛందతో యథా ।
యా చ వక్ష్యతి వైదేహీం వచనం కించిదప్రియం ॥ ౧౬

అజ్ఞానాద్యది వా జ్ఞానాత్ న తస్యా జీవితం ప్రియం ।
తథోక్త్వా రాక్షసీస్తాస్తు రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాన్ ॥ ౧౭
నిష్క్రమ్యాంతఃపురాత్తస్మాత్ కిం కృత్యమితి చింతయన్ ।
దదర్శాష్టౌ మహావీర్యాన్ రాక్షసాన్ పిశితాశనాన్ ॥ ౧౮
స తాన్ దృష్ట్వా మహావీర్యః వరదానేన మోహితః ।
ఉవాచైతానిదం వాక్యం ప్రశస్య బలవీర్యతః ॥ ౧౯
నానాప్రహరణాః క్షిప్రం ఇతో గచ్ఛత సత్వరాః ।
జనస్థానం హతస్థానం భూతపూర్వం ఖరాలయం ॥ ౨౦
తతోఽప్యతాం జనస్థానే శూన్యే నిహతరాక్షసే ।
పౌరుషం బలమాశ్రిత్య త్రాసముత్సృజ్య దూరతః ॥ ౨౧
బలం హి సుమహద్యన్మే జనస్థానే నివేశితం ।
సదూషణఖరం యుద్ధే హతం రామేణ సాయకైః ॥ ౨౨
తత్ర క్రోధో మమామర్షాత్ ధైర్యస్యోపరి వర్తతే ।
వైరం చ సుమహజ్జాతం రామం ప్రతి సుదారుణం ॥ ౨౩
నిర్యాతయితుమిచ్ఛామి తచ్చ వైరమహం రిపోః ।
న హి లప్స్యామ్యహం నిద్రాం అహత్వా సంయుగే రిపుం ॥
తం త్విదానీమహం హత్వా ఖరదూషణఘాతినం ॥
రామం శర్మోపలప్స్యామి ధనం లబ్ధ్వేవ నిర్ధనః ॥ ౨౪
జనస్థానే వసద్భిస్తు భవద్భి రామమాశ్రితా ।
ప్రవృత్తిరుపనేతవ్యా కిం కరోతీతి తత్త్వతః ॥ ౨౫

అప్రమాదాచ్చ గంతవ్యం సర్వైరపి నిశాచరైః ।
కర్తవ్యశ్చ సదా యత్నః రాఘవస్య వధం ప్రతి ॥ ౨౭
యుష్మాకం చ బలజ్ఞోఽహం బహుశో రణమూర్ధని ।
అతశ్చాస్మిన్ జనస్థానే మయా యూయం నియోజితాః ॥ ౨౮

తతః ప్రియం వాక్యముపేత్య రాక్షసాః
మహార్థమష్టావభివాద్య రావణం ।
విహాయ లంకాం సహితాః ప్రతస్థిరే
యతో జనస్థానమలక్ష్యదర్శనాః ॥ ౨౯

తతస్తు సీతాముపలభ్య రావణః
సుసంప్రహృష్టః పరిగృహ్య మైథిలీం ।
ప్రసజ్య రామేణ చ వైరముత్తమం
బభూవ మోహాన్ముదితస్స రాక్షసః ॥ 30

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుఃపంచాశస్సర్గః.

అథ పంచపంచాశస్సర్గః.

సందిశ్య రాక్షసాన్ ఘోరాన్ రావణోఽష్టౌ మహాబలాన్ ।
ఆత్మానం బుద్ధివైక్లబ్యాత్ కృతకృత్యమమన్యత ॥ ౧
స చింతయానో వైదేహీం కామబాణసమర్పితః ।
ప్రవివేశ గృహం రమ్యం సీతాం ద్రష్టుమభిత్వరన్ ॥ ౨

స ప్రవిశ్య తు తద్వేశ్మ రావణో రాక్షసాధిపః ।
అపశ్యద్రాక్షసీమధ్యే సీతాం శోకపరాయణాం ॥ ౩
అశ్రుపూర్ణముఖీం దీనాం శోకభారాభిపీడితాం ।
వాయువేగైరివాక్రాంతాం మజ్జంతీం నావమర్ణవే ॥ ౪
మృగయూథపరిభ్రష్టాం మృగీం శ్వభిరివావృతాం ।
అధోముఖముఖీం సీతాం అభ్యేత్య చ నిశాచరః ॥ ౫
తాం తు శోకపరాం దీనాం అవశాం రాక్షసాధిపః ।
స బలాద్దర్శయామాస గృహం దేవగృహోపమం ॥ ౬
హర్మ్యప్రాసాదసంబాధం స్త్రీసహస్రనిషేవితం ।
నానాపక్షిగణైర్జుష్టం నానారత్నసమన్వితం ॥ ౭
కాంచనైస్తాపనీయైశ్చ స్ఫాటికై రాజతైరపి ।
వజ్రవైడూర్యచిత్రైశ్చ స్తంభైర్దృష్టిమనోహరైః ॥ ౮
దివ్యదుందుభినిర్హ్రాదం తప్తకాంచనతోరణం ।
సోపానం కాంచనం చిత్రం ఆరురోహ తయా సహ ॥ ౯
దాంతికా రాజతాశ్చైవ గవాక్షాః ప్రియదర్శనాః ।
హేమజాలావృతాశ్చాసన్ తత్ర ప్రాసాదపంక్తయః ॥ ౧౦
సుధామణివిచిత్రాణి భూమిభాగాని సర్వశః ।
దశగ్రీవః స్వభవనే ప్రాదర్శయత మైథిలీం ॥ ౧౧
దీర్ఘికాః పుష్కరిణ్యశ్చ నానావృక్షసమన్వితాః ।
రావణో దర్శయామాస సీతాం శోకపరాయణాం ॥ ౧౨

దర్శయిత్వా తు వైదేహ్యాః కృత్స్నం తద్భవనోత్తమం ।
ఉవాచ వాక్యం పాపాత్మా సీతాం లోభితుమిచ్ఛయా ॥ ౧౩
దశ రాక్షసకోట్యశ్చ ద్వావింశతిరథాపరాః ।
తేషాం ప్రభురహం సీతే సర్వేషాం భీమకర్మణాం ॥ ౧౪
వర్జయిత్వా జరావృద్ధాన్ బాలాంశ్చ రజనీచరాన్ ।
సహస్రమేకమేకస్య మమ కార్యపురస్సరం ॥ ౧౫
యదిదం రాజతంత్రం మే త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం ।
జీవితం చ విశాలాక్షి త్వం మే ప్రాణైర్గరీయసీ ॥ ౧౬
బహూనాం స్త్రీసహస్రాణాం మమ యోఽసౌ పరిగ్రహః ।
తాసాం త్వమీశ్వరా సీతే మమ భార్యా భవ ప్రియే ॥ ౧౭
సాధు కిం తేఽన్యయా బుద్ధ్యా రోచయస్వ వచో మమ ।
భజస్వ మాఽభితప్తస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి ॥ ౧౮
పరిక్షిప్తా సహస్రేణ లంకేయం శతయోజనా ।
నేయం ధర్షయితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః ॥ ౧౯
న దేవేషు న యక్షేషు న గంధర్వేషు పక్షిషు ।
అహం పశ్యామి లోకేషు యో మే వీర్యసమో భవేత్ ॥ ౨౦
రాజ్యభ్రష్టేన దీనేన తాపసేన గతాయుషా ।
కిం కరిష్యసి రామేణ మానుషేణాల్పతేజసా ॥ ౨౧
భజస్వ సీతే మామేవ భర్తాఽహం సదృశస్తవ ।
యౌవనం హ్యధ్రువం భీరు రమస్వేహ మయా సహ ॥ ౨౨

దర్శనే మా కృథా బుద్ధిం రాఘవస్య వరాననే ।
కాఽస్య శక్తిరిహాగంతుం అపి సీతే మనోరథైః ॥ ౨౩
న శక్యో వాయురాకాశే పాశైర్బద్ధుం మహాజవః ।
దీప్యమానస్య వాఽప్యగ్నేః గ్రహీతుం విమలాం శిఖాం ॥ ౨౪
త్రయాణామపి లోకానాం న తం పశ్యామి శోభనే ।
విక్రమేణ నయేద్యస్త్వాం మద్బాహుపరిపాలితాం ॥ ౨౫
లంకాయాం సుమహద్రాజ్యం ఇదం త్వమనుపాలయ ।
త్వత్ప్రేష్యా మద్విధాశ్చైవ దేవాశ్చాపి చరాచరాః ॥ ౨౬
అభిషేకోదకక్లిన్నా తుష్టా చ రమయస్వ మాం ।
దుష్కృతం యత్పురా కర్మ వనవాసేన తద్గతం ॥ ౨౭
యశ్చ తే సుకృతో ధర్మః తస్యేహ ఫలమాప్నుహి ।
ఇహ మాల్యాని సర్వాణి దివ్యగంధాని మైథిలి ॥ ౨౮
భూషణాని చ ముఖ్యాని సేవస్వ చ మయా సహ ।
పుష్పకం నామ సుశ్రోణి భ్రాతుర్వైశ్రవణస్య మే ॥ ౨౯
విమానం సూర్యసంకాశం తరసా నిర్జితం మయా ।
విశాలం రమణీయం చ తద్విమానమనుత్తమం ॥ ౩౦
తత్ర సీతే మయా సార్ధం విహరస్వ యథాసుఖం ।
వదనం పద్మసంకాశం విమలం చారుదర్శనం ॥ ౩౧
శోకార్తం తు వరారోహే న భ్రాజతి వరాననే ।
ఏవం వదతి తస్మిన్ సా వస్త్రాంతేన వరాంగనా ॥ ౩౨

పిధాయేందునిభం సీతా ముఖమశ్రూణ్యవర్తయత్ ।
ధ్యాయంతీం తామివాస్వస్థాం దీనాం చింతాహతప్రభాం ॥ ౩౩
ఉవాచ వచనం పాపః రావణో రాక్షసేశ్వరః ।
అలం వ్రీడేన వైదేహి ధర్మలోపకృతేన చ ॥ ౩౪
ఆర్షోఽయం దైవనిష్యందః యస్త్వామభిగమిష్యతి ।
ఏతౌ పాదౌ మయా స్నిగ్ధౌ శిరోభిః పరిపీడితౌ ॥ ౩౫
ప్రసాదం కురు మే క్షిప్రం వశ్యో దాసోఽహమస్మి తే ।
ఇమాః శూన్యా మయా వాచః శుష్యమాణేన భాషితాః ॥ ౩౬
న చాపి రావణః కాంచిత్ మూర్ధ్నా స్త్రీం ప్రణమేత హ ।
ఏవముక్త్వా దశగ్రీవః మైథిలీం జనకాత్మజాం ॥ ౩౭
కృతాంతవశమాపన్నః మమేయమితి మన్యతే ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-పంచపంచాశస్సర్గః.

అథ షట్పంచాశస్సర్గః.

సా తథోక్తా తు వైదేహీ నిర్భయా శోకకర్శితా ।
తృణమంతరతః కృత్వా రావణం ప్రత్యభాషత ॥ ౧
రాజా దశరథో నామ ధర్మసేతురివాచలః ।
సత్యసంధః పరిజ్ఞాతః యస్య పుత్రస్స రాఘవః ॥ ౨
రామో నామ స ధర్మాత్మా త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః ।
దీర్ఘబాహుర్విశాలాక్షః దైవతం హి పతిర్మమ ॥ ౩

ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతః సింహస్కంధో మహాద్యుతిః ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా యస్తే ప్రాణాన్ హరిష్యతి ॥ ౪
ప్రత్యక్షం యద్యహం తస్య త్వయా స్యాం ధర్షితా బలాత్ ।
శయితా త్వం హతస్సంఖ్యే జనస్థానే యథా ఖరః ॥ ౫
య ఏతే రాక్షసాః ప్రోక్తాః ఘోరరూపా మహాబలాః ।
రాఘవే నిర్విషాస్సర్వే సుపర్ణే పన్నగా యథా ॥ ౬
తస్య జ్యావిప్రముక్తాస్తే శరాః కాంచనభూషణాః ।
శరీరం విధమిష్యంతి గంగాకూలమివోర్మయః ॥ ౭
అసురైర్వా సురైర్వా త్వం యద్యవధ్యోఽసి రావణ ।
ఉత్పాద్య సుమహద్వైరం జీవంస్తస్య న మోక్ష్యసే ॥ ౮
స తే జీవితశేషస్య రాఘవోఽంతకరో బలీ ।
పశోర్యూపగతస్యేవ జీవితం తవ దుర్లభం ॥ ౯
యది పశ్యేత్ స రామస్త్వాం రోషదీప్తేన చక్షుషా ।
రక్షస్త్వమద్య నిర్దగ్ధః గచ్ఛేస్సద్యః పరాభవం ॥ ౧౦
యశ్చంద్రం నభసో భూమౌ పాతయేన్నాశయేత వా ।
సాగరం శోషయేద్వాఽపి స సీతాం మోచయేదిహ ॥ ౧౧
గతాయుస్త్వం గతశ్రీకః గతసత్త్వో గతేంద్రియః ।
లంకా వైధవ్యసంయుక్తా త్వత్కృతేన భవిష్యతి ॥ ౧౨
న తే పాపమిదం కర్మ సుఖోదర్కం భవిష్యతి ।
యాఽహం నీతా వినా భావం పతిపార్శ్వాత్ త్వయా వనే ॥

స హి దైవతసంయుక్తః మమ భర్తా మహాద్యుతిః ।
నిర్భయో వీర్యమాశ్రిత్య శూన్యే వసతి దండకే ॥ ౧౪
స తే దర్పం బలం వీర్యం ఉత్సేకం చ తథావిధం ।
అపనేష్యతి గాత్రేభ్యః శరవర్షేణ సంయుగే ॥ ౧౫
యదా వినాశో భూతానాం దృశ్యతే కాలచోదితః ।
తదా కార్యే ప్రమాద్యంతి నరాః కాలవశం గతాః ॥ ౧౬
మాం ప్రధృష్య స తే కాలః ప్రాప్తోఽయం రాక్షసాధమ ।
ఆత్మనో రాక్షసానాం చ వధాయాంతఃపురస్య చ ॥ ౧౭
న శక్యా యజ్ఞమధ్యస్థా వేదిః స్రుగ్భాండమండితా ।
ద్విజాతిమంత్రపూతా చ చండాలేనావమర్దితుం ॥ ౧౮
తథాఽహం ధర్మనిత్యస్య ధర్మపత్నీ పతివ్రతా ।
త్వయా స్ప్రష్టుం న శక్యాఽస్మి రాక్షసాధమ పాపినా ॥ ౧౯
క్రీడంతీ రాజహంసేన పద్మషండేషు నిత్యదా ।
హంసీ సా తృణషండస్థం కథం పశ్యేత మద్గుకం ॥ ౨౦
ఇదం శరీరం నిస్సంజ్ఞం బంధ వా ఖాదయస్వ వా ।
నేదం శరీరం రక్ష్యం మే జీవితం వాఽపి రాక్షస ॥ ౨౧
న తు శక్ష్యామ్యుపక్రోశం పృథివ్యాం దాతుమాత్మనః ।
ఏవముక్త్వా తు వైదేహీ క్రోధాత్ సుపరుషం వచః ॥ ౨౨
రావణం మైథిలీ తత్ర పునర్నోవాచ కించన ।
సీతాయా వచనం శ్రుత్వా పరుషం రోమహర్షణం ॥ ౨౩

ప్రత్యువాచ తతస్సీతాం భయసందర్శనం వచః ।
శృణు మైథిలి మద్వాక్యం మాసాన్ ద్వాదశ భామిని ॥ ౨౪
కాలేనానేన నాభ్యేషి యది మాం చారుహాసిని ।
తతస్త్వాం ప్రాతరాశార్థం సూదాశ్ఛేత్స్యంతి లేశశః ॥ ౨౫
ఇత్యుక్త్వా పరుషం వాక్యం రావణశ్శత్రురావణః ।
రాక్షసీశ్చ తతః క్రుద్ధః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౬
శీఘ్రమేవ హి రాక్షస్యః వికృతా ఘోరదర్శనాః ।
దర్పమస్యా వినేష్యధ్వం మాంసశోణితభోజనాః ॥ ౨౭
వచనాదేవ తాస్తస్య సుఘోరా రాక్షసీగణాః ।
కృతప్రాంజలయో భూత్వా మైథిలీం పర్యవారయన్ ॥ ౨౮
స తాః ప్రోవాచ రాజా తు రావణో ఘోరదర్శనః ।
ప్రచాల్య చరణోత్కర్షైః దారయన్నివ మేదినీం ॥ ౨౯
అశోకవనికామధ్యే మైథిలీ నీయతామియం ।
తత్రేయం రక్ష్యతాం గూఢం యుష్మాభిః పరివారితా ॥ ౩౦
తత్రైనాం తర్జనైర్ఘోరైః పునస్సాంత్వైశ్చ మైథిలీం ।
ఆనయధ్వం వశం సర్వాః వన్యాం గజవధూమివ ॥ ౩౧
ఇతి ప్రతిసమాదిష్టాః రాక్షస్యో రావణేన తాః ।
అశోకవనికాం జగ్ముః మైథిలీం ప్రతిగృహ్య తు ॥ ౩౨
సర్వకాలఫలైర్వృక్షైః నానాపుష్పఫలైర్వృతాం ।
సర్వకాలమదైశ్చాపి ద్విజైస్సముపసేవితాం ॥ ౩౩

సా తు శోకపరీతాంగీ మైథిలీ జనకాత్మజా ।
రాక్షసీవశమాపన్నా వ్యాఘ్రీణాం హరిణీ యథా ॥ ౩౪
శోకేన మహతా గ్రస్తా మైథిలీ జనకాత్మజా ।
న శర్మ లభతే భీరుః పాశబద్ధా మృగీ యథా ॥ ౩౫

న విందతే తత్ర తు శర్మ మైథిలీ
విరూపనేత్రాభిరతీవ తర్జితా ।
పతిం స్మరంతీ దయితం చ దైవతం
విచేతనాఽభూద్భయశోకపీడితా ॥ ౩౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షట్పంచాశస్సర్గః.

అథ సప్తపంచాశస్సర్గః.

రాక్షసం మృగరూపేణ చరంతం కామరూపిణం ।
నిహత్య రామో మారీచం తూర్ణం పథి నివర్తతే ॥ ౧
తస్య సంత్వరమాణస్య ద్రష్టుకామస్య మైథిలీం ।
క్రూరస్వనోఽథ గోమాయుః విననాదాస్య పృష్ఠతః ॥ ౨
స తస్య స్వరమాజ్ఞాయ దారుణం రోమహర్షణం ।
చింతయామాస గోమాయోః స్వరేణ పరిశంకితః ॥ ౩
అశుభం బత మన్యేఽహం గోమాయుర్వాశ్యతే యథా ।
స్వస్తి స్యాదపి వైదేహ్యాః రాక్షసైర్భక్షణం వినా ॥ ౪

మారీచేన తు విజ్ఞాయ స్వరమాలంబ్య మామకం ।
విక్రుష్టం మృగరూపేణ లక్ష్మణః శృణుయాద్యది ॥ ౫
స సౌమిత్రిః స్వరం శ్రుత్వా తాం చ హిత్వా చ మైథిలీం ।
తయైవ ప్రహితః క్షిప్రం మత్సకాశమిహైష్యతి ॥ ౬
రాక్షసైస్సహితైర్నూనం సీతాయా ఈప్సితో వధః ।
కాంచనశ్చ మృగో భూత్వా వ్యపనీయాశ్రమాత్తు మాం ॥ ౭
దూరం నీత్వా తు మారీచః రాక్షసోఽభూచ్ఛరాహతః ।
హా లక్ష్మణ హతోఽస్మీతి యద్వాక్యం వ్యాజహార చ ॥ ౮
అపి స్వస్తి భవేత్తాభ్యాం రహితాభ్యాం మహావనే ।
జనస్థాననిమిత్తం హి కృతవైరోఽస్మి రాక్షసైః ॥ ౯
నిమిత్తాని చ ఘోరాణి దృశ్యంతేఽద్య బహూని చ ।
ఇత్యేవం చింతయన్ రామః శ్రుత్వా గోమాయునిస్స్వనం॥ ౧౦
ఆత్మనశ్చాపనయనాత్ మృగరూపేణ రక్షసా ।
నివర్తమానస్త్వరయా జవేనాశ్రమమాత్మనః ॥ ౧౧
ఆజగామ జనస్థానం రాఘవః పరిశంకితః ।
తం దీనమనసో దీనం ఆసేదుర్మృగపక్షిణః ॥ ౧౨
సవ్యం కృత్వా మహాత్మానం ఘోరాంశ్చ సస్సృజుః స్వరాన్ ।
తాని దృష్ట్వా నిమిత్తాని మహాఘోరాణి రాఘవః ॥ ౧౩
న్యవర్తతాథ త్వరితః జవేనాశ్రమమాత్మనః ।
స తు సీతాం వరారోహాం లక్ష్మణం చ మహాబలం ॥ ౧౪

ఆజగామ జనస్థానం చింతయన్నేవ రాఘవః ।
తతో లక్ష్మణమాయాంతం దదర్శ విగతప్రభం ॥ ౧౫
తతోఽవిదూరే రామేణ సమియాయ స లక్ష్మణః ।
విషణ్ణస్సువిషణ్ణేన దుఃఖితో దుఃఖభాగినా ॥ ౧౬
సంజగర్హేఽథ తం భ్రాతా జ్యేష్ఠో లక్ష్మణమాగతం ।
విహాయ సీతాం విజనే వనే రాక్షససేవితే ॥ ౧౭
గృహీత్వా చ కరం సవ్యం లక్ష్మణం రఘునందనః ।
ఉవాచ మధురోదర్కం ఇదం పరుషమార్తిమత్ ॥ ౧౮
అహో లక్ష్మణ గర్హ్యం తే కృతం యస్త్వం విహాయ తాం
సీతామిహాగతస్సౌమ్య కచ్చిత్ స్వస్తి భవేదిహ ॥ ౧౯
న మేఽస్తి సంశయో వీర సర్వథా జనకాత్మజా ।
వినష్టా భక్షితా వాఽపి రాక్షసైర్వనచారిభిః ॥ ౨౦
అశుభాన్యేవ భూయిష్ఠం యథా ప్రాదుర్భవంతి మే ।
అపి లక్ష్మణ సీతాయాః సామగ్ర్యం ప్రాప్నుయావహే ॥ ౨౧
జీవంత్యాః పురుషవ్యాఘ్ర సుతాయా జనకస్య వై ।
యథా వై మృగసంఘాశ్చ గోమాయుశ్చైవ భైరవం ॥ ౨౨
వాశ్యంతే శకునాశ్చాపి ప్రదీప్తామభితో దిశం ।
అపి స్వస్తి భవేత్తస్యాః రాజపుత్ర్యా మహాబల ॥ ౨౩

ఇదం హి రక్షో మృగసంనికాశం
ప్రలోభ్య మాం దూరమనుప్రయాంతం ।

హృతం కథంచిన్మహతా శ్రమేణ
స రాక్షసోఽభూన్మ్రియమాణ ఏవ ॥ ౨౪

మనశ్చ మే దీనమిహాప్రహృష్టం
చక్షుశ్చ సవ్యం కురుతే వికారం ।
అసంశయం లక్ష్మణ నాస్తి సీతా
హృతా మృతా వా పథి వర్తతే వా ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తపంచాశస్సర్గః.

అథ అష్టపంచాశస్సర్గః.

స దృష్ట్వా లక్ష్మణం దీనం శూన్యే దశరథాత్మజః ।
పర్యపృచ్ఛత ధర్మాత్మా వైదేహీమాగతం వినా ॥ ౧
ప్రస్థితం దండకారణ్యం యా మామనుజగామ హ ।
క్వ సా లక్ష్మణ వైదేహీ యాం హిత్వా త్వమిహాగతః ॥ ౨
రాజ్యభ్రష్టస్య దీనస్య దండకాన్ పరిధావతః ।
క్వ సా దుఃఖసహాయా మే వైదేహీ తనుమధ్యమా ॥ ౩
యాం వినా నోత్సహే వీర ముహూర్తమపి జీవితుం ।
క్వ సా ప్రాణసహాయా మే సీతా సురసుతోపమా ॥ ౪
పతిత్వమమరాణాం వా పృథివ్యాశ్చాపి లక్ష్మణ ।
తాం వినా తపనీయాభాం నేచ్ఛేయం జనకాత్మజాం ॥ ౫

కచ్చిజ్జీవతి వై దేహీ ప్రాణైః ప్రియతరా మమ ।
కచ్చిత్ ప్రవ్రాజనం సౌమ్య న మే మిథ్యా భవిష్యతి ॥ ౬
సీతానిమిత్తం సౌమిత్రే మృతే మయి గతే త్వయి ।
కచ్చిత్ సకామా సుఖితా కైకేయీ సా భవిష్యతి ॥ ౭
సపుత్రరాజ్యాం సిద్ధార్థాం మృతపుత్రా తపస్వినీ ।
ఉపస్థాస్యతి కౌసల్యా కచ్చిత్ సౌమ్య న కైకయీం ॥ ౮
యది జీవతి వైదేహీ గమిష్యామ్యాశ్రమం పునః ।
సువృత్తా యది వృత్తా సా ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామి లక్ష్మణ ॥ ౯
యది మామాశ్రమగతం వైదేహీ నాభిభాషతే ।
పునః ప్రహసితా సీతా వినశిష్యామి లక్ష్మణ ॥ ౧౦
బ్రూహి లక్ష్మణ వైదేహీ యది జీవతి వా న వా ।
త్వయి ప్రమత్తే రక్షోభిః భక్షితా వా తపస్వినీ ॥ ౧౧
సుకుమారీ చ బాలా చ నిత్యం చాదుఃఖదర్శినీ ।
మద్వియోగేన వైదేహీ వ్యక్తం శోచతి దుర్మనాః ॥ ౧౨
సర్వథా రక్షసా తేన జిహ్మేన సుదురాత్మనా ।
వదతా లక్ష్మణేత్యుచ్చైః తవాపి జనితం భయం ॥ ౧౩
శ్రుతస్తు శంకే వైదేహ్యా స స్వరస్సదృశో మమ ।
త్రస్తయా ప్రేషితస్త్వం చ ద్రష్టుం మాం శీఘ్రమాగతః ॥౧౪
సర్వథా తు కృతం కష్టం సీతాముత్సృజతా వనే ।
ప్రతికర్తుం నృశంసానాం రక్షసాం దత్తమంతరం ॥ ౧౫

దుఃఖితాః ఖరఘాతేన రాక్షసాః పిశితాశనాః ।
తైస్సీతా నిహతా ఘోరైః భవిష్యతి న సంశయః ॥ ౧౬
అహోఽస్మిన్ వ్యసనే మగ్నః సర్వథా శత్రుసూదన ।
కిం త్విదానీం కరిష్యామి శంకే ప్రాప్తవ్యమీదృశం ॥ ౧౭
ఇతి సీతాం వరారోహాం చింతయన్నేవ రాఘవః ।
ఆజగామ జనస్థానం త్వరయా సహలక్ష్మణః ॥ ౧౮

విగర్హమాణోఽనుజమార్తరూపం
క్షుధా శ్రమాచ్చైవ పిపాసయా చ ।
వినిశ్శ్వసన్ శుష్కముఖో వివర్ణః
ప్రతిశ్రయం ప్రాప్య సమీక్ష్య శూన్యం ॥ ౧౯
స్వమాశ్రమం సంప్రవిగాహ్య వీరః
విహారదేశాననుసృత్య కాంశ్చిత్ ।
ఏతత్తదిత్యేవ నివాసభూమౌ
ప్రహృష్టరోమా వ్యథితో బభూవ ॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-అష్టపంచాశస్సర్గః

అథ ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

అథాశ్రమాదుపావృత్తం అంతరా రఘునందనః ।
పరిపప్రచ్ఛ సౌమిత్రిం రామో దుఃఖార్దితం పునః ॥ ౧

తమువాచ కిమర్థం త్వం ఆగతోఽపాస్య మైథిలీం ।
యదా సా తవ విశ్వాసాత్ వనే విరహితా మయా ॥ ౨
దృష్ట్వైవాభ్యాగతం త్వాం మే మైథిలీం త్యజ్య లక్ష్మణ ।
శంకమానం మహత్పాపం యత్సత్యం వ్యథితం మనః ॥ ౩
స్ఫురతే నయనం సవ్యం బాహుశ్చ హృదయం చ మే ।
దృష్ట్వా లక్ష్మణ దూరే త్వాం సీతావిరహితం పథి ॥ ౪
ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిః లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః ।
భూయో దుఃఖసమావిష్టః దుఃఖితం రామమబ్రవీత్ ॥ ౫
న స్వయం కామకారేణ తాం త్యక్త్వాఽహమిహాగతః ।
ప్రచోదితస్తయైవోగ్రైః త్వత్సకాశమిహాగతః ॥ ౬
ఆర్యేణేవ పరాక్రుష్టం హా సీతే లక్ష్మణేతి చ ।
పరిత్రాహీతి యద్వాక్యం మైథిల్యాస్తచ్ఛ్రుతిం గతం ॥ ౭
సా తమార్తస్వరం శ్రుత్వా తవ స్నేహేన మైథిలీ ।
గచ్ఛ గచ్ఛేతి మామాహ రుదంతీ భయవిహ్వలా ॥ ౮
ప్రచోద్యమానేన మయా గచ్ఛేతి బహుశస్తయా ।
ప్రత్యుక్తా మైథిలీ వాక్యం ఇదం త్వత్ప్రత్యయాన్వితం ॥ ౯
న తత్పశ్యామ్యహం రక్షః యదస్య భయమావహేత్ ।
నిర్వృతా భవ నాస్త్యేతత్ కేనాప్యేవముదాహృతం ॥ ౧౦
విగర్హితం చ నీచం చ కథమార్యోఽభిధాస్యతి ।
త్రాహీతి వచనం సీతే యస్త్రాయేత్ త్రిదశానపి ॥ ౧౧

కింనిమిత్తం తు కేనాపి భ్రాతురాలంబ్య మే స్వరం ।
రాక్షసేనేరితం వాక్యం త్రాహి త్రాహీతి శోభనే ॥ ౧౨
విస్వరం వ్యాహృతం వాక్యం లక్ష్మణ త్రాహి మామితి ।
న భవత్యా వ్యథా కార్యా కునారీజనసేవితా ॥ ౧౩
అలం వైక్లబ్యమాలంబ్య స్వస్థా భవ నిరుత్సుకా ।
న సోఽస్తి త్రిషు లోకేషు పుమాన్ వై రాఘవం రణే ॥ ౧౪
జాతో వా జాయమానో వా సంయుగే యః పరాజయేత్ ।
న జయ్యో రాఘవో యుద్ధే దేవైశ్శక్రపురోగమైః ॥ ౧౫
ఏవముక్తా తు వైదేహీ పరిమోహితచేతనా ।
ఉవాచాశ్రూణి ముంచంతీ దారుణం మామిదం వచః ॥ ౧౬
భావో మయి తవాత్యర్థం పాప ఏవ నివేశితః ।
వినష్టే భ్రాతరి ప్రాప్తుం న చ త్వం మామవాప్స్యసి ॥ ౧౭
సంకేతాద్భరతేన త్వం రామం సమనుగచ్ఛసి ।
క్రోశంతం హి యథాఽత్యర్థం నైనమభ్యవపద్యసే ॥ ౧౮
రిపుః ప్రచ్ఛన్నచారీ త్వం మదర్థమనుగచ్ఛసి ।
రాఘవస్యాంతరప్రేప్సుః తథైనం నాభిపద్యసే ॥ ౧౯
ఏవముక్తో హి వైదేహ్యా సంరబ్ధో రక్తలోచనః ।
క్రోధాత్ ప్రస్ఫురమాణోష్ఠః ఆశ్రమాదభినిర్గతః ॥ ౨౦
ఏవం బ్రువాణం సౌమిత్రిం రామస్సంతాపమోహితః ।
అబ్రవీద్దుష్కృతం సౌమ్య తాం వినా యత్త్వమాగతః ॥ ౨౧

జానన్నపి సమర్థం మాం రక్షసాం వినివారణే ।
అనేన క్రోధవాక్యేన మైథిల్యా నిస్సృతో భవాన్ ॥ ౨౨
న హి తే పరితుష్యామి త్యక్త్వా యద్యాసి మైథిలీం ।
క్రుద్ధాయాః పరుషం శ్రుత్వా స్త్రియాశ్చ త్వమిహాగతః ॥ ౨౩
సర్వథా త్వపనీతం తే సీతయా యత్ప్రచోదితః ।
క్రోధస్య వశమాపన్నః నాకరోశ్శాసనం మమ ॥ ౨౪
అసౌ హి రాక్షసశ్శేతే శరేణాభిహతో మయా ।
మృగరూపేణ యేనాహం ఆశ్రమాదపవాహితః ॥ ౨౫

వికృష్య చాపం పరిధాయ సాయకం
సలీలబాణేన చ తాడితో మయా ।
మార్గీం తనుం త్యజ్య స విక్లబస్వరః
బభూవ కేయూరధరస్స రాక్షసః ॥ ౨౬
శరాహతేనైవ తదాఽఽర్తయా గిరా
స్వరం మమాలంబ్య సుదూరసంశ్రవం ।
ఉదాహృతం తద్వచనం సుదారుణం
త్వమాగతో యేన విహాయ మైథిలీం ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యాకాండే-ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

అథ షష్టితమస్సర్గః.

భృశమావ్రజమానస్య తస్యాధో వామలోచనం ।
ప్రాస్ఫురచ్చాస్ఖలద్రామః వేపథుశ్చాప్యజాయత ॥ ౧

ఉపాలక్ష్య నిమిత్తాని సో౽శుభాని ముహుర్ముహుః ।
అపి క్షేమం ను సీతాయాః ఇతి వై వ్యాజహార చ ॥ ౨
త్వరమాణో జగామాథ సీతాదర్శనలాలసః ।
శూన్యమావసథం దృష్ట్వా బభూవోద్విగ్నమానసః ॥ ౩
ఉద్భ్రమన్నివ వేగేన విక్షిపన్ రఘునందనః ।
తత్ర తత్రోటజస్థానం అభివీక్ష్య సమంతతః ॥ ౪
దదర్శ పర్ణశాలాం చ రహితాం సీతయా తదా ।
శ్రియా విరహితాం ధ్వస్తాం హేమంతే పద్మినీమివ ॥ ౫
రుదంతమివ వృక్షైశ్చ మ్లానపుష్పమృగద్విజం ।
శ్రియా విహీనం విధ్వస్తం సంత్యక్తవనదేవతం ॥ ౬
విప్రకీర్ణాజినకుశం విప్రవిద్ధబృసీకటం ।
దృష్ట్వా శూన్యం నిజస్థానం విలలాప పునఃపునః ॥ ౭
హృతా మృతా వా నష్టా వా భక్షితా వా భవిష్యతి ।
నిలీనా౽ప్యథవా భీరుః అథవా వనమాశ్రితా ॥ ౮
గతా విచేతుం పుష్పాణి ఫలాన్యపి చ వా పునః ।
అథవా పద్మినీం యాతా జలార్థం వా నదీం గతా ॥ ౯
యత్నాన్మృగయమాణస్తు నాససాద వనే ప్రియాం ।
శోకరక్తేక్షణశ్శోకాత్ ఉన్మత్త ఇవ లక్ష్యతే ॥ ౧౦
వృక్షాద్వృక్షం ప్రధావన్ సః గిరేశ్చాద్రిం నదాన్నదీం ।
బభూవ విలపన్ రామః శోకపంకార్ణవాప్లుతః ॥ ౧౧

అపి కాచిత్త్వయా దృష్టా సా కదంబప్రియా ప్రియా ।
కదంబ యది జానీషే శంస సీతాం శుభాననాం ॥ ౧౨
స్నిగ్ధపల్లవసంకాశా పీతకౌశేయవాసినీ ।
శంసస్వ యది వా దృష్టా బిల్వ బిల్వోపమస్తనీ ॥ ౧౩
అథవాఽర్జున శంస త్వం ప్రియాం తామర్జునప్రియాం ।
జనకస్య సుతా భీరుః యది జీవతి వా న వా ॥ ౧౪
కకుభః కకుభోరూం తాం వ్యక్తం జానాతి మైథిలీం ।
యథాపల్లవపుష్పాఢ్యః భాతి హ్యేష వనస్పతిః ॥ ౧౫
భ్రమరైరుపగీతశ్చ యథా ద్రుమవరో హ్యయం ।
ఏష వ్యక్తం విజానాతి తిలకస్తిలకప్రియాం ॥ ౧౬
అశోక శోకాపనుద శోకోపహతచేతసం ।
త్వన్నామానం కురు క్షిప్రం ప్రియాసందర్శనేన మాం ॥ ౧౭
యది తాల త్వయా దృష్టా పక్వతాలఫలస్తనీ ।
కథయస్వ వరారోహాం కారుణ్యం యది తే మయి ॥ ౧౮
యది దృష్టా త్వయా సీతా జంబు జంబూఫలోపమాం ।
ప్రియాం యది విజానీషే నిశ్శంకం కథయస్వ మే ॥ ౧౯
అహో త్వం కర్ణికారాద్య సుపుష్పైశ్శోభసె భృశం ।
కర్ణికారప్రియా సాధ్వీ శంస దృష్టా ప్రియా యది ॥ ౨౦
చూతనీపమహాసాలాన్ పనసాన్ కురవాన్ ధవాన్ ।
దాడిమానసనాన్ గత్వా దృష్ట్వా రామో మహాయశాః ॥ ౨౧

మల్లికా మాధవీశ్చైవ చంపకాన్ కేతకీస్తథా ।
పృచ్ఛన్ రామో వనే భ్రాంతః ఉన్మత్త ఇవ లక్ష్యతే ॥ ౨౨

అథవా మృగశాబాక్షీం మృగ జానాసి మైథిలీం ।
మృగవిప్రేక్షణీ కాంతా మృగీభిస్సహితా భవేత్ ॥ ౨౩

గజ సా గజనాసోరూః యది దృష్టా త్వయా భవేత్ ।
తాం మన్యే విదితాం తుభ్యం ఆఖ్యాహి వరవారణ ॥ ౨౪

శార్దూల యది సా దృష్టా ప్రియా చంద్రనిభాననా ।
మైథిలీ మమ విస్రబ్ధం కథయస్వ న తే భయం ॥ ౨౫

కిం ధావసి ప్రియే దూరం దృష్టాఽసి కమలేక్షణే ।
వృక్షైరాచ్ఛాద్య చాత్మానం కిం మాం న ప్రతిభాషసే ॥ ౨౬

తిష్ఠ తిష్ఠ వరారోహే న తేఽస్తి కరుణా మయి ।
నాత్యర్థం హాస్యశీలాఽసి కిమర్థం మాముపేక్షసే ॥ ౨౭

పీతకౌశేయకేనాసి సూచితా వరవర్ణినీ ।
ధావంత్యపి మయా దృష్టా తిష్ఠ యద్యస్తి సౌహృదా ॥ ౨౮

నైవ సా నూనమథవా హింసితా చారుహాసినీ ।
కృచ్ఛ్రం ప్రాప్తం న మాం నూనం యథోపేక్షితుమర్హతి ॥

వ్యక్తం సా భక్షితా బాలా రాక్షసైః పిశితాశనైః ।
విభజ్యాంగాని సర్వాణి మయా విరహితా ప్రియా ॥ ౩౦

నూనం తచ్ఛుభదంతోష్ఠం సునాసం చారుకుండలం ।
పూర్ణచంద్రమివ గ్రస్తం ముఖం నిష్ప్రభతాం గతం ॥ ౩౧

సా హి చంపకవర్ణాభా గ్రీవా గ్రైవేయశోభితా ।
కోమలా విలపంత్యాస్తు కాంతాయా భక్షితా శుభా ॥ ౩౨
నూనం విక్షిప్యమాణౌ తౌ బాహూ పల్లవకోమలౌ ।
భక్షితౌ వేపమానాగ్రౌ సహస్తాభరణాంగదౌ ॥ ౩౩
మయా విరహితా బాలా రక్షసాం భక్షణాయ వై ।
సార్థేనేవ పరిత్యక్తా భక్షితా బహుబాంధవా ॥ ౩౪
హా లక్ష్మణ మహాబాహో పశ్యసి త్వం ప్రియాం క్వచిత్ ।
హా ప్రియే క్వ గతా భద్రే హా సీతేతి పునఃపునః ॥ ౩౫
ఇత్యేవం విలపన్ రామః పరిధావన్ వనాద్వనం ।
క్వచిదుద్భ్రమతే వేగాత్ క్వచిద్విభ్రమతే బలాత్ ॥ ౩౬
క్వచిన్మత్త ఇవాభాతి కాంతాఽన్వేషణతత్పరః ।
స వనాని నదీశ్శైలాన్ గిరిప్రస్రవణాని చ ॥ ౩౭
కాననాని చ వేగేన భ్రమత్యపరిసంస్థితః ।

తథా స గత్వా విపులం మహద్వనం
పరీత్య సర్వం త్వథ మైథిలీం ప్రతి ।
అనిష్ఠితాశస్స చకార మార్గణే
పునః ప్రియాయాః పరమం పరిశ్రమం ॥ ౩౮

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షష్టితమస్సర్గః.

అథ ఏకషష్టితమస్సర్గః

దృష్ట్వాఽఽశ్రమపదం శూన్యం రామో దశరథాత్మజః ।
రహితాం పర్ణశాలాం చ విధ్వస్తాన్యాసనాని చ ॥ ౧
అదృష్ట్వా తత్ర వైదేహీం సంనిరీక్ష్య చ సర్వశః ।
ఉవాచ రామః ప్రాక్రుశ్య ప్రగృహ్య రుచిరౌ భుజౌ ॥ ౨
క్వ ను లక్ష్మణ వైదేహీ కం వా దేశమితో గతా ।
కేనాహృతా వా సౌమిత్రే భక్షితా కేన వా ప్రియా ॥ ౩
వృక్షేణాచ్ఛాద్య యది మాం సీతే హసితుమిచ్ఛసి ।
అలం తే హసితేనాద్య మాం భజస్వ సుదుఃఖితం ॥ ౪
యైస్సహ క్రీడసే సీతే విశ్వస్తైర్మృగపోతకైః ।
ఏతే హీనాస్త్వయా సౌమ్యే ధ్యాయంత్యస్రావిలేక్షణాః ॥ ౫
సీతయా రహితోఽహం వై న హి జీవామి లక్ష్మణ ।
మృతం శోకేన మహతా సీతాహరణజేన మాం ॥ ౬
పరలోకే మహారాజః నూనం ద్రక్ష్యతి మే పితా ।
కథం ప్రతిజ్ఞాం సంశ్రుత్య మయా త్వమభియోజితః ॥ ౭
అపూరయిత్వా తం కాలం మత్సకాశమిహాగతః ।
కామవృత్తమనార్యం మాం మృషావాదినమేవ చ ॥ ౮
ధిక్త్వామితి పరే లోకే వ్యక్తం వక్ష్యతి మే పితా ।
వివశం శోకసంతప్తం దీనం భగ్నమనోరథం ॥ ౯

మామిహోత్సృజ్య కరుణం కీర్తిర్నరమివానృజుం ।
క్వ గచ్ఛసి వరారోహే మాం నోత్సృజ సుమధ్యమే ॥ ౧౦
త్వయా విరహితశ్చాహం మోక్ష్యే జీవితమాత్మనః ।
ఇతీవ విలపన్ రామః సీతాదర్శనలాలసః ॥ ౧౧
న దదర్శ సుదుఃఖార్తః రాఘవో జనకాత్మజాం ।
అనాసాదయమానం తం సీతాం దశరథాత్మజం ॥ ౧౨
పంకమాసాద్య విపులం సీదంతమివ కుంజరం ।
లక్ష్మణో రామమత్యర్థం ఉవాచ హితకామ్యయా ॥ ౧౩
మా విషాదం మహాబాహో కురు యత్నం మయా సహ ।
ఇదం చ హి వనం శూర బహుకందరశోభితం ॥ ౧౪
ప్రియకాననసంచారా వనోన్మత్తా చ మైథిలీ ।
సా వనం వా ప్రవిష్టా స్యాత్ నళినీం వా సుపుష్పితాం ॥ ౧౫
సరితం వాఽపి సంప్రాప్తా మీనవంజుళసేవితాం ।
స్నాతుకామా నిలీనా స్యాత్ హాసకామా వనే క్వచిత్ ॥ ౧౬
విత్రాసయితుకామా వా లీనా స్యాత్ కాననె క్వచిత్ ।
జిజ్ఞాసమానా వైదేహీ త్వాం మాం చ పురుషర్షభ ॥ ౧౭
తస్యా హ్యన్వేషణే శ్రీమన్ క్షిప్రమేవ యతావహై ।
వనం సర్వం విచినువః యత్ర సా జనకాత్మజా ॥ ౧౮
మన్యసె యది కాకుత్స్థ మా స్మ శోకే మనః కృథాః ।
ఏవముక్తస్తు సౌహార్దాత్ లక్ష్మణేన సమాహితః ॥ ౧౯

సహ సౌమిత్రిణా రామః విచేతుముపచక్రమే ।
తౌ వనాని గిరీంశ్చైవ సరితశ్చ సరాంసి చ ॥ ౨౦
నిఖిలేన విచిన్వానౌ సీతాం దశరథాత్మజౌ ।
తస్య శైలస్య సానూని గుహాశ్చ శిఖరాణి చ ॥ ౨౧
నిఖిలేన విచిన్వానౌ నైవ తామభిజగ్మతుః ।
విచిత్య సర్వతశ్శైలం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౨౨
నేహ పశ్యామి సౌమిత్రే వైదేహీం పర్వతే శుభామ్ ।
తతో దుఃఖాభిసంతప్తః లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౩
విచరన్ దండకారణ్యం భ్రాతరం దీప్తతేజసమ్ ।
ప్రాప్స్యసి త్వం మహాప్రాజ్ఞ మైథిలీం జనకాత్మజామ్ ॥ ౨౪
యథా విష్ణుర్మహాబాహుః బలిం బద్ధ్వా మహీమిమామ్ ।
ఏవముక్తస్తు సౌహార్దాత్ లక్ష్మణేన స రాఘవః ॥ ౨౫
ఉవాచ దీనయా వాచా దుఃఖాభిహతచేతనః ।
వనం సర్వం సువిచితం పద్మిన్యః ఫుల్లపంకజాః ॥ ౨౬
గిరిశ్చాయం మహాప్రాజ్ఞ బహుకందరనిర్ఝరః ।
న హి పశ్యామి వైదేహీం ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీమ్ ॥ ౨౭
ఏవం స విలపన్ రామః సీతాహరణకర్శితః ।
దీనశ్శోకసమావిష్టః ముహూర్తం విహ్వలోఽభవత్ ॥ ౨౮
సంతప్తో హ్యవసన్నాంగః గతబుద్ధిర్విచేతనః ।
నిషసాదాతురో దీనః నిశ్శ్వస్యాశీతమాయతమ్ ॥ ౨౯

బహుళం స తు నిశ్శ్వస్య రామో రాజీవలోచనః ।
హా ప్రియేతి విచుక్రోశ బహుశో బాష్పగద్గదః ॥ ౩౦
తం తతస్సాంత్వయామాస లక్ష్మణః ప్రియబాంధవః ।
బహుప్రకారం ధర్మజ్ఞః ప్రశ్రితం ప్రశ్రితాంజలిః ॥ ౩౧
అనాదృత్య తు తద్వాక్యం లక్ష్మణోష్ఠపుటచ్యుతం ।
అపశ్యంస్తాం ప్రియాం సీతాం ప్రాక్రోశత్ స పునఃపునః ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమదరణ్యాకాండే-ఏకషష్టితమస్సర్గః.

అథ ద్విషష్టితమస్సర్గః.

సీతామపశ్యన్ ధర్మాత్మా కామోపహతచేతనః ।
విలలాప మహాబాహుః రామః కమలలోచనః ॥ ౧
పశ్యన్నివ స తాం సీతాం అపశ్యన్ మదనార్దితః ।
ఉవాచ రాఘవో వాక్యం విలాపాశ్రయదుర్వచం ॥ ౨
త్వమశోకస్య శాఖాభిః పుష్పప్రియతయా ప్రియే ।
ఆవృణోషి శరీరం తే మమ శోకవివర్ధనీ ॥ ౩
కదలీకాండసదృశౌ కదళ్యా సంవృతావుభౌ ।
ఊరూ పశ్యామి తే దేవి నాసి శక్తా నిగూహితుం ॥ ౪
కర్ణికారవనం భద్రే హసంతీ దేవి సేవసే ।
అలం తే పరిహాసేన మమ బాధావహేన వై ॥ ౫

పరిహాసేన కిం సీతే పరిశ్రాంతస్య మే ప్రియే ।
అయం స పరిహాసోపి సాధు దేవి న రోచతే ॥ ౬
విశేషేణాశ్రమస్థానే హాసోఽయం న ప్రశస్యతే ।
అవగచ్ఛామి తే శీలం పరిహాసప్రియం ప్రియే ॥ ౭
ఆగచ్ఛ త్వం విశాలాక్షి శూన్యోఽయముటజస్తవ ।
సువ్యక్తం రాక్షసైస్సీతా భక్షితా వా హృతాఽపి వా ॥ ౮
న హి సా విలపంతం మాం ఉపసంప్రైతి లక్ష్మణ ।
ఏతాని మృగయూథాని సాశ్రునేత్రాణి లక్ష్మణ ॥ ౯
శంసంతీవ హి వైదేహీం భక్షితాం రజనీచరైః ।
హా మమార్యే క్వ యాతాఽసి హా సాధ్వి వరవర్ణిని ॥ ౧౦
హా సకామా త్వయా దేవీ కైకయీ సా భవిష్యతి ।
సీతయా సహ నిర్యాతః వినా సీతాముపాగతః ॥ ౧౧
కథం నామ ప్రవేక్ష్యామి శూన్యమంతఃపురం పునః ।
నిర్వీర్య ఇతి లోకో మాం నిర్దయశ్చేతి వక్ష్యతి ॥ ౧౨
కాతరత్వం ప్రకాశం హి సీతాఽపనయనేన మే ।
నివృత్తవనవాసశ్చ జనకం మిథిలాధిపం ॥ ౧౩
కుశలం పరిపృచ్ఛంతం కథం శక్ష్యే నిరీక్షితుం ।
విదేహరాజో నూనం మాం దృష్ట్వా విరహితం తయా ॥ ౧౪
సుతాస్నేహేన సంతప్తః మోహస్య వశమేష్యతి ।
అథవా న గమిష్యామి పురీం భరతపాలితాం ॥ ౧౫

స్వర్గోఽపి సీతయా హీనః శూన్య ఏవ మతో మమ ।
మామిహోత్సృజ్య హి వనే గచ్ఛాయోధ్యాం పురీం శుభాం ॥
న త్వహం తాం వినా సీతాం జీవేయం హి కథంచన ।
గాఢమాశ్లిష్య భరతః వాచ్యో మద్వచనాత్త్వయా ॥ ౧౭
అనుజ్ఞాతోఽసి రామేణ పాలయేతి వసుంధరాం ।
అంబా చ మమ కైకేయీ సుమిత్రా చ త్వయా విభో ॥ ౧౮
కౌసల్యా చ యథాన్యాయం అభివాద్యా మమాజ్ఞయా ।
రక్షణీయా ప్రయత్నేన భవతా సోక్తకారిణా ॥ ౧౯
సీతాయాశ్చ వినాశోఽయం మమ చామిత్రకర్శన ।
విస్తరేణ జనన్యా మే వినివేద్యస్త్వయా భవేత్ ॥ ౨౦

ఇతి విలపతి రాఘవే సుదీనే
వనముపగమ్య తయా వినా సుకేశ్యా ।
భయవికలముఖస్తు లక్ష్మణోఽపి
వ్యథితమనా భృశమాతురో బభూవ ॥ ౨౧

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్విషష్టితమస్సర్గః.

అథ త్రిషష్టితమస్సర్గః.

స రాజపుత్రః ప్రియయా విహీనః
కామేన శోకేన చ పీడ్యమానః ।

విషాదయన్ భ్రాతరమార్తరూపః
భూయో విషాదం ప్రవివేశ తీవ్రం ॥ ౧
స లక్ష్మణం శోకవశాభిపన్నం
శోకే నిమగ్నో విపులే తు రామః ।
ఉవాచ వాక్యం వ్యసనానురూపం
ఉష్ణం వినిశ్శ్వస్య రుదన్ సశోకం ॥ ౨
న మద్విధో దుష్కృతకర్మకారీ
మన్యే ద్వితీయోఽస్తి వసుంధరాయాం ।
శోకేన శోకో హి పరంపరాయాః
మామేతి భిందన్ హృదయం మనశ్చ ॥ ౩
పూర్వం మయా నూనమభీప్సితాని
పాపాని కర్మాణ్యసకృత్ కృతాని ।
తత్రాయమద్యాపతితో విపాకః
దుఃఖేన దుఃఖం యదహం విశామి ॥ ౪
రాజ్యప్రణాశః స్వజనైర్వియోగః
పితుర్వినాశో జననీవియోగః ।
సర్వాణి మే లక్ష్మణ శోకవేగం
ఆపూరయంతి ప్రవిచింతితాని ॥ ౫
సర్వం తు దుఃఖం మమ లక్ష్మణేదం
శాంతం శరీరే వనమేత్య శూన్యం ।

సీతావియోగాత్ పునరప్యదీర్ణం
కాష్ఠైరివాగ్నిస్సహసా ప్రదీప్తః ॥ ౬

సా నూనమార్యా మమ రాక్షసేన
బలాద్ధృతా ఖం సముపేత్య భీరుః ।
అపస్వరం సస్వరవిప్రలాపా
భయేన విక్రందితవత్యభీక్ష్ణం ॥ ౭

తౌ లోహితస్య ప్రియదర్శనస్య
సదోచితావుత్తమచందనస్య ।
వృత్తౌ స్తనౌ శోణితపంకదిగ్ధౌ
నూనం ప్రియాయా మమ నాభిభాతః ॥ ౮

తచ్ఛ్లక్ష్ణసువ్యక్తమృదుప్రలాపం
తస్యా ముఖం కుంచితకేశభారం ।
రక్షోవశం నూనముపాగతాయాః
న భ్రాజతే రాహుముఖే యథేందుః ॥ ౯

తాం హారపాశస్య సదోచితాయాః
గ్రీవాం ప్రియాయా మమ సువ్రతాయాః ।
రక్షాంసి నూనం పరిపీతవంతి
విభిద్య శూన్యే రుధిరాశనాని ॥ ౧౦

మయా విహీనా విజనే వనే యా
రక్షోభిరాహృత్య వికృష్యమాణా ।

నూనం వినాదం కురరీవ దీనా
సా ముక్తవత్యాయతకాంతనేత్రా ॥ ౧౧
అస్మిన్ మయా సార్థముదారశీలా
శిలాతలే పూర్వముపోపవిష్టా ।
కాంతస్మితా లక్ష్మణ జాతహాసా
త్వామాహ సీతా బహువాక్యజాతం ॥ ౧౨
గోదావరీయం సరితాం వరిష్ఠా
ప్రియా ప్రియాయా మమ నిత్యకాలం ।
అప్యత్ర గచ్ఛేదితి చింతయామి
నైకాకినీ యాతి హి సా కదాచిత్ ॥ ౧౩
పద్మాననా పద్మవిశాలనేత్రా
పద్మాని వాఽఽనేతుమభిప్రయాతా ।
తదప్యయుక్తం న హి సా కదాచిత్
మయా వినా గచ్ఛతి పంకజాని ॥ ౧౪
కామం త్విదం పుష్పితవృక్షషండం
నానావిధైః పక్షిగణైరుపేతం ।
వనం ప్రయాతా ను తదప్యయుక్తం
ఏకాకినీ సాఽతిబిభేతి భీరుః ॥ ౧౫
ఆదిత్య భో లోకకృతాకృతజ్ఞ
లోకస్య సత్యానృతకర్మసాక్షిన్ ।

మమ ప్రియా సా క్వ గతా హృతా వా
శంసస్వ మే శోకవశస్య నిత్యం ॥ ౧౬
లోకేషు సర్వేషు చ నాస్తి కించిత్
యత్తే న నిత్యం విదితం భవేత్తత్ ।
శంసస్వ వాయో కులశాలినీం తాం
హృతా మృతా వా పథి వర్తతే వా ॥ ౧౭
ఇతీవ తం శోకవిధేయదేహం
రామం విసంజ్ఞం విలపంతమేవం ।
ఉవాచ సౌమిత్రిరదీనసత్త్వః
న్యాయే స్థితః కాలయుతం చ వాక్యం ॥ ౧౮
శోకం విముంచార్య ధృతిం భజస్వ
సోత్సాహతా చాస్తు విమార్గణేఽస్యాః ।
ఉత్సాహవంతో హి నరా న లోకే
సీదంతి కర్మస్వతిదుష్కరేషు ॥ ౧౯
ఇతీవ సౌమిత్రిముదగ్రపౌరుషం
బ్రువంతమార్తో రఘువంశవర్ధనః ।
న చింతయామాస ధృతిం విముక్తవాన్
పునశ్చ దుఃఖం మహదభ్యుపాగమత్ ॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రిషష్టితమస్సర్గః.

అథ చతుష్షష్టితమస్సర్గః

స దీనో దీనయా వాచా లక్ష్మణం వాక్యమబ్రవీత్ ।
శీఘ్రం లక్ష్మణ జానీహి గత్వా గోదావరీం నదీం ॥ ౧
అపి గోదావరీం సీతా పద్మాన్యానయితుం గతా ।
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ ౨
నదీం గోదావరీం రమ్యాం జగామ లఘువిక్రమః ।
తాం లక్ష్మణస్తీర్థవతీం విచిత్వా రామమబ్రవీత్ ॥ ౩
నైనాం పశ్యామి తీర్థేషు క్రోశతో న శృణోతి మే ।
కం ను సా దేశమాపన్నా వైదేహీ క్లేశనాశినీ ॥ ౪
న హ్యహం వేద తం దేశం యత్ర సా జానకాత్మజా ।
లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా దీనస్సంతాపమోహితః ॥ ౫
రామస్సమభిచక్రామ స్వయం గోదావరీం నదీం ।
స తాముపస్థితో రామః క్వ సీతేత్యేవమబ్రవీత్ ॥ ౬
భూతాని రాక్షసేంద్రేణ వధార్హేణ హృతామితి ।
న తాం శశంసూ రామాయ తథా గోదావరీ నదీ ॥ ౭
తతః ప్రచోదితా భూతైః శంసాస్మత్తాం ప్రియామితి ।
న తు సాఽభ్యవదత్ సీతాం పృష్టా రామేణ శోచతా ॥ ౮
రావణస్య చ తద్రూపం కర్మాణి చ దురాత్మనః ।
ధ్యాత్వా భయాత్తు వైదేహీం సా నదీ న శశంస తాం ॥ ౯

నిరాశస్తు తయా నద్యా సీతాయా దర్శనే కృతః ।
ఉవాచ రామస్సౌమిత్రిం సీతాదర్శనకర్శితః ॥ ౧౦
ఏషా గోదావరీ సౌమ్య కించిన్న ప్రతిభాషతే ।
కిం ను లక్ష్మణ వక్ష్యామి సమేత్య జనకం వచః ॥ ౧౧
మాతరం చైవ వైదేహ్యా వినా తామహమప్రియం ।
యా మే రాజ్యవిహీనస్య వనే వన్యేన జీవతః ॥ ౧౨
సర్వం వ్యపనయేచ్ఛోకం వైదేహీ క్వ ను సా గతా ।
జ్ఞాతిపక్షవిహీనస్య రాజపుత్రీమపశ్యతః ॥ ౧౩
మన్యే దీర్ఘా భవిష్యంతి రాత్రయో మమ జాగ్రతః ।
మందాకినీం జనస్థానం ఇమం ప్రస్రవణం గిరిం ॥ ౧౪
సర్వాణ్యనుచరిష్యామి యది సీతా హి దృశ్యతే ।
ఏతే మృగా మహావీర్యాః మామీక్షంతే ముహుర్ముహుః ॥
వక్తుకామా ఇవ హి మే ఇంగితాన్యుపలక్షయే ।
తాంస్తు దృష్ట్వా నరవ్యాఘ్రః రాఘవః ప్రత్యువాచ హ ॥ ౧౫
క్వ సీతేతి నిరీక్షన్ వై బాష్పసంరుద్ధయా దృశా ।
ఏవముక్తా నరేంద్రేణ తే మృగాస్సహసోత్థితాః ॥ ౧౬
దక్షిణాభిముఖాస్సర్వే దర్శయంతో నభస్స్థలం ।
మైథిలీ హ్రియమాణా సా దిశం యామన్వపద్యత ॥ ౧౭
తేన మార్గేణ ధావంతః నిరీక్షంతే నరాధిపం ।
యేన మార్గం చ భూమిం చ నిరీక్షంతే స్మ తే మృగాః ॥ ౧౮

పునశ్చ మార్గమిచ్ఛంతి లక్ష్మణేనోపలక్షితాః ।
తేషాం వచనసర్వస్వం లక్షయామాస చేంగితం ॥ ౨౦
ఉవాచ లక్ష్మణో జ్యేష్ఠం ధీమాన్ భ్రాతరమార్తవత్ ।
క్వ సీతేతి త్వయా పృష్టాః యథేమే సహసోత్థితాః ॥ ౨౧
దర్శయంతి క్షితిం చైవ దక్షిణాం చ దిశం మృగాః ।
సాధు గచ్ఛావహై దేవ దిశమేతాం హి నైరృతీం ॥ ౨౨
యది స్యాదాగమః కశ్చిత్ ఆర్యా వా సాఽథ లక్ష్యతే ।
బాఢమిత్యేవ కాకుత్స్థః ప్రస్థితో దక్షిణాం దిశం ॥ ౨౩
లక్ష్మణానుగతః శ్రీమాన్ వీక్షమాణో వసుంధరాం ।
ఏవం సంభాషమాణౌ తౌ అన్యోన్యం భ్రాతరావుభౌ ॥ ౨౪
వసుంధరాయాం పతితం పుష్పమార్గమపశ్యతాం ।
తాం పుష్పవృష్టిం పతితాం దృష్ట్వా రామో మహీతలే ॥ ౨౫
ఉవాచ లక్ష్మణం వీరః దుఃఖితో దుఃఖితం వచః ।
అభిజానామి పుష్పాణి తానీమానీహ లక్ష్మణ ॥ ౨౬
పినద్ధానీహ వైదేహ్యా మయా దత్తాని కాననే ।
మన్యే సూర్యశ్చ వాయుశ్చ మేదినీ చ యశస్వినీ ॥ ౨౭
అభిరక్షంతి పుష్పాణి ప్రకుర్వంతో మమ ప్రియం ।
ఏవముక్త్వా మహాబాహుం లక్ష్మణం పురుషర్షభః ॥ ౨౮
ఉవాచ రామో ధర్మాత్మా గిరిం ప్రస్రవణాకులం ।
కచ్చిత్ క్షితిభృతాం నాథ దృష్టా సర్వాంగసుందరీ ॥ ౨౯

రామా రమ్యే వనోద్దేశే మయా విరహితా త్వయా ।
క్రుద్ధోఽబ్రవీద్గిరిం తత్ర సింహః క్షుద్రమృగం యథా ॥ ౩౦
తాం హేమవర్ణాం హేమాభాం సీతాం దర్శయ పర్వత ।
యావత్ సానూని సర్వాణి న తే విధ్వంసయామ్యహం ॥ ౩౧
ఏవముక్తస్తు రామేణ పర్వతో మైథిలీం ప్రతి ।
శంసన్నివ తతస్సీతాం నాదర్శయత రాఘవే ॥ ౩౨
తతో దాశరథీ రామః ఉవాచ చ శిలోచ్చయం ।
మమ బాణాగ్నినిర్దగ్ధః భస్మీభూతో భవిష్యసి ॥ ౩౩
అసేవ్యస్సంతతం చైవ నిస్తృణద్రుమపల్లవః ।
ఇమాం వా సరితం చాద్య శోషయిష్యామి లక్ష్మణ ॥ ౩౪
యది నాఖ్యాతి మే సీతాం ఆర్యాం చంద్రనిభాననాం ।
ఏవం స రుషితో రామః దిధక్షన్నివ చక్షుషా ॥ ౩౫
దదర్శ భూమౌ నిష్క్రాంతం రాక్షసస్య పదం మహత్ ।
త్రస్తాయా రామకాంక్షిణ్యాః ప్రధావంత్యా ఇతస్తతః ॥ ౩౬
రాక్షసేనానువృత్తాయాః మైథిల్యాశ్చ పదాన్యథ ।
స సమీక్ష్య పరిక్రాంతం సీతాయా రాక్షసస్య చ ॥ ౩౭
భగ్నం ధనుశ్చ తూణీ చ వికీర్ణం బహుధా రథం ।
సంభ్రాంతహృదయో రామః శశంస భ్రాతరం ప్రియం ॥ ౩౮
పశ్య లక్ష్మణ వైదేహ్యాః శీర్ణాః కనకబిందవః ।
భూషణానాం హి సౌమిత్రే మాల్యాని వివిధాని చ ॥ ౩౯

తప్తబిందునికాశైశ్చ చిత్రైః క్షతజబిందుభిః ।
ఆవృతం పశ్య సౌమిత్రే సర్వతో ధరణీతలం ॥ ౪౦
మన్యే లక్ష్మణ వైదేహీ రాక్షసైః కామరూపిభిః ।
భిత్వా భిత్వా విభక్తా వా భక్షితా వా భవిష్యతి ॥ ౪౧
తస్యా నిమిత్తం వైదేహ్యాః ద్వయోర్వివదమానయోః ।
బభూవ యుద్ధం సౌమిత్రే ఘోరం రాక్షసయోరిహ ॥ ౪౨
ముక్తామణిమయం చేదం తపనీయవిభూషితం ।
ధరణ్యాం పతితం సౌమ్య కస్య భగ్నం మహద్ధనుః ॥ ౪౩
రాక్షసానామిదం వత్స శూరాణామథవాఽపి వా ।
తరుణాదిత్యసంకాశం వైడూర్యగుళికాచితం ॥ ౪౪
విశీర్ణం పతితం భూమౌ కవచం కస్య కాంచనం ।
ఛత్రం శతశలాకం చ దివ్యమాల్యోపశోభితం ॥ ౪౫
భగ్నదండమిదం కస్య భూమౌ సమ్యఙ్నిపాతితం ।
కాంచనోరశ్ఛదాశ్చేమే పిశాచవదనాః ఖరాః ॥ ౪౬
భీమరూపా మహాకాయాః కస్య వా నిహతా రణే ।
దీప్తపావకసంకాశో ద్యుతిమాన్ సమరధ్వజః ॥ ౪౭
అపవిద్ధశ్చ భగ్నశ్చ కస్య సాంగ్రామికో రథః ।
రథాక్షమాత్రా విశిఖాః తపనీయవిభూషణాః ॥ ౪౮
కస్యేమేఽభిహతా బాణాః ప్రకీర్ణా ఘోరకర్మణః ।
రాక్షసానామిమే వత్స శూరాణామథవా ధృతాః ॥ ౪౯

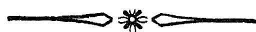
శరావరౌ శరైః పూర్ణౌ విధ్వస్తౌ పశ్య లక్ష్మణ ।
ప్రతోదాభీశుహస్తో వై కస్యాయం సారథిర్హతః ॥ ౫౦
సారథిం హతవాన్కో వా మహాబలపరాక్రమః ।
కస్యేమౌ పురుషవ్యాఘ్ర శయాతే నిహతౌ యుధి ॥ ౫౧
చామరగ్రాహిణౌ సౌమ్య సోష్ణీషమణికుండలౌ ।
పదవీ పురుషస్యైషా వ్యక్తం కస్యాపి రక్షసః ॥ ౫౨
వైరం శతగుణం పశ్య మమేదం జీవితాంతకం ।
సుఘోరహృదయైస్సౌమ్య రాక్షసైః కామరూపిభిః ॥ ౫౩
హృతా మృతా వా సీతా సా భక్షితా వా తపస్వినీ ।
న ధర్మస్త్రాయతే సీతాం హ్రియమాణాం మహావనే ॥ ౫౪
భక్షితాయాం హి వైదేహ్యాం హృతాయామపి లక్ష్మణ ।
కే హి లోకేఽప్రియం కర్తుం శక్తాస్సౌమ్య మమేశ్వరాః ॥ ౫౫
కర్తారమపి లోకానాం శూరం కరుణవేదినం ।
అజ్ఞానాదవమన్యేరన్ సర్వభూతాని లక్ష్మణ ॥ ౫౬
మృదుం లోకహితే యుక్తం దాంతం కరుణవేదినం ।
నిర్వీర్య ఇతి మన్యంతే నూనం మాం త్రిదశేశ్వరాః ॥ ౫౭
మాం ప్రాప్య హి గుణో దోషః సంవృత్తః పశ్య లక్ష్మణ ।
అద్యైవ సర్వభూతానాం రక్షసామభవాయ చ ॥ ౫౮
సంహృత్యైవ శశిజ్యోత్స్నాం మహాన్ సూర్య ఇవోదితః ।
సంహృత్యైవ గుణాన్ సర్వాన్ మమ తేజః ప్రకాశతే ॥ ౫౯

నైవ యక్షా న గంధర్వాః న పిశాచా న రాక్షసాః ।
కింనరా వా మనుష్యా వా సుఖం ప్రాప్స్యంతి లక్ష్మణ ॥ ౬౦
మమాస్త్రబాణసంపూర్ణం ఆకాశం పశ్య లక్ష్మణ ।
నిస్సంపాతం కరిష్యామి హ్యద్య త్రైలోక్యచారిణాం ॥ ౬౧
సంనిరుద్ధగ్రహగణం ఆవారితనిశాకరం ।
విప్రణష్టానలమరుద్భాస్కరద్యుతిసంవృతం ॥ ౬౨
వినిర్మథితశైలాగ్రం శుష్యమాణజలాశయం ।
ధ్వస్తద్రుమలతాగుల్మం విప్రణాశితసాగరం ॥ ౬౩
త్రైలోక్యం తు కరిష్యామి సంయుక్తం కాలధర్మణా ।
న తాం కుశలినీం సీతాం ప్రదాస్యంతి మమేశ్వరాః ॥ ౬౪
అస్మిన్ ముహూర్తే సౌమిత్రే మమ ద్రక్ష్యంతి విక్రమం ।
నాకాశముత్పతిష్యంతి సర్వభూతాని లక్ష్మణ ॥ ౬౫
మమ చాపగుణోన్ముక్తైః బాణజాలైర్నిరంతరం ।
అర్దితం మమ నారాచైః ధ్వస్తభ్రాంతమృగద్విజం ॥ ౬౬
సమాకులమమర్యాదం జగత్ పశ్యాద్య లక్ష్మణ ।
ఆకర్ణపూర్ణైరిషుభిః జీవలోకం దురావరైః ॥ ౬౭
కరిష్యే మైథిలీహేతోః అపిశాచమరాక్షసం ।
మమ రోషప్రయుక్తానాం సాయకానాం బలం సురాః ॥ ౬౮
ద్రక్ష్యంత్యద్య విముక్తానాం అతిదూరాతిగామినాం ।
నైవ దేవా న దైతేయాః న పిశాచా న రాక్షసాః ॥ ౬౯

భవిష్యంతి మమ క్రోధాత్ త్రైలోక్యే విప్రణాశితే ।
దేవదానవయక్షాణాం లోకా యే రక్షసామపి ॥ ౭౦
బహుధా న భవిష్యంతి బాణౌఘైశ్శకలీకృతాః ।
నిర్మర్యాదానిమాన్ లోకాన్ కరిష్యామ్యద్య సాయకైః ॥ ౭౧
హృతాం మృతాం వా సౌమిత్రే న దాస్యంతి మమేశ్వరాః ।
తథారూపాం హి వైదేహీం న దాస్యంతి యది ప్రియాం ॥ ౭౨
నాశయామి జగత్ సర్వం త్రైలోక్యం సచరాచరం ।
యావద్దర్శనమస్యా వై తావద్ధక్ష్యామి సాయకైః ॥ ౭౩
ఇత్యుక్త్వా రోషతామ్రాక్షః స్ఫురమాణోష్ఠసంపుటః ।
వల్కలాజినమాబధ్య జటాభారమబంధయత్ ॥ ౭౪
త్రిపురం జఘ్నుషః పూర్వం రుద్రస్యేవ బభౌ తనుః ।
లక్ష్మణాదథ చాదాయ రామో నిష్పీడ్య కార్ముకం ॥ ౭౫
శరమాదాయ సందీప్తం ఘోరమాశీవిషోపమం ।
సంధాయ ధనుషి శ్రీమాన్ రామః పరపురంజయః ॥ ౭౬
యుగాంతాగ్నిరివ క్రుద్ధః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ।
యథా జరా యథా మృత్యుః యథా కాలో యథా విధిః॥ ౭౭
నిత్యం న ప్రతిహన్యంతే సర్వభూతేషు లక్ష్మణ ।
తథాఽహం క్రోధసంయుక్తః న నివార్యోఽస్మి సర్వథా ॥ ౭౮
పురేవ మే చారుదతీమనిందితాం
దిశంతి సీతాం యది నాద్య మైథిలీం ।

స దేవగంధర్వమనుష్యపన్నగం
జగత్ సశైలం పరివర్తయామ్యహం ॥ ౭౯

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే- చతుష్షష్టితమస్సర్గః.

అథ పంచషష్టితమస్సర్గః.

తప్యమానం తథా రామం సీతాహరణకర్శితం ।
లోకానామభవే యుక్తం సంవర్తకమివానలం ॥ ౧
వీక్షమాణం ధనుస్సజ్యం నిశ్శ్వసంతం పునఃపునః ।
దగ్ధుకామం జగత్ సర్వం యుగాంతే తు యథా హరం ॥ ౨
అదృష్టపూర్వం సంక్రుద్ధం దృష్ట్వా రామం తు లక్ష్మణః ।
అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం ముఖేన పరిశుష్యతా ॥ ౩
పురా భూత్వా మృదుర్దాంతః సర్వభూతహితే రతః ।
న క్రోధవశమాపన్నః ప్రకృతిం హాతుమర్హసి ॥ ౪
చంద్రే లక్ష్మీః ప్రభా సూర్యే గతిర్వాయౌ భువి క్షమా ।
ఏతచ్చ నియతం సర్వం త్వయి చానుత్తమం యశః ॥ ౫
ఏకస్య నాపరాధేన లోకాన్ హంతుం త్వమర్హసి ।
న తు జానామి కస్యాయం భగ్నస్సాంగ్రామికో రథః ॥ ౬
కేన వా కస్య వా హేతోః సాయుధస్సపరిచ్ఛదః ।
ఖురనేమిక్షతశ్చాయం సిక్తో రుధిరబిందుభిః ॥ ౭

దేశో నిర్వృత్తసంగ్రామః సుఘోరః పార్థివాత్మజ ।
ఏకస్య తు విమర్దోఽయం న ద్వయోర్వదతాం వర ॥ ౮

న హి వృత్తం హి పశ్యామి బలస్య మహతః పదం ।
నైకస్య తు కృతే లోకాన్ వినాశయితుమర్హసి ॥ ౯

యుక్తదండా హి మృదవః ప్రశాంతా వసుధాధిపాః ।
సదా త్వం సర్వభూతానాం శరణ్యః పరమా గతిః ॥ ౧౦

కో ను దారప్రణాశం తే సాధు మన్యేత రాఘవ ।
సరితస్సాగరాశ్శైలాః దేవగంధర్వదానవాః ॥ ౧౧

నాలం తే విప్రియం కర్తుం దీక్షితస్యేవ సాధవః ।
యేన రాజన్ హృతా సీతా తమన్వేషితుమర్హసి ॥ ౧౨

మద్ద్వితీయో ధనుష్పాణిః సహాయైః పరమర్షిభిః ।
సముద్రం చ విచేష్యామః పర్వతాంశ్చ వనాని చ ॥ ౧౩

గుహాశ్చ వివిధా ఘోరాః నదీః పద్మవనాని చ ।
దేవగంధర్వలోకాంశ్చ విచేష్యామస్సమాహితాః ॥ ౧౪

యావన్నాధిగమిష్యామః తవ భార్యాపహారిణం ।
న చేత్సామ్నా ప్రదాస్యంతి పత్నీం తే త్రిదశేశ్వరాః ॥ ౧౫

కోసలేంద్ర తతః పశ్చాత్ ప్రాప్తకాలం కరిష్యసి ।
శీలేన సామ్నా వినయేన సీతాం
నయేన న ప్రాప్స్యసి చేన్నరేంద్ర ।

తతస్సముత్పాదయ హేమపుంఖైః
మహేంద్రవజ్రప్రతిమైశ్శరౌఘైః ॥ ౧౬౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–పంచషష్టితమస్సర్గః.

అథ షట్షష్టితమస్సర్గః.

తం తథా శోకసంతప్తం విలపంతమనాథవత్ ।
మోహేన మహతాఽఽవిష్టం పరిద్యూనమచేతనం ॥ ౧
తతస్సౌమిత్రిరాశ్వాస్య ముహూర్తాదివ లక్ష్మణః ।
రామం సంబోధయామాస చరణౌ చాభిపీడయన్ ॥ ౨
మహతా తపసా రామ మహతా చాపి కర్మణా ।
రాజ్ఞా దశరథేనాసి లబ్ధోఽమృతమివామరైః ॥ ౩
తవ చైవ గుణైర్బద్ధః త్వద్వియోగాన్మహీపతిః ।
రాజా దేవత్వమాపన్నః భరతస్య యథాశ్రుతం ॥ ౪
యది దుఃఖమిదం ప్రాప్తం కాకుత్స్థ న సహిష్యసె ।
ప్రాకృతశ్చాల్పసత్త్వశ్చ ఇతరః కస్సహిష్యతి ॥ ౫
దుఃఖితో హి భవాన్ లోకాన్ తేజసా యది ధక్ష్యతే ।
ఆర్తాః ప్రజా నరవ్యాఘ్ర క్వ ను యాస్యంతి నిర్వృతిం ॥ ౬
లోకస్వభావ ఏవైషః యయాతిర్నహుషాత్మజః ।
గతశ్శక్రేణ సాలోక్యం అనయస్తం తమస్స్పృశత్ ॥ ౭

మహర్షిర్యో వసిష్ఠస్తు యః పితుర్నః పురోహితః ।
అహ్నా పుత్రశతం జజ్ఞే తథైవాస్య పునర్హతం ॥ ౮
యా చేయం జగతాం మాతా దేవీ లోకనమస్కృతా ।
అస్యాశ్చ చలనం భూమేః దృశ్యతే సత్యసంశ్రవ ॥ ౯
యౌ ధర్మౌ జగతాం నేత్రౌ యత్ర సర్వం ప్రతిష్ఠితం ।
ఆదిత్యచంద్రౌ గ్రహణం అభ్యుపేతౌ మహాబలౌ ॥ ౧౦
సుమహాంత్యపి భూతాని దేవాశ్చ పురుషర్షభ ।
న దైవస్య ప్రముంచంతి సర్వభూతాదిదేహినః ॥ ౧౧
శక్రాదిష్వపి దేవేషు వర్తమానౌ నయానయౌ ।
శ్రూయేతే నరశార్దూల న త్వం శోచితుమర్హసి ॥ ౧౨
నష్టాయామపి వైదేహ్యాం హృతాయామపి చానఘ ।
శోచితుం నార్హసే వీర యథాఽన్యః ప్రాకృతస్తథా ॥ ౧౩
త్వద్విధా న హి శోచంతి సతతం సత్యదర్శినః ।
సుమహత్స్వపి కృచ్ఛ్రేషు రామానిర్విణ్ణదర్శనాః ॥ ౧౪
తత్త్వతో హి నరశ్రేష్ఠ బుద్ధ్యా సమనుచింతయ ।
బుద్ధ్యా యుక్తా మహాప్రాజ్ఞాః విజానంతి శుభాశుభే ॥ ౧౫
అదృష్టగుణదోషాణాం అధృతానాం చ కర్మణాం ।
నాంతరేణ క్రియాం తేషాం ఫలమిష్టం ప్రవర్తతే ॥ ౧౬
త్వమేవ హి పురా రామ మామేవం బహుశోఽన్వశాః ।
అనుశిష్యాద్ధి కో ను త్వాం అపి సాక్షాద్బృహస్పతిః ॥ ౧౭

బుద్ధిశ్చ తే మహాప్రాజ్ఞ దేవైరపి దురన్వయా ।
శోకేనాభిప్రసుప్తం తే జ్ఞానం సంబోధయామ్యహం ॥ ౧౮
దివ్యం చ మానుషం చ త్వం ఆత్మనశ్చ పరాక్రమం ।
ఇక్ష్వాకువృషభావేక్ష్య యతస్వ ద్విషతాం వధే ॥ ౧౯
కిం తే సర్వవినాశేన కృతేన పురుషర్షభ ।
తమేవ త్వం రిపుం పాపం విజ్ఞాయోద్ధర్తుమర్హసి ॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-షట్షష్టితమస్సర్గః.

అథ సప్తషష్టితమస్సర్గః.

పూర్వజోఽప్యుక్తమాత్రస్తు లక్ష్మణేన సుభాషితం ।
సారగ్రాహీ మహాసారం ప్రతిజగ్రాహ రాఘవః ॥ ౧
సంనిగృహ్య మహాబాహుః ప్రవృత్తం కోపమాత్మనః ।
అవష్టభ్య ధనుశ్చిత్రం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౨
కిం కరిష్యావహే వత్స క్వ వా గచ్ఛావ లక్ష్మణ ।
కేనోపాయేన పశ్యేయం సీతామితి విచింతయ ॥ ౩
తం తథా పరితాపార్తం లక్ష్మణో రామమబ్రవీత్ ।
ఇదమేవ జనస్థానం త్వమన్వేషితుమర్హసి ॥ ౪
రాక్షసైర్బహుభిః కీర్ణం నానాద్రుమలతాయుతం ।
సంతీహ గిరిదుర్గాణి నిర్దరాః కందరాణి చ ॥ ౫

గుహాశ్చ వివిధా ఘోరాః నానామృగగణాకులాః ।
ఆవాసాః కింనరాణాం చ గంధర్వభవనాని చ ॥ ౬
తాని యుక్తో మయా సార్ధం త్వమన్వేషితుమర్హఽసి ।
త్వద్విధా బుద్ధిసంపన్నాః మహాత్మానో నరర్షభ ॥ ౭
ఆపత్సు న ప్రకంపంతే వాయువేగైరివాచలాః ।
ఇత్యుక్తస్తద్వనం సర్వం విచచార సలక్ష్మణః ॥ ౮
క్రుద్ధో రామశ్శరం ఘోరం సంధాయ ధనుషి క్షురం ।
తతః పర్వతకూటాభం మహాభాగం ద్విజోత్తమం ॥ ౯
దదర్శ పతితం భూమౌ క్షతజార్ద్రం జటాయుషం ।
తం దృష్ట్వా గిరిశృంగాభం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧౦
అనేన సీతా వైదేహీ భక్షితా నాత్ర సంశయః ।
గృధ్రరూపమిదం రక్షః వ్యక్తం భవతి కాననే ॥ ౧౧
భక్షయిత్వా విశాలాక్షీం ఆస్తే సీతాం యథాసుఖం ।
ఏనం వధిష్యే దీప్తాస్యైః ఘోరైర్బాణైరజిహ్మగైః ॥ ౧౨
ఇత్యుక్త్వాఽభ్యపతద్గృధ్రం సంధాయ ధనుషి క్షురం ।
క్రుద్ధో రామస్సముద్రాంతాం కంపయన్నివ మేదినీం ॥ ౧౩
తం దీనం దీనయా వాచా సఫేనం రుధిరం వమన్ ।
అభ్యభాషత పక్షీ తు రామం దశరథాత్మజం ॥ ౧౪
యామోషధిమివాయుష్మన్ అన్వేషసి మహావనే ।
సా దేవీ మమ చ ప్రాణాః రావణేనోభయం హృతం ॥ ౧౫

త్వయా విరహితా దేవీ లక్ష్మణేన చ రాఘవ ।
హ్రియమాణా మయా దృష్టా రావణేన బలీయసా ॥ ౧౬
సీతామభ్యవపన్నోఽహం రావణశ్చ రణే మయా ।
విధ్వంసితరథచ్ఛత్రః పాతితో ధరణీతలే ॥ ౧౭
ఏతదస్య ధనుర్భగ్నం ఎతదస్య శరావరం ।
అయమస్య రథో రామ భగ్నస్సాంగ్రామికో మయా ॥ ౧౮
అయం తు సారథిస్తస్య మత్పక్షనిహతో యుధి ।
పరిశ్రాంతస్య మే పక్షౌ ఛిత్వా ఖడ్గేన రావణః ॥ ౧౯
సీతామాదాయ వైదేహీం ఉత్పపాత విహాయసం ।
రక్షసా నిహతం పూర్వం న మాం హంతుం త్వమర్హసి॥ ౨౦
రామస్తస్య తు విజ్ఞాయ బాష్పపూర్ణముఖస్తదా ।
ద్విగుణీకృతతాపార్తః సీతాసక్తాం ప్రియాం కథాం ॥ ౨౧
శ్రుత్వా జటాయుషో వాక్యం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ।
గృధ్రరాజం పరిష్వజ్య పరిత్యజ్య మహద్ధనుః ॥ ౨౨
నిపపాతావశో భూమౌ రురోద సహలక్ష్మణః ।
ఏకమేకాయనే దుర్గే నిశ్శ్వసంతం కథంచన ॥ ౨౩
సమీక్ష్య దుఃఖితతరః రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ।
రాజ్యాద్భ్రంశో వనే వాసః సీతా నష్టా ద్విజో హతః ॥ ౨౪
ఈదృశీయం మమాలక్ష్మీః నిర్దహేదపి పావకం ।
సంపూర్ణమపి చేదద్య ప్రతరేయం మహోదధిం ॥ ౨౫

సోఽపి నూనం మయూలక్ష్మ్య విశుష్యేత్ సరితాం పతిః ।
నాస్త్యభాగ్యతరో లోకే మత్తోఽస్మిన్ సచరాచరే ॥ ౨౬

యేనేయం మహతీ ప్రాప్తా మయా వ్యసనవాగురా ।
అయం పితృవయస్యో మే గృధ్రరాజో జరాన్వితః ॥ ౨౭

శేతే వినిహతో భూమౌ మమ భాగ్యవిపర్యయాత్ ।
ఇత్యేవముక్త్వా బహుశః రాఘవస్సహలక్ష్మణః ॥ ౨౮

జటాయుషం చ పస్పర్శ పితృస్నేహం విదర్శయన్ ।

నికృత్తపక్షం రుధిరావసిక్తం
స గృధ్రరాజం పరిరభ్య రామః ।
క్వ మైథిలీ ప్రాణసమా మమేతి
విముచ్య వాచం నిపపాత భూమౌ ॥ ౨౯

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–సప్తషష్టితమస్సర్గః.

అథ అష్టషష్టితమస్సర్గః.

రామస్సంప్రేక్ష్య తం గృధ్రం భువి రౌద్రేణ పాతితం ।
సౌమిత్రిం మిత్రసంపన్నం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧

మమాయం నూనమర్థేషు యతమానో విహంగమః ।
రాక్షసేన హతస్సంఖ్యే ప్రాణాంస్త్యక్ష్యతి దుస్త్యజాన్ ॥ ౨

అయమస్య శరీరేఽస్మిన్ ప్రాణో లక్ష్మణ విద్యతే ।
తథా హి స్వరహీనోఽయం విక్లబస్సముదీక్షతే ॥ 3

జటాయో యది శక్నోషి వాక్యం వ్యాహరితుం పునః ।
సీతామాఖ్యాహి భద్రం తే వధమాఖ్యాహి చాత్మనః ॥ ౪
కింనిమిత్తోఽహరత్ సీతాం రావణస్తస్య కిం మయా ।
అపరాధం తు యం దృష్ట్వా రావణేన హృతా ప్రియా ॥ ౫
కథం తచ్చంద్రసంకాశం ముఖమాసీన్మనోహరం ।
సీతయా కాని చోక్తాని తస్మిన్ కాలే ద్విజోత్తమ ॥ ౬
కథంవీర్యః కథంరూపః కింకర్మా స చ రాక్షసః ।
క్వ చాస్య భవనం తాత బ్రూహి మే పరిపృచ్ఛతః ॥ ౭
తముద్వీక్ష్యాథ దీనాత్మా విలపంతమనంతరం ।
వాచాఽతిసన్నయా రామం జటాయురిదమబ్రవీత్ ॥ ౮
హృతా సా రాక్షసేంద్రేణ రావణేన విహాయసా ।
మాయామాస్థాయ విపులాం వాతదుర్దినసంకులాం ॥ ౯
పరిశ్రాంతస్య మే తాత పక్షౌ ఛిత్త్వా స రాక్షసః ।
సీతామాదాయ వై దేహీం ప్రయాతో దక్షిణాం దిశం ॥ ౧౦
ఉపరుధ్యంతి మే ప్రాణాః దృష్టిర్భ్రమతి రాఘవ ।
పశ్యామి వృక్షాన్ సౌవర్ణాన్ ఉశీరకృతమూర్ధజాన్ ॥ ౧౧
యేన యాతో ముహూర్తేన సీతామాదాయ రావణః ।
విప్రణష్టం ధనం క్షిప్రం తత్స్వామీ ప్రతిపద్యతే ॥ ౧౨
విందో నామ ముహూర్తోఽయం స చ కాకుత్స్థ నాబుధత్ ।
త్వత్ప్రియాం జానకీం హృత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః ॥ ౧౩

ఝషవద్బడిశం గృహ్య క్షిప్రమేవ వినశ్యతి ।
న చ త్వయా వ్యథా కార్యా జనకస్య సుతాం ప్రతి ॥ ౧౪
వైదేహ్యా రంస్యసే క్షిప్రం హత్వా తం రాక్షసం రణే ।
అసంమూఢస్య గృధ్రస్య రామం ప్రత్యనుభాషతః ॥ ౧౫
ఆస్యాత్ సుస్రావ రుధిరం మ్రియమాణస్య సామిషం ।
పుత్రో విశ్రవసస్సాక్షాత్ భ్రాతా వైశ్రవణస్య చ ॥ ౧౬
ఇత్యుక్త్వా దుర్లభాన్ ప్రాణాన్ ముమోచ పతగేశ్వరః ।
బ్రూహి బ్రూహీతి రామస్య బ్రువాణస్య కృతాంజలేః ॥ ౧౭
త్యక్త్వా శరీరం గృధ్రస్య జగ్ముః ప్రాణా విహాయసం ।
స నిక్షిప్య శిరో భూమౌ ప్రసార్య చరణౌ తదా ॥ ౧౮
విక్షిప్య చ శరీరం స్వం పపాత ధరణీతలే ।
తం గృధ్రం ప్రేక్ష్య తామ్రాక్షం గతాసుమచలోపమం ॥ ౧౯
రామస్సుబహుభిర్దుఃఖైః దీనస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ।
బహూని రక్షసాం వాసే వర్షాణి వసతా సుఖం ॥ ౨౦
అనేన దండకారణ్యే విశీర్ణమిహ పక్షిణా ।
అనేకవార్షికో యస్తు చిరకాలసముత్థితః ॥ ౨౧
సోఽయమద్య హతశ్శేతే కాలో హి దురతిక్రమః ।
పశ్య లక్ష్మణ గృధ్రోఽయం ఉపకారీ హతశ్చ మే ॥ ౨౨
సీతామభ్యవపన్నో వై రావణేన బలీయసా ।
గృధ్రరాజ్యం పరిత్యజ్య పితృపైతామహం మహత్ ॥ ౨౩

మమ హేతోరయం ప్రాణాన్ ముమోచ పతగేశ్వరః ।
సర్వత్ర ఖలు దృశ్యంతే సాధవో ధర్మచారిణః ॥ ౨౪
శూరాశ్శరణ్యాస్సౌమిత్రే తిర్యగ్యోనిగతేష్వపి ।
సీతాహరణజం దుఃఖం న మే సౌమ్య తథాగతం ॥ ౨౫
యథా వినాశే గృధ్రస్య మత్కృతే చ పరంతప ।
రాజా దశరథః శ్రీమాన్ యథా మమ మహాయశాః ॥ ౨౬
పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ తథాఽయం పతగేశ్వరః ।
సౌమిత్రే హర కాష్ఠాని నిర్మథిష్యామి పావకం ॥ ౨౭
గృధ్రరాజం దిధక్షామి మత్కృతే నిధనం గతం ।
నాథం పతగలోకస్య చితామారోప్య రాఘవ ॥ ౨౮
ఇమం ధక్ష్యామి సౌమిత్రే హతం రౌద్రేణ రక్షసా ।
యా గతిర్యజ్ఞశీలానాం ఆహితాగ్నేశ్చ యా గతిః ॥ ౨౯
అపరావర్తినాం యా చ యా చ భూమిప్రదాయినాం ।
మయా త్వం సమనుజ్ఞాతః గచ్ఛ లోకాననుత్తమాన్ ॥ ౩౦
గృధ్రరాజ మహాసత్త్వ సంస్కృతశ్చ మయా వ్రజ ।
ఏవముక్త్వా చితాం దీప్తాం ఆరోప్య పతగేశ్వరం ॥ ౩౧
దదాహ రామో ధర్మాత్మా స్వబంధుమివ దుఃఖితః ।
రామోఽథ సహసౌమిత్రిః వనం గత్వా స వీర్యవాన్ ॥ ౩౨
స్థూలాన్ హత్వా మహారోహీన్ అను తస్తార తం ద్విజం ।
రోహిమాంసాని చోత్కృత్య పేశీకృత్య మహాయశాః ॥ ౩౩

శకునాయ దదౌ రామః రమ్యే హరితశాద్వలే ।
యత్ర త్ప్రేతస్య మర్త్యస్య కథయంతి ద్విజాతయః ॥ ౩౪
తత్స్వర్గగమనం తస్య పిత్ర్యం రామో జజాప హ ।
తతో గోదావరీం గత్వా నదీం నరవరాత్మజౌ ॥ ౩౫
ఉదకం చక్రతుస్తస్మై గృధ్రరాజాయ తావుభౌ ।
శాస్త్రదృష్టేన విధినా జలే గృధ్రాయ రాఘవౌ ॥ ౩౬
స్నాత్వా తౌ గృధ్రరాజాయ ఉదకం చక్రతుస్తదా ।

స గృధ్రరాజః కృతవాన్ యశస్కరం
సుదుష్కరం కర్మ రణే నిపాతితః ।
మహర్షికల్పేన చ సంస్కృతస్తదా
జగామ పుణ్యాం గతిమాత్మనశ్శుభాం ॥ ౩౭
కృతోదకౌ తావపి పక్షిసత్తమే
స్థిరాం చ బుద్ధిం ప్రణిధాయ జగ్మతుః ।
ప్రవేశ్య సీతాఽధిగమే తతో మనః
వనం సురేంద్రావివ విష్ణువాసవౌ ॥ ౩౮

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే–అష్టషష్టితమస్సర్గః.

అథ ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః.

కృత్వైవముదకం తస్మై ప్రస్థితౌ రామలక్ష్మణౌ ।
అవేక్షంతౌ వనే సీతాం పశ్చిమాం జగ్మతుర్దిశం ॥ ౧

తౌ దిశం దక్షిణాం గత్వా శరచాపాసిధారిణౌ ।
అవిప్రహతమైక్ష్వాకౌ పంథానం ప్రతిపేదతుః ॥ ౨
గుల్మైర్వృక్షైశ్చ బహుభిః లతాభిశ్చ ప్రవేష్టితం ।
ఆవృతం సర్వతో దుర్గం గహనం ఘోరదర్శనం ॥ ౩
వ్యతిక్రమ్య తు వేగేన వ్యాళసింహనిషేవితం ।
సుభీమం తన్మహారణ్యం వ్యతియాతౌ మహాబలౌ ॥ ౪
తతః పరం జనస్థానాత్ త్రిక్రోశం గమ్య రాఘవౌ ।
క్రౌంచారణ్యం వివిశతుః గహనం తౌ మహౌజసౌ ॥ ౫
నానామేఘఘనప్రఖ్యం ప్రహృష్టమివ సర్వతః ।
నానాపక్షిగణైర్జుష్టం నానావ్యాళమృగైర్యుతం ॥ ౬
దిదృక్షమాణౌ వైదేహీం తద్వనం తౌ విచిక్యతుః ।
తత్ర తత్రావతిష్ఠంతౌ సీతాహరణకర్శితౌ ॥ ౭
తతః పూర్వేణ తౌ గత్వా త్రిక్రోశం భ్రాతరౌ తదా ।
క్రౌంచారణ్యమతిక్రమ్య మతంగాశ్రమమంతరే ॥ ౮
దృష్ట్వా తు తద్వనం ఘోరం బహుభీమమృగద్విజం ।
నానాసత్త్వసమాకీర్ణం సర్వం గహనపాదపం ॥ ౯
దదృశాతే తు తౌ తత్ర దరీం దశరథాత్మజౌ ।
పాతాళసమగంభీరాం తమసా నిత్యసంవృతాం ॥ ౧౦
ఆసాద్య తౌ నరవ్యాఘ్రౌ దర్యాస్తస్యాఽవిదూరతః ।
దదృశాతే మహారూపాం రాక్షసీం వికృతాననాం ॥ ౧౧

భయదామల్పసత్త్వానాం బీభత్సాం రౌద్రదర్శనాం ।
లంబోదరీం తీక్ష్ణదంష్ట్రాం కరాళాం పరుషత్వచం ॥ ౧౨
భక్షయంతీం మృగాన్ భీమాన్ వికటాం ముక్తమూర్ధజాం ।
ప్రైక్షేతాం తౌ తతస్తత్ర భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౩
సా సమాసాద్య తౌ వీరౌ వ్రజంతం భ్రాతురగ్రతః ।
ఏహి రంస్యావహేత్యుక్త్వా సమాలంబత లక్ష్మణం ॥ ౧౪
ఉవాచ చైనం వచనం సౌమిత్రిముపగూహ్య సా ।
అహం త్వయోముఖీ నామ లాభస్తే త్వమసి ప్రియః ॥ ౧౫
నాథ పర్వతకూటేషు నదీనాం పులినేషు చ ।
ఆయుశ్శేషమిమం వీర త్వం మయా సహ రంస్యసె ॥ ౧౬
ఏవముక్తస్తు కుపితః ఖడ్గముద్ధృత్య లక్ష్మణః ।
కర్ణనాసౌ స్తనౌ చాస్యాః నిచకర్తారిసూదనః ॥ ౧౭
కర్ణనాసె నికృత్తే తు విస్వరం సా వినద్య చ ।
యధాగతం ప్రదుద్రావ రాక్షసీ భీమదర్శనా ॥ ౧౮
తస్యాం గతాయాం గహనం విశంతౌ వనమోజసా ।
ఆసేదతురమిత్రఘ్నౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౯
లక్ష్మణస్తు మహాతేజాః సత్త్వవాన్ శీలవాన్ శుచిః ।
అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం భ్రాతరం దీప్తతేజసం ॥ ౨౦
స్పందతే మే దృఢం బాహుః ఉద్విగ్నమివ మే మనః ।
ప్రాయశశ్చాప్యనిష్టాని నిమిత్తాన్యుపలక్షయే ॥ ౨౧

తస్మాత్ సజ్జీభవార్య త్వం కురుష్వ వచనం హితం ।
మమైవ హి నిమిత్తాని సద్యశ్శంసంతి సంభ్రమం ॥ ౨౨
ఏష వంచులకో నామ పక్షీ పరమదారుణః ।
ఆవయోర్విజయం యుద్ధే శంసన్నివ వినర్దతి ॥ ౨౩
తయోరన్వేషతోరేవం సర్వం తద్వనమోజసా ।
సంజజ్ఞే విపులశ్శబ్దః ప్రభంజన్నివ తద్వనం ॥ ౨౪
సంవేష్టితమివాత్యర్థం గగనం మాతరిశ్వనా ।
వనస్య తస్య శబ్దోఽభూత్ దివమాపూరయన్నివ ॥ ౨౫
తం శబ్దం కాంక్షమాణస్తు రామః కక్షే సహానుజః ।
దదర్శ సుమహాకాయం రాక్షసం విపులోరసం ॥ ౨౬
ఆసేదతుస్తతస్తత్ర తావుభౌ ప్రముఖే స్థితం ।
వివృద్ధమశిరోగ్రీవం కబంధముదరే ముఖం ॥ ౨౭
రోమభిర్నిచితైస్తీక్ష్ణైః మహాగిరిమివోచ్ఛ్రితం ।
నీలమేఘనిభం రౌద్రం మేఘస్తనితనిస్స్వనం ॥ ౨౮
అగ్నిజ్వాలానికాశేన లలాటస్థేన దీప్యతా ।
మహాపక్ష్మేణ పింగేన విపులేనాయతేన చ ॥ ౨౯
ఏకేనోరసి ఘోరేణ నయనేనాశుదర్శినా ।
మహాదంష్ట్రోపపన్నం తం లేలిహానం మహాముఖం ॥ ౩౦
భక్షయంతం మహాఘోరాన్ ఋక్షసింహమృగద్విపాన్ ।
ఘోరౌ భుజౌ వికుర్వాణం ఉభౌ యోజనమాయతౌ ॥ ౩౧

కరాభ్యాం వివిధాన్ గృహ్య ఋక్షాన్ పక్షిగణాన్ మృగాన్।
ఆకర్షంతం వికర్షంతం అనేకాన్ మృగయూథపాన్ ॥ ౩౨
స్థితమావృత్య పంథానం తయోర్భ్రాత్రోః ప్రపన్నయోః।
అథ తౌ సమభిక్రమ్య క్రోశమాత్రే దదర్శతుః ॥ ౩౩
మహాంతం దారుణం భీమం కబంధం భుజసంవృతం।
కబంధమివ సంస్థానాత్ అతిఘోరప్రదర్శనం ॥ ౩౪
స మహాబాహురత్యర్థం ప్రసార్య విపులౌ భుజౌ।
జగ్రాహ సహితావేవ రాఘవౌ పీడయన్ బలాత్ ॥ ౩౫
ఖడ్గినౌ దృఢధన్వానౌ తిగ్మతేజోవపుర్ధరౌ।
భ్రాతరౌ వివశం ప్రాప్తౌ కృష్యమాణౌ మహాబలౌ ॥ ౩౬
తత్ర ధైర్యేణ శూరస్తు రాఘవో నైవ వివ్యథే।
బాల్యాదనాశ్రయత్వాచ్చ లక్ష్మణస్త్వతివివ్యథే ॥ ౩౭
ఉవాచ చ విషణ్ణస్సన్ రాఘవం రాఘవానుజః।
పశ్య మాం వీర వివశం రాక్షసస్య వశం గతం ॥ ౩౮
మయైకేన వినిర్యుక్తః పరిముంచస్వ రాఘవ।
మాం హి భూతబలిం దత్వా పలాయస్వ యథాసుఖం ॥ ౩౯
అధిగంతాఽసి వైదేహీం అచిరేణేతి మే మతిః।
ప్రతిలభ్య చ కాకుత్స్థ పితృపైతామహీం మహీం ॥ ౪౦
తత్ర మాం రామ రాజ్యస్థః స్మర్తుమర్హసి సర్వదా।
లక్ష్మణేనైవముక్తస్తు రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ॥ ౪౧

మా స్మ త్రాసం కృథా వీర న హి త్వాదృగ్విషీదతి ।
ఏతస్మిన్నంతరే క్రూరః భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౪౨
పప్రచ్ఛ ఘననిర్ఘోషః కబంధో దానవోత్తమః ।
కౌ యువాం వృషభస్కంధౌ మహాఖడ్గధనుర్ధరౌ ॥ ౪౩
ఘోరం దేశమిమం ప్రాప్తౌ మమ భక్షావుపస్థితౌ ।
వదతం కార్యమిహ వాం కిమర్థం చాగతౌ యువాం ॥ ౪౪
ఇమం దేశమనుప్రాప్తౌ క్షుధార్తస్యేహ తిష్ఠతః ।
సబాణచాపఖడ్గౌ చ తీక్ష్ణశృంగావివర్షభౌ ॥ ౪౫
మమాస్యమనుసంప్రాప్తౌ దుర్లభం జీవితం పునః ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కబంధస్య దురాత్మనః ॥ ౪౬
ఉవాచ లక్ష్మణం రామః ముఖేన పరిశుష్యతా ।
కృచ్ఛ్రాత్ కృచ్ఛ్రతరం ప్రాప్య దారుణం సత్యవిక్రమ ॥ ౪౭
వ్యసనం జీవితాంతాయ ప్రాప్తమప్రాప్య తాం ప్రియాం ।
కాలస్య సుమహద్వీర్యం సర్వభూతేషు లక్ష్మణ ॥ ౪౮
త్వాం చ మాం చ నరవ్యాఘ్ర వ్యసనైః పశ్య మోహితౌ ।
నాతిభారోఽస్తి దైవస్య సర్వభూతేషు లక్ష్మణ ॥ ౪౯
శూరాశ్చ బలవంతశ్చ కృతాస్త్రాశ్చ రణాజిరే ।
కాలాభిపన్నాస్సీదంతి యథా వాలుకసేతవః ॥ ౫౦
ఇతి బ్రువాణో దృఢసత్యవిక్రమః
మహాయశా దాశరథిః ప్రతాపవాన్ ।

అవేక్ష్య సౌమిత్రిముదగ్రపౌరుషం
స్థిరాం తదా స్వాం మతిమాత్మనాఽకరోత్॥ ౫౧

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః.

అథ సప్తతితమస్సర్గః.

తౌ తు తత్ర స్థితౌ దృష్ట్వా భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
బాహుపాశపరిక్షిప్తౌ కబంధో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧
తిష్ఠతః కిం ను మాం దృష్ట్వా క్షుధార్తం క్షత్రియర్షభౌ ।
ఆహారార్థం తు సందిష్టౌ దైవేన గతచేతసా ॥ ౨
తచ్ఛ్రుత్వా లక్ష్మణో వాక్యం ప్రాప్తకాలం హితం తదా ।
ఉవాచార్తిం సమాపన్నః విక్రమే కృతలక్షణః ॥ 3
త్వాం చ మాం చ పురా తూర్ణం ఆదత్తే రాక్షసాధమః ।
తస్మాదసిభ్యామస్యాశు బాహూ ఛిందావహై గురూ ॥ ౪
భీషణోఽయం మహాకాయః రాక్షసో భుజవిక్రమః ।
లోకం హ్యతిజితం కృత్వా హ్యావాం హంతుమిహేచ్ఛతి ॥ ౫
నిశ్చేష్టానాం వధో రాజన్ కుత్సితో జగతీపతేః ।
క్రతుమధ్యోపనీతానాం పశూనామివ రాఘవ ॥ ౬
ఏతత్ సంజల్పితం శ్రుత్వా తయోః క్రుద్ధస్తు రాక్షసః ।
విదార్యాస్యం తదా రౌద్రః తౌ భక్షయితుమారభత్ ॥ ౭

తతస్తౌ దేశకాలజ్ఞౌ ఖడ్గాభ్యామేవ రాఘవౌ ।
అచ్ఛిందతాం సుసంహృష్టౌ బాహూ తస్యాంసదేశతః ॥ ౮
దక్షిణో దక్షిణం బాహుం అసక్తమసినా తతః ।
చిచ్ఛేద రామో వేగేన సవ్యం వీరస్తు లక్ష్మణః ॥ ౯
స పపాత మహాబాహుః ఛిన్నబాహుర్మహాస్వనః ।
ఖం చ గాం చ దిశశ్చైవ నాదయన్ జలదో యథా ॥ ౧౦
స నికృత్తౌ భుజౌ దృష్ట్వా శోణితౌఘపరిప్లుతః ।
దీనః పప్రచ్ఛ తౌ వీరౌ కౌ యువామితి దానవః ॥ ౧౧
ఇతి తస్య బ్రువాణస్య లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః ।
శశంస రాఘవం తస్య కబంధస్య మహాత్మనః ॥ ౧౨
అయమిక్ష్వాకుదాయాదః రామో నామ జనైః శ్రుతః ।
అస్యైవావరజం విద్ధి భ్రాతరం మాం చ లక్ష్మణం ॥ ౧౩
మాత్రా ప్రతిహృతే రాజ్యే రామః ప్రవ్రాజితో వనం ।
మయా సహ చరత్యేషః భార్యయా చ మహద్వనం ॥ ౧౪
అస్య దేవప్రభావస్య వసతో విజనే వనే ।
రక్షసాఽపహృతా పత్నీ యామిచ్ఛంతావిహాగతౌ ॥ ౧౫
త్వం తు కో వా కిమర్థం వా కబంధసదృశో వనే ।
ఆస్యేనోరసి దీప్తేన భగ్నజంఘో వివేష్టసే ॥ ౧౬
ఏవముక్తః కబంధస్తు లక్ష్మణేనోత్తరం వచః ।
ఉవాచ పరమప్రీతః తదింద్రవచనం స్మరన్ ॥ ౧౭

స్వాగతం వాం నరవ్యాఘ్రౌ దిష్ట్యా పశ్యామి చాప్యహం ।
దిష్ట్యా చేమౌ నికృత్తౌ మే యువాభ్యాం బాహుబంధనౌ ॥ ౧౭
విరూపం యచ్చ మే రూపం ప్రాప్తం హ్యవినయాద్యథా ।
తన్మే శృణు నరవ్యాఘ్ర తత్త్వతశ్శంసత స్తవ ॥ ౧౮

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-సప్తతితమస్సర్గః.

అథ ఏకసప్తతితమస్సర్గః.

పురా రామ మహాబాహో మహాబలపరాక్రమ ।
రూపమాసీన్మమాచింత్యం త్రిషు లోకేషు విశ్రుతం ॥ ౧
యథా సోమస్య శక్రస్య సూర్యస్య చ యథా వపుః ।
సోఽహం రూపమిదం కృత్వా లోకవిత్రాసనం మహత్ ॥ ౨
ఋషీన్ వనగతాన్ రామ త్రాసయామి తతస్తతః ।
తతః స్థూలశిరా నామ మహర్షిః కోపితో మయా ॥ ౩
సంచిన్వన్ వివిధం వన్యం రూపేణానేన ధర్షితః ।
తేనాహముక్తః ప్రేక్ష్యైవం ఘోరశాపాభిధాయినా ॥ ౪
ఏతదేవ నృశంసం తే రూపమస్తు విగర్హితం ।
స మయా యాచితః క్రుద్ధః శాపస్యాంతో భవేదితి ॥ ౫
అభిశాపకృతస్యేతి తేనేదం భాషితం వచః ।
యదా ఛిత్వా భుజౌ రామః త్వాం దహేద్విజనే వనే ॥ ౬

తదా త్వం ప్రాప్స్యసే రూపం స్వమేవ విపులం శుభం ।
శ్రియా విరాజితం పుత్రం దనోస్త్వం విద్ధి లక్ష్మణ ॥ ౭
ఇంద్రకోపాదిదం రూపం ప్రాప్తమేవం రణాజిరే ।
అహం హి తపసోగ్రేణ పితామహమతోషయం ॥ ౮
దీర్ఘమాయుస్స మే ప్రాదాత్ తతో మాం విభ్రమోఽస్పృశత్
దీర్ఘమాయుర్మయా ప్రాప్తం కిం మే శక్రః కరిష్యతి ॥ ౯
ఇత్యేవం బుద్ధిమాస్థాయ రణే శక్రమధర్షయం ।
తస్య బాహుప్రముక్తేన వజ్రేణ శతపర్వణా ॥ ౧౦
సక్థినీ చైవ మూర్ధా చ శరీరే సంప్రవేశితం ।
స మయా యాచ్యమానస్సన్ నానయద్యమసాదనం ॥ ౧౧
పితామహవచస్సత్యం తదస్త్వితి మమాబ్రవీత్ ।
అనాహారః కథం శక్తః భగ్నసక్థిశిరోముఖః ॥ ౧౨
వజ్రేణాభిహతః కాలం సుదీర్ఘమపి జీవితుం ।
ఏవముక్తస్తు మే శక్రో బాహూ యోజనమాయతౌ ॥ ౧౩
ప్రాదాదాస్యం చ మే కుక్షౌ తీక్ష్ణదంష్ట్రమకల్పయత్ ।
సోఽహం భుజాభ్యాం దీర్ఘాభ్యాం సంకృష్యాస్మిన్ వనేచరాన్ ॥
సింహద్విపమృగవ్యాఘ్రాన్ భక్షయామి సమంతతః ।
స తు మామబ్రవీదింద్రః యదా రామస్సలక్ష్మణః ॥ ౧౫
ఛేత్స్యతే సమరే బాహూ తదా స్వర్గం గమిష్యసి ।
అనేన వపుషా రామ వనేఽస్మిన్ రాజసత్తమ ॥ ౧౬

యద్యత్ పశ్యామి సర్వస్య గ్రహణం సాధు రోచయే ।
అవశ్యం గ్రహణం రామః మన్యేఽహం సముపైష్యతి ॥ ౧౭
ఇమాం బుద్ధిం పురస్కృత్య దేహన్యాసకృతశ్రమః ।
స త్వం రామోఽసి భద్రం తే నాహమన్యేన రాఘవ ॥ ౧౮
శక్యో హంతుం యథాతత్త్వం ఏవముక్తం మహర్షిణా ।
అహం హి మతిసాచివ్యం కరిష్యామి నరర్షభ ॥ ౧౯
మిత్రం చైవోపదేక్ష్యామి యువాభ్యాం సంస్కృతోఽగ్నినా ।
ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా దనునా తేన రాఘవః ॥ ౨౦
ఇదం జగాద వచనం లక్ష్మణస్యోపశృణ్వతః ।
రావణేన హృతా భార్యా మమ సీతా యశస్వినీ ॥ ౨౧
నిష్క్రాంతస్య జనస్థానాత్ సహ భ్రాత్రా యథాసుఖం ।
నామమాత్రం తు జానామి న రూపం తస్య రక్షసః ॥ ౨౨
నివాసం వా ప్రభావం వా వయం తస్య న విద్మహే ।
శోకార్తానామనాథానాం ఏవం విపరిధావతాం ॥ ౨౩
కారుణ్యం సదృశం కర్తుం ఉపకారే చ వర్తతాం ।
కాష్ఠాన్యాదాయ శుష్కాణి కాలే భగ్నాని కుంజరైః ॥ ౨౪
ధక్ష్యామస్త్వాం వయం వీర శ్వభ్రే మహతి కల్పితే ।
స త్వం సీతాం సమాచక్ష్వ యేన వా యత్ర వా హృతా ॥ ౨౫
కురు కల్యాణమత్యర్థం యది జానాసి తత్త్వతః ।
ఏవముక్తస్తు రామేణ వాక్యం దనురనుత్తమం ॥ ౨౬

ప్రోవాచ కుశలో వక్తుం వక్తారమపి రాఘవం ।
దివ్యమస్తి న మే జ్ఞానం నాభిజానామి మైథిలీం ॥ ౨౭
యస్తాం జ్ఞాస్యతి తం వక్ష్యే దగ్ధః స్వం రూపమాస్థితః ।
అదగ్ధస్య తు విజ్ఞాతుం శక్తిరస్తి న మే ప్రభో ॥ ౨౮
రాక్షసం తం మహావీర్యం సీతా యేన హృతా తవ ।
విజ్ఞానం హి మమ భ్రష్టం శాపదోషేణ రాఘవ ॥ ౨౯
స్వకృతేన మయా ప్రాప్తం రూపం లోకవిగర్హితం ।
కిం తు యావన్న యాత్యస్తం సవితా శ్రాంతవాహనః ॥ ౩౦
తావన్మామవటే క్షిప్త్వా దహ రామ యథావిధి ।
దగ్ధస్త్వయాఽహమవటే న్యాయేన రఘునందన ॥ ౩౧
వక్ష్యామి తమహం వీర యస్తం జ్ఞాస్యతి రాక్షసం ।
తేన సఖ్యం చ కర్తవ్యం న్యాయవృత్తేన రాఘవ ॥ ౩౨
కల్పయిష్యతి తే ప్రీతః సాహాయ్యం లఘువిక్రమః ।
న హి తస్యాస్త్యవిజ్ఞాతం త్రిషు లోకేషు రాఘవ ॥ ౩౩
సర్వాన్ పరిసృతో లోకాన్ పురాఽసౌ కారణాంతరే ।

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే ఏకసప్తతితమస్సర్గః.

అథ ద్విసప్తతితమస్సర్గః.

ఏవముక్తౌ తు తౌ వీరౌ కబంధేన నరేశ్వరౌ ।
గిరిప్రదరమాసాద్య పావకం విససర్జతుః ॥ ౧

లక్ష్మణస్తు మహోల్కాభిః జ్వలితాభిస్సమంతతః ।
చితామాదీపయామాస సా ప్రజజ్వాల సర్వతః ॥ ౨
తచ్ఛరీరం కబంధస్య ఘృతపిండోపమం మహత్ ।
మేదసా పచ్యమానస్య మందం దహతి పావకః ॥ ౩
స విధూయ చితామాశు విధూమోఽగ్నిరివోత్థితః ।
అరజే వాససీ బిభ్రన్ మాలాం దివ్యాం మహాబలః ॥ ౪
తతశ్చితాయా వేగేన భాస్వరో విమలాంబరః ।
ఉత్పపాతాశు సంహృష్టః సర్వప్రత్యంగభూషణః ॥ ౫
విమానే భాస్వరే తిష్ఠన్ హంసయుక్తే యశస్కరే ।
ప్రభయా చ మహాతేజాః దిశో దశ విరాజయన్ ॥ ౬
సోఽంతరిక్షగతో రామం కబంధో వాక్యమబ్రవీత్ ।
శృణు రాఘవ తత్త్వేన యథా సీతామవాప్స్యసి ॥ ౭
రామ షడ్యుక్తయో లోకే యాభిస్సర్వం విమృశ్యతే ।
పరిమృష్టో దశాంతేన దశాభాగేన సేవ్యతే ॥ ౮
దశాభాగగతో హీనః త్వం హి రామ సలక్ష్మణః ।
యత్కృతే వ్యసనం ప్రాప్తం త్వయా దారప్రధర్షణం ॥ ౯
తదవశ్యం త్వయా కార్యః స సుహృత్ సుహృదాం వర ।
అకృత్వా హి న తే సిద్ధిం అహం పశ్యామి చింతయన్ ॥ ౧౦
శ్రూయతాం రామ వక్ష్యామి సుగ్రీవో నామ వానరః ।
భ్రాత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన వాలినా శక్రసూనునా ॥ ౧౧

ఋశ్యమూకే గిరివరే పంపాపర్యంతశోభితే ।
నివసత్యాత్మవాన్ వీరః చతుర్భిస్సహ వానరైః ॥ ౧౨
వానరేంద్రో మహావీర్యః తేజోవానమితప్రభః ।
సత్యసంధో వినీతశ్చ ధృతిమాన్ మతిమాన్ మహాన్ ॥ ౧౩
దక్షః ప్రగల్భో ద్యుతిమాన్ మహాబలపరాక్రమః ।
భ్రాత్రా వివాసితో రామ రాజ్యహేతోర్మహాబలః ॥ ౧౪
స తే సహాయో మిత్రం చ సీతాయాః పరిమార్గణే ।
భవిష్యతి హి తే రామ మా చ శోకే మనః కృథాః ॥ ౧౫
భవితవ్యం హి యచ్చాపి న తచ్ఛక్యమిహాన్యథా ।
కర్తుమిక్ష్వాకుశార్దూల కాలో హి దురతిక్రమః ॥ ౧౬
గచ్ఛ శీఘ్రమితో రామ సుగ్రీవం తం బహాబలం ।
వయస్యం తం కురు క్షిప్రం ఇతో గత్వాఽద్య రాఘవ ॥ ౧౭
అద్రోహాయ సమాగమ్య దీప్యమానే విభావసౌ ।
స చ తే నావమంతవ్యః సుగ్రీవో వానరాధిపః ॥ ౧౮
కృతజ్ఞః కామరూపీ చ సహాయార్థీ చ వీర్యవాన్ ।
శక్తౌ హ్యద్య యువాం కర్తుం కార్యం తస్య చికీర్షితం ॥ ౧౯
కృతార్థో వాఽకృతార్థో వా కృత్యం తవ కరిష్యతి ।
స ఋక్షరజసః పుత్రః పంపామటతి శంకితః ॥ ౨౦
భాస్కరస్యౌరసః పుత్రః వాలినా కృతకిల్బిషః ।
సంనిధాయాయుధం క్షిప్రం ఋశ్యమూకాలయం కపిం ॥ ౨౧

కురు రాఘవ సత్యేన వయస్యం వనచారిణం ।
స హి స్థానాని సర్వాణి కార్త్స్న్యేన కపికుంజరః ॥ ౨౨
నరమాంసాశినాం లోకే నైపుణ్యాదధిగచ్ఛతి ।
న తస్యావిదితం లోకే కించిదస్తి హి రాఘవ ॥ ౨౩
యావత్ సూర్యః ప్రతపతి సహస్రాంశురరిందమ ।
స నదీర్విపులాన్ శైలాన్ గిరిదుర్గాణి కందరాన్ ॥ ౨౪
అన్వీక్ష్య వానరైస్సార్ధం పత్నీం తేఽధిగమిష్యతి ।
వానరాంశ్చ మహాకాయాన్ ప్రేషయిష్యతి రాఘవ ॥ ౨౫
దిశో విచేతుం తాం సీతాం త్వద్వియోగేన శోచతీం ।
స జ్ఞాస్యతి వరారోహాం నిర్మలాం రావణాలయే ॥ ౨౬

స మేరుశృంగాగ్రగతామనిందితాం
ప్రవిశ్య పాతాళతలేఽపి వాశ్రితాం ।
ప్లవంగమానాం ప్రవరస్తవ ప్రియాం
నిహత్య రక్షాంసి పునః ప్రదాస్యతి ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-ద్విసప్తతితమస్సర్గః.

అథ త్రిసప్తతితమస్సర్గః.

నిదర్శయిత్వా రామాయ సీతాయాః ప్రతిపాదనే ।
వాక్యమన్వర్థమర్థజ్ఞః కబంధః పునరబ్రవీత్ ॥ ౧

ఏష రామ శివః పంథాః యత్రైతే పుష్పితా ద్రుమాః ।
ప్రతీచీం దిశమాశ్రిత్య ప్రకాశంతే మనోరమాః ॥ ౨
జంబూప్రియాళపనసప్లక్షన్యగ్రోధతిందుకాః ।
అశ్వత్థాః కర్ణికారాశ్చ చూతాశ్చాన్యే చ పాదపాః ॥ ౩
ధన్వనా నాగవృక్షాశ్చ తిలకా నక్తమాలకాః ।
నీలాశోకాః కదంబాశ్చ కరవీరాశ్చ పుష్పితాః ॥ ౪
అగ్నిముఖ్యా అశోకాశ్చ సురక్తాః పారిభద్రకాః ।
తానారుహ్యాథ వా భూమౌ పాతయిత్వా చ తాన్ బలాత్ ॥ ౫
ఫలాన్యమృతకల్పాని భక్షయంతౌ గమిష్యథః ।
తదతిక్రమ్య కాకుత్స్థ వనం పుష్పితపాదపం ॥ ౬
నందనప్రతిమం చాన్యత్ కురవో హ్యుత్తరా ఇవ ।
సర్వకామఫలా వృక్షాః పాదపాస్తు మధుస్రవాః ॥ ౭
సర్వే చ ఋతవస్తత్ర వనే చైత్రరథే యథా ।
ఫలభారానతాస్తత్ర మహావిటపధారిణః ॥ ౮
శోభంతే సర్వతస్తత్ర మేఘపర్వతసంనిభాః ।
తానారుహ్యాథవా భూమౌ పాతయిత్వా యథాసుఖం ॥ ౯
ఫలాన్యమృతకల్పాని లక్ష్మణస్తే ప్రదాస్యతి ।
చంక్రమంతౌ వరాన్ దేశాన్ శైలాచ్ఛైలం వనాద్వనం ॥ ౧౦
తతః పుష్కరిణీం వీరౌ పంపాం నామ గమిష్యథః ।
అశర్కరామవిభ్రంశాం సమతీర్థామశైవలాం ॥ ౧౧

రామ సంజాతవాలూకాం కమలోత్పలశాలినీం ।
తత్ర హంసాః ప్లవాః క్రౌంచాః కురరాశ్చైవ రాఘవ ॥ ౧౨
వల్గుస్వనాని కూజంతి పంపాసలిలగోచరాః ।
నోద్విజంతే నరాన్ దృష్ట్వా వధస్యాకోవిదాశ్శుభాః ॥ ౧౩
ఘృతపిండోపమాన్ స్థూలాన్ తాన్ ద్విజాన్ భక్షయిష్యథః ।
రోహితాన్ వక్రతుండాంశ్చ నడమీనాంశ్చ రాఘవ ॥ ౧౪
పంపాయామిషుభిర్మత్స్యాన్ తత్ర రామ వరాన్ హతాన్ ।
నిస్త్వక్పక్షానయస్తప్తాన్ అకృశానేకకంటకాన్ ॥ ౧౫
తవ భక్త్యా సమాయుక్తః లక్ష్మణస్సంప్రదాస్యతి ।
భృశం తే ఖాదతో మత్స్యాన్ పంపాయాః పుష్పసంచయే ॥
పద్మగంధి శివం వారి సుఖశీతమనామయం ।
ఉద్ధృత్య సతతాక్లిష్టం రౌప్యస్ఫాటికసంనిభం ॥ ౧౬
అసౌ పుష్కరపర్ణేన లక్ష్మణః పాయయిష్యతి ।
స్థూలాన్ గిరిగుహాశయ్యాన్ వరాహాన్ వనచారిణః ॥ ౧౭
అపాం లోభాదుపావృత్తాన్ వృషభానివ నర్దతః ।
రూపాన్వితాంశ్చ పంపాయాం ద్రక్ష్యసి త్వం నరోత్తమ ॥ ౧౮
సాయాహ్నే విచరన్ రామ విటపీన్ మాల్యధారిణః ।
శీతోదకం చ పంపాయాః దృష్ట్వా శోకం విహాస్యసి ॥ ౨౦
సుమనోభిశ్చితాంస్తత్ర తిలకాన్ నక్తమాలకాన్ ।
ఉత్పలాని చ ఫుల్లాని పంకజాని చ రాఘవ ॥ ౨౧

న తాని కశ్చిన్మాల్యాని తత్రారోపయితా నరః ।
న చ వై మ్లానతాం యాంతి న చ శీర్యంతి రాఘవ ॥ ౨౨
మతంగశిష్యాస్తత్రాసన్ ఋషయస్సుసమాహితాః ।
తేషాం భారాభితప్తానాం వన్యమాహరతాం గురోః ॥ ౨౩
యే ప్రపేతుర్మహీం తూర్ణం శరీరాత్ స్వేదబిందవః ।
తాని జాతాని మాల్యాని మునీనాం తపసా తదా ॥ ౨౪
స్వేదబిందుసముత్థాని న వినశ్యంతి రాఘవ ।
తేషామద్యాపి తత్రైవ దృశ్యతే పరిచారిణీ ॥ ౨౫
శ్రమణీ శబరీ నామ కాకుత్ స్థ చిరజీవినీ ।
త్వాం తు ధర్మే స్థితా నిత్యం సర్వభూతనమస్కృతం ॥ ౨౬
దృష్ట్వా దేవోపమం రామ స్వర్గలోకం గమిష్యతి ।
తతస్తద్రామ పంపాయాః తీరమాశ్రిత్య పశ్చిమం ॥ ౨౭
ఆశ్రమస్థానమతులం గుహ్యం కాకుత్ స్థ పశ్యసి ।
న తత్రాక్రమితుం నాగాః శక్నువంతి తమాశ్రమం ॥ ౨౮
వివిధాస్తత్ర వై నాగాః వనే తస్మింశ్చ పర్వతే ।
ఋషేస్తత్ర మతంగస్య విధానాత్తచ్చ కాననం ॥ ౨౯
తస్మిన్ నందనసంకాశే దేవారణ్యోపమే వనే ।
నానావిహగసంకీర్ణే రంస్యసే రామ నిర్వృతః ॥ ౩౦
ఋశ్యమూకశ్చ పంపాయాః పురస్తాత్ పుష్పితద్రుమః ।
సుదుఃఖారోహణో నామ శిశునాగాభిరక్షితః ॥ ౩౧

ఉదారో బ్రహ్మణా చైవ పూర్వకాలే వినిర్మితః ।
శయానః పురుషో రామ తస్య శైలస్య మూర్ధని ॥ ౩౨
యత్స్వప్నే లభతే విత్తం తత్ప్రబుద్ధోఽధిగచ్ఛతి ।
న త్వేనం విషమాచారః పాపకర్మాఽధిరోహతి ॥ ౩౩
యస్తు తం విషమాచారః పాపకర్మాఽధిరోహతి ।
తత్రైవ ప్రహరంత్యేనం సుప్తమాదాయ రాక్షసాః ॥ ౩౪
తత్రాపి శిశునాగానాం ఆక్రందః శ్రూయతే మహాన్ ।
క్రీడతాం రామ పంపాయాం మతంగారణ్యవాసినాం ॥ ౩౫
సిక్తా రుధిరధారాభిః సంహృత్య పరమద్విపాః ।
ప్రచరంతి పృథక్కీర్ణాః మేఘవర్ణాస్తరస్వినః ॥ ౩౬
తే తత్ర పీత్వా పానీయం విమలం శీతమవ్యయం ।
నిర్వృతాః సంవిగాహంతే వనాని వనగోచరాః ॥ ౩౭
ఋక్షాంశ్చ ద్వీపినశ్చైవ నీలకోమళకప్రభాన్ ।
రురూనపేతాపజయాన్ దృష్ట్వా శోకం జహిష్యసి ॥ ౩౮
రామ తస్య తు శైలస్య మహతీ శోభతే గుహా ।
శిలాపిధానా కాకుత్స్థ దుఃఖం చాస్యాః ప్రవేశనం ॥ ౩౯
తస్యా గుహాయాః ప్రాగ్ద్వారే మహాన్ శీతోదకో హ్రదః ।
ఫలమూలాన్వితో రమ్యః నానామృగసమావృతః ॥ ౪౦
తస్యాం వసతి సుగ్రీవః చతుర్భిస్సహ వానరైః ।
కదాచిచ్ఛిఖరే తస్య పర్వతస్యావతిష్ఠతే ॥ ౪౧

కబంధస్త్వనుశాస్యైవం తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ ।
స్రగ్వీ భాస్వరవర్ణాభః ఖే వ్యరోచత వీర్యవాన్ ॥ ౪౨
తం తు ఖస్థం మహాభాగం కబంధం రామలక్ష్మణౌ ।
ప్రస్థితౌ త్వం వ్రజస్వేతి వాక్యమూచతురంతికే ॥ ౪౩
గమ్యతాం కార్యసిద్ధ్యర్థం ఇతి తావబ్రవీత్ స చ ।
సుప్రీతౌ తావనుజ్ఞాప్య కబంధః ప్రస్థితస్తదా ॥ ౪౪

స తత్ కబంధః ప్రతిపద్య రూపం
వృతః శ్రియా భాస్కరతుల్యదేహః ।
నిదర్శయన్ రామమవేక్ష్య ఖస్థః
సఖ్యం కురుష్వేతి తదాఽభ్యువాచ ॥ ౪౫

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-త్రిసప్తతితమస్సర్గః.

అథ చతుస్సప్తతితమస్సర్గః.

తౌ కబంధేన తం మార్గం పంపాయా దర్శితం వనే ।
ప్రతస్థతుర్దిశం గృహ్య ప్రతీచీం నృవరాత్మజౌ ॥ ౧
తౌ శైలేష్వాచితానేకాన్ క్షౌద్రకల్పఫలాన్ ద్రుమాన్ ।
వీక్షంతౌ జగ్మతుర్ద్రష్టుం సుగ్రీవం రామలక్ష్మణౌ ॥ ౨
కృత్వా చ శైలపృష్ఠే తు తౌ వాసం రామలక్ష్మణౌ ।
పంపాయాః పశ్చిమం తీరం రాఘవావుపతస్థతుః ॥ ౩

తౌ పుష్కరిణ్యాః పంపాయాః తీరమాసాద్య పశ్చిమం ।
అపశ్యతాం తతస్తత్ర శబర్యా రమ్యమాశ్రమం ॥ ౪
తౌ తమాశ్రమమాసాద్య ద్రుమైర్బహుభిరావృతం ।
సురమ్యమభివీక్షంతౌ శబరీమభ్యుపేయతుః ॥ ౫
తౌ చ దృష్ట్వా తదా సిద్ధా సముత్థాయ కృతాంజలిః ।
రామస్య పాదౌ జగ్రాహ లక్ష్మణస్య చ ధీమతః ॥ ౬
పాద్యమాచమనీయం చ సర్వం ప్రాదాద్యథావిధి ।
తామువాచ తతో రామః శ్రమణీం సంశితవ్రతాం ॥ ౭
కచ్చిత్తే నిర్జితా విఘ్నాః కచ్చిత్తే వర్ధతే తపః ।
కచ్చిత్తే నియతః క్రోధః ఆహారశ్చ తపోధనే ॥ ౮
కచ్చిత్తే నియమాః ప్రాప్తాః కచ్చిత్తే మనసస్సుఖం ।
కచ్చిత్తే గురుశుశ్రూషా సఫలా చారుభాషిణి ॥ ౯
రామేణ తాపసీ పృష్టా సా సిద్ధా సిద్ధసంమతా ।
శశంస శబరీ వృద్ధా రామాయ ప్రత్యుపస్థితా ॥ ౧౦
అద్య ప్రాప్తా తపస్సిద్ధిః తవ సందర్శనాన్మయా ।
అద్య మే సఫలం తప్తం గురవశ్చ సుపూజితాః ॥ ౧౧
అద్య మే సఫలం జన్మ స్వర్గశ్చైవ భవిష్యతి ।
త్వయి దేవవరే రామ పూజితే పురుషర్షభ ॥ ౧౨
చక్షుషా తవ సౌమ్యేన పూతాఽస్మి రఘునందన ।
గమిష్యామ్యక్షయాన్ లోకాన్ త్వత్ప్రసాదాదరిందమ ॥ ౧౩

చిత్రకూటం త్వయి ప్రాప్తే విమానైరతులప్రభైః ।
ఇతస్తే దివమారూఢా యానహం పర్యచారిషమ్ ॥ ౧౪
తైశ్చాహముక్తా ధర్మజ్ఞైః మహాభాగైర్మహర్షిభిః ।
ఆగమిష్యతి తే రామః సుపుణ్యమిమమాశ్రమమ్ ॥ ౧౫
స తే ప్రతిగ్రహీతవ్యః సౌమిత్రిసహితోఽతిథిః ।
తం చ దృష్ట్వా వరాఀల్లోకాఀ అక్షయాంస్త్వం గమిష్యసి ॥
మయా తు వివిధం వన్యం సంచితం పురుషర్షభ ।
తవార్థే పురుషవ్యాఘ్ర పంపాయాస్తీరసంభవమ్ ॥ ౧౭
ఏవముక్తస్స ధర్మాత్మా శబర్యా శబరీమిదమ్ ।
రాఘవః ప్రాహ విజ్ఞానే తాం నిత్యమబహిష్కృతామ్ ॥ ౧౮
దనోస్సకాశాత్తత్త్వేన ప్రభావం తే మహాత్మనః ।
శ్రుతం ప్రత్యక్షమిచ్ఛామి సంద్రష్టుం యది మన్యసే ॥ ౧౯
ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా రామవక్త్రాద్వినిస్సృతమ్ ।
శబరీ దర్శయామాస తావుభౌ తద్వనం మహత్ ॥ ౨౦
పశ్య మేఘఘనప్రఖ్యం మృగపక్షిసమాకులమ్ ।
మతంగవనమిత్యేవ విశ్రుతం రఘునందన ॥ ౨౧
ఇహ తే భావితాత్మానః గురవో మే మహావనే ।
జుహవాంచక్రిరే తీర్థం మంత్రవన్మంత్రపూజితమ్ ॥ ౨౨
ఇయం ప్రత్యక్స్థలీ వేదిః యత్ర తే మే సుసత్కృతాః ।
పుష్పోపహారం కుర్వంతి శ్రమాదుద్వేపిభిః కరైః ॥ ౨౩

తేషాం తపఃప్రభావేన పశ్యాద్యాపి రఘూద్వహ ।
ద్యోతయంతి దిశస్సర్వాః శ్రియా వేద్యోఽతులప్రభాః ॥ ౨౪
అశక్నువద్భిస్తైర్గంతుం ఉపవాసశ్రమాలసైః ।
చింతితేఽభ్యాగతాన్ పశ్య సహితాన్ సప్త సాగరాన్॥ ౨౫
కృతాభిషేకైస్తైర్న్యస్తాః వల్కలాః పాదపేష్విహ ।
అద్యాపి నావశుష్యంతి ప్రదేశే రఘునందన ॥ ౨౬
దేవకార్యాణి కుర్వద్భిః యానీమాని కృతాని వై ।
పుష్పైః కువలయైస్సార్ధం మ్లానత్వం నోపయాంతి వై ॥ ౨౭
కృత్స్నం వనమిదం దృష్టం శ్రోతవ్యం చ శ్రుతం త్వయా ।
తదిచ్ఛామ్యభ్యనుజ్ఞాతా త్యక్ష్యమేతత్ కళేబరం ॥ ౨౮
తేషామిచ్ఛామ్యహం గంతుం సమీపం భావితాత్మనాం ।
మునీనామాశ్రమో యేషాం అహం చ పరిచారిణీ ॥ ౨౯
ధర్మిష్ఠం తు వచః శ్రుత్వా రాఘవస్సహలక్ష్మణః ।
ప్రహర్షమతులం లేభే ఆశ్చర్యమితి తత్త్వతః ॥ ౩౦
తాముపాచ తతో రామః శ్రమణీం సంశితవ్రతాం ।
అర్చితోఽహం త్వయా భక్త్యా గచ్ఛ కామం యథాసుఖం ॥
ఇత్యుక్తా జటిలా వృద్ధా చీరకృష్ణాజినాంబరా ।
తస్మిన్ ముహూర్తే శబరీ దేహం జీర్ణం జిహాసతీ ॥ ౩౨
అనుజ్ఞాతా తు రామేణ హుత్వాఽఽత్మానం హుతాశనే ।
జ్వలత్పావకసంకాశా స్వర్గమేవ జగామ సా ॥ ౩౩

దివ్యాభరణసంయుక్తా దివ్యమాల్యానులేపనా ।
దివ్యాంబరధరా తత్ర బభూవ ప్రియదర్శనా ॥ ౩౪
విరాజయంతీ తం దేశం విద్యుత్ సౌదామినీ యథా ।
ప్రణమ్య శిరసా రామం స్వర్గతా సుప్రభాననా ॥ ౩౫
యత్ర తే సుకృతాత్మానః విహరంతి మహర్షయః ।
తత్ పుణ్యం శబరీ స్థానం జగామాత్మసమాధినా ॥ ౩౬

ఇతి శ్రీమదరణ్యకాండే-చతుస్సప్తతితమస్సర్గః.

అథ పంచసప్తతితమస్సర్గః.

దివం తు తస్యాం యాతాయాం శబర్యాం స్వేన తేజసా ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా చింతయామాస రాఘవః ॥ ౧
స చింతయిత్వా ధర్మాత్మా ప్రభావం తం మహాత్మనాం ।
హితకారిణమేకాగ్రం లక్ష్మణం రాఘవోఽబ్రవీత్ ॥ ౨
దృష్టోఽయమాశ్రమస్సౌమ్య బహ్వాశ్చర్యః కృతాత్మనాం ।
విశ్వస్తమృగశార్దూలః నానావిహగసేవితః ॥ ౩
సప్తానాం చ సముద్రాణాం ఏషు తీర్థేషు లక్ష్మణ ।
ఉపస్పృష్టం చ విధివత్ పితరశ్చాపి తర్పితాః ॥ ౪
ప్రణష్టమశుభం తత్తత్ కల్యాణం సముపస్థితం ।
తేన తత్త్వేన హృష్టం మనో లక్ష్మణ సంప్రతి ॥ ౫

హృదయే హి నరవ్యాఘ్ర శుభమావిర్భవిష్యతి ।
తదాగచ్ఛ గమిష్యావః పంపాం తాం ప్రియదర్శనాం ॥ ౬
ఋశ్యమూకో గిరిర్యత్ర నాతిదూరే ప్రకాశతే ।
యస్మిన్ వసతి ధర్మాత్మా సుగ్రీవోంఽశుమతస్సుతః ॥ ౭
నిత్యం వాలిభయాత్ త్రస్తః చతుర్భిస్సహ వానరైః ।
అభిత్వరే చ తం ద్రష్టుం సుగ్రీవం వానరర్షభం ॥ ౮
తదధీనం హి మే సౌమ్య సీతాయాః పరిమార్గణం ।
ఏవం బ్రువాణం తం ధీరం రామం సౌమిత్రిరబ్రవీత్ ॥ ౯
గచ్ఛావస్త్వరితం తత్ర మమాపి త్వరతే మనః ।
ఆశ్రమాత్తు తతస్తస్మాత్ నిష్క్రమ్య స విశాంపతిః ॥ ౧౦
ఆజగామ తతః పంపాం లక్ష్మణేన సహాభిభూః ।
స దదర్శ తతః పుణ్యాం ఉదారజనసేవితాం ॥ ౧౧
నానాద్రుమలతాకీర్ణాం పంపాం పానీయవాహినీం ।
పద్మైస్సౌగంధికైస్తామ్రాం శుక్లాం కుముదమండలైః ॥ ౧౨
నీలాం కువలయోద్ఘాటైః బహువర్ణాం కుథామివ ।
అరవిందోత్పలవతీం పద్మసౌగంధికాయుతాం ॥ ౧౩
పుష్పితామ్రవణోపేతాం బర్హిణోద్ఘుష్టనాదితాం ।
తిలకైర్బీజపూరైశ్చ ధవైశ్శుక్లద్రుమైస్తథా ॥ ౧౪
పుష్పితైః కరవీరైశ్చ పున్నాగైశ్చ సుపుష్పితైః ।
మాలతీకుందగుల్మైశ్చ భాండీరైర్నిచులైస్తథా ॥ ౧౫

అశోకైస్సప్తపర్ణైశ్చ కేతకైరతిముక్తకైః ।
అన్యైశ్చ వివిధైర్వృక్షైః ప్రమదామివ భూషితాం ॥ ౧౬

స తామాసాద్య వై రామః దూరాదుదకవాహినీం ।
మతంగసరసం నామ హ్రదం సమవగాహత ॥ ౧౭

సమీక్షమాణౌ పుష్పాఢ్యం సర్వతో విపులద్రుమం ।
కోయష్టికైశ్చార్జునకైః శతపత్రైశ్చ కీరకైః ॥ ౧౮

ఏతైశ్చాన్యైశ్చ విహగైః నాదితం తు వనం మహత్ ।
తతో జగ్మతురవ్యగ్రౌ రాఘవౌ సుసమాహితౌ ॥ ౧౯

తద్వనం చైవ సరసః పశ్యంతౌ శకునైర్యుతం ।
స దదర్శ తతః పంపాం శీతవారినిధిం శుభాం ॥ ౨౦

ప్రహృష్టనానాశకునాం పాదపైరుపశోభితాం ।
తిలకాశోకపున్నాగవకుళోద్దాలకాశినీం ॥ ౨౧

రమ్యోపవనసంబాధాం పద్మసంపీడితోదకాం ।
స రామో వివిధాన్ వృక్షాన్ సరాంసి వివిధాని చ ॥ ౨౨

పశ్యన్ కామాభిసంతప్తః జగామ పరమం హ్రదం ।
పుష్పితోపవనోపేతాం సాలచంపకశోభితాం ॥ ౨౩

షట్పదౌఘసమావిష్టాం శ్రీమతీమతులప్రభాం ।
స్ఫటికోపమతోయాఢ్యాం శ్లక్ష్ణవాలుకసంతతాం ॥ ౨౪

మత్స్యకచ్ఛపసంబాధాం తీరస్థద్రుమశోభితాం ।
సఖీభిరివ యుక్తాభిః లతాభిరనువేష్టితాం ॥ ౨౫
కింనరోరగగంధర్వయక్షరాక్షససేవితాం ।
స తాం దృష్ట్వా తతః పంపాం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౨౬
విలలాప చ తేజస్వీ కామాద్దశరథాత్మజః ।
స తాం దృష్ట్వా పునః పంపాం పద్మసౌగంధికైర్యుతాం ॥ ౨౭
ఇత్యువాచ తదా వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవిక్రమః ।
అస్యాస్తీరే తు పూర్వోక్తః పర్వతో ధాతుమండితః ॥ ౨౮
ఋశ్యమూక ఇతి ఖ్యాతః పుణ్యః పుష్పితపాదపః ।
హరేః ఋక్షరజోనామ్నః పుత్రస్తస్య మహాత్మనః ॥ ౨౯
అధ్యాస్తే తం మహావీర్యః సుగ్రీవ ఇతి విశ్రుతః ।
సుగ్రీవమభిగచ్ఛ త్వం వానరేంద్రం నరర్షభ ॥ ౩౦
ఇత్యువాచ పునర్వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవిక్రమం ।
రాజ్యభ్రష్టేన దీనేన తస్యామాసక్తచేతసా ॥ ౩౧
కథం మయా వినా శక్యం సీతాం లక్ష్మణ జీవితుం ।

ఇత్యేవముక్త్వా మదనాభిపీడితః
స లక్ష్మణం వాక్యమనన్యచేతసం ।
వివేశ పంపాం నళినీం మనోరమాం
రఘూత్తమశ్శోకవిషాదయంత్రితః ॥ ౩౨

తతో మహద్వర్త్మ సుదూరసంక్రమః
క్రమేణ గత్వా ప్రతికూలధన్వనం ।
దదర్శ పంపాం శుభదర్శకాననాం
అనేకనానావిధపక్షిజాలకాం ॥ 33౪

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే శ్రీమద్వాల్మీకీయే
చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం సంహితాయాం
శ్రీమదరణ్యకాండే పంచసప్తతితమస్సర్గః.

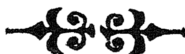
ధ్యానమ్

జటిలం చీరవసనం దండకారణ్యవాసినం ।
మునివేషధరం ధ్యాయేదరణ్యే కాండ ఉత్తమే ॥

ఫలశ్రుతిః.

ఆరణ్యకం తు యః కాండం అతిభక్తిసమన్వితః ।
పఠేద్వా శృణుయాద్వాఽపి సోమసాయుజ్యమాప్నుయాత్ ॥

శ్రీమదరణ్యకాండస్సమాప్తః.

అశుద్ధసంశోధనపత్రికా.

పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం
౭	౧౨	గమిష్యపి	గమిష్యసి
౩౯	౯	తతసం	తతస్సం
౫౧	౨	వాఽనఘ	వానఘ
౫౬	౧౪	దూ రెణ	దూ రె న
౭౦	౧౨	ప్రపచ్ఛ	పప్రచ్ఛ
౯౪	౨	స క్వచిత్	న క్వచిత్
౧౦౩	౧౩	సన్ని న	సన్ని వ
౧౨౪	౧౭	భ వేదార్యా	భ వెద్భార్యా
౧౩౯	౨౦	మాత్మన	మాత్మనః
౧౪౮	౬	స్సంహాతః	సంహాతః
౧౫౧	౯	నద్యాంగీ	వద్యాంగీ
౧౭౦	౨౦	పత్యు	ప్రత్యు
౨౩౪	౧౮	వై దేహ్యాః	వై దేహ్యాః
౨౩౬	౧౧	అస్మిన్	అస్మిన్
౨౪౯	౪	ప్రత్యసు	ప్రత్యను

———;o;———

విషయానుక్రమణికా

కిష్కింధాకాండః

	సర్గసంఖ్యా	పుటసంఖ్యా
రామసుగ్రీవసౌహార్దప్రకరణం—	౧-౮	౧-౪౦
పంపాసరోవరదర్శనం	౧	౧
రామసమీపం ప్రతి హనూమత్ప్రేషణం	౨	౧౫
హనూమద్రామసమాగమః	౩	౧౮
రామసుగ్రీవసమాగమః	౪	౨౨
అగ్నిసాక్షికం రామసుగ్రీవయోస్సఖ్యం	౫	౨౬
సీతాఽఽభరణసందర్శనం	౬	౩౦
రామసుగ్రీవయోః మిథః కర్తవ్యకార్యప్రతిజ్ఞా	౭-౮	౩౨-౪౦
సుగ్రీవరాజ్యాభిషేకప్రకరణం—	౯-౨౬	౪౦-౧౨౧
వాలిసుగ్రీవయోర్వైరకారణప్రపంచనం	౯-౧౦	౪౦-౪౭
రామపరాక్రమాభిజ్ఞానం	౧౧	౪౭
వాలిసుగ్రీవయోర్యుద్ధం	౧౨-౧౫	౫౬-౭౦
వాలినిగ్రహః	౧౬	౭౦
వాలిరాఘవసంవాదః	౧౭-౧౮	౭౪-౮౭
సుగ్రీవస్య రాజ్యాభిషేకః అంగదస్య యౌవరాజ్యాభిషేకశ్చ	౧౯-౨౬	౮౭-౧౨౦

	సర్గసంఖ్యా	పుటసంఖ్యా
సీతాన్వేషణార్థకపిసైన్యోద్యోగ-ప్రకరణం—	౨౭-౩౮	౧౨౧-౧౮౫
వర్షర్త్వతివహనం శరదాగమనం చ	౨౭- ౨౮	౧౨౧-౧౩౭
హనూమత్కృతసుగ్రీవప్రతిబోధః	౨౯	౧౩౭
కిష్కింధాంప్రతి లక్ష్మణస్య ప్రేషణం	౩౦-౩౨	౧౪౧-౧౬౨
క్రుద్ధస్య లక్ష్మణస్య సుగ్రీవాంతఃపురప్రవేశః	౩౩	౧౬౨
తారాకృతలక్ష్మణసాంత్వనం	౩౪-౩౬	౧౭౦-౧౭౭
సర్వవానరానయనాయ దూతప్రేషణం	౩౭	౧౭౭
రామసమీపం ప్రతి సుగ్రీవాగమనం	౩౮	౧౮౧
వానరయూథపతిప్రేషణప్రకరణం—	౩౯-౬౭	౧౮౫-౨౮౨
సర్వవానరసేనాసమావేశః	౩౯	౧౮౫
ప్రాచీం ప్రతి వినతస్య ప్రేషణం	౪౦	౧౯౦
దక్షిణాం ప్రతి హనూమదంగదాదేః ప్రేషణం	౪౧	౧౯౭
పశ్చిమాం ప్రతి సుషేణస్య ప్రేషణం	౪౨	౨౦౨
ఉత్తరాం ప్రతి శతవలిప్రేషణం	౪౩	౨౦౮
విశేషతః హనూమతస్సమాదేశః	౪౪	౨౧౫
సామాన్యతస్సర్వేషాం సమాదేశః	౪౫	౨౧౭
సుగ్రీవస్య సర్వభూమండలవిజ్ఞాననిదానం	౪౬	౨౧౯
వినతశతవలిసుషేణానాం సీతానధిగమేన ప్రత్యావర్తనం	౪౭	౨౨౨

	సర్గసంఖ్యా	పుటసంఖ్యా
హనూమదాదివృత్తాంతప్రకరణం—	౪౮-౬౭	౨౦౩-౨౮౨
హనూమదాదీనాం వింధ్యారణ్యగమనం	౪౮	౨౨౩
రజతపర్వతాదిగమనం	౪౯	౨౨౬
గుహాయాం స్వయంప్రభానుగ్రహలాభః	౫౦-౫౩	౨౨౮-౨౪౧
సమయాత్యయేన అంగదాదీనాం ప్రాయోపవేశః	౫౪-౫౫	౨౪౧-౨౪౬
సంపాతిసమవతరణం	౫౬-౫౭	౨౪౬-౨౫౧
తస్య వచనేన రావణనిలయే సీతావస్థిత్యధిగతిః	౫౮-౬౩	౨౫౧-౨౬౬
సముద్రతీరగమనం	౬౪	౨౬౬
సముద్రలంఘనాయ స్వస్వశక్తికథనం	౬౫	౨౬౮
జాంబవత్కృతహనూమత్ప్రోత్సాహనం	౬౬	౨౭౨
హనూమతో విజృంభణం	౬౭	౨౭౬

శ్రీ

శ్రీరామాయ నమః

కిష్కింధాకాండప్రారంభః.

స తాం పుష్కరిణీం గత్వా పద్మోత్పలఝషాకులాం ।
రామస్సౌమిత్రిసహితః విలలాపాకులేంద్రియః ॥ ౧
తస్య దృష్ట్వైవ తాం హర్షాత్ ఇంద్రియాణి చకంపిరే ।
స కామవశమాపన్నః సౌమిత్రిమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨
సౌమిత్రే శోభతే పంపా వైడూర్యవిమలోదకా ।
ఫుల్లపద్మోత్పలవతీ శోభితా వివిధైర్ద్రుమైః ॥ ౩
సౌమిత్రే పశ్య పంపాయాః కాననం శుభదర్శనం ।
తత్ర రాజంతి శైలాభాః ద్రుమాస్సశిఖరా ఇవ ॥ ౪
మాం తు శోకాభిసంతప్తం మాధవః పీడయన్నివ ।
భరతస్య చ దుఃఖేన వైదేహ్యా హరణేన చ ॥ ౫
శోకార్తస్యాపి మే పంపా శోభతే చిత్రకాననా ।
వ్యవకీర్ణా బహువిధైః పుష్పైశ్శీతోదకా శివా ॥ ౬
నళినైరపి సంఛన్నా హ్యత్యర్థం శుభదర్శనా ।
సర్పవ్యాళానుచరితా మృగద్విజసమాకులా ॥ ౭

అధికం ప్రతిభాత్యేతత్ నీలపీతం తు శాద్వలం ।
ద్రుమాణాం వివిధైః పుష్పైః పరిస్తోమైరివార్పితం ॥ ౮
నానాప్రఖ్యాతకుసుమైః ఛన్నా భూర్భాతి లక్ష్మణ ।
పుష్పభారసమృద్ధాని శిఖరాణి సమంతతః ॥ ౯
లతాభిః పుష్పితాగ్రాభిః ఉపగూఢాని సర్వతః ।
సుఖానిలోఽయం సౌమిత్రే కాలః ప్రచురమన్మథః ॥ ౧౦
గంధవాన్ సురభిర్మాసః జాతపుష్పఫలద్రుమః ।
పశ్య రూపాణి సౌమిత్రే వనానాం పుష్పశాలినాం ॥ ౧౧
సృజతాం పుష్పవర్షాణి తోయం తోయముచామివ ।
ప్రస్తరేషు చ రమ్యేషు వివిధాః కాననద్రుమాః ॥ ౧౨
వాయువేగప్రచలితాః పుష్పైరవకిరంతి గాం ।
పతితైః పతమానైశ్చ పాదపస్థైశ్చ మారుతః ॥ ౧౩
కుసుమైః పశ్య సౌమిత్రే క్రీడన్నివ సమంతతః ।
విక్షిపన్ వివిధాశ్శాఖాః నగానాం కుసుమోత్కచాః ॥ ౧౪
మారుతశ్చలితస్థానైః షట్పదైరనుగీయతే ।
మత్తకోకిలసంనాదైః నర్తయన్నివ పాదపాన్ ॥ ౧౫
శైలకందరనిష్క్రాంతః ప్రగీత ఇవ చానిలః ।
తేన విక్షిపతాఽత్యర్థం పవనేన సమంతతః ॥ ౧౬
అమీ సంసక్తశాఖాగ్రాః గ్రథితా ఇవ పాదపాః ।
స ఏష సుఖసంస్పర్శః వాతి చందనశీతలః ॥ ౧౭

గంధమభ్యావహన్ పుణ్యాం శ్రమాపనయనోఽనిలః ।
అమీ పవననిక్షిప్తాః వినదంతీవ పాదపాః ॥ ౧౮
షట్పదైరనుకూజంతః వనేషు మధుగంధిషు ।
గిరిప్రస్థేషు రమ్యేషు పుష్పవద్భిర్మనోరమైః ॥ ౧౯
సంసక్తశిఖరాశ్శైలాః విరాజంతే మహాద్రుమైః ।
పుష్పసంఛన్నశిఖరాః మారుతోత్క్షేపచంచలాః ॥ ౨౦
అమీ మధుకరోత్తంసాః ప్రగీత ఇవ పాదపాః ।
పుష్పితాగ్రాంస్తు పశ్యేమాన్ కర్ణికారాన్ సమంతతః ॥ ౨౧
హాటకప్రతిసంఛన్నాన్ నరాన్ పీతాంబరానివ ।
అయం వసంతస్సౌమిత్రే నానావిహగనాదితః ॥ ౨౨
సీతయా విప్రహీనస్య శోకసందీపనో మమ ।
మాం హి శోకసమాక్రాంతం సంతాపయతి మన్మథః ॥ ౨౩
హృష్టః ప్రవదమానశ్చ మామాహ్వయతి కోకిలః ।
ఏష నత్యూహకో హృష్టః రమ్యే మాం వననిర్ఝరే ॥ ౨౪
ప్రణదన్ మన్మథావిష్టం శోచయిష్యతి లక్ష్మణ ।
శ్రుత్వైతస్య పురా శబ్దం ఆశ్రమస్థా మమ ప్రియా ॥ ౨౫
మామాహూయ ప్రముదితా పరమం ప్రత్యనందత ।
ఏవం విచిత్రాః పతగాః నానారావవిరావిణః ॥ ౨౬
వృక్షగుల్మలతాః పశ్య సంపతంతి తతస్తతః ।
విమిశ్రా విహగాః పుంభిః ఆత్మవ్యూహాభినందితాః ॥ ౨౭

భృంగరాజప్రముదితాః సౌమిత్రే మధురస్వరాః ।
తస్యాః కూలే ప్రముదితాః శకునాస్సంఘశస్త్విహ ॥ ౨౮
నత్యూహరుతవిక్రందైః పుంస్కోకిలరుతైరపి ।
స్వనంతి పాదపాశ్చేమే మమానంగప్రదీపనాః ॥ ౨౯
అశోకస్తబకాంగారః షట్పదస్వననిస్స్వనః ।
మాం హి పల్లవతామ్రార్చిః వసంతాగ్నిః ప్రధక్ష్యతి ॥ ౩౦
న హి తాం సూక్ష్మపక్ష్మాక్షీం సుకేశీం మృదుభాషిణీం ।
అపశ్యతో మే సౌమిత్రే జీవితేఽస్తి ప్రయోజనం ॥ ౩౧
అయం హి దయితస్తస్యాః కాలో రుచిరకాననః ।
కోకిలాకులసీమాంతః దయితాయా మమానఘ ॥ ౩౨
మన్మథాయాససంభూతః వసంతగుణవర్ధితః ।
అయం మాం ధక్ష్యతి క్షిప్రం శోకాగ్నిర్న చిరాదివ ॥ ౩౩
అపశ్యతస్తాం దయితాం పశ్యతో రుచిరద్రుమాన్ ।
మమాయమాత్మప్రభవః భూయస్త్వముపయాస్యతి ॥ ౩౪
అదృశ్యమానా వైదేహీ శోకం వర్ధయతే మమ ।
దృశ్యమానో వసంతశ్చ స్వేదసంసర్గదూషకః ॥ ౩౫
మాం హ్యద్య మృగశాబాక్షీ చింతాశోకబలాత్కృతం ।
సంతాపయతి సౌమిత్రే క్రూరశ్చైత్రో వనానిలః ॥ ౩౬
అమీ మయూరాశ్శోభంతే ప్రనృత్యంతస్తతస్తతః ।
స్వైః పక్షైః పవనోద్ధూతైః గవాక్షైః స్ఫాటికైరివ ॥ ౩౭

శిఖినీభిః పరివృతాః త ఏతే మదమూర్ఛితాః ।
మన్మథాభిపరీతస్య మమ మన్మథవర్ధనాః ॥ ౩౮
పశ్య లక్ష్మణ నృత్యంతం మయూరముపనృత్యతి ।
శిఖినీ మన్మథార్తైషా భర్తారం గిరిసానుషు ॥ ౩౯
తామేవ మనసా రామాం మయూరోఽప్యుపధావతి ।
వితత్య రుచిరౌ పక్షౌ రుతైరపహసన్నివ ॥ ౪౦
మయూరస్య వనే నూనం రక్షసా న హృతా ప్రియా ।
తస్మాన్నృత్యతి రమ్యేషు వనేషు సహ కాంతయా ॥ ౪౧
మమ త్వయం వినా వాసః పుష్పమాసే సుదుస్సహః ।
పశ్య లక్ష్మణ సంరాగం తిర్యగ్యోనిగతేష్వపి ॥ ౪౨
యదేషా శిఖినీ కామాత్ భర్తారం రమతేఽంతికే ।
మమాప్యేవం విశాలాక్షీ జానకీ జాతసంభ్రమా ॥ ౪౩
మదనేనాభివర్తేత యది నాపహృతా భవేత్ ।
పశ్య లక్ష్మణ పుష్పాణి నిష్ఫలాని భవంతి మే ॥ ౪౪
పుష్పభారసమృద్ధానాం వనానాం శిశిరాత్యయే ।
రుచిరాణ్యపి పుష్పాణి పాదపానామతిశ్రియా ॥ ౪౫
నిష్ఫలాని మహీం యాంతి సమం మధుకరోత్కరైః ।
వదంతి రావం ముదితాః శకునాస్సంఘశః కలం ॥ ౪౬
ఆహ్వాయంత ఇవాన్యోన్యం కామోన్మాదకరా మమ ।
వసంతో యది తత్రాపి యత్ర మే వసతి ప్రియా ॥ ౪౭

నూనం పరవశా సీతా సాఽపి శోచత్యహం యథా ।
నూనం న తు వసంతోఽయం దేశం స్పృశతి యత్ర సా ॥ ౪౮
కథం హ్యసితపద్మాక్షీ వర్తయేత్ సా మయా వినా ।
అథవా వర్తతే తత్ర వసంతో యత్ర మే ప్రియా ॥ ౪౯
కిం కరిష్యతి సుశ్రోణీ సా తు నిర్భర్త్సితా పరైః ।
శ్యామా పద్మపలాశాక్షీ మృదుపూర్వాభిభాషిణీ ॥ ౫౦
నూనం వసంతమాసాద్య పరిత్యక్ష్యతి జీవితం ।
దృఢం హి హృదయే బుద్ధిః మమ సంప్రతివర్తతే ॥ ౫౧
నాలం వర్తయితుం సీతా సాధ్వీ మద్విరహం గతా ।
మయి భావస్తు వైదేహ్యాః తత్త్వతో వినివేశితః ॥ ౫౨
మమాపి భావస్సీతాయాం సర్వథా వినివేశితః ।
ఏష పుష్పవహో వాయుః సుఖస్పర్శో హిమావహః ॥ ౫౩
తాం విచింతయతః కాంతాం పావకప్రతిమో మమ ।
సదా సుఖమహం మన్యే యం పురా సహ సీతయా ॥ ౫౪
మారుతస్స వినా సీతాం శోకం వర్ధయతే మమ ।
తాం వినా స విహంగో యః పక్షీ ప్రణదితస్తదా ॥ ౫౫
వాయసః పాదపగతః ప్రహృష్టమభినర్దతి ।
ఏష వై తత్ర వైదేహ్యాః విగతః ప్రతిహారకః ॥ ౫౬
పక్షీ మాం తు విశాలాక్ష్యాః సమీపముపనేష్యతి ।
శృణు లక్ష్మణ సంనాదం వనే మదవివర్ధనం ॥ ౫౭

పుష్పితాగ్రేషు వృక్షేషు ద్విజానాముపకూజతాం ।
విక్షిప్తాం పవనేనైతాం అసౌ తిలకమంజరీం ॥ ౫౮
షట్పదస్సహసాఽభ్యేతి మదోద్ధూతామివ ప్రియాం ।
కామినామయమత్యంతం అశోకశ్శోకవర్ధనః ॥ ౫౯
స్తబకైః పవనోత్క్షిప్తైః తర్జయన్నివ మాం స్థితః ।
అమీ లక్ష్మణ దృశ్యంతే చూతాః కుసుమశాలినః ॥ ౬౦
విభ్రమోత్సిక్తమనసః సాంగరాగా నరా ఇవ ।
సౌమిత్రే పశ్య పంపాయాః చిత్రాసు వనరాజిషు ॥ ౬౧
కింనరా నరశార్దూల విచరంతి తతస్తతః ।
ఇమాని శుభగంధీని పశ్య లక్ష్మణ సర్వశః ॥ ౬౨
నళినాని ప్రకాశంతే జలే తరుణసూర్యవత్ ।
ఏషా ప్రసన్నసలిలా పద్మనీలోత్పలాయుతా ॥ ౬౩
హంసకారండవాకీర్ణా పంపా సౌగంధికాయుతా ।
జలే తరుణసూర్యాభైః షట్పదాహతకేసరైః ॥ ౬౪
పంకజైశ్శోభతే పంపా సమంతాదభిసంవృతా ।
చక్రవాకయుతా నిత్యం చిత్రప్రస్థవనాంతరా ॥ ౬౫
మాతంగమృగయూథైశ్చ శోభతే సలిలార్థిభిః ।
పవనాహితవేగాభిః ఊర్మిభిర్విమలేఽంభసి ॥ ౬౬
పంకజాని విరాజంతే తాడ్యమానాని లక్ష్మణ ।
పద్మపత్రవిశాలాక్షీం సతతం పంకజప్రియాం ॥ ౬౭

అపశ్యతో మే వైదేహీం జీవితం నాభిరోచతే ।
అహో కామస్య వామత్వం యో గతామపి దుర్లభాం ॥ ౬౮
స్మారయిష్యతి కల్యాణీం కల్యాణతరవాదినీం ।
శక్యో ధారయితుం కామః భవేదద్యాగతో మయా ॥ ౬౯
యది భూయో వసంతో మాం న హన్యాత్ పుష్పితద్రుమః ।
యాని స్మ రమణీయాని తయా సహ భవంతి మే ॥ ౭౦
తాన్యేవారమణీయాని జాయంతే మే తయా వినా ।
పద్మకోశపలాశాని ద్రష్టుం దృష్టిర్హి మన్యతే ॥ ౭౧
సీతాయా నేత్రకోశాభ్యాం సదృశానీతి లక్ష్మణ ।
పద్మకేసరసంసృష్టః వృక్షాంతరవినిస్సృతః ॥ ౭౨
నిశ్శ్వాస ఇవ సీతాయాః వాతి వాయుర్మనోహరః ।
సౌమిత్రే పశ్య పంపాయాః దక్షిణే గిరిసానుని ॥ ౭౩
పుష్పితాం కర్ణికారస్య యష్టిం పరమశోభనాం ।
అధికం శైలరాజోఽయం ధాతుభిస్సువిభూషితః ॥ ౭౪
విచిత్రం సృజతే రేణుం వాయువేగవిఘట్టితం ।
గిరిప్రస్థాస్తు సౌమిత్రే సర్వతస్సంప్రపుష్పితైః ॥ ౭౫
నిష్పత్రైస్సర్వతో రమ్యైః ప్రదీప్తా ఇవ కింశుకైః ।
పంపాతీరరుహాశ్చేమే సంసక్తా మధుగంధినః ॥ ౭౬
మాలతిమల్లికాషండాః కరవీరాశ్చ పుష్పితాః ।
కేతక్యస్సింధువారాశ్చ వాసంత్యశ్చ సుపుష్పితాః ॥ ౭౭

మాధవ్యో గంధపూర్ణాశ్చ కుందగుల్మాశ్చ సర్వశః ।
చిరిబిల్వా మధూకాశ్చ వంజులా వకుళాస్తథా ॥ ౭౮
చంపకాస్తిలకాశ్చైవ నాగవృక్షాస్సుపుష్పితాః ।
నీపాశ్చ వరణాశ్చైవ ఖర్జూరాశ్చ సుపుష్పితాః ॥ ౭౯
పద్మకాశ్చోపశోభంతే నీలాశోకాశ్చ పుష్పితాః ।
లోధ్రాశ్చ గిరిపృష్ఠేషు సింహకేసరపింజరాః ॥ ౮౦
అంకోలాశ్చ కురంటాశ్చ పూర్ణకాః పారిభద్రకాః ।
చూతాః పాటలయశ్చైవ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః ॥ ౮౧
ముచులిందార్జునాశ్చైవ దృశ్యంతే గిరిసానుషు ।
కేతకోద్దాలకాశ్చైవ శిరీషాశ్శింశుపా ధవాః ॥ ౮౨
శాల్మల్యః కింశుకాశ్చైవ రక్తాః కురవకాస్తథా ।
తినిశా నక్తమాలాశ్చ చందనాః స్పందనాస్తథా ॥ ౮౩
పుష్పితాన్ పుష్పితాగ్రాభిః లతాభిః పరివేష్టితాన్ ।
ద్రుమాన్ పశ్యేహ సౌమిత్రే పంపాయా రుచిరాన్ బహూన్
వాతవిక్షిప్తవిటపాన్ యథాఽఽసన్నాన్ ద్రుమానిమాన్ ।
లతాస్సమనువర్తంతే మత్తా ఇవ వరస్త్రియః ॥ ౮౪
పాదపాత్ పాదపం గచ్ఛన్ శైలాచ్ఛైలం వనాద్వనం ।
వాతి నైకరసాస్వాదః సంమోదిత ఇవానిలః ॥ ౮౫
కేచిత్ పర్యాప్తకుసుమాః పాదపా మధుగంధినః ।
కేచిన్ముకుళసంపీతాః శ్యామవర్ణా ఇవాబభుః ॥ ౮౬

ఇదం మృష్టమిదం స్వాదు ప్రఫుల్లమిదమిత్యపి ।
రాగమత్తో మధుకరః కుసుమేష్వవలీయతే ॥ ౭౭
నిలీయ పునరుత్పత్య సహసాఽన్యత్ర గచ్ఛతి ।
మధులుబ్ధో మధుకరః పంపాతీరద్రుమేష్వసౌ ॥ ౭౯
ఇయం కుసుమసంఘాతైః ఉపస్తీర్ణా సుఖా కృతా ।
స్వయం నిపతితైర్భూమిః శయనప్రస్తరైరివ ॥ ౯౦
వివిధా వివిధైః పుష్పైః తైరేవ నగసానుషు ।
వికీర్ణైః పీతరక్తా హి సౌమిత్రే ప్రస్తరాః కృతాః ॥ ౯౧
హిమాంతే పశ్య సౌమిత్రే వృక్షాణాం పుష్పసంభవం ।
పుష్పమాసే హి తరవః సంఘర్షాదివ పుష్పితాః ॥ ౯౨
ఆహ్వయంత ఇవాన్యోన్యం నగాష్షట్పదనాదితాః ।
కుసుమోత్తంసవిటపాః శోభంతే బహు లక్ష్మణ ॥ ౯౩
ఏష కారండవః పక్షీ విగాహ్య సలిలం శుభం ।
రమతే కాంతయా సార్ధం కామముద్దీపయన్ మమ ॥ ౯౪
మందాకిన్యాస్తు యదిదం రూపమేవం మనోహరం ।
స్థానే జగతి విఖ్యాతాః గుణాస్తస్యా మనోరమాః ॥ ౯౫
యది దృశ్యేత సా సాధ్వీ యది చేహ వసేమహి ।
స్పృహయేయం న శక్రాయ నాయోధ్యాయై రఘూత్తమ ॥
న హ్యేవంరమణీయేషు శాద్వలేషు తయా సహ ।
రమతో మే భవేచ్చింతా న స్పృహాఽన్యేషు వా భవేత్ ॥ ౯౭

అమీ హి వివిధైః పుష్పైః తరవో రుచిరచ్ఛదాః ।
కాననేఽస్మిన్ వినా కాంతాం చిత్తమున్మాదయంతి మే ॥ ౯౮
పశ్య శీతజలాం చేమాం సౌమిత్రే పుష్కరాయుతాం ।
చక్రవాకానుచరితాం కారండవనిషేవితాం ॥ ౯౯
ప్లవైః క్రౌంచైశ్చ సంపూర్ణాం వరాహమృగసేవితాం ।
అధికం శోభతే పంపా వికూజద్భిర్విహంగమైః ॥ ౧౦౦
దీపయంతీవ మే కామం వివిధా ముదితా ద్విజాః ।
శ్యామాం చంద్రముఖీం స్మృత్వా ప్రియాం పద్మనిభేక్షణాం ॥
పశ్య సానుషు చిత్రేషు మృగీభిస్సహితాన్ మృగాన్ ।
మాం పునర్మృగశావాక్ష్యా వైదేహ్యా విరహీకృతం ॥ ౧౦౨
వ్యథయంతీవ మే చిత్తం సంచరంతస్తతస్తతః ।
అస్మిన్ సానుని రమ్యే హి మత్తద్విజగణాయుతే ॥ ౧౦౩
పశ్యేయం యది తాం కాంతాం తతస్స్వస్తి భవేన్మమ ।
జీవేయం ఖలు సౌమిత్రే మయా సహ సుమధ్యమా ॥ ౧౦౪
సేవతే యది వైదేహీ పంపాయాః పవనం సుఖం ।
పద్మసౌగంధికవహం శివం శోకవినాశనం ॥ ౧౦౫
ధన్యా లక్ష్మణ సేవంతే పంపోపవనమారుతం ।
శ్యామా పద్మపలాశాక్షీ ప్రియా విరహితా మయా ॥ ౧౦౬
కథం ధారయతి ప్రాణాన్ వివశా జనకాత్మజా ।
కిం ను వక్ష్యామి రాజానం ధర్మజ్ఞం సత్యవాదినం ॥ ౧౦౭

సీతాయా జనకం పృష్టః కుశలం జనసంసది ।
యా మామనుగతా మందం పిత్రా ప్రవ్రాజితం వనం ॥ ౧౦౭
సీతా సత్పథమాస్థాయ క్వ ను సా వర్తతే ప్రియా ।
తయా విహీనః కృపణః కథం లక్ష్మణ ధారయె ॥ ౧౦౯
యా మామనుగతా రాజ్యాత్ భ్రష్టం విగతచేతసం ।
తచ్చార్వంచితపక్ష్మాక్షం సుగంధి శుభమవ్రణం ॥ ౧౧౦
అపశ్యతో ముఖం తస్యాః సీదతీవ మనో మమ ।
స్మితహాస్యాంతరయుతం గుణవన్మధురం హితం ॥ ౧౧౧
వైదేహ్యా వాక్యమతులం కదా శ్రోష్యామి లక్ష్మణ ।
ప్రాప్య దుఃఖం వనే శ్యామా సా మాం మన్మథకర్శితం॥౧౧౨
నష్టదుఃఖేవ హృష్టేవ సాధ్వీ సాధ్వభ్యభాషత ।
కిం ను వక్ష్యామి కౌసల్యాం అయోధ్యాయాం నృపాత్మజ ॥౧౧౩
క్వ సా స్నుషేతి పృచ్ఛంతీం కథం చాతిమనస్వినీం ।
గచ్ఛ లక్ష్మణ పశ్య త్వం భరతం భ్రాతృవత్సలం ॥ ౧౧౪
న హ్యహం జీవితుం శక్తః తామృతే జనకాత్మజాం ।
ఇతి రామం మహాత్మానం విలపంతమనాథవత్ ॥ ౧౧౫
ఉవాచ లక్ష్మణో భ్రాతా వచనం యుక్తమవ్యయం ।
సంస్తంభ రామ భద్రం తే మా శుచః పురుషోత్తమ ॥ ౧౧౬
నేదృశానాం మతిర్మందా భవత్యకలుషాత్మనాం ।
స్మృత్వా వియోగజం దుఃఖం త్యజ స్నేహం ప్రియే జనే ॥౧౧౭

అతిస్నేహపరిష్వంగాత్ వర్తిరార్ద్రాఽపి దహ్యతే ।
యది గచ్ఛతి పాతాళం తతో హ్యాధికమేవ వా ॥ ౧౧౮
సర్వథా రావణస్తావత్ న భవిష్యతి రాఘవ ।
ప్రవృత్తిర్లభ్యతాం తావత్ తస్య పాపస్య రక్షసః ॥ ౧౧౯
తతో హాస్యతి వా సీతాం నిధనం వా గమిష్యతి ।
యది యాత్యదితేర్గర్భం రావణస్సహ సీతయా ॥ ౧౨౦
తత్రాప్యేనం హనిష్యామి న చేద్దాస్యతి మైథిలీం ।
స్వాస్థ్యం భద్రం భజస్వార్య త్యజ్యతాం కృపణా మతిః॥ ౧౨౧
అర్థో హి నష్టకార్యార్థైః నాయత్నేనాధిగమ్యతే ।
ఉత్సాహో బలవానార్య నాస్త్యుత్సాహాత్ పరం బలం ॥
సోత్సాహస్యాస్తి లోకేఽస్మిన్ న కించిదపి దుర్లభం ।
ఉత్సాహవంతః పురుషాః నావసీదంతి కర్మసు ॥ ౧౨౩
ఉత్సాహమాత్రమాశ్రిత్య సీతాం ప్రతిలభేమహి ।
త్యజ్యతాం కామవృత్తత్వం శోకం సంన్యస్య పృష్ఠతః ॥ ౧౨౪
మహాత్మానం కృతాత్మానం ఆత్మానం నావబుధ్యసే ।
ఏవం సంబోధితస్తత్ర శోకోపహతచేతనః ॥ ౧౨౫
న్యస్య శోకం చ మోహం చ తతో ధైర్యముపాగమత్ ।
సోఽభ్యతిక్రామదవ్యగ్రః తామచింత్యపరాక్రమః ॥ ౧౨౬
రామః పంపాం సురుచిరాం రమ్యపారిప్లవద్రుమాం ।

విరీక్షమాణస్సహసా మహాత్మా
సర్వం వనం నిర్ఝరకందరాంశ్చ ।
ఉద్విగ్నచేతాస్సహ లక్ష్మణేన
విచార్య దుఃఖోపహతః ప్రతస్థే ॥ ౧౨౭

తం మత్తమాతంగవిలాసగామీ
గచ్ఛంతమవ్యగ్రమనా మహాత్మా ।
స లక్ష్మణో రాఘవమప్రమత్తః
రరక్ష ధర్మేణ బలేన చైవ ॥ ౧౨౮

తావృశ్యమూకస్య సమీపచారీ
చరన్ దదర్శాద్భుతదర్శనీయౌ ।
శాఖామృగాణామధిపస్తరస్వీ
వితత్రసే నైవ చిచేష్ట కించిత్ ॥ ౧౨౯

స తౌ మహాత్మా గజమందగామీ
శాఖామృగస్తత్ర చిరం చరంతౌ ।
దృష్ట్వా విషాదం పరమం జగామ
చింతాపరీతో భయభారమగ్నః ॥ ౧౩౦

తమాశ్రమం పుణ్యసుఖం శరణ్యం
సదైవ శాఖామృగసేవితాంతం ।

త్రస్తాశ్చ దృష్ట్వా హరయోఽభిజగ్ముః
మహౌజసౌ రాఘవలక్ష్మణౌ తౌ ॥ ౧౩౧౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ప్రధమస్సర్గః.

అథ ద్వితీయస్సర్గః.

తౌ తు దృష్ట్వా మహాత్మానౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
వరాయుధధరౌ వీరౌ సుగ్రీవశ్శంకితోఽభవత్ ॥ ౧
ఉద్విగ్నహృదయస్సర్వాః దిశస్సమవలోకయన్ ।
న వ్యతిష్ఠత కస్మింశ్చిత్ దేశే వానరపుంగవః ॥ ౨
నైవ చక్రే మనః స్థానే వీక్షమాణో మహాబలౌ ।
కపేః పరమభీతస్య చిత్తం వ్యవససాద హ ॥ ౩
చింతయిత్వా స ధర్మాత్మా విమృశ్య గురులాఘవం ।
సుగ్రీవః పరమోద్విగ్నః సర్వైరనుచరైస్సహ ॥ ౪
తతస్స సచివేభ్యస్తు సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః ।
శశంస పరమోద్విగ్నః పశ్యంస్తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౫
ఏతౌ వనమిదం దుర్గం వాలిప్రణిహితౌ ధ్రువం ।
ఛద్మనా చీరవసనౌ ప్రచరంతావిహాగతౌ ॥ ౬
తతస్సుగ్రీవసచివాః దృష్ట్వా పరమధన్వినౌ ।
జగ్ముర్గిరితటాత్తస్మాత్ అన్యచ్ఛిఖరముత్తమం ॥ ౭

తే క్షిప్రమధిగమ్యాథ యూథపా యూథపర్షభం ।
హరయో వానరశ్రేష్ఠం పరివార్యోపతస్థిరే ॥ ౮
ఏకమేకాయనగతాః ప్లవమానా గిరేర్గిరిం ।
ప్రకంపయంతో వేగేన గిరీణాం శిఖరాణ్యపి ॥ ౯
తతశ్శాఖామృగాస్సర్వే ప్లవమానా మహాబలాః ।
బభంజుశ్చ నగాంస్తత్ర పుష్పితాన్ దుర్గసంశ్రితాన్ ॥ ౧౦
ఆప్లవంతో హరివరాః సర్వతస్తం మహాగిరిం ।
మృగమార్జారశార్దూలాన్ త్రాసయంతో యయుస్తదా ॥
తతస్సుగ్రీవసచివాః పర్వతేంద్రం సమాశ్రితాః ।
సంగమ్య కపిముఖ్యేన సర్వే ప్రాంజలయః స్థితాః ॥ ౧౨
తతస్తం భయసంవిగ్నం వాలికిల్బిషశంకితం ।
ఉవాచ హనుమాన్ వాక్యం సుగ్రీవం వాక్యకోవిదః ॥ ౧౩
సంభ్రమస్త్యజ్యతామేషః సర్వైర్వాలికృతే మహాన్ ।
మలయోఽయం గిరివరః భయం నేహాస్తి వాలినః ॥ ౧౪
యస్మాదుద్విగ్నచేతాస్త్వం ప్రద్రుతో హరిపుంగవ ।
తం క్రూరదర్శనం క్రూరం నేహ పశ్యామి వాలినం ॥ ౧౫
యస్మాత్తవ భయం సౌమ్య పూర్వజాత్ పాపకర్మణః ।
స నేహ వాలీ దుష్టాత్మా న తే పశ్యామ్యహం భయం ॥ ౧౬
అహో శాఖామృగత్వం తే వ్యక్తమేవ ప్లవంగమ ।
లఘుచిత్తతయాఽఽత్మానం న స్థాపయసి యో మతౌ ॥ ౧౭

బుద్ధివిజ్ఞానసంపన్నః ఇంగితైస్సర్వమాచర ।
న హ్యబుద్ధిం గతో రాజా సర్వభూతాని శాస్తి హి ॥ ౧౮
సుగ్రీవస్తు శుభం వాక్యం శ్రుత్వా సర్వం హనూమతః ।
తతశ్శుభతరం వాక్యం హనుమంతమువాచ హ ॥ ౧౯
దీర్ఘబాహూ విశాలాక్షౌ శరచాపాసిధారిణౌ ।
కస్య న స్యాద్భయం దృష్ట్వా హ్యేతౌ సురసుతోపమౌ ॥ ౨౦
వాలిప్రణిహితావేతౌ శంకేఽహం పురుషోత్తమౌ ।
రాజానో బహుమిత్రాశ్చ విశ్వాసో నాత్ర హి క్షమః ॥ ౨౧
అరయశ్చ మనుష్యేణ విజ్ఞేయాశ్ఛన్నచారిణః ।
విశ్వస్తానామవిశ్వస్తాః రంధ్రేషు ప్రహరంతి హి ॥ ౨౨
కృత్యేషు వాలీ మేధావీ రాజానో బహుదర్శనాః ।
భవంతి పరహంతారః తే జ్ఞేయాః ప్రాకృతైర్నరైః ॥ ౨౩
తౌ త్వయా ప్రాకృతేనైవ గత్వా జ్ఞేయౌ ప్లవంగమ ।
ఇంగితానాం ప్రకారైశ్చ రూపవ్యాభాషణేన చ ॥ ౨౪
లక్షయస్వ తయోర్భావం ప్రహృష్టమనసౌ యది ।
విశ్వాసయన్ ప్రశంసాభిః ఇంగితైశ్చ పునఃపునః ॥ ౨౫
మమైవాభిముఖం స్థిత్వా పృచ్ఛ త్వం హరిపుంగవ ।
ప్రయోజనం ప్రవేశస్య వనస్యాస్య ధనుర్ధరౌ ॥ ౨౬
శుద్ధాత్మానౌ యది త్వేతౌ జానీహి త్వం ప్లవంగమ ।
వ్యాభాషితైర్వా విజ్ఞేయా స్యాద్దుష్టాదుష్టతా తయోః ॥ ౨౭

ఇత్యేవం కపిరాజేన సందిష్టో మారుతాత్మజః ।
చకార గమనే బుద్ధిం యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౨౮

తథేతి సంపూజ్య వచస్తు తస్య తత్
కపేస్సుభీమస్య దురాసదస్య చ ।
మహానుభావో హనుమాన్ యయౌ తదా
స యత్ర రామోఽతిబలశ్చ లక్ష్మణః ॥ ౨౯

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్వితీయస్సర్గః.

అథ తృతీయస్సర్గః.

వచో విజ్ఞాయ హనుమాన్ సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
పర్వతాదృశ్యమూకాత్తు పుప్లువే యత్ర రాఘవౌ ॥ ౧
కపిరూపం పరిత్యజ్య హనుమాన్ మారుతాత్మజః ।
భిక్షురూపం తతో భేజే శరబుద్ధితయా కపిః ॥ ౨
తతస్స హనుమాన్ వాచా శ్లక్ష్ణయా సుమనోజ్ఞయా ।
వినీతవదుపాగమ్య రాఘవౌ ప్రణిపత్య చ ॥ ౩
ఆబభాషే తదా వీరౌ యథావత్ ప్రశశంస చ ।
సంపూజ్య విధివద్వీరః హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥ ౪
ఉవాచ కామతో వాక్యం మృదు సత్యపరాక్రమౌ ।
రాజర్షిదేవప్రతిమౌ తాపసౌ సంశితవ్రతౌ ॥ ౫

దేశం కథమిమం ప్రాప్తౌ భవంతౌ వరవర్ణినౌ ।
త్రాసయంతౌ మృగగణాన్ అన్యాంశ్చ వనచారిణః ॥ ౬
పంపాతీరరుహాన్ వృక్షాన్ వీక్షమాణౌ సమంతతః ।
ఇమాం నదీం శుభజలాం శోభయంతౌ తపస్వినౌ ॥ ౭
ధైర్యవంతౌ సువర్ణాభౌ కౌ యువాం చీరవాససౌ ।
నిశ్వసంతౌ వరభుజౌ పీడయంతావిమాః ప్రజాః ॥ ౮
సింహవిప్రేక్షితౌ వీరౌ సింహాతిబలవిక్రమౌ ।
శక్రచాపనిభే చాపె గృహీత్వా శత్రుసూదనౌ ॥ ౯
శ్రీమంతౌ రూపసంపన్నౌ వృషభశ్రేష్ఠవిక్రమౌ ।
హస్తిహస్తోపమభుజౌ ద్యుతిమంతౌ నరర్షభౌ ॥ ౧౦
ప్రభయా పర్వతేంద్రోఽయం యువయోరవభాసితః ।
రాజ్యార్హావమరప్రఖ్యౌ కథం దేశమిహాగతౌ ॥ ౧౧
పద్మపత్రేక్షణౌ వీరౌ జటామండలధారిణౌ ।
అన్యోన్యసదృశౌ వీరౌ దేవలోకాదివాగతౌ ॥ ౧౨
యదృచ్ఛయేవ సంప్రాప్తౌ చంద్రసూర్యౌ వసుంధరాం ।
విశాలవక్షసౌ వీరౌ మానుషౌ దేవరూపిణౌ ॥ ౧౩
సింహస్కంధౌ మహాసత్త్వౌ సమదావివ గోవృషౌ ।
ఆయతాశ్చ సువృత్తాశ్చ బాహవః పరిఘోపమాః ॥ ౧౪
సర్వభూషణభూషార్హాః కిమర్థం న విభూషితాః ।
ఉభౌ యోగ్యావహం మన్యే రక్షితుం పృథివీమిమాం ॥ ౧౫

ససాగరవనాం కృత్స్నాం వింధ్యమేరువిభూషితాం ।
ఇమే చ ధనుషీ చిత్రే శ్లక్ష్ణే చిత్రానులేపనే ॥ ౧౬
ప్రకాశేతే యథేంద్రస్య వజ్రే హేమవిభూషితే ।
సంపూర్ణా నిశితైర్బాణైః తూణాశ్చ శుభదర్శనాః ॥ ౧౭
జీవితాంతకరైర్ఘోరైః శ్వసద్భిరివ పన్నగైః ।
మహాప్రమాణౌ విస్తీర్ణౌ తప్తహాటకభూషితౌ ॥ ౧౮
ఖడ్గావేతౌ విరాజేతే నిర్ముక్తావివ పన్నగౌ ।
ఏవం మాం పరిభాషంతం కస్మాద్వై నాభిభాషథః ॥ ౧౯
సుగ్రీవో నామ ధర్మాత్మా కశ్చిద్వానరయూథపః ।
వీరో వినికృతో భ్రాత్రా జగద్భ్రమతి దుఃఖితః ॥ ౨౦
ప్రాప్తోఽహం ప్రేషితస్తేన సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ।
రాజ్ఞా వానరముఖ్యానాం హనుమాన్నామ వానరః ॥ ౨౧
యువాభ్యాం సహ ధర్మాత్మా సుగ్రీవస్సఖ్యమిచ్ఛతి ।
తస్య మాం సచివం విత్తం వానరం పవనాత్మజం ॥ ౨౨
భిక్షురూపప్రతిచ్ఛన్నం సుగ్రీవప్రియకామ్యయా ।
ఋశ్యమూకాదిహ ప్రాప్తం కామగం కామరూపిణం ॥ ౨౩
ఏవముక్త్వా తు హనుమాన్ తౌ వీరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలః పునర్నోవాచ కించన ॥ ౨౪
ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచస్తస్య రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
ప్రహృష్టవదనః శ్రీమాన్ భ్రాతరం పార్శ్వతః స్థితం ॥ ౨౫

సచివోఽయం కపీంద్రస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
తమేవ కాంక్షమాణస్య మమాంతికముపాగతః ॥ ౨౬
తమభ్యభాష సౌమిత్రే సుగ్రీవసచివం కపిం ।
వాక్యజ్ఞం మధురై ర్వాక్యైః స్నేహయుక్తమరిందమ ॥ ౨౭
నానృగ్వేదవినీతస్య నాయజుర్వేదధారిణః ।
నాసామవేదవిదుషః శక్యమేవం ప్రభాషితుం ॥ ౨౮
నూనం వ్యాకరణం కృత్స్నం అనేన బహుధా శ్రుతం ।
బహు వ్యాహరతాఽనేన న కించిదపశబ్దితం ॥ ౨౯
న ముఖే నేత్రయో ర్వాఽపి లలాటే చ భ్రువోస్తథా ।
అన్యేష్వపి చ గాత్రేషు దోషస్సంవిదితః క్వచిత్ ॥ ౩౦
అవిస్తరమసందిగ్ధం అవిళంబితమద్రుతం ।
ఉరస్థం కంఠగం వాక్యం వర్తతే మధ్యమే స్వరే ॥ ౩౧
సంస్కారక్రమసంపన్నాం అద్రుతామవిళంబితాం ।
ఉచ్చారయతి కల్యాణీం వాచం హృదయహారిణీం ॥ ౩౨
అనయా చిత్రయా వాచా త్రిస్థానవ్యంజనస్థయా ।
కస్య నారాధ్యతే చిత్తం ఉద్యతాసేర రేరపి ॥ ౩౩
ఏవంవిధో యస్య దూతః న భవేత్ పార్థివస్య తు ।
సిధ్యంతి హి కథం తస్య కార్యాణాం గతయోఽనఘ ॥ ౩౪
ఏవంగుణగణై ర్యుక్తాః యస్య స్యుః కార్యసాధకాః ।
తస్య సిధ్యంతి సర్వార్థాః దూతవాక్యప్రచోదితాః ॥ ౩౫

ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిః సుగ్రీవసచివం కపిం ।
అభ్యభాషత వాక్యజ్ఞః వాక్యజ్ఞం పవనాత్మజం ॥ ౩౬
విదితా నౌ గుణా విద్వన్ సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
తమేవ చావాం మార్గావః సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరం ॥ ౩౭
యథా బ్రవీషి హనుమన్ సుగ్రీవవచనాదిహ ।
తత్తథా హి కరిష్యావః వచనాత్తవ సత్తమ ॥ ౩౮

తతస్తస్య వాక్యం నిపుణం నిశమ్య
ప్రహృష్టరూపః పవనాత్మజః కపిః ।
మనస్సమాధాయ జయోపపత్తౌ
సఖ్యం తదా కర్తుమియేష తాభ్యాం ॥ ౩౯

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-తృతీయస్సర్గః

అథ చతుర్థస్సర్గః.

తతః ప్రహృష్టో హనుమాన్ కృత్యవానితి తద్వచః ।
శ్రుత్వా మధురసంభాషం సుగ్రీవం మనసా గతః ॥ ౧
భవ్యో రాజ్యాగమస్తస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
యదయం కృత్యవాన్ ప్రాప్తః కృత్యం చైతదుపాగతం ॥ ౨
తతః పరమసంహృష్టః హనుమాన్ ప్లవగర్షభః ।
ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం రామం వాక్యవిశారదః ॥ ౩

కిమర్థం త్వం వనం ఘోరం పంపాకాననమండితం ।
ఆగతస్సానుజో దుర్గం నానావ్యాళమృగాయుతం ॥ ౪
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణో రామచోదితః ।
ఆచచక్షే మహాత్మానం రామం దశరథాత్మజం ॥ ౫
రాజా దశరథో నామ ద్యుతిమాన్ ధర్మవత్సలః ।
చాతుర్వర్ణ్యం స్వధర్మేణ నిత్యమేవాభ్యపాలయత్ ॥ ౬
న ద్వేష్టా విద్యతే తస్య న చ స ద్వేష్టి కంచన ।
స చ సర్వేషు భూతేషు పితామహ ఇవాపరః ॥ ౭
అగ్నిష్టోమాదిభిర్యజ్ఞైః ఇష్టవానాప్తదక్షిణైః ।
తస్యాయం పూర్వజః పుత్రః రామో నామ జనైః శ్రుతః ॥ ౮
శరణ్యస్సర్వభూతానాం పితుర్నిర్దేశపారగః ।
వీరో దశరథస్యాయం పుత్రాణాం గుణవత్తమః ॥ ౯
రాజలక్షణసంపన్నః సంయుక్తో రాజసంపదా ।
రాజ్యాద్భ్రష్టో వనే వస్తుం మయా సార్ధమిహాగతః ॥ ౧౦
భార్యయా చ మహాతేజాః సీతయాఽనుగతో వశీ ।
దినక్షయే మహాతేజాః ప్రభయేవ దివాకరః ॥ ౧౧
అహమస్యావరో భ్రాతా గుణైర్దాస్యముపాగతః ।
కృతజ్ఞస్య బహుజ్ఞస్య లక్ష్మణో నామ నామతః ॥ ౧౨
సుఖార్హస్య మహార్హస్య సర్వభూతహితాత్మనః ।
ఐశ్వర్యేణ చ హీనస్య వనవాసాశ్రితస్య చ ॥ ౧౩

రక్షసాఽపహృతా భార్యా రహితే కామరూపిణా ।
తచ్చ న జ్ఞాయతే రక్షః పత్నీ యేనాస్య సా హృతా ॥ ౧౪
దనుర్నామ దితేః పుత్రః శాపాద్రాక్షసతాం గతః ।
ఆఖ్యాతస్తేన సుగ్రీవః సమర్థో వానరర్షభః ॥ ౧౫
స జ్ఞాస్యతి మహావీర్యః తవ భార్యాపహారిణం ।
ఏవముక్త్వా దనుః స్వర్గం భ్రాజమానో గతస్సుఖం ॥ ౧౬
ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యాథాతథ్యేన పృచ్ఛతః ।
అహం చైవ హి రామశ్చ సుగ్రీవం శరణం గతౌ ॥ ౧౭
ఏష దత్త్వా చ విత్తాని ప్రాప్య చానుత్తమం యశః ।
లోకనాథః పురా భూత్వా సుగ్రీవం నాథమిచ్ఛతి ॥ ౧౮
పితా యస్య పురా హ్యాసీత్ శరణ్యో ధర్మవత్సలః ।
తస్య పుత్రశ్శరణ్యశ్చ సుగ్రీవం శరణం గతః ॥ ౧౯
సర్వలోకస్య ధర్మాత్మా శరణ్యశ్శరణం పురా ।
గురుర్మే రాఘవస్సోఽయం సుగ్రీవం శరణం గతః ॥ ౨౦
యస్య ప్రసాదే సతతం ప్రసీదేయురిమాః ప్రజాః ।
స రామో వానరేంద్రస్య ప్రసాదమభికాంక్షతే ॥ ౨౧
యేన సర్వగుణోపేతాః పృథివ్యాం సర్వపార్థివాః ।
మానితాస్సతతం రాజ్ఞా సదా దశరథేన వై ॥ ౨౨
తస్యాయం పూర్వజః పుత్రః త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః ।
సుగ్రీవం వానరేంద్రం తు రామశ్శరణమాగతః ॥ ౨౩

శోకాభిభూతే రామే తు శోకార్తే శరణం గతే ।
కర్తుమర్హతి సుగ్రీవః ప్రసాదం హరియూథపః ॥ ౨౪
ఏవం బ్రువాణం సౌమిత్రిం కరుణం సాశ్రులోచనం ।
హనుమాన్ ప్రత్యువాచేదం వాక్యం వాక్యవిశారదః ॥ ౨౫
ఈదృశా బుద్ధిసంపన్నాః జితక్రోధా జితేంద్రియాః ।
ద్రష్టవ్యా వానరేంద్రేణ దిష్ట్యా దర్శనమాగతాః ॥ ౨౬
స హి రాజ్యాత్ పరిభ్రష్టః కృతవైరశ్చ వాలినా ।
హృతదారో వనే త్యక్తః భ్రాత్రా వినికృతో భృశం ॥ ౨౭
కరిష్యతి స సాహాయ్యం యువయోర్భాస్కరాత్మజః ।
సుగ్రీవస్సహ చాస్మాభిః సీతాయాః పరిమార్గణే ॥ ౨౮
ఇత్యేవముక్త్వా హనుమాన్ శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా ।
బభాషే సోఽభిగచ్ఛేమ సుగ్రీవమితి రాఘవం ॥ ౨౯
ఏవం బ్రువాణం ధర్మాత్మా హనుమంతం స లక్ష్మణః ।
ప్రతిపూజ్య యథాన్యాయం ఇదం ప్రోవాచ రాఘవం ॥ ౩౦
కపిః కథయతే హృష్టః యథాఽయం మారుతాత్మజః ।
కృత్యవాన్ సోపి సంప్రాప్తః కృతకృత్యోఽసి రాఘవ ॥ ౩౧
ప్రసన్నముఖవర్ణశ్చ వ్యక్తం హృష్టశ్చ భాషతే ।
నానృతం వక్ష్యతే వీరః హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥ ౩౨
తతస్స తు మహాప్రాజ్ఞః హనుమాన్ మారుతాత్మజః ।
జగామాదాయ తౌ వీరౌ హరిరాజాయ రాఘవౌ ॥ ౩౩

భిక్షురూపం పరిత్యజ్య వానరం రూపమాస్థితః ।
పృష్ఠమారోప్య తౌ వీరౌ జగామ కపికుంజరః ॥ ౩౪

స తు విపులయశాః కపిప్రవీరః
పవనసుతః కృతకృత్యవత్ ప్రహృష్టః ।
గిరివరమురువిక్రమః ప్రయాతః
సుశుభమతిస్సహ రామలక్ష్మణాభ్యాం ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుర్థస్సర్గః.

అథ పంచమస్సర్గః.

ఋశ్యమూకాత్తు హనుమాన్ గత్వా తు మలయం గిరిం ।
ఆచచక్షే తదా వీరౌ కపిరాజాయ రాఘవౌ ॥ ౧
అయం రామో మహాప్రాజ్ఞః సంప్రాప్తో దృఢవిక్రమః ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా రామోఽయం సత్యవిక్రమః ॥ ౨
ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతః రామో దశరథాత్మజః ।
ధర్మే నిగదితశ్చైవ పితుర్నిర్దేశపారగః ॥ ౩
తస్యాస్య వసతోఽరణ్యే నియతస్య మహాత్మనః ।
రావణేన హృతా భార్యా స త్వాం శరణమాగతః ॥ ౪
రాజసూయాశ్వమేధైశ్చ వహ్నిర్యేనాభితర్పితః ।
దక్షిణాశ్చ తథోత్సృష్టాః గావశ్శతసహస్రశః ॥ ౫

తపసా సత్యవాక్యేన వసుధా యేన పాలితా ।
స్త్రీహేతోస్తస్య పుత్త్రోఽయం రామస్త్వాం శరణం గతః ॥ ౬
భవతా సఖ్యకామౌ తౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
ప్రతిగృహ్యార్చయస్వైతౌ పూజనీయతమావుభౌ ॥ ౭
శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం సుగ్రీవో హృష్టమానసః ।
భయం చ రాఘవాద్ఘోరం ప్రజహౌ విగతజ్వరః ॥ ౮
స కృత్వా మానుషం రూపం సుగ్రీవః ప్లవగర్షభః ।
దర్శనీయతమో భూత్వా ప్రీత్యా ప్రోవాచ రాఘవం ॥ ౯
భవాన్ ధర్మవినీతశ్చ విక్రాంతస్సర్వవత్సలః ।
ఆఖ్యాతా వాయుపుత్త్రేణ తత్త్వతో మే భవద్గుణాః ॥ ౧౦
తన్మమైవైష సత్కారః లాభశ్చైవోత్తమః ప్రభో ।
యత్త్వమిచ్ఛసి సౌహార్దం వానరేణ మయా సహ ॥ ౧౧
రోచతే యది వా సఖ్యం బాహురేష ప్రసారితః ।
గృహ్యతాం పాణినా పాణిః మర్యాదా బధ్యతాం ధ్రువా ॥
ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవేణ సుభాషితం ।
స ప్రహృష్టమనా హస్తం పీడయామాస పాణినా ॥ ౧౩
హృద్యం సౌహృదమాలంబ్య పర్యష్వజత పీడితం ।
తతో హనూమాన్ సంత్యజ్య భిక్షురూపమరిందమః ॥ ౧౪
కాష్ఠయోః స్వేన రూపేణ జనయామాస పావకం ।
దీప్యమానం తతో వహ్నిం పుష్పైరభ్యర్చ్య సత్కృతం ॥ ౧౫

తయోర్మధ్యేఽథ సుప్రీతః నిదధే సుసమాహితః ।
తతోఽగ్నిం దీప్యమానం తౌ చక్రతుశ్చ ప్రదక్షిణం ॥ ౧౬
సుగ్రీవో రాఘవశ్చైవ వయస్యత్వముపాగతౌ ।
తతస్సుప్రీతమనసౌ తావుభౌ హరిరాఘవౌ ॥ ౧౭
అన్యోన్యమభివీక్షంతౌ న తృప్తిముపజగ్మతుః ।
త్వం వయస్యోసి మే హృద్యః హ్యేకం దుఃఖం సుఖం చ నౌ ॥
సుగ్రీవో రాఘవం వాక్యం ఇత్యువాచ ప్రహృష్టవత్ ।
తతస్స పర్ణబహులాం ఛిత్వా శాఖాం సుపుష్పితాం ॥ ౧౯
సాలస్యాస్తీర్య సుగ్రీవః నిషసాద సరాఘవః ।
లక్ష్మణాయాథ సంహృష్టః హనుమాన్ ప్లవగర్షభః ॥ ౨౦
శాఖాం చందనవృక్షస్య దదౌ పరమపుష్పితాం ।
తతః ప్రహృష్టస్సుగ్రీవః శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా ॥ ౨౧
ప్రత్యువాచ తదా రామం హర్షవ్యాకులలోచనః ।
అహం వినికృతో రామ చరామీహ భయార్దితః ॥ ౨౨
హృతభార్యో వనే త్రస్తః దుర్గమేతదుపాశ్రితః ।
సోఽహం త్రస్తో వనే భీతః వసామ్యుద్భ్రాంతచేతనః ॥ ౨౩
వాలినా నికృతో భ్రాత్రా కృతవైరశ్చ రాఘవ ।
వాలినో మే మహాభాగ భయార్తస్యాభయం కురు ॥ ౨౪
కర్తుమర్హసి కాకుత్స్థ భయం మే న భవేద్యథా ।
ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః ॥ ౨౫

ప్రత్యభాషత కాకుత్స్థః సుగ్రీవం ప్రహసన్నివ ।
ఉపకారఫలం మిత్రం విదితం మె మహాకపె ॥ ౨౬
వాలినం తం వధిష్యామి తవ భార్యాపహారిణం ।
అమోఘాస్సూర్యసంకాశాః మమైతె నిశితాశ్శరాః ॥ ౨౭
తస్మిన్ వాలిని దుర్వృత్తె నిపతిష్యంతి వేగితాః ।
కంకపత్రప్రతిచ్ఛన్నాః మహేంద్రాశనిసంనిభాః ॥ ౨౮
తీక్ష్ణాగ్రా ఋజుపర్వాణః సరోషా భుజగా ఇవ ।
తమద్య వాలినం పశ్య క్రూరై రాశీవిషోపమైః ॥ ౨౯
శరైర్వినిహతం భూమౌ వికీర్ణమివ పర్వతం ।
స తు తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్యాత్మనో హితం ॥ 30
సుగ్రీవః పరమప్రీతః సుమహద్వాక్యమబ్రవీత్ ।

తవ ప్రసాదేన నృసింహ రాఘవ
ప్రియాం చ రాజ్యం చ సమాప్నుయామహం ।
తథా కురు త్వం నరదేవ వైరిణం
యథా నిహంస్యద్య రిపుం మమాగ్రజం ॥ 3౧
సీతాకపీంద్రక్షణదాచరాణాం
రాజీవహేమజ్వలనోపమాని ।
సుగ్రీవరామప్రణయప్రసంగే
వామాని నేత్రాణి సమం స్ఫురంతి ॥ 3౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచమస్సర్గః.

అథ షష్ఠస్సర్గః.

—o—

పునరేవాబ్రవీత్ ప్రీతః రాఘవం రఘునందనం ।
అయమాఖ్యాతి మే రామ సచివో మంత్రిసత్తమః ॥ ౧
హనుమాన్ యన్నిమిత్తం త్వం నిర్జనం వనమాగతః ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వసతశ్చ వనే తవ ॥ ౨
రక్షసాఽపహృతా భార్యా మైథిలీ జనకాత్మజా ।
త్వయా వియుక్తా రుదతీ లక్ష్మణేన చ ధీమతా ॥ ౩
అంతరప్రేప్సునా తేన హత్వా గృధ్రం జటాయుషం ।
భార్యావియోగజం దుఃఖం అచిరాత్ త్వం విమోక్ష్యసే ॥ ౪
అహం తామానయిష్యామి నష్టాం వేదశ్రుతీమివ ।
రసాతలే వా వర్తంతీం వర్తంతీం వా నభస్తలే ॥ ౫
అహమానీయ దాస్యామి తవ భార్యామరిందమ ।
ఇదం తథ్యం మమ వచః త్వమవేహి చ రాఘవ ॥ ౬
న శక్యా సా జరయితుం అపి సేంద్రైస్సురాసురైః ।
తవ భార్యా మహాబాహో భక్ష్యం విషకృతం యథా ॥ ౭
త్యజ శోకం మహాబాహో తాం కాంతామానయామి తే ।
అనుమానాత్తు జానామి మైథిలీ సా న సంశయః ॥ ౮
హ్రియమాణా మయా దృష్టా రక్షసా క్రూరకర్మణా ।
క్రోశంతీ రామ రామేతి లక్ష్మణేతి చ విస్వరం ॥ ౯

స్ఫురంతీ రావణస్యాంకే పన్నగేంద్రవధూర్యథా ।
ఆత్మనా పంచమం మాం హి దృష్ట్వా శైలతటే స్థితం ॥ ౧౦
ఉత్తరీయం తయా త్యక్తం శుభాన్యాభరణాని చ ।
తాన్యస్మాభిర్గృహీతాని నిహితాని చ రాఘవ ॥ ౧౧
ఆనయిష్యామ్యహం తాని ప్రత్యభిజ్ఞాతుమర్హసి ।
తమబ్రవీత్తతో రామః సుగ్రీవం ప్రియవాదినం ॥ ౧౨
ఆనయస్వ సఖె శీఘ్రం కిమర్థం ప్రవిళంబసే ।
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః శైలస్య గహనాం గుహాం ॥ ౧౩
ప్రవివేశ తతశ్శీఘ్రం రాఘవప్రియకామ్యయా ।
ఉత్తరీయం గృహీత్వా తు శుభాన్యాభరణాని చ ॥ ౧౪
ఇదం పశ్యేతి రామాయ దర్శయామాస వానరః ।
తతో గృహీత్వా తద్వాసః శుభాన్యాభరణాని చ ॥ ౧౫
అభవద్బాష్పసంరుద్ధః నీహారేణేవ చంద్రమాః ।
సీతాస్నేహప్రవృత్తేన స తు బాష్పేణ దూషితః ॥ ౧౬
హా ప్రియేతి రుదన్ ధైర్యం ఉత్సృజ్య న్యపతత్ క్షితౌ ।
హృది కృత్వా తు బహుశః తమలంకారముత్తమం ॥ ౧౭
నిశశ్వాస భృశం సర్పః బిలస్థ ఇవ రోషితః ।
అవిచ్ఛిన్నాశ్రువేగస్తు సౌమిత్రిం వీక్ష్య పార్శ్వతః ॥ ౧౮
పరిదేవయితుం దీనం రామస్సముపచక్రమే ।
పశ్య లక్ష్మణ వైదేహ్యా సంత్యక్తం హ్రియమాణయా ॥ ౧౯

ఉత్తరీయమిదం భూమౌ శరీరాద్భూషణాని చ ।
శాద్వలిన్యాం ధ్రువం భూమ్యాం సీతయా హ్రియమాణయా ॥
ఉత్సృష్టం భూషణమిదం తథారూపం హి దృశ్యతే ।
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౧
నాహం జానామి కేయూరే నాహం జానామి కుండలే ।
నూపురే త్వభిజానామి నిత్యం పాదాభివందనాత్ ॥ ౨౨
తతస్స రాఘవో దీనః సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ ।
బ్రూహి సుగ్రీవ కం దేశం హ్రియంతీ లక్షితా త్వయా ॥ ౨౩
రక్షసా రౌద్రరూపేణ మమ ప్రాణైః ప్రియా ప్రియా ।
క్వ వా వసతి తద్రక్షః మహద్వ్యసనదం మమ ॥ ౨౪
యన్నిమిత్తమహం సర్వాన్ నాశయిష్యామి రాక్షసాన్ ।
హరతా మైథిలీం యేన మాం చ రోషయతా భృశం ॥ ౨౫
ఆత్మనో జీవితాంతాయ మృత్యుద్వారమపావృతం ।

మమ దయితతరా హృతా వనాంతాత్
రజనిచరేణ విమథ్య యేన సా ।
కథయ మమ రిపుం త్వమద్య వై
ప్లవగపతే యమసాదనం నయామి ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షష్ఠస్సర్గః.

అథ సప్తమస్సర్గః.

ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః రామేణార్తేన వానరః ।
అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం సబాష్పం బాష్పగద్గదః ॥ ౧
న జానే నిలయం తస్య సర్వథా పాపరక్షసః ।
సామర్థ్యం విక్రమం వాఽపి దౌష్కులేయస్య వా కులం॥ ౨
సత్యం తే ప్రతిజానామి త్యజ శోకమరిందమ ।
కరిష్యామి తథా యత్నం యథా ప్రాప్స్యసి మైథిలీం ॥ ౩
రావణం సగణం హత్వా పరితోష్యాత్మపౌరుషం ।
తథాఽస్మి కర్తా న చిరాత్ యథా ప్రీతో భవిష్యసి ॥ ౪
అలం వైక్లబ్యమాలంబ్య ధైర్యమాత్మగతం స్మర ।
త్వద్విధానామసదృశం ఈదృశం విద్ధి లాఘవం ॥ ౫
మయాఽపి వ్యసనం ప్రాప్తం భార్యాహరణజం మహత్ ।
న చాహమేవం శోచామి న చ ధైర్యం పరిత్యజే ॥ ౬
నాహం తామనుశోచామి ప్రాకృతో వానరోపి సన్ ।
మహాత్మా చ వినీతశ్చ కిం పునర్ధృతిమాన్ భవాన్ ॥ ౭
బాష్పమాపతితం ధైర్యాత్ నిగ్రహీతుం త్వమర్హసి ।
మర్యాదాం సత్త్వయుక్తానాం ధృతిం నోత్స్రష్టుమర్హసి ॥ ౮
వ్యసనే వాఽర్థకృఛ్రే వా భయే వా జీవతాంతకే ।
విమృశన్ వై స్వయా బుద్ధ్యా ధృతిమాన్ నావసీదతి ॥ ౯

బాలిశస్తు నరో నిత్యం వైక్లబ్యం యోఽనువర్తతే ।
స మజ్జత్యవశశ్శోకే భారాక్రాంతేవ నౌర్జలే ॥ ౧౦
ఏషాఽంజలిర్మయా బద్ధః ప్రణయాత్ త్వాం ప్రసాదయె ।
పౌరుషం శ్రయ శోకస్య నాంతరం దాతుమర్హసి ॥ ౧౧
యే శోకమనువర్తంతే న తేషాం విద్యతే సుఖం ।
తేజశ్చ క్షీయతే తేషాం న త్వం శోచితుమర్హసి ॥ ౧౨
శోకేనాభిప్రపన్నస్య జీవితే చాపి సంశయః ।
స శోకం త్యజ రాజేంద్ర ధైర్యమాశ్రయ కేవలం ॥ ౧౩
హితం వయస్యభావేన బ్రూమి నోపదిశామి తే ।
వయస్యతాం పూజయన్మే న త్వం శోచితుమర్హసి ॥ ౧౪
మధురం సాంత్వితస్తేన సుగ్రీవేణ స రాఘవః ।
ముఖమశ్రుపరిక్లిన్నం వస్త్రాంతేన ప్రమార్జయత్ ॥ ౧౫
ప్రకృతిస్థస్తు కాకుత్స్థః సుగ్రీవవచనాత్ ప్రభుః ।
సంపరిష్వజ్య సుగ్రీవం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౬
కర్తవ్యం యద్వయస్యేన స్నిగ్ధేన చ హితేన చ ।
అనురూపం చ యుక్తం చ కృతం సుగ్రీవ తత్త్వయా ॥ ౧౭
ఎష చ ప్రకృతిస్థోఽహం అనునీతస్త్వయా సఖె ।
దుర్లభో హీదృశో బంధుః అస్మిన్ కాలే విశేషతః ॥ ౧౮
కిం తు యత్నస్త్వయా కార్యః మైథిల్యాః పరిమార్గణె ।
రాక్షసస్య చ రౌద్రస్య రావణస్య దురాత్మనః ॥ ౧౯

మయా చ యదనుష్ఠేయం విస్రబ్ధేన తదుచ్యతాం ।
వర్షాస్వివ చ సుక్షేత్రే సర్వం సంపద్యతే మయి ॥ ౨౦
మయా చ యదిదం వాక్యం అభిమానాత్ సమీరితం ।
తత్త్వయా హరిశార్దూల తత్త్వమిత్యుపధార్యతాం ॥ ౨౧
అనృతం నోక్తపూర్వం మే న చ వక్ష్యే కదాచన ।
ఏతత్తే ప్రతిజానామి సత్యేనైవ చ తే శపే ॥ ౨౨
తతః ప్రహృష్టస్సుగ్రీవః వానరైస్సచివైస్సహ ।
రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా ప్రతిజ్ఞాతం విశేషతః ॥ ౨౩
ఏవమేకాంతసంపృక్తౌ తతస్తౌ నరవానరౌ ।
ఉభావన్యోన్యసదృశం సుఖం దుఃఖం ప్రభాషతాం ॥ ౨౪

మహానుభావస్య వచో నిశమ్య
హరిర్నరాణామృషభస్య తస్య ।
కృతం స మేనే హరివీరముఖ్యః
తదా స్వకార్యం హృదయేన విద్వాన్ ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-సప్తమస్సర్గః.

అథ అష్టమస్సర్గః.

పరితుష్టస్తు సుగ్రీవః తేన వాక్యేన వానరః ।
లక్ష్మణస్యాగ్రతో రామం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧

సర్వథాఽహమనుగ్రాహ్యః దేవతానామసంశయః ।
ఉపపన్నగుణోపేతః సఖా యస్య భవాన్ మమ ॥ ౨
శక్యం ఖలు భవేద్రామ సహాయేన త్వయాఽనఘ ।
సురరాజ్యమపి ప్రాప్తుం స్వరాజ్యం కిం పునః ప్రభో ॥ ౩
సోఽహం సభాజ్యో బంధూనాం సుహృదాం చైవ రాఘవ ।
యస్యాగ్నిసాక్షికం మిత్రం లబ్ధం రాఘవవంశజం ॥ ౪
అహమప్యనురూపస్తే వయస్యో జ్ఞాస్యసె శనైః ।
న తు వక్తుం సమర్థోఽహం స్వయమాత్మగతాన్ గుణాన్ ॥ ౫
మహాత్మనాం తు భూయిష్ఠం త్వద్విధానాం కృతాత్మనాం ।
నిశ్చలా భవతి ప్రీతిః ధైర్యమాత్మవతామివ ॥ ౬
రజతం వా సువర్ణం వా వస్త్రాణ్యాభరణాని చ ।
అవిభక్తాని సాధూనాం అవగచ్ఛంతి సాధవః ॥ ౭
ఆఢ్యో వాఽపి దరిద్రో వా దుఃఖితస్సుఖితోఽపి వా ।
నిర్దోషో వా సదోషో వా వయస్యః పరమా గతిః ॥ ౮
ధనత్యాగస్సుఖత్యాగః దేహత్యాగోపి వా పునః ।
వయస్యార్థే ప్రవర్తంతే స్నేహం దృష్ట్వా తథావిధం ॥ ౯
తత్తథేత్యబ్రవీద్రామః సుగ్రీవం ప్రియవాదినం ।
లక్ష్మణస్యాగ్రతో లక్ష్మ్యా వాసవస్యేవ ధీమతః ॥ ౧౦
తతో రామం స్థితం దృష్ట్వా లక్ష్మణం చ మహాబలం ।
సుగ్రీవస్సర్వతశ్చక్షుః వనే లోలమపాతయత్ ॥ ౧౧

స దదర్శ తతస్సాలం అవిదూరే హరీశ్వరః ।
సుపుష్పమీషత్పత్రాఢ్యం భ్రమరైరుపశోభితం ॥ ౧౨
తస్యైకాం పర్ణబహుళాం భఙ్క్త్వా శాఖాం సుపుష్పితాం ।
సాలస్యాస్తీర్య సుగ్రీవః నిషసాద సరాఘవః ॥ ౧౩
తావాసీనౌ తతో దృష్ట్వా హనుమానపి లక్ష్మణం ।
సాలశాఖాం సముత్పాట్య వినీతముపవేశయత్ ॥ ౧౪
సుఖోపవిష్టం రామం తు ప్రసన్నముదధిం యథా ।
ఫలపుష్పసమాకీర్ణే తస్మిన్ గిరివరోత్తమే ॥ ౧౫
తతః ప్రహృష్టస్సుగ్రీవః శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా ।
ఉవాచ ప్రణయాద్రామం హర్షవ్యాకులితాక్షరం ॥ ౧౬
అహం వినికృతో భ్రాత్రా చరామ్యేష భయార్దితః ।
ఋశ్యమూకం గిరివరం హృతభార్యస్సుదుఃఖితః ॥ ౧౭
సోఽహం త్రస్తో భయే మగ్నః వసామ్యుద్భ్రాంతచేతనః ।
వాలినా నికృతో భ్రాత్రా కృతవైరశ్చ రాఘవ ॥ ౧౮
వాలినో మే భయార్తస్య సర్వలోకాభయంకర ।
మమాపి త్వమనాథస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి ॥ ౧౯
ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః ।
ప్రత్యువాచ స కాకుత్స్థః సుగ్రీవం ప్రహసన్నివ ॥ ౨౦
ఉపకారఫలం మిత్రం అపకారోఽరిలక్షణం ।
అద్యైవ తం హనిష్యామి తవ భార్యాపహారిణం ॥ ౨౧

ఇమే హి మే మహావేగాః పత్రిణస్తిగ్మతేజసః ।
కార్తికేయవనోద్భూతాః శరా హేమవిభూషితాః ॥ ౨౨
కంకపత్రప్రతిచ్ఛన్నాః మహేంద్రాశనిసంనిభాః ।
సుపర్వాణస్సుతీక్ష్ణాగ్రాః సరోషా భుజగా ఇవ ॥ ౨౩
భ్రాతృసంజ్ఞమమిత్రం తే వాలినం కృతకిల్బిషం ।
శరైర్వినిహతం పశ్య వికీర్ణమివ పర్వతం ॥ ౨౪
రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా సుగ్రీవో వాహినీపతిః ।
ప్రహర్షమతులం లేభే సాధు సాధ్వితి చాబ్రవీత్ ॥ ౨౫
రామ శోకాభిభూతోఽహం శోకార్తానాం భవాన్ గతిః ।
వయస్య ఇతి కృత్వా హి త్వయ్యహం పరిదేవయే ॥ ౨౬
త్వం హి పాణిప్రదానేన వయస్యో మేఽగ్నిసాక్షికం ।
కృతః ప్రాణైర్బహుమతః సత్యేనాపి శపామి తే ॥ ౨౭
వయస్య ఇతి కృత్వా చ విస్రబ్ధం ప్రవదామ్యహం ।
దుఃఖమంతర్గతం యన్మే మనో హరతి నిత్యశః ॥ ౨౮
ఏతావదుక్త్వా వచనం బాష్పదూషితలోచనః ।
బాష్పోపహతయా వాచా నోచ్చైశ్శక్నోతి భాషితుం ॥ ౨౯
బాష్పవేగం తు సహసా నదీవేగమివాగతం ।
ధారయామాస ధైర్యేణ సుగ్రీవో రామసంనిధౌ ॥ ౩౦
సంనిగృహ్య తు తం బాష్పం ప్రమృజ్య నయనే శుభే ।
వినిశ్శ్వస్య చ తేజస్వీ రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౧

పురాఽహం వాలినా రామ రాజ్యాత్ స్వాదవరోపితః ।
పరుషాణి చ సంశ్రావ్య నిర్ధూతోఽస్మి బలీయసా ॥ 32
హృతా భార్యా చ మే తేన ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీ ।
సుహృదశ్చ మదీయా యే సంయతా బంధనేషు తే ॥ 33
యత్నవాంశ్చ సుదుష్టాత్మా మద్వినాశాయ రాఘవ ।
బహుశస్తత్ప్రయుక్తాశ్చ వానరా నిహతా మయా ॥ 34
శంకయా త్వేతయా చేహ దృష్ట్వా త్వామపి రాఘవ ।
నోపసర్పామ్యహం భీతః భయే సర్వే హి బిభ్యతి ॥ 35
కేవలం హి సహాయా మే హనుమత్ప్రముఖాస్త్విమే ।
అతోఽహం ధారయామ్యద్య ప్రాణాన్ కృచ్ఛ్రగతోఽపి సన్ ॥
ఏతే హి కపయః స్నిగ్ధాః మాం రక్షంతి సమంతతః ।
సహ గచ్ఛంతి గంతవ్యే నిత్యం తిష్ఠంతి చ స్థితే ॥ 36
సంక్షేపస్త్వేష తే రామ కిముక్త్వా విస్తరం హి తే ।
స మే జ్యేష్ఠో రిపుర్భ్రాతా వాలీ విశ్రుతపౌరుషః ॥ 37
తద్వినాశాద్ధి మే దుఃఖం ప్రణష్టం స్యాదనంతరం ।
సుఖం మే జీవితం చైవ తద్వినాశనిబంధనం ॥ 38
ఏష మే రామ శోకాంతః శోకార్తేన నివేదితః ।
దుఃఖితస్సుఖితో వాఽపి సఖ్యుర్నిత్యం సఖా గతిః ॥ 40
శ్రుత్వైతద్వచనం రామః సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ ।
కింనిమిత్తమభూద్వైరం శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః ॥ 41

సుఖం హి కారణం శ్రుత్వా వైరస్య తవ వానర ।
ఆనంతర్యం విధాస్యామి సంప్రధార్య బలాబలం ॥ ४२
బలవాన్ హి మమామర్షః శ్రుత్వా త్వామవమానితం ।
వర్తతే హృదయోత్కంపీ ప్రావృడ్వేగ ఇవాంభసః ॥ ४३
హృష్టః కథయ విస్రబ్ధః యావదారోప్యతే ధనుః ।
సృష్టశ్చ హి మయా బాణః నిరస్తశ్చ రిపుస్తవ ॥ ४४
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః కాకుత్‍స్థేన మహాత్మనా ।
ప్రహర్షమతులం లేభే చతుర్భిస్సహ వానరైః ॥ ४५
తతః ప్రహృష్టవదనః సుగ్రీవో లక్ష్మణాగ్రజే ।
వైరస్య కారణం తత్త్వం ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ ४६

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టమస్సర్గః.

అథ నవమస్సర్గః.

శ్రూయతాం రామ యద్వృత్తం ఆదిప్రభృతి తత్త్వయా ।
యథా వైరం సముద్భూతం యథా చాహం నిరాకృతః ॥ ౧
వాలీ నామ మమ భ్రాతా జ్యేష్ఠశ్శత్రునిషూదనః ।
పితుర్బహుమతో నిత్యం మమాపి చ తథా పురా ॥ ౨
పితర్యుపరతేఽస్మాకం జ్యేష్ఠోఽయమితి మంత్రిభిః ।
కపీనామీశ్వరో రాజ్యే కృతః పరమసంమతః ॥ ౩

రాజ్యం ప్రశాసతస్తస్య పితృపైతామహం మహత్ ।
అహం సర్వేషు కాలేషు ప్రణతః ప్రేష్యవత్ స్థితః ॥ ౪
మాయావీ నామ తేజస్వీ పూర్వజో దుందుభేస్సుతః ।
తేన తస్య మహద్వైరం స్త్రీకృతం విశ్రుతం పురా ॥ ౫
స తు సుప్తజనే రాత్రౌ కిష్కింధాద్వారమాగతః ।
నర్దతి స్మ సుసంరబ్ధః వాలినం చాహ్వయద్రణే ॥ ౬
ప్రసుప్తస్తు మమ భ్రాతా నర్దితం భైరవస్వనం ।
శ్రుత్వా న మమృషే వాలీ నిష్పపాత జవాత్తదా ॥ ౭
స తు వై నిస్సృతః క్రోధాత్ తం హంతుమసురోత్తమం ।
వార్యమాణస్తతః స్త్రీభిః మయా చ ప్రణతాత్మనా ॥ ౮
స తు నిర్ధూయ సర్వాన్నో నిర్జగామ మహాబలః ।
తతోఽహమపి సౌహార్దాత్ నిస్సృతో వాలినా సహ ॥ ౯
స తు మే భ్రాతరం దృష్ట్వా మాం చ దూరాదవస్థితం ।
అసురో జాతసంత్రాసః ప్రదుద్రావ తతో భృశం ॥ ౧౦
తస్మిన్ ద్రవతి సంత్రస్తే హ్యావాం ద్రుతతరం గతౌ ।
ప్రకాశశ్చ కృతో మార్గః చంద్రేణోద్గచ్ఛతా తదా ॥ ౧౧
స తృణైరావృతం దుర్గం ధరణ్యా వివరం మహత్ ।
ప్రవివేశాసురో వేగాత్ ఆవామాసాద్య విష్ఠితౌ ॥ ౧౨
తం ప్రవిష్టం రిపుం దృష్ట్వా బిలం రోషవశం గతః ।
మామువాచ తదా వాలీ వచనం క్షుభితేంద్రియః ॥ ౧౩

ఇహ త్వం తిష్ఠ సుగ్రీవ బిలద్వారి సమాహితః ।
యావత్తత్ర ప్రవిశ్యాహం నిహన్మి సహసా రిపుం ॥ ౧౪
మయా త్వేతద్వచః శ్రుత్వా యాచితస్స పరంతపః ।
శాపయిత్వా తు మాం పద్భ్యాం ప్రవివేశ బిలం మహత్ ॥ ౧౫
తస్య ప్రవిష్టస్య బిలం సాగ్రస్సంవత్సరో గతః ।
స్థితస్య చ మమ ద్వారి స కాలో వ్యత్యవర్తత ॥ ౧౬
అహం తు నష్టం జ్ఞాత్వా తం స్నేహాదాగతసంభ్రమః ।
భ్రాతరం న చ పశ్యామి పాపాశంకి చ మే మనః ॥ ౧౭
అథ దీర్ఘస్య కాలస్య బిలాత్తస్మాద్వినిస్సృతం ।
సఫేనం రుధిరం రక్తం అహం దృష్ట్వా సుదుఃఖితః ॥ ౧౮
నర్దతామసురాణాం చ ధ్వనిర్మే శ్రోత్రమాగతః ।
నిరస్తస్య చ సంగ్రామే క్రోశతో నిస్స్వనో గురోః ॥ ౧౯
అహం త్వవగతో బుద్ధ్యా చిహ్నైస్తైర్భ్రాతరం హతం ।
పిధాయ చ బిలద్వారం శిలయా గిరిమాత్రయా ॥ ౨౦
శోకార్తశ్చోదకం కృత్వా కిష్కింధామాగతస్సఖే ।
గూహమానస్య మే తత్త్వం యత్నతో మంత్రిభిః శ్రుతం ॥ ౨౧
తతోఽహం తైస్సమాగమ్య సమ్మతైరభిషేచితః ।
రాజ్యం ప్రశాసతస్తస్య న్యాయతో మమ రాఘవ ॥ ౨౨
ఆజగామ రిపుం హత్వా వాలీ తమనుగోత్తమం ।
అభిషిక్తం తు మాం దృష్ట్వా వాలీ సంరక్తలోచనః ॥ ౨౩

మదీయాన్ మంత్రిణో బద్ధ్వా పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ ।
నిగ్రహేఽపి సమర్థస్య తం పాపం ప్రతి రాఘవ ॥ ౨౪
న ప్రావర్తత మే బుద్ధిః భ్రాతృగౌరవయంత్రితా ।
హత్వా శత్రుం స మే భ్రాతా ప్రవివేశ పురం తదా ॥ ౨౫
మానయంస్తం మహాత్మానం యథావచ్చాభ్యవాదయం ।
ఉక్తాశ్చ నాశిషస్తేన సంతుష్టేనాంతరాత్మనా ॥ ౨౬
నత్వా పాదావహం తస్య ముకుటేనాస్పృశం ప్రభో ।
అపి వాలీ మమ క్రోధాత్ న ప్రసాదం చకార సః ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-నవమస్సర్గః.

అథ దశమస్సర్గః.

తతః క్రోధసమావిష్టం సంరబ్ధం తముపాగతం ।
అహం ప్రసాదయాంచక్రే భ్రాతరం ప్రియకామ్యయా ॥ ౧
దిష్ట్యాఽసి కుశలీ ప్రాప్తః నిహతశ్చ త్వయా రిపుః ॥
అనాథస్య హి మే నాథః త్వమేకోఽనాథనందనః ॥ ౨
ఇదం బహుశలాకం తే పూర్ణచంద్రమివోదితం ।
ఛత్రం సవాలవ్యజనం ప్రతీచ్ఛస్వ మయోద్యతం ॥ ౩
ఆర్తశ్చాథ బిలద్వారి స్థితస్సంవత్సరం నృప ।
దృష్ట్వాఽహం శోణితం ద్వారి బిలాచ్చాపి సముత్థితం ॥ ౪

శోకసంవిగ్నహృదయః భృశం వ్యాకులితేంద్రియః ।
అపిధాయ బిలద్వారం శైలశృంగేణ తత్తదా ॥ ౫
తస్మాద్దేశాదపాక్రమ్య కిష్కింధాం ప్రావిశం పునః ।
విషాదాత్ త్విహ మాం దృష్ట్వా పౌరైర్మంత్రిభిరేవ చ ॥ ౬
అభిషిక్తో న కామేన తన్మే త్వం క్షంతుమర్హసి ।
త్వమేవ రాజా మానార్హః సదా చాహం యథాపురం ॥ ౭
రాజభావనియోగోఽయం మయా త్వద్విరహాత్ కృతః ।
సామాత్యపౌరనగరం స్థితం నిహతకంటకం ॥ ౮
న్యాసభూతమిదం రాజ్యం తవ నిర్యాతయామ్యహం ।
మా చ రోషం కృధాస్సౌమ్య మయి శత్రునిబర్హణ ॥ ౯
యాచే త్వాం శిరసా రాజన్ మయా బద్ధోఽయమంజలిః ।
బలాదస్మి సమాగమ్య మంత్రిభిః పురవాసిభిః ॥ ౧౦
రాజబావే నియుక్తోఽహం శూన్యదేశజిగీషయా ।
స్నిగ్ధమేవం బ్రువాణం మాం స తు నిర్భర్త్స్య వానరః ॥ ౧౧
ధిక్త్వామితి చ మాముక్త్వా బహు తత్తదువాచ హ ।
ప్రకృతీశ్చ సమానీయ మంత్రిణశ్చైవ సమ్మతాన్ ॥ ౧౨
మామాహ సుహృదాం మధ్యే వాక్యం పరమగర్హితం ।
విదితం వో యథా రాత్రౌ మాయావీ స మహాసురః ॥ ౧౩
మాం సమాహ్వయత క్రూరః యుద్ధకాంక్షీ సుదుర్మతిః ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా నిస్సృతోఽహం నృపాలయాత్ ॥ ౧౪

అనుయాతశ్చ మాం తూర్ణం అయం భ్రాతా సుదారుణః ।
స తు దృష్ట్వైవ మాం రాత్రౌ సద్వితీయం మహాబలః ॥ ౧౫
ప్రాద్రవద్భయసంత్రస్తః వీక్ష్యావాం తమనుద్రుతౌ ।
అనుద్రుతశ్చ వేగేన ప్రవివేశ మహాబిలం ॥ ౧౬
తం ప్రవిష్టం విదిత్వా తు సుఘోరం సుమహద్బిలం ।
అయముక్తోఽథ మే భ్రాతా మయా తు క్రూరదర్శనః ॥ ౧౭
అహత్వా నాస్తి మే శక్తిః ప్రతిగంతుమితః పురీం ।
బిలద్వారి ప్రతీక్ష త్వం యావదేనం నిహన్మ్యహం ॥ ౧౮
స్థితోఽయమితి మత్వా తు ప్రవిష్టోఽహం దురాసదం ।
తం చ మే మార్గమాణస్య గతస్సంవత్సరస్తదా ॥ ౧౯
స తు దృష్టో మయా శత్రుః అనిర్వేదాద్భయావహః ।
నిహతశ్చ మయా తత్ర సోఽసురో బంధుభిస్సహ ॥ ౨౦
తస్యాస్యాత్తు ప్రవృత్తేన రుధిరౌఘేణ తద్బిలం ।
పూర్ణమాసీద్దురాక్రామం స్తనతస్తస్య భూతలే ॥ ౨౧
సూదయిత్వా తు తం శత్రుం విక్రాంతం దుందుభేస్సుతం ।
నిష్క్రామన్నైవ పశ్యామి బిలస్యాపిహితం ముఖం ॥ ౨౨
విక్రోశమానస్య తు మే సుగ్రీవేతి పునఃపునః ।
యదా ప్రతివచో నాస్తి తతోఽహం భృశదుఃఖితః ॥ ౨౩
పాదప్రహారైస్తు మయా బహుభిస్తద్విదారితం ।
తతోఽహం తేన నిష్క్రమ్య యథాపురముపాగతః ॥ ౨౪

అత్రానేనాస్మి సంరుద్ధః రాజ్యం ప్రార్థయతాఽఽత్మనః ।
సుగ్రీవేణ నృశంసేన విస్మృత్య భ్రాతృసౌహృదం ॥ ౨౫
ఏవముక్త్వా తు మాం తత్ర వస్త్రేణైకేన వానరః ।
నిర్వాసయామాస తదా వాలీ విగతసాధ్వసః ॥ ౨౬
తేనాహమపవిద్ధశ్చ హృతదారశ్చ రాఘవ ।
తద్భయాచ్చ మహీం కృత్స్నా క్రాంతేయం సవనార్ణవా॥ ౨౭
ఋశ్యమూకం గిరివరం భార్యాహరణదుఃఖితః ।
ప్రవిష్టోస్మి దురాధర్షం వాలినః కారణాంతరే ॥ ౨౮
ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం వైరానుకథనం మహత్ ।
అనాగసా మయా ప్రాప్తం వ్యసనం పశ్య రాఘవ ॥ ౨౯
వాలినస్తు భయార్తస్య సర్వలోకాభయంకర ।
కర్తుమర్హసి మే వీర ప్రసాదం తస్య నిగ్రహాత్ ॥ 30
ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మసంహితం ।
వచనం వక్తుమారేభే సుగ్రీవం ప్రహసన్నివ ॥ 3౧
అమోఘాస్సూర్యసంకాశాః మమైతే నిశితాశ్శరాః ।
తస్మిన్ వాలిని దుర్వృత్తే నిపతిష్యంతి వేగితాః ॥ 3౨
యావత్తం నాభిపశ్యామి తవ భార్యాపహారిణం ।
తావత్ స జీవేత్ పాపాత్మా వాలీ చారిత్రదూషకః ॥ 33
ఆత్మానుమానాత్ పశ్యామి మగ్నం త్వాం శోకసాగరే ।
త్వామహం తారయిష్యామి కామం ప్రాప్స్యసి పుష్కలం ॥ 3౪

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్యాత్మనో హితం ।
సుగ్రీవః పరమప్రీతః సుమహద్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-దశమస్సర్గః.

—————·౦·—————

అథ ఏకాదశస్సర్గః.

రామస్య వచనం శ్రుత్వా హర్షపౌరుషవర్ధనం ।
సుగ్రీవః పూజయాంచక్రే రాఘవం ప్రశశంస చ ॥ ౧
అసంశయం ప్రజ్వలితైః తీక్ష్ణైర్మర్మాతిగైశ్శరైః ।
త్వం దహేః కుపితో లోకాన్ యుగాంత ఇవ భాస్కరః ॥ ౨
వాలినః పౌరుషం యత్తత్ యచ్చ వీర్యం ధృతిశ్చ యా ।
తన్మమైకమనాః శ్రుత్వా విధత్స్వ యదనంతరం ॥ ౩
సముద్రాత్ పశ్చిమాత్ పూర్వం దక్షిణాదపి చోత్తరం ।
క్రామత్యనుదితే సూర్యే వాలీ వ్యపగతక్లమః ॥ ౪
అగ్రాణ్యారుహ్య శైలానాం శిఖరాణి మహాంత్యపి ।
ఊర్ధ్వముత్క్షిప్య తరసా ప్రతిగృహ్ణాతి వీర్యవాన్ ॥ ౫
బహవస్సారవంతశ్చ వనేషు వివిధా ద్రుమాః ।
వాలినా తరసా భగ్నాః బలం ప్రథయతాఽఽత్మనః ॥ ౬
మహిషో దుందుభిర్నామ కైలాసశిఖరప్రభః ।
బలం నాగసహస్రస్య ధారయామాస వీర్యవాన్ ॥ ౭

వీర్యోత్సేకేన దుష్టాత్మా వరదానాచ్చ మోహితః ।
జగామ సుమహాకాయః సముద్రం సరితాం పతిం ॥ ౮
ఊర్మిమంతమతిక్రమ్య సాగరం రత్నసంచయం ।
మహ్యాం యుద్ధం ప్రయచ్ఛేతి తమువాచ మహార్ణవం ॥ ౯
తతస్సముద్రో ధర్మాత్మా సముత్థాయ మహాబలః ।
అబ్రవీద్వచనం రాజన్ అసురం కాలచోదితం ॥ ౧౦
సమర్థో నాస్మి తే దాతుం యుద్ధం యుద్ధవిశారద ।
శ్రూయతాం చాభిధాస్యామి యస్తే యుద్ధం ప్రదాస్యతి ॥ ౧౧
శైలరాజో మహారణ్యే తపస్విశరణం పరం ।
శంకరశ్వశురో నామ్నా హిమవానితి విశ్రుతః ॥ ౧౨
గుహాప్రస్రవణోపేతః బహుకందరనిర్ఝరః ।
స సమర్థస్తవ ప్రీతిం అతులాం కర్తుమాహవే ॥ ౧౩
తం భీత ఇతి విజ్ఞాయ సముద్రమసురోత్తమః ।
హిమవద్వనమాగచ్ఛత్ శరశ్చాపాదివ చ్యుతః ॥ ౧౪
తతస్తస్య గిరేః శ్వేతాః గజేంద్రవిపులాశ్శిలాః ।
చిక్షేప బహుధా భూమౌ దుందుభిర్విననాద చ ॥ ౧౫
తతః శ్వేతాంబుదాకారః సౌమ్యః ప్రీతికరాకృతిః ।
హిమవానబ్రవీద్వాక్యం స్వ ఏవ శిఖరే స్థితః ॥ ౧౬
క్లేష్టుమర్హసి మాం న త్వం దుందుభే ధర్మవత్సల ।
రణకర్మస్వకుశలః తపస్విశరణం హ్యహం ॥ ౧౭

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా గిరిరాజస్య ధీమతః ।
ఉవాచ దుందుభిర్వాక్యం రోషాత్ సంరక్తలోచనః ॥ ౧౯
యది యుద్ధే సమర్థస్త్వం మద్భయాద్వా నిరుద్యమః ।
తమాచక్ష్వ ప్రదద్యాన్మే యోఽద్య యుద్ధం యుయుత్సతః ॥
హిమవానబ్రవీద్వాక్యం శ్రుత్వా వాక్యవిశారదః ।
అనుక్తపూర్వం ధర్మాత్మా క్రోధాత్తమసురోత్తమం ॥ ౨౦
వాలీ నామ మహాప్రాజ్ఞః శక్రతుల్యపరాక్రమః ।
అధ్యాస్తే వానరః శ్రీమాన్ కిష్కింధామతులప్రభాం ॥ ౨౧
స సమర్థో మహాప్రాజ్ఞః తవ యుద్ధవిశారదః ।
ద్వంద్వయుద్ధం మహద్దాతుం నముచేరివ వాసవః ॥ ౨౨
తం శీఘ్రమభిగచ్ఛ త్వం యది యుద్ధమిహేచ్ఛసి ।
స హి దుర్ధర్షణో నిత్యం శూరస్సమరకర్మణి ॥ ౨౩
శ్రుత్వా హిమవతో వాక్యం క్రోధావిష్టస్స దుందుభిః ।
జగామ తాం పురీం తస్య కిష్కింధాం వాలినస్తదా ॥ ౨౪
ధారయన్ మాహిషం రూపం తీక్ష్ణశృంగో భయావహః ।
ప్రావృషీవ మహామేఘః తోయపూర్ణో నభస్తలే ॥ ౨౫
తతస్తద్ద్వారమాగమ్య కిష్కింధాయా మహాబలః ।
ననర్ద కంపయన్ భూమిం దుందుభిర్దుందుభిర్యథా ॥ ౨౬
సమీపస్థాన్ ద్రుమాన్ భంజన్ వసుధాం దారయన్ ఖురైః ।
విషాణేనోల్లిఖన్ దర్పాత్ తద్ద్వారం ద్విరదో యథా ॥ ౨౭

అంతఃపురగతో వాలీ శ్రుత్వా శబ్దమమర్షణః ।
నిష్పపాత సహ స్త్రీభిః తారాభిరివ చంద్రమాః ॥ ౨౮
మితం వ్యక్తాక్షరపదం తమువాచాథ దుందుభిం ।
హరీణామీశ్వరో వాలీ సర్వేషాం వనచారిణాం ॥ ౨౯
కిమర్థం నగరద్వారం ఇదం రుధ్వా వినర్దసి ।
దుందుభే విదితో మేఽసి రక్ష ప్రాణాన్ మహాబల ॥ 3౦
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వానరేంద్రస్య ధీమతః ।
ఉవాచ దుందుభిర్వాక్యం రోషాత్ సంరక్తలోచనః ॥ 3౧
న త్వం స్త్రీసంనిధౌ వీర వచనం వక్తుమర్హసి ।
మమ యుద్ధం ప్రయచ్ఛాద్య తతో జ్ఞాస్యామి తే బలం ॥ 3౨
అథవా ధారయిష్యామి క్రోధమద్య నిశామిమాం ।
గృహ్యతాముదయః స్వైరం కామభోగేషు వానర ॥ 33
దీయతాం సంప్రదానం చ పరిష్వజ్య చ వానరాన్ ।
సర్వశాఖామృగేంద్రస్త్వం సంసాదయ సుహృజ్జనాన్ ॥ 3౪
సుదృష్టాం కురు కిష్కింధాం కురుష్వాత్మసమం పురే ।
క్రీడస్వ చ సహ స్త్రీభిః అహం తే దర్పనాశనః ॥ 3౫
యో హి మత్తం ప్రమత్తం వా సుప్తం వా రహితం భృశం ।
హన్యాత్ స భ్రూణహా లోకే త్వద్విధం మదమోహితం ॥3౬
స ప్రహస్యాబ్రవీన్మందం క్రోధాత్తమసురోత్తమం ।
విసృజ్య తాః స్త్రియస్సర్వాః తారాప్రభృతికాస్తదా ॥ 3౭

మత్తోఽయమితి మా మంస్థాః యద్యభీతోఽసి సంయుగే ।
మదోఽయం సంప్రహారేఽస్మిన్ వీరపానం సమర్థ్యతాం ॥౩౮
తమేవముక్త్వా సంక్రుద్ధః మాలాముత్క్షిప్య కాంచనీం ।
పిత్రా దత్తాం మహేంద్రేణ యుద్ధాయ వ్యవతిష్ఠత ॥ ౩౯
విషాణయోర్గృహీత్వా తం దుందుభిం గిరిసంనిభం ।
ఆవిధ్యత తదా వాలీ వినదన్కపికుంజరః ॥ ౪౦
వాలీ వ్యాపాతయాంచక్రే ననర్ద చ మహాస్వనం ।
శ్రోత్రాభ్యామథ రక్తం తు తస్య సుస్రావ పాత్యతః ॥ ౪౧
తయోస్తు క్రోధసంరంభాత్ పరస్పరజయైషిణోః ।
యుద్ధం సమభవద్ఘోరం దుందుభేర్వానరస్య చ ॥ ౪౨
అయుధ్యత తదా వాలీ శక్రతుల్యపరాక్రమః ।
ముష్టిభిర్జానుభిశ్చైవ శిలాభిః పాదపైస్తథా ॥ ౪౩
పరస్పరం ఘ్నతోస్తత్ర వానరాసురయోస్తదా ।
అసీదదసురో యుద్ధే శక్రసూనుర్వ్యవర్ధత ॥ ౪౪
వ్యాపారవీర్యధైర్యైశ్చ పరిక్షీణం పరాక్రమైః ।
తం తు దుందుభిముత్పాట్య ధరణ్యామభ్యపాతయత్ ॥ ౪౫
యుద్ధే ప్రాణహరే తస్మిన్ నిష్పిష్టో దుందుభిస్తదా ।
పపాత చ మహాకాయః క్షితౌ పంచత్వమాగతః ॥ ౪౬
తం తోలయిత్వా బాహుభ్యాం గతసత్త్వమచేతనం ।
చిక్షేప బలవాన్ వాలీ వేగేనైకేన యోజనం ॥ ౪౭

తస్య వేగప్రవిద్ధస్య వక్త్రాత్ క్షతజబిందవః ।
ప్రపేతుర్మారుతోత్క్షిప్తాః మతంగస్యాశ్రమం ప్రతి ॥ ౪౮
తాన్ దృష్ట్వా పతితాంస్తస్య మునిశ్శోణితవిప్రుషః ।
క్రుద్ధస్తత్ర మహాభాగః చింతయామాస కో న్వయం ॥ ౪౯
యేనాహం సహసా స్పృష్టః శోణితేన దురాత్మనా ।
కోఽయం దురాత్మా దుర్బుద్ధిః అకృతాత్మా చ బాలిశః ॥ ౫౦
ఇత్యుక్త్వాఽథ వినిష్క్రమ్య దదర్శ మునిపుంగవః ।
మహిషం పర్వతాకారం గతాసుం పతితం భువి ॥ ౫౧
స తు విజ్ఞాయ తపసా వానరేణ కృతం హి తత్ ।
ఉత్ససర్జ మహాశాపం క్షేప్తారం వాలినం ప్రతి ॥ ౫౨
ఇహ తేనాప్రవేష్టవ్యం ప్రవిష్టస్య వధో భవేత్ ।
వనం మత్సంశ్రయం యేన దూషితం రుధిరస్రవైః ॥ ౫౩
సంభగ్నాః పాదపాశ్చేమే క్షిపతేహాసురీం తనుం ।
సమంతాద్యోజనం పూర్ణం ఆశ్రమం మామకం యది ॥ ౫౪
ఆగమిష్యతి దుర్బుద్ధిః వ్యక్తం స న భవిష్యతి ।
యే చాపి సచివాస్తస్య సంశ్రితా మామకం వనం ॥ ౫౫
న చ తైరిహ వస్తవ్యం శ్రుత్వా యాంతు యథాసుఖం ।
యది తేఽపీహ తిష్ఠంతి శపిష్యే తానపి ధ్రువం ॥ ౫౬
వనేఽస్మిన్ మామకే నిత్యం పుత్రవత్ పరిరక్షితే ।
పత్రాంకురవినాశాయ ఫలమూలాభవాయ చ ॥ ౫౭

దివసశ్చాస్య మర్యాదా యం ద్రష్టా శ్వోఽస్మి వానరం ।
బహువర్షసహస్రాణి స వై శైలో భవిష్యతి ॥ ౫౮
తతస్తే వానరాః శ్రుత్వా గిరం మునిసమీరితాం ।
నిశ్చక్రముర్వనాత్తస్మాత్ తాన్ దృష్ట్వా వాలిరబ్రవీత్ ॥ ౫౯
కిం భవంతస్సమస్తాశ్చ మతంగవనవాసినః ।
మత్సమీపమనుప్రాప్తాః అపి స్వస్తి వనౌకసాం ॥ ౬౦
తతస్తే కారణం సర్వం తదా శాపం చ వాలినః ।
శశంసుర్వానరాస్సర్వే వాలినే హేమమాలినే ॥ ౬౧
ఏతచ్ఛ్రుత్వా తదా వాలీ వచనం వానరేరితం ।
స మహర్షిం తదాఽఽసాద్య యాచతే స్మ కృతాంజలిః॥ ౬౨
మహర్షిస్తమనాదృత్య ప్రవివేశాశ్రమం తదా ।
శాపధారణభీతస్తు వాలీ విహ్వలతాం గతః ॥ ౬౩
తతశ్శాపభయాద్భీతః ఋశ్యమూకం మహాగిరిం ।
ప్రవేష్టుం నేచ్ఛతి హరిః ద్రష్టుం వాఽపి నరేశ్వర ॥ ౬౪
తస్యాప్రవేశం జ్ఞాత్వాఽహం ఇదం రామ మహావనం ।
విచరామి సహామాత్యః విషాదేన వివర్జితః ॥ ౬౫
ఏషోఽస్థినిచయస్తస్య దుందుభేస్సంప్రకాశతే ।
వీర్యోత్సేకాన్నిరస్తస్య గిరికూటోపమో మహాన్ ॥ ౬౬
ఇమే చ విపులాస్సాలాః సప్త శాఖావలంబినః ।
యత్రైకం ఘటతే వాలీ నిష్పత్రయితుమోజసా ॥ ౬౭

ఏతదస్యాసమం వీర్యం మయా రామ ప్రకీర్తితం ।
కథం తం వాలినం హంతుం సమరే శక్ష్యసే నృప ॥ ౧౮
తథా బ్రువాణం సుగ్రీవం ప్రహసన్ లక్ష్మణోఽబ్రవీత్ ।
కస్మిన్ కర్మణి నిర్వృత్తే శ్రద్దధ్యా వాలినో వధం ॥ ౧౯
తమువాచాథ సుగ్రీవః సప్తసాలానిమాన్ పురా ।
ఏవమేకైకశో వాలీ వివ్యాధాథ స చాసకృత్ ॥ ౨౦
రామోఽపి దారయేదేషాం బాణేనైకేన చేద్ద్రుమం ।
వాలినం నిహతం మన్యే దృష్ట్వా రామస్య విక్రమం ॥ ౨౧
హతస్య మహిషస్యాస్థి పాదేనైకేన లక్ష్మణ ।
ఉద్యమ్యాథ ప్రక్షిపేచ్చేత్ తరసా ద్వే ధనుశ్శతే ॥ ౨౨
ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవః రామం రక్తాంతలోచనం ।
ధ్యాత్వా ముహూర్తం కాకుత్స్థం పునరేవ వచోఽబ్రవీత్ ॥
శూరశ్చ శూరఘాతీ చ ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః ।
బలవాన్ వానరో వాలీ సంయుగేష్వపరాజితః ॥ ౨౪
దృశ్యంతే చాస్య కర్మాణి దుష్కరాణి సురైరపి ।
యాని సంచింత్య భీతోఽహం ఋశ్యమూకం సమాశ్రితః ॥ ౨౫
తమజయ్యమధృష్యం చ వానరేంద్రమమర్షణం ।
విచింతయన్న ముంచామి ఋశ్యమూకమహం త్విమం ॥ ౨౬
ఉద్విగ్నశ్శంకితశ్చాపి విచరామి మహావనే ।
అనురక్తైస్సహామాత్యైః హనుమత్ప్రముఖైర్వరైః ॥ ౨౭

ఉపలబ్ధం చ మే శ్లాఘ్యం సన్మిత్రం మిత్రవత్సల ।
త్వామహం పురుషవ్యాఘ్ర హిమవంతమివాశ్రితః ॥ ౭౮
కిం తు తస్య బలజ్ఞోఽహం దుర్భ్రాతుర్బలశాలినః ।
అప్రత్యక్షం తు మే వీర్యం సమరే తవ రాఘవ ॥ ౭౯
న ఖల్వహం త్వాం తులయే నావమన్యే న భీషయే ।
కర్మభిస్తస్య భీమైస్తు కాతర్యం జనితం మమ ॥ ౮౦
కామం రాఘవ తే వాణీ ప్రమాణం ధైర్యమాకృతిః ।
సూచయంతి పరం తేజః భస్మచ్ఛన్నమివానలం ॥ ౮౧
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
స్మితపూర్వమథో రామః ప్రత్యువాచ హరిం ప్రభుః ॥ ౮౨
యది న ప్రత్యయోఽస్మాసు విక్రమే తవ వానర ।
ప్రత్యయం సమరే శ్లాఘ్యం అహముత్పాదయామి తే ॥ ౮౩
ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవం సాంత్వం లక్ష్మణపూర్వజః ।
రాఘవో దుందుభేః కాయం పాదాంగుష్ఠేన లీలయా ॥ ౮౪
తోలయిత్వా మహాబాహుః చిక్షేప దశయోజనం ।
అసురస్య తనుం శుష్కం పాదాంగుష్ఠేన వీర్యవాన్ ॥ ౮౫
క్షిప్తం దృష్ట్వా తతః కాయం సుగ్రీవః పునరబ్రవీత్ ।
లక్ష్మణస్యాగ్రతో రామం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౮౬
ఆర్ద్రస్సమాంసః ప్రత్యగ్రః క్షిప్తః కాయః పురా సఖే ।
లఘుస్సంప్రతి నిర్మాంసః తృణభూతశ్చ రాఘవ ॥ ౮౭

పరిశ్రాంతేన మత్తేన భ్రాత్రా మే వాలినా తదా ।
క్షిప్తమేవం ప్రహర్షేణ భవతా రఘునందన ॥ ౮౮
నాత్ర శక్యం బలం జ్ఞాతుం తవ వా తస్య వాఽధికం ।
ఆర్ద్రం శుష్కమితి హ్యేతత్ సుమహద్రాఘవాంతరం॥ ౮౯
స ఏవ సంశయస్తాత తవ తస్య చ యద్బలే ।
సాలమేకం తు నిర్భింద్యాః భవేద్వ్యక్తిర్బలాబలే ॥ ౯౦
కృత్వేదం కార్ముకం సజ్యం హస్తిహస్తమివాతతం ।
ఆకర్ణపూర్ణమాయమ్య విసృజస్వ మహాశరం ॥ ౯౧

ఇమం హి సాలం సహితస్త్వయా శరః
న సంశయోఽత్రాస్తి విదారయిష్యతి ।
అలం విమర్శేన మమ ప్రియం ధ్రువం
కురుష్వ రాజాత్మజ శాపితో మయా ॥ ౯౨
యథా హి తేజస్సు వరస్సదా రవిః
యథా హి శైలో హిమవాన్ మహాద్రిషు ।
యథా చతుష్పాత్సు చ కేసరీ వరః
తథా నరాణామసి విక్రమే వరః ॥ ౯౩

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకాదశస్సర్గః.

అథ ద్వాదశస్సర్గః.

ఏతచ్చ వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవేణ సుభాషితం ।
ప్రత్యయార్థం మహాతేజాః రామో జగ్రాహ కార్ముకం ॥ ౧

స గృహీత్వా ధనుర్ఘోరం శరమేకం చ మానదః ।
సాలముద్దిశ్య చిక్షేప జ్యాస్వనైః పూరయన్ దిశః ॥ ౨
స విసృష్టో బలవతా బాణః స్వర్ణపరిష్కృతః ।
భిత్త్వా సాలాన్ గిరిప్రస్థే సప్త భూమిం వివేశ హ ॥ ౩
ప్రవిష్టశ్చ ముహూర్తేన ధరాం భిత్త్వా మహాజవః ।
నిష్పత్య చ పునస్తూర్ణం స్వతూణీం ప్రవివేశ హ ॥ ౪
తాన్ దృష్ట్వా సప్త నిర్భిన్నాన్ సాలాన్ వానరపుంగవః ।
రామస్య శరవేగేన విస్మయం పరమం గతః ॥ ౫
స మూర్ధ్నా న్యపతద్భూమౌ ప్రలంబీకృతభూషణః ।
సుగ్రీవః పరమప్రీతః రాఘవాయ కృతాంజలిః ॥ ౬
ఇదం చోవాచ ధర్మజ్ఞం కర్మణా తేన హర్షితః ।
రామం సర్వాస్త్రవిదుషాం శ్రేష్ఠం శూరమవస్థితం ॥ ౭
సేంద్రానపి సురాన్ సర్వాన్ త్వం బాణైః పురుషర్షభ ।
సమర్థస్సమరే హంతుం కిం పునర్వాలినం ప్రభో ॥ ౮
యేన సప్త మహాసాలాః గిరిర్భూమిశ్చ దారితాః ।
బాణేనైకేన కాకుత్స్థ స్థాతా తే కో రణాగ్రతః ॥ ౯
అద్య మే విగతశ్శోకః ప్రీతిరద్య పరా మమ ।
సుహృదం త్వాం సమాసాద్య మహేంద్రవరుణోపమం ॥ ౧౦
తమద్యైవ ప్రియార్థం మే వైరిణం భ్రాతృరూపిణం ।
వాలినం జహి కాకుత్స్థ మయా బద్ధోఽయమంజలిః ॥ ౧౧

తతో రామః పరిష్వజ్య సుగ్రీవం ప్రియదర్శనం ।
ప్రత్యువాచ మహాప్రాజ్ఞః లక్ష్మణానుమతం వచః ॥ ౧౨
అస్మాద్గచ్ఛేమ కిష్కింధాం క్షిప్రం గచ్ఛ త్వమగ్రతః ।
గత్వా చాహ్వాయ సుగ్రీవ వాలినం భ్రాతృగంధినం ॥ ౧౩
సర్వే తే త్వరితం గత్వా కిష్కింధాం వాలినః పురీం ।
వృక్షైరాత్మానమావృత్య వ్యతిష్ఠన్ గహనే వనే ॥ ౧౪
సుగ్రీవో వ్యనదద్ఘోరం వాలినో హ్వానకారణాత్ ।
గాఢం పరిహితో వేగాత్ నాదైర్భిందన్నివాంబరం ॥ ౧౫
తం శ్రుత్వా నినదం భ్రాతుః క్రుద్ధో వాలీ మహాబలః ।
నిశ్చక్రామ సుసంరబ్ధః భాస్కరోఽస్తతటాదివ ॥ ౧౬
తతస్సుతుములం యుద్ధం వాలిసుగ్రీవయోరభూత్ ।
గగనే గ్రహయోర్ఘోరం బుధాంగారకయోరివ ॥ ౧౭
తలైరశనికల్పైశ్చ వజ్రకల్పైశ్చ ముష్టిభిః ।
జఘ్నతుస్సమరేఽన్యోన్యం భ్రాతరౌ క్రోధమూర్ఛితౌ ॥ ౧౮
తతో రామో ధనుష్పాణిః తావుభౌ సముదీక్ష్య తు ।
అన్యోన్యసదృశౌ వీరౌ ఉభౌ దేవావివాశ్వినౌ ॥ ౧౯
యన్నావగచ్ఛత్ సుగ్రీవం వాలినం వాఽపి రాఘవః ।
తతో న కృతవాన్ బుద్ధిం మోక్తుమంతకరం శరం ॥ ౨౦
ఏతస్మిన్నంతరే భగ్నః సుగ్రీవస్తేన వాలినా ।
అపశ్యన్ రాఘవం నాథం ఋష్యమూకం ప్రదుద్రువే ॥ ౨౧

క్లాంతో రుధిరసిక్తాంగః ప్రహారైర్జర్ఝరీకృతః ।
వాలినాఽభిద్రుతః క్రోధాత్ ప్రవివేశ మహావనం ॥ ౨౨
తం ప్రవిష్టం వనం దృష్ట్వా వాలీ శాపభయార్దితః ।
ముక్తో హ్యసి త్వమిత్యుక్త్వా సంనివృత్తో మహాద్యుతిః ॥ ౨౩
రాఘవోఽపి సహ భ్రాత్రా సహ చైవ హనూమతా ।
తదేవ వనమాగచ్ఛత్ సుగ్రీవో యత్ర వానరః ॥ ౨౪
తం సమీక్ష్యాగతం రామం సుగ్రీవస్సహలక్ష్మణం ।
హ్రీమాన్ దీనమువాచేదం వసుధామవలోకయన్ ॥ ౨౫
ఆహ్వయస్వేతి మాముక్త్వా దర్శయిత్వా చ విక్రమం ।
వైరిణా ఘాతయిత్వా చ కిమిదానీం త్వయా కృతం ॥ ౨౬
తామేవ వేలాం వక్తవ్యం త్వయా రాఘవ తత్త్వతః ।
వాలినం న నిహన్మీతి తతో నాహమితో వ్రజే ॥ ౨౭
తస్య చైవం బ్రువాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
కరుణం దీనయా వాచా రాఘవః పునరబ్రవీత్ ॥ ౨౮
సుగ్రీవ శ్రూయతాం తాత క్రోధశ్చ వ్యపనీయతాం ।
కారణం యేన బాణోఽయం న మయా స విసర్జితః ॥ ౨౯
అలంకారేణ వేషేణ ప్రమాణేన గతేన చ ।
త్వం చ సుగ్రీవ వాలీ చ సదృశౌ స్థః పరస్పరం ॥ ౩౦
స్వరేణ వర్చసా చైవ ప్రేక్షితేన చ వానర ।
విక్రమేణ చ వాక్యైశ్చ వ్యక్తిం వాం నోపలక్షయే ॥ ౩౧

తతోఽహం రూపసాదృశ్యాత్ మోహితో వానరోత్తమ ।
నోత్సృజామి మహావేగం శరం శత్రునిబర్హణం ॥ ३२
జీవితాంతకరం ఘోరం సాదృశ్యాత్తు విశంకితః ।
మూలఘాతో న నౌ స్యాద్ధి ద్వయోరపి కృతో మయా ॥ ३३
త్వయి వీరే విపన్నే హి అజ్ఞానాల్లాఘవాన్మయా ।
మౌఢ్యం చ మమ బాల్యం చ ఖ్యాపితం స్యాద్ధరీశ్వర ॥ ३४
దత్తాభయవధో నామ పాతకం మహదుచ్యతే ।
అహం చ లక్ష్మణశ్చైవ సీతా చ వరవర్ణినీ ॥ ३५
త్వదధీనా వయం సర్వే వనేఽస్మిన్ శరణం భవాన్ ।
తస్మాద్యుధ్యస్వ భూయస్త్వం మా మా శంకీశ్చ వానర ॥ ३६
ఏతన్ముహూర్తే సుగ్రీవ పశ్య వాలినమాహవే ।
నిరస్తమిషుణైకేన వేష్టమానం మహీతలే ॥ ३७
అభిజ్ఞానం కురుష్వ త్వం ఆత్మనో వానరేశ్వర ।
యేన త్వామభిజానీయాం ద్వంద్వయుద్ధముపాగతం ॥ ३८
గజపుష్పీమిమాం ఫుల్లాం ఉత్పాట్య శుభలక్షణాం ।
కురు లక్ష్మణ కంఠేఽస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ॥ ३९
తతో గిరితటే జాతాం ఉత్పాట్య కుసుమాకులాం ।
లక్ష్మణో గజపుష్పీం తాం తస్య కంఠే వ్యసర్జయత్ ॥ ४०
స తయా శుశుభే శ్రీమాన్ లతయా కంఠసక్తయా ।
విపరీత ఇవాకాశే సూర్యో నక్షత్రమాలయా ॥ ४१

మాలయేవ బలాకానాం ససంధ్య ఇవ తోయదః ।
విభ్రాజమానో వపుషా రామవాక్యసమాహితః ॥ ౪౨
జగామ సహ రామేణ కిష్కింధాం వాలిపాలితాం ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్వాదశస్సర్గః.

అథ త్రయోదశస్సర్గః.

ఋశ్యమూకాత్ స ధర్మాత్మా కిష్కింధాం లక్ష్మణాగ్రజః ।
జగామ సహసుగ్రీవః వాలివిక్రమపాలితాం ॥ ౧
సముద్యమ్య మహచ్చాపం రామః కాంచనభూషితం ।
శరాంశ్చాదిత్యసంకాశాన్ గృహీత్వా రణసాధకాన్ ॥ ౨
అగ్రతస్తు యయౌ తస్య రాఘవస్య మహాత్మనః ।
సుగ్రీవస్సంహతగ్రీవః లక్ష్మణశ్చ మహాబలః ॥ ౩
పృష్ఠతో హనుమాన్ వీరః నలో నీలశ్చ వానరః ।
తారశ్చైవ మహాతేజాః హరియూథపయూథపః ॥ ౪
తే వీక్షమాణా వృక్షాంశ్చ పుష్పభారావలంబినః ।
ప్రసన్నాంబువహాశ్చైవ సరితస్సాగరంగమాః ॥ ౫
కందరాణి చ శైలాంశ్చ నిర్ఝరాణి గుహాస్తథా ।
శిఖరాణి చ ముఖ్యాని దరీశ్చ ప్రియదర్శనాః ॥ ౬
వైడూర్యవిమలైః పత్రైః పద్మైశ్చాకోశకుడ్మలైః ।
శోభితాన్ సజలాన్ మార్గే తటాకాంశ్చ వ్యలోకయన్ ॥ ౭

కారండైస్సారసైర్హంసైః వంచులైర్జలకుక్కుటైః ।
చక్రవాకైస్తథా చాన్యైః శకునైరుపనాదితాన్ ॥ ౮
మృదుశష్పాంకురాహారాన్ నిర్భయాన్ వనగోచరాన్ ।
చరతస్సర్వతోఽపశ్యన్ స్థలీషు హరిణాన్ స్థితాన్ ॥ ౯
తటాకవైరిణశ్చాపి శుక్లదంతవిభూషితాన్ ।
ఘోరానేకచరాన్ వన్యాన్ ద్విరదాన్ కూలఘాతినః ॥ ౧౦
మత్తాన్ గిరితటోత్కృష్టాన్ పర్వతానివ జంగమాన్ ।
వారణాన్ వారిదప్రఖ్యాన్ మహీరేణుసముక్షితాన్ ॥ ౧౧
వనే వనచరాంశ్చాన్యాన్ ఖచరాంశ్చ విహంగమాన్ ।
పశ్యంతస్త్వరితా జగ్ముః సుగ్రీవవశవర్తినః ॥ ౧౨
తేషాం తు గచ్ఛతాం తత్ర త్వరితం రఘునందనః ।
ద్రుమషండం వనం దృష్ట్వా రామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ ॥ ౧౩
ఏష మేఘ ఇవాకాశే వృక్షషండః ప్రకాశతే ।
మేఘసంఘాతవిపులః పర్యంతకదలీవృతః ॥ ౧౪
కిమేతత్ జ్ఞాతుమిచ్ఛామి సఖే కౌతూహలం హి మే ।
కౌతూహలాపనయనం కర్తుమిచ్ఛామ్యహం త్వయా ॥ ౧౫
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్య మహాత్మనః ।
గచ్ఛన్నేవాచచక్షేఽథ సుగ్రీవస్తన్మహద్వనం ॥ ౧౬
ఏతద్రాఘవ విస్తీర్ణం ఆశ్రమం శ్రమనాశనం ।
ఉద్యానవనసంపన్నం స్వాదుమూలఫలోదకం ॥ ౧౭

అత్ర సప్తజనా నామ మునయస్సంశితవ్రతాః ।
సప్తైవాసన్నధశ్శీర్షాః నియతం జలశాయినః ॥ ౧౮
సప్తరాత్రకృతాహారాః వాయునా వనవాసినః ।
దివం వర్షశతైర్యాతాః సప్తభిస్సకళేబరాః ॥ ౧౯
తేషామేవంప్రభావానాం ద్రుమప్రాకారసంవృతం ।
ఆశ్రమం సుదురాధర్షం అపి సేంద్రైస్సురాసురైః ॥ ౨౦
పక్షిణో వర్జయంత్యేతత్ తథాఽన్యే వనచారిణః ।
విశంతి మోహాద్యే తత్ర నివర్తంతే న తే పునః ॥ ౨౧
విభూషణరవాస్తత్ర శ్రూయంతే సకలాక్షరాః ।
తూర్యగీతస్వనాశ్చాత్ర గంధో దివ్యశ్చ రాఘవ ॥ ౨౨
త్రేతాగ్నయోపి దీప్యంతే ధూమో హ్యత్ర ప్రకాశతే ।
వేష్టయన్నివ వృక్షాగ్రాన్ కపోతాంగారుణో ఘనః ॥ ౨౩
ఏతే వృక్షాః ప్రకాశంతె ధూమసంసక్తమస్తకాః ।
మేఘజాలప్రతిచ్ఛన్నాః వైడూర్యగిరయో యథా ॥ ౨౪
కురు ప్రణామం ధర్మాత్మన్ తాన్ సముద్దిశ్య రాఘవ ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా ప్రయతస్సంయతాంజలిః ॥ ౨౫
ప్రణమంతి హి యె తేషాం మునీనాం భావితాత్మనాం ।
న తేషామశుభం కించిత్ శరీరే రామ దృశ్యతే ॥ ౨౬
తతో రామస్సహ భ్రాత్రా లక్ష్మణేన కృతాంజలిః ।
సముద్దిశ్య మహాత్మానః తాన్నృషీనభ్యవాదయత్ ॥ ౨౭

అభివాద్య తు ధర్మాత్మా రామో భ్రాతా చ లక్ష్మణః ।
సుగ్రీవో వానరాశ్చైవ జగ్ముస్సంహృష్టమానసాః ॥ ౨౮
తే గత్వా దూరమధ్వానం తస్మాత్ సప్తజనాశ్రమాత్ ।
దదృశుస్తాం దురాధర్షాం కిష్కింధాం వాలిపాలితాం ॥ ౨౯

తతస్తు రామానుజరామవానరాః
ప్రగృహ్య శస్త్రాణ్యుదితార్కతేజసః ।
పురీం సురేశాత్మజవీర్యపాలితాం
వధాయ శత్రోః పునరాగతాస్సహ ॥ 30

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే త్రయోదశస్సర్గః.

అథ చతుర్దశస్సర్గః

సర్వే తే త్వరితం గత్వా కిష్కింధాం వాలిపాలితాం ।
వృక్షైరాత్మానమావృత్య వ్యతిష్ఠన్ గహనే వనే ॥ ౧
విచార్య సర్వతో దృష్టిం కాననే కాననప్రియః ।
సుగ్రీవో విపులగ్రీవః క్రోధమాహారయద్భృశం ॥ ౨
తతస్స నినదం ఘోరం కృత్వా యుద్ధాయ చాహ్వయత్ ।
పరివారైః పరివృతః నాదైర్భిందన్నివాంబరం ॥ 3
గర్జన్నివ మహామేఘః వాయువేగపురస్సరః ।
అథ బాలార్కసదృశః దృప్తసింహగతిస్తదా ॥ ౪

దృష్ట్వా రామం క్రియాదక్షం సుగ్రీవో వాక్యమబ్రవీత్ ।
హరివాగురయా వ్యాప్తం తప్తకాంచనతోరణాం ॥ ౫
ప్రాప్తాః స్మ ధ్వజయంత్రాఢ్యాం కిష్కింధాం వాలినః పురీం ।
ప్రతిజ్ఞా యా త్వయా వీర కృతా వాలివధే పురా ॥ ౬
సఫలాం తాం కురు క్షిప్రం లతాం కాల ఇవాగతః ।
ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా సుగ్రీవేణ స రాఘవః ॥ ౭
తమథోవాచ సుగ్రీవం వచనం శత్రుసూదనః ।
కృతాభిజ్ఞానచిహ్నస్త్వం అనయా గజసాహ్వయా ॥ ౮
లక్ష్మణేన సముత్పాట్య యైషా కంఠే కృతా తవ ।
శోభసే హ్యధికం వీర లతయా కంఠసక్తయా ॥ ౯
విపరీత ఇవాకాశే సూర్యో నక్షత్రమాలయా ।
అద్య వాలిసముత్థం తే భయం వైరం చ వానర ॥ ౧౦
ఏకేనాహం ప్రమోక్ష్యామి బాణమోక్షేణ సంయుగే ।
మమ దర్శయ సుగ్రీవ వైరిణం భ్రాతృరూపిణం ॥ ౧౧
వాలీ వినిహతో యావత్ వనే పాంసుషు వేష్టతే ।
యది దృష్టిపథం ప్రాప్తః జీవన్ స న నివర్తతే ॥ ౧౨
తతో దోషేణ మా గచ్ఛేత్ సద్యో గర్హేచ్చ మా భవాన్ ।
ప్రత్యక్షం సప్త తే సాలాః మయా బాణేన దారితాః ॥ ౧౩
తేనావేహి బలేనాద్య వాలినం నిహతం మయా ।
అనృతం నోక్తపూర్వం మే వీర కృచ్ఛ్రేఽపి తిష్ఠతా ॥ ౧౪

ధర్మలోభపరీతేన న చ వక్ష్యే కథంచన ।
సఫలాం చ కరిష్యామి ప్రతిజ్ఞాం జహి సంభ్రమం ॥ ౧౫
ప్రసూతం కళమం క్షేత్రే వర్షేణేవ శతక్రతుః ।
తదాహ్వాననిమిత్తం త్వం వాలినో హేమమాలినః ॥ ౧౬
సుగ్రీవ కురు తం శబ్దం నిష్పతేద్యేన వానరః ।
జితకాశీ బలశ్లాఘీ త్వయా చాధర్షితః పురా ॥ ౧౭
నిష్పతిష్యత్యసంగేన వాలీ స ప్రియసంయుగః ।
రిపూణాం ధర్షణం శూరాః మర్షయంతి న సంయుగే ॥ ౧౮
జానంతస్తు స్వకం వీర్యం స్త్రీసమక్షం విశేషతః ।
స తు రామవచః శ్రుత్వా సుగ్రీవో హేమపింగళః ॥ ౧౯
ననర్ద క్రూరనాదేన వినిర్భిందన్నివాంబరం ।
తస్య శబ్దేన విత్రస్తాః గావో యాంతి హతప్రభాః ॥ ౨౦
రాజదోషపరామృష్టాః కులస్త్రియ ఇవాకులాః ।
ద్రవంతి చ మృగాశ్శీఘ్రం భగ్నా ఇవ రణే హయాః ॥ ౨౧
పతంతి చ ఖగా భూమౌ క్షీణపుణ్యా ఇవ గ్రహాః ।

తతస్స జీమూతగణప్రణాదో
నాదం వ్యముంచత్ త్వరయా ప్రతీతః ।
సూర్యాత్మజశ్శౌర్యవివృద్ధతేజాః
సరిత్పతిర్వాఽనిలచంచలోర్మిః ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే చతుర్దశస్సర్గః.

అథ పంచదశస్సర్గః.

అథ తస్య నినాదం తు సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
శుశ్రావాంతః పురగతః వాలీ భ్రాతురమర్షణః ॥ ౧
శ్రుత్వా తు తస్య నినదం సర్వభూతప్రకంపనం ।
మదశ్చైకపదే నష్టః క్రోధశ్చాపతితో మహాన్ ॥ ౨
స తు రోషపరీతాంగః వాలీ సంధ్యాతపప్రభః ।
ఉపరక్త ఇవాదిత్యః సద్యో నిష్ప్రభతాం గతః ॥ ౩
వాలీ దంష్ట్రాకరాళస్తు క్రోధాద్దీప్తాగ్నిసంనిభః ।
భాత్యుత్పతితపద్మాభః సమృణాళ ఇవ హ్రదః ॥ ౪
శబ్దం దుర్మర్షణం శ్రుత్వా నిష్పపాత తతో హరిః ।
వేగేన చరణన్యాసైః దారయన్నివ మేదినీం ॥ ౫
తం తు తారా పరిష్వజ్య స్నేహాద్దర్శితసౌహృదా ।
ఉవాచ త్రస్తసంభ్రాంతా హితోదర్కమిదం వచః ॥ ౬
సాధు క్రోధమిమం వీర నదీవేగమివాగతం ॥
శయనాదుత్థితః కాల్యం త్యజ భుక్తామివ స్రజం ॥ ౭
కాల్యమేతేన సంగ్రామం కరిష్యసి చ వానర ।
వీర తే శత్రుబాహుళ్యం ఫల్గుతా వా న విద్యతే ॥ ౮
సహసా తవ నిష్క్రామః మమ తావన్న రోచతే ।
శ్రూయతాం చాభిధాస్యామి యన్నిమిత్తం నివార్యసే ॥ ౯

పూర్వమాపతితః క్రోధాత్ స త్వామాహ్వయతే యుధి ।
నిష్పత్య చ నిరస్తస్తే హన్యమానో దిశో గతః ॥ ౧౦
త్వయా తస్య నిరస్తస్య పీడితస్య విశేషతః ।
ఇహైత్య పునరాహ్వానం శంకాం జనయతీవ మే ॥ ౧౧
దర్పశ్చ వ్యవసాయశ్చ యాదృశస్తస్య నర్దతః ।
నినాదశ్చాపి సంరంభః నైతదల్పం హి కారణం ॥ ౧౨
నాసహాయమహం మన్యే సుగ్రీవం తమిహాగతం ।
అవష్టబ్ధసహాయశ్చ యమాశ్రిత్యైష గర్జతి ॥ ౧౩
ప్రకృత్యా నిపుణశ్చైవ బుద్ధిమాంశ్చైవ వానరః ।
అపరీక్షితవీర్యేణ సుగ్రీవస్సహ నైష్యతి ॥ ౧౪
పూర్వమేవ మయా వీర శ్రుతం కథయతో వచః ।
అంగదస్య కుమారస్య వక్ష్యామి త్వా హితం వచః । ౧౫
అంగదస్తు కుమారోఽయం వనాంతముపనిర్గతః ॥
ప్రవృత్తిస్తేన కథితా చారైరాప్తైర్నివేదితా ॥ ౧౬
అయోధ్యాఽధిపతేః పుత్రౌ శూరౌ సమరదుర్జయౌ ।
ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతౌ ప్రథితౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౭
సుగ్రీవప్రియకామార్థం ప్రాప్తౌ తత్ర దురాసదౌ ।
తవ భ్రాతుర్హి విఖ్యాతః సహాయో రణకర్కశః ॥ ౧౮
రామః పరబలామర్దీ యుగాంతాగ్నిరివోత్థితః ।
నివాసవృక్షస్సాధూనాం ఆపన్నానాం పరా గతిః ॥ ౧౯

ఆర్తానాం సంశ్రయశ్చైవ యశసశ్చైకభాజనం ।
జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నః నిదేశే నిరతః పితుః ॥ ౨౦
ధాతూనామివ శైలేంద్రః గుణానామాకరో మహాన్ ।
తత్క్షమం న విరోధస్తే సహ తేన మహాత్మనా ॥ ౨౧
దుర్జయేనాప్రమేయేన రామేణ రణకర్మసు ।
శూర వక్ష్యామి తే కించిత్ న చేచ్ఛామ్యభ్యసూయితుం॥ ౨౨
శ్రూయతాం క్రియతాం చైవ తవ వక్ష్యామి యద్ధితం ।
యౌవరాజ్యేన సుగ్రీవం తూర్ణం సాధ్వభిషేచయ ॥ ౨౩
విగ్రహం మా కృథా వీర భ్రాత్రా రాజన్ బలీయసా ।
అహం హి తే క్షమం మన్యే తవ రామేణ సౌహృదం ॥ ౨౪
సుగ్రీవేణ చ సంప్రీతిం వైరముత్సృజ్య దూరతః ।
లాలనీయో హి తే భ్రాతా యవీయానేష వానరః ॥ ౨౫
తత్ర వా సన్నిహస్థో వా సర్వథా బంధురేవ తే ।
న హి తేన సమం బంధుం భువి పశ్యామి కంచన ॥ ౨౬
దానమానాదిసత్కారైః కురుష్వ ప్రత్యనంతరం ।
వైరమేతత్ సముత్సృజ్య తవ పార్శ్వే స తిష్ఠతు ॥ ౨౭
సుగ్రీవో విపులగ్రీవః తవ బంధుస్సదా మతః ।
భ్రాతుస్సౌహృదమాలంబ నాన్యా గతిరిహాస్తి తే ॥ ౨౮
యది తే మత్ప్రియం కార్యం యది చావైషి మాం హితాం ।
యాచ్యమానః ప్రయత్నేన సాధు వాక్యం కురుష్వ మే ॥ ౨౯

ప్రసీద పథ్యం శృణు జల్పితం హి మే
న రోషమేవానువిధాతుమర్హసి ।
క్షమో హి తే కోసలరాజసూనునా
న విగ్రహశ్శక్రసమానతేజసా ॥ ౩౦

తదా హి తారా హితమేవ వాక్యం
తం వాలినం పథ్యమిదం బభాషే ।
న రోచతే తద్వచనం హి తస్య
కాలాభిపన్నస్య వినాశకాలే ॥ ౩౧

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచదశస్సర్గః.

అథ షోడశస్సర్గః.

తామేవం బ్రువతీం తారాం తారాధిపనిభాననాం ।
వాలీ నిర్భర్త్సయామాస వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౧
గర్జతోఽస్య చ సంరంభం భ్రాతుశ్శత్రోర్విశేషతః ।
మర్షయిష్యామ్యహం కేన కారణేన వరాననే ॥ ౨
అధర్షితానాం శూరాణాం సమరేష్వనివర్తినాం ।
ధర్షణామర్షణం భీరు మరణాదతిరిచ్యతే ॥ ౩
సోఢుం న చ సమర్థోఽహం యుద్ధకామస్య సంయుగే ।
సుగ్రీవస్య చ సంరంభం హీనగ్రీవస్య గర్జతః ॥ ౪

న చ కార్యో విషాదస్తే రాఘవం ప్రతి మత్కృతే ।
ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ కథం పాపం కరిష్యతి ॥ ౫
నివర్తస్వ సహ స్త్రీభిః కథం భూయోఽనుగచ్ఛసి ।
సౌహృదం దర్శితం తారే మయి భక్తిః కృతా త్వయా ॥ ౬
ప్రతియోత్స్యామ్యహం గత్వా సుగ్రీవం జహి సంభ్రమం ।
దర్పమాత్రం వినేష్యామి న చ ప్రాణైర్విమోక్ష్యతే ॥ ౭
అహం హ్యాజిస్థితస్యాస్య కరిష్యామి యధేప్సితం ।
వృక్షైర్ముష్టిప్రహారైశ్చ పీడితః ప్రతియాస్యతి ॥ ౮
న మే త్వరితమాయస్తం సహిష్యతి దురాత్మవాన్ ।
కృతం తారే సహాయత్వం సౌహృదం దర్శితం మయి ॥ ౯
శాపితాఽసి మమ ప్రాణైః నివర్తస్వ జయేన చ ।
అహం జిత్వా నివర్తిష్యే తమహం భ్రాతరం రణే ॥ ౧౦
తం తు తారా పరిష్వజ్య వాలినం ప్రియవాదినీ ।
చకార రుదతీ మందం దక్షిణా నా ప్రదక్షిణం ॥ ౧౧
తతః స్వస్త్యయనం కృత్వా మంత్రవద్విజయైషిణీ ।
అంతఃపురం సహ స్త్రీభిః ప్రవిష్టా శోకమోహితా ॥ ౧౨
ప్రవిష్టాయాం తు తారాయాం సహ స్త్రీభిః స్వమాలయం ।
నగరాన్నిర్యయౌ క్రుద్ధః మహాసర్ప ఇవ శ్వసన్ ॥ ౧౩
స నిశ్శ్వస్య మహాతేజాః వాలీ పరమరోషణః ।
సర్వతశ్చారయన్ దృష్టిం శత్రుదర్శనకాంక్షయా ॥ ౧౪

స దదర్శ తతః శ్రీమాన్ సుగ్రీవం హేమపింగళం ।
సుసంవీతమవష్టబ్ధం దీప్యమానమివానలం ॥ ౧౫
స తం దృష్ట్వా మహావీర్యం సుగ్రీవం పర్యవస్థితం ।
గాఢం పరిదధే వాసః వాలీ పరమరోషణః ॥ ౧౬
స వాలీ గాఢసంవీతః ముష్టిముద్యమ్య వీర్యవాన్ ।
సుగ్రీవమేవాభిముఖో యయౌ యోద్ధుం కృతక్షణః ॥ ౧౭
శ్లిష్టముష్టిం సముద్యమ్య సంరబ్ధతరమాగతః ।
సుగ్రీవోఽపి తముద్దిశ్య వాలినం హేమమాలినం ॥ ౧౮
తం వాలీ క్రోధతామ్రాక్షః సుగ్రీవం రణపండితం ।
ఆపతంతం మహావేగం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౯
ఏష ముష్టిర్మయా బద్ధః గాఢస్సంనిహితాంగుళిః ।
మయా వేగవిముక్తస్తే ప్రాణానాదాయ యాస్యతి ॥ ౨౦
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః క్రుద్ధో వాలినమబ్రవీత్ ।
తవైవ చాహరన్ ప్రాణాన్ ముష్టిః పతతు మూర్ధని ॥ ౨౧
తాడితస్తేన సంక్రుద్ధః సమభిక్రమ్య వేగితః ।
అభవచ్ఛోణితోద్గారీ సోత్పీడ ఇవ పర్వతః ॥ ౨౨
సుగ్రీవేణ తు నిస్సంగం సాలముత్పాట్య తేజసా ।
గాత్రేష్వభిహతో వాలీ వజ్రేణేవ మహాగిరిః ॥ ౨౩
స తు వాలీ ప్రచలితః సాలతాడనవిహ్వలః ।
గురుభారసమాక్రాంతః నౌసార్థ ఇవ సాగరే ॥ ౨౪

తౌ భీమబలవిక్రాంతౌ సుపర్ణసమవేగినౌ ।
ప్రవృద్ధౌ ఘోరవపుషౌ చంద్రసూర్యావివాంబరే ॥ ౨౫
పరస్పరమమిత్రఘ్నౌ ఛిద్రాన్వేషణతత్పరౌ ।
తతోఽవర్ధత వాలీ తు బలవీర్యసమన్వితః ॥ ౨౬
సూర్యపుత్రో మహావీర్యః సుగ్రీవః పరిహీయతే ।
వాలినా భగ్నదర్పస్తు సుగ్రీవో మందవిక్రమః ॥ ౨౭
వాలినం ప్రతి సామర్షః దర్శయామాస లాఘవం ।
వృక్షైస్సశాఖైస్సశిఖైః వజ్రకోటినిభైర్నఖైః ॥ ౨౮
ముష్టిభిర్జానుభిః పద్భిః బాహుభిశ్చ పునఃపునః ।
తయోర్యుద్ధమభూద్ఘోరం వృత్రవాసవయోరివ ॥ ౨౯
తౌ శోణితాక్తౌ యుధ్యేతాం వానరౌ వనచారిణౌ ।
మేఘావివ మహాశబ్దైః తర్జయానౌ పరస్పరం ॥ 30
హీయమానమథోఽపశ్యత్ సుగ్రీవం వానరేశ్వరం ।
వీక్షమాణం దిశశ్చైవ రాఘవస్స ముహుర్ముహుః ॥ 3౧
తతో రామో మహాతేజాః ఆర్తం దృష్ట్వా హరీశ్వరం ।
శరం చ వీక్షతే వీరః వాలినో వధకారణాత్ ॥ 3౨
తతో ధనుషి సంధాయ శరమాశీవిషోపమం ।
పూరయామాస తచ్చాపం కాలచక్రమివాంతకః ॥ 33
తస్య జ్యాతలఘోషేణ త్రస్తాః పత్రరథేశ్వరాః ।
ప్రదుద్రువుర్మృగాశ్చైవ యుగాంత ఇవ మోహితాః ॥ 3౪

ముక్తస్తు వజ్రనిర్ఘోషః ప్రదీప్తాశనిసంనిభః ।
రాఘవేణ మహాబాణః వాలివక్షసి పాతితః ॥ ౩౫

తతస్తేన మహాతేజాః వీర్యోత్సిక్తః కపీశ్వరః ।
వేగేనాభిహతో వాలీ నిపపాత మహీతలే ॥ ౩౬

ఇంద్రధ్వజ ఇవోద్ధూతః పౌర్ణమాస్యాం మహీతలె ।
ఆశ్వయుక్సమయె మాసి గతశ్రీకో విచేతనః ॥ ౩౭

నరోత్తమః కాలయుగాంతకోపమం
శరోత్తమం కాంచనరూప్యభూషితం ।
ససర్జ దీప్తం తమమిత్రమర్దనం
సధూమమగ్నిం ముఖతో యథా హరః ॥ ౩౮

అథోక్షితశ్శోణితతోయవిస్రవైః
సుపుష్పితాశోక ఇవానలోద్ధతః ।
విచేతనో వాసవసూనురాహవే
విభ్రంశితేంద్రధ్వజవత్ క్షితిం గతః ॥ ౩౯

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షోడశస్సర్గః.

అథ సప్తదశస్సర్గః.

తతశ్శరేణాభిహతః రామేణ రణకర్కశః ।
పపాత సహసా వాలీ నికృత్త ఇవ పాదపః ॥ ౧

స భూమౌ న్యస్తసర్వాంగః తప్తకాంచనభూషణః ।
అపతద్దేవరాజస్య ముక్తరశ్మిరివ ధ్వజః ॥ ౨
తస్మిన్ నిపతితే భూమౌ వానరాణాం గణేశ్వరే ।
నష్టచంద్రమివ వ్యోమ న వ్యరాజత భూతలం ॥ ౩
భూమౌ నిపతితస్యాపి తస్య దేహం మహాత్మనః ।
న శ్రీర్జహాతి న ప్రాణాః న తేజో న పరాక్రమః ॥ ౪
శక్రదత్తా వరా మాలా కాంచనీ వజ్రభూషితా ।
దధార హరిముఖ్యస్య ప్రాణాంస్తేజః శ్రియం చ సా ॥ ౫
స తయా మాలయా వీరః హైమయా హరియూథపః ।
సంధ్యాఽనుగతపర్యంతః పయోధర ఇవాభవత్ ॥ ౬
తస్య మాలా చ దేహశ్చ మర్మఘాతీ చ యశ్శరః ।
త్రిధేవ రచితా లక్ష్మీః పతితస్యాపి శోభతే ॥ ౭
తదస్త్రం తస్య వీరస్య స్వర్గమార్గప్రభావనం ।
రామబాణాసనక్షిప్తం ఆవహత్ పరమాం గతిం ॥ ౮
తం తదా పతితం సంఖ్యే గతార్చిషమివానలం ।
బహుమాన్య చ తం వీరం వీక్షమాణం శనైరివ ॥ ౯
యయాతిమివ పుణ్యాంతే దేవలోకాత్ పరిచ్యుతం ।
ఆదిత్యమివ కాలేన యుగాంతే భువి పాతితం ॥ ౧౦
మహేంద్రమివ దుర్ధర్షం మహేంద్రమివ దుస్సహం ।
మహేంద్రపుత్రం పతితం వాలినం హేమమాలినం ॥ ౧౧

సింహోరస్కం మహాబాహుం దీప్తాస్యం హరిలోచనం ।
లక్ష్మణానుగతో రామః దదర్శోపససర్ప చ ॥ ౧౨
తం దృష్ట్వా రాఘవం వాలీ లక్ష్మణం చ మహాబలం ।
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం పరుషం ధర్మసంహితం ॥ ౧౩
త్వం నరాధిపతేః పుత్రః ప్రథితః ప్రియదర్శనః ।
కులీనస్సత్త్వసంపన్నః తేజస్వీ చరితవ్రతః ॥ ౧౪
పరాఙ్ముఖవధం కృత్వా కో ను ప్రాప్తస్త్వయా గుణః ।
యదహం యుద్ధసంరబ్ధః శరేణోరసి తాడితః ॥ ౧౫
రామః కరుణవేదీ చ ప్రజానాం చ హితే రతః ।
సానుక్రోశో జితోత్సాహః సమయజ్ఞో దృఢవ్రతః ॥ ౧౬
ఇతి తే సర్వభూతాని కథయంతి యశో భువి ।
దమశ్శమః క్షమా ధర్మః ధృతిస్సత్యం పరాక్రమః ॥ ౧౭
పార్థివానాం గుణా రాజన్ దండశ్చాప్యపరాధిషు ।
తాన్ గుణాన్ సంప్రధార్యాహం అగ్ర్యం చాభిజనం తవ ॥ ౧౮
తారయా ప్రతిషిద్ధోపి సుగ్రీవేణ సమాగతః ।
న మామన్యేన సంరబ్ధం ప్రమత్తం యోద్ధుమర్హతి ॥ ౧౯
ఇతి మే బుద్ధిరుత్పన్నా బభూవాదర్శనే తవ ।
న త్వాం వినిహతాత్మానం ధర్మధ్వజమధార్మికం ॥ ౨౦
జానే పాపసమాచారం తృణైః కూపమివావృతం ।
సతాం వేషధరం పాపం ప్రచ్ఛన్నమివ పావకం ॥ ౨౧

నాహం త్వామధిజానామి ధర్మచ్ఛద్మాభిసంవృతం ।
విషయే వా పురే వా తే యదా నాపకరోమ్యహం ॥ ౨౨
న చ త్వామవజానే చ కస్మాత్ త్వం హంస్యకిల్బిషం ।
ఫలమూలాశనం నిత్యం వానరం వనగోచరం ॥ ౨౩
మామిహాప్రతియుధ్యంతం అన్యేన చ సమాగతం ।
లింగమప్యస్తి తే రాజన్ దృశ్యతే ధర్మసంహితం ॥ ౨౪
కః క్షత్రియకులే జాతః శ్రుతవాన్ నష్టసంశయః ।
ధర్మలింగప్రతిచ్ఛన్నః క్రూరం కర్మ సమాచరేత్ ॥ ౨౫
రామ రాజకులే జాతః ధర్మవానితి విశ్రుతః ।
అభవ్యో భవ్యరూపేణ కిమర్థం పరిధావసి ॥ ౨౬
సామ దానం క్షమా ధర్మః సత్యం ధృతిపరాక్రమౌ ।
పార్థివానాం గుణా రాజన్ దండశ్చాప్యపరాధిషు ॥ ౨౭
వయం వనచరా రామ మృగా మూలఫలాశనాః ।
ఏషా ప్రకృతిరస్మాకం పురుషస్త్వం నరేశ్వరః ॥ ౨౮
భూమిర్హిరణ్యం రూప్యం చ నిగ్రహే కారణాని చ ।
అత్ర కస్తే వనే లోభః మదీయేషు ఫలేషు వా ॥ ౨౯
నయశ్చ వినయశ్చోభౌ నిగ్రహానుగ్రహావపి ।
రాజవృత్తిరసంకీర్ణా న నృపాః కామవృత్తయః ॥ ౩౦
త్వం తు కామప్రధానశ్చ కోపనశ్చానవస్థితః ।
రాజవృత్తైశ్చ సంకీర్ణః శరాసనపరాయణః ॥ ౩౧

న తేఽస్త్యపచితిర్ధర్మే నార్థే బుద్ధిరవస్థితా ।
ఇంద్రియైః కామవృత్తస్సన్ కృష్యసే మనుజేశ్వర ॥ ౩౨
హత్వా బాణేన కాకుత్స్థ మామిహానపరాధినం ।
కిం వక్ష్యసి సతాం మధ్యే కర్మ కృత్వా జుగుప్సితం ॥ ౩౩
రాజహా బ్రహ్మహా గోఘ్నః చోరః ప్రాణివధే రతః ।
నాస్తికః పరివేత్తా చ సర్వే నిరయగామినః ॥ ౩౪
సూచకశ్చ కదర్యశ్చ మిత్రఘ్నో గురుతల్పగః ।
లోకం పాపాత్మనామేతే గచ్ఛంతే నాత్ర సంశయః ॥ ౩౫
అధార్యం చర్మ మే సద్భిః రోమాణ్యస్థి చ వర్జితం ।
అభక్ష్యాణి చ మాంసాని త్వద్విధైర్ధర్మచారిభిః ॥ ౩౬
పంచ పంచనఖా భక్ష్యాః బ్రహ్మక్షత్రేణ రాఘవ ।
శల్యకః శ్వావిధో గోధా శశః కూర్మశ్చ పంచమః ॥ ౩౭
చర్మ చాస్థి చ మే రాజన్ న స్పృశంతి మనీషిణః ।
అభక్ష్యాణి చ మాంసాని సోఽహం పంచనఖో హతః ॥ ౩౮
తారయా వాక్యముక్తోఽహం సత్యం సర్వజ్ఞయా హితం ।
తదతిక్రమ్య మోహేన కాలస్య వశమాగతః ॥ ౩౯
త్వయా నాథేన కాకుత్స్థ న సనాథా వసుంధరా ।
ప్రమదా శీలసంపన్నా ధూర్తేన పతినా యథా ॥ ౪౦
శఠో నైకృతికః క్షుద్రః మిథ్యాప్రశ్రితమానసః ।
కథం దశరథేన త్వం జాతః పాపో మహాత్మనా ॥ ౪౧

భిన్నచారిత్రకక్ష్యేణ సతాం ధర్మాతివర్తినా ।
త్యక్తధర్మాంకుశేనాహం నిహతో రామహస్తినా ॥ ౪౨
అశుభం చాప్యయుక్తం చ సతాం చైవ విగర్హితం ।
వక్ష్యసె చేదృశం కృత్వా సద్భిస్సహ సమాగతః ॥ ౪౩
ఉదాసీనేషు యోఽస్మాసు విక్రమస్తే ప్రకాశితః ।
అపకారిషు తం రాజన్ న హి పశ్యామి విక్రమం ॥ ౪౪
దృశ్యమానస్తు యుధ్యేథాః మయా యది నృపాత్మజ ।
అద్య వైవస్వతం దేవం పశ్యేస్త్వం నిహతో మయా ॥ ౪౫
త్వయాఽదృశ్యేన తు రణే నిహతోఽహం దురాసదః ।
ప్రసుప్తః పన్నగేనేవ నరః పానవశం గతః ॥ ౪౬
మామేవ యది పూర్వం త్వం ఏతదర్థమచోదయః ।
మైథిలీమహమేకాహ్నా తవ చానీతవాన్ భవేః ॥ ౪౭
సుగ్రీవప్రియకామేన యదహం నిహతస్త్వయా ॥
రాక్షసం చ దురాత్మానం తవ భార్యాపహారిణం ॥ ౪౮
కంఠే బధ్వా ప్రదద్యాం తే నిహతం రావణం రణే ।
న్యస్తాం సాగరతోయే వా పాతాళే వాఽపి మైథిలీం ॥ ౪౯
ఆనయేయం తవాదేశాత్ శ్వేతామశ్వతరీమివ ।
యుక్తం యత్ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం సుగ్రీవః స్వర్గతే మయి ।
అయుక్తం యదధర్మేణ త్వయాఽహం నిహతో రణే ।
కామమేవంవిధో లోకః కాలేన వినియుజ్యతే ॥ ౫౦

క్షమం చేద్భవతా ప్రాప్తం ఉత్తరం సాధు చింత్యతాం ।
ఇత్యేవముక్త్వా పరిశుష్కవక్త్రః
శరాభిఘాతాద్వ్యథితో మహాత్మా ।
సమీక్ష్య రామం రవిసన్నికాశం
తూష్ణీం బభూవామరరాజసూనుః ॥ ౫౪
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే సప్తదశస్సర్గః.

అథ అష్టాదశస్సర్గః.

ఇత్యుక్తః ప్రశ్రితం వాక్యం ధర్మార్థసహితం హితం ।
పరుషం వాలినా రామః నిహతేన విచేతసా ॥ ౧
తం నిష్ప్రభమివాదిత్యం ముక్తతోయమివాంబుదం ।
ఉక్తవాక్యం హరిశ్రేష్ఠం ఉపశాంతమివానలం ॥ ౨
ధర్మార్థగుణసంపన్నం హరీశ్వరమనుత్తమం ।
అధిక్షిప్తస్తదా రామః పశ్చాద్వాలినమబ్రవీత్ ॥ ౩
ధర్మమర్థం చ కామం చ సమయం చాపి లౌకికం ।
అవిజ్ఞాయ కథం బాల్యాత్ మామిహాద్య విగర్హసే ॥ ౪
అపృష్ట్వా బుద్ధిసంపన్నాన్ వృద్ధానాచార్యసంమతాన్ ।
సౌమ్య వానరచాపల్యాత్ కిం మాం వక్తుమిహేచ్ఛసి ॥ ౫
ఇక్ష్వాకూణామియం భూమిః సశైలవనకాననా ।
మృగపక్షిమనుష్యాణాం నిగ్రహప్రగ్రహావపి ॥ ౬

తాం పాలయతి ధర్మాత్మా భరతస్సత్యవాగృజుః ।
ధర్మకామార్థతత్త్వజ్ఞః నిగ్రహానుగ్రహే రతః ॥ ౭
నయశ్చ వినయశ్చోభౌ యస్మిన్ సత్యం చ సుస్థితం ।
విక్రమశ్చ యథాదృష్టః స రాజా దేశకాలవిత్ ॥ ౮
తస్య ధర్మకృతాదేశాః వయమన్యే చ పార్థివాః ।
చరామో వసుధాం కృత్స్నాం ధర్మసంతానమిచ్ఛవః ॥ ౯
తస్మిన్ నృపతిశార్దూలే భరతే ధర్మవత్సలే ।
పాలయత్యఖిలాం భూమిం కశ్చరేద్ధర్మనిగ్రహం ॥ ౧౦
తే వయం ధర్మవిభ్రష్టం స్వధర్మే పరమే స్థితాః ।
భరతాజ్ఞాం పురస్కృత్య నిగృహ్ణీమో యథావిధి ॥ ౧౧
త్వం తు సంక్లిష్టధర్మా చ కర్మణా చ విగర్హితః ।
కామతంత్రప్రధానశ్చ న స్థితో రాజవర్త్మని ॥ ౧౨
జ్యేష్ఠో భ్రాతా పితా చైవ యశ్చ విద్యాం ప్రయచ్ఛతి ।
త్రయస్తే పితరో జ్ఞేయాః ధర్మే చ పథి హి వర్తినః ॥ ౧౩
యవీయానాత్మనః పుత్రః శిష్యశ్చాపి గుణోదితః ।
పుత్రవత్తే త్రయశ్చింత్యాః ధర్మశ్చేదత్ర కారణం ॥ ౧౪
సూక్ష్మః పరమదుర్జ్ఞేయః సతాం ధర్మః ప్లవంగమ ।
హృది స్థస్సర్వభూతానాం ఆత్మా వేద శుభాశుభం ॥ ౧౫
చపలశ్చపలైస్సార్ధం వానరైరకృతాత్మభిః ।
జాత్యంధ ఇవ జాత్యంధైః మంత్రయన్ ద్రక్ష్యసే ను కిం ॥౧౬

అహం తు వ్యక్తతామస్య వచనస్య బ్రవీమి తే ।
న హి మాం కేవలం రోషాత్ త్వం విగర్హితుమర్హసి ॥ ౧౮
తదేతత్కారణం పశ్య యదర్థం త్వం మయా హతః ।
భ్రాతుర్వర్తసి భార్యాయాం త్యక్త్వా ధర్మం సనాతనం ॥ ౧౯
అస్య త్వం ధరమాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
రుమాయాం వర్తసే కామాత్ స్నుషాయాం పాపకర్మకృత్ ॥
తద్వ్యతీతస్య తే ధర్మాత్ కామవృత్తస్య వానర ।
భ్రాతృభార్యావమర్శేఽస్మిన్ దండోఽయం ప్రతిపాదితః ॥ ౨౦
న హి ధర్మవిరుద్ధస్య లోకవృత్తాదపేయుషః ।
దండాదన్యత్ర పశ్యామి నిగ్రహం హరియూధప ॥ ౨౧
న హి తే మర్షయే పాపం క్షత్రియోఽహం కులోద్భవః ।
ఔరసీం భగినీం వాఽపి భార్యాం వాఽప్యనుజస్య యః ॥ ౨౨
ప్రచరేత నరః కామాత్ తస్య దండో వధః స్మృతః ।
భరతస్తు మహీపాలః వయం త్వాదేశవర్తినః ॥ ౨౩
త్వం తు ధర్మాదతిక్రాంతః కధం శక్య ఉపేక్షితుం ।
గురుర్ధర్మవ్యతిక్రాంతం ప్రాజ్ఞో ధర్మేణ పాలయన్ ॥ ౨౪
భరతః కామవృత్తానాం నిగ్రహే పర్యవస్థితః ।
వయం తు భరతాదేశవిధిం కృత్వా హరీశ్వర ॥ ౨౫
త్వద్విధాన్ భిన్నమర్యాదాన్ నియంతుం పర్యవస్థితాః ।
సుగ్రీవేణ చ మే సఖ్యం లక్ష్మణేన యధా తధా ॥ ౨౬

దారరాజ్యనిమిత్తం చ నిశ్శ్రేయసి రతస్య మే ।
ప్రతిజ్ఞా చ మయా దత్తా తదా వానరసంనిధౌ ॥ ౨౭
ప్రతిజ్ఞా చ కథం శక్యా మద్విధేనానవేక్షితుం ।
తదేభిః కారణైస్సర్వైః మహద్భిర్ధర్మసంహితైః ॥ ౨౮
శాసనం తవ యద్యుక్తం తద్భవాననుమన్యతాం ।
సర్వథా ధర్మ ఇత్యేవ ద్రష్టవ్యస్తవ నిగ్రహః ॥ ౨౯
వయస్యస్యాపి కర్తవ్యం ధర్మమేవానుపశ్యతః ।
శక్యం త్వయాఽపి తత్కార్యం ధర్మమేవానుపశ్యతా ॥ ౩౦
శ్రూయేతే మనునా గీతౌ శ్లోకౌ చారిత్రవత్సలౌ ।
గృహీతౌ ధర్మకుశలైః తత్తథాఽఽచరితం హరే ॥ ౩౧
రాజభిర్ధృతదండాస్తు కృత్వా పాపాని మానవాః ।
నిర్మలాః స్వర్గమాయాంతి సంతస్సుకృతినో యథా ॥ ౩౨
శాసనాద్వా విమోక్షాద్వా స్తేనః స్తేయాద్విముచ్యతే ।
రాజా త్వశాసన్ పాపస్య తదవాప్నోతి కిల్బిషం ॥ ౩౩
ఆర్యేణ మమ మాంధాత్రా వ్యసనం ఘోరమీప్సితం ।
శ్రమణేన కృతే పాపే యథా పాపం కృతం త్వయా ॥ ౩౪
అన్యైరపి కృతం పాపం ప్రమత్తైర్వసుధాధిపైః ।
ప్రాయశ్చిత్తం చ కుర్వంతి తేన తచ్ఛామ్యతే రజః ॥ ౩౫
తదలం పరితాపేన ధర్మతః పరికల్పితః ।
వధో వానరశార్దూల న వయం స్వవశే స్థితాః ॥ ౩౬

శృణు చాప్యపరం భూయః కారణం హరిపుంగవ ।
యచ్ఛ్రుత్వా హేతుమద్వీర న మన్యుం కర్తుమర్హసి ॥ ౩౭
న మే తత్ర మనస్తాపః న మన్యుర్హరియూథప ।
వాగురాభిశ్చ పాశైశ్చ కూటైశ్చ వివిధైర్నరాః ॥ ౩౮
ప్రతిచ్ఛన్నాశ్చ దృశ్యాశ్చ గృహ్ణంతి సుబహూన్ మృగాన్ ।
ప్రధావితాన్ వా విత్రస్తాన్ విస్రబ్ధాంశ్చాపి నిష్ఠితాన్ ॥ ౩౯
ప్రమత్తానప్రమత్తాన్ వా నరా మాంసార్థినో భృశం ।
విధ్యంతి విముఖాంశ్చాపి న చ దోషోఽత్ర విద్యతే ॥ ౪౦
యాంతి రాజర్షయశ్చాత్ర మృగయాం ధర్మకోవిదాః ।
తస్మాత్త్వం నిహతో యుద్ధే మయా బాణేన వానర ॥ ౪౧
అయుధ్యన్ ప్రతియుధ్యన్ వా యస్మాచ్ఛాఖామృగో హ్యసి ।
దుర్లభస్య చ ధర్మస్య జీవితస్య శుభస్య చ ॥ ౪౨
రాజానో వానరశ్రేష్ఠ ప్రదాతారో న సంశయః ।
తాన్న హింస్యాన్న చాక్రోశేత్ నాక్షిపేన్నాప్రియం వదేత్ ॥
దేవా మానుషరూపేణ చరంత్యేతే మహీతలే ।
త్వం తు ధర్మమవిజ్ఞాయ కేవలం రోషమాస్థితః ॥ ౪౪
ప్రదూషయసి మాం ధర్మే పితృపైతామహే స్థితం ।
ఏవముక్తస్తు రామేణ వాలీ ప్రవ్యథితో భృశం ॥ ౪౫
న దోషం రాఘవే దధ్యౌ ధర్మేఽధిగతనిశ్చయః ।
ప్రత్యువాచ తతో రామం ప్రాంజలిర్వానరేశ్వరః ॥ ౪౬

యత్త్వమాత్థ నరశ్రేష్ఠ తదేవం నాత్ర సంశయః ।
ప్రతివక్తుం ప్రకృష్టే హి నాప్రకృష్టస్తు శక్నుయాత్ ॥ ౪౭
యదయుక్తం మయా పూర్వం ప్రమాదాదుక్తమప్రియం ।
తత్రాపి ఖలు మే దోషం కర్తుం నార్హసి రాఘవ ॥ ౪౮
త్వం హి దృష్టార్థతత్త్వజ్ఞః ప్రజానాం చ హితే రతః ।
కార్యకారణసిద్ధౌ తే ప్రసన్నా బుద్ధిరవ్యయా ॥ ౪౯
మామప్యగతధర్మాణం వ్యతిక్రాంతపురస్కృతం ।
ధర్మసంహితయా వాచా ధర్మజ్ఞ పరిపాలయ ॥ ౫౦
న త్వాత్మానమహం శోచే న తారాం న చ బాంధవాన్ ।
యథా పుత్రం గుణశ్రేష్ఠం అంగదం కనకాంగదం ॥ ౫౧
స మమాదర్శనాద్దీనః బాల్యాత్ ప్రభృతి లాలితః ।
తటాక ఇవ పీతాంబుః ఉపశోషం గమిష్యతి ॥ ౫౨
బాలశ్చాకృతబుద్ధిశ్చ ఏకపుత్రశ్చ మే ప్రియః ।
తారేయో రామ భవతా రక్షణీయో మహాబలః ॥ ౫౩
సుగ్రీవే చాంగదే చైవ విధత్స్వ మతిముత్తమాం ।
త్వం హి శాస్తా చ గోప్తా చ కార్యాకార్యవిధౌ స్థితః ॥ ౫౪
యా తే నరపతే వృత్తిః భరతే లక్ష్మణే చ యా ।
సుగ్రీవే చాంగదే రాజన్ తాం త్వమాధాతుమర్హసి ॥ ౫౫
మద్దోషకృతదోషాం తాం యథా తారాం తపస్వినీం
సుగ్రీవో నావమన్యేత తథాఽవస్థాతుమర్హసి ॥ ౫౬

త్వయా హ్యనుగృహీతేన రాజ్యం శక్యముపాసితుం ।
త్వద్వశే వర్తమానేన తవ చిత్తానువర్తినా ॥ ౫౭
శక్యం దివం చార్జయితుం వసుధాం చాపి శాసితుం ।
త్వత్తోఽహం వధమాకాంక్షన్ వార్యమాణోఽపి తారయా ॥
సుగ్రీవేణ సహ భ్రాత్రా ద్వంద్వయుద్ధముపాగతః ।
ఇత్యుక్త్వా సంనతో రామం విరరామ హరీశ్వరః ॥ ౫౯
స తమాశ్వాసయద్రామః వాలినం వ్యక్తదర్శనం
సామసంపన్నయా వాచా ధర్మతత్త్వార్థయుక్తయా ॥ ౬౦
న సంతాపస్త్వయా కార్యః ఏతదర్థం ప్లవంగమ ।
న వయం భవతా చింత్యాః నాప్యాత్మా హరిసత్తమ ॥ ౬౧
వయం భవద్విశేషేణ ధర్మతః కృతనిశ్చయాః ।
దండ్యే యః పాతయేద్దండం దండ్యో యశ్చాపి దండ్యతే ॥౬౨
కార్యకారణసిద్ధార్థా ఉభౌ తౌ నావసీదతః ।
తద్భవాన్ దండసంయోగాత్ అస్మాద్విగతకల్మషః ॥ ౬౩
గతః స్వాం ప్రకృతిం ధర్మ్యాం ధర్మదృష్టేన వర్త్మనా ।
త్యజ శోకం చ మోహం చ భయం చ హృదయే స్థితం ॥౬౪
త్వయా విధానం హర్యగ్ర్య న శక్యమతివర్తితుం ।
యథా త్వయ్యంగదో నిత్యం వర్తతే వానరేశ్వర ॥ ౬౫
తథా వర్తేత సుగ్రీవే మయి చాపి న సంశయః ।

స తస్య వాక్యం మధురం మహాత్మనః
సమాహితం ధర్మపథానువర్తినః ।
నిశమ్య రామస్య రణావమర్దినః
వచస్సుయుక్తం నిజగాద వానరః ॥ ౬౬

శరాభితప్తేన విచేతసా మయా
ప్రదూషితస్త్వం యదజానతా ప్రభో ।
ఇదం మహేంద్రోపమ భీమవిక్రమ
ప్రసాదితస్త్వం క్షమ మే నరేశ్వర ॥ ౬౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టాదశస్సర్గః

అథ ఏకోనవింశస్సర్గః.

స వానరమహారాజః శయానశ్శరవిక్షతః ।
ప్రత్యుక్తో హేతుమద్వాక్యైః నోత్తరం ప్రత్యపద్యత ॥ ౧
అశ్మభిః ప్రవిభిన్నాంగః పాదపైరాహతో భృశం ।
రామబాణేన చాక్రాంతః జీవితాంతే ముమోహ సః ॥ ౨
తం భార్యా బాణమోక్షేణ రామదత్తేన సంయుగే ।
హతం ప్లవగశార్దూలం తారా శుశ్రావ వాలినం ॥ ౩
సా సపుత్రాఽప్రియం శ్రుత్వా వధం భర్తుస్సుదారుణం ।
నిష్పపాత భృశం త్రస్తా వివిధాద్గిరిగహ్వరాత్ ॥ ౪

యే త్వంగదపరీవారాః వానరా భీమవిక్రమాః ।
తే సకార్ముకమాలోక్య రామం త్రస్తాః ప్రదుద్రువుః ॥ ౫
సా దదర్శ తతః త్రస్తాన్ హరీనాపతతో భృశం ।
యూథాదివ పరిభ్రష్టాన్ మృగాన్ నిహతయూథపాన్ ॥ ౬
తానువాచ సమాసాద్య దుఃఖితాన్ దుఃఖితా సతీ ।
రామవిత్రాసితాన్ సర్వాన్ అనుబద్ధానివేషుభిః ॥ ౭
వానరా రాజసింహస్య యస్య యూయం పురస్సరాః ।
తం విహాయ సుసంత్రస్తాః కస్మాద్ద్రవథ దుర్గతాః ॥ ౮
రాజ్యహేతోస్స చేద్భ్రాతా భ్రాత్రా రౌద్రేణ పాతితః ।
రామేణ ప్రహితై రౌద్రైః మార్గణైర్దూరపాతిభిః ॥ ౯
కపిపత్న్యా వచః శ్రుత్వా కపయః కామరూపిణః ।
ప్రాప్తకాలమవిక్లిష్టం ఊచుర్వచనమంగనాం ॥ ౧౦
జీవపుత్రే నివర్తస్వ పుత్రం రక్షస్వ చాంగదం ।
అంతకో రామరూపేణ హత్వా నయతి వాలినం ॥ ౧౧
క్షిప్తాన్ వృక్షాన్ సమావిధ్య విపులాశ్చ శిలాస్తథా ।
వాలీ వజ్రసమైర్బాణైః రామేణ వినిపాతితః ॥ ౧౨
అభిద్రుతమిదం సర్వం విద్రుతం ప్రసృతం బలం ।
అస్మిన్ ప్లవగశార్దూలే హతే శక్రసమప్రభే ॥ ౧౩
రక్ష్యతాం నగరద్వారం అంగదశ్చాభిషిచ్యతాం ।
పదస్థం వాలినః పుత్రం భజిష్యంతి ప్లవంగమాః ॥ ౧౪

అథవాఽరుచితం స్థానం ఇహ తే రుచిరాననే ।
ఆవిశంతి హి దుర్గాణి క్షిప్రమన్యాని వానరాః ॥ ౧౫
అభార్యాశ్చ సభార్యాశ్చ సంత్యత్ర వనచారిణః ।
లుబ్ధేభ్యో విప్రయుక్తేభ్యః తేభ్యో నస్తుములం భయం ॥ ౧౬
అల్పాంతరగతానాం తు శ్రుత్వా వచనమంగనా ।
ఆత్మనః ప్రతిరూపం సా బభాషే చారుహాసినీ ॥ ౧౭
పుత్రేణ మమ కిం కార్యం కిం రాజ్యేన కిమాత్మనా ।
కపిసింహే మహాభాగే తస్మిన్ భర్తరి నశ్యతి ॥ ౧౮
పాదమూలం గమిష్యామి తస్యైవాహం మహాత్మనః ।
యోఽసౌ రామప్రయుక్తేన శరేణ వినిపాతితః ॥ ౧౯
ఏవముక్త్వా ప్రదుద్రావ రుదంతీ శోకకర్శితా ।
శిరశ్చోరశ్చ బాహుభ్యాం దుఃఖేన సమభిఘ్నతీ ॥ ౨౦
ఆవ్రజంతీ దదర్శాథ పతిం నిపతితం భువి ।
హంతారం దానవేంద్రాణాం సమరేష్వనివర్తినాం ॥ ౨౧
క్షేప్తారం పర్వతేంద్రాణాం వజ్రాణామివ వాసవం ।
మహావాతసమావిష్టం మహామేఘౌఘనిస్స్వనం ॥ ౨౨
శక్రతుల్యపరాక్రాంతం వృష్ట్వేవోపరతం ఘనం ।
నర్దంతం నర్దతాం భీమం శూరం శూరేణ పాతితం ॥ ౨౩
శార్దూలేనామిషస్యార్థే మృగరాజం యథా హతం ।
అర్చితం సర్వలోకస్య సపతాకం సవేదికం ॥ ౨౪

నాగహేతోస్సుపర్ణేన చైత్యమున్మథితం యథా ।
అవష్టభ్య చ తిష్ఠంతం దదర్శ ధనురుత్తమం ॥ ౨౫
రామం రామానుజం చైవ భర్తుశ్చైవానుజం శుభా ।
తానతీత్య సమాసాద్య భర్తారం నిహతం రణే ॥ ౨౬
సమీక్ష్య వ్యథితా భూమౌ సంభ్రాంతా నిపపాత హ ।
సుప్త్వేవ పునరుత్థాయ ఆర్యపుత్రేతి క్రోశతీ ॥ ౨౭
రురోద సా పతిం దృష్ట్వా సందితం మృత్యుదామభిః ।
తామవేక్ష్య తు సుగ్రీవః క్రోశంతీం కురరీమివ ॥ ౨౮
విషాదమగమత్ కష్టం దృష్ట్వా చాంగదమాగతం ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకోనవింశస్సర్గః.

అథ వింశస్సర్గః.

రామచాపవిసృష్టేన శరేణాంతకరేణ తం ।
దృష్ట్వా వినిహతం భూమౌ తారా తారాధిపాననా ॥ ౧
సా సమాసాద్య భర్తారం పర్యష్వజత భామినీ ।
ఇషుణాఽభిహతం దృష్ట్వా వాలినం కుంజరోపమం ॥ ౨
వానరేంద్రం మహేంద్రాభం శోకసంతప్తమానసా ।
తారా తరుమివోన్మూలం పర్యదేవయదాతురా ॥ ౩
రణే దారుణవిక్రాంత ప్రవీర ప్లవతాం వర ।
కిం దీనామపురోభాగాం అద్య త్వం నాభిభాషసే ॥ ౪

ఉత్తిష్ఠ హరిశార్దూల భజస్వ శయనోత్తమం ।
నైవంవిధాః శేరతే హి భూమౌ నృపతిసత్తమాః ॥ ౫
అతీవ ఖలు తే కాంతా వసుధా వసుధాధిప ।
గతాసురపి యాం గాత్రైః మాం విహాయ నిషేవసే ॥ ౬
వ్యక్తమన్యా త్వయా వీర ధర్మతస్సంప్రవర్తినా ।
కిష్కింధేవ పురీ రమ్యా స్వర్గమార్గే వినిర్మితా ॥ ౭
యాన్యస్మాభిస్త్వయా సార్ధం వనేషు మధుగంధిషు ।
విహృతాని త్వయా కాలే తేషాముపరమః కృతః ॥ ౮
నిరానందా నిరాశాఽహం నిమగ్నా శోకసాగరే ।
త్వయి పంచత్వమాపన్నే మహాయూథపయూథపే ॥ ౯
హృదయం సుస్థిరం మహ్యం దృష్ట్వా వినిహతం పతిం ।
యన్న శోకాభిసంతప్తం స్ఫుటతేఽద్య సహస్రధా ॥ ౧౦
సుగ్రీవస్య త్వయా భార్యా హృతా స చ వివాసితః ।
యత్తు తస్య త్వయా వ్యుష్టిః ప్రాప్తేయం ప్లవగాధిప ॥ ౧౧
నిశ్శ్రేయసపరా మోహాత్ త్వయా చాహం విగర్హితా ।
యైషాఽబ్రువం హితం వాక్యం వానరేంద్ర హితైషిణీ ॥ ౧౨
రూపయౌవనదృప్తానాం దక్షిణానాం చ మానద ।
నూనమప్సరసామార్య చిత్తాని ప్రమథిష్యసి ॥ ౧౩
కాలో నిస్సంశయో నూనం జీవితాంతకరస్తవ ।
బలాద్యేనావపన్నోసి సుగ్రీవస్యావశో వశం ॥ ౪౧

వైధవ్యం శోకసంతాపం కృపణం కృపణా సతీ ।
అదుఃఖోపచితా పూర్వం వర్తయిష్యామ్యనాథవత్ ॥ ౧౫
లాలితశ్చాంగదో వీరః సుకుమారస్సుఖోచితః ।
వత్స్యతే కామవస్థాం మే పితృవ్యే క్రోధమూర్ఛితే ॥ ౧౬
కురుష్వ పితరం పుత్ర సుదృష్టం ధర్మవత్సలం ।
దుర్లభం దర్శనం వత్స తవ తస్య భవిష్యతి ॥ ౧౭
సా సమాసాద్య భర్తారం పర్యష్వజత భామినీ ।
ఇషుణాఽభిహతం దృష్ట్వా వాలినం కుంజరోపమం ॥ ౧౮
సమాశ్వాసయ పుత్రం త్వం సందేశం సందిశస్వ చ ।
మూర్ధ్ని చైనం సమాఘ్రాయ ప్రవాసం ప్రస్థితోఽహ్యసి ॥
రామేణ హి మహత్ కర్మ కృతం త్వామభినిఘ్నతా ।
ఆనృణ్యం చ గతం తస్య సుగ్రీవస్య ప్రతిశ్రవే ॥ ౨౦
సకామో భవ సుగ్రీవ రుమాం త్వం ప్రతిపత్స్యసే ।
భుజ్‌క్ష్వ రాజ్యమనుద్విగ్నః శస్తో భ్రాతా రిపుస్తవ ॥ ౨౧
కిం మామేవం విలపతీం ప్రేమ్ణా త్వం నాభిభాషసే ।
ఇమాః పశ్య వరా బహ్వీః భార్యాస్తే వానరేశ్వర ॥ ౨౨
తస్యా విలపితం శ్రుత్వా వానర్యస్సర్వతశ్చ తాః ।
పరిగృహ్యాంగదం దీనం దుఃఖార్తాః పరిచుక్రుశుః ॥ ౨౩

కిమంగదం సాంగదవీరబాహో
విహాయ యాస్యద్య చిరప్రవాసం ।

న యుక్తమేవం గుణసంనికృష్టం
విహాయ పుత్రం ప్రియపుత్ర గంతుం ॥ ౨౪
కిమప్రియం తే ప్రియచారువేష
మయా కృతం నాథ సుతేన వా తే ।
సహాంగదాం మాం ప్రవిహాయ వీర
యత్ప్రస్థితో దీర్ఘమితః ప్రవాసం ॥ ౨౫
యద్యప్రియం కించిదసంప్రధార్య
కృతం మయా స్యాత్తవ దీర్ఘబాహో ।
క్షమస్వ మె తద్ధరివంశనాథ
వ్రజామి మూర్ధ్నా తవ వీర పాదౌ ॥ ౨౬
తథా తు తారా కరుణం రుదంతీ
భర్తుస్సమీపె సహ వానరీభిః ।
వ్యవస్యత ప్రాయమువోపవేష్టుం
అనింద్యవర్ణా భువి యత్ర వాలీ ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-వింశస్సర్గః.

అథ ఏకవింశస్సర్గః.

తతో నిపతితాం తారాం చ్యుతాం తారామివాంబరాత్ ।
శనైరాశ్వాసయామాస హనుమాన్ హరియూథపః ॥ ౧

గుణదోషకృతం జంతుః స్వకర్మఫలహేతుకం ।
అవ్యగ్రస్తదవాప్నోతి సర్వం ప్రేత్య శుభాశుభం ॥ ౨
శోచ్యా శోచసి కం శోచ్యం దీనం దీనాఽనుకంపసే ।
కస్య కో వాఽనుశోచ్యోఽస్తి దేహేఽస్మిన్ బుద్బుదోపమే ॥ ౩
అంగదస్తు కుమారోఽయం ద్రష్టవ్యో జీవపుత్రయా ।
ఆయత్యాం చ విధేయాని సమర్థాన్యస్య చింతయ ॥ ౪
జానాస్యనియతామేవం భూతానామాగతిం గతిం ।
తస్మాచ్ఛుభం హి కర్తవ్యం పండితేనేహ లౌకికం ॥ ౫
యస్మిన్ హరిసహస్రాణి ప్రయుతాన్యర్బుదాని చ ।
వర్తయంతి కృతాంశాని సోఽయం దిష్టాంతమాగతః ॥ ౬
యదయం న్యాయదృష్టార్థః సామదానక్షమాపరః ।
గతో ధర్మజితాం భూమిం నైనం శోచితుమర్హసి ॥ ౭
సర్వే హి హరిశార్దూలాః పుత్రశ్చాయం తవాంగదః ।
ఇదం హర్యృక్షరాజ్యం చ త్వత్సనాథమనిందితే ॥ ౮
తావిమౌ శోకసంతాపౌ శనైః ప్రేరయ భామిని ।
త్వయా పరిగృహీతోఽయం అంగదశ్శాస్తు మేదినీం ॥ ౯
సంతతిశ్చ యథా దృష్టా కృత్యం యచ్చాపి సాంప్రతం ।
రాజ్ఞస్తత్ క్రియతాం తావత్ ఏష కాలస్య నిశ్చయః ॥ ౧౦
సంస్కార్యో హరిరాజశ్చ అంగదశ్చాభిషిచ్యతాం ।
సింహాసనగతం పుత్రం పశ్యంతీ శాంతిమేష్యసి ॥ ౧౧

సా తస్య వచనం శ్రుత్వా భర్తృవ్యసనపీడితా ।
అబ్రవీదుత్తరం తారా హనూమంతమవస్థితం ॥ ౧౨
అంగదప్రతిరూపాణాం పుత్రాణామేకతశ్శతం ।
హతస్యాప్యస్య వీరస్య గాత్రసంశ్లేషణం వరం ॥ ౧౩
న చాహం హరిరాజస్య ప్రభవామ్యంగదస్య వా ।
పితృవ్యస్తస్య సుగ్రీవః సర్వకార్యేష్వనంతరః ॥ ౧౪
న హ్యేషా బుద్ధిరాస్థేయా హనుమన్నంగదం ప్రతి ।
పితా హి బంధుః పుత్రస్య న మాతా హరిసత్తమ ॥ ౧౫

న హి మమ హరిరాజసంశ్రయాత్
క్షమతరమస్తి పరత్ర చేహ వా ।
అభిముఖహతవీరసేవితం
శయనమిదం మమ సేవితుం క్షమం ॥ ౧౬

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకవింశస్సర్గః.

—o—

అథ ద్వావింశస్సర్గః.

వీక్షమాణస్తు మందాసుః సర్వతో మందముచ్ఛ్వసన్ ।
ఆదావేవ తు సుగ్రీవం దదర్శ త్వాత్మజాగ్రతః ॥ ౧
తం ప్రాప్తవిజయం వాలీ సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరః ।
ఆభాష్య వ్యక్తయా వాచా సస్నేహమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨

సుగ్రీవ దోషేణ న మాం గంతు మర్హసి కిల్బిషాత్ ।
కృష్యమాణం భవిష్యేణ బుద్ధిమోహేన మాం బలాత్ ॥ ౩
యుగపద్విహితం తాత న మన్యే సుఖమావయోః ।
సౌహార్దం భ్రాతృయుక్తం హి తదిదం తాత నాన్యథా ॥ ౪
ప్రతిపద్య త్వమద్యైవ రాజ్యమేషాం వనౌకసాం ।
మామప్యద్యైవ గచ్ఛంతం విద్ధి వైవస్వతక్షయం ॥ ౫
జీవితం చ హి రాజ్యం చ శ్రియం చ విపులామిమాం ।
ప్రజహామ్యేష వై తూర్ణం మహచ్చాగర్హితం యశః ॥ ౬
అస్యాం త్వహమవస్థాయాం వీర వక్ష్యామి యద్వచః ।
యద్యప్యసుకరం రాజన్ కర్తుమేవ తదర్హసి ॥ ౭
సుఖార్హం సుఖసంవృద్ధం బాలమేనమబాలిశం ।
బాష్పపూర్ణముఖం పశ్య భూమౌ పతితమంగదం ॥ ౮
మమ ప్రాణైః ప్రియతరం పుత్రం పుత్రమివౌరసం ।
మయా హీనమహీనార్థం సర్వతః పరిపాలయ ॥ ౯
త్వమేవాస్య హి దాతా చ పరిత్రాతా చ సర్వతః ।
భయేష్వభయదశ్చైవ యథాఽహం ప్లవగేశ్వర ॥ ౧౦
ఏష తారాత్మజః శ్రీమాన్ త్వయా తుల్యపరాక్రమః ।
రక్షసాం తు వధే తేషాం అగ్రతస్తే భవిష్యతి ॥ ౧౧
అనురూపాణి కర్మాణి విక్రమ్య బలవాన్ రణే ।
కరిష్యత్యేష తారేయః తరస్వీ తరుణోఽంగదః ॥ ౧౨

సుషేణదుహితా చేయం అర్థసూక్ష్మవినిశ్చయే ।
ఔత్పాతికే చ వివిధే సర్వతః పరినిష్ఠితా ॥ ౧౩
యదేషా సాధ్వితి బ్రూయాత్ కార్యం తన్ముక్తసంశయం ।
న హి తారామతం కించిత్ అన్యథా పరివర్తతే ॥ ౧౪
రాఘవస్య చ తే కార్యం కర్తవ్యమవిశంకయా ।
స్యాదధర్మో హ్యకరణే త్వాం చ హింస్యాద్విమానితః ॥ ౧౫
ఇమాం చ మాలామాధత్స్వ దివ్యాం సుగ్రీవ కాంచనీం ।
ఉదారా శ్రీః స్థితా హ్యస్యాం సంప్రజహ్యాన్మృతే మయి ॥౧౬
ఇత్యేవముక్తస్సుగ్రీవః వాలినా భ్రాతృసౌహృదాత్ ।
హర్షం త్యక్త్వా పునర్దీనః గ్రహగ్రస్త ఇవోడురాట్ ॥ ౧౭
తద్వాలివచనాచ్ఛాంతః కుర్వన్ యుక్తమతంద్రితః ।
జగ్రాహ సోఽభ్యనుజ్ఞాతః మాలాం తాం చైవ కాంచనీం ॥
తాం మాలాం కాంచనీం దత్త్వా వాలీ దృష్ట్వాఽఽత్మజం స్థితం
సంసిద్ధః ప్రేత్యభావాయ స్నేహాదంగదమబ్రవీత్ ॥ ౧౯
దేశకాలౌ భజస్వాద్య క్షమమాణః ప్రియాప్రియే ।
సుఖదుఃఖసహః కాలే సుగ్రీవవశగో భవ ॥ ౨౦
యథా హి త్వం మహాబాహో లాలితస్సతతం మయా ।
న తథా వర్తమానం త్వాం సుగ్రీవో బహుమంస్యతే ॥ ౨౧
మాఽస్యామిత్రైర్గతం గచ్ఛేః మా శత్రుభిరరిందమ ।
భర్తురర్థపరో దాంతః సుగ్రీవవశగో భవ ॥ ౨౨

న చాతిప్రణయః కార్యః కర్తవ్యోఽప్రణయశ్చ తే ।
ఉభయం హి మహాన్ దోషః తస్మాదంతరదృగ్భవ ॥ ౨౩
ఇత్యుక్త్వాఽథ వివృత్తాక్షః శరసంపీడితో భృశం ।
వివృతైర్దశనైర్భీమైః బభూవోత్క్రాంతజీవితః ॥ ౨౪
తతో విచుక్రుశుస్తత్ర వానరా హరియూథపాః ।
పరిదేవయమానాస్తే సర్వే ప్లవగపుంగవాః ॥ ౨౫
కిష్కింధా హ్యద్య శూన్యాఽఽసీత్ స్వర్గతే వానరాధిపే ।
ఉద్యానాని చ శూన్యాని పర్వతాః కాననాని చ ॥ ౨౬
హతే ప్లవగశార్దూలే నిష్ప్రభా వానరాః కృతాః ।
యస్య వేగేన మహతా కాననాని వనాని చ ॥ ౨౭
పుష్పౌఘేణానుబధ్యంతే కరిష్యతి తదద్య కః ।
యేన దత్తం మహద్యుద్ధం గంధర్వస్య మహాత్మనః ॥ ౨౮
గోలభస్య మహాబాహోః దశ వర్షాణి పంచ చ ।
నైవ రాత్రౌ న దివసే తద్యుద్ధముపశామ్యతి ॥ ౨౯
తతస్తు షోడశే వర్షే గోలభో వినిపాతితః ।
హత్వా తం దుర్వినీతం తు వాలీ దంష్ట్రాకరాళవాన్ ॥ ౩౦
సర్వాభయకరోఽస్మాకం కథమేష నిపాతితః ।
హతే తు వీరే ప్లవగాధిపే తదా
ప్లవంగమాస్తత్ర న శర్మ లేభిరే ।

వనేచరాస్సింహయుతే మహావనే
యథా హి గావో నిహతే గవాం పతౌ ॥ ३౧

తతస్తు తారా వ్యసనార్ణవాప్లుతా
మృతస్య భర్తుర్వదనం సమీక్ష్య సా ।
జగామ భూమిం పరిరభ్య వాలినం
మహాద్రుమం ఛిన్నమివాశ్రితా లతా ॥ ३౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్వావింశస్సర్గః.

అథ త్రయోవింశస్సర్గః.

తతస్సముపజిఘ్రంతీ కపిరాజస్య తన్ముఖం ।
పతిం లోకాచ్చ్యుతం తారా మృతం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧
శేషే త్వం విషమే దుఃఖం అకృత్వా వచనం మమ ।
ఉపలోపచితే వీర సుదుఃఖే వసుధాతలే ॥ ౨
మత్తః ప్రియతరా నూనం వానరేంద్ర మహీ తవ ।
శేషే హి తాం పరిష్వజ్య మాం చ న ప్రతిభాషసే ॥ ३
సుగ్రీవస్య వశం ప్రాప్తః విధిరేష భవత్యహో ।
సుగ్రీవ ఏవ విక్రాంతః వీర సాహసికప్రియ ॥ ౪
ఋక్షవానరముఖ్యాస్త్వాం బలినః పర్యుపాసతే ।
ఏషాం విలపితం కృచ్ఛ్రం అంగదస్య చ శోచతః ॥ ౫

మమ చేమాం గిరం శ్రుత్వా కిం త్వం న ప్రతిబుధ్యసే ।
ఇదం తద్వీరశయనం యత్ర శేషే హతో యుధి ॥ ౬
శాయితా నిహతా యత్ర త్వయైవ రిపవః పురా ।
విశుద్ధసత్త్వాభిజన ప్రియయుద్ధ మమ ప్రియ ॥ ౭
మామనాథాం విహాయైకాం గతస్త్వమసి మానద ।
శూరాయ న ప్రదాతవ్యా కన్యా ఖలు విపశ్చితా ॥ ౮
శూరభార్యాం హతాం పశ్య సద్యో మాం విధవాం కృతాం ।
అవభగ్నశ్చ మే మానః భగ్నా మే శాశ్వతీ గతిః ॥ ౯
అగాధే చ నిమగ్నాఽస్మి విపులే శోకసాగరే ।
అశ్మసారమయం నూనం ఇదం మే హృదయం దృఢం ॥ ౧౦
భర్తారం నిహతం దృష్ట్వా యన్నాద్య శతధా గతం ।
సుహృచ్చైవ హి భర్తా చ ప్రకృత్యా మమ చ ప్రియః ॥ ౧౧
ఆహవే చ పరాక్రాంతః శూరః పంచత్వమాగతః ।
పతిహీనా తు యా నారీ కామం భవతు పుత్రిణీ ॥ ౧౨
ధనధాన్యైస్సుపూర్ణాఽపి విధవేత్యుచ్యతే జనైః ।
స్వగాత్రప్రభవే వీర శేషే రుధిరమండలే ॥ ౧౩
క్రిమిరాగపరిస్తోమే త్వమాత్మశయనే యథా ।
రేణుశోణితసంవీతం గాత్రం తవ సమంతతః ॥ ౧౪
పరిరబ్ధుం న శక్నోమి భుజాభ్యాం ప్లవగర్షభ ।
కృతకృత్యోఽద్య సుగ్రీవః వైరేఽస్మిన్నతిదారుణే ॥ ౧౫

యస్య రామవిముక్తేన హృతమేకేషుణా భయం ।
శరేణ హృది లగ్నేన గాత్రసంస్పర్శనే తవ ॥ ౧౬
వార్యామి త్వాం నిరీక్షంతీ త్వయి పంచత్వమాగతే ।
ఉద్వవర్హ శరం నీలః తస్య గాత్రగతం తదా ॥ ౧౭
గిరిగహ్వరసంలీనం దీప్తమాశీవిషం యథా ।
తస్య నిష్కృష్యమాణస్య బాణస్య చ బభౌ ద్యుతిః ॥ ౧౮
అస్తమస్తకసంరుద్ధః రశ్మిర్దినకరాదివ ।
పేతుః క్షతజధారాస్తు వ్రణేభ్యస్తస్య సర్వశః ॥ ౧౯
తామ్రగైరికసంపృక్తాః ధారా ఇవ ధరాధరాత్ ।
అవకీర్ణం విమార్జంతీ భర్తారం రణరేణునా ॥ ౨౦
ఆస్రైర్నయనజైః శూరం సిషేచాస్త్రసమాహతం ।
రుధిరోక్షితసర్వాంగం దృష్ట్వా వినిహతం పతిం ॥ ౨౧
ఉవాచ తారా పింగాక్షం పుత్రమంగదమంగనా ।
అవస్థాం పశ్చిమాం పశ్య పితుః పుత్ర సుదారుణాం ॥ ౨౨
సంప్రసక్తస్య వైరస్య గతోఽంతః పాపకర్మణా ।
బాలసూర్యోదయతనుం ప్రయాంతం యమసాదనం ॥ ౨౩
అభివాదయ రాజానం పితరం పుత్ర మానదం ।
ఏవముక్తః సముత్థాయ జగ్రాహ చరణౌ పితుః ॥ ౨౪
భుజాభ్యాం పీనవృత్తాభ్యాం అంగదోఽహమితి బ్రువన్ ।
అభివాదయమానం త్వాం అంగదం త్వం యథాపురా ॥ ౨౫

దీర్ఘాయుర్భవ పుత్రేతి కిమర్థం నాభిభాషసే ।
అహం పుత్రసహాయా త్వాం ఉపాసే గతచేతసం ॥ ౨౬
సింహేన నిహతం సద్యో గౌస్సవత్సేవ గోవృషం ।
ఇష్ట్వా సంగ్రామయజ్ఞేన రామప్రహరణాంభసి ॥ ౨౭
అస్మిన్నవభృథే స్నాతః కథం పత్న్యా మయా వినా ।
యా దత్తా దేవరాజేన తవ తుష్టేన సంయుగే ॥ ౨౮
శాతకుంభమయీం మాలాం తాం తే పశ్యామి నేహ కిం ।
రాజశ్రీర్న జహాతి త్వాం గతాసుమపి మానద ॥ ౨౯
సూర్యస్యావర్తమానస్య శైలరాజమివ ప్రభా ।

న మే వచః పథ్యమిదం త్వయా కృతం

న చాస్మి శక్తా వినివారణే తవ ।

హతా సపుత్రాఽస్మి హతేన సంయుగే

సహ త్వయా శ్రీర్విజహాతి మామిహ ॥ ౩౦౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే త్రయోవింశస్సర్గః.

అథ చతుర్వింశస్సర్గః.

తాం చాశ్రువేగేన దురాసదేన

త్వభిప్లుతాం శోకమహార్ణవేన ।

పశ్యంస్తదా వాల్యనుజస్తరస్వీ

భ్రాతుర్వధేనాప్రతిమేన తేపే ॥ ౧

స బాష్పపూర్ణేన ముఖేన వీక్ష్య
క్షణేన నిర్విణ్ణమనా మనస్వీ ।
జగామ రామస్య శనైస్సమీపం
భృత్యైర్వృతస్సంపరిదూయమానః ॥ ౨
స తం సమాసాద్య గృహీతచాపం
ఉదాత్తమాశీవిషతుల్యబాణం ।
యశస్వినం లక్షణలక్షితాంగం
అవస్థితం రాఘవమిత్యువాచ ॥ ౩
యథా ప్రతిజ్ఞాతమిదం నరేంద్ర
కృతం త్వయా దృష్టఫలం చ కర్మ ।
మమాద్య భోగేషు నరేంద్రపుత్ర
మనో నివృత్తం సహ జీవితేన ॥ ౪
అస్యాం మహిష్యాం తు భృశం రుదంత్యాం
పురే చ విక్రోశతి దుఃఖతప్తే ।
హతేఽగ్రజే సంశయితేఽంగదే చ
న రామ రాజ్యే రమతే మనో మే ॥ ౫
క్రోధాదమర్షాదతివిప్రధర్షాత్
భ్రాతుర్వధో మేఽనుమతః పురస్తాత్ ।
హతే త్విదానీం హరియూథపేఽస్మిన్
సుతీవ్రమిక్ష్వాకుకుమార తప్స్యే ॥ ౬

శ్రేయోఽద్య మన్యే మమ శైలముఖ్యే
తస్మిన్నివాసశ్చిరమృశ్యమూకే ।
యథా తథా వర్తయతః స్వవృత్త్యా
నేమం నిహత్య త్రిదివస్య లాభః ॥ ౭
న త్వాం జిఘాంసామి చరేతి యన్మాం
అయం మహాత్మా మతిమానువాచ ।
తస్యైవ తద్రామ వచోఽనురూపం
ఇదం పునః కర్మ చ మేఽనురూపం ॥ ౮
భ్రాతా కథం నామ మహాగుణస్య
భ్రాతుర్వధం రాఘవ రోచయేత ।
రాజ్యస్య దుఃఖస్య చ వీర సారం
న చింతయన్ కామపురస్కృతస్సన్ ॥ ౯
వధో హి మే మతో నాసీత్ స్వమాహాత్మ్యావ్యతిక్రమాత్ ।
మమాసీద్బుద్ధిదౌరాత్మ్యాత్ ప్రాణహారీ వ్యతిక్రమః ॥ ౧౦
ద్రుమశాఖావభగ్నోఽహం ముహూర్తం పరినిష్టనన్ ।
సాంత్వయిత్వా త్వనేనోక్తః న పునః కర్తుమర్హసి ॥ ౧౧
భ్రాతృత్వమార్యభావశ్చ ధర్మశ్చానేన రక్షితః ।
మయా క్రోధశ్చ కామశ్చ కపిత్వం చ ప్రదర్శితం ॥ ౧౨
అచింతనీయం పరివర్జనీయం
అనీప్సనీయం స్వనవేక్షణీయం ।

ప్రాప్తోఽస్మి పాప్మానమిమం నరేంద్ర
భ్రాతుర్వధాత్ త్వాష్ట్రవధాదివేంద్రః ॥ ౧౩
పాప్మానమింద్రస్య మహీ జలం చ
వృక్షాశ్చ కామం జగృహుః స్త్రియశ్చ ।
కో నామ పాప్మానమిమం క్షమేత
శాఖామృగస్య ప్రతిపత్తుమిచ్ఛన్ ॥ ౧౪
నార్హామి సంమానమిమం ప్రజానాం
న యౌవరాజ్యం కుత ఏవ రాజ్యం ।
అధర్మయుక్తం కులనాశయుక్తం
ఏవంవిధం రాఘవ కర్మ కృత్వా ॥ ౧౫
పాపస్య కర్తాఽస్మి విగర్హితస్య
క్షుద్రస్య లోకాపకృతస్య చైవ ।
శోకో మహాన్ మామభివర్తతేఽయం
వృష్టేర్యథా నిమ్నమివాంబువేగః ॥ ౧౬
సోదర్యఘాతాపరగాత్రవాలః
సంతాపహస్తాక్షిశిరోవిషాణః ।
ఏనోమయో మామభిహంతి హస్తీ
దృప్తో నదీకూలమివ ప్రవృద్ధః ॥ ౧౭
అంహో బతేదం నృవరావిషహ్యం
నివర్తతే మే హృది సాధు వృత్తం ।

వివర్ణమగ్నౌ పరితప్యమానం
కిట్టం యథా రాఘవ జాతరూపం ॥ ౧౮
మహాబలానాం హరియూథపానాం
ఇదం కులం రాఘవ మన్నిమిత్తం ।
అస్యాంగదస్యాపి చ శోకతాపాత్
అర్ధస్థితప్రాణమితీవ మన్యే ॥ ౧౯
సుతస్సులభ్యస్సుజనస్సువశ్యః
కుతస్సుపుత్రస్సదృశోఽంగదేన ।
న చాపి విద్యేత స వీరదేశః
యస్మిన్ భవేత్ సోదరసంనికర్షః ॥ ౨౦
యద్యంగదో వీరవరార్హ జీవేత్
జీవేచ్చ మాతా పరిపాలనార్థం ।
వినా తు పుత్రం పరితాపదీనా
తారా న జీవేదితి నిశ్చితం మే ॥ ౨౧
సోఽహం ప్రవేక్ష్యామ్యతిదీప్తమగ్నిం
భ్రాత్రా చ పుత్రేణ చ సఖ్యమిచ్ఛన్ ।
ఇమే విచేష్యంతి హరిప్రవీరాః
సీతాం నిదేశే తవ వర్తమానాః ॥ ౨౨
కృత్స్నం తు తే సేత్స్యతి కార్యమేతత్
మయ్యప్రతీతే మనుజేంద్రపుత్ర ।

కులస్య హంతారమజీవనార్హం
రామానుజానీహి కృతాగసం మాం ॥ ౨౩
ఇత్యేవమార్తస్య రఘుప్రవీరః
శ్రుత్వా వచో వాల్యనుజస్య తస్య ।
సంజాతబాష్పః పరవీరహంతా
రామో ముహూర్తం విమనా బభూవ ॥ ౨౪
తస్మిన్ క్షణేఽభీక్ష్ణమవేక్ష్యమాణః
క్షితిక్షమావాన్ భువనస్య గోప్తా ।
రామో రుదంతీం వ్యసనే నిమగ్నాం
సముత్సుకస్సోఽథ దదర్శ తారాం ॥ ౨౫
తాం చారునేత్రాం కపిసింహనాథం
పతిం సమాశ్లిష్య తదా శయానాం ।
ఉత్థాపయామాసుర దీనసత్త్వాం
మంత్రిప్రధానాః కపివీరపత్నీం ॥ ౨౬
సా విష్ఫురంతీ పరిరభ్యమాణా
భర్తుస్సకాశాదపనీయమానా ।
దదర్శ రామం శరచాపపాణిం
స్వతేజసా సూర్యమివ జ్వలంతం ॥ ౨౭
సుసంవృతం పార్థివలక్షణైశ్చ
తం చారునేత్రం మృగశాబనేత్రా ।

అదృష్టపూర్వం పురుషప్రధానం
అయం స కాకుత్స్థ ఇతి ప్రజజ్ఞే ॥ ౨౮
తస్యేంద్రకల్పస్య దురాసదస్య
మహానుభావస్య సమీపమార్యా ।
ఆర్తాఽతితూర్ణం వ్యసనాభిపన్నా
జగామ తారా పరివిహ్వలంతీ ॥ ౨౯
సా తం సమాసాద్య విశుద్ధసత్త్వం
శోకేన సంభ్రాంతశరీరభావా ।
మనస్వినీ వాక్యమువాచ తారా
రామం రణోత్కర్షణలబ్ధలక్షణం ॥ ౩౦
త్వమప్రమేయశ్చ దురాసదశ్చ
జితేంద్రియశ్చోత్తమధార్మికశ్చ ।
అక్షయ్యకీర్తిశ్చ విచక్షణశ్చ
క్షితిక్షమావాన్ క్షతజోపమాక్షః ॥ ౩౧
త్వమాత్తబాణాసనబాణపాణిః
మహాబలస్సంహననోపపన్నః ।
మనుష్యదేహాభ్యుదయం విహాయ
దివ్యేన దేహాభ్యుదయేన యుక్తః ॥ ౩౨
యేనైకబాణేన హతః ప్రియో మే
తేనైవ మాం త్వం జహి సాయకేన ।

హత్వా గమిష్యామి సమీపమస్య
న మామృతే రామ రమేత వాలీ ॥ 33

స్వర్గేఽపి పద్మామలపత్రనేత్రః
సమేత్య సంప్రేక్ష్య చ మామపశ్యన్ ।
న హ్యేష ఉచ్చావచతామ్రచూడాః
విచిత్రవేషాఽప్సరసో భజిష్యత్ ॥ ౩౪

స్వర్గేఽపి శోకం చ వివర్ణతాం చ
మయా వినా ప్రాప్స్యతి వీర వాలీ ।
రమ్యే నగేంద్రస్య తటావకాశే
విదేహకన్యారహితో యథా త్వం ॥ ౩౫

త్వం వేత్థ యావద్వనితావిహీనః
ప్రాప్నోతి దుఃఖం పురుషః కుమారః ।
తత్త్వం ప్రజానన్ జహి మాం న వాలీ
దుఃఖం మమాదర్శనజం భజేత ॥ ౩౬

యచ్చాపి మన్యేత భవాన్ మహాత్మా
స్త్రీఘాతదోషో న భవేత్తు మహ్యం ।
ఆత్మేయమస్యేతి చ మాం జహి త్వం
న స్త్రీవధః స్యాన్మనుజేంద్రపుత్ర ॥ ౩౭

శాస్త్రప్రయోగాద్వివిధాచ్చ వేదాత్
ఆత్మా హ్యనన్యః పురుషస్య దారాః ।

దారప్రదానాన్న హి దానమన్యత్
ప్రదృశ్యతే జ్ఞానవతాం హి లోకే ॥ ౩౮

త్వం చాపి మాం తస్య మమ ప్రియస్య
ప్రదాస్యసె ధర్మమవేక్ష్య వీర ।
అనేన దానేన న లప్స్యసే త్వం
అధర్మయోగం మమ వీర ఘాతాత్ ॥ ౩౯

ఆర్తామనాథామపనీయమానాం
ఏవంవిధామర్హసి మాం నిహంతుం ।
అహం హి మాతంగవిలాసగామినా
ప్లవంగమానామృషభేణ ధీమతా ॥ ౪౦

వినా వరార్హోత్తమహేమమాలినా
చిరం న శక్ష్యామి నరేంద్ర జీవితుం ।
ఇత్యేవముక్తస్తు విభుర్మహాత్మా
తారాం సమాశ్వాస్య హితం బభాషె ॥ ౪౧

మా వీరభార్యే విమతిం కురుష్వ
లోకో హి సర్వో విహితో విధాత్రా ।
తం చైవ సర్వం సుఖదుఃఖయోగం
లోకోఽబ్రవీత్తేన కృతం విధాత్రా ॥ ౪౨

త్రయో హి లోకా విహితం విధానం
నాతిక్రమంతే వశగా హి తస్య ।

ప్రీతిం పరాం ప్రాప్స్యసి తాం తథైవ
పుత్రస్తు తే ప్రాప్స్యతి యౌవరాజ్యం ॥ ౪౩
ధాత్రా విధానం విహితం తథైవ
న శూరపత్న్యః పరిదేవయంతి ।
ఆశ్వాసితా తేన తు రాఘవేణ
ప్రభావయుక్తేన పరంతపేన ।
సా వీరపత్నీ ధ్వనతా ముఖేన
సువేషరూపా విరరామ తారా ॥ ౪౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుర్వింశస్సర్గః.

అథ పంచవింశస్సర్గః.

సుగ్రీవం చైవ తారాం చ సాంగదాం సహలక్ష్మణః ।
సమానశోకః కాకుత్స్థః సాంత్వయన్నిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
న శోకపరితాపేన శ్రేయసా యుజ్యతే మృతః ।
యదత్రానంతరం కార్యం తత్సమాధాతుమర్హథ ॥ ౨
లోకవృత్తమనుష్ఠేయం కృతం వో బాష్పమోక్షణం ।
న కాలాదుత్తరం కించిత్ కర్మ శక్యముపాసితుం ॥ ౩
నియతిః కారణం లోకే నియతిః కర్మసాధనం ।
నియతిస్సర్వభూతానాం నియోగేష్విహ కారణం ॥ ౪

న కర్తా కస్యచిత్ కశ్చిత్ నియోగే చాపి నేశ్వరః ।
స్వభావే వర్తతే లోకః తస్య కాలః పరాయణం ॥ ౫
న కాలః కాలమత్యేతి న కాలః పరిహీయతే ।
స్వభావం చ సమాసాద్య న కశ్చిదతివర్తతే ॥ ౬
న కాలస్యాస్తి బంధుత్వం న హేతుర్న పరాక్రమః ।
న మిత్రజ్ఞాతిసంబంధః కారణం నాత్మనో వశః ॥ ౭
కిం తు కాలపరిణామః ద్రష్టవ్యస్సాధు పశ్యతా ।
ధర్మశ్చార్థశ్చ కామశ్చ కాలక్రమసమాహితాః ॥ ౮
ఇతః స్వాం ప్రకృతిం వాలీ గతః ప్రాప్తః క్రియాఫలం ।
ధర్మార్థకామసంయోగైః పవిత్రం ప్లవగేశ్వరః ॥ ౯
స్వధర్మస్య చ సంయోగాత్ జితస్తేన మహాత్మనా ।
స్వర్గః పరిగృహీతశ్చ ప్రాణానపరిరక్షతా ౧౦
ఏషా వై నియతిః శ్రేష్ఠా యాం గతో హరియూథపః ।
తదలం పరితాపేన ప్రాప్తకాలముపాస్యతాం ॥ ౧౧
వచనాంతే తు రామస్య లక్ష్మణః పరవీరహా ।
అవదత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవం గతచేతసం ॥ ౧౨
కురు త్వమస్య సుగ్రీవ ప్రేతకార్యమనంతరం ।
తారాంగదాభ్యాం సహితః వాలినో దహనం ప్రతి ॥ ౧౩
సమాజ్ఞాపయ కాష్ఠాని శుష్కాణి చ బహూని చ ।
చందనాదీని దివ్యాని వాలిసంస్కారకారణాత్ ॥ ౧౪

సమాశ్వాసయ చైనం త్వం అంగదం దీనచేతసం ।
మా భూద్బాలిశబుద్ధిస్త్వం త్వదధీనమిదం పురం ॥ ౧౫
అంగదస్త్వానయేన్మాల్యం వస్త్రాణి వివిధాని చ ।
ఘృతం తైలమథో గంధాన్ యచ్చాత్ర సమనంతరం ॥ ౧౬
త్వం తార శిబికాం శీఘ్రం ఆదాయాగచ్ఛ సంభ్రమాత్ ।
త్వరా గుణవతీ యుక్తా హ్యస్మిన్ కాలే విశేషతః ॥ ౧౭
సజ్జీభవంతు ప్లవగాః శిబికావహనోచితాః ।
సమర్థా బలినశ్చైవ నిర్హరిష్యంతి వాలినం ॥ ౧౮
ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవం సుమిత్రానందవర్ధనః ।
తస్థౌ భ్రాతృసమీపస్థః లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ ౧౯
లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా తారస్సంభ్రాంతమానసః ।
ప్రవివేశ గుహాం శీఘ్రం శిబికాసక్తమానసః ॥ ౨౦
ఆదాయ శిబికాం తారః స తు పర్యాపతత్ పునః ।
వానరైరుహ్యమానాం తాం శూరైరుద్వహనోచితైః ॥ ౨౧
దివ్యాం భద్రాసనయుతాం శిబికాం స్యందనోపమాం ।
పక్షికర్మభిరాచిత్రాం ద్రుమకర్మవిభూషితాం ॥ ౨౨
ఆచితాం చిత్రపత్తీభిః సునివిష్టాం సమంతతః ।
విమానమివ సిద్ధానాం జాలవాతాయనాన్వితాం ॥ ౨౩
సునియుక్తాం విశాలాం చ సుకృతాం విశ్వకర్మణా ।
దారుపర్వతకోపేతాం చారుకర్మపరిష్కృతాం ॥ ౨౪

వరాభరణహారైశ్చ చిత్రమాల్యోపశోభితాం ।
గుహాగహనసంఛన్నాం రక్తచందనరూషితాం ॥ ౨౫
పుష్పౌఘైస్సమభిచ్ఛన్నాం పద్మమాలాభిరేవ చ ।
తరుణాదిత్యవర్ణాభిః భ్రాజమానాభిరావృతాం ॥ ౨౬
ఈదృశీం శిబికాం దృష్ట్వా రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
క్షిప్రం వినీయతాం వాలీ ప్రేతకార్యం విధీయతాం ॥ ౨౭
తతో వాలినముద్యమ్య సుగ్రీవశ్శిబికాం తదా ।
ఆరోపయత విక్రోశన్ అంగదేన సహైవ తు ॥ ౨౮
ఆరోప్య శిబికాం చైవ వాలినం గతజీవితం ।
అలంకారైశ్చ వివిధైః మాల్యైర్వస్త్రైశ్చ భూషితం ॥ ౨౯
ఆజ్ఞాపయత్తదా రాజా సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః ।
ఔర్ధ్వదైహికమార్యస్య క్రియతామనురూపతః ॥ 30
విశ్రాణయంతో రత్నాని వివిధాని బహూన్యపి ।
అగ్రతః ప్లవగా యాంతు శిబికా సమనంతరం ॥ 3౧
రాజ్ఞామృద్ధివిశేషా హి దృశ్యంతే భువి యాదృశాః ।
తాదృశం వాలినః క్షిప్రం ప్రాకుర్వన్నౌర్ధ్వదైహికం ॥ 3౨
అంగదం పరిగృహ్యాశు తారప్రభృతయస్తదా ।
క్రోశంతః ప్రయయుస్సర్వే వానరా హతబాంధవాః ॥ 33
తతః ప్రణిహితాస్సర్వాః వానర్యోఽస్య వశానుగాః ।
చుక్రుశుర్వీర వీరేతి భూయః క్రోశంతి తాః స్త్రియః ॥ 3౪

తారాప్రభృతయస్సర్వాః వానర్యో హతయూథపాః ।
అనుజగ్ముర్హి భర్తారం క్రోశంత్యః కరుణస్వనాః ॥ ౩౫
తాసాం రుదితశబ్దేన వానరీణాం వనాంతరే ।
వనాని గిరయస్సర్వే విక్రోశంతీవ సర్వతః ॥ ౩౬
పులినే గిరినద్యాస్తు వివిక్తే జలసంవృతే ।
చితాం చక్రుస్సుబహవః వానరాశ్శోకకర్శితాః ॥ ౩౭
అవరోప్య తతః స్కంధాత్ శిబికాం వహనోచితాః ।
తస్థురేకాంతమాశ్రిత్య సర్వే శోకసమన్వితాః ॥ ౩౮
తతస్తారాపతిం దృష్ట్వా శిబికాతలశాయినం ।
ఆరోప్యాంకే శిరస్తస్య విలలాప సుదుఃఖితా ॥ ౩౯
హా వానరమహారాజ హా నాథ మమ వత్సల ।
హా మహార్హ మహాబాహో హా మమ ప్రియ పశ్య మాం ॥
జనం న పశ్యసీమం త్వం కస్మాచ్ఛోకాభిపీడితం ।
ప్రహృష్టమివ తే వక్త్రం గతాసోరపి మానద ॥ ౪౧
అస్తార్కసమవర్ణం చ లక్ష్యతే జీవతో యథా ।
ఏష త్వాం రామరూపేణ కాలః కర్షతి వానర ॥ ౪౨
యేన స్మ విధవాస్సర్వాః కృతా ఏకేషుణా వనే ।
ఇమాస్తాస్తవ రాజేంద్ర వానర్యో వల్లభాస్సదా ॥ ౪౩
పాదైర్వికృష్టమధ్వానం ఆగతాః కిం న బుధ్యసే ।
తవేష్టా నను నామైతాః భార్యాశ్చంద్రనిభాననాః ॥ ౪౪

ఇదానీం నేక్షసే కస్మాత్ సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరం ।
ఏతే హి సచివా రాజన్ తారప్రభృతయస్తవ ॥ ౪౫
పురవాసీ జనశ్చాయం పరివార్యాసతేఽనఘ ।
విసర్జయైతాన్ ప్లవగాన్ యథోచితమరిందమ ॥ ౪౬
తతః క్రీడామహే సర్వాః వనేషు మదనోత్కటాః ।
ఏవం విలపతీం తారాం పతిశోకపరిప్లుతాం ॥ ౪౭
ఉత్థాపయంతి స్మ తదా వానర్యశ్శోకకర్శితాః ।
సుగ్రీవేణ తతస్సార్ధం అంగదః పితరం రుదన్ ॥ ౪౮
చితామారోపయామాస శోకేనాభిహతేంద్రియః ।
తతోఽగ్నిం విధివద్దత్వా సోఽపసవ్యం చకార హ ॥ ౪౯
పితరం దీర్ఘమధ్వానం ప్రస్థితం వ్యాకులేంద్రియః ।
సంస్కృత్య వాలినం తే తు విధిపూర్వం ప్లవంగమాః ॥ ౫౦
ఆజగ్మురుదకం కర్తుం నదీం శీతజలాం శివాం ।
తతస్తే సహితాస్తత్ర హ్యంగదం స్థాప్య చాగ్రతః ॥ ౫౧
సుగ్రీవతారాసహితాః సిషిచుర్వాలినే జలం ।
సుగ్రీవేణైవ దీనేన దీనో భూత్వా మహాబలః ॥ ౫౨
సమానశోకః కాకుత్స్థః ప్రేతకార్యాణ్యకారయత్ ॥

తతస్తు తం వాలినమగ్ర్యపౌరుషం
ప్రకాశమిక్ష్వాకువరేషుణా హతం ।

ప్రదీప్య దీప్తాగ్నిసమానసజం తదా
సలక్ష్మణం రామముపేయివాన్ హరిః ॥ ౫౩౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కిన్ధాకాండే-పంచవింశస్సర్గః.

అథ షడ్వింశస్సర్గః.

తతశ్శోకాభిసంతప్తం సుగ్రీవం క్లిన్నవాససం ।
శాఖామృగమహామాత్యాః పరివార్యోపతస్థిరే ॥ ౧
అభిగమ్య మహాబాహుం రామమక్లిష్టకారిణం ।
స్థితాః ప్రాంజలయస్సర్వే పితామహమివర్షయః ॥ ౨
తతః కాంచనశైలాభః తరుణార్కనిభాననః ।
అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం హనూమాన్ మారుతాత్మజః ॥ ౩
భవత్ప్రసాదాత్ సుగ్రీవః పితృపైతామహం మహత్ ।
వానరాణాం సుదుష్ప్రాపం ప్రాప్తో రాజ్యమిదం ప్రభో ॥ ౪
భవతా సమనుజ్ఞాతః ప్రవిశ్య నగరం శుభం ।
సంవిధాస్యతి కార్యాణి సర్వాణి ససుహృజ్జనః ॥ ౫
స్నాతోఽయం వివిధైర్గంధైః ఔషధైశ్చ యథావిధి ।
అర్చయిష్యతి రత్నైశ్చ మాల్యైశ్చ త్వాం విశేషతః ॥ ౬
ఇమాం గిరిగుహాం రమ్యాం అభిగంతుమితోఽర్హసి ।
కురుష్వ స్వామిసంబంధం వానరాన్ సంప్రహర్షయన్ ॥ ౭

ఏవముక్తో హనుమతా రాఘవః పరవీరహా ।
ప్రత్యువాచ హనూమంతం బుద్ధిమాన్ వాక్యకోవిదః ॥ ౮
చతుర్దశ సమాస్సౌమ్య గ్రామం వా యది వా పురం ।
న ప్రవేక్ష్యామి హనుమన్ పితుర్నిర్దేశపాలకః ॥ ౯
సుసమృద్ధాం గుహాం రమ్యాం సుగ్రీవో వానరర్షభః ।
ప్రవిష్టో విధివద్వీరః క్షిప్రం రాజ్యేఽభిషిచ్యతాం ॥ ౧౦
ఏవముక్త్వా హనూమంతం రామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ ।
వృత్తజ్ఞో వృత్తసంపన్నం ఉదారబలవిక్రమం ॥ ౧౧
ఇమమప్యంగదం వీర యౌవరాజ్యేఽభిషేచయ ।
జ్యేష్ఠస్య స సుతో జ్యేష్ఠః సదృశో విక్రమేణ తే ॥ ౧౨
అంగదోఽయమదీనాత్మా యౌవరాజ్యస్య భాజనం ।
పూర్వోఽయం వార్షికో మాసః శ్రావణస్సలిలాగమః ॥ ౧౩
ప్రవృత్తాస్సౌమ్య చత్వారః మాసా వార్షికసంజ్ఞకాః ।
నాయముద్యోగసమయః ప్రవిశ త్వం పురీం శుభాం ॥ ౧౪
అస్మిన్ వత్స్యామ్యహం సౌమ్య పర్వతే సహలక్ష్మణః ।
ఇయం గిరిగుహా రమ్యా విశాలా యుక్తమారుతా ॥ ౧౫
ప్రభూతసలిలా సౌమ్య ప్రభూతకమలోత్పలా ।
కార్తికే సమనుప్రాప్తే త్వం రావణవధే యతః ॥ ౧౬
ఏష నస్సమయస్సౌమ్య ప్రవిశ త్వం స్వమాలయం ।
అభిషిక్తః స్వరాజ్యే చ సుహృదస్సంప్రహర్షయ ॥ ౧౭

ఇతి రామాభ్యనుజ్ఞాతః సుగ్రీవో వానరాధిపః ।
ప్రవివేశ పురీం రమ్యాం కిష్కింధాం వాలిపాలితాం ॥ ౧౭
తం వానరసహస్రాణి ప్రవిష్టం వానరేశ్వరం ।
అభివాద్య ప్రవిష్టాని సర్వతః పర్యవారయన్ ॥ ౧౮
తతః ప్రకృతయస్సర్వాః దృష్ట్వా హరిగణేశ్వరం ।
ప్రణమ్య మూర్ధ్నా పతితాః వసుధాయాం సమాహితాః ॥ ౨౦
సుగ్రీవః ప్రకృతీస్సర్వాః సంభాష్యోత్థాప్య వీర్యవాన్ ।
భ్రాతురంతఃపురం సౌమ్యం ప్రవివేశ మహాబలః ॥ ౨౧
ప్రవిశ్య త్వభినిష్క్రాంతం సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరం ।
అభ్యషించంత సుహృదః సహస్రాక్షమివామరాః ॥ ౨౨
తస్య పాండురమాజహ్రుః ఛత్రం హేమపరిష్కృతం ।
శుక్లే చ వాలవ్యజనే హేమదండే యశస్కరే ॥ ౨౩
తథా సర్వాణి రత్నాని సర్వబీజౌషధీరపి ।
సక్షీరాణాం చ వృక్షాణాం ప్రరోహాన్ కుసుమాని చ ॥ ౨౪
శుక్లాని చైవ వస్త్రాణి శ్వేతం చైవానులేపనం ।
సుగంధీని చ మాల్యాని స్థలజాన్యంబుజాని చ ॥ ౨౫
చందనాని చ దివ్యాని గంధాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్ ।
అక్షతం జాతరూపం చ ప్రియంగుమధుసర్పిషీ ॥ ౨౬
దధి చర్మ చ వైయాఘ్రం వారాహీ చాప్యుపానహౌ ।
సమాలంభనమాదాయ రోచనాం సమనశ్శిలాం ॥ ౨౭

ఆజగ్ముస్తత్ర ముదితాః వరాః కన్యాస్తు షోడశ ।
తతస్తే వానరశ్రేష్ఠం యథాకాలం యథావిధి ॥ ౨౮
రత్నైర్వస్త్రైశ్చ భక్ష్యైశ్చ తోషయిత్వా ద్విజర్షభాన్ ।
తతః కుశపరిస్తీర్ణం సమిద్ధం జాతవేదసం ॥ ౨౯
మంత్రపూతేన హవిషా హుత్వా మంత్రవిదో జనాః ।
తతో హేమప్రతిష్ఠానే వరాస్తరణసంవృతే ॥ ౩౦
ప్రాసాదశిఖరే రమ్యే చిత్రమాల్యోపశోభితే ।
ప్రాఙ్ముఖం వివిధైర్మంత్రైః స్థాపయిత్వా వరాసనే ॥ ౩౧
నదీనదేభ్యస్సంహృత్య తీర్థేభ్యశ్చ సమంతతః ।
ఆహృత్య చ సముద్రేభ్యః సర్వేభ్యో వానరర్షభాః ॥ ౩౨
అపః కనకకుంభేషు నిధాయ విమలాశ్శుభాః ।
శుభైర్వృషభశృంగైశ్చ కలశైశ్చాపి కాంచనైః ॥ ౩౩
శాస్త్రదృష్టేన విధినా మహర్షివిహితేన చ ।
గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః ॥ ౩౪
మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ హనుమాన్ జాంబవాన్నళః ।
అభ్యషించంత సుగ్రీవం ప్రసన్నేన సుగంధినా ॥ ౩౫
సలిలేన సహస్రాక్షం వసవో వాసవం యథా ।
అభిషిక్తే తు సుగ్రీవే సర్వే వానరపుంగవాః ॥ ౩౬
ప్రచుక్రుశుర్మహాత్మానః హృష్టాస్తత్ర సహస్రశః ।
రామస్య తు వచః కుర్వన్ సుగ్రీవో హరిపుంగవః ॥ ౩౭

అంగదం సంపరిష్వజ్య యౌవరాజ్యేఽభ్యషేచయత్ ।
అంగదే చాభిషిక్తే తు సానుక్రోశాః ప్లవంగమాః ॥ ౩౮
సాధుసాధ్వితి సుగ్రీవం మహాత్మానోఽభ్యపూజయన్ ।
రామం చైవ మహాత్మానం లక్ష్మణం చ పునఃపునః ॥ ౩౯
ప్రీతాశ్చ తుష్టువుస్సర్వే తాదృశే తత్ర వర్తతి ।
హృష్టపుష్టజనాకీర్ణా పతాకాధ్వజశోభితా ॥ ౪౦
బభూవ నగరీ రమ్యా కిష్కింధా గిరిగహ్వరే ।
నివేద్య రామాయ తదా మహాత్మనే
మహాభిషేకం కపివాహినీపతిః ।
రుమాం చ భార్యాం ప్రతిలభ్య వీర్యవాన్
అవాప రాజ్యం త్రిదశాధిపో యథా ॥ ౪౧

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే షడ్వింశస్సర్గః.

అథ సప్తవింశస్సర్గః.

అభిషిక్తే తు సుగ్రీవే ప్రహృష్టే వానరే గుహాం ।
ఆజగామ సహ భ్రాత్రా రామః ప్రస్రవణం గిరిం ॥ ౧
శార్దూలమృగసంఘుష్టం సింహైర్భీమరవైర్వృతం ।
నానాగుల్మలతాగూఢం బహుపాదపసంకులం ॥ ౨
ఋక్షవానరగోపుచ్ఛైః మార్జారైశ్చ నిషేవితం ।
మేఘరాశినిభం శైలం నిత్యం శుచిజలాశ్రయం ॥ ౩

తస్య శైలస్య శిఖరే మహతీమాయతాం గుహాం ।
ప్రత్యగృహ్ణాత వాసార్థం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౪
కృత్వా చ సమయం సౌమ్యః సుగ్రీవేణ సహానఘః ।
కాలయుక్తం మహద్వాక్యం ఉవాచ రఘునందనః ॥ ౫
వినీతం భ్రాతరం భ్రాతా లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనం ।
ఇయం గిరిగుహా రమ్యా విశాలా యుక్తమారుతా ॥ ౬
అస్యాం వసావ సౌమిత్రే వర్షరాత్రమరిందమ ।
గిరిశృంగమిదం రమ్యం ఉన్నతం పార్థివాత్మజ ॥ ౭
శ్వేతాభిః కృష్ణతామ్రాభిః శిలాభిరుపశోభితం ।
నానాధాతుసమాకీర్ణం దరీనిర్ఝరశోభితం ॥ ౮
వివిధైర్వృక్షషండైశ్చ చారుచిత్రలతావృతం ।
నానావిహగసంఘుష్టం మయూరరవనాదితం ॥ ౯
మాలతీకుందగుల్మైశ్చ సింధువారకురంటకైః ।
కదంబార్జునసర్జైశ్చ పుష్పితైరుపశోభితం ॥ ౧౦
ఇయం చ నళినీ రమ్యా ఫుల్లపంకజమండితా ।
నాతిదూరే గుహాయా నౌ భవిష్యతి నృపాత్మజ ॥ ౧౧
ప్రాగుదక్ప్రవణే దేశే గుహా సాధు భవిష్యతి ।
పశ్చాచ్చైవోన్నతా సౌమ్య నివాతేయం భవిష్యతి ॥ ౧౨
గుహాద్వారే చ సౌమిత్రే శిలా సమతలా శుభా ।
శ్లక్ష్ణా చైవాయతా చైవ భిన్నాంజనచయోపమా ॥ ౧౩

గిరిశృంగమిదం తాత పశ్య చోత్తరతశ్శుభం ।
భిన్నాంజనచయాకారం అంభోధరమివోత్థితం ॥ ౧౪
దక్షిణస్యామపి దిశి స్థితం శ్వేతమివాపరం ।
కైలాసశిఖరప్రఖ్యం నానాధాతువిభూషితం ॥ ౧౫
ప్రాచీనవాహినీం చైవ నదీం భృశమకర్దమాం ।
గుహాయాః పూర్వతః పశ్య త్రికూటే జాహ్నవీమివ ॥ ౧౬
చంపకైస్తిలకైస్తాలైః తమాలైరతిముక్తకైః ।
పద్మకైస్సరళైశ్చైవ అశోకైశ్చైవ శోభితాం ॥ ౧౭
వానీరైస్తిమిశైశ్చైవ వకుళైః కేతకైర్ధవైః ।
హింతాలైస్తిరిటైర్నీపైః వేత్రకైః కృతమాలకైః ॥ ౧౮
తీరజైశ్శోభితా భాతి నానారూపైస్తతస్తతః ।
వసనాభరణోపేతా ప్రమదేవాభ్యలంకృతా ॥ ౧౯
శతశః పక్షిసంఘైశ్చ నానానాదైర్వినాదితా ।
ఏకైకమనురక్తైశ్చ చక్రవాకైరలంకృతా ॥ ౨౦
పులినై రతిరమ్యైశ్చ హంససారససేవితైః ।
ప్రహసంతీవ భాత్యేషా నారీ సర్వవిభూషితా ॥ ౨౧
క్వచిన్నీలోత్పలైశ్ఛన్నా భాతి రక్తోత్పలైః క్వచిత్ ।
క్వచిదాభాతి శుక్లైశ్చ దివ్యైః కుముదకుట్మలైః ॥ ౨౨
పారిప్లవశతైర్జుష్టా బర్హిణక్రౌంచనాదితా ।
రమణీయా నదీ సౌమ్య మునిసంఘైర్నిషేవితా ॥ ౨౩

పశ్య చందనవృక్షాణాం పంక్తీస్సురచితా ఇవ ।
కకుభానాం చ దృశ్యంతే మనసేవోదితాస్సమం ॥ ౨౪
అహో సురమణీయోఽయం దేశశ్శత్రునిషూదన ।
దృఢం రంస్యావ సౌమిత్రే సాధ్వత్ర నివసావహై ॥ ౨౫
ఇతశ్చ నాతిదూరే సా కిష్కింధా చిత్రకాననా ।
సుగ్రీవస్య పురీ రమ్యా భవిష్యతి నృపాత్మజా ॥ ౨౬
గీతవాదిత్రనిర్ఘోషః శ్రూయతే జయతాం వర ।
నర్దతాం వానరాణాం చ మృదంగాడంబరైస్సహ ॥ ౨౭
లబ్ధ్వా భార్యాం కపివరః ప్రాప్య రాజ్యం సుహృద్వృతః ।
ధ్రువం నందతి సుగ్రీవః సంప్రాప్య మహతీం శ్రియం ॥ ౨౮
ఇత్యుక్త్వా న్యవసత్తత్ర రాఘవస్సహలక్ష్మణః ।
బహుదృశ్యదరీకుంజే తస్మిన్ ప్రస్రవణే గిరౌ ॥ ౨౯
సుసుఖేఽపి బహుద్రవ్యే తస్మిన్ హి ధరణీధరే ।
వసతస్తస్య రామస్య రతిరల్పాఽపి నాభవత్ ॥ ౩౦
హృతాం హి భార్యాం స్మరతః ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీం ।
ఉదయాభ్యుదితం దృష్ట్వా శశాంకం చ విశేషతః ॥ ౩౧
ఆవివేశ న తం నిద్రా నిశాసు శయనం గతం ।
తత్సముత్థేన శోకేన బాష్పోపహతచేతసం ॥ ౩౨
తం శోచమానం కాకుత్స్థం నిత్యం శోకపరాయణం ।
తుల్యదుఃఖోఽబ్రవీద్భ్రాతా లక్ష్మణోఽనునయన్ వచః ॥ ౩౩

అలం వీర వ్యథాం గత్వా న త్వం శోచితుమర్హసి ।
శోచతో వ్యవసీదంతి సర్వార్థా విదితం హి తే ॥ ౩౪
భవాన్ క్రియాపరో లోకే భవాన్ దైవపరాయణః ।
ఆస్తికో ధర్మశీలశ్చ వ్యవసాయీ చ రాఘవ ॥ ౩౫
న హ్యవ్యవసితశ్శత్రుం రాక్షసం తం విశేషతః ।
సమర్థస్త్వం రణే హంతుం విక్రమైర్జిహ్మకారిణం ॥ ౩౬
సమున్మూలయ శోకం త్వం వ్యవసాయం స్థిరం కురు ।
తతస్సపరివారం తం నిర్మూలం కురు రాక్షసం ॥ ౩౭
పృథివీమపి కాకుత్స్థ ససాగరవనాచలాం ।
పరివర్తయితుం శక్తః కిమంగ పున రావణం ॥ ౩౮
శరత్కాలం ప్రతీక్షస్వ ప్రావృట్కాలోఽయమాగతః ।
తతస్సరాష్ట్రం సగణం రావణం త్వం వధిష్యసి ॥ ౩౯
అహం తు ఖలు తే వీర్యం ప్రసుప్తం ప్రతిబోధయే ।
దీప్తైరాహుతిభిః కాలే భస్మచ్ఛన్నమివానలం ॥ ౪౦
లక్ష్మణస్య తు తద్వాక్యం ప్రతిపూజ్య హితం శుభం ।
రాఘవస్సుహృదం స్నిగ్ధం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౪౧
వాచ్యం యదనురక్తేన స్నిగ్ధేన చ హితేన చ ।
సత్యవిక్రమయుక్తేన తదుక్తం లక్ష్మణ త్వయా ॥ ౪౨
ఏష శోకః పరిత్యక్తః సర్వకార్యావసాదకః ।
విక్రమేష్వప్రతిహతం తేజః ప్రోత్సాహయామ్యహం ॥ ౪౩

శరత్కాలం ప్రతీక్షిష్యే స్థితోఽస్మి వచనే తవ ।
సుగ్రీవస్య నదీనాం చ ప్రసాదమనుపాలయన్ ॥ ౪౪
ఉపకారేణ వీరస్తు ప్రతికారేణ యుజ్యతే ।
అకృతజ్ఞోఽప్రతికృతః హంతి సత్త్వవతాం మనః ॥ ౪౫

అథైవముక్తః ప్రణిధాయ లక్ష్మణః
కృతాంజలిస్తత్ప్రతిపూజ్య భాషితం ।
ఉవాచ రామం స్వభిరామదర్శనం
ప్రదర్శయన్ దర్శనమాత్మనశ్శుభం ॥ ౪౬
యథోక్తమేతత్తవ సర్వమీప్సితం
నరేంద్ర కర్తా న చిరాద్ధరీశ్వరః ।
శరత్ప్రతీక్షః క్షమతామిమం భవాన్
జలప్రపాతం రిపునిగ్రహే ధృతః ॥ ౪౭
నియమ్య కోపం ప్రతిపాల్యతాం శరత్
క్షమస్వ మాసాంశ్చతురో మయా సహ ।
వసాచలేఽస్మిన్ మృగరాజసేవితే
సంవర్ధయన్ శత్రువధే సముద్యమం ॥ ౪౮

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే సప్తవింశస్సర్గః.

అథ అష్టావింశస్సర్గః.

స తథా వాలినం హత్వా సుగ్రీవమభిషిచ్య చ ।
వసన్ మాల్యవతః పృష్ఠే రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧

అయం స కాలస్సంప్రాప్తః సమయోఽద్య జలాగమః ।
సంపశ్య త్వం నభో మేఘైః సంవృతం గిరిసంనిభైః ॥ ౨
నవమాసధృతం గర్భం భాస్కరస్య గభస్తిభిః ।
పీత్వా రసం సముద్రాణాం ద్యౌః ప్రసూతే రసాయనం ॥ ౩
శక్యమంబరమారుహ్య మేఘసోపానపఙ్క్తిభిః ।
కుటజార్జునమాలాభిః అలంకర్తుం దివాకరం ॥ ౪
సంధ్యారాగోత్థితైస్తామ్రైః అంతేష్వధికపాండరైః ।
స్నిగ్ధైరభ్రపటచ్ఛేదైః బద్ధవ్రణమివాంబరం ॥ ౫
మందమారుతనిశ్వాసం సంధ్యాచందనరంజితం ।
ఆపాండు జలదం భాతి కామాతురమివాంబరం ॥ ౬
ఏషా ఘర్మపరిక్లిష్టా నవవారిపరిప్లుతా ।
సీతేవ శోకసంతప్తా మహీ బాష్పం విముంచతి ॥ ౭
మేఘోదరవినిర్ముక్తాః కల్హారసుఖశీతలాః ।
శక్యమంజలిభిః పాతుం వాతాః కేతకిగంధినః ॥ ౮
ఏష ఫుల్లార్జునశ్శైలః కేతకైరధివాసితః ।
సుగ్రీవ ఇవ శాంతారిః ధారాభిరభిషిచ్యతే ॥ ౯
మేఘకృష్ణాజినధరాః ధారాయజ్ఞోపవీతినః ।
మారుతాపూరితగుహాః ప్రాధీతా ఇవ పర్వతాః ॥ ౧౦
కశాభిరివ హైమీభిః విద్యుద్భిరివ తాడితం ।
అంతస్స్తనితనిర్ఘోషం సవేదనమివాంబరం ॥ ౧౧

నీలమేఘాశ్రితా విద్యుత్ స్ఫురంతీ ప్రతిభాతి మా ।
స్ఫురంతీ రావణస్యాంకే వైదేహీవ తపస్వినీ ॥ ౧౨

ఇమాస్తా మన్మథవతాం హితాః ప్రతిహతా దిశః ।
అనులిప్తా ఇవ ఘనైః నష్టగ్రహనిశాకరాః ॥ ౧౩

క్వచిద్బాష్పాభిసంరుద్ధాన్ వర్షాగమసముత్సుకాన్ ।
కుటజాన్ పశ్య సౌమిత్రే పుష్పితాన్ గిరిసానుషు ॥ ౧౪
మమ శోకాభిభూతస్య కామసందీపనాన్ స్థితాన్ ।

రజః ప్రశాంతం సహిమోఽద్య వాయుః
నిదాఘదోషప్రసరాః ప్రశాంతాః ।
స్థితా హి యాత్రా వసుధాధిపానాం
ప్రవాసినో యాంతి నరాః స్వదేశాన్ ॥ ౧౫

సంప్రస్థితా మానసవాసలుబ్ధాః
ప్రియాన్వితాస్సంప్రతి చక్రవాకాః ।
అభీక్ష్ణవర్షోదకవిక్షతేషు
యానాని మార్గేషు న సంపతంతి ॥ ౧౬

క్వచిత్ ప్రకాశం క్వచిదప్రకాశం
నభః ప్రకీర్ణాంబుధరం విభాతి ।
క్వచిత్ క్వచిత్ పర్వతసంనిరుద్ధం
రూపం యథా శాంతమహార్ణవస్య ॥ ౧౭

వ్యామిశ్రితం సర్జకదంబపుష్పైః
నవం జలం పర్వతధాతుతామ్రం ।
మయూరకేకాభిరనుప్రయాతం
శైలాపగాశ్శీఘ్రతరం వహంతి ॥ ౧౮

రసాకులం షట్పదసంనికాశం
ప్రభుజ్యతే జంబుఫలం ప్రకామం ।
అనేకవర్ణం పవనావధూతం
భూమౌ పతత్యామ్రఫలం విపక్వం ॥ ౧౯

విద్యుత్పతాకాస్సబలాకమాలాః
శైలేంద్రకూటాకృతిసంనికాశాః ।
గర్జంతి మేఘాస్సముదీర్ణనాదాః
మత్తా గజేంద్రా ఇవ సంయుగస్థాః ॥ ౨౦

వర్షోదకాప్యాయితశాద్వలాని
ప్రవృత్తనృత్తోత్సవబర్హిణాని ।
వనాని నిర్వృష్టబలాహకాని
పశ్యాపరాహ్ణేష్వధికం విభాంతి ॥ ౨౧

సముద్వహంతస్సలిలాతిభారం
బలాకినో వారిధరా నదంతః ।
మహత్సు శృంగేషు మహీధరాణాం
విశ్రమ్య విశ్రమ్య పునః ప్రయాంతి ॥ ౨౨

మేఘాభికామా పరిసంపతంతీ
సంమోదితా భాతి బలాకపఙ్క్తిః ।
వాతావధూతా వరపౌండరీకీ
లంబేవ మాలా రచితాఽంబరస్య ॥ ౨౩

బాలేంద్రగోపాంతరచిత్రితేన
విభాతి భూమిర్నవశాద్వలేన ।
గాత్రానువృత్తేన శుకప్రభేణ
నారీవ లాక్షోక్షితకంబళేన ॥ ౨౪

నిద్రా శనైః కేశవమభ్యుపైతి
ద్రుతం నదీ సాగరమభ్యుపైతి ।
హృష్టా బలాకా ఘనమభ్యుపైతి
కాంతా సకామా ప్రియమభ్యుపైతి ॥ ౨౫

జాతా వనాంతాశ్శిఖిసంప్రనృత్తాః
జాతాః కదంబాస్సకదంబశాఖాః ।
జాతా వృషా గోషు సమానకామాః
జాతా మహీ సస్యవనాభిరామా ॥ ౨౬

వహంతి వర్షంతి నదంతి భాంతి
ధ్యాయంతి నృత్యంతి సమాశ్వసంతి ।
నద్యో ఘనా మత్తగజా వనాంతాః
ప్రియావిహీనాశ్శిఖినః ప్లవంగాః ॥ ౨౭

ప్రహర్షితాః కేతకపుష్పగంధం
ఆఘ్రాయ హృష్టా వననిర్ఝరేషు ।
ప్రపాతశబ్దాకులితా గజేంద్రాః
సార్ధం మయూరైస్సమదా నదంతి ॥ ౨౮

ధారానిపాతైరభిహన్యమానాః
కదంబశాఖాసు విలంబమానాః ।
క్షణార్జితం పుష్పరసావగాఢం
శనైర్మదం షట్చరణాస్త్యజంతి ॥ ౨౯

అంగారచూర్ణోత్కరసంనికాశైః
ఫలైస్సుపర్యాప్తరసైస్సమృద్ధైః ।
జంబూద్రుమాణాం ప్రవిభాంతి శాఖాః
నిలీయమానా ఇవ షట్పదౌఘైః ॥ ౩౦

తటిత్పతాకాభిరలంకృతానాం
ఉదీర్ణగంభీరమహారవాణాం ।
విభాంతి రూపాణి వలాహకానాం
రణోద్యతానామివ వారణానాం ॥ ౩౧

మార్గానుగశ్శైలవనానుసారీ
సంప్రస్థితో మేఘరవం నిశమ్య ।
యుద్ధాభికామః ప్రతినాగశంకీ
మత్తో గజేంద్రః ప్రతిసంనివృత్తః ॥ ౩౨

క్వచిత్ ప్రగీతా ఇవ షట్పదౌఘైః
క్వచిత్ ప్రనృత్తా ఇవ నీలకంఠైః ।
క్వచిత్ ప్రమత్తా ఇవ వారణేంద్రైః
విభాంత్యనేకాశ్రయిణో వనాంతాః ॥ 33

కదంబసర్జార్జునకందలాఢ్యా
వనాంతభూమిర్నవవారిపూర్ణా ।
మయూరమత్తాభిరుతప్రనృత్తైః
ఆపానభూమిప్రతిమా విభాతి ॥ 34

ముక్తాసకాశం సలిలం పతద్వై
సునిర్మలం పత్రపుటేషు లగ్నం ।
హృష్టా వివర్ణచ్ఛదనా విహంగాః
సురేంద్రదత్తం తృషితాః పిబంతి ॥ 35

షట్పాదతంత్రీమధురాభిధానం
ప్లవంగమోదీరితకంఠతాళం ।
ఆవిష్కృతం మేఘమృదంగనాదైః
వనేషు సంగీతమివ ప్రవృత్తం ॥ 36

క్వచిత్ ప్రనృత్తైః క్వచిదున్నదద్భిః
క్వచిచ్చ వృక్షాగ్రనిషణ్ణకాయైః ।
వ్యాలంబబర్హాభరణైర్మయూరైః
వనేషు సంగీతమివ ప్రవృత్తం ॥ 37

స్వనైర్ఘనానాం ప్లవగాః ప్రబుద్ధాః
విహాయ నిద్రాం చిరసంనిరుద్ధాం ।
అనేకరూపాకృతివర్ణనాదాః
నవాంబుధారాభిహతా నదంతి ॥ ౩౮

నద్యస్సముద్వాహితచక్రవాకాః
తటాని శీర్ణాన్యపవాహయిత్వా ।
దృప్తా నవప్రాభృతపూర్ణభోగాః
ద్రుతం స్వభర్తారముపోపయాంతి ॥ ౩౯

నీలేషు నీలాః ప్రవిభాంతి సక్తాః
మేఘేషు మేఘా నవవారిపూర్ణాః ।
దవాగ్నిదగ్ధేషు దవాగ్నిదగ్ధాః
శైలేషు శైలా ఇవ బద్ధమూలాః ॥ ౪౦

ప్రహృష్టసంనాదితబర్హిణాని
సశక్రగోపాకులశాద్వలాని ।
చరంతి నీపార్జునవాసితాని
గజాస్సురమ్యాణి వనాంతరాణి ॥ ౪౧

నవాంబుధారాహతకేసరాణి
ద్రుతం పరిత్యజ్య సరోరుహాణి ।
కదంబపుష్పాణి సకేసరాణి
నవాని హృష్టా భ్రమరాః పతంతి ॥ ౪౨

మత్తా గజేంద్రా ముదితా గవేంద్రాః
వనేషు విశ్రాంతతరా మృగేంద్రాః ।
రమ్యా నగేంద్రా నిభృతా నరేంద్రాః
ప్రక్రీడితో వారిధరైస్సురేంద్రః ॥ ౪౩
మేఘాస్సముద్భూతసముద్రనాదాః
మహాజలౌఘైర్గగనావలంబాః ।
నదీస్తటాకాని సరాంసి వాపీః
మహీం చ కృత్స్నామపవాహయంతి ॥ ౪౪
వర్షప్రవేగా విపులాః పతంతి
ప్రవాంతి వాతాస్సముదీర్ణఘోషాః ।
ప్రణష్టకూలాః ప్రవహంతి శీఘ్రం
నద్యో జలైర్విప్రతిపన్నమార్గాః ॥ ౪౫
నరైర్నరేంద్రా ఇవ పర్వతేంద్రాః
సురేంద్రదత్తైః పవనోపనీతైః ।
ఘనాంబుకుంభైరభిషిచ్యమానాః
రూపం శ్రియం స్వామివ దర్శయంతి ॥ ౪౬
ఘనోపగూఢం గగనం సతారం
న భాస్కరో దర్శనమభ్యుపైతి ।
నవైర్జలౌఘైర్ధరణీ విసృప్తా
తమోవిలిప్తా న దిశః ప్రకాశాః ॥ ౪౭

మహాంతి కూటాని మహీధరాణాం
ధారాభిధౌతాన్యధికం విభాంతి ।
మహాప్రమాణై ర్విపులైః ప్రపాతైః
ముక్తాకలాపై రివ లంబమానైః ॥ ౪౮
శైలోపలప్రస్ఖలమానవేగాః
శైలోత్తమానాం విపులాః ప్రపాతాః ।
గుహాసు సంనాదితబర్హిణాసు
హారా వికీర్యంత ఇవాభిభాంతి ॥ ౪౯
శీఘ్రప్రవేగా విపులాః ప్రపాతాః
నిర్ధౌతశృంగోపతలా గిరీణాం ।
ముక్తాకలాపప్రతిమాః పతంతః
మహాగుహోత్సంగతలై ర్ధ్రియంతే ॥ ౫౦
సురతామర్దవిచ్ఛిన్నాః స్వర్గస్త్రీహారమౌక్తికాః ।
పతంతీవాకులా దిక్షు తోయధారాస్సమంతతః ॥ ౫౧
నిలీయమానై ర్విహగైః నిమీలద్భిశ్చ పంకజైః ।
వికసంత్యా చ మాలత్యా గతోఽస్తం జ్ఞాయతే రవిః ॥ ౫౨
వృత్తా యాత్రా నరేంద్రాణాం సేనా ప్రతినివర్తతే ।
వైరాణి చైవ మార్గాశ్చ సలిలేన సమీకృతాః ॥ ౫౩
మాసి ప్రౌష్ఠపదే బ్రహ్మ బ్రాహ్మణానాం వివక్షతాం ।
అయమధ్యాయసమయః సామగానాముపస్థితః ॥ ౫౪

నివృత్తకర్మాయతనః నూనం సంచితసంచయః ।
ఆషాఢీమభ్యుపగతః భరతః కోసలాధిపః ॥ ౫౫
నూనమాపూర్యమాణాయాః సరయ్వా వర్ధతే రయః ।
మాం సమీక్ష్య సమాయాంతం అయోధ్యాయా ఇవ స్వనః ॥
ఇమాః స్ఫీతగుణా వర్షాః సుగ్రీవస్సుఖమశ్నుతే ।
విజితారిస్సదారశ్చ రాజ్యే మహతి చ స్థితః ॥ ౫౭
అహం తు హృతదారశ్చ రాజ్యాచ్చ మహతశ్చ్యుతః ।
నదీకూలమివ క్లిన్నం అవసీదామి లక్ష్మణ ॥ ౫౮
శోకశ్చ మమ విస్తీర్ణః వర్షాశ్చ భృశదుర్గమాః ।
రావణశ్చ మహాన్ శత్రుః అపారం ప్రతిభాతి మె ॥ ౫౯
అయాత్రాం చైవ దృష్ట్వేమాం మార్గాంశ్చ భృశదుర్గమాన్।
ప్రణతే చైవ సుగ్రీవే న మయా కించిదీరితం ॥ ౬౦
అపి చాతిపరిక్లిష్టం చిరాద్దారైస్సమాగతం ।
ఆత్మకార్యగరీయస్త్వాత్ వక్తుం నేచ్ఛామి వానరం ॥ ౬౧
స్వయమేవ హి విశ్రమ్య జ్ఞాత్వా కాలముపాగతం ।
ఉపకారం చ సుగ్రీవః వేత్స్యతే నాత్ర సంశయః ॥ ౬౨
తస్మాత్ కాలప్రతీక్షోఽహం స్థితోఽస్మి శుభలక్షణ ।
సుగ్రీవస్య నదీనాం చ ప్రసాదమనుపాలయన్ ॥ ౬౩
ఉపకారేణ వీరో హి ప్రతికారేణ యుజ్యతే ।
అకృతజ్ఞోఽప్రతికృతః హంతి సత్త్వవతాం మనః ॥ ౬౪

తమేవముక్తః ప్రణిధాయ లక్ష్మణః
కృతాంజలిస్తత్ప్రతిపూజ్య భాషితం ।
ఉవాచ రామం స్వభిరామదర్శనం
ప్రదర్శయన్ దర్శనమాత్మనశ్శుభం ॥ ౬౫

యథోక్తమేతత్తవ సర్వమీప్సితం
నరేంద్ర కర్తా న చిరాద్ధరీశ్వరః ।
శరత్ప్రతీక్షః క్షమతామిమం భవాన్
జలప్రపాతం రిపునిగ్రహే ధృతః ॥ ౬౬

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టావింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

సమీక్ష్య విమలం వ్యోమ గతవిద్యుద్బలాహకం ।
సారసారవసంఘుష్టం రమ్యజ్యోత్స్నానులేపనం ॥ ౧
సమృద్ధార్థం చ సుగ్రీవం మందధర్మార్థసంగ్రహం ।
అత్యర్థమసతాం మార్గం ఏకాంతగతమానసం ॥ ౨
నివృత్తకార్యం సిద్ధార్థం ప్రమదాఽభిరతం సదా ।
ప్రాప్తవంతమభిప్రేతాన్ సర్వానేవ మనోరథాన్ ॥ ౩
స్వాం చ పత్నీమభిప్రేతాం తారాం చాపి సమీప్సితాం ।
విహరంతమహోరాత్రం కృతార్థం విగతజ్వరం ॥ ౪

క్రీడంతమివ దేవేశం నందనేఽప్సరసాం గణైః ।
మంత్రిషు న్యస్తకార్యం చ మంత్రిణామనవేక్షకం ॥ ౫
ఉత్సన్నరాజ్యసందేశం కామవృత్తమవస్థితం ।
నిశ్చితార్థోఽర్థతత్త్వజ్ఞః కాలధర్మవిశేషవిత్ ॥ ౬
ప్రసాద్య వాక్యైర్మధురైః హేతుమద్భిర్మనోరమైః ।
వాక్యవిద్వాక్యతత్త్వజ్ఞం హరీశం మారుతాత్మజః ॥ ౭
హితం తత్త్వం చ పథ్యం చ సామధర్మార్థనీతిమత్ ।
ప్రణయప్రీతిసంయుక్తం విశ్వాసకృతనిశ్చయం ॥ ౮
హరీశ్వరముపాగమ్య హనుమాన్ వాక్యమబ్రవీత్ ।
రాజ్యం ప్రాప్తం యశశ్చైవ కాలీ శ్రీరభివర్ధితా ॥ ౯
మిత్రాణాం సంగ్రహః శ్శేషః తం భవాన్ కర్తుమర్హతి ।
యో హి మిత్రేషు కాలజ్ఞః సతతం సాధు వర్తతే ॥ ౧౦
తస్య రాజ్యం చ కీర్తిశ్చ ప్రతాపశ్చాభివర్ధతే ।
యస్య కోశశ్చ దండశ్చ మిత్రాణ్యాత్మా చ భూమిప ॥ ౧౧
సమవేతాని సర్వాణి స రాజ్యం మహదశ్నుతే ।
తద్భవాన్ వృత్తసంపన్నః స్థితః పథి నిరత్యయే ॥ ౧౨
మిత్రార్థమభినీతార్థం యథావత్ కర్తుమర్హతి ।
సంత్యజ్య సర్వకార్యాణి మిత్రార్థే యోఽనువర్తతే ॥ ౧౩
సంభ్రమాద్ధి కృతోత్సాహః సోఽనర్థైర్నావరుధ్యతే ।
యస్తు కాలవ్యతీతేషు మిత్రకార్యేషు వర్తతే ॥ ౧౪

స కృత్వా మహతోఽప్యర్థాన్ న మిత్రార్థేన యుజ్యతే ।
యదిదం వీర కార్యం నః మిత్రకార్యమరిందమ ॥ ౧౫
క్రియతాం రాఘవస్యైతత్ వైదేహ్యాః పరిమార్గణం ।
తదిదం వీర కార్యం తే కాలాతీతమరిందమ ॥ ౧౬
న చ కాలమతీతం తే నివేదయతి కాలవిత్ ।
త్వరమాణోఽపి సన్ ప్రాజ్ఞః తవ రాజన్ వశానుగః ॥ ౧౭
కులస్య హేతుః స్ఫీతస్య దీర్ఘబంధుశ్చ రాఘవః ।
అప్రమేయప్రభావశ్చ స్వయం చాప్రతిమో గుణైః ॥ ౧౮
తస్య త్వం కురు వై కార్యం పూర్వం తేన కృతం తవ ।
హరీశ్వర హరిశ్రేష్ఠాన్ ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి ॥ ౧౯
న హి తావద్భవేత్ కాలః వ్యతీతశ్చోదనాదృతే ।
చోదితస్య హి కార్యస్య భవేత్ కాలవ్యతిక్రమః ॥ ౨౦
అకర్తురపి కార్యస్య భవాన్ కర్తా హరీశ్వర ।
కిం పునః ప్రతికర్తుస్తే రాజ్యేన చ ధనేన చ ॥ ౨౧
శక్తిమానపి విక్రాంతః వానరర్క్షగణేశ్వర ।
కర్తుం దాశరథేః ప్రీతిం ఆజ్ఞాయాం కిం న సజ్జసే ॥ ౨౨
కామం ఖలు శరైశ్శక్తః సురాసురమహోరగాన్ ।
వశే దాశరథిః కర్తుం త్వత్ప్రతిజ్ఞాం తు కాంక్షతే ॥ ౨౩
ప్రాణత్యాగవిశంకేన కృతం తేన తవ ప్రియం ।
తస్య మార్గామ వైదేహీం పృథివ్యామపి చాంబరే ॥ ౨౪

న దేవా న చ గంధర్వాః నాసురా న మరుద్గణాః ।
న చ యక్షా భయం తస్య కుర్యుః కిముత రాక్షసాః ॥ ౨౫
తదేవం శక్తియుక్తస్య పూర్వం ప్రియకృతస్తవ ।
రామస్యార్హసి పింగేశ కర్తుం సర్వాత్మనా ప్రియం ॥ ౨౬
నాథస్త్వాదవనౌ నాప్సు గతిర్నోపరి చాంబరే ।
కస్య చిత్ సజ్జతేఽస్మాకం కపీశ్వర తవాజ్ఞయా ॥ ౨౭
తదాజ్ఞాపయ కః కిం తే కృతే కుత్ర వ్యవస్యతు ।
హరయో హ్యప్రధృష్యాస్తే సంతి కోట్యగ్రతోఽనఘాః ॥ ౨౮
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కాలే సాధు నివేదితం ।
సుగ్రీవస్సత్త్వసంపన్నః చకార మతిముత్తమాం ॥ ౨౯
స సందిదేశాభిమతం నీలం నిత్యకృతోద్యమం ।
దిక్షు సర్వాసు సర్వేషాం సైన్యానాముపసంగ్రహే ॥ ౩౦
యథా సేనా సమగ్రా మే యూథపాలాశ్చ సర్వశః ।
సమాగచ్ఛంత్యసంగేన సేనాగ్రాణి తథా కురు ॥ ౩౧
యే త్వంతపాలాః ప్లవగాః శీఘ్రగా వ్యవసాయినః ।
సమానయంతు తే సైన్యం త్వరితాశ్శాసనాన్మమ ॥ ౩౨
స్వయం చానంతరం సైన్యం భవానేవానుపశ్యతు ।
త్రిపంచరాత్రాదూర్ధ్వం యః ప్రాప్నుయాన్నేహ వానరః ॥ ౩౩
తస్య ప్రాణాంతికో దండః నాత్ర కార్యా విచారణా ।

హరీంశ్చ వృద్ధానుపయాతు సాంగదః
భవాన్ మమాజ్ఞామధికృత్య నిశ్చితాం ।
ఇతి వ్యవస్థాం హరిపుంగవేశ్వరః
విధాయ వేశ్మ ప్రవివేశ వీర్యవాన్ ॥ ౩౮ 5

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

—:o.—

అథ త్రింశస్సర్గః.

గుహాం ప్రవిష్టే సుగ్రీవే విముక్తే గగనే ఘనైః ।
వర్షరాత్రోషితో రామః కామశోకాభిపీడితః ॥ ౧
పాండురం గగనం దృష్ట్వా విమలం చంద్రమండలం ।
శారదీం రజనీం చైవ దృష్ట్వా జ్యోత్స్నానులేపనాం ॥ ౨
కామవృత్తం చ సుగ్రీవం నష్టాం చ జనకాత్మజాం ।
బుద్ధ్వా కాలమతీతం చ ముమోహ పరమాతురః ॥ ౩
స తు సంజ్ఞాముపాగమ్య ముహూర్తాన్మతిమాన్ పునః ।
మనస్థామపి వైదేహీం చింతయామాస రాఘవః ॥ ౪
ఆసీనః పర్వతస్యాగ్రే హేమధాతువిభూషితే ।
శారదం గగనం దృష్ట్వా జగామ మనసా ప్రియాం ॥ ౫
దృష్ట్వా చ విమలం వ్యోమ గతవిద్యుద్బలాహకం ।
సారసారవసంఘుష్టం విలలాపార్తయా గిరా ॥ ౬

సారసారవసంనాదైః సారసారవనాదినీ ।
యాఽఽశ్రమే రమతే బాలా సాఽద్య మే రమతే కథం ॥ ౭
పుష్పితాంశ్చాసనాన్ దృష్ట్వా కాంచనానివ నిర్మలాన్ ।
కథం సా రమతే బాలా పశ్యంతీ మామపశ్యతీ ॥ ౮
యా పురా కలహంసానాం స్వరేణ కలభాషిణీ ।
బుధ్యతే చారుసర్వాంగీ సాఽద్య మే బుధ్యతె కథం ॥ ౯
నిస్స్వనం చక్రవాకానాం నిశమ్య సహచారిణాం ।
పుండరీకవిశాలాక్షీ కథమేషా భవిష్యతి ॥ ౧౦
సరాంసి సరితో వాపీః కాననాని వనాని చ ।
తాం వినా మృగశాబాక్షీం చరన్నాద్య సుఖం లభే ॥ ౧౧
అపి తాం మద్వియోగాచ్చ సౌకుమార్యాచ్చ భామినీం ।
న దూరం పీడయేత్ కామః శరద్గుణనిరంతరః ॥ ౧౨
ఏవమాది నరశ్రేష్ఠః విలలాప నృపాత్మజః ।
విహంగ ఇవ సారంగః సలిలం త్రిదశేశ్వరాత్ ॥ ౧౩
తతశ్చంచూర్య రమ్యేషు ఫలార్థీ గిరిసానుషు ।
దదర్శ పర్యుపావృత్తః లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణోఽగ్రజం ॥ ౧౪

తం చింతయా దుస్సహయా పరీతం
విసంజ్ఞమేకం విజనే మనస్వీ ।
భ్రాతుర్విషాదాత్ పరితాపదీనః
సమీక్ష్య సౌమిత్రిరువాచ రామం ॥ ౧౫

కిమార్య కామస్య వశం గతేన
కిమాత్మపౌరుష్యపరాభవేన ।
అయం సదా సంహ్రియతే సమాధిః
కిమత్ర యోగేన నివర్తితేన ॥ ౧౬

క్రియాభియోగం మనసః ప్రసాదం
సమాధియోగానుగతం చ కాలం ।
సహాయసామర్థ్యమదీనసత్త్వ
స్వకర్మహేతుం చ కురుష్వ హేతుం ॥ ౧౭

న జానకీ మానవవంశనాథ
త్వయా సనాథా సులభా పరేణ ।
న చాగ్నిచూడాం జ్వలితాముపేత్య
న దహ్యతే వీరవరార్హ కశ్చిత్ ॥ ౧౮

సలక్షణం లక్ష్మణమప్రధృష్యం
స్వభావజం వాక్యమువాచ రామః ।
హితం చ పథ్యం చ నయప్రసక్తం
ససామ ధర్మార్థసమాహితం చ ॥ ౧౯

నిస్సంశయం కార్యమవేక్షితవ్యం
క్రియావిశేషా హ్యనువర్తితవ్యాః ।
నను ప్రవృత్తస్య దురాసదస్య
కుమార కార్యస్య ఫలం న చింత్యం ॥ ౨౦

అథ పద్మపలాశాక్షీం మైథిలీమనుచింతయన్ ।
ఉవాచ లక్ష్మణం రామః ముఖేన పరిశుష్యతా ॥ ౨౧
తర్పయిత్వా సహస్రాక్షః సలిలేన వసుంధరాం ।
నివర్తయిత్వా సస్యాని కృతకర్మా వ్యవస్థితః ॥ ౨౨
స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోషాః శైలద్రుమపురోగమాః ।
విసృజ్య సలిలం మేఘాః పరిశ్రాంతా నృపాత్మజ ॥ ౨౩
నీలోత్పలదళశ్యామాః శ్యామీకృత్వా దిశో దశ ।
విమదా ఇవ మాతంగాః శాంతవేగాః పయోధరాః ॥ ౨౪
జలగర్భా మహావేగాః కుటజార్జునగంధినః ।
చరిత్వా విరతాస్సౌమ్య వృష్టివాతాస్సముద్యతాః ॥ ౨౫
ఘనానాం వారణానాం చ మయూరాణాం చ లక్ష్మణ ।
నాదః ప్రస్రవణానాం చ విశ్రాంతస్సహసాఽనఘ ॥ ౨౬
అభివృష్టా మహామేఘైః నిర్మలాశ్చిత్రసానవః ।
అనులిప్తా ఇవాభాంతి గిరయశ్చిత్రదీప్తిభిః ॥ ౨౭
దర్శయంతి శరన్నద్యః పులినాని శనైశ్శనైః ।
నవసంగమసవ్రీడాః జఘనానీవ యోషితః ॥ ౨౮

శాఖాసు సప్తచ్ఛదపాదపానాం
ప్రభాసు తారార్కనిశాకరాణాం ।
లీలాసు చైవోత్తమవారణానాం
శ్రియం విభజ్యాద్య శరత్ప్రవృత్తా ॥ ౨౯

సంప్రత్యనేకాశ్రయచిత్రశోభా
　లక్ష్మీశ్శరత్కాలగుణోపనీతా ।
సూర్యాగ్రహస్తప్రతిబోధితేషు
　పద్మాకరేష్వభ్యధికం విభాతి ॥ 30

సప్తచ్ఛదానాం కుసుమోపగంధీ
　షట్పాదబృందైరనుగీయమానః ।
మత్తద్విపానాం పవనోఽనుసారీ
　దర్పం వనేష్వభ్యధికం కరోతి ॥ 3౧

అభ్యాగతైశ్చారువిశాలపక్షైః
　సరఃప్రియైః పద్మరజోఽవకీర్ణైః ।
మహానదీనాం పులినోపయాతైః
　క్రీడంతి హంసాస్సహ చక్రవాకైః ॥ 3౨

మదప్రగల్భేషు చ వారణేషు
　గవాం సమూహేషు చ దర్పితేషు ।
ప్రసన్నతోయాసు చ నిమ్నగాసు
　విభాతి లక్ష్మీర్బహుధా విభక్తా ॥ 33

నభస్సమీక్ష్యాంబుధరైర్విముక్తం
　విముక్తబర్హాభరణా వనేషు ।
ప్రియాస్వసక్తా వినివృత్తశోభాః
　గతోత్సవా ధ్యానపరా మయూరాః ॥ 3౪

మనోజ్ఞగంధైః ప్రియకైరనల్పైః
పుష్పాతిభారావనతాగ్రశాఖైః ।
సువర్ణగౌరైర్నయనాభిరామైః
ఉద్యోతితానీవ వనాంతరాణి ॥ ౩౫

ప్రియాన్వితానాం నళినీప్రియాణాం
వనే రతానాం కుసుమోద్ధతానాం ।
మదోత్కటానాం మదలాలసానాం
గజోత్తమానాం గతయోఽద్య మందాః ॥ ౩౬

వ్యభ్రం నభశ్శస్త్రవిధౌతవర్ణం
కృశప్రవాహాని నదీజలాని ।
కల్హారశీతాః పవనాః ప్రవాంతి
తమోవిముక్తాశ్చ దిశః ప్రకాశాః ॥ ౩౭

సూర్యాతపక్రామణనష్టపంకా
భూమిశ్చిరోద్ఘాటితసాంద్రరేణుః ।
అన్యోన్యవైరామర్షాయుతానాం
ఉద్యోగకాలోఽద్య నరాధిపానాం ॥ ౩౮

శరద్గుణాప్యాయితరూపశోభాః
ప్రహర్షితాః పాంసుసముత్క్షితాంగాః ।
మదోత్కటాస్సంప్రతి యుద్ధలుబ్ధాః
వృషా గవాం మధ్యగతా నదంతి ॥ ౩౯

సమన్మథం తీవ్రగతానురాగాః
కులాన్వితా మందగతిం కరిణ్యః ।
మదాన్వితం సంపరివార్య యాంతం
వనేషు భర్తారమనుప్రయాంతి ॥ ౪౦

త్యక్త్వా వరాణ్యాత్మవిభూషణాని
బర్హాణి తీరోపగతా నదీనాం ।
నిర్భర్త్స్యమానా ఇవ సారసౌఘైః
ప్రయాంతి దీనా విమదా మయూరాః ॥ ౪౧

విత్రాస్య కారండవచక్రవాకాన్
మహారవైర్భిన్నకటా గజేంద్రాః ।
సరస్సు బద్ధాంబుజభూషణేషు
విక్షోభ్య విక్షోభ్య జలం పిబంతి ॥ ౪౨

వ్యపేతపంకాసు సవాలుకాసు
ప్రసన్నతోయాసు సగోకులాసు ।
ససారసారావవినాదితాసు
నదీషు హృష్టా నిపతంతి హంసాః ॥ ౪౩

నదీఘనప్రస్రవణోదకానాం
అతిప్రవృద్ధానిలబర్హిణానాం ।
ప్లవంగమానాం చ గతోత్సవానాం
ద్రుతం రవాస్సంప్రతి సంప్రణష్టాః ॥ ౪౪

అనేకవర్ణాస్స్వవినష్టకాయాః
న ప్రోదితేష్వంబుధరేషు నష్టాః ।
క్షుధార్దితా ఘోరవిషా బిలేభ్యః
చిరోషితా విప్రసరన్తి సర్పాః ॥ ౪౫

చంచచ్చంద్రకరస్పర్శహర్షోన్మీలితతారకా ।
అహో రాగవతీ సంధ్యా జహాతి స్వయమంబరం ॥ ౪౬

రాత్రిశ్శశాంకోదితసౌమ్యవక్త్రా
తారాగణోన్మీలితచారునేత్రా ।
జ్యోత్స్నాంశుకప్రావరణా విభాతి
నారీవ శుక్లాంశుకసంవృతాంగీ ॥ ౪౭

విపక్వశాలిప్రసవాని భుక్త్వా
ప్రహర్షితా సారసచారుపఙ్క్తిః ।
నభస్సమాక్రామతి శీఘ్రవేగా
వాతావధూతా గ్రథితేవ మాలా ॥ ౪౮

సుప్తైకహంసం కుముదైరుపేతం
మహాహ్రదస్థం సలిలం విభాతి ।
ఘనైర్విముక్తం నిశి పూర్ణచంద్రం
తారాగణాకీర్ణమివాంతరిక్షం ॥ ౪౯

ప్రకీర్ణహంసాకులమేఖలానాం
ప్రబుద్ధపద్మోత్పలమాలినీనాం ।

వాప్యుత్తమానామధికాఽద్య లక్ష్మీః
వారాంగనానామివ భూషితానాం ॥ ౫౦
వేణుస్వనవ్యంజితతూర్యమిశ్రః
ప్రత్యూషకాలానిలసంప్రవృద్ధః ।
సంమూర్ఛితో గర్గరగోవృషాణాం
అన్యోన్యమాపూరయతీవ శబ్దః ॥ ౫౧
నవైర్నదీనాం కుసుమప్రభాసైః
వ్యాధూయమానైర్మృదుమారుతేన ।
ధౌతామలక్షౌమపటప్రకాశైః
కూలాని కాశైరుపశోభితాని ॥ ౫౨
వనప్రచండా మధుపానశౌండాః
ప్రియాన్వితాష్షట్చరణాః ప్రహృష్టాః ।
వనేషు మత్తాః పవనానుయాత్రాం
కుర్వంతి పద్మాసనరేణుగౌరాః ॥ ౫౩
జలం ప్రసన్నం కుముదం ప్రభాసం
క్రౌంచస్వనశ్శాలివనం విపక్వం ।
మృదుశ్చ వాయుర్విమలశ్చ చంద్రః
శంసంతి వర్షవ్యపనీతకాలం ॥ ౫౪
మీనోపసందర్శితమేఖలానాం
నదీవధూనాం గతయోఽద్య మందాః ।

కాంతోపభుక్తాలసగామినీనాం
ప్రభాతకాలేష్వివ కామినీనాం ॥ ౫౫
సచక్రవాకాని సశైవలాని
కాశైర్దుకూలైరివ సంవృతాని ।
సపత్రలేఖాని సరోచనాని
వధూముఖానీవ నదీముఖాని ॥ ౫౬
ప్రఫుల్లబాణాసనచిత్రితేషు
ప్రహృష్టషట్పాదనికూజితేషు ।
గృహీతచాపోద్యతచండదండః
ప్రచండచారోఽద్య వనేషు కామః ॥ ౫౭
లోకం సువృష్ట్యా పరితోషయిత్వా
నదీస్తటాకాని చ పూరయిత్వా ।
నిష్పన్నసస్యాం వసుధాం చ కృత్వా
త్యక్త్వా నభస్తోయధరాః ప్రణష్టాః ॥ ౫౮
ప్రసన్నసలిలాస్సౌమ్య కురరీభిర్వినాదితాః ।
చక్రవాకగణాకీర్ణాః విభాంతి సలిలాశయాః ॥ ౫౯
అసనాస్సప్తపర్ణాశ్చ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః ।
దృశ్యంతే బంధుజీవాశ్చ శ్యామాశ్చ గిరిసానుషు ॥ ౬౦
హంససారసచక్రాహ్వైః కురరైశ్చ సమంతతః ।
పులినాన్యవకీర్ణాని నదీనాం పశ్య లక్ష్మణ ॥ ౬౧

అన్యోన్యబద్ధవైరాణాం జిగీషూణాం నృపాత్మజ ।
ఉద్యోగసమయస్సౌమ్య పార్థివానాముపస్థితః ॥ ౬౨
ఇయం సా ప్రథమా యాత్రా పార్థివానాం నృపాత్మజ ।
న చ పశ్యామి సుగ్రీవం ఉద్యోగం వా తథావిధం ॥ ౬౩
చత్వారో వార్షికా మాసాః గతా వర్షశతోపమాః ।
మమ శోకాభిభూతస్య సౌమ్య సీతామపశ్యతః ॥ ౬౪
చక్రవాకీవ భర్తారం పృష్ఠతోఽనుగతా వనం ।
విషమం దండకారణ్యం ఉద్యానమివ యా గతా ॥ ౬౫
ప్రియావిహీనే దుఃఖార్తే హృతరాజ్యే వివాసితే ।
కృపాం న కురుతే రాజా సుగ్రీవో మయి లక్ష్మణ ॥ ౬౬
అనాథో హృతరాజ్యోఽయం రావణేన చ ధర్షితః ।
దీనో దూరగృహః కామీ మాం చైవ శరణం గతః ॥ ౬౭
ఇత్యేతైః కారణైస్సౌమ్య సుగ్రీవస్య దురాత్మనః ।
అహం వానరరాజస్య పరిభూతః పరంతప ॥ ౬౮
స కాలం పరిసంఖ్యాయ సీతాయాః పరిమార్గణే ।
కృతార్థస్సమయం కృత్వా దుర్మతిర్నావబుధ్యతే ॥ ౬౯
త్వం ప్రవిశ్య చ కిష్కింధాం బ్రూహి వానరపుంగవం ।
మూర్ఖం గ్రామ్యసుఖే సక్తం సుగ్రీవం వచనాన్మమ ॥ ౭౦
అర్థినాముపపన్నానాం పూర్వం చాప్యుపకారిణాం ।
ఆశాం సంశ్రుత్య యో హంతి స లోకే పురుషాధమః ॥ ౭౧

శుభం వా యది వా పాపం యో హి వాక్యముదీరితం ।
సత్యేన పరిగృహ్ణాతి స వీరః పురుషోత్తమః ॥ ౨౨
కృతార్థా హ్యకృతార్థానాం మిత్రాణాం న భవంతి యే ।
తాన్ మృతానపి క్రవ్యాదాః కృతఘ్నాన్ నోపభుంజతే ॥ ౨౩
నూనం కాంచనపృష్ఠస్య వికృష్టస్య మయా రణే ।
ద్రష్టుమిచ్ఛతి చాపస్య రూపం విద్యుద్గణోపమం ॥ ౨౪
ఘోరం జ్యాతలనిర్ఘోషం క్రుద్ధస్య మమ సంయుగే ।
నిర్ఘోషమివ వజ్రస్య పునస్సంశ్రోతుమిచ్ఛతి ॥ ౨౫
కామమేవం గతేఽప్యస్య పరిజ్ఞాతే పరాక్రమే ।
త్వత్సహాయస్య మే వీర న చింతా స్యాన్నృపాత్మజ ॥ ౨౬
యదర్థమయమారంభః కృతః పరపురంజయ ।
సమయం నాభిజానాతి కృతార్థః ప్లవగేశ్వరః ॥ ౨౭
వర్షాసమయకాలం తు ప్రతిజ్ఞాయ హరీశ్వరః ।
వ్యతీతాంశ్చతురో మాసాన్ విహరన్ నావబుధ్యతే ॥ ౨౮
సామాత్యపరిషత్ క్రీడన్ పానమేవోపసేవతే ।
శోకదీనేషు నాస్మాసు సుగ్రీవః కురుతే దయాం ॥ ౨౯
ఉచ్యతాం గచ్ఛ సుగ్రీవః త్వయా వత్స మహాబల ।
మమ రోషస్య యద్రూపం బ్రూయాశ్చైనమిదం వచః ॥ ౩౦
న చ సంకుచితః పంథాః యేన వాలీ హతో గతః ।
సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ మా వాలిపథమన్వగాః ॥ ౩౧

ఏక ఏవ రణే వాలీ శరేణ నిహతో మయా ।
త్వాం తు సత్యాదతిక్రాంతం హనిష్యామి సబాంధవం ॥ ౮౨
తదేవం విహితే కార్యే యద్ధితం పురుషర్షభ ।
తత్తద్బ్రూహి నరశ్రేష్ఠ త్వర కాలవ్యతిక్రమః ॥ ౮౩

కురుష్వ సత్యం మయి వానరేశ్వర
ప్రతిశ్రుతం ధర్మమవేక్ష్య శాశ్వతం ।
మా వాలినం ప్రేత్య గతో యమక్షయం
త్వమద్య పశ్యేర్మమ చోదితైశ్శరైః ॥ ౮౪
స పూర్వజం తీవ్రవివృద్ధకోపం
లాలప్యమానం ప్రసమీక్ష్య దీనం ।
చకార తీవ్రాం మతిముగ్రతేజాః
హరీశ్వరే మానవవంశనాథః ॥ ౮౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-త్రింశస్సర్గః.

అథ ఏకత్రింశస్సర్గః.

స కామినం దీనమదీనసత్త్వం
శోకాభిపన్నం సముదీర్ణకోపం ।
నరేంద్రసూనుర్నరదేవపుత్రం
రామానుజః పూర్వజమిత్యువాచ ॥ ౧

న వానరః స్థాస్యతి సాధువృత్తే
న మంస్యతే కర్మఫలానుషంగాన్ ।
న భోక్ష్యతే వానరరాజ్యలక్ష్మీం
తథా హి నాభిక్రమతేఽస్య బుద్ధిః ॥ ౨

మతిక్షయాద్గ్రామ్యసుఖేషు సక్తః
తవ ప్రసాదాప్రతికారబుద్ధిః ।
హతోఽగ్రజం పశ్యతు వీర తస్య
న రాజ్యమేవం విగుణస్య దేయం ॥ 3

న ధారయే కోపముదీర్ణవేగం
నిహన్మి సుగ్రీవమసత్యమద్య ।
హరిప్రవీరైస్సహ వాలిపుత్రః
నరేంద్రపత్న్యా విచయం కరోతు ॥ ౪

తమాత్తబాణాసనముత్పతంతం
నివేదితార్థం రణచండకోపం ।
ఉవాచ రామః పరవీరహంతా
స్వవేక్షితం సానునయం చ వాక్యం ॥ ౫

న హి వై త్వద్విధో లోకే పాపమేవం సమాచరేత్ ।
పాపమార్యేణ యో హంతి స వీరః పురుషోత్తమః ॥ ౬

నేదమద్య త్వయా గ్రాహ్యం సాధువృత్తేన లక్ష్మణ ।
తాం ప్రీతిమనువర్తస్వ పూర్వవృత్తం చ సంగతం ॥ ౭

సామోపహితయా వాచా రూక్షాణి పరివర్జయన్ ।
వక్తుమర్హసి సుగ్రీవం వ్యతీతం కాలపర్యయే ॥ ౮
సోఽగ్రజేనానుశిష్టార్థః యథావత్ పురుషర్షభః ।
ప్రవివేశ పురీం వీరః లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ ౯
తతశ్శుభమతిః ప్రాజ్ఞః భ్రాతుః ప్రియహితే రతః ।
లక్ష్మణః ప్రతిసంరబ్ధః జగామ భవనం కపేః ॥ ౧౦
శక్రబాణాసనప్రఖ్యం ధనుః కాలాంతకోపమః ।
ప్రగృహ్య గిరిశృంగాభం మందరస్సానుమానివ ॥ ౧౧
యథోక్తకారీ వచనం ఉత్తరం చైవ సోత్తరం ।
బృహస్పతిసమో బుద్ధ్యా మత్వా రామానుజస్తథా ॥ ౧౨
కామక్రోధసముత్థేన భ్రాతుః కోపాగ్నినా వృతః ।
ప్రభంజన ఇవాప్రీతః ప్రయయౌ లక్ష్మణస్తదా ॥ ౧౩
సాలతాలాశ్వకర్ణాంశ్చ తరసా పాతయన్ బహూన్ ।
పర్యస్యన్ గిరికూటాని ద్రుమానన్యాంశ్చ వేగతః ॥ ౧౪
శిలాశ్చ శకలీకుర్వన్ పద్భ్యాం గజ ఇవాశుగః ।
దూరమేకపదం త్యక్త్వా యయౌ కార్యవశాద్ద్రుతం ॥ ౧౫
తామపశ్యద్బలాకీర్ణాం హరిరాజమహాపురీం ।
దుర్గామిక్ష్వాకుశార్దూలః కిష్కింధాం గిరిసంకటే ॥ ౧౬
రోషాత్ ప్రస్ఫురమాణోష్ఠః సుగ్రీవం ప్రతి లక్ష్మణః ।
దదర్శ వానరాన్ భీమాన్ కిష్కింధాయా బహిశ్చరాన్ ॥ ౧౭

తం దృష్ట్వా వానరాస్సర్వే లక్ష్మణం పురుషర్షభం ।
శైలశృంగాణి శతశః ప్రవృద్ధాంశ్చ మహీరుహాన్ ॥ ౧౮
జగృహుః కుంజరప్రఖ్యాః వానరాః పర్వతాంతరే ।
తాన్ గృహీతప్రహరణాన్ హరీన్ దృష్ట్వా తు లక్ష్మణః ॥ ౧౯
బభూవ ద్విగుణం క్రుద్ధః బహ్వింధన ఇవానలః ।
తం తే భయపరీతాంగాః క్రుద్ధం దృష్ట్వా ప్లవంగమాః ॥ ౨౦
కాలమృత్యుయుగాంతాభం శతశో విద్రుతా దిశః ।
తతస్సుగ్రీవభవనం ప్రవిశ్య హరిపుంగవాః ॥ ౨౧
క్రోధమాగమనం చైవ లక్ష్మణస్య న్యవేదయన్ ।
తారయా సహితః కామీ సక్తః కపివృషో రహః ॥ ౨౨
న తేషాం కపివీరాణాం శుశ్రావ వచనం తదా ।
తతస్సచివసందిష్టాః హరయో రోమహర్షణాః ॥ ౨౩
గిరికుంజరమేఘాభాః నగర్యా నిర్యయుస్తదా ।
నఖదంష్ట్రాయుధా ఘోరాః సర్వే వికృతదర్శనాః ॥ ౨౪
సర్వే శార్దూలదర్పాశ్చ సర్వే చ వికృతాననాః ।
దశనాగబలాః కేచిత్ కేచిద్దశగుణోత్తరాః ॥ ౨౫
కేచిన్నాగసహస్రస్య బభూవుస్తుల్యవిక్రమాః ।
సంతి చౌఘబలాః కేచిత్ కేచిద్వాయుబలోత్తరాః ॥ ౨౬
అప్రమేయబలాః కేచిత్ తత్రాసన్ హరిపుంగవాః ।
తేన వానరసైన్యేన సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ॥ ౨౭

పర్యధావత దుర్ధర్షః నక్షత్రాణీవ చంద్రమాః ।
కృత్స్నాం హి కపిభిర్వ్యాప్తాం ద్రుమహస్తైర్మహాబలైః ॥ ౨౮
అపశ్యల్లక్ష్మణః క్రుద్ధః కిష్కింధాం తాం దురాసదాం ।
తతస్తే హరయస్సర్వే ప్రాకారపరిఘాంతరాత్ ॥ ౨౯
నిష్క్రమ్యోదగ్రసత్త్వాస్తు తస్థురావిష్కృతం తదా ।
సుగ్రీవస్య ప్రమాదం చ పూర్వజం చార్తమాత్మవాన్ ॥ ౩౦
బుధ్వా కోపవశం వీరః పునరేవ జగామ సః ।
స దీర్ఘోష్ణమహోచ్ఛ్వాసః కోపసంరక్తలోచనః ॥ ౩౧
బభూవ నరశార్దూలః సధూమ ఇవ పావకః ।
బాణశల్యస్ఫురజ్జిహ్వః సాయకాసనభోగవాన్ ॥ ౩౨
స్వతేజోవిషసంఘాతః పంచాస్య ఇవ పన్నగః ।
తం దీప్తమివ కాలాగ్నిం నాగేంద్రమివ కోపితం ॥ ౩౩
సమాసాద్యాంగదస్త్రాసాత్ విషాదమగమద్భృశం ।
సోఽంగదం రోషతామ్రాక్షః సందిదేశ మహాయశాః ॥ ౩౪
సుగ్రీవః కథ్యతాం వత్స మమాగమనమిత్యుత ।
ఏష రామానుజః ప్రాప్తః త్వత్సకాశమరిందమః ॥ ౩౫
భ్రాతుర్వ్యసనసంతప్తః ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః ।
తస్య వాక్యే యది రుచిః క్రియతాం సాధు వానర ॥ ౩౬
ఇత్యుక్త్వా శీఘ్రమాగచ్ఛ వత్స వాక్యమరిందమ ।
లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా శోకావిష్టోఽంగదోఽబ్రవీత్ ॥ ౩౭

పితుస్సమీపమాగమ్య సౌమిత్రిరయమాగతః ।

అథాంగదస్తస్య వచో నిశమ్య
సంభ్రాంతభావః పరిదీనవక్త్రః ।
నిపత్య తూర్ణం నృపతేస్తరస్వీ
తతః కుమారశ్చరణౌ వవందే ॥ ౩౮

సంగృహ్య పాదౌ పితురగ్ర్యతేజాః
జగ్రాహ మాతుః పునరేవ పాదౌ ।
పాదౌ రుమాయాశ్చ నిపీడయిత్వా
నివేదయామాస తతస్తమర్థం ॥ ౩౯

స నిద్రామదసంవీతః వానరో న విబుద్ధవాన్ ।
బభూవ మదమత్తశ్చ మదనేన చ మోహితః ॥ ౪౦

తతః కిలకిలాం చక్రుః లక్ష్మణం ప్రేక్ష్య వానరాః ।
ప్రసాదయంతస్తం క్రుద్ధం భయమోహితచేతసః ॥ ౪౧

తే మహౌఘనిభం దృష్ట్వా వజ్రాశనిసమస్వనం ।
సింహనాదం సమం చక్రుః లక్ష్మణస్య సమీపతః ॥ ౪౨

తేన శబ్దేన మహతా ప్రత్యబుధ్యత వానరః ।
మదవిహ్వలతామ్రాక్షః వ్యాకులస్రగ్విభూషణః ॥ ౪౩

అథాంగదవచః శ్రుత్వా తేనైవ చ సమాగతౌ ।
మంత్రిణౌ వానరేంద్రస్య సంమతౌ దారదర్శినౌ ॥ ౪౪

ప్లక్షశ్చైవ ప్రభావశ్చ మంత్రిణావర్థధర్మయోః ।
వక్తుముచ్చావచం ప్రాప్తం లక్ష్మణం తౌ శశంసతుః ॥ ౪౫
ప్రసాదయిత్వా సుగ్రీవం వచనైస్సామనిశ్చితైః ।
ఆసీనం పర్యుపాసీనౌ యథా శక్రం మరుత్పతిం ॥ ౪౬
సత్యసంధౌ మహాభాగౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
వయస్యభావం సంప్రాప్తౌ రాజ్యార్హౌ రాజ్యదాయినౌ ॥ ౪౭
తయోరేకో ధనుష్పాణిః ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః ।
యస్య భీతాః ప్రవేపంతః నాదాన్ ముంచంతి వానరాః ॥ ౪౮
స ఏష రాఘవభ్రాతా లక్ష్మణో వాక్యసారథిః ।
వ్యవసాయరథః ప్రాప్తః తస్య రామస్య శాసనాత్ ॥ ౪౯
అయం చ దయితో రాజన్ తారాయాస్తనయోఽంగదః ।
లక్ష్మణేన సకాశం తే ప్రేషితస్త్వరయాఽనఘ ॥ ౫౦
సోఽయం రోషపరీతాక్షః ద్వారి తిష్ఠతి వీర్యవాన్ ।
వానరాన్ వానరపతే చక్షుషా నిర్దహన్నివ ॥ ౫౧
తస్య మూర్ధ్నా ప్రణమ్య త్వం సపుత్రస్సహబంధుభిః ।
గచ్ఛ శీఘ్రం మహారాజ రోషో హ్యస్య నివర్త్యతాం ॥ ౫౨
యదాహ రామో ధర్మాత్మా తత్కురుష్వ సమాహితః ।
రాజన్ తిష్ఠస్వ సమయే భవ సత్యప్రతిశ్రవాః ॥ ౫౩
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకత్రింశస్సర్గః.

అథ ద్వాత్రింశస్సర్గః.

అంగదస్య వచః శ్రుత్వా సుగ్రీవస్సచివైస్సహ ।
లక్ష్మణం కుపితం శ్రుత్వా ముమోచాసనమాత్మవాన్ ॥ ౧
సచివానబ్రవీద్వాక్యం నిశ్చిత్య గురులాఘవం ।
మంత్రజ్ఞాన్ మంత్రకుశలః మంత్రేషు పరినిష్ఠితాన్ ॥ ౨
న మే దుర్వ్యాహృతం కించిన్నాపి మే దురనుష్ఠితం
లక్ష్మణో రాఘవభ్రాతా క్రుద్ధః కిమితి చింతయే ॥ ౩
అసుహృద్భిర్మమామిత్రైః నిత్యమంతరదర్శిభిః ।
మమ దోషానసంభూతాన్ శ్రావితో రాఘవానుజః ॥ ౪
అత్ర తావద్యథాబుద్ధి సర్వైరేవ యథావిధి ।
భావస్య నిశ్చయస్తావద్ విజ్ఞేయో నిపుణం శనైః ॥ ౫
న ఖల్వస్తి మమ త్రాసః లక్ష్మణాన్నాపి రాఘవాత్ ।
మిత్రం త్వస్థానకుపితం జనయత్యేవ సంభ్రమం ॥ ౬
సర్వథా సుకరం మిత్రం దుష్కరం పరిపాలనం ।
అనిత్యత్వాచ్చ చిత్తానాం ప్రీతిరల్పేఽపి భిద్యతే ॥ ౭
అతో నిమిత్తం త్రస్తోఽహం రామేణ తు మహాత్మనా ।
యన్మమోపకృతం శక్యం ప్రతికర్తుం న తన్మయా ॥ ౮
సుగ్రీవేణైవముక్తస్తు హనుమాన్ హరిపుంగవః ।
ఉవాచ స్వేన తర్కేణ మధ్యే వానరమంత్రిణాం ॥ ౯

సర్వథా నైతదాశ్చర్యం యస్త్వం హరిగణేశ్వర ।
న విస్మరసి సుస్నిగ్ధం ఉపకారకృతం శుభం ॥ ౧౦
రాఘవేణ తు వీరేణ భయముత్సృజ్య దూరతః ।
త్వత్ప్రియార్థం హతో వాలీ శక్రతుల్యపరాక్రమః ॥ ౧౧
సర్వథా ప్రణయాత్ క్రుద్ధః రాఘవో నాత్ర సంశయః ।
భ్రాతరం సంప్రహితవాన్ లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనం ॥ ౧౨
త్వం ప్రమత్తో న జానీషే కాలం కాలవిదాం వర ।
ఫుల్లసప్తచ్ఛదశ్యామా ప్రవృత్తా తు శరచ్ఛివా ॥ ౧౩
నిర్మలగ్రహనక్షత్రా ద్యౌః ప్రణష్టవలాహకా ।
ప్రసన్నాశ్చ దిశస్సర్వాః సరితశ్చ సరాంసి చ ॥ ౧౪
ప్రాప్తముద్యోగకాలం తు నావైషి హరిపుంగవ ।
త్వం ప్రమత్త ఇతి వ్యక్తం లక్ష్మణోఽయమిహాగతః ॥ ౧౫
ఆర్తస్య హృతదారస్య పరుషం పురుషాంతరాత్ ।
వచనం మర్షణీయం తే రాఘవస్య మహాత్మనః ॥ ౧౬
కృతాపరాధస్య హి తే నాన్యత్ పశ్యామ్యహం క్షమం ।
అంతరేణాంజలిం బద్ధ్వా లక్ష్మణస్య ప్రసాదనాత్ ॥ ౧౭
నియుక్తైర్మంత్రిభిర్వాచ్యః హ్యవశ్యం పార్థివో హితం ।
అత ఏవ భయం త్యక్త్వా బ్రవీమ్యవధృతం వచః ॥ ౧౮
అభిక్రుద్ధస్సమర్థో హి చాపముద్యమ్య రాఘవః ।
సదేవాసురగంధర్వం వశే స్థాపయితుం జగత్ ॥ ౧౯

న స క్షమః కోపయితుం యః ప్రసాద్యః పునర్భవేత్ ।
పూర్వోపకారం స్మరతా కృతజ్ఞేన విశేషతః ॥ ౨౦
తస్య మూర్ధ్నా ప్రణమ్య త్వం సపుత్రస్సుహృజ్జనః ।
రాజంస్తిష్ఠస్వ సమయే భర్తుర్భార్యేవ తద్వశే ॥ ౨౧
న రామరామానుజశాసనం త్వయా
కపీంద్ర యుక్తం మనసాఽప్యపోహితుం ।
మనో హి తే జ్ఞాస్యతి మానుషం బలం
సరాఘవస్యాస్య సురేంద్రవర్చసః ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్వాత్రింశస్సర్గః.

అథ త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

అథ ప్రతిసమాదిష్టః లక్ష్మణః పరవీరహా ।
ప్రవివేశ గుహాం ఘోరాం కిష్కింధాం రామశాసనాత్ ॥ ౧
ద్వారస్థా హరయస్తత్ర మహాకాయా మహాబలాః ।
బభూవుర్లక్ష్మణం దృష్ట్వా సర్వే ప్రాంజలయః స్థితాః ॥ ౨
నిశ్శ్వసంతం తు తం దృష్ట్వా క్రుద్ధం దశరథాత్మజం ।
బభూవుర్హరయస్త్రస్తాః న చైనం పర్యవారయన్ ॥ 3
స తాం రత్నమయీం శ్రీమాన్ దివ్యాం పుష్పితకాననాం ।
రమ్యాం రత్నసమాకీర్ణాం దదర్శ మహతీం గుహాం ॥ ౪

హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాం నానాపణ్యోపశోభితాం ।
సర్వకామఫలైర్వృక్షైః పుష్పితైరుపశోభితాం ॥ ౫
దేవగంధర్వపుత్రైశ్చ వానరైః కామరూపిభిః ।
దివ్యమాల్యాంబరధరైః శోభితాం ప్రియదర్శనైః ॥ ౬
చందనాగరుపద్మానాం గంధైస్సురభిగంధినాం ।
మైరేయాణాం మధూనాం చ సంమోదితమహాపథాం ॥ ౭
వింధ్యమేరుగిరిప్రఖ్యైః ప్రాసాదైః పరిభూషితాం ।
దదర్శ గిరినద్యశ్చ విమలాస్తత్ర రాఘవః ॥ ౮
అంగదస్య గృహం రమ్యం మైందస్య ద్వివిదస్య చ ।
గవయస్య గవాక్షస్య గజస్య శరభస్య చ ॥ ౯
విద్యున్మాలేశ్చ సంపాతేః సూర్యాక్షస్య హనూమతః ।
వీరబాహోస్సుబాహోశ్చ నలస్య చ మహాత్మనః ॥ ౧౦
కుముదస్య సుషేణస్య తారజాంబవతోస్తథా ।
దధివక్త్రస్య నీలస్య సుపాటలసునేత్రయోః ॥ ౧౧
ఏతేషాం కపిముఖ్యానాం రాజమార్గే మహాత్మనాం ।
దదర్శ గృహముఖ్యాని మహాసారాణి లక్ష్మణః ॥ ౧౨
పాండురాభ్రప్రకాశాని దివ్యమాల్యయుతాని చ ।
ప్రభూతధనధాన్యాని స్త్రీరత్నైశ్శోభితాని చ ॥ ౧౩
పాండురేణ తు సాలేన పరిక్షిప్తం దురాసదం ।
వానరేంద్రగృహం రమ్యం మహేంద్రసదనోపమం ॥ ౧౪

శుక్లైః ప్రాసాదశిఖరైః కైలాసశిఖరోపమైః ।
సర్వకామఫలైర్వృక్షైః పుష్పితైరుపశోభితం ॥ ౧౫
మహేంద్రదత్తైః శ్రీమద్భిః నీలజీమూతసంనిభైః ।
దివ్యపుష్పఫలైర్వృక్షైః శీతచ్ఛాయైర్మనోరమైః ॥ ౧౬
హరిభిస్సంవృతద్వారం బలిభిశ్శస్త్రపాణిభిః ।
దివ్యమాల్యావృతం శుభ్రం తప్తకాంచనతోరణం ॥ ౧౭
సుగ్రీవస్య గృహం రమ్యం ప్రవివేశ మహాబలః ।
అవార్యమాణస్సౌమిత్రిః మహాభ్రమివ భాస్కరః ॥ ౧౮
స సప్తకక్ష్యా ధర్మాత్మా నానాజనసమాకులాః ।
ప్రవిశ్య సుమహద్గుప్తం దదర్శాంతఃపురం మహత్ ॥ ౧౯
హైమరాజతపర్యంకైః బహుభిశ్చ వరాసనైః ।
మహార్హాస్తరణోపేతైః తత్ర తత్రోపశోభితం ॥ ౨౦
ప్రవిశన్నేవ సతతం శుశ్రావ మధురస్వరం ।
తంత్రీగీతసమాకీర్ణం సమగీతపదాక్షరం ॥ ౨౧
బహ్వీశ్చ వివిధాకారాః రూపయౌవనగర్వితాః ।
స్త్రియస్సుగ్రీవభవనే దదర్శ స మహాబలః ॥ ౨౨
దృష్ట్వాఽభిజనసంపన్నాః చిత్రమాల్యకృతస్రజః ।
ఫలమాల్యకృతవ్యగ్రాః భూషణోత్తమభూషితాః ॥ ౨౩
నాతృప్తాన్ నాపి చావ్యగ్రాన్ నానుదాత్తపరిచ్ఛదాన్ ।
సుగ్రీవానుచరాంశ్చాపి లక్షయామాస లక్ష్మణః ॥ ౨౪

కూజితం నూపురాణాం చ కాంచీనాం నినదం తథా ।
సంనిశమ్య తతః శ్రీమాన్ సౌమిత్రిర్లజ్జితోఽభవత్ ॥ ౨౫
రోషవేగప్రకుపితః శ్రుత్వా చాభరణస్వనం ।
చకార జ్యాస్వనం వీరః దిశశ్శబ్దేన పూరయన్ ॥ ౨౬
చారిత్రేణ మహాబాహుః అపకృష్టస్స లక్ష్మణః ।
తస్థావేకాంతమాశ్రిత్య రామశోకసమన్వితః ॥ ౨౭
తేన చాపస్వనేనాథ సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః ।
విజ్ఞాయాగమనం త్రస్తః సంచచాల వరాసనాత్ ॥ ౨౮
అంగదేన యథా మహ్యాం పురస్తాత్ ప్రతివేదితం ।
సువ్యక్తమేష సంప్రాప్తః సౌమిత్రిర్భ్రాతృవత్సలః ॥ ౨౯
అంగదేన సమాఖ్యాతం జ్యాస్వనేన చ వానరః ।
బుబుధే లక్ష్మణం ప్రాప్తం ముఖం చాస్య వ్యశుష్యత ॥ 30
తతస్తారాం హరిశ్రేష్ఠః సుగ్రీవః ప్రియదర్శనాం ।
ఉవాచ హితమవ్యగ్రః త్రాససంభ్రాంతమానసః ॥ 3౧
కిం ను తత్కారణం సుభ్రు ప్రకృత్యా మృదుమానసః ।
సరోష ఇవ సంప్రాప్తః యేనాయం రాఘవానుజః ॥ 3౨
కిం పశ్యసి కుమారస్య రోషస్థానమనిందితే ।
న ఖల్వకారణే కోపం ఆహరేన్నరసత్తమః ॥ 33
యదస్య కృతమస్మాభిః బుధ్యసె కించిదప్రియం ।
తద్బుద్ధ్వా సంప్రధార్యాశు క్షిప్రమర్హసి భాషితుం ॥ 3౪

అథవా స్వయమేవైనం ద్రష్టుమర్హసి భాషితుం ।
వచనైః సాంత్వయుక్తైశ్చ ప్రసాదయితుమర్హసి ॥ ౩౫
త్వద్దర్శనవిశుద్ధాత్మా న స కోపం కరిష్యతి ।
న హి స్త్రీషు మహాత్మానః క్వచిత్ కుర్వంతి దారుణం ॥ ౩౬
త్వయా సాంత్వైరుపక్రాంతం ప్రసన్నేంద్రియమానసం ।
తతః కమలపత్రాక్షం ద్రక్ష్యామ్యహమరిందమం ॥ ౩౭

సా ప్రస్ఖలంతీ మదవిహ్వలాక్షీ
ప్రలంబకాంచీగుణహేమసూత్రా ।
సలక్షణా లక్ష్మణసంనిధానం
జగామ తారా నమితాంగయష్టిః ॥ ౩౮
స తాం సమీక్ష్యైవ హరీశపత్నీం
తస్థావుదాసీనతయా మహాత్మా ।
అవాఙ్ముఖోఽభూన్మనుజేంద్రపుత్రః
స్త్రీసంనికర్షాద్వినివృత్తకోపః ॥ ౩౯
సా పానయోగాద్వినివృత్తలజ్జా
దృష్టిప్రసాదాచ్చ నరేంద్రసూనోః
ఉవాచ తారా ప్రణయప్రగల్భం
వాక్యం మహార్థం పరిసాంత్వపూర్వం ॥ ౪౦
కిం కోపమూలం మనుజేంద్రపుత్ర
కస్తే న సంతిష్ఠతి వాఙ్నిదేశే ।

కశ్చిన్మహావృక్షం వనమాపతంతం
దవాగ్నిమాసీదతి నిర్విశంకః ॥ ౪౧
స తస్యా వచనం శ్రుత్వా సాంత్వపూర్వమశంకితం ।
భూయః ప్రణయదృష్టార్థం లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪౨
కిమయం కామవృత్తస్తే లుప్తధర్మార్థసంగ్రహః ।
భర్తా భర్తృహితే యుక్తే న చైనమవబుధ్యసే ॥ ౪౩
న చింతయతి రాజ్యార్థం నాస్మాన్ శోకపరాయణాన్ ।
సామాత్యపరిషత్తారె పానమేవోపసేవతే ॥ ౪౪
స మాసాంశ్చతురః కృత్వా ప్రమాణం ప్లవగేశ్వరః ।
వ్యతీతాంస్తాన్ మదవ్యగ్రః విహరన్నావబుధ్యతే ॥ ౪౫
న హి ధర్మార్థసిద్ధ్యర్థం పానమేవం ప్రశస్యతే ।
పానాదర్థశ్చ ధర్మశ్చ కామశ్చ పరిహీయతే ॥ ౪౬
ధర్మలోపో మహాంస్తావత్ కృతే హ్యప్రతికుర్వతః ।
అర్థలోపశ్చ మిత్రస్య నాశే గుణవతో మహాన్ ॥ ౪౭
మిత్రం హ్యర్థగుణశ్రేష్ఠం సత్యధర్మపరాయణం ।
తద్ద్వయం తు పరిత్యక్తం న తు ధర్మే వ్యవస్థితం ॥ ౪౮
తదేవం ప్రస్తుతే కార్యే కార్యమస్మాభిరుత్తరం ।
యత్కార్యం కార్యతత్త్వజ్ఞే తదుదాహర్తుమర్హసి ॥ ౪౯
సా తస్య ధర్మార్థసమాధియుక్తం
నిశమ్య వాక్యం మధురస్వభావం ।

తారా గతార్థే మనుజేంద్రకార్యే
విశ్వాసయుక్తం తమువాచ భూయః ॥ ౫౦
న కోపకాలః క్షితిపాలపుత్ర
న చాతికోపః స్వజనే విధేయః ।
త్వదర్థకామస్య జనస్య తస్య
ప్రమాదమప్యర్హసి వీర సోఢుం ॥ ౫౧
కోపం కథం నామ గుణప్రకృష్టః
కుమార కుర్యాదపకృష్టసత్త్వే ।
కస్త్వద్విధః కోపవశం హి గచ్ఛేత్
సత్త్వావరుద్ధస్తపసః ప్రసూతిః ॥ ౫౨
జానామి రోషం హరివీరబంధోః
జానామి కార్యస్య చ కాలసంగం ।
జానామి కార్యం త్వయి యత్కృతం నః
తచ్చాపి జానామి యదత్ర కార్యం ॥ ౫౩
తచ్చాపి జానామి యథాఽవిషహ్యం
బలం నరశ్రేష్ఠ శరీరజస్య ।
జానామి యస్మింశ్చ జనేఽవబద్ధం
కామేన సుగ్రీవమసక్తమద్య ॥ ౫౪
న కామతంత్రే తవ బుద్ధిరస్తి
త్వం వై యథా మన్యువశం ప్రపన్నః ।

న దేశకాలౌ హి న చార్థధర్మౌ
అవేక్షతే కామరతిర్మనుష్యః ॥ ౫౫
తం కామవృత్తం మమ సంనికృష్టం
కామాభియోగాచ్చ నివృత్తలజ్జం ।
క్షమస్వ తావత్ పరవీరహంతః
త్వద్భ్రాతరం వానరవంశనాథం ॥ ౫౬
మహర్షయో ధర్మతపోభికామాః
కామానుకామాః ప్రతిబద్ధమోహాః ।
అయం ప్రకృత్యా చపలః కపిస్తు
కథం న సజ్జేత సుఖేషు రాజా ॥ ౫౭
ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహార్థం
సా వానరీ లక్ష్మణమప్రమేయం ।
పునస్సఖేలం మదవిహ్వలం చ
భర్తుర్హితం వాక్యమిదం బభాషే ॥ ౫౮
ఉద్యోగస్తు చిరాజ్ఞప్తః సుగ్రీవేణ నరోత్తమ ।
కామస్యాపి విధేయేన తవార్థప్రతిసాధనే ॥ ౫౯
ఆగతా హి మహావీర్యాః హరయః కామరూపిణః ।
కోటీశతసహస్రాణి నానానగనివాసినః ॥ ౬౦
తదాగచ్ఛ మహాబాహో చారిత్రం రక్షితం త్వయా ।
అచ్ఛలం మిత్రభావేన సతాం దారావలోకనం ॥ ౬౧

తారయా చాభ్యనుజ్ఞాతః త్వరయా చాపి చోదితః ।
ప్రవివేశ మహాబాహుః అభ్యంతరమరిందమః ॥ ౬౨

తతస్సుగ్రీవమాసీనం కాంచనే పరమాసనె ।
మహార్హాస్తరణోపేతే దదర్శాదిత్యసంనిభం ॥ ౬౩

దివ్యాభరణచిత్రాంగం దివ్యరూపం యశస్వినం ।
దివ్యమాల్యాంబరధరం మహేంద్రమివ దుర్జయం ॥ ౬౪

దివ్యాభరణమాల్యాభిః ప్రమదాభిస్సమావృతం ।
సంరబ్ధతరరక్తాక్షః బభూవాంతకసంనిభః ॥ ౬౫

రుమాం తు వీరః పరిరభ్య గాఢం
వరాసనస్థో వరహేమవర్ణః ।
దదర్శ సౌమిత్రిమదీనసత్త్వం
విశాలనేత్రస్సువిశాలనేత్రం ॥ ౬౬

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

అథ చతుస్త్రింశస్సర్గః.

తమప్రతిహతం క్రుద్ధం ప్రవిష్టం పురుషర్షభం ।
సుగ్రీవో లక్ష్మణం దృష్ట్వా బభూవ వ్యథితేంద్రియః ॥ ౧

క్రుద్ధం నిశ్శ్వసమానం తం ప్రదీప్తమివ తేజసా ।
భ్రాతుర్వ్యసనసంతప్తం దృష్ట్వా దశరథాత్మజం ॥ ౨

ఉత్పపాత హరిశ్రేష్ఠః హిత్వా సౌవర్ణమాసనం ।
మహాన్ మహేంద్రస్య యథా స్వలంకృత ఇవ ధ్వజః ॥ ౩
ఉత్పతంతమనూత్పేతుః రుమాప్రభృతయః స్త్రియః ।
సుగ్రీవం గగనే పూర్ణచంద్రం తారాగణా ఇవ ॥ ౪
సంరక్తనయనః శ్రీమాన్ విచచాల కృతాంజలిః ।
బభూవావస్థితస్తత్ర కల్పవృక్షో మహానివ ॥ ౫
రుమాద్వితీయం సుగ్రీవం నారీమధ్యగతం స్థితం ।
అబ్రవీల్లక్ష్మణః క్రుద్ధః సతారం శశినం యథా ॥ ౬
సత్త్వాభిజనసంపన్నః సానుక్రోశో జితేంద్రియః ।
కృతజ్ఞస్సత్యవాదీ చ రాజా లోకే మహీయతే ॥ ౭
యస్తు రాజా స్థితోఽధర్మే మిత్రాణాముపకారిణాం ।
మిథ్యా ప్రతిజ్ఞాం కురుతే కో నృశంసతరస్తతః ॥ ౮
శతమశ్వానృతే హంతి సహస్రం తు గవానృతే ।
ఆత్మానం స్వజనం హంతి పురుషః పుసుషానృతే ॥ ౯
పూర్వం కృతార్థో మిత్రాణాం న తత్ప్రతికరోతి యః ।
కృతఘ్నస్సర్వభూతానాం స వధ్యః ప్లవగేశ్వర ॥ ౧౦
గీతోఽయం బ్రహ్మణా శ్లోకః సర్వలోకనమస్కృతః ।
దృష్ట్వా కృతఘ్నం క్రుద్ధేన తం నిబోధ ప్లవంగమ ॥ ౧౧
బ్రహ్మఘ్నే చ సురాపే చ చోరే భగ్నవ్రతే తథా ।
నిష్కృతిర్విహితా సద్భిః కృతఘ్నే నాస్తి నిష్కృతిః ॥ ౧౨

అనార్యస్త్వం కృతఘ్నశ్చ మిథ్యావాదీ చ వానర ।
పూర్వం కృతార్థో రామస్య న తత్ప్రతికరోషి యత్ ॥ ౧౩
నను నామ కృతార్థేన త్వయా రామస్య వానర ।
సీతాయా మార్గణే యత్నః కర్తవ్యః కృతమిచ్ఛతా ॥ ౧౪
స త్వం గ్రామ్యేషు భోగేషు సక్తో మిథ్యాప్రతిశ్రవః ।
న త్వాం రామో విజానీతే సర్పం మండూకరావిణం ॥ ౧౫
మహాభాగేన రామేణ పాపః కరుణవేదినా ।
హరీణాం ప్రాపితో రాజ్యం త్వం దురాత్మా మహాత్మనా ॥ ౧౬
కృతం చేన్నాభిజానీషే రామస్యాక్లిష్టకర్మణః ।
సద్యస్త్వం నిశితైర్బాణైః హతో ద్రక్ష్యసి వాలినం ॥ ౧౭
న చ సంకుచితః పంథాః యేన వాలీ హతో గతః ।
సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ మా వాలిపథమన్వగాః ॥ ౧౮

న నూనమిక్ష్వాకువరస్య కార్ముక-
చ్యుతాన్ శరాన్ పశ్యసి వజ్రసంనిభాన్ ।
తతస్సుఖం నామ నిషేవసే సుఖీ
న రామకార్యం మనసాఽప్యవేక్షసే ॥ ౧౯

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుస్త్రింశస్సర్గః.

అథ పంచత్రింశస్సర్గః.

తథా బ్రువాణం సౌమిత్రిం ప్రదీప్తమివ తేజసా ।
అబ్రవీల్లక్ష్మణం తారా తారాధిపనిభాననా ॥ ౧

నైవం లక్ష్మణ వక్తవ్యః నాయం పరుషమర్హతి ।
హరీణామీశ్వరః శ్రోతుం తవ వక్త్రాద్విశేషతః ॥ ౨
నైవాకృతజ్ఞస్సుగ్రీవో న శఠో నాపి దారుణః ।
నైవాకృతకథో వీర న జిహ్మశ్చ కపీశ్వరః ॥ ౩
ఉపకారం కృతం వీరః నాప్యయం విస్మృతః కపిః ।
రామేణ వీర సుగ్రీవః యదన్యైర్దుష్కరం రణే ॥ ౪
రామప్రసాదాత్ కీర్తిం చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతం ।
ప్రాప్తవానిహ సుగ్రీవః రుమాం మాం చ పరంతప ॥ ౫
సుదుఃఖం శయితః పూర్వం ప్రాప్యేదం సుఖముత్తమం ।
ప్రాప్తకాలం న జానీతే విశ్వామిత్రో యథా మునిః ॥ ౬
ఘృతాచ్యాం కిల సంసక్తః దశ వర్షాణి లక్ష్మణ ।
అహోఽమన్యత ధర్మాత్మా విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥ ౭
స హి ప్రాప్తం న జానీతే కాలం కాలవిదాం వరః ।
విశ్వామిత్రో మహాతేజాః కిం పునర్యః పృథగ్జనః ॥ ౮
దేహధర్మం గతస్యాస్య పరిశ్రాంతస్య లక్ష్మణ ।
అవితృప్తస్య కామేషు రామం క్షంతుమిహార్హసి ॥ ౯
న చ రోషవశం తాత గంతుమర్హసి లక్ష్మణ ।
నిశ్చయార్థమవిజ్ఞాయ సహసా ప్రాకృతో యథా ॥ ౧౦
సత్త్వయుక్తా హి పురుషాః త్వద్విధాః పురుషర్షభ ।
అవిమృశ్య న రోషస్య సహసా యాంతి వశ్యతాం ॥ ౧౧

ప్రసాదయే త్వాం ధర్మజ్ఞ సుగ్రీవార్థే సమాహితా ।
మహాన్ రోషసముత్పన్నః సంరంభ స్త్యజ్యతామయం ॥ ౧౨
రుమాం మాం కపిరాజ్యం చ ధనధాన్యవసూని చ ।
రామప్రియార్థం సుగ్రీవః త్యజేదితి మతిర్మమ ॥ ౧౩
సమానేష్యతి సుగ్రీవః సీతయా సహ రాఘవం ।
శశాంకమివ రోహిణ్యా నిహత్వా రావణం రణే ॥ ౧౪
శతకోటిసహస్రాణి లంకాయాం కిల రాక్షసాః ।
అయుతాని చ షట్త్రింశత్ సహస్రాణి శతాని చ ॥ ౧౫
అహత్వా తాంశ్చ దుర్ధర్షాన్ రాక్షసాన్ కామరూపిణః ।
న శక్యో రావణో హంతుం యేన సా మైథిలీ హృతా ॥ ౧౬
తే న శక్యా రణే హంతుం అసహాయేన లక్ష్మణ ।
రావణః క్రూరకర్మా చ సుగ్రీవేణ విశేషతః ॥ ౧౭
ఏవమాఖ్యాతవాన్ వాలీ స హ్యభిజ్ఞో హరీశ్వరః ।
ఆగమస్తు న మే వ్యక్తః శ్రవాత్తస్మాద్బ్రవీమ్యహం ॥ ౧౮
త్వత్సహాయనిమిత్తం వై ప్రేషితా హరిపుంగవాః ।
ఆనేతుం వానరాన్ యుద్ధే సుబహూన్ హరియూథపాన్ ॥ ౧౯
తాంశ్చ ప్రతీక్షమాణోఽయం విక్రాంతాన్ సుమహాబలాన్ ।
రాఘవస్యార్థసిద్ధ్యర్థం న నిర్యాతి హరీశ్వరః ॥ ౨౦
కృతా తు సంస్థా సౌమిత్రే సుగ్రీవేణ యథా పురా ।
అద్య తైర్వానరైస్సర్వైః ఆగంతవ్యం మహాబలైః ॥ ౨౧

ఋక్షకోటిసహస్రాణి గోలాంగూలశతాని చ ।
అద్య త్వాముపయాస్యంతి జహి కోపమరిందమ ॥ ౨౨
కోట్యోఽనేకాస్తు కాకుత్స్థ కపీనాం దీప్తతేజసాం ।
తవ హి ముఖమిదం నిరీక్ష్య కోపాత్
క్షతజనిభే నయనే నిరీక్షమాణాః ।
హరివరవనితా న యాంతి శాంతిం
ప్రథమభయస్య హి శంకితాః స్మ సర్వాః ॥ ౨౩౺

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచత్రింశస్సర్గః.

అథ షట్త్రింశస్సర్గః.

ఇత్యుక్తస్తారయా వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మసంహితం ।
మృదుస్వభావస్సౌమిత్రిః ప్రతిజగ్రాహ తద్వచః ॥ ౧
తస్మిన్ ప్రతిగృహీతే తు వాక్యే హరిగణేశ్వరః ।
లక్ష్మణాత్ సుమహత్త్రాసం వస్త్రం క్లిన్నమివాత్యజత్ ॥ ౨
తతః కంఠగతం మాల్యం చిత్రం బహుగుణం మహత్ ।
చిచ్ఛేద విమదశ్చాసీత్ సుగ్రీవో వానరేశ్వరః ॥ ౩
స లక్ష్మణం భీమబలం సర్వవానరసత్తమం ।
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవస్సంప్రహర్షయన్ ॥ ౪
ప్రణష్టా శ్రీశ్చ కీర్తిశ్చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతం ।
రామప్రసాదాత్ సౌమిత్రే పునః ప్రాప్తమిదం మయా ॥ ౫

కశ్చ కర్తా స్తస్య దేవస్య ఖ్యాతస్య స్వేన కర్మణా ।
తాదృశం విక్రమం వీర ప్రతికర్తు మరిందమ ॥ ౬
సీతాం ప్రాప్స్యతి ధర్మాత్మా వధిష్యతి చ రావణం ।
సహాయమాత్రేణ మయా రాఘవః స్వేన తేజసా ॥ ౭
సహాయకృత్యం కిం తస్య యేన సప్త మహాద్రుమాః ।
శైలశ్చ వసుధా చైవ బాణేనైకేన దారితాః ॥ ౮
ధనుర్విస్ఫారయానస్య యస్య శబ్దేన లక్ష్మణ ।
సశైలా కంపితా భూమిః సహాయైస్తస్య కిం ను వై ॥ ౯
అనుయాత్రాం నరేంద్రస్య కరిష్యేఽహం నరర్షభ ।
గచ్ఛతో రావణం హంతుం వైరిణం సపురస్సరం ॥ ౧౦
యది కించిదతిక్రాంతం విశ్వాసాత్ ప్రణయేన వా ।
ప్రేష్యస్య క్షమితవ్యం మే న కశ్చిన్నాపరాధ్యతి ॥ ౧౧
ఇతి తస్య బ్రువాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ।
అభవల్లక్ష్మణః ప్రీతః ప్రేమ్ణా చైనమువాచ హ ॥ ౧౨
సర్వథా హి మమ భ్రాతా సనాథో వానరేశ్వర ।
త్వయా నాథేన సుగ్రీవ ప్రశ్రితేన విశేషతః ॥ ౧౩
యస్తే ప్రభావస్సుగ్రీవ యచ్చ తే శౌచమార్జవం ।
అర్హస్త్వం కపిరాజ్యస్య శ్రియం భోక్తుమనుత్తమాం ॥ ౧౪
సహాయేన చ సుగ్రీవ త్వయా రామః ప్రతాపవాన్ ।
వధిష్యతి రణే శత్రూన్ అచిరాన్నాత్ర సంశయః ॥ ౧౫

ధర్మజ్ఞస్య కృతజ్ఞస్య సంగ్రామేష్వనివర్తినః ।
ఉపపన్నం చ యుక్తం చ సుగ్రీవ తవ భాషితం ॥ ౧౬
దోషజ్ఞస్సతి సామర్థ్యే కోఽన్యో భాషితుమర్హతి ।
వర్జయిత్వా మమ జ్యేష్ఠం త్వాం చ వానరసత్తమ ॥ ౧౭
సదృశశ్చాపి రామస్య విక్రమేణ బలేన చ ।
సహాయో దైవతైర్దత్తః చిరాయ హరిపుంగవ ॥ ౧౮
కిం తు శీఘ్రమితో వీర నిష్క్రామ త్వం మయా సహ ।
సాంత్వయస్వ వయస్యం త్వం భార్యాహరణకర్శితం ॥ ౧౯
యచ్చ శోకాభిభూతస్య శ్రుత్వా రామస్య భాషితం ।
మయా త్వం పరుషాణ్యుక్తః తచ్చ త్వం క్షంతుమర్హసి॥ ౨౦

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షట్త్రింశస్సర్గః.

—o—

అథ సప్తత్రింశస్సర్గః.

ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః లక్ష్మణేన మహాత్మనా ।
హనూమంతం స్థితం పార్శ్వే సచివం త్విదమబ్రవీత్ ॥ ౧
మహేంద్రహిమవద్వింధ్యకైలాసశిఖరేషు చ ।
మందరే పాండుశిఖరే పంచశైలేషు యే స్థితాః ॥ ౨
తరుణాదిత్యవర్ణేషు భ్రాజమానేషు సర్వతః ।
పర్వతేషు సముద్రాంతే పశ్చిమాయాం తు యే దిశి ॥ ౩

ఆదిత్యభవనే చైవ గిరౌ సంధ్యాభ్రసంనిభే ।
పద్మతాళవనం భీమం సంశ్రితా హరిపుంగవాః ॥ ౪
అంజనాంబుదసంకాశాః కుంజరప్రతిమౌజసః ।
అంజనే పర్వతే చైవ యే వసంతి ప్లవంగమాః ॥ ౫
మనశ్శిలాగుహావాసాః వానరాః కనకప్రభాః ।
మేరుపార్శ్వగతాశ్చైవ యే ధూమ్రగిరిసంశ్రితాః ॥ ౬
తరుణాదిత్యవర్ణాశ్చ పర్వతే చ మహారుణే ।
పిబంతో మధు మైరేయం భీమవేగాః ప్లవంగమాః ॥ ౭
వనేషు చ సురమ్యేషు సుగంధిషు మహత్సు చ ।
తాపసానాం చ రమ్యేషు వనాంతేషు సమంతతః ॥ ౮
తాంస్తాన్ సమానయ క్షిప్రం పృథివ్యాం సర్వవానరాన్ ।
సామదానాదిభిస్సర్వైః ఆశు ప్రేషయ వానరాన్ ॥ ౯
ప్రేషితాః ప్రథమం యే చ మయా దూతా మహాజవాః ।
త్వరణార్థం తు భూయస్త్వం హరీన్ సంప్రేషయాపరాన్ ॥౧౦
యే ప్రసక్తాశ్చ కామేషు దీర్ఘసూత్రాశ్చ వానరాః ।
ఇహానయస్వ తాన్ సర్వాన్ శీఘ్రం తు మమ శాసనాత్ ॥౧౧
అహోభిర్దశభిర్యే హి నాగచ్ఛంతి మమాజ్ఞయా ।
హంతవ్యాస్తే దురాత్మానః రాజశాసనదూషకాః ॥ ౧౨
శతాన్యథ సహస్రాణాం కోట్యశ్చ మమ శాసనాత్ ।
ప్రయాంతు కపిసింహానాం దిశో మమ మతే స్థితాః ॥ ౧౩

మేఘపర్వతసంకాశాః ఛాదయంత ఇవాంబరం ।
ఘోరరూపాః కపిశ్రేష్ఠాః యాంతు మచ్ఛాసనాదితః ॥ ౧౪
తే గతిజ్ఞా గతిం గత్వా పృథివ్యాం సర్వవానరాః ।
ఆనయంతు హరీన్ సర్వాన్ త్వరితాశ్శాసనాన్మమ ॥ ౧౫
తస్య వానరరాజస్య శ్రుత్వా వాయుసుతో వచః ।
దిక్షు సర్వాసు విక్రాంతాన్ ప్రేషయామాస వానరాన్ ॥౧౬
తే పదం విష్ణువిక్రాంతం పతత్రిజ్యోతిరధ్వగాః ।
ప్రయాతాః ప్రహితా రాజ్ఞా హరయస్తత్క్షణేన వై ॥ ౧౭
తే సముద్రేషు గిరిషు వనేషు చ సరస్సు చ ।
వానరా వానరాన్ సర్వాన్ రామహేతోరచోదయన్ ॥ ౧౮
మృత్యుకాలోపమస్యాజ్ఞాం రాజరాజస్య వానరాః ।
సుగ్రీవస్యాయయుః శ్రుత్వా సుగ్రీవభయదర్శినః ॥ ౧౯
తతస్తేఽంజనసంకాశాః గిరేస్తస్మాన్మహాజవాః ।
తిస్రః కోట్యః ప్లవంగానాం నిర్యయుర్యత్ర రాఘవః ॥ ౨౦
అస్తం గచ్ఛతి యత్రార్కః తస్మిన్ గిరివరే స్థితాః ।
తప్తహేమమహాభాసః తస్మాత్ కోట్యో దశ చ్యుతాః ॥ ౨౧
కైలాసశిఖరేభ్యశ్చ సింహకేసరవర్చసాం ।
తతః కోటిసహస్రాణి వానరాణాముపాగమన్ ॥ ౨౨
ఫలమూలేన జీవంతః హిమవంతముపాశ్రితాః ।
తేషాం కోటిసహస్రాణాం సహస్రం సమవర్తత ॥ ౨౩

అంగారకసమానానాం భీమానాం భీమకర్మణాం ।
వింధ్యాద్వానరకోటీనాం సహస్రాణ్యపతన్ ద్రుతం ॥ ౨౪
క్షీరోదవేలానిలయాః తమాలవనవాసినః ।
నారికేళాశనాశ్చైవ తేషాం సంఖ్యా న విద్యతే ॥ ౨౫
వనేభ్యో గహ్వరేభ్యశ్చ సరిద్భ్యశ్చ మహాజవా ।
ఆగచ్ఛద్వానరీ సేనా పిబంతీవ దివాకరం ॥ ౨౬
యే తు త్వరయితుం యాతాః వానరాస్సర్వవానరాన్ ।
తే వీరా హిమవచ్ఛైలం దదృశుస్తం మహాద్రుమం ॥ ౨౭
తస్మిన్ గిరివరే రమ్యే యజ్ఞో మాహేశ్వరః పురా ।
సర్వదేవమనస్తోషః బభౌ దివ్యో మనోహరః ॥ ౨౮
అన్ననిష్యందజాతాని మూలాని చ ఫలాని చ ।
అమృతాస్వాదకల్పాని దదృశుస్తత్ర వానరాః ॥ ౨౯
తదన్నసంభవం దివ్యం ఫలం మూలం మనోహరం ।
యః కశ్చిత్ సకృదశ్నాతి మాసం భవతి తర్పితః ॥ ౩౦
తాని మూలాని దివ్యాని ఫలాని చ ఫలాశనాః ।
ఔషధాని చ దివ్యాని జగృహుర్హరియూథపాః ॥ ౩౧
తస్మాచ్చ యజ్ఞాయతనాత్ పుష్పాణి సురభీణి చ ।
ఆనిన్యుర్వానరా గత్వా సుగ్రీవప్రియకారణాత్ ॥ ౩౨
తే తు సర్వే హరివరాః పృథివ్యాం సర్వవానరాన్ ।
సంచోదయిత్వా త్వరితాః యూథానాం జగ్మురగ్రతః ॥ ౩౩

తే తు తేన ముహూర్తేన యూథపాశ్శీఘ్రగామినః ।
కిష్కింధాం త్వరయా ప్రాప్తాః సుగ్రీవో యత్ర వానరః ॥ ౩౪
తే గృహీత్వౌషధీస్సర్వాః ఫలం మూలం చ వానరాః ।
తం ప్రతిగ్రాహయామాసుః వచనం చేదమబ్రువన్ ॥ ౩౫
సర్వే పరిగతాశ్శైలాః సముద్రాశ్చ వనాని చ ।
పృథివ్యాం వానరాస్సర్వే శాసనాదుపయాంతి తే ॥ ౩౬
ఏవం శ్రుత్వా తతో హృష్టః సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః ।
ప్రతిజగ్రాహ తత్ప్రీతః తేషాం సర్వముపాయనం ॥ ౩౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-సప్తత్రింశస్సర్గః.

అథ అష్టత్రింశస్సర్గః.

ప్రతిగృహ్య చ తత్సర్వం ఉపాయనముపాహృతం ।
వానరాన్ సాంత్వయిత్వా చ సర్వానేవ వ్యసర్జయత్ ॥ ౧
విసర్జయిత్వా స హరీన్ శూరాంస్తాన్ కృతకర్మణః ।
మేనే కృతార్థమాత్మానం రాఘవం చ మహాబలం ॥ ౨
స లక్ష్మణో భీమబలం సర్వవానరసత్తమం ।
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవం సంప్రహర్షయన్ ॥ ౩
కిష్కింధాయా వినిష్క్రామ యది తే సౌమ్య రోచతే ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య సుభాషితం ॥ ౪

సుగ్రీవః పరమప్రీతః వాక్యమేతదువాచ హ ।
ఏవం భవతు గచ్ఛావః స్థేయం త్వచ్ఛాసనే మయా ॥ ౫
తమేవముక్త్వా సుగ్రీవః లక్ష్మణం శుభలక్షణం ।
విసర్జయామాస తదా తారామన్యాశ్చ యోషితః ॥ ౬
ఏతేత్యుచ్చైర్హరివరాన్ సుగ్రీవస్సముదాహరత్ ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా హరయశ్శీఘ్రమాయయుః ॥ ౭
బద్ధాంజలిపుటాస్సర్వే యే స్యుః స్త్రీదర్శనక్షమాః ।
తానువాచ తతః ప్రాప్తాన్ రాజాఽర్కసదృశప్రభః ॥ ౮
ఉపస్థాపయత క్షిప్రం శిబికాం మమ వానరాః ।
శ్రుత్వా తు వచనం తస్య హరయశ్శీఘ్రవిక్రమాః ॥ ౯
సముపస్థాపయామాసుః శిబికాం ప్రియదర్శనాం ।
తాముపస్థాపితాం దృష్ట్వా శిబికాం వానరాధిపః ॥ ౧౦
లక్ష్మణారుహ్యతాం శీఘ్రం ఇతి సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ।
ఇత్యుక్త్వా కాంచనం యానం సుగ్రీవస్సూర్యసంనిభం ॥ ౧౧
బృహద్భిర్హరిభిర్యుక్తం ఆరురోహ సలక్ష్మణః ।
పాండురేణాతపత్రేణ ధ్రియమాణేన మూర్ధని ॥ ౧౨
శుక్లైశ్చ వాలవ్యజనైః ధూయమానైస్సమంతతః ।
శంఖభేరీనినాదైశ్చ హరిభిశ్చాభినందితః ॥ ౧౩
నిర్యయౌ ప్రాప్య సుగ్రీవః రాజ్యశ్రియమనుత్తమాం ।
స వానరశతైస్తీక్ష్ణైః బహుభిశ్శస్త్రపాణిభిః ॥ ౧౪

పరికీర్ణోఽ యయౌ తత్ర యత్ర రామో వ్యవస్థితః ।
స తం దేశమనుప్రాప్య శ్రేష్ఠం రామనిషేవితం ॥ ౧౫
అవాతరన్మహాతేజాః శిబికాయాస్సలక్ష్మణః ।
ఆసాద్య చ తతో రామం కృతాంజలిపుటోఽభవత్ ॥ ౧౬
కృతాంజలౌ స్థితే తస్మిన్ వానరాశ్చాభవంస్తథా ।
తటాకమివ తద్దృష్ట్వా రామః కుట్మలపంకజం ॥ ౧౭
వానరాణాం మహత్ సైన్యం సుగ్రీవే ప్రీతిమానభూత్ ।
పాదయోః పతితం మూర్ధ్నా తముత్థాప్య హరీశ్వరం ॥ ౧౮
ప్రేమ్ణా చ బహుమానాచ్చ రాఘవః పరిషస్వజే ।
పరిష్వజ్య చ ధర్మాత్మా నిషీదేతి తతోఽబ్రవీత్ ॥ ౧౯
తం నిషణ్ణం తతో దృష్ట్వా క్షితౌ రామోఽబ్రవీద్వచః ।
ధర్మమర్థం చ కామం చ యస్తు కాలే నిషేవతే ॥ ౨౦
విభజ్య సతతం వీర స రాజా హరిసత్తమ ।
హిత్వా ధర్మం తథాఽర్థం చ కామం యస్తు నిషేవతే ॥ ౨౧
స వృక్షాగ్రే యథా సుప్తః పతితః ప్రతిబుధ్యతే ।
అమిత్రాణాం వధే యుక్తః మిత్రాణాం సంగ్రహే రతః ॥ ౨౨
త్రివర్గఫలభోక్తా తు రాజా ధర్మేణ యుజ్యతే ।
ఉద్యోగసమయస్త్వేషః ప్రాప్తశ్శత్రువినాశన ॥ ౨౩
సంచింత్యతాం హి పింగేశ హరిభిస్సహ మంత్రిభిః ।
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః రామం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౪

ప్రణష్టా శ్రీశ్చ కీర్తిశ్చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతం ।
త్వత్ప్రసాదాన్మహాబాహో పునః ప్రాప్తమిదం మయా ॥ ౨౫
తవ దేవ ప్రసాదాచ్చ భ్రాతుశ్చ జయతాం వర ।
కృతం న ప్రతికుర్యాద్యః పురుషాణాం స దూషకః ॥ ౨౬
ఏ తే వానరముఖ్యాశ్చ శతశశ్శత్రుసూదన ।
ప్రాప్తాశ్చాదాయ బలినః పృథివ్యాం సర్వవానరాన్ ॥ ౨౭
ఋక్షాశ్చావహితాశ్శూరాః గోలాంగూలాశ్చ రాఘవ ।
కాంతారవనదుర్గాణాం అభిజ్ఞా ఘోరదర్శనాః ॥ ౨౮
దేవగంధర్వపుత్రాశ్చ వానరాః కామరూపిణః ।
స్వైస్స్వైః పరివృతాస్సైన్యైః వర్తంతే పథి రాఘవ ॥ ౨౯
శతైశ్శతసహస్రైశ్చ కోటిభిశ్చ ప్లవంగమాః ।
అయుతైశ్చావృతా వీరాః శంకుభిశ్చ పరంతప ॥ ౩౦
అర్బుదైరర్బుదశతైః మధ్యైశ్చాంతైశ్చ వానరాః ।
సముద్రైశ్చ పరార్ధైశ్చ హరయో హరియూథపాః॥ ౩౧
ఆగమిష్యంతి తే రాజన్ మహేంద్రసమవిక్రమాః ।
మేరుమందరసంకాశాః వింధ్యమేరుకృతాలయాః ॥ ౩౨
తే త్వామభిగమిష్యంతి రాక్షసం యే సబాంధవం ।
నిహత్య రావణం సంఖ్యే హ్యానయిష్యంతి మైథిలీం ॥ ౩౩

తతస్తముద్యోగమవేక్ష్య బుద్ధిమాన్
హరిప్రవీరస్య నిదేశవర్తినః ।

బభూవ హర్షాద్వసుధాధిపాత్మజః
ప్రబుద్ధనీలోత్పలతుల్యదర్శనః ॥　　౩౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టత్రింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

ఇతి బ్రువాణం సుగ్రీవం రామో ధర్మభృతాం వరః ।
బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య ప్రత్యువాచ కృతాంజలిం ॥　౧
యదిందో వర్షతే వర్షం న తచ్చిత్రం భవేత్ క్వచిత్ ।
ఆదిత్యో వా సహస్రాంశుః కుర్యాద్వితిమిరం నభః ॥　౨
చంద్రమా రశ్మిభిః కుర్యాత్ పృథివీం సౌమ్య నిర్మలాం ।
త్వద్విధో వాఽపి మిత్రాణాం ప్రతికుర్యాత్ పరంతప ॥　౩
ఏవం త్వయి న తచ్చిత్రం భవేద్యత్సౌమ్య శోభనం ।
జానామ్యహం త్వాం సుగ్రీవ సతతం ప్రియవాదినం ॥　౪
త్వత్సనాథస్సఖే సంఖ్యే జేతాఽస్మి సకలానరీన్ ।
త్వమేవ మే సుహృన్మిత్రం సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి ॥　౫
జహారాత్మవినాశాయ వైదేహీం రాక్షసాధమః ।
వంచయిత్వా తు పౌలోమీం అనుహ్లాదో యథా శచీం ॥　౬
న చిరాత్తం హనిష్యామి రావణం నిశితైశ్శరైః ।
పౌలోమ్యాః పితరం దృప్తం శతక్రతురివాహవే ॥　౭

ఏతస్మిన్నంతరే చైవ రజస్సమభివర్తత ।
ఉష్ణాం తీవ్రాం సహస్రాంశోః ఛాదయద్గగనే ప్రభాం ॥ ౮
దిశః పర్యాకులాశ్చాసన్ రజసా తేన మూర్ఛితా ।
చచాల చ మహీ సర్వా సశైలవనకాననా ॥ ౯
తతో నగేంద్రసంకాశైః తీక్ష్ణదంష్ట్రైర్మహాబలైః ।
కృత్స్నా సంఛాదితా భూమిః అసంఖ్యేయైః ప్లవంగమైః ॥ ౧౦
నిమేషాంతరమాత్రేణ తతస్తైర్హరియూథపైః ।
కోటీశతపరీవారైః కామరూపిభిరావృతా ॥ ౧౧
నాదేయైః పార్వతీయైశ్చ సాముద్రైశ్చ మహాబలైః ।
హరిభిర్మేఘనిర్హ్రాదైః అన్యైశ్చ వనచారిభిః ॥ ౧౨
తరుణాదిత్యవర్ణైశ్చ శశిగౌరైశ్చ వానరైః ।
పద్మకేసరవర్ణైశ్చ శ్వేతైర్మేరుకృతాలయైః ॥ ౧౩
కోటీసహస్రైర్దశభిః శ్రీమాన్ పరివృతస్తదా ।
వీరశ్శతవలిర్నామ వానరః ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౧౪
తతః కాంచనశైలాభః తారాయా వీర్యవాన్ పితా ।
అనేకైర్దశసాహస్రైః కోటిభిః ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౧౫
తథా పరేణ కోటీనాం సహస్రేణ సమన్వితః ।
పితా రుమాయాస్సంప్రాప్తః సుగ్రీవశ్వశురో విభుః ॥ ౧౬
పద్మకేసరసంకాశః తరుణార్కనిభాననః ।
బుద్ధిమాన్ వానరశ్రేష్ఠః సర్వవానరసత్తమః ॥ ౧౭

అనీకైర్బహుసాహస్రైః వానరాణాం సమన్వితః ।
పితా హనుమతః శ్రీమాన్ కేసరీ ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౧౮
గోలాంగూలమహారాజః గవాక్షో భీమవిక్రమః ।
వృతః కోటిసహస్రేణ వానరాణామదృశ్యత ॥ ౧౯
ఋక్షాణాం భీమవేగానాం ధూమ్రశ్శత్రునిబర్హణః ।
వృతః కోటిసహస్రాభ్యాం ద్వాభ్యాం సమభివర్తత ॥ ౨౦
మహాచలనిభైర్ఘోరైః పనసో నామ యూథపః ।
ఆజగామ మహావీర్యః తిసృభిః కోటిభిర్వృతః ॥ ౨౧
నీలాంజనచయాకారః నీలో నామాథ యూథపః ।
అదృశ్యత మహాకాయః కోటిభిర్దశభిర్వృతః ॥ ౨౨
తతః కాంచనశైలాభః గవయో నామ యూథపః ।
ఆజగామ మహావీర్యః కోటిభిః పంచభిర్వృతః ॥ ౨౩
దరీముఖశ్చ బలవాన్ యూథపోఽభ్యాయయౌ తదా ।
వృతః కోటిసహస్రేణ సుగ్రీవం సముపస్థితః ॥ ౨౪
మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభౌ అశ్విపుత్రౌ మహాబలౌ ।
కోటికోటిసహస్రేణ వానరాణామదృశ్యతాం ॥ ౨౫
గజశ్చ బలవాన్ వీరః కోటిభిస్తిసృభిర్వృతః ।
ఆజగామ మహాతేజాః సుగ్రీవస్య సమీపతః ॥ ౨౬
ఋక్షరాజో మహాతేజాః జాంబవాన్నామ నామతః ।
కోటిభిర్దశభిః ప్రాప్తః సుగ్రీవస్య వశే స్థితః ॥ ౨౭

రుమణ్వాన్నామ విక్రాంతః వానరో వానరేశ్వరం ।
ఆయయౌ బలవాంస్తూర్ణం కోటీశతసమావృతః ॥ ౨౮
తతః కోటిసహస్రాణాం సహస్రేణ శతేన చ ।
పృష్ఠతోఽనుగతః ప్రాప్తః హరిభిర్గంధమాదనః ॥ ౨౯
తతః పద్మసహస్రేణ వృతశ్శంకుశతేన చ ।
యువరాజోఽంగదః ప్రాప్తః పితృతుల్యపరాక్రమః ॥ ౩౦
తతస్తారాద్యుతిస్తారో హరిర్భీమపరాక్రమః ।
పంచభిర్హరికోటీభిః దూరతః ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౩౧
ఇంద్రజానుః కపిర్వీరః యూథపః ప్రత్యదృశ్యత ।
ఏకాదశానాం కోటీనాం ఈశ్వరస్తైశ్చ సంవృతః ॥ ౩౨
తతో రంభస్త్వనుప్రాప్తః తరుణాదిత్యసంనిభః ।
అయుతేనావృతశ్చైవ సహస్రేణ శతేన చ ॥ ౩౩
తతో యూథపతిర్వీరః దుర్ముఖో నామ వానరః ।
ప్రత్యదృశ్యత కోటీభ్యాం ద్వాభ్యాం పరివృతో బలీ ॥ ౩౪
కైలాసశిఖరాకారైః వానరైర్భీమవిక్రమైః ।
వృతః కోటిసహస్రేణ హనుమాన్ ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౩౫
నలశ్చాపి మహావీర్యః సంవృతో ద్రుమవాసిభిః ।
కోటీశతేన సంప్రాప్తః సహస్రేణ శతేన చ ॥ ౩౬
తతో దధిముఖః శ్రీమాన్ కోటిభిర్దశభిర్వృతః ।
సంప్రాప్తోఽభిమతస్తస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ॥ ౩౭

శరభః కుముదో వహ్నిః వానరో రంహ ఏవ చ ।
ఏతే చాన్యే చ బహవః వానరాః కామరూపిణః ॥ ౩౮
ఆవృత్య పృథివీం సర్వాం పర్వతాంశ్చ వనాని చ ।
యూథపాస్సమనుప్రాప్తాః తేషాం సంఖ్యా న విద్యతే ॥ ౩౯
ఆగతాశ్చ విశిష్టాశ్చ పృథివ్యాం సర్వవానరాః ।
ఆప్లవంతః ప్లవంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః ॥ ౪౦
అభ్యవర్తంత సుగ్రీవం సూర్యమభ్రగణా ఇవ ।
కుర్వాణా బహుశబ్దాంశ్చ ప్రహృష్టా బాహుశాలినః ॥ ౪౧
శిరోభిర్వానరేంద్రాయ సుగ్రీవాయ న్యవేదయన్ ।
అపరే వానరశ్రేష్ఠాః సంయమ్య చ యథోచితం ॥ ౪౨
సుగ్రీవేణ సమాగమ్య స్థితాః ప్రాంజలయస్తదా ।
సుగ్రీవస్త్వరితో రామే సర్వాంస్తాన్ వానరర్షభాన్ ॥ ౪౩
నివేదయిత్వా ధర్మజ్ఞః స్థితః ప్రాంజలిరబ్రవీత్ ।
యథాసుఖం పర్వతనిర్ఝరేషు
వనేషు సర్వేషు చ వానరేంద్రాః ।
నివేశయిత్వా విధివద్బలాని
బలం బలజ్ఞః ప్రతిపత్తుమీష్టే ॥ ౪౪౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

అథ చత్వారింశస్సర్గః.

అథ రాజా సమృద్ధార్థః సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః ।
ఉవాచ నరశార్దూలం రామం పరబలార్దనం ॥ ౧
ఆగతా వినివిష్టాశ్చ బలినః కామరూపిణః ।
వానరా వారణేంద్రాభాః యే మద్విషయవాసినః ॥ ౨
త ఇమే బహువిక్రాంతైః హరిభిర్భీమవిక్రమైః ।
ఆగతా వానరా ఘోరాః దైత్యదానవసంనిభాః ॥ ౩
ఖ్యాతకర్మాపదానాశ్చ బలవంతో జితక్లమాః ।
పరాక్రమేషు విఖ్యాతాః వ్యవసాయేషు చోత్తమాః ॥ ౪
పృథివ్యంబుచరా రామ నానానగనివాసినః ।
కోట్యగ్రశ ఇమే ప్రాప్తాః వానరాస్తవ కింకరాః ॥ ౫
నిదేశవర్తినస్సర్వే సర్వే గురుహితే రతాః ।
అభిప్రేతమనుష్ఠాతుం తవ శక్ష్యంత్యరిందమ ॥ ౬
త ఇమె బహుసాహస్రైః అనీకైర్భీమవిక్రమైః ।
యన్మన్యసే నరవ్యాఘ్ర ప్రాప్తకాలం తదుచ్యతాం ॥ ౭
త్వత్సైన్యం త్వద్వశే యుక్తం ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి ।
కామమేషామిదం కార్యం విదితం మమ తత్త్వతః ॥ ౮
తథాఽపి తు యథాతత్త్వం ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి ।
ఇతి బ్రువాణం సుగ్రీవం రామో దశరథాత్మజః ॥ ౯

బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య ఇదం వచనమబ్రవీత్ ।
జ్ఞాయతాం మమ వైదేహీ యది జీవతి వా న వా ॥ ౧౦
స చ దేశో మహాప్రాజ్ఞ యస్మిన్ వసతి రావణః ।
అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ ॥ ౧౧
ప్రాప్తకాలం విధాస్యామి తస్మిన్ కాలె సహ త్వయా ।
నాహమస్మిన్ ప్రభుః కార్యే వానరేశ సలక్ష్మణః ॥ ౧౨
త్వమస్య హేతుః కార్యస్య ప్రభుశ్చ ప్లవగేశ్వర ।
త్వమేవాజ్ఞాపయ విభో మమ కార్యవినిశ్చయం ॥ ౧౩
త్వం హి జానాసి యత్కార్యం మమ వీర న సంశయః ।
సుహృద్ద్వితీయో విక్రాంతః ప్రాజ్ఞః కాలవిశేషవిత్ ॥ ౧౪
భవానస్మద్ధితే యుక్తః సుకృతార్థోఽర్థవిత్తమః ।
ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః వినతం నామ యూథపం ॥ ౧౫
అబ్రవీద్రామసాన్నిధ్యే లక్ష్మణస్య చ ధీమతః ।
శైలాభం మేఘనిర్ఘోషం ఊర్జితం ప్లవగేశ్వరః ॥ ౧౬
సోమసూర్యాత్మజైస్సార్ధం వానరైర్వానరోత్తమ ।
దేశకాలనయైర్యుక్తః కార్యాకార్యవినిశ్చయే ॥ ౧౭
వృతశ్శతసహస్రేణ వానరాణాం తరస్వినాం ।
అధిగచ్ఛ దిశం పూర్వాం సశైలవనకాననాం ॥ ౧౮
తత్ర సీతాం చ వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ ।
మార్గధ్వం గిరిశృంగేషు వనేషు చ నదీషు చ ॥ ౧౯

నదీం భాగీరథీం రమ్యాం సరయూం కౌశికీం తథా ।
కాళిందీం యమునాం రమ్యాం యామునం చ మహాగిరిం ॥ ౨౦
సరస్వతీం చ సింధుం చ శోణం మణినిభోదకం ।
మహీం కాలమహీం చైవ శైలకాననశోభితాం ॥ ౨౧
బ్రహ్మమాలాన్ విదేహాంశ్చ మాళవాన్ కాశికోసలాన్ ।
మాగధాంశ్చ మహాగ్రామాన్ పుండ్రాన్ వంగాంస్తథైవ చ॥
పత్తనం కోశకారాణాం భూమిం చ రజతాకరాం ।
సర్వమేతద్విచేతవ్యం మార్గయద్భిస్తతస్తతః ॥ ౨౩
రామస్య దయితాం భార్యాం సీతాం దశరథస్నుషాం ।
సముద్రమవగాఢాంశ్చ పర్వతాన్ పత్తనాని చ ॥ ౨౪
మందరస్య చ యె కోటిం సంశ్రితాః కేచిదాయతాం ।
కర్ణప్రావరణాశ్చైవ తథా చాప్యోష్ఠకర్ణకాః ॥ ౨౫
ఘోరలోహముఖాశ్చైవ జవనాశ్చైకపాదకాః ।
అక్షయా బలవంతశ్చ పురుషాః పురుషాదకాః ॥ ౨౬
కిరాతాః కర్ణచూడాశ్చ హేమాంగాః ప్రియదర్శనాః ।
ఆమమీనాశనాస్తత్ర కిరాతా ద్వీపవాసినః ॥ ౨౭
అంతర్జలచరా ఘోరాః నరవ్యాఘ్రా ఇతి శ్రుతాః ।
ఏతేషామాలయాస్సర్వే విచేయాః కాననౌకసః ॥ ౨౮
గిరిభిర్యే చ గమ్యంతే ప్లవనేన ప్లవేన చ ।
రత్నవంతం యవద్వీపం సప్తరాజ్యోపశోభితం ॥ ౨౯

సువర్ణరూప్యకం చైవ సువర్ణాకరమండితం ।
యవద్వీపమతిక్రమ్య శిశిరో నామ పర్వతః ॥ ౩౦
దివం స్పృశతి శృంగేణ దేవదానవసేవితః ।
ఏతేషాం గిరిదుర్గేషు ప్రపాతేషు వనేషు చ ॥ ౩౧
మార్గధ్వం సహితాస్సర్వే రామపత్నీం యశస్వినీం ।
తతో రక్తజలం శోణం అగాధం శీఘ్రగామినం ॥ ౩౨
గత్వా పారం సముద్రస్య సిద్ధచారణసేవితం ।
తస్య తీర్థేషు రమ్యేషు విచిత్రేషు వనేషు చ ॥ ౩౩
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ।
పర్వతప్రభవా నద్యః సురమ్యా బహునిష్కుటాః ॥ ౩౪
మార్గితవ్యా దరీమంతః పర్వతాశ్చ వనాని చ ।
తతస్సముద్రద్వీపాంశ్చ సుభీమాన్ ద్రష్టుమర్హథ ॥ ౩౫
ఊర్మిమంతం సముద్రం చ క్రోశంతమనిలోద్ధతం ।
తత్రాసురా మహాకాయాః ఛాయాం గృహ్ణంతి నిత్యశః ॥ ౩౬
బ్రహ్మణా సమనుజ్ఞాతాః దీర్ఘకాలం బుభుక్షితాః ।
తం కాలమేఘప్రతిమం మహోరగనిషేవితం ॥ ౩౭
అభిగమ్య మహానాదం తీర్థేనైవ మహోదధిం ।
తతో రక్తజలం భీమం లోహితం నామ సాగరం ॥ ౩౮
గతా ద్రక్ష్యథ తాం చైవ బృహతీం కూటశాల్మలీం ।
గృహం చ వైనతేయస్య నానారత్నవిభూషితం ॥ ౩౯

తత్ర కైలాససంకాశం విహితం విశ్వకర్మణా ।
తత్ర శైలనిభా భీమాః మందేహా నామ రాక్షసాః ॥ ४० ౪౦
శైలశృంగేషు లంబంతే నానారూపా భయావహాః ।
తే పతంతి జలే నిత్యం సూర్యస్యోదయనం ప్రతి ॥ ౪౧
నిహతా బ్రహ్మతేజోభిః అహన్యహని రాక్షసాః ।
అభితప్తాశ్చ సూర్యేణ లంబంతే స్మ పునఃపునః ॥ ౪౨
తతః పాండురమేఘాభం క్షీరోదం నామ సాగరం ।
గతా ద్రక్ష్యథ దుర్ధర్షాః ముక్తాహారమివోర్మిభిః ॥ ౪౩
తస్య మధ్యే మహాన్ శ్వేతః ఋషభో నామ పర్వతః ।
దివ్యగంధైః కుసుమితైః రాజతైశ్చ నగైర్వృతః ॥ ౪౪
సరశ్చ రాజతైః పద్మైః జ్వలితైర్హేమకేసరైః ।
నామ్నా సుదర్శనం నామ రాజహంసైస్సమాకులం ॥ ౪౫
విబుధాశ్చారణా యక్షాః కింనరాస్సాప్సరోగణాః ।
హృష్టాస్సమభిగచ్ఛంతి నళినీం తాం రిరంసవః ॥ ౪౬
క్షీరోదం సమతిక్రమ్య తతో ద్రక్ష్యథ వానరాః ।
జలోదం సాగరశ్రేష్ఠం సర్వభూతభయావహం ॥ ౪౭
తత్ర తత్కోపజం తేజః కృతం హయముఖం మహత్ ।
అస్యాహుస్తన్మహావేగం ఓదనం సచరాచరం ॥ ౪౮
తత్ర విక్రోశతాం నాదః భూతానాం సాగరౌకసాం ।
శ్రూయతే చ సమర్థానాం దృష్ట్వా తద్బడబాముఖం ॥ ౪౯

స్వాదూదస్యోత్తరే దేశే యోజనాని త్రయోదశ ।
జాతరూపశిలో నామ మహాన్ కనకపర్వతః ॥ ౫౦
తత్ర చంద్రప్రతీకాశం పన్నగం ధరణీధరం ।
పద్మపత్రవిశాలాక్షం తతో ద్రక్ష్యథ వానరాః ॥ ౫౧
ఆసీనం పర్వతస్యాగ్రే సర్వభూతనమస్కృతం ।
సహస్రశిరసం దేవం అనంతం నీలవాససం ॥ ౫౨
త్రిశిరాః కాంచనః కేతుః సాలస్తస్య మహాత్మనః ।
స్థాపితః పర్వతస్యాగ్రే విరాజతి సవేదికః ॥ ౫౩
పూర్వస్యాం దిశి నిర్మాణాం కృతం తత్త్రిదశేశ్వరైః ।
తతః పరం హేమమయః శ్రీమానుదయపర్వతః ॥ ౫౪
తస్య కోటిర్దివం స్పృష్ట్వా శతయోజనమాయతా ।
జాతరూపమయీ దివ్యా విరాజతి సవేదికా ॥ ౫౫
సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చ కర్ణికారైశ్చ పుష్పితైః ।
జాతరూపమయైర్దివ్యైః శోభతే సూర్యసంనిభైః ॥ ౫౬
తత్ర యోజనవిస్తారం ఉచ్ఛ్రితం దశయోజనం ।
శృంగం సౌమనసం నామ జాతరూపమయం ధ్రువం ॥ ౫౭
తత్ర పూర్వం పదం కృత్వా పురా విష్ణుస్త్రివిక్రమే ।
ద్వితీయం శిఖరే మేరోః చకార పురుషోత్తమః ॥ ౫౮
ఉత్తరేణ పరిక్రమ్య జంబూద్వీపం దివాకరః ।
దృశ్యో భవతి భూయిష్ఠం శిఖరం తన్మహోచ్ఛ్రయం ॥ ౫౯

తత్ర వైఖానసా నామ వాలఖిల్యా మహర్షయః ।
ప్రకాశమానా దృశ్యంతే సూర్యవర్ణా స్తపస్వినః ॥ ౬౦
అయం సుదర్శనో ద్వీపః పురో యస్య ప్రకాశతే ।
యస్మింస్తేజశ్చ చక్షుశ్చ సర్వప్రాణభృతామపి ॥ ౬౧
శైలస్య తస్య శృంగేషు కందరేషు వనేషు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః ॥ ౬౨
కాంచనస్య చ శైలస్య సూర్యస్య చ మహాత్మనః ।
ఆవిష్టా తేజసా సంధ్యా పూర్వా రక్తా ప్రకాశతే ॥ ౬౩
పూర్వమేతత్ కృతం ద్వారం పృథివ్యా భువనస్య చ ।
సూర్యస్యోదయనం చైవ పూర్వా హ్యేషా దిగుచ్యతే ॥ ౬౪
తస్య శైలస్య పృష్ఠేషు నిర్ఝరేషు గుహాసు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః ॥ ౬౫
తతః పరమగమ్యా స్యాత్ దిక్పూర్వా త్రిదశావృతా ।
రహితా చంద్రసూర్యాభ్యాం అదృశ్యా తిమిరావృతా ॥ ౬౬
శైలేషు తేషు సర్వేషు కందరేషు వనేషు చ ।
యే చ నోక్తా మయా దేశాః విచేయా తేషు జానకీ ॥ ౬౭
ఏతావద్వానరైశ్శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః ।
అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమస్తతః పరం ॥ ౬౮
అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ ।
మాసే పూర్ణే నివర్తధ్వం ఉదయం ప్రాప్య పర్వతం ॥ ౬౯

ఊర్ధ్వం మాసాన్న వస్తవ్యం వసన్ వధ్యో భవేన్మమ ।
సిద్ధార్థాస్సంనివర్తధ్వం అధిగమ్య చ మైథిలీం ॥ ౭౦

మహేంద్రకాంతాం వనషండమండితాం
దిశం చరిత్వా నిపుణేన వానరాః ।
అవాప్య సీతాం రఘువంశజప్రియాం
తతో నివృత్తాస్సుఖినో భవిష్యథ ॥ ౭౧

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చత్వారింశస్సర్గః.

అథ ఏకచత్వారింశస్సర్గః

తతః ప్రస్థాప్య సుగ్రీవః తన్మహద్వానరం బలం ।
దక్షిణాం ప్రేషయామాస వానరానభిలక్షితాన్ ॥ ౧
నీలమగ్నిసుతం చైవ హనుమంతం చ వానరం ।
పితామహసుతం చైవ జాంబవంతం మహాబలం ॥ ౨
సుహోత్రం చ శరారిం చ శరగుల్మం తథైవ చ ।
గజం గవాక్షం గవయం సుషేణమృషభం తథా ॥ ౩
మైందం చ ద్వివిదం చైవ విజయం గంధమాదనం ।
ఉల్కాముఖమసంగం చ హుతాశనసుతావుభౌ ॥ ౪
అంగదప్రముఖాన్ వీరాన్ వీరః కపిగణేశ్వరః ।
వేగవిక్రమసంపన్నాన్ సందిదేశ విశేషవిత్ ॥ ౫

తేషామగ్రేసరం చైవ మహద్బలమసంగగం ।
విధాయ హరివీరాణాం ఆదిశద్దక్షిణాం దిశం ॥ ౬
యే కేచన సముద్దేశాః తస్యాం దిశి సుదుర్గమాః ।
కపీశః కపిముఖ్యానాం స తేషాం తానుదాహరత్ ॥ ౭
సహస్రశిరసం వింధ్యం నానాద్రుమలతాయుతం ।
నర్మదాం చ నదీం దుర్గాం మహోరగనిషేవితాం ॥ ౮
తతో గోదావరీం రమ్యాం కృష్ణవేణీం మహానదీం ।
వరదాం చ మహాభాగాం మహోరగనిషేవితాం ॥ ౯
మేఖలాముత్కలాం చైవ దశార్ణనగరాణ్యపి ।
అశ్వవంతీమవంతీం చ సర్వమేవానుపశ్యత ॥ ౧౦
విదర్భాన్ ఋషికాంశ్చైవ రమ్యాన్ మాహిషకానపి ।
తథా వంగాన్ కళింగాంశ్చ కౌశికాంశ్చ సమంతతః ॥ ౧౧
అన్వీక్ష్య దండకారణ్యం సపర్వతనదీగుహాం ।
నదీం గోదావరీం చైవ సర్వమేవానుపశ్యత ॥ ౧౨
తథైవాంధ్రాంశ్చ పుండ్రాంశ్చ చోళాన్ పాండ్యాన్ సకేరళాన్ ।
అయోముఖశ్చ గంతవ్యః పర్వతో ధాతుమండితః ॥ ౧౩
విచిత్రశిఖరః శ్రీమాన్ చిత్రపుష్పితకాననః ।
స చందనవనోద్దేశః మార్గితవ్యో మహాగిరిః ॥ ౧౪
తతస్తామాపగాం దివ్యాం ప్రసన్నసలిలాం శివాం ।
తత్ర ద్రక్ష్యథ కావేరీం విహితామప్సరోగణైః ॥ ౧౫

తస్యాసీనం నగస్యాగ్రే మలయస్య మహౌజసం ।
ద్రక్ష్యథాదిత్యసంకాశం అగస్త్యమృషిసత్తమం ॥ ౧౬
తతస్తేనాభ్యనుజ్ఞాతాః ప్రసన్నేన మహాత్మనా ।
తామ్రపర్ణీం గ్రాహజుష్టాం తరిష్యథ మహానదీం ॥ ౧౭
సా చందనవనైర్దివ్యైః ప్రచ్ఛన్నా ద్వీపశాలినీ ।
కాంతేవ యువతిః కాంతం సముద్రమవగాహతే ॥ ౧౮
తతో హేమమయం దివ్యం ముక్తామణివిభూషితం ।
యుక్తం కవాటం పాండ్యానాం గతా ద్రక్ష్యథ వానరాః॥ ౧౯
తతస్సముద్రమాసాద్య సంప్రధార్యార్థనిశ్చయం ।
అగస్త్యేనాంతరే తత్ర సాగరే వినివేశితః ॥ ౨౦
చిత్రనానానగః శ్రీమాన్ మహేంద్రః పర్వతోత్తమః ।
జాతరూపమయః శ్రీమాన్ అవగాఢో మహార్ణవం ॥ ౨౧
నానావిధైర్నగైస్సర్వైః లతాభిశ్చోపశోభితం ।
దేవర్షియక్షప్రవరైః అప్సరోభిశ్చ సేవితం ॥ ౨౨
సిద్ధచారణసంఘైశ్చ ప్రకీర్ణం సుమనోహరం ।
తముపైతి సహస్రాక్షః సదా పర్వసు పర్వసు ॥ ౨౩
ద్వీపస్తస్యాపరే పారే శతయోజనమాయతః ।
అగమ్యో మానుషైర్దీప్తః తం మార్గధ్వం సమంతతః ॥ ౨౪
తత్ర సర్వాత్మనా సీతా మార్గితవ్యా విశేషతః ।
స హి దేశస్తు వధ్యస్య రావణస్య దురాత్మనః ॥ ౨౫

రాక్షసాధిపతేర్వాసః సహస్రాక్షసమద్యుతేః ।
దక్షిణస్య సముద్రస్య మధ్యే తస్య తు రాక్షసీ ॥ ౨౬
అంగారకేతి విఖ్యాతా ఛాయామాకృష్య భోజనీ ।
ఏవం నిస్సంశయాన్ కృత్వా సంశయాన్నష్టసంశయాః ॥ ౨౭
మృగయధ్వం నరేంద్రస్య పత్నీమమితతేజసః ।
తమతిక్రమ్య లక్ష్మీవాన్ సముద్రే శతయోజనే ॥ ౨౮
గిరిః పుష్పితకో నామ సిద్ధచారణసేవితః ।
చంద్రసూర్యాంశుసంకాశః సాగరాంబుసమావృతః ॥ ౨౯
భ్రాజతే విపులైః శృంగైః అంబరం విలిఖన్నివ ।
తస్యైకం కాంచనం శృంగం సేవతేఽయం దివాకరః ॥ 30
శ్వేతం రాజతమేకం చ సేవతేఽయం నిశాకరః ।
న తం కృతఘ్నాః పశ్యంతి న నృశంసా న నాస్తికాః ॥ 3౧
ప్రణమ్య శిరసా శైలం తం విమార్గత వానరాః ।
తమతిక్రమ్య దుర్ధర్షాః సూర్యవాన్నామ పర్వతః ॥ 3౨
అధ్వనా దుర్విగాహేన యోజనాని చతుర్దశ ।
తతస్తమప్యతిక్రమ్య వైద్యుతో నామ పర్వతః ॥ 33
సర్వకామఫలైర్వృక్షైః సర్వకాలమనోహరైః ।
తత్ర భుక్త్వా వరార్హాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥ 3౪
మధూని పీత్వా ముఖ్యాని పరం గచ్ఛత వానరాః ।
తత్ర నేత్రమనఃకాంతః కుంజరో నామ పర్వతః ॥ 3౫

అగస్త్యభవనం యత్ర నిర్మితం విశ్వకర్మణా ।
తత్ర యోజనవిస్తారం ఉచ్ఛ్రితం దశయోజనం ॥ ౩౬
శరణం కాంచనం దివ్యం నానారత్నవిభూషితం ।
తత్ర భోగవతీ నామ సర్పాణామాలయః పురీ ॥ ౩౭
విశాలకక్ష్యా దుర్ధర్షా సర్వతః పరిరక్షితా ।
రక్షితా పన్నగైర్ఘోరైః తీక్ష్ణదంష్ట్రైర్మహావిషైః ॥ ౩౮
సర్పరాజో మహాప్రాజ్ఞః యస్యాం వసతి వాసుకిః ।
నిర్యాయ మార్గితవ్యా చ సా చ భోగవతీ పురీ ॥ ౩౯
తత్ర చానంతరా దేశాః యే కేచన సుసంవృతాః ।
తం చ దేశమతిక్రమ్య మహాన్ ఋషభసంస్థితః ॥ ౪౦
సర్వరత్నమయః శ్రీమాన్ ఋషభో నామ పర్వతః ।
గోశీర్షకం పద్మకం చ హరిశ్యామం చ చందనం ॥ ౪౧
దివ్యముత్పద్యతే యత్ర తచ్చైవాగ్నిసమప్రభం ।
న తు తచ్చందనం దృష్ట్వా స్ప్రష్టవ్యం చ కదాచన ॥ ౪౨
రోహితా నామ గంధర్వాః ఘోరా రక్షంతి తద్వనం ।
తత్ర గంధర్వపతయః పంచ సూర్యసమప్రభాః ॥ ౪౩
శైలూషో గ్రామణీ శిగ్రుః శుభ్రో బభ్రుస్తథైవ చ ।
రవిసోమాగ్నివపుషాం నివాసః పుణ్యకర్మణాం ॥ ౪౪
అంతే పృథివ్యా దుర్ధర్షాః తత్ర స్వర్గజితః స్థితాః ।
తతః పరం న వస్సేవ్యాః పితృలోకస్సుదారుణః ॥ ౪౫

రాజధానీ యమస్యైషా కష్టేన తమసా వృతా ।
ఏతావదేవ యుష్మాభిః వీరా వానరపుంగవాః ॥ ౪౬
శక్యం విచేతుం గంతుం వా నాతో గతిమతాం గతిః ।
సర్వమేతత్ సమాలోక్య యచ్చాన్యదపి దృశ్యతే ॥ ౪౭
గతిం విదిత్వా వై దేహ్యాః సంనివర్తితుమర్హథ ।
యస్తు మాసాన్నివృత్తోఽగ్రే దృష్టా సీతేతి వక్ష్యతి ॥ ౪౮
మత్తుల్యవిభవో భోగైః సుఖం స విహరిష్యతి ।
తతః ప్రియతరో నాస్తి మమ ప్రాణాద్విశేషతః ॥ ౪౯
కృతాపరాధో బహుశః మమ బంధుర్భవిష్యతి ।
అమితబలపరాక్రమా భవంతః
విపులగుణేషు కులేషు చ ప్రసూతాః ।
మనుజపతిసుతాం యథా లభధ్వం
తదధిగుణం పురుషార్థమారభధ్వం ॥ ౫౦

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకచత్వారింశస్సర్గః.

అథ ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

అథ ప్రస్థాప్య సుగ్రీవః తాన్ హరీన్ దక్షిణాం దిశం ।
అబ్రవీన్మేఘసంకాశం సుషేణం నామ యూథపం ॥ ౧
తారాయాః పితరం రాజా శ్వశురం భీమవిక్రమం ।
అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం అభిగమ్య ప్రణమ్య చ ॥ ౨

మరీచిపుత్రం మారీచం అర్చిష్మంతం మహాకపిం ।
వృతం కపివరైః శూరైః మహేంద్రసదృశద్యుతిం ॥ ౩
బుద్ధివిక్రమసంపన్నం వైనతేయసమద్యుతిం ।
మరీచిపుత్రాన్ మారీచాన్ అర్చిర్మాలాన్ మహాబలాన్ ॥ ౪
ఋషిపుత్రాంశ్చ తాన్ సర్వాన్ ప్రతీచీమాదిశద్దిశం ।
ద్వాభ్యాం శతసహస్రాభ్యాం కపీనాం కపిసత్తమాః ॥ ౫
సుషేణప్రముఖా యూయం వైదేహీం పరిమార్గత ।
సురాష్ట్రాన్ సహ బాహ్లీకాన్ శూరాన్ భీమాంస్తథైవ చ॥ ౬
స్ఫీతాన్ జనపదాన్ రమ్యాన్ విపులాని పురాణి చ ।
పున్నాగగహనం కుక్షిం వకులోద్దాలకాకులం ॥ ౭
తథా కేతకషండాంశ్చ మార్గధ్వం హరియూథపాః ।
ప్రత్యక్స్రోతోగమాశ్చైవ నద్యశ్శీతజలాశ్శివాః ॥ ౮
తాపసానామరణ్యాని కాంతారా గిరయశ్చ యే ।
తతః స్థలీం మరుప్రాయాం అత్యుచ్చశిరసశ్శిలాః ॥ ౯
గిరిజాలావృతాం దుర్గాం మార్గిత్వా పశ్చిమాం దిశం ।
తతః పశ్చిమమాసాద్య సముద్రం ద్రష్టుమర్హథ ॥ ౧౦
తిమినక్రాయుతజలం అక్షోభ్యమథ వానరాః ।
తతః కేతకిషండేషు తమాలగహనేషు చ ॥ ౧౧
కపయో విహరిష్యంతి నారికేళవనేషు చ ।
తత్ర సీతాం చ మార్గధ్వం నిలయం రావణస్య చ ॥ ౧౨

వేలాతటనివిష్టేషు పర్వతేషు వనేషు చ ।
మురచీపత్తనం చైవ రమ్యం చైవ జటీపురం ॥ ౧౩
అవంతీమంగలోపాం చ తథా చాలక్షితం వనం ।
రాష్ట్రాణి చ విశాలాని పత్తనాని తత స్తతః ॥ ౧౪
సింధుసాగరయోశ్చైవ సంగమే తత్ర పర్వతః ।
మహాన్ హేమగిరిర్నామ శతశృంగో మహాద్రుమః ॥ ౧౫
తస్య ప్రస్థేషు రమ్యేషు సింహాః పక్షగమాః స్థితాః ।
తిమిమత్స్యగజాంశ్చైవ నీడాన్యారోపయంతి తే ॥ ౧౬
తాని నీడాని సింహానాం గిరిశృంగగతాశ్చ యే ।
దృప్తా స్తృప్తాశ్చ మాతంగాః తోయదస్వననిస్స్వనాః ॥ ౧౭
విచరంతి విశాలేఽస్మిన్ తోయపూర్ణే సమంతతః ।
తస్య శృంగం దివస్స్పర్శం కాంచనం చిత్రపాదపం ॥ ౧౮
సర్వమాశు విచేతవ్యం కపిభిః కామరూపిభిః ।
కోటిం తత్ర సముద్రే తు కాంచనీం శతయోజనాం ॥ ౧౯
దుర్దర్శాం పారియాత్రస్య గతా ద్రక్ష్యథ వానరాః ।
కోట్య స్తత్ర చతుర్వింశత్ గంధర్వాణాం తరస్వినాం ॥ ౨౦
వసంత్యగ్నినికాశానాం ఘోరాణాం కామరూపిణాం ।
పావకార్చిఃప్రతీకాశాః సమవేతాస్సహస్రశః ॥ ౨౧
నాత్యాసాదయితవ్యాస్తే వానరైర్భీమవిక్రమైః ।
నాదేయం చ ఫలం తస్మాత్ దేశాత్ కించిత్ ప్లవంగమైః ॥

దురాసదా హి తే వీరాః సత్త్వవంతో మహాబలాః ।
ఫలమూలాని తే తత్ర రక్షంతే భీమవిక్రమాః ॥ ౨౩
తత్ర యత్నశ్చ కర్తవ్యః మార్గితవ్యా చ జానకీ ।
న హి తేభ్యో భయం కించిత్ కపిత్వమనువర్తతాం ॥ ౨౪
తత్ర వైడూర్యవర్ణాభః వజ్రసంస్థానసంస్థితః ।
నానాద్రుమలతాకీర్ణః వజ్రో నామ మహాగిరిః ॥ ౨౫
శ్రీమాన్ సముదితస్తత్ర యోజనానాం శతం సమం ।
గుహాస్తత్ర విచేతవ్యాః ప్రయత్నేన ప్లవంగమాః ॥ ౨౬
చతుర్భాగే సముద్రస్య చక్రవాన్నామ పర్వతః ।
తత్ర చక్రం సహస్రారం నిర్మితం విశ్వకర్మణా ॥ ౨౭
తత్ర పంచజనం హత్వా హయగ్రీవం చ దానవం ।
ఆజహార తతశ్చక్రం శంఖం చ పురుషోత్తమః ॥ ౨౮
తస్య సానుషు చిత్రేషు విశాలాసు గుహాసు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౨౯
యోజనానాం చతుష్షష్టిః వరాహో నామ పర్వతః ।
సువర్ణశృంగస్సుశ్రీమాన్ అగాధే వరుణాలయే ॥ ౩౦
తత్ర ప్రాగ్జ్యోతిషం నామ జాతరూపమయం పురం ।
యస్మిన్ వసతి దుష్టాత్మా నరకో నామ దానవః ॥ ౩౧
తత్ర సానుషు చిత్రేషు విశాలాసు గుహాసు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౩౨

తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం కాంచనాంతరనిర్దరః ।
పర్వతస్సర్వసౌవర్ణః ధారాప్రస్రవణాయుతః ॥ ౩౩
తం గజాశ్చ వరాహాశ్చ సింహా వ్యాఘ్రాశ్చ సర్వతః ।
అభిగర్జంతి సతతం తేన శబ్దేన దర్పితాః ॥ ౩౪
యస్మిన్ హరిహయశ్శ్రీమాన్ మహేంద్రః పాకశాసనః ।
అభిషిక్తస్సురై రాజా మేఘవాన్నామ పర్వతః ॥ ౩౫
తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం మహేంద్రపరిపాలితం ।
షష్టిర్గిరిసహస్రాణి కాంచనాని గమిష్యథ ॥ ౩౬
తరుణాదిత్యవర్ణాని భ్రాజమానాని సర్వతః ।
జాతరూపమయైర్వృక్షైః శోభితాని సుపుష్పితైః ॥ ౩౭
తేషాం మధ్యే స్థితో రాజా మేరురుత్తరపర్వతః ।
ఆదిత్యేన ప్రసన్నేన శైలో దత్తవరః పురా ॥ ౩౮
తేనైవముక్తశ్శైలేంద్రః సర్వ ఏవ త్వదాశ్రయాః ।
మత్ప్రసాదాద్భవిష్యంతి దివారాత్రం చ కాంచనాః ॥ ౩౯
త్వయి యే చాపి వత్స్యంతి దేవగంధర్వదానవాః ।
తే భవిష్యంతి రక్తాశ్చ ప్రభయా కాంచనప్రభాః ॥ ౪౦
విశ్వేదేవాశ్చ మరుతః వసవశ్చ దివౌకసః ।
ఆగమ్య పశ్చిమాం సంధ్యాం మేరుముత్తరపర్వతం ॥ ౪౧
ఆదిత్యముపతిష్ఠంతి తైశ్చ సూర్యోభిపూజితః ।
అదృశ్యస్సర్వభూతానాం అస్తం గచ్ఛతి పర్వతం ॥ ౪౨

యోజనానాం సహస్రాణి దశ తాని దివాకరః ।
ముహూర్తార్ధేన తం శీఘ్రం అభియాతి శిలోచ్చయం ॥ ౪౩
శృంగే తస్య మహద్దివ్యం భవనం సూర్యసంనిభం ।
ప్రాసాదగణసంబాధం విహితం విశ్వకర్మణా ॥ ౪౪
శోభితం తరుభిశ్చిత్రైః నానాపక్షిసమాకులైః ।
నికేతం పాశహస్తస్య వరుణస్య మహాత్మనః ॥ ౪౫
అంతరా మేరుమస్తం చ తాలో దశశిరా మహాన్ ।
జాతరూపమయః శ్రీమాన్ భ్రాజతే చిత్రవేదికః ॥ ౪౬
తేషు సర్వేషు దుర్గేషు సరస్సు చ సరిత్సు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౪౭
యత్ర తిష్ఠతి ధర్మజ్ఞః తపసా స్వేన భావితః ।
మేరుసావర్ణిరిత్యేవ ఖ్యాతో వై బ్రహ్మణా సమః ॥ ౪౮
ప్రష్టవ్యో మేరుసావర్ణిః మహర్షిస్సూర్యసంనిభః ।
ప్రణమ్య శిరసా భూమౌ ప్రవృత్తిం మైథిలీం ప్రతి ॥ ౪౯
ఏతావజ్జీవలోకస్య భాస్కరో రజనీక్షయే ।
కృత్వా వితిమిరం సర్వం అస్తం గచ్ఛతి పర్వతం ॥ ౫౦
ఏతావద్వానరైశ్శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః ।
అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమస్తతః పరం ॥ ౫౧
అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ ।
అస్తపర్వతమాసాద్య పూర్ణే మాసే నివర్తత ॥ ౫౨

ఊర్ధ్వం మాసాన్న వస్తవ్యం వసన్వధ్యో భవేన్మమ ।
సహైవ శూరో యుష్మాభిః శ్వశురో మే గమిష్యతి ॥ ౫౩
శ్రోతవ్యం సర్వమేతస్య భవద్భిర్దిష్టకారిభిః ।
గురురేష మహాబాహుః శ్వశురో మే మహాబలః ॥ ౫౪
భవంతశ్చాపి విక్రాంతాః ప్రమాణం సర్వకర్మసు ।
ప్రమాణమేనం సంస్థాప్య పశ్యధ్వం పశ్చిమాం దిశం ॥ ౫౫
భవంతః పరిపశ్యంతు యధా దృశ్యేత జానకీ ।
దృష్టాయాం తు నరేంద్రస్య పత్న్యామమితతేజసః ॥ ౫౬
కృతకృత్యా భవిష్యామః కృతస్య ప్రతికర్మణా ।
అతో౽న్యదపి యత్కార్యం కార్యస్యాస్య హితం భవేత్ ॥ ౫౭
సంప్రధార్య భవద్భిశ్చ దేశకాలార్థసంహితం ।

తతస్సుషేణప్రముఖాః ప్లవంగాః
సుగ్రీవవాక్యం నిపుణం నిశమ్య ।
ఆమంత్ర్య సర్వే ప్లవగాధిపం తే
జగ్ముర్దిశం తాం వరుణాభిగుప్తాం ॥ ౫౮

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

—:o:—

అథ త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

తతస్సందిశ్య సుగ్రీవః శ్వశురం పశ్చిమాం దిశం ।
వీరం శతవలిం నామ వానరం వానరర్షభః ॥ ౧

ఉవాచ రాజా ధర్మజ్ఞః సర్వవానరసత్తమం ।
వాక్యమాత్మహితం చైవ రామస్య చ హితం తథా ॥ ౨
వృతశ్శతసహస్రేణ త్వద్విధానాం వనౌకసాం ।
వైవస్వతసుతైస్సార్ధం ప్రతిష్ఠస్వ స్వమంత్రిభిః ॥ 3
దిశం హ్యుదీచీం విక్రాంతాం హిమశైలావతంసకాం ।
సర్వతః పరిమార్గధ్వం రామపత్నీమనిందితాం ॥ ౪
అస్మిన్ కార్యే వినిర్వృత్తే కృతే దాశరథేః ప్రియే ।
ఋణాన్ముక్తా భవిష్యామః కృతార్థార్థవిదాం వరాః ॥ ౫
కృతం హి ప్రియమస్మాకం రాఘవేణ మహాత్మనా ।
తస్య చేత్ ప్రతికారోఽస్తి సఫలం జీవితం భవేత్ ॥ ౬
అర్థినః కార్యనిర్వృత్తిం అకర్తురపి యశ్చరేత్ ।
తస్య స్యాత్ సఫలం జన్మ కిం పునః పూర్వకారిణః ॥ ౭
ఏతాం బుద్ధిమవస్థాయ దృశ్యతే జానకీ యథా ।
తథా భవద్భిః కర్తవ్యం అస్మత్ప్రియహితైషిభిః ॥ ౮
అయం హి సర్వభూతానాం మాన్యస్తు నరసత్తమః ।
అస్మాసు చాగతప్రీతిః రామః పరపురంజయః ॥ ౯
ఇమాని వనదుర్గాణి నద్యశ్శైలాంతరాణి చ ।
భవంతః పరిమార్గంతు బుద్ధివిక్రమసంపదా ॥ ౧౦
తత్ర మ్లేచ్ఛాన్ పుళిందాంశ్చ శూరసేనాంస్తథైవ చ ।
ప్రస్థలాన్ భరతాంశ్చైవ కురూంశ్చ సహ మద్రకైః ॥ ౧౧

కాంభోజాన్ యవనాంశ్చైవ శకానారట్టకానపి ।
బాహ్లీకాన్ ఋషికాంశ్చైవ పౌరవానథ టంకణాన్ ॥ ౧౨
చీనాన్ పరమచీనాంశ్చ నిహారాంశ్చ పునఃపునః ।
అన్వీక్ష్య దరదాంశ్చైవ హిమవంతం తథైవ చ ॥ ౧౩
లోధ్రపద్మకషండేషు దేవదారువనేషు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౧౪
తతస్సోమాశ్రమం గత్వా దేవగంధర్వసేవితం ।
కాళం నామ మహాసానుం పర్వతం తు గమిష్యథ ॥ ౧౫
మహత్సు తస్య శైలస్య నిర్దరేషు గుహాసు చ ।
విచినుధ్వం మహాభాగాం రామపత్నీం తతస్తతః ॥ ౧౬
తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం హేమగర్భం మహాగిరిం ।
తతస్సుదర్శనం నామ గంతుమర్హథ పర్వతం ॥ ౧౭
తతో దేవసఖో నామ పర్వతః పతగాలయః ।
నానాపక్షిగణాకీర్ణః వివిధద్రుమభూషితః ॥ ౧౮
తస్య కాననషండేషు నిర్ఝరేషు గుహాసు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౧౯
తమతిక్రమ్య చాకాశం సర్వతశ్శతయోజనం ।
అపర్వతనదీవృక్షం సర్వసత్త్వవివర్జితం ॥ ౨౦
తం తు శీఘ్రమతిక్రమ్య కాంతారం రోమహర్షణం ।
కైలాసం పాండురం శైలం ప్రాప్య హృష్టా భవిష్యథ ॥ ౨౧

తత్ర పాండురమేఘాభం జాంబూనదపరిష్కృతం ।
కుబేరభవనం దివ్యం నిర్మితం విశ్వకర్మణా ॥ ౨౨
విశాలా నళినీ యత్ర ప్రభూతకమలోత్పలా ।
హంసకారండవాకీర్ణా హ్యప్సరోగణసేవితా ॥ ౨౩
తత్ర వైశ్రవణో రాజా సర్వభూతనమస్కృతః ।
ధనదో రమతే శ్రీమాన్ గుహ్యకైస్సహ యక్షరాట్ ॥ ౨౪
తస్య చంద్రనికాశేషు పర్వతేషు గుహాసు చ ।
రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ ౨౫
క్రౌంచం తు గిరిమాసాద్య బిలం తస్య సుదుర్గమం ।
అప్రమత్తైః ప్రవేష్టవ్యం దుష్ప్రవేశం హి తత్ స్మృతం ॥ ౨౬
వసంతి హి మహాత్మానః తత్ర సూర్యసమప్రభాః ।
దేవైరప్యర్చితాస్సమ్యక్ దేవరూపా మహర్షయః ॥ ౨౭
క్రౌంచస్య తు గుహాశ్చాన్యాః సానూని శిఖరాణి చ ।
నిర్దరాశ్చ నితంబాశ్చ విచేతవ్యాస్తతస్తతః ॥ ౨౮
క్రౌంచస్య శిఖరం చాపి నిరీక్ష్య చ తతస్తతః ।
అవృక్షం కామశైలం చ మానసం విహగాలయం ॥ ౨౯
న గతిస్తత్ర భూతానాం దేవదానవరక్షసాం ।
స చ సర్వైర్విచేతవ్యః ససానుప్రస్థభూధరః ॥ ౩౦
క్రౌంచం గిరిమతిక్రమ్య మైనాకో నామ పర్వతః ।
మయస్య భవనం యత్ర దానవస్య స్వయం కృతం ॥ ౩౧

మైనాకస్తు విచేతవ్యః ససానుప్రస్థకందరః ।
స్త్రీణామశ్వముఖీనాం చ నికేతాస్తత్ర తత్ర తు ॥ ౩౨
తం దేశం సమతిక్రమ్య ఆశ్రమం సిద్ధసేవితం ।
సిద్ధా వైఖానసాస్తత్ర వాలఖిల్యాశ్చ తాపసాః ॥ ౩౩
వంద్యాస్తే తు తపస్సిద్ధాః తపసా వీతకల్మషాః ।
ప్రష్టవ్యా చాపి సీతాయాః ప్రవృత్తిర్వినయాన్వితైః ॥ ౩౪
హేమపుష్కరసంఛన్నం తస్మిన్ వైఖానసం సరః ।
తరుణాదిత్యసంకాశైః హంసైర్విచరితం శుభైః ॥ ౩౫
ఔపవాహ్యః కుబేరస్య సార్వభౌమ ఇతి స్మృతః ।
గజః పర్యేతి తం దేశం సదా సహ కరేణుభిః ॥ ౩౬
తత్సరస్సమతిక్రమ్య నష్టచంద్రదివాకరం ।
అనక్షత్రగణం వ్యోమ నిష్పయోదమనాదితం ॥ ౩౭
గభస్తిభిరివార్కస్య స తు దేశః ప్రకాశతే ।
విశ్రామ్యద్భిస్తపస్సిద్ధైః దేవకల్పైః స్వయంప్రభైః ॥ ౩౮
తం తు దేశమతిక్రమ్య శైలోదా నామ నిమ్నగా ।
ఉభయోస్తీరయోస్తస్యాః కీచకా నామ వేణవః ॥ ౩౯
తే నయంతి పరం తీరం సిద్ధాన్ ప్రత్యానయంతి చ ।
ఉత్తరాః కురవస్తత్ర కృతపుణ్యప్రతిశ్రయాః ॥ ౪౦
తతః కాంచనపద్మాభిః పద్మినీభిః కృతోదకాః ।
నీలవైడూర్యపత్రాభిః నద్యస్తత్ర సహస్రశః ॥ ౪౧

రక్తోత్పలవనైశ్చాత్ర మండితాశ్చ హిరణ్మయైః ।
తరుణాదిత్యసదృశైః భాంతి తత్ర జలాశయాః ॥ ౪౨
మహార్హమణిపత్రైశ్చ కాంచనప్రభకేసరైః ।
నీలోత్పలవనైశ్చిత్రైః స దేశస్సర్వతో వృతః ॥ ౪౩
నిస్తులాభిశ్చ ముక్తాభిః మణిభిశ్చ మహాధనైః ।
ఉద్భూతపులినాస్తత్ర జాతరూపైశ్చ నిమ్నగాః ॥ ౪౪
సర్వరత్నమయైశ్చిత్రైః అవగాఢా నగోత్తమైః ।
జాతరూపమయైశ్చాపి హుతాశనసమప్రభైః ॥ ౪౫
నిత్యపుష్పఫలాస్తత్ర నగాః పత్రరథాకులాః ।
దివ్యగంధరసస్పర్శాః సర్వకామాన్ స్రవంతి చ ॥ ౪౬
నానాకారాణి వాసాంసి ఫలంత్యన్యే నగోత్తమాః ।
ముక్తావైడూర్యచిత్రాణి భూషణాని తథైవ చ ॥ ౪౭
స్త్రీణాం చాప్యనురూపాణి పురుషాణాం తథైవ చ ।
సర్వర్తుసుఖసేవ్యాని ఫలంత్యన్యే నగోత్తమాః ॥ ౪౮
మహార్హాణి విచిత్రాణి హైమాన్యన్యే నగోత్తమాః ।
శయనాని ప్రసూయంతే చిత్రాస్తరణవంతి చ ॥ ౪౯
మనఃకాంతాని మాల్యాని ఫలంత్యత్రాపరే ద్రుమాః ।
పానాని చ మహార్హాణి భక్ష్యాణి వివిధాని చ ॥ ౫౦
స్త్రియశ్చ గుణసంపన్నాః రూపయౌవనలక్షితాః ।
గంధర్వాః కిన్నరాస్సిద్ధాః నాగా విద్యాధరాస్తథా ॥ ౫౧

రమంతే సహితాస్తత్ర నారీభిర్భాస్కరప్రభాః ।
సర్వే సుకృతకర్మాణః సర్వే రతిపరాయణాః ॥ ౫౨
సర్వే కామార్థసహితాః వసంతి సహయోషితః ।
గీతవాదిత్రనిర్ఘోషః సోత్కృష్టహసితస్వనః ॥ ౫౩
శ్రూయతే సతతం తత్ర సర్వభూతమనోహరః ।
తత్ర నాముదితః కశ్చిత్ నాస్తి కశ్చిదసత్ప్రియః ॥ ౫౪
అహన్యహని వర్ధంతే గుణాస్తత్ర మనోరమాః ।
సమతిక్రమ్య తం దేశం ఉత్తరః పయసాం నిధిః ॥ ౫౫
తత్ర సోమగిరిర్నామ మధ్యే హేమమయో మహాన్ ।
ఇంద్రలోకగతా యే చ బ్రహ్మలోకగతాశ్చ యే ॥ ౫౬
దేవాస్తం సమవేక్షంతే గిరిరాజం దివం గతాః ।
స తు దేశో విసూర్యోఽపి తస్య భాసా ప్రకాశతే ॥ ౫౭
సూర్యలక్ష్మ్యాఽభివిజ్ఞేయః తపతేవ వివస్వతా ।
భగవానపి విశ్వాత్మా శంభురేకాదశాత్మకః ॥ ౫౮
బ్రహ్మా వసతి దేవేశః బ్రహ్మర్షిపరివారితః ।
న కథంచన గంతవ్యం కురూణాముత్తరేణ వః ॥ ౫౯
అన్యేషామపి భూతానాం నాతిక్రామతి వై గతిః ।
స హి సోమగిరిర్నామ దేవానామపి దుర్గమః ॥ ౬౦
తమాలోక్య తతః క్షిప్రం ఉపావర్తితుమర్హథ ।
ఏతావద్వానరైః శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః ॥ ౬౧

అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమ స్తతః పరం ।
సర్వమేతద్వివేతవ్యం యన్మయా పరికీర్తితమ్ ॥ ౬౨

యదన్యదపి నోక్తం చ తత్రాపి క్రియతాం మతిః ।
తతః కృతం దాశరథేర్మహత్ ప్రియం
మహత్తరం చాపి తతో మమ ప్రియం ।
కృతం భవిష్యత్యనిలానలోపమాః
విదేహజాదర్శన జేన కర్మణా ॥ ౬౩౫

తతః కృతార్థాస్సహితాస్సబాంధవాః
మయార్చితాస్సర్వగుణైర్మనోరమైః ।
చరిష్యథోర్వీం ప్రతిశాంతశత్రవః
సహప్రియా భూతధరాః ప్లవంగమాః ॥ ౬౪౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

అథ చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.

విశేషేణ తు సుగ్రీవః హనుమత్యర్థముక్తవాన్ ।
స హి తస్మిన్ హరిశ్రేష్ఠే నిశ్చితార్థోఽర్థసాధనే ॥ ౧

అబ్రవీచ్చ హనూమంతం విక్రాంతమనిలాత్మజం ।
సుగ్రీవః పరమప్రీతః ప్రభుస్సర్వవనౌకసాం ॥ ౨

న భూమౌ నాంతరిక్షే వా నాంబరే నామరాలయే ।
నాప్సు వా గతిసంగం తే పశ్యామి హరిపుంగవ ॥ ౩

సాసురాస్సహగంధర్వాః సనాగనరదేవతాః ।
విదితాస్సర్వలోకాస్తే ససాగరధరాధరాః ॥ ౪
గతిర్వేగశ్చ తేజశ్చ లాఘవం చ మహాకపే ।
పితుస్తే సదృశం వీర మారుతస్య మహౌజసః ॥ ౫
తేజసా వాఽపి తే భూతం సమం భువి న విద్యతే ।
తద్యథా లభ్యతే సీతా తత్త్వమేవోపపాదయ ॥ ౬
త్వయ్యేవ హనుమన్నస్తి బలం బుద్ధిః పరాక్రమః ।
దేశకాలానువృత్తిశ్చ నయశ్చ నయపండిత ॥ ౭
తతః కార్యసమాసంగం అవగమ్య హనూమతి ।
విదిత్వా హనుమంతం చ చింతయామాస రాఘవః ॥ ౮
సర్వథా నిశ్చితార్థోఽయం హనూమతి హరీశ్వరః ।
నిశ్చితార్థకరశ్చాపి హనుమాన్ కార్యసాధనే ॥ ౯
తదేవం ప్రస్థితస్యాస్య పరిజ్ఞాతస్య కర్మభిః ।
భర్త్రా పరిగృహీతస్య ధ్రువః కార్యఫలోదయః ॥ ౧౦
తం సమీక్ష్య మహాతేజాః వ్యవసాయోత్తరం హరిం ।
కృతార్థ ఇవ సంవృత్తః ప్రహృష్టేంద్రియమానసః ॥ ౧౧
దదౌ తస్య తతః ప్రీతః స్వనామాంకోపశోభితం ।
అంగులీయమభిజ్ఞానం రాజపుత్ర్యాః పరంతపః ॥ ౧౨
అనేన త్వాం హరిశ్రేష్ఠ చిహ్నేన జనకాత్మజా ।
మత్సకాశాదనుప్రాప్తం అనుద్విగ్నాఽనుపశ్యతి ॥ ౧౩

వ్యవసాయశ్చ తే వీర సత్త్వయుక్తశ్చ విక్రమః ।
సుగ్రీవస్య చ సందేశః సిద్ధిం కథయతీవ మే ॥ ౧౪
స తం గృహ్య హరిశ్రేష్ఠః స్థాప్య మూర్ధ్ని కృతాంజలిః ।
వందిత్వా చరణౌ చైవ ప్రస్థితః ప్లవగోత్తమః ॥ ౧౫

స తత్ప్రకర్షన్ హరిణాం బలం మహత్
బభూవ వీరః పవనాత్మజః కపిః ।
గతాంబుదే వ్యోమ్ని విశుద్ధమండలః
శశీవ నక్షత్రగణోపశోభితః ॥ ౧౬

అతిబల బలమాశ్రితస్తవాహం
హరివరవిక్రమ విక్రమైరనల్పైః ।
పవనసుత యథాఽభిగమ్యతే సా
జనకసుతా హనుమన్ తథా కురుష్వ ॥ ౧౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః

అథ పంచచత్వారింశస్సర్గః.

సర్వాంశ్చాహూయ సుగ్రీవః ప్లవగాన్ ప్లవగర్షభః ।
సమస్తానబ్రవీద్భూయః రామకార్యార్థవృద్ధయే ॥ ౧
ఏవమేతద్విచేతవ్యం యన్మయా పరికీర్తితం ।
తదుగ్రశాసనం భర్తుః విజ్ఞాయ హరిపుంగవాః ॥ ౨
శలభా ఇవ సంఛాద్య మేదినీం సంప్రతస్థిరే ।
రామః ప్రస్రవణే తస్మిన్ న్యవసత్ సహలక్ష్మణః ॥ ౩

ప్రతీక్షమాణస్తం మాసం యస్సీతాధిగమే కృతః ।
ఉత్తరాం తు దిశం రమ్యాం గిరిరాజసమావృతాం ॥ ౪
ప్రతస్థే సహసా వీరః హరిశ్శతవలిస్తదా ।
పూర్వాం దిశం ప్రతి యయౌ వినతో హరియూథపః ॥ ౫
తారాంగదాదిసహితః ప్లవగో మారుతాత్మజః ।
అగస్త్యచరితామాశాం దక్షిణాం హరియూథపః ॥ ౬
పశ్చిమాం తు భృశం ఘోరాం సుషేణః ప్లవగేశ్వరః ।
ప్రతస్థే హరిశార్దూలః దిశం వరుణపాలితాం ॥ ౭
తతస్సర్వా దిశో రాజా చోదయిత్వా యథాతథం ।
కపిసేనాపతీన్ ముఖ్యాన్ ముమోచ సుఖితస్సుఖం ॥ ౮
ఏవం సంబోధితాస్సర్వే రాజ్ఞా వానరయూథపాః ।
స్వాం స్వాం దిశమభిప్రేత్య త్వరితాస్సంప్రతస్థిరే ॥ ౯
ఆనయిష్యామహే సీతాం హనిష్యామశ్చ రావణం ।
నదంతశ్చోన్నదంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః ॥ ౧౦
క్ష్వేళంతో ధావమానాశ్చ వినదంతో మహాబలాః ।
అహమేకో హనిష్యామి ప్రాప్తం రావణమాహవే ॥ ౧౧
తతశ్చోన్మథ్య సహసా హరిష్యే జనకాత్మజాం ।
వేపమానాం శ్రమేణాద్య భవద్భిః స్థీయతామితి ॥ ౧౨
ఏక ఏవాహరిష్యామి పాతాళాదపి జానకీం ।
విధమిష్యామ్యహం వృక్షాన్ పాతయిష్యామ్యహం గిరీన్ ॥ ౧౩

ధరణీం దారయిష్యామి క్షోభయిష్యామి సాగరాన్ ।
అహం యోజనసంఖ్యాయాః ప్లవితా నాత్ర సంశయః ॥ ౧౪
శతం యోజనసంఖ్యాయాః శతం సమధికం హ్యహం ।
భూతలే సాగరే వాఽపి శైలేషు చ వనేషు చ ॥ ౧౫
పాతాళస్యాపి వా మధ్యే న మమాచ్ఛిద్యతే గతిః ।
ఇత్యేకైకం తదా తత్ర వానరా బలదర్పితాః ॥ ౧౬
ఊచుశ్చ వచనం తత్ర హరిరాజస్య సంనిధౌ ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచచత్వారింశస్సర్గః.

అథ షట్చత్వారింశస్సర్గః.

గతేషు వానరేంద్రేషు రామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ ।
కథం భవాన్ విజానీతే సర్వం వై మండలం భువః ॥ ౧
సుగ్రీవస్తు తతో రామం ఉవాచ ప్రణతాత్మవాన్ ।
శ్రూయతాం సర్వమాఖ్యాస్యే విస్తరేణ నరర్షభ ॥ ౨
యదా తు దుందుభిం నామ దానవం మహిషాకృతిం ।
పరికాలయతే వాలీ మలయం ప్రతి పర్వతం ॥ ౩
తదా వివేశ మహిషః మలయస్య గుహాం ప్రతి ।
వివేశ వాలీ తత్రాపి మలయం తజ్జిఘాంసయా ॥ ౪
తతోఽహం తత్ర నిక్షిప్తః గుహాద్వారి వినీతవత్ ।
న చ నిష్క్రామతే వాలీ తదా సంవత్సరే గతే ॥ ౫

తతః క్షతజవేగేన ఆపుపూరే తదా బిలం ।
తదహం విస్మితో దృష్ట్వా భ్రాతృశోకవిషార్దితః ॥ ౬
అథాహం కృతబుద్ధిస్తు సువ్యక్తం నిహతో గురుః ।
శిలా పర్వతసంకాశా బిలద్వారి మయాఽఽవృతా ॥ ౭
అశక్నువన్ నిష్క్రమితుం మహిషో వినశేదితి ।
తతోఽహమాగాం కిష్కింధాం నిరాశస్తస్య జీవితే ॥ ౮
రాజ్యం చ సుమహత్ ప్రాప్తం తారయా రుమయా సహ ।
మిత్రైశ్చ సహితస్తత్ర వసామి విగతజ్వరః ॥ ౯
ఆజగామ తతో వాలీ హత్వా తం దానవర్షభం ।
తతోఽహమదదాం రాజ్యం గౌరవాద్భయయంత్రితః ॥ ౧౦
స మాం జిఘాంసుర్దుష్టాత్మా వాలీ ప్రవ్యథితేంద్రియః ।
పరికాలయతే క్రోధాత్ ధావంతం సచివైస్సహ ॥ ౧౧
తతోఽహం వాలినా తేన సానుబంధః ప్రధావితః ।
నదీశ్చ వివిధాః పశ్యన్ వనాని నగరాణి చ ॥ ౧౨
ఆదర్శతలసంకాశా తతో వై పృథివీ మయా ।
అలాతచక్రప్రతిమా దృష్టా గోష్పదవత్తదా ॥ ౧౩
పూర్వాం దిశం తతో గత్వా పశ్యామి వివిధాన్ ద్రుమాన్ ।
పర్వతాంశ్చ నదీ రమ్యాః సరాంసి వివిధాని చ ॥ ౧౪
ఉదయం తత్ర పశ్యామి పర్వతం ధాతుమండితం ।
క్షీరోదం సాగరం చైవ నిత్యమప్సరసాలయం ॥ ౧౫

పరికాలయమానస్తు వాలినాఽభిద్రుతస్తదా ।
పునరావృత్య సహసా ప్రస్థితోఽహం తదా విభో ॥ ౧౬
పునరావర్తమానస్తు వాలినాఽభిద్రుతో ద్రుతం ।
దిశస్తస్యాస్తతో భూయః ప్రస్థితో దక్షిణాం దిశం ॥ ౧౭
వింధ్యపాదపసంకీర్ణాం చందనద్రుమభూషితాం ।
ద్రుమశైలాంస్తతః పశ్యన్ భూయో దక్షిణతోఽపరాన్ ॥ ౧౮
పశ్చిమాం తు దిశం ప్రాప్తః వాలినా సమభిద్రుతః ।
సంపశ్యన్ వివిధాన్ దేశాన్ అస్తం చ గిరిసత్తమం ॥ ౧౯
ప్రాప్య చాస్తం గిరిశ్రేష్ఠం ఉత్తరాం సంప్రధావితః ।
హిమవంతం చ మేరుం చ సముద్రం చ తథోత్తరం ॥ ౨౦
యదా న విందం శరణం వాలినా సమభిద్రుతః ।
తదా మాం బుద్ధిసంపన్నః హనుమాన్ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౧
ఇదానీం మే స్మృతం రాజన్ యథా వాలీ హరీశ్వరః ।
మతంగేన తదా శప్తః హ్యస్మిన్నాశ్రమమండలే ॥ ౨౨
ప్రవిశేద్యది వై వాలీ మూర్ధాఽస్య శతధా భవేత్ ।
తత్ర వాసస్సుఖోఽస్మాకం నిరుద్విగ్నో భవిష్యతి ॥ ౨౩
తతః పర్వతమాసాద్య ఋశ్యమూకం నృపాత్మజ ।
న వివేశ తదా వాలీ మతంగస్య భయాత్తదా ॥ ౨౪
ఏవం మయా తదా రాజన్ ప్రత్యక్షముపలక్షితం ।
పృధివీమండలం కృత్స్నం గుహామస్యాగతస్తతః ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షట్చత్వారింశస్సర్గః.

అథ సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

దర్శనార్థం తు వైదేహ్యాః సర్వతః కపియూథపాః ।
వ్యాదిష్టాః కపిరాజేన యథోక్తం జగ్మురంజసా ॥ ౧
సరాంసి సరితః కక్షాన్ ఆకాశం నగరాణి చ ।
నదీదుర్గాంస్తథా శైలాన్ విచిన్వంతి సమంతతః ॥ ౨
సుగ్రీవేణ సమాఖ్యాతాః సర్వే వానరయూథపాః ।
ప్రదేశాన్ ప్రవిచిన్వంతి సశైలవనకాననాన్ ॥ ౩
విచిత్య దివసం సర్వే సీతాఽధిగమనే ధృతాః ।
సమాయాంతి స్మ మేదిన్యాం నిశాకాలేషు వానరాః ॥ ౪
సర్వర్తుకామాన్ దేశేషు వానరాస్సఫలాన్ ద్రుమాన్ ।
ఆసాద్య రజనీం శయ్యాం చక్రుస్సర్వేష్వహస్సు తే ॥ ౫
తదహః ప్రథమం కృత్వా మాసే ప్రస్రవణం గతాః ।
కపిరాజేన సంగమ్య నిరాశాః కపియూథపాః ॥ ౬
విచిత్య తు దిశం పూర్వాం యథోక్తాం సచివైస్సహ ।
అదృష్ట్వా వినతస్సీతాం ఆజగామ మహాబలః ॥ ౭
ఉత్తరాం చ దిశం సర్వాం విచిత్య స మహాకపిః ।
ఆగతస్సహ సైన్యేన వీరశ్శతవలిస్తదా ॥ ౮
సుషేణః పశ్చిమామాశాం విచిత్య సహ వానరైః ।
సమేత్య మాసే సంపూర్ణే సుగ్రీవముపచక్రమే ॥ ౯

తం ప్రస్రవణపృష్ఠస్థం సమాసాద్యాభివాద్య చ ।
ఆసీనం సహ రామేణ సుగ్రీవమిదమబ్రువన్ ॥ ౧౦
విచితాః పర్వతాస్సర్వే వనాని గహనాని చ ।
నిమ్నగాస్సాగరాంతాశ్చ సర్వే జనపదాశ్చ యే ॥ ౧౧
గుహాశ్చ విచితాస్సర్వాః త్వయా యాః పరికీర్తితాః ।
విచితాశ్చ మహాగుల్మాః లతా వితతసంతతాః ॥ ౧౨
గహనేషు చ దేశేషు దుర్గేషు విషమేషు చ ।
సత్త్వాన్యతిప్రమాణాని విచితాని హతాని చ ॥ ౧౩
యే చైవ గహనా దేశాః విచితాస్తే పునఃపునః ।

ఉదారసత్త్వాభిజనో మహాత్మా
స మైథిలీం ద్రక్ష్యతి వానరేంద్రః ।
దిశం తు యామేవ గతా తు సీతా
తామాస్థితో వాయుసుతో హనూమాన్ ॥ ౧౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

అథ అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

సహ తారాంగదాభ్యాం తు గత్వా స హనుమాన్ కపిః ।
సుగ్రీవేణ యథోద్దిష్టం తం దేశముపచక్రమే ॥ ౧
స తు దూరముపాగమ్య సర్వైస్తైః కపిసత్తమైః ।
విచినోతి స్మ వింధ్యస్య గుహాశ్చ గహనాని చ ॥ ౨

పర్వతాగ్రాణి నదీదుర్గాణి సరాంసి విపులాన్ ద్రుమాన్ ।
వృక్షషండాంశ్చ వివిధాన్ పర్వతాన్ ఘనపాదపాన్ ॥ ౩
అన్వేషమాణాస్తే సర్వే వానరాస్సర్వతో దిశం ।
న సీతాం దదృశుర్వీరాః మైథిలీం జనకాత్మజాం ॥ ౪
తే భక్షయంతో మూలాని ఫలాని వివిధాని చ ।
అన్వేషమాణా దుర్ధర్షాః న్యవసంస్తత్ర తత్ర హ ॥ ౫
స తు దేశో దురన్వేషః గుహాగహనవాన్ మహాన్ ।
నిర్జలం నిర్జనం శూన్యం గహనం రోమహర్షణం ॥ ౬
త్యక్త్వా తు తం తదా దేశం సర్వే వై హరియూథపాః ।
తాదృశాన్యప్యరణ్యాని విచిత్య భృశపీడితాః ॥ ౭
దేశమన్యం దురాధర్షం వివిశుశ్చాకుతోభయాః ।
యత్ర వంధ్యఫలా వృక్షాః విపుష్పాః పర్ణవర్జితాః ॥ ౮
నిస్తోయాస్సరితో యత్ర మూలం యత్ర సుదుర్లభం ।
న సంతి మహిషా యత్ర న మృగా న చ హస్తినః ॥ ౯
శార్దూలాః పక్షిణో వాఽపి యే చాన్యే వనగోచరాః ।
న యత్ర వృక్షా నౌషధ్యో న లతా నాపి వీరుధః ॥ ౧౦
స్నిగ్ధపత్రాః స్థలే యత్ర పద్మిన్యః ఫుల్లపంకజాః ।
ప్రేక్షణీయాస్సుగంధాశ్చ భ్రమరైశ్చాపి వర్జితాః ॥ ౧౧
కండుర్నామ మహాభాగః సత్యవాదీ తపోధనః ।
మహర్షిః పరమామర్షీ నియమైర్దుష్ప్రధర్షణః ॥ ౧౨

తస్య తస్మిన్ వనే పుత్రః బాలష్షోడశవార్షికః ।
ప్రణష్టో జీవితాంతాయ క్రుద్ధస్తత్ర మహామునిః ॥ ౧౩
తేన ధర్మాత్మనా శప్తం కృత్స్నం తత్ర మహద్వనం ।
అశరణ్యం దురాధర్షం మృగపక్షివివర్జితం ॥ ౧౪
తస్య తే కాననాంతాంశ్చ గిరీణాం కందరాణి చ ।
ప్రభవాని నదీనాం చ విచిన్వంతి సమాహితాః ॥ ౧౫
తత్ర చాపి మహాత్మానః నాపశ్యన్ జనకాత్మజాం ।
హర్తారం రావణం వాఽపి సుగ్రీవప్రియకారిణః ॥ ౧౬
తే ప్రవిశ్యాశు తం భీమం లతాగుల్మసమావృతం ।
దదృశుః క్రూరకర్మాణం అసురం సురనిర్భయం ॥ ౧౭
తం దృష్ట్వా వానరా ఘోరం స్థితం శైలమివాపరం ।
గాఢం పరిహితాస్సర్వే దృష్ట్వా తాన్ పర్వతోపమాన్ ॥ ౧౮
సోపి తాన్ వానరాన్ సర్వాన్ నష్టాః స్థేత్యబ్రవీద్బలీ ।
అభ్యధావత సంక్రుద్ధః ముష్టిముద్యమ్య సంహితం ॥ ౧౯
తమాపతంతం సహసా వాలిపుత్రోఽంగదస్తదా ।
రావణోఽయమితి జ్ఞాత్వా తలేనాభిజఘాన హ ॥ ౨౦
స వాలిపుత్రాభిహతః వక్త్రాచ్ఛోణితముద్వమన్ ।
అసురోఽభ్యపతద్భూమౌ పర్యస్త ఇవ పర్వతః ॥ ౨౧
తేఽపి తస్మిన్నిరుచ్ఛ్వాసే వానరా జితకాశినః ।
వ్యచిన్వన్ ప్రాయశస్తత్ర సర్వం తద్గిరిగహ్వరం ॥ ౨౨

విచితం తు తతః కృత్వా సర్వే తే కాననం పునః ।
అన్యదేవాపరం ఘోరం వివిశుర్గిరిగహ్వరం ॥ ౨౩
తే విచిత్య పునః ఖిన్నాః వినిష్పత్య సమాగతాః ।
ఏకాంతే వృక్షమూలే తు నిషేదుర్దీనమానసాః ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

---o---

అథ ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

అథాంగదస్తదా సర్వాన్ వానరానిదమబ్రవీత్ ।
పరిశ్రాంతో మహాప్రాజ్ఞః సమాశ్వస్య శనైర్వచః ॥ ౧
వనాని గిరయో నద్యః దుర్గాణి గహనాని చ ।
దర్యో గిరిగుహాశ్చైవ విచితాని సమంతతః ॥ ౨
తత్ర తత్ర సహాస్మాభిః జానకీ న చ దృశ్యతే ।
తద్వా రక్షో హృతా యేన సీతా సురసుతోపమా ॥ ౩
కాలశ్చ నో మహాన్ యాతః సుగ్రీవశ్చోగ్రశాసనః ।
తస్మాద్భవంతస్సహితాః విచిన్వంతు సమంతతః ॥ ౪
విహాయ తంద్రీం శోకం చ నిద్రాం చైవ సముత్థితాం ।
విచినుధ్వం యథా సీతాం పశ్యామో జనకాత్మజాం ॥ ౫
అనిర్వేదం చ దాక్ష్యం చ మనసశ్చాపరాజయః ।
కార్యసిద్ధికరాణ్యాహుః తస్మాదేతద్బ్రవీమ్యహం ॥ ౬

అద్యాపి తద్వనం దుర్గం విచిన్వంతు వనౌకసః ।
ఖేదం త్యక్త్వా పునస్సర్వైః వనమేతద్విచీయతామ్ ॥ ౭
అవశ్యం క్రియమాణస్య దృశ్యతే కర్మణః ఫలం ।
అలం నిర్వేదమాగమ్య న హి నో మీలనం క్షమం ॥ ౮
సుగ్రీవః కోపనో రాజా తీక్ష్ణదండశ్చ వానరః ।
భేతవ్యం తస్య సతతం రామస్య చ మహాత్మనః ॥ ౯
హితార్థమేతదుక్తం వః క్రియతాం యది రోచతే ।
ఉచ్యతాం వా క్షమం యన్నః సర్వేషామేవ వానరాః ॥ ౧౦
అంగదస్య వచః శ్రుత్వా వచనం గంధమాదనః ।
ఉవాచావ్యక్తయా వాచా పిపాసాశ్రమఖిన్నయా ॥ ౧౧
సదృశం ఖలు వో వాక్యం అంగదో యదువాచ హ ।
హితం చైవానుకూలం చ క్రియతామస్య భాషితం ॥ ౧౨
పునర్మార్గామహే శైలాన్ కందరాంశ్చ దరీస్తథా ।
కాననాని చ శూన్యాని గిరిప్రస్రవణాని చ ॥ ౧౩
యథోద్దిష్టాని సర్వాణి సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ।
విచిన్వంతు వనం సర్వే గిరిదుర్గాణి సర్వశః ॥ ౧౪
తతస్సముత్థాయ పునః వానరాస్తే మహాబలాః ।
వింధ్యకాననసంకీర్ణాం విచేరుర్దక్షిణాం దిశం ॥ ౧౫
తే శారదాభ్రప్రతిమం శ్రీమద్రజతపర్వతం ।
శృంగవంతం దరీమంతం అధిరుహ్య చ వానరాః ॥ ౧౬

తత్ర కోద్రవనం రమ్యం సప్తపర్ణవనాని చ ।
వ్యచిన్వంస్తే హరివరాః సీతాదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౧౭
తస్యాగ్రమధిరూఢాస్తే శ్రాంతా విపులవిక్రమాః ।
న పశ్యంతి స్మ వైదేహీం రామస్య మహిషీం ప్రియాం ॥ ౧౮
తే తు దృష్టిగతం కృత్వా తం శైలం బహుకందరం ।
అవారోహంత హరయః వీక్షమాణాస్సమంతతః ॥ ౧౯
అవరుహ్య తతో భూమిం శ్రాంతా విగతచేతసః ।
స్థిత్వా ముహూర్తం తత్రాథ వృక్షమూలముపాశ్రితాః ॥ ౨౦
తే ముహూర్తం సమాశ్వస్తాః కించిద్భగ్నపరిశ్రమాః ।
పునరేవోద్యతాః కృత్స్నాం మార్గితుం దక్షిణాం దిశం॥ ౨౧
హనుమత్ప్రముఖాస్తే తు ప్రస్థితాః ప్లవగర్షభాః ।
వింధ్యమేవాదితస్తావత్ విచేరుస్తే తతస్తతః ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

అథ పంచాశస్సర్గః.

సహ తారాంగదాభ్యాం తు సంగమ్య హనుమాన్ కపిః ।
విచినోతి స్మ వింధ్యస్య గుహాశ్చ గహనాని చ ॥ ౧
సింహశార్దూలజుష్టేషు శిలాశ్చ సరితస్తథా ।
విషమేషు నగేంద్రస్య మహాప్రస్రవణేషు చ ॥ ౨

ఆసేదుస్తస్య శైలస్య కోటిం దక్షిణపశ్చిమాం ।
తేషాం తత్రైవ వసతాం స కాలో వ్యత్యవర్తత ॥ ౩
స హి దేశో దురన్వేషః గుహాగహనవాన్ మహాన్ ।
తత్ర వాయుసుతస్సర్వం విచినోతి స్మ పర్వతం ॥ ౪
పరస్పరేణ హనుమాన్ అన్యోన్యస్యావిదూరతః ।
గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః ॥ ౫
మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ సుషేణో జాంబవాన్నళః ।
అంగదో యువరాజశ్చ తారశ్చ వనగోచరః ॥ ౬
గిరిజాలావృతాన్ దేశాన్ మార్గిత్వా దక్షిణాం దిశం ।
విచిన్వంతస్తతస్తత్ర దదృశుర్వివృతం బిలం ॥ ౭
దుర్గమృక్షబిలం నామ దానవేనాభిరక్షితం ।
క్షుత్పిపాసాపరీతాశ్చ శ్రాంతాశ్చ సలిలార్థినః ॥ ౮
అవకీర్ణం లతావృక్షైః దదృశుస్తే మహాబిలం ।
తతః క్రౌంచాశ్చ హంసాశ్చ సారసాశ్చాపి నిష్క్రమన్ ॥ ౯
జలార్ద్రాశ్చక్రవాకాశ్చ రక్తాంగాః పద్మరేణుభిః ।
తతస్తద్బిలమాసాద్య సుగంధి దురతిక్రమం ॥ ౧౦
విస్మయవ్యగ్రమనసః బభూవుర్వానరర్షభాః ।
సంజాతపరిశంకాస్తే తద్బిలం ప్లవగోత్తమాః ॥ ౧౧
అభ్యపద్యన్త సంహృష్టాః తేజోవంతో మహాబలాః ।
నానాసత్త్వసమాకీర్ణం దైత్యేంద్రనిలయోపమం ॥ ౧౨

దుర్దర్శమతిఘోరం చ దుర్విగాహం చ సర్వశః ।
తతః పర్వతకూటాభః హనుమాన్ పవనాత్మజః ॥ ౧౩
అబ్రవీద్వానరాన్ సర్వాన్ కాంతారవనకోవిదః ।
గిరిజాలావృతాన్ దేశాన్ మార్గిత్వా దక్షిణాం దిశం ॥ ౧౪
వయం సర్వే పరిశ్రాంతాః న చ పశ్యామ మైథిలీం ।
అస్మాచ్చాపి బిలాద్ధంసాః క్రౌంచాశ్చ సహ సారసైః ॥ ౧౫
జలార్ద్రాశ్చక్రవాకాశ్చ నిష్పతంతి స్మ సర్వతః ।
నూనం సలిలవానత్ర కూపో వా యది వా హ్రదః ॥ ౧౬
తథా చేమే బిలద్వారే స్నిగ్ధాస్తిష్ఠంతి పాదపాః ।
ఇత్యుక్త్వా తద్బిలం సర్వే వివిశుస్తిమిరావృతం ॥ ౧౭
అచంద్రసూర్యం హరయః దదృశూ రోమహర్షణం ।
నిశామ్య తస్మాత్ సింహాంశ్చ తాంస్తాంశ్చ మృగపక్షిణః ॥ ౧౮
ప్రవిష్టా హరిశార్దూలాః బిలం తిమిరసంవృతం ।
న తేషాం సజ్జతే చక్షుః న తేజో న పరాక్రమః ॥ ౧౯
వాయోరివ గతిస్తేషాం దృష్టిస్తమసి వర్తతే ।
తే ప్రవిష్టాస్తు వేగేన తద్బిలం కపికుంజరాః ॥ ౨౦
ప్రకాశమభిరామం చ దదృశుర్దేశముత్తమం ।
తతస్తస్మిన్ బిలే దుర్గే నానాపాదపసంకులే ॥ ౨౧
అన్యోన్యం సంపరిష్వజ్య జగ్ముర్యోజనమంతరం ।
తే నష్టసంజ్ఞాస్తృషితాః సంభ్రాంతాస్సలిలార్థినః ॥ ౨౨

పరివేతుర్బిలే తస్మిన్ కంచిత్ కాలమతంద్రితాః ।
తే కృశా దీనవదనాః పరిశ్రాంతాః ప్లవంగమాః ॥ ౨౩
ఆలోకం దదృశుర్వీరా నిరాశా జీవితే తదా ।
తతస్తం దేశమాగమ్య సౌమ్యం వితిమిరం వనం ॥ ౨౪
దదృశుః కాంచనాన్ వృక్షాన్ దీప్తవైశ్వానరప్రభాన్ ।
సాలాంస్తాలాంశ్చ పున్నాగాన్ కకుభాన్ వంజులాన్ ధవాన్ ॥
చంపకాన్ నాగవృక్షాంశ్చ కర్ణికారాంశ్చ పుష్పితాన్ ।
స్తబకైః కాంచనైశ్చిత్రైః రక్తైః కిసలయైస్తథా ॥ ౨౬
ఆపీడైశ్చ లతాభిశ్చ హేమాభరణభూషితాన్ ।
తరుణాదిత్యసంకాశాన్ వైడూర్యకృతవేదికాన్ ॥ ౨౭
విభ్రాజమానాన్ వపుషా పాదపాంశ్చ హిరణ్మయాన్ ।
నీలవైడూర్యవర్ణాశ్చ పద్మినీః పతగావృతాః ॥ ౨౮
మహద్భిః కాంచనైః పద్మైః వృతా బాలార్కసన్నిభైః ।
జాతరూపమయైర్మత్స్యైః మహద్భిశ్చ సకచ్ఛపైః ౨౯
నళినీస్తత్ర దదృశుః ప్రసన్నసలిలావృతాః ।
కాంచనాని విమానాని రాజతాని తథైవ చ ॥ ౩౦
తపనీయగవాక్షాణి ముక్తాజాలావృతాని చ ।
హైమరాజతభౌమాని వైడూర్యమణిమంతి చ ॥ ౩౧
దదృశుస్తత్ర హరయః గృహముఖ్యాని సర్వశః ।
పుష్పితాన్ ఫలినో వృక్షాన్ ప్రవాళమణిసన్నిభాన్ ॥ ౩౨

కాంచనభ్రమరాంశ్చైవ మధూని చ సమంతతః ।
మణికాంచనచిత్రాణి శయనాన్యాసనాని చ ॥ ౩౩
మహార్హాణి చ యానాని దదృశుస్తే సమంతతః ।
హైమరాజతకాంస్యానాం భాజనానాం చ సంచయాన్ ॥ ౩౪
అగరూణాం చ దివ్యానాం చందనానాం చ సంచయాన్ ।
శుచీన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥ ౩౫
మహార్హాణి చ పానాని మధూని రసవంతి చ ।
దివ్యానామంబరాణాం చ మహార్హాణాం చ సంచయాన్ ॥౩౬
కంబళానాం చ చిత్రాణాం అజినానాం చ సంచయాన్ ।
తత్ర తత్ర చ విన్యస్తాన్ దీప్తాన్ వైశ్వానరప్రభాన్ ॥ ౩౭
దదృశుర్వానరాశ్శుభ్రాన్ జాతరూపస్య సంచయాన్ ।
తత్ర తత్ర విచిన్వంతః బిలే తస్మిన్ మహాబలాః ॥ ౩౮
దదృశుర్వానరాశ్శూరాః స్త్రియం కాంచిదదూరతః ।
తాం దృష్ట్వా భృశసంత్రస్తాః చీరకృష్ణాజినాంబరాం ॥ ౩౯
తాపసీం నియతాహారాం జ్వలంతీమివ తేజసా ।
విస్మితా హరయస్తత్ర వ్యవాతిష్ఠంత సర్వశః ॥ ౪౦
పప్రచ్ఛ హనుమాంస్తత్ర కాఽసి త్వం కస్య వా బిలం ।

తతో హనూమాన్ గిరిసంనికాశః
కృతాంజలిస్తామభివాద్య వృద్ధాం ।

పప్రచ్ఛ కా త్వం భవనం బిలం చ
రత్నాని హేమాని వదస్వ కస్య ॥ ౪౧౯

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచాశస్సర్గః.

అథ ఏకపంచాశస్సర్గః.

ఇత్యుక్త్వా హనుమాంస్తత్ర పునః కృష్ణాజినాంబరాం ।
అబ్రవీత్తాం మహాభాగాం తాపసీం ధర్మచారిణీం ॥ ౧

ఇదం ప్రవిష్టాస్సహసా బిలం తిమిరసంవృతం ।
క్షుత్పిపాసాపరిశ్రాంతాః పరిఖిన్నాశ్చ సర్వశః ॥ ౨

మహద్ధరణ్యా వివరం ప్రవిష్టాః స్మ పిపాసితాః ।
ఇమాంస్త్వేవంవిధాన్ భావాన్ వివిధానద్భుతోపమాన్ ॥ ౩

దృష్ట్వా వయం ప్రవ్యథితాః సంభ్రాంతా నష్టచేతసః ।
కస్యైతే కాంచనా వృక్షాః తరుణాదిత్యసంనిభాః ॥ ౪

శుచీన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ ।
కాంచనాని విమానాని రాజతాని గృహాణి చ ॥ ౫

తపనీయగవాక్షాణి మణిజాలావృతాని చ ।
పుష్పితాః ఫలవంతశ్చ పుణ్యాస్సురభిగంధినః ॥ ౬

ఇమే జాంబూనదమయాః పాదపాః కస్య తేజసా ।
కాంచనాని చ పద్మాని జాతాని విమలే జలే ॥ ౭

కథం మత్స్యాశ్చ సౌవర్ణాః చరంతి సహ కచ్ఛపైః ।
ఆత్మానమనుభావం చ కస్య చైతత్తపోబలం ॥ ౮
అజానతాం నస్సర్వేషాం సర్వమాఖ్యాతుమర్హసి ।
ఏవముక్తా హనుమతా తాపసీ ధర్మచారిణీ ॥ ౯
ప్రత్యువాచ హనూమంతం సర్వభూతహితే రతా ।
మయో నామ మహాతేజాః మాయావీ దానవర్షభః ॥ ౧౦
తేనేదం నిర్మితం సర్వం మాయయా కాంచనం వనం ।
పురా దానవముఖ్యానాం విశ్వకర్మా బభూవ హ ॥ ౧౧
యేనేదం కాంచనం దివ్యం నిర్మితం భవనోత్తమం ।
స తు వర్షసహస్రాణి తపస్తప్త్వా మహావనే ॥ ౧౨
పితామహాద్వరం లేభే సర్వమౌశనసం ధనం ।
వనం విధాయ బలవాన్ సర్వకామేశ్వరస్తదా ॥ ౧౩
ఉవాస సుఖితః కాలం కంచిదస్మిన్ మహావనే ।
తమప్సరసి హేమాయాం సక్తం దానవపుంగవం ॥ ౧౪
విక్రమ్యైవాశనిం గృహ్య జఘానేశః పురందరః ।
ఇదం చ బ్రహ్మణా దత్తం హేమాయై వనముత్తమం ॥ ౧౫
శాశ్వతాః కామభోగాశ్చ గృహం చేదం హిరణ్మయం ।
దుహితా మేరుసావర్ణేః అహం తస్యాః స్వయంప్రభా ॥ ౧౬
ఇదం రక్షామి భవనం హేమాయా వానరోత్తమ ।
మమ ప్రియసఖీ హేమా నృత్తగీతవిశారదా ॥ ౧౭

తయా దత్తవరా చాస్మి రక్షామి భవనోత్తమం ।
కిం కార్యం కస్య వా హేతోః కాంతారాణి ప్రపశ్యథ ॥ ౧౭
కథం చేదం వనం దుర్గం యుష్మాభిరుపలక్షితం ।
ఇమాన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥ ౧౯
భుక్త్వా పీత్వా చ పానీయం సర్వం మే వక్తుమర్హథ ।
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకపంచాశస్సర్గః.

అథ ద్విపంచాశస్సర్గః,

అథ తానబ్రవీత్ సర్వాన్ విశ్రాంతాన్ హరిపుంగవాన్ ।
ఇదం వచనమేకాగ్రా తాపసీ ధర్మచారిణీ ॥ ౧
వానరా యది వః ఖేదః ప్రణష్టః ఫలభక్షణాత్ ।
యది చైతన్మయా శ్రావ్యం శ్రోతుమిచ్ఛామి కథ్యతాం ॥ ౨
తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ మారుతాత్మజః ।
ఆర్జవేన యథాతత్త్వం ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ ౩
రాజా సర్వస్య లోకస్య మహేంద్రవరుణోపమః ।
రామో దాశరథిః శ్రీమాన్ ప్రవిష్టో దండకావనం ॥ ౪
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యా చాపి భార్యయా ।
తస్య భార్యా జనస్థానాత్ రావణేన హృతా బలాత్ ॥ ౫
వీరస్తస్య సఖా రాజ్ఞః సుగ్రీవో నామ వానరః ।
రాజా వానరముఖ్యానాం యేన ప్రస్థాపితా వయం ॥ ౬

అగస్త్యచరితామాశాం దక్షిణాం యమరక్షితాం ।
సహైభిర్వానరైర్ఘోరైః అంగదప్రముఖైర్వయం ॥ ౭
రావణం సహితాస్సర్వే రాక్షసం కామరూపిణం ।
సీతయా సహ వైదేహ్యా మార్గధ్వమితి చోదితాః ॥ ౮
విచిత్య తు వయం సర్వే సమగ్రాం దక్షిణాం దిశం ।
బుభుక్షితాః పరిశ్రాంతాః వృక్షమూలముపాశ్రితాః ॥ ౯
వివర్ణవదనాస్సర్వే సర్వే ధ్యానపరాయణాః ।
నాధిగచ్ఛామహే పారం మగ్నాశ్చింతామహార్ణవే ॥ ౧౦
చారయంతస్తతశ్చక్షుః దృష్టవంతో వయం బిలం ।
లతాపాదపసంఛన్నం తిమిరేణ సమావృతం ॥ ౧౧
అస్మాద్ధంసా జలక్లిన్నాః పక్షైస్సలిలవిస్రవైః ।
కురరాస్సారసాశ్చైవ నిష్పతంతి పతత్రిణః ॥ ౧౨
సాధ్వత్ర ప్రవిశామేతి మయా తూక్తాః ప్లవంగమాః ।
తేషామపి హి సర్వేషాం అనుమానముపాగతం ॥ ౧౩
గచ్ఛామ ప్రవిశామేతి భర్తృకార్యత్వరాన్వితాః ।
తతో గాఢం నిపతితాః గృహ్య హస్తౌ పరస్పరం ॥ ౧౪
ఇదం ప్రవిష్టాస్సహసా బిలం తిమిరసంవృతం ।
ఏతన్నః కార్యమేతేన కృత్యేన వయమాగతాః ॥ ౧౫
త్వాం చైవోపగతాస్సర్వే పరిద్యూనా బుభుక్షితాః ।
ఆతిథ్యధర్మదత్తాని మూలాని చ ఫలాని చ ॥ ౧౬

అస్మాభిరుపభుక్తాని బుభుక్షాపరిపీడితైః ।
యత్త్వయా రక్షితాస్సర్వే మ్రియమాణా బుభుక్షయా ॥ ౧౭
బ్రూహి ప్రత్యుపకారార్థం కిం తే కుర్వంతు వానరాః ।
ఏవముక్తా తు సర్వజ్ఞా వానరైస్తైః స్వయంప్రభా ॥ ౧౮
ప్రత్యువాచ తతస్సర్వాన్ ఇదం వానరయూథపాన్ ।
సర్వేషాం పరితుష్టాఽస్మి వానరాణాం తరస్వినాం ॥ ౧౯
చరంత్యా మమ ధర్మేణ న కార్యమిహ కేనచిత్ ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్విపంచాశస్సర్గః.

అథ త్రిపంచాశస్సర్గః.

ఏవముక్తశ్శుభం వాక్యం తాపస్యా ధర్మసంహితం ।
ఉవాచ హనుమాన్ వాక్యం తామనిందితచేష్టితాం ॥ ౧
శరణం త్వాం ప్రపన్నాః స్మః సర్వే వై ధర్మచారిణి ।
యః కృతస్సమయోఽస్మాకం సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ॥ ౨
స చ కాలో హ్యతిక్రాంతః బిలే చ పరివర్తతాం ।
సా త్వమస్మాద్బిలాద్ఘోరాత్ ఉత్తారయితుమర్హసి ॥ ౩
తస్మాత్ సుగ్రీవవచనాత్ అతిక్రాంతాన్ గతాయుషః ।
త్రాతుమర్హసి నస్సర్వాన్ సుగ్రీవభయకర్శితాన్ ॥ ౪
మహచ్చ కార్యమస్మాభిః కర్తవ్యం ధర్మచారిణి ।
తచ్చాపి న కృతం కార్యం అస్మాభిరిహ వాసిభిః ॥ ౫

ఏవముక్తా హనుమతా తాపసీ వాక్యమబ్రవీత్ ।
జీవతా దుష్కరం మన్యే ప్రవిష్టేన నివర్తితుం ॥ ౬
తపసస్తు ప్రభావేన నియమోపార్జితేన చ ।
సర్వానేవ బిలాదస్మాత్ ఉద్ధరిష్యామి వానరాన్ ॥ ౭
నిమీలయత చక్షూంషి సర్వే వానరపుంగవాః ।
న హి నిష్క్రమితుం శక్యం అనిమీలితలోచనైః ॥ ౮
తతస్సంమీలితాస్సర్వే సుకుమారాంగుళైః కరైః ।
సహసా పిదధుర్దృష్టిం హృష్టా గమనకాంక్షయా ॥ ౯
వానరాస్తు మహాత్మానః హస్తరుద్ధముఖాస్తదా ।
నిమేషాంతరమాత్రేణ బిలాదుత్తారితాస్తయా ॥ ౧౦
తతస్తాన్ వానరాన్ సర్వాన్ తాపసీ ధర్మచారిణీ ।
నిస్సృతాన్ విషమాత్తస్మాత్ సమాశ్వాస్యేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౧
ఏష వింధ్యో గిరిః శ్రీమాన్ నానాద్రుమలతాకులః ।
ఏష ప్రస్రవణశ్శైలః సాగరోఽయం మహోదధిః ॥ ౧౨
స్వస్తి వోఽస్తు గమిష్యామి భవనం వానరర్షభాః ।
ఇత్యుక్త్వా తద్బిలం శ్రీమత్ ప్రవివేశ స్వయంప్రభా ॥ ౧౩
తతస్తే దదృశుర్ఘోరం సాగరం వరుణాలయం ।
అపారమభిగర్జంతం ఘోరైరూర్మిభిరావృతం ॥ ౧౪
మయస్య మాయావిహితం గిరిదుర్గం విచిన్వతాం ।
తేషాం మాసో వ్యతిక్రాంతః యో రాజ్ఞా సమయః కృతః॥౧౫

వింధ్యస్య తు గిరేః పాదే సంప్రపుష్పితపాదపే ।
ఉపవిశ్య మహాత్మానః చింతామాపేదిరే తదా ॥ ౧౬
తతః పుష్పాతిభారాగ్రాన్ లతాశతసమావృతాన్ ।
ద్రుమాన్ వాసంతికాన్ దృష్ట్వా బభూవుర్భయశంకితాః ॥ ౧౭
తే వసంతమనుప్రాప్తం ప్రతిబుధ్వా పరస్పరం ।
నష్టసందేశకాలార్థాః నిపేతుర్ధరణీతలే ॥ ౧౮
తతస్తాన్ కపివృద్ధాంస్తు శిష్టాంశ్చైవ వనౌకసః ।
వాచా మధురయాఽఽభాష్య యథావదనుమాన్య చ ॥ ౧౯
స తు సింహవృషస్కంధః పీనాయతభుజః కపిః ।
యువరాజో మహాప్రాజ్ఞః అంగదో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౦
శాసనాత్ కపిరాజస్య వయం సర్వే వినిర్గతాః ।
మాసః పూర్ణో బిలస్థానాం హరయః కిం న బుధ్యతే ॥ ౨౧
వయమాశ్వయుజే మాసి కాలసంఖ్యావ్యవస్థితాః ।
ప్రస్థితాస్సోఽపి చాతీతః కిమతః కార్యముత్తరం ॥ ౨౨
భవంతః ప్రత్యయం ప్రాప్తాః నీతిమార్గవిశారదాః ।
హితేష్వభిరతా భర్తుః నిసృష్టాస్సర్వకర్మసు ॥ ౨౩
కర్మస్వప్రతిమాస్సర్వే దిక్షు విశ్రుతపౌరుషాః ।
మాం పురస్కృత్య నిర్యాతాః పింగాక్షప్రతిచోదితాః ॥ ౨౪
ఇదానీమకృతార్థానాం మర్తవ్యం నాత్ర సంశయః ।
హరిరాజస్య సందేశం అకృత్వా కస్సుఖీ భవేత్ ॥ ౨౫

తస్మిన్నతీతే కాలే తు సుగ్రీవేణ కృతే స్వయం ।
ప్రాయోపవేశనం యుక్తం సర్వేషాం చ వనౌకసాం ॥ ౨౬
తీక్ష్ణః ప్రకృత్యా సుగ్రీవః స్వామిభావే వ్యవస్థితః ।
న క్షమిష్యతి నస్సర్వాన్ అపరాధకృతో గతాన్ ॥ ౨౭
అప్రవృత్తౌ చ సీతాయాః పాపమేవ కరిష్యతి ।
తస్మాత్ క్షమమిహాద్యైవ ప్రాయోపవిశనం హి నః ॥ ౨౮
త్యక్త్వా పుత్రాంశ్చ దారాంశ్చ ధనాని చ గృహాణి చ ।
ధ్రువం నో హింసితా రాజా సర్వాన్ ప్రతిగతానితః ॥ ౨౯
వధేనాప్రతిరూపేణ శ్రేయాన్ మృత్యురిహైవ నః ।
న చాహం యౌవరాజ్యేన సుగ్రీవేణాభిషేచితః ॥ 30
నరేంద్రేణాభిషిక్తోఽస్మి రామేణాక్లిష్టకర్మణా ।
స పూర్వం బద్ధవైరో మాం రాజా దృష్ట్వా వ్యతిక్రమం ॥ 3౧
ఘాతయిష్యతి దండేన తీక్ష్ణేన కృతనిశ్చయః ।
కిం మే సుహృద్భిర్వ్యసనం పశ్యద్భిర్జీవితాంతరే ॥ 3౨
ఇహైవ ప్రాయమాసిష్యే పుణ్యే సాగరరోధసి ।
ఏతచ్ఛ్రుత్వా కుమారేణ యువరాజేన భాషితం ॥ 33
సర్వే తే వానరశ్రేష్ఠాః కరుణం వాక్యమబ్రువన్ ।
తీక్ష్ణః ప్రకృత్యా సుగ్రీవః ప్రియారక్తశ్చ రాఘవః ॥ 3౪
అదృష్టాయాం తు వైదేహ్యాం దృష్ట్వా చైవ సమాగతాన్ ।
రాఘవప్రియకామార్థం ఘాతయిష్యత్యసంశయం ॥ 3౫

న క్షమం చాపరాద్ధానాం గమనం స్వామిపార్శ్వతః ।
ఇహైవ సీతామన్విష్య ప్రవృత్తిముపలభ్య వా ॥ ౩౬
నో చేద్గచ్ఛామ తం వీరం గమిష్యామో యమక్షయం ।
ప్లవంగమానాం తు భయార్దితానాం
శ్రుత్వా వచస్తార ఇదం బభాషే ।
అలం విషాదేన బిలం ప్రవిశ్య
వసామ సర్వే యది రోచతే వః ॥ ౩౭
ఇదం హి మాయావిహితం సుదుర్గమం
ప్రభూతవృక్షోదకభోజ్యపేయకం ।
ఇహాస్తి నో నైవ భయం పురందరాత్
న రాఘవాద్వానరరాజతోఽపి వా ॥ ౩౮
శ్రుత్వాఽంగదస్యాపి వచోఽనుకూలం
ఊచుశ్చ సర్వే హరయః ప్రతీతాః ।
యథా న హింస్యేమ తథా విధానం
అసక్తమద్యైవ విధీయతాం నః ॥ ౩౯

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే త్రిపంచాశస్సర్గః.

అథ చతుఃపంచాశస్సర్గః.

తథా బ్రువతి తారే తు తారాధిపతివర్చసి ।
అథ మేనే హృతం రాజ్యం హనుమానంగదేన తత్ ॥ ౧

బుద్ధ్యా హ్యష్టాంగయా యుక్తం చతుర్బలసమన్వితం ।
చతుర్దశగుణం మేనే హనుమాన్ వాలినస్సుతం ॥ ౨
ఆపూర్యమాణం శశ్వచ్చ తేజోబలపరాక్రమైః ।
శశినం శుక్లపక్షాదౌ వర్ధమానమివ శ్రియా ॥ ౩
బృహస్పతిసమం బుద్ధ్యా విక్రమే సదృశం పితుః ।
శుశ్రూషమాణం తారస్య శుక్రస్యేవ పురందరం ॥ ౪
భర్తురర్థే పరిశ్రాంతం సర్వశాస్త్రవిదాం వరం ।
అభిసంధాతుమారేభే హనుమానంగదం తతః ॥ ౫
స చతుర్ణాముపాయానాం తృతీయముపవర్ణయన్ ।
భేదయామాస తాన్ సర్వాన్ వానరాన్ వాక్యసంపదా ॥ ౬
తేషు సర్వేషు భిన్నేషు తతోఽభీషయదంగదం ।
భీషణైర్బహుభిర్వాక్యైః కోపోపాయసమన్వితైః ॥ ౭
త్వం సమర్థతరః పిత్రా యుద్ధే తారేయ వై ధురం ।
దృఢం ధారయితుం శక్తః కపిరాజ్యం యథా పితా ॥ ౮
నిత్యమస్థిరచిత్తా హి కపయో హరిపుంగవ ।
నాజ్ఞాప్యం విషహిష్యంతి పుత్రదారాన్ వినా త్వయా ॥ ౯
త్వాం నైతే హ్యనుయుంజేయుః ప్రత్యక్షం ప్రవదామి తే ।
యథాఽయం జాంబవాన్ నీలః సుహోత్రశ్చ మహాకపిః ॥ ౧౦
న హ్యహం త ఇమే సర్వే సామదానాదిభిర్గుణైః ।
దండేన వా త్వయా శక్యాః సుగ్రీవాదపకర్షితుం ॥ ౧౧

విగృహ్యాసనమప్యాహుః దుర్బలేన బలీయసః ।
ఆత్మరక్షాకరస్తస్మాత్ న విగృహ్ణీత దుర్బలః ॥ ౧౨
యాం చేమాం మన్యసే ధాత్రీం ఏతద్బిలమితి శ్రుతం ।
ఏతల్లక్ష్మణబాణానాం ఈషత్కార్యం విదారణే ॥ ౧౩
స్వల్పం హి కృతమింద్రేణ క్షిపతా హ్యశనిం పురా ।
లక్ష్మణో నిశితైర్బాణైః భింద్యాత్ పత్రపుటం యథా ॥ ౧౪
లక్ష్మణస్య తు నారాచాః బహవస్సంతి తద్విధాః ।
వజ్రాశనిసమస్పర్శాః గిరీణామపి దారణాః ॥ ౧౫
అవస్థానే యదైవ త్వం ఆసిష్యసి పరంతప ।
తదైవ హరయస్సర్వే త్యక్ష్యంతి కృతనిశ్చయాః ॥ ౧౬
స్మరంతః పుత్రదారాణాం నిత్యోద్విగ్నా బుభుక్షితాః ।
ఖేదితా దుఃఖశయ్యాభిః త్వాం కరిష్యంతి పృష్ఠతః ॥ ౧౭
స త్వం హీనస్సుహృద్భిశ్చ హితకామైశ్చ బంధుభిః ।
తృణాదపి భృశోద్విగ్నః స్పందమానాద్భవిష్యసి ॥ ౧౮
న చ జాతు న హింస్యుస్త్వాం ఘోరా లక్ష్మణసాయకాః ।
అపవృత్తం జిఘాంసంతః మహావేగా దురాసదాః ॥ ౧౯
అస్మాభిస్తు గతం సార్ధం వినీతవదుపస్థితం ।
ఆనుపూర్వ్యాత్తు సుగ్రీవః రాజ్యే త్వాం స్థాపయిష్యతి ॥ ౨౦
ధర్మకామః పితృవ్యస్తే ప్రీతికామో దృఢవ్రతః ।
శుచిస్సత్యప్రతిజ్ఞశ్చ న త్వాం జాతు జిఘాంసతి ॥ ౨౧

ప్రియకామశ్చ తే మాతుః తదర్థం చాస్య జీవితం ।
తస్యాపత్యం చ నాస్త్యన్యత్ తస్మాదంగద గమ్యతాం ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుఃపంచాశస్సర్గః.

అథ పంచపంచాశస్సర్గః.

శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మసంహితం ।
స్వామిసత్కారసంయుక్తం అంగదో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧

స్థైర్యమాత్మమనశ్శౌచం ఆనృశంస్యమథార్జవం ।
విక్రమశ్చైవ ధైర్యం చ సుగ్రీవే నోపపద్యతే ॥ ౨

భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య యో భార్యాం జీవతో మహిషీం ప్రియాం ।
ధర్మేణ మాతరం యస్తు స్వీకరోతి జుగుప్సితః ॥ ౩

కథం స ధర్మం జానీతే యేన భ్రాత్రా మహాత్మనా ।
యుద్ధాయాభినియుక్తేన బిలస్య పిహితం ముఖం ॥ ౪

సత్యాత్ పాణిగృహీతశ్చ కృతకర్మా మహాయశాః ।
విస్మృతో రాఘవో యేన స కస్య తు కృతం స్మరేత్ ॥ ౫

లక్ష్మణస్య భయాద్యేన నాధర్మభయభీరుణా ।
ఆదిష్టా మార్గితుం సీతాం ధర్మమస్మిన్ కథం భవేత్ ॥ ౬

తస్మిన్ పాపే కృతఘ్నే తు స్మృతిహీనే చలాత్మని ।
ఆర్యః కో విశ్వసేజ్జాతు తత్కులీనో జిజీవిషుః ॥ ౭

రాజ్యే పుత్రః ప్రతిష్ఠాప్యః సగుణో నిర్గుణోఽపి వా ।
కథం శత్రుకులీనం మాం సుగ్రీవో జీవయిష్యతి ॥ ౮
భిన్నమంత్రోఽపరాద్ధశ్చ హీనశక్తిః కథం హ్యహం ।
కిష్కింధాం ప్రాప్య జీవేయం అనాథ ఇవ దుర్బలః ॥ ౯
ఉపాంశుదండేన హి మాం బంధనేనోపపాదయేత్ ।
శఠః క్రూరో నృశంసశ్చ సుగ్రీవో రాజ్యకారణాత్ ॥ ౧౦
బంధనాద్వాఽవసాదాన్మే శ్రేయః ప్రాయోపవేశనం ।
అనుజానీత మాం సర్వే గృహం గచ్ఛంతు వానరాః ॥ ౧౧
అహం వః ప్రతిజానామి నాగమిష్యామ్యహం పురీం ।
ఇహైవ ప్రాయమాసిష్యే శ్రేయో మరణమేవ మే ॥ ౧౨
అభివాదనపూర్వం తు రాఘవౌ బలశాలినౌ ।
అభివాదనపూర్వం తు రాజా కుశలమేవ చ ॥ ౧౩
వాచ్యస్తాతో యవీయాన్మే సుగ్రీవో వానరేశ్వరః ।
ఆరోగ్యపూర్వం కుశలం వాచ్యా మాతా రుమా చ మే ॥ ౧౪
మాతరం చైవ మే తారాం ఆశ్వాసయితుమర్హథ ।
ప్రకృత్యా ప్రియపుత్రా సా సానుక్రోశా తపస్వినీ ॥ ౧౫
వినష్టమిహ మాం శ్రుత్వా వ్యక్తం హాస్యతి జీవితం ।
ఏతావదుక్త్వా వచనం వృద్ధాంస్తానభివాద్య చ ॥ ౧౬
వివేశ చాంగదో భూమౌ రుదన్ దర్భేషు దుర్మనాః ।
తస్య సంవిశతస్తత్ర రుదంతో వానరర్షభాః ॥ ౧౭

నయనేభ్యః ప్రముముచుః ఉష్ణం వై వారి దుఃఖితాః ।
సుగ్రీవం చైవ నిందంతః ప్రశంసంతశ్చ వాలినం ॥ ౧౮
పరివార్యాంగదం సర్వే వ్యవసన్ ప్రాయమాసితుం ।
మతం తద్వాలిపుత్రస్య విజ్ఞాయ ప్లవగర్షభాః ॥ ౧౯
ఉపస్పృశ్యోదకం తత్ర ప్రాఙ్ముఖాస్సముపావిశన్ ।
దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు ఉదక్తీరం సమాశ్రితాః ॥ ౨౦
ముమూర్షవో హరిశ్రేష్ఠాః ఏతత్ క్షమమితి స్మ హ ।
రామస్య వనవాసం చ క్షయం దశరథస్య చ ॥ ౨౧
జనస్థానవధం చైవ వధం చైవ జటాయుషః ।
హరణం చైవ వైదేహ్యాః వాలినశ్చ వధం రణే ॥ ౨౨
రామకోపం చ వదతాం హరీణాం భయమాగతం ।
స సం విశద్భిర్బహుభిర్మహీధరః
మహాద్రికూటప్రతిమైః ప్లవంగమైః ।
బభూవ సంనాదితనిర్ఝరాంతరః
భృశం నదద్భిర్జలదైరివోల్బణైః ॥ ౨౩
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచపంచాశస్సర్గః.

అథ షట్పంచాశస్సర్గః.

ఉపవిష్టాస్తు తే సర్వే యస్మిన్ ప్రాయం గిరిస్థలే ।
హరయో గృధ్రరాజశ్చ తం దేశముచక్రమే ॥ ౧

సంపాతిర్నామ నామ్నా తు చిరంజీవీ విహంగమః ।
భ్రాతా జటాయుషః శ్రీమాన్ ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః ॥ ౨
కందరాదభినిష్క్రమ్య స వింధ్యస్య మహాగిరేః ।
ఉపవిష్టాన్ హరీన్ దృష్ట్వా హృష్టాత్మా గిరమబ్రవీత్ ॥ ౩
విధిః కిల నరం లోకే విధానేనానువర్తతే ।
తథాఽయం విహితో భక్ష్యః చిరాన్మహ్యముపాగతః ॥ ౪
పరంపరాణాం భక్షిష్యే వానరాణాం మృతం మృతం ।
ఉవాచేదం వచః పక్షీ తాన్నిరీక్ష్య ప్లవంగమాన్ ॥ ౫
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా భక్ష్యలుబ్ధస్య పక్షిణః ।
అంగదః పరమాయస్తః హనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥ ౬
పశ్య సీతాఽపదేశేన సాక్షాద్వైవస్వతో యమః ।
ఇమం దేశమనుప్రాప్తః వానరాణాం విపత్తయే ॥ ౭
రామస్య న కృతం కార్యం రాజ్ఞో న చ వచః కృతం ।
హరీణామియమజ్ఞాతా విపత్తిస్సహసాఽఽగతా ॥ ౮
వైదేహ్యాః ప్రియకామేన కృతం కర్మ జటాయుషా ।
గృధ్రరాజేన యత్తత్ర శ్రుతం వస్తదశేషతః ॥ ౯
తథా సర్వాణి భూతాని తిర్యగ్యోనిగతాన్యపి ।
ప్రియం కుర్వంతి రామస్య త్యక్త్వా ప్రాణాన్ యథా వయం ॥
అన్యోన్యముపకుర్వంతి స్నేహకారుణ్యయంత్రితాః ।
తేన తస్యోపకారార్థం త్యజతాఽఽత్మానమాత్మనా ॥ ౧౧

ప్రియం కృతం హి రామస్య ధర్మజ్ఞేన జటాయుషా ।
రాఘవార్థే పరిశ్రాంతాః వయం సంత్యక్తజీవితాః ॥ ౧౨
కాంతారాణి ప్రపన్నాః స్మః న చ పశ్యామ మైథిలీం ।
స సుఖీ గృధ్రరాజస్తు రావణేన హతో రణే ॥ ౧౩
ముక్తశ్చ సుగ్రీవభయాత్ గతశ్చ పరమాం గతిం ।
జటాయుషో వినాశేన రాజ్ఞో దశరథస్య చ ॥ ౧౪
హరణేన చ వైదేహ్యాః సంశయం హరయో గతాః ।
రామలక్ష్మణయోర్వాసః అరణ్యే సహ సీతయా ॥ ౧౫
రాఘవస్య చ బాణేన వాలినశ్చ తథా వధః ।
రామకోపాదశేషాణాం రాక్షసానాం తథా వధః ॥ ౧౬
కైకేయ్యా వరదానేన ఇదం హి వికృతం కృతం ।

తదసుఖమనుకీర్తితం వచః
భువి పతితాంశ్చ సమీక్ష్య వానరాన్ ।
భృశచలితమతిర్మహామతిః
కృపణముదాహృతవాన్ స గృధ్రరాట్ ॥ ౧౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే షట్పంచాశస్సర్గః.

అథ సప్తపంచాశస్సర్గః.

తత్తు శ్రుత్వా తదా వాక్యం అంగదస్య ముఖోద్గతం ।
అబ్రవీద్వచనం గృధ్రః తీక్ష్ణతుండో మహాస్వనః ॥ ౧

కో౽యం గిరా ఘోషయతి ప్రాణైః ప్రియతమస్య మే ।
జటాయుషో వధం భ్రాతుః కంపయన్నివ మే మనః ॥ ౨
కథమాసీజ్జనస్థానే యుద్ధం రాక్షసగృధ్రయోః ।
నామధేయమిదం భ్రాతుః చిరస్యాద్య మయా శ్రుతం ॥ ౩
ఇచ్ఛేయం గిరిదుర్గాచ్చ భవద్భిరవతారితుం ।
యవీయసో గుణజ్ఞస్య శ్లాఘనీయస్య విక్రమైః ॥ ౪
అతిదీర్ఘస్య కాలస్య తుష్టో౽స్మి పరికీర్తనాత్ ।
తదిచ్ఛేయమహం శ్రోతుం వినాశం వానరర్షభాః ॥ ౫
భ్రాతుర్జటాయుషస్తస్య జనస్థాననివాసినః ।
తస్యైవ చ మమ భ్రాతుః సఖా దశరథః కథం ॥ ౬
యస్య రామః ప్రియః పుత్రః జ్యేష్ఠో గురుజనప్రియః ।
సూర్యాంశుదగ్ధపక్షత్వాత్ న శక్నోమ్యుపసర్పితుం ॥ ౭
ఇచ్ఛేయం పర్వతాదస్మాత్ అవతర్తుమరిందమాః ।
శోకాద్భ్రష్టస్వరమపి శ్రుత్వా తే హరియూథపాః ॥ ౮
శ్రద్దధుర్నైవ తద్వాక్యం కర్మణా తస్య శంకితాః ।
తే ప్రాయముపవిష్టాస్తు దృష్ట్వా గృధ్రం ప్లవంగమాః ॥ ౯
చక్రుర్బుద్ధిం తదా రౌద్రాం సర్వాన్నో భక్షయిష్యతి ।
సర్వథా ప్రాయమాసీనాన్ యది నో భక్షయిష్యతి ॥ ౧౦
కృతకృత్యా భవిష్యామః క్షిప్రం సిద్ధిమితో గతాః ।
ఏతాం బుద్ధిం తతశ్చక్రుః సర్వే తే వానరర్షభాః ॥ ౧౧

అవతార్య గిరేః శృంగాత్ గృధ్రమాహాంగదస్తదా ।
బభూవర్క్షరజా నామ వానరేంద్రః ప్రతాపవాన్ ॥ ౧౨
మమార్యః పార్థివః పక్షిన్ ధార్మికస్తస్య చాత్మజౌ ।
సుగ్రీవశ్చైవ వాలీ చ పుత్రావోఘబలావుభౌ ॥ ౧౩
లోకే విశ్రుతకర్మాఽభూత్ రాజా వాలీ పితా మమ ॥
రాజా కృత్స్నస్య జగతః ఇక్ష్వాకూణాం మహారథః । ౧౪
రామో దాశరథిః శ్రీమాన్ ప్రవిష్టో దండకావనం ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యా చాపి భార్యయా ॥ ౧౫
పితుర్నిదేశనిరతః ధర్మ్యం పంథానమాశ్రితః ।
తస్య భార్యా జనస్థానాత్ రావణేన హృతా బలాత్ ॥ ౧౬
రామస్య తు పితుర్మిత్రం జటాయుర్నామ గృధ్రరాట్ ।
దదర్శ సీతాం వైదేహీం హ్రియమాణాం విహాయసా ॥ ౧౭
రావణం విరథం కృత్వా స్థాపయిత్వా చ మైథిలీం ।
పరిశ్రాంతశ్చ వృద్ధశ్చ రావణేన హతో రణే ॥ ౧౮
ఏవం గృధ్రో హతస్తేన రావణేన బలీయసా ।
సంస్కృతశ్చాపి రామేణ గతశ్చ గతిముత్తమాం ॥ ౧౯
తతో మమ పితృవ్యేణ సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ।
చకార రాఘవస్సఖ్యం సోఽవధీత్ పితరం మమ ॥ ౨౦
మమ పిత్రా విరుద్ధో హి సుగ్రీవస్సచివైస్సహ ।
నిహత్య వాలినం రామః తతస్తమభిషేచయత్ ॥ ౨౧

స రాజ్యే స్థాపితస్తేన సుగ్రీవో వానరాధిపః ।
రాజా వానరముఖ్యానాం యేన ప్రస్థాపితా వయం ॥ ౨౨
ఏవం రామప్రయుక్తాస్తు మార్గమాణాస్తతస్తతః ।
వైదేహీం నాధిగచ్ఛామః రాత్రౌ సూర్యప్రభామివ ॥ ౨౩
తే వయం దండకారణ్యం విచిత్య సుసమాహితాః ।
అజ్ఞానాత్తు ప్రవిష్టాస్స్మః ధరణ్యా వివృతం బిలం ॥ ౨౪
మయస్య మాయావిహితం తద్బిలం చ విచిన్వతాం ।
వ్యతీతస్తత్ర నో మాసః యో రాజ్ఞా సమయః కృతః ॥ ౨౫
తే వయం కపిరాజస్య సర్వే వచనకారిణః ।
కృతాం సంస్థామతిక్రాంతాః భయాత్ ప్రాయముపాస్మహే ॥
క్రుద్ధే తస్మింస్తు కాకుత్స్థే సుగ్రీవే చ సలక్ష్మణే ।
గతానామపి సర్వేషాం తత్ర నో నాస్తి జీవితం ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-సప్తపంచాశస్సర్గః.

అథ అష్టపంచాశస్సర్గః.

ఇత్యుక్తః కరుణం వాక్యం వానరైస్త్యక్తజీవితైః ।
సబాష్పో వానరాన్ గృధ్రః ప్రత్యువాచ మహాస్వనః ॥ ౧
యవీయాన్ మమ స భ్రాతా జటాయుర్నామ వానరాః ।
యమాఖ్యాత హతం యుద్ధే రావణేన బలీయసా ॥ ౨

వృద్ధభావాదపక్షత్వాత్ శృణ్వన్ తదపి మర్షయే ।
న హి మే శక్తిరస్త్యద్య భ్రాతుర్వైరవిమోక్షణే ॥ ౩
పురా వృత్రవధే వృత్తే పరస్పరజయైషిణౌ ।
ఆదిత్యముపయాతౌ స్వః జ్వలంతం రశ్మిమాలినం ॥ ౪
ఆవృత్యాకాశమార్గే తు జవేన స్మ గతౌ భృశం ।
మధ్యం ప్రాప్తే దినకరే జటాయురవసీదతి ॥ ౫
తమహం భ్రాతరం దృష్ట్వా సూర్యరశ్మిభిరర్దితం ।
పక్షాభ్యాం ఛాదయామాస స్నేహాత్ పరమవిహ్వలః ॥ ౬
నిర్దగ్ధపక్షః పతితః వింధ్యేఽహం వానరర్షభాః ।
అహమస్మిన్ వసన్ భ్రాతుః ప్రవృత్తిం నోపలక్షయే ॥ ౭
జటాయుషస్త్వేవముక్తో భ్రాత్రా సంపాతినా తదా ।
యువరాజో మహాప్రాజ్ఞః ప్రత్యువాచాంగదస్తదా ॥ ౮
జటాయుషో యది భ్రాతా శ్రుతం తే గదితం మయా ।
ఆఖ్యాహి యది జానాసి నిలయం తస్య రక్షసః ॥ ౯
అదీర్ఘదర్శనం తం వై రావణం రాక్షసాధిపం ।
అంతికే యది వా దూరే యది జానాసి శంస నః ॥ ౧౦
తతోఽబ్రవీన్మహాతేజాః జ్యేష్ఠో భ్రాతా జటాయుషః ।
ఆత్మానురూపం వచనం వానరాన్ సంప్రహర్షయన్ ॥ ౧౧
నిర్దగ్ధపక్షో గృధ్రోఽహం హీనవీర్యః ప్లవంగమాః ।
వాఙ్మాత్రేణ తు రామస్య కరిష్యే సాహ్యముత్తమం ॥ ౧౨

జానామి వారుణాన్ లోకాన్ విష్ణోస్త్రైవిక్రమానపి ।
మహాసురవిమర్దాన్వా౽ప్యమృతస్య చ మంథనం ॥ ౧౩
రామస్య యదిదం కార్యం కర్తవ్యం ప్రథమం మయా ।
జరయా చ హృతం తేజః ప్రాణాశ్చ శిథిలా మమ ॥ ౧౪
తరుణీ రూపసంపన్నా సర్వాభరణభూషితా ।
హ్రియమాణా మయా దృష్టా రావణేన దురాత్మనా ॥ ౧౫
క్రోశంతీ రామరామేతి లక్ష్మణేతి చ భామినీ ।
భూషణాన్యపవిధ్యంతీ గాత్రాణి చ విధూన్వతీ ॥ ౧౬
సూర్యప్రభేవ శైలాగ్రే తస్యాః కౌశేయముత్తమం ।
అసితే రాక్షసే భాతి యథా వా తటిదంబుదే ॥ ౧౭
తాం తు సీతామహం మన్యే రామస్య పరికీర్తనాత్ ।
శ్రూయతాం మే కథయతః నిలయం తస్య రక్షసః ॥ ౧౮
పుత్రో విశ్రవసస్సాక్షాత్ భ్రాతా వైశ్రవణస్య చ ।
అధ్యాస్తే నగరీం లంకాం రావణో నామ రాక్షసః ॥ ౧౯
ఇతో ద్వీపస్సముద్రస్య సంపూర్ణే శతయోజనే ।
తస్మిన్ లంకాపురీ రమ్యా నిర్మితా విశ్వకర్మణా ॥ ౨౦
జాంబూనదమయైర్ద్వారైః చిత్రైః కాంచనవేదికైః ।
ప్రాకారేణార్కవర్ణేన మహతా సుసమావృతా ॥ ౨౧
తస్యాం వసతి వైదేహీ దీనా కౌశేయవాసినీ ।
రావణాంతఃపురే రుద్ధా రాక్షసీభిస్సురక్షితా ॥ ౨౨

జనకస్యాత్మజాం రాజ్ఞః తత్ర ద్రక్ష్యథ మైథిలీం ।
లంకాయామథ గుప్తాయాం సాగరేణ సమంతతః ॥ ౨౩
సంప్రాప్య సాగరస్యాంతం సంపూర్ణం శతయోజనం ।
ఆసాద్య దక్షిణం తీరం తతో ద్రక్ష్యథ రావణం ॥ ౨౪
తత్రైవ త్వరితాః క్షిప్రం విక్రమధ్వం ప్లవంగమాః ।
జ్ఞానేన ఖలు పశ్యామి దృష్ట్వా ప్రత్యాగమిష్యథ ॥ ౨౫
ఆద్యః పంథాః కులింగానాం యే చాన్యే ధాన్యజీవినః ।
ద్వితీయో బలిభోజానాం యే చ వృక్షఫలాశినః ॥ ౨౬
భాసాస్తృతీయం గచ్ఛంతి క్రౌంచాశ్చ కురరైస్సహ ।
శ్యేనాశ్చతుర్థం గచ్ఛంతి గృధ్రా గచ్ఛంతి పంచమం ॥ ౨౭
బలవీర్యోపపన్నానాం రూపయౌవనశాలినాం ।
షష్ఠస్తు పంథా హంసానాం వైనతేయగతిః పరా ॥ ౨౮
వైనతేయాచ్చ నో జన్మ సర్వేషాం వానరర్షభాః ।
ఇహస్థోఽహం ప్రపశ్యామి రావణం జానకీం తథా ॥ ౨౯
అస్మాకమపి సౌవర్ణం దివ్యం చక్షుర్బలం తథా ।
తస్మాదాహారవీర్యేణ నిసర్గేణ చ వానరాః ॥ ౩౦
ఆయోజనశతాత్ సాగ్రాత్ వయం పశ్యామ నిత్యశః ।
అస్మాకం విహితా వృత్తిః నిసర్గేణ చ దూరతః ॥ ౩౧
విహితా పాదమూలే తు వృత్తిశ్చరణయోధినాం ।
గర్హితం తు కృతం కర్మ యేన స్మ పిశితాశినా ॥ ౩౨

ప్రతికార్యం చ మే తస్య వైరం భ్రాతుః కృతం భవేత్ ।
ఉపాయో దృశ్యతాం కశ్చిత్ లంఘనే లవణాంభసః ॥ ౩౩
అభిగమ్య తు వైదేహీం సమృద్ధార్థా గమిష్యథ ।
సముద్రం నేతుమిచ్ఛామి భవద్భిర్వరుణాలయం ॥ ౩౪
ప్రదాస్యామ్యుదకం భ్రాతుః స్వర్గతస్య మహాత్మనః ।
తతో నీత్వా తు తం దేశం తీరం నదనదీపతేః ॥ ౩౫
నిర్దగ్ధపక్షం సంపాతిం వానరాస్సుమహౌజసః ।
పునః ప్రత్యానయిత్వా చ తం దేశం పతగేశ్వరం ॥ ౩౬
బభూవుర్వానరా హృష్టాః ప్రవృత్తిముపలభ్య తే ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-అష్టపంచాశస్సర్గః.

అథ ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

తతస్తదమృతాస్వాదం గృధ్రరాజేన భాషితం ।
నిశమ్య ముదితా హృష్టాః తే వచః ప్లవగర్షభాః ॥ ౧
జాంబవాన్ వానరశ్రేష్ఠః సహ సర్వైః ప్లవంగమైః ।
భూతలాత్ సహసోత్థాయ గృధ్రరాజమథాబ్రవీత్ ॥ ౨
క్వ సీతా కేన వా దృష్టా కో వా హరతి మైథిలీం ।
తదాఖ్యాతు భవాన్ సర్వం గతిర్భవ వనౌకసాం ॥ ౩
కో దాశరథిబాణానాం వజ్రవేగనిపాతినాం ।
స్వయం లక్ష్మణముక్తానాం న చింతయతి విక్రమం ॥ ౪

స హరీన్ ప్రీతిసంయుక్తాన్ సీతాశ్రుతిసమాహితాన్ ।
పునరాశ్వాసయన్ ప్రీతః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౫
శ్రూయతామిహ వైదేహ్యాః యథా మే హరణం శ్రుతం ।
యేన చాపి మమాఖ్యాతం యత్ర వాఽఽయతలోచనా ॥ ౬
అహమస్మిన్ గిరౌ దుర్గే బహుయోజనమాయతే ।
చిరాన్నిపతితో వృద్ధః క్షీణప్రాణపరాక్రమః ॥ ౭
తం మామేవంగతం పుత్రః సుపార్శ్వో నామ నామతః ।
ఆహారేణ యథాకాలం బిభర్తి పతతాం వరః ॥ ౮
తీక్ష్ణకామాస్తు గంధర్వాః తీక్ష్ణకోపా భుజంగమాః ।
మృగాణాం తు భయం తీక్ష్ణం తతస్తీక్ష్ణక్షుధా వయం ॥ ౯
స కదాచిత్ క్షుధాఽఽర్తస్య మమాహారాభికాంక్షిణః ।
గతసూర్యేఽహని ప్రాప్తః మమ పుత్రో హ్యనామిషః ॥ ౧౦
స మయా వృద్ధభావాచ్చ కోపాచ్చ పరిభర్త్సితః ।
క్షుత్పిపాసాపరీతేన కుమారః పతతాం వరః ॥ ౧౧
స మామాహారసంరోధాత్ పీడితం ప్రీతివర్ధనః ।
అనుమాన్య యథాతత్త్వం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౨
అహం తాత యథాకాలం ఆమిషార్థీ ఖమాప్లుతః ।
మహేంద్రస్య గిరేర్ద్వారం ఆవృత్య చ సమాస్థితః ॥ ౧౩
తతస్సత్త్వసహస్రాణాం సాగరాంతరచారిణాం ।
పంథానమేకోఽధ్యవసం సంనిరోద్ధుమవాఙ్ముఖః ॥ ౧౪

తత్ర కశ్చిన్మయా దృష్టః సూర్యోదయసమప్రభాం ।
స్త్రియమాదాయ గచ్ఛన్ వై భిన్నాంజనచయప్రభః ॥ ౧౫
సోఽహమభ్యవహారార్థీ తౌ దృష్ట్వా కృతనిశ్చయః ।
తేన సామ్నా వినీతేన పంథానమభియాచితః ॥ ౧౬
న హి సామోపపన్నానాం ప్రహర్తా విద్యతే క్వచిత్ ।
నీచేష్వపి జనః కశ్చిత్ కిమంగ బత మద్విధః ॥ ౧౭
స యాతస్తేజసా వ్యోమ సంక్షిపన్నివ వేగతః ।
అథాహం ఖచరైర్భూతైః అభిగమ్య సభాజితః ॥ ౧౮
దిష్ట్యా జీవసి తాతేతి హ్యబ్రువన్ మాం మహర్షయః ।
కథంచిత్ సకళత్రోఽసౌ గతస్తే స్వస్త్యసంశయం ॥ ౧౯
ఏవముక్తస్తతోఽహం తైః సిద్ధైః పరమశోభనైః ।
స చ మే రావణో రాజా రక్షసాం ప్రతివేదితః ॥ ౨౦
హరన్ దాశరథేర్భార్యాం రామస్య జనకాత్మజాం ।
భ్రష్టాభరణకౌశేయాం శోకవేగపరాజితాం ॥ ౨౧
రామలక్ష్మణయోర్నామ క్రోశంతీం ముక్తమూర్ధజాం ।
ఏష కాలాత్యయస్తావత్ ఇతి కాలవిదాం వరః ॥ ౨౨
ఏతమర్థం సమగ్రం మే సుపార్శ్వః ప్రత్యవేదయత్ ।
తచ్ఛ్రుత్వాఽపి హి మే బుద్ధిః నాసీత్ కాచిత్ పరాక్రమే॥ ౨౩
అపక్షో హి కథం పక్షీ కర్మ కించిదుపక్రమే ।
యత్తు శక్యం మయా కర్తుం వాగ్బుద్ధిగుణవర్తినా ॥ ౨౪

శ్రూయతాం తత్ ప్రవక్ష్యామి భవతాం పౌరుషాశ్రయం ।
వాఙ్మతిభ్యాం తు సర్వేషాం కరిష్యామి ప్రియం హి వః ॥ ౨౫
యద్ధి దాశరథేః కార్యం మమ తన్నాత్ర సంశయః ।
తే భవన్తో మతిశ్రేష్ఠాః బలవన్తో మనస్వినః ॥ ౨౬
ప్రేషితాః కపిరాజేన దేవైరపి దురాసదాః ।
రామలక్ష్మణబాణాశ్చ నిశితాః కంకపత్రిణః ॥ ౨౭
త్రయాణామపి లోకానాం పర్యాప్తాస్త్రాణనిగ్రహే ।
కామం ఖలు దశగ్రీవః తేజోబలసమన్వితః ॥ ౨౮
భవతాం తు సమర్థానాం న కించిదపి దుష్కరం ।
తదలం కాలసంగేన క్రియతాం బుద్ధినిశ్చయః ॥ ౨౯
న హి కర్మసు సజ్జంతే బుద్ధిమంతో భవద్విధాః ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

అథ షష్టితమస్సర్గః.

తతః కృతోదకం స్నాతం తం గృధ్రం హరియూథపాః ।
ఉపవిష్టా గిరౌ దుర్గే పరివార్య సమంతతః ॥ ౧
తమంగదముపాసీనం తైస్సర్వైర్హరిభిర్వృతం ।
జనితప్రత్యయో హర్షాత్ సంపాతిః పునరబ్రవీత్ ॥ ౨
కృత్వా నిశ్శబ్దమేకాగ్రాః శృణ్వంతు హరయో మమ ।
తత్త్వం సంకీర్తయిష్యామి యథా జానామి మైథిలీం ॥ 3

అస్య వింధస్య శిఖరే పతితోఽస్మి పురా వనే ।
సూర్యాతపపరీతాంగః నిర్దగ్ధస్సూర్యరశ్మిభిః ॥ ౪
లబ్ధసంజ్ఞస్తు షడ్రాత్రాత్ వివశో విహ్వలన్నివ ।
వీక్షమాణో దిశస్సర్వాః నాభిజానామి కించన ॥ ౫
తతస్తు సాగరాన్ శైలాన్ నదీస్సర్వాస్సరాంసి చ ।
వనాన్యుదధివేలాం చ సమీక్ష్య మతిరాగమత్ ॥ ౬
హృష్టపక్షిగణాకీర్ణః కందరాంతరకూటవాన్ ।
దక్షిణస్యోదధేస్తీరే వింధ్యోఽయమితి నిశ్చయః ॥ ౭
ఆసీచ్చాత్రాశ్రమం పుణ్యం సురైరపి సుపూజితం ।
ఋషిర్నిశాకరో నామ యస్మిన్నుగ్రతపాఽభవత్ ॥ ౮
అష్టౌ వర్షసహస్రాణి తేనాస్మిన్ ఋషిణా వినా ।
వసతో మమ ధర్మజ్ఞాః స్వర్గతే తు నిశాకరే ॥ ౯
అవతీర్య చ వింధ్యాగ్రాత్ కృచ్ఛ్రేణ విషమాచ్ఛనైః ।
తీక్ష్ణదర్భాం వసుమతీం దుఃఖేన పునరాగతః ॥ ౧౦
తమృషిం ద్రష్టుకామోఽస్మి దుఃఖేనాభ్యాగతో భృశం ।
జటాయుషా మయా చైవ బహుశోఽభిగతో హి సః ॥ ౧౧
తస్యాశ్రమపదాభ్యాశే వవుర్వాతాస్సుగంధినః ।
వృక్షో వాఽపుష్పితః కశ్చిత్ అఫలో వా న విద్యతే ॥ ౧౨
ఉపేత్య చాశ్రమం పుణ్యం వృక్షమూలముపాశ్రితః ।
ద్రష్టుకామః ప్రతీక్షేఽహం భగవంతం నిశాకరం ॥ ౧౩

అథాపశ్యమదూరస్థం ఋషిం జ్వలితతేజసం ।
కృతాభిషేకం దుర్ధర్షం ఉపావృత్తముదఙ్ముఖం ॥ ౧౪
తమృక్షాః సృమరా వ్యాఘ్రాః సింహా నాగాస్సరీసృపాః ।
పరివార్యోపగచ్ఛంతి ధాతారం ప్రాణినో యథా ॥ ౧౫
తతః ప్రాప్తమృషిం జ్ఞాత్వా తాని సత్త్వాని వై యయుః ।
ప్రవిష్టే రాజని యథా సర్వం సామాత్యకం బలం ॥ ౧౬
ఋషిస్తు దృష్ట్వా మాం ప్రీతః ప్రవిష్టశ్చాశ్రమం పునః ।
ముహూర్తమాత్రాన్నిష్క్రమ్య తతః కార్యమపృచ్ఛత ॥ ౧౭
సౌమ్య వైకల్యతాం దృష్ట్వా రోమ్ణాం తే నావగమ్యతే ।
అగ్నిదగ్ధావిమౌ పక్షౌ త్వక్చైవ వ్రణితా తవ ॥ ౧౮
గృధ్రౌ ద్వౌ దృష్టపూర్వౌ మే మాతరిశ్వసమౌ జవే ।
గృధ్రాణాం చైవ రాజానౌ భ్రాతరౌ కామరూపిణౌ ॥ ౧౯
జ్యేష్ఠో హి త్వం తు సంపాతే జటాయురనుజస్తవ ।
మానుషం రూపమాస్థాయ గృహ్ణీతాం చరణౌ మమ ॥ ౨౦
కిం తే వ్యాధిసముత్థానం పక్షయోః పతనం కథం ।
దండో వాఽయం కృతః కేన సర్వమాఖ్యాహి పృచ్ఛతః ॥ ౨౧

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే షష్టితమస్సర్గః.

అథ ఏకషష్టితమస్సర్గః.

తతస్తద్దారుణం కర్మ దుష్కరం సాహసాత్ కృతం ।
ఆచచక్షే మునేస్సర్వం సూర్యానుగమనం తదా ॥ ౧

భగవన్ వ్రణయుక్తత్వాత్ లజ్జయా వ్యాకులేంద్రియః ।
పరిశ్రాంతో న శక్నోమి వచనం ప్రతిభాషితుం ॥ ౨
అహం చైవ జటాయుశ్చ సంఘర్షాద్దర్పమోహితౌ ।
ఆకాశం పతితౌ వీరౌ జిజ్ఞాసంతౌ పరాక్రమం ॥ ౩
కైలాసశిఖరే బధ్వా మునీనామగ్రతః పణం ।
రవిస్స్యాదనుయాతవ్యః యావదస్తం మహాగిరిం ॥ ౪
అథావాం యుగపత్ ప్రాప్తౌ అపశ్యావ మహీతలే ।
రథచక్రప్రమాణాని నగరాణి పృథక్పృథక్ ॥ ౫
క్వచిద్వాదిత్రఘోషాంశ్చ బ్రహ్మఘోషాంశ్చ శుశ్రువః ।
గాయంతీశ్చాంగనా బహ్వీః పశ్యావో రక్తవాససః ॥ ౬
తూర్ణముత్పత్య చాకాశం ఆదిత్యపథమాశ్రితౌ ।
ఆవామాలోకయావస్తత్ వనం శాద్వలసంనిభం ॥ ౭
ఉపలైరివ సంఛన్నా దృశ్యతే భూశ్శిలోచ్చయైః ।
ఆపగాభిశ్చ సంవీతా సూత్రైరివ వసుంధరా ॥ ౮
హిమవాంశ్చైవ వింధ్యశ్చ మేరుశ్చ సుమహాన్నగః ।
భూతలే సంప్రకాశంతే నాగా ఇవ జలాశయే ॥ ౯
తీవ్రః స్వేదశ్చ ఖేదశ్చ భయం చాసీత్తదాఽఽవయోః ।
సమావిశతి మోహశ్చ తమో మూర్ఛా చ దారుణా ॥ ౧౦
న దిగ్విజ్ఞాయతే యామ్యా నాగ్నేయీ న చ వారుణీ ।
యుగాంతే నియతో లోకః హతో దగ్ధ ఇవాగ్నినా ॥ ౧౧

మనశ్చ మే హతం భూయః సంనివర్త్య తు సంశ్రయం ।
యత్నేన మహతా హ్యస్మిన్ పునస్సంధాయ చక్షుషీ ॥ ౧౨
యత్నేన మహతా భూయః రవిస్సమవలోకితః ।
తుల్యః పృథ్వీప్రమాణేన భాస్కరః ప్రతిభాతి నౌ ॥ ౧౩
జటాయుర్మామనాపృచ్ఛ్య నిపపాత మహీం తతః ।
తం దృష్ట్వా తూర్ణమాకాశాత్ ఆత్మానం ముక్తవానహం ॥
పక్షాభ్యాం చ మయా గుప్తః జటాయుర్న ప్రదహ్యతే ।
ప్రమాదాత్తత్ర నిర్దగ్ధః పతన్ వాయుపథాదహం ॥ ౧౫
ఆశంకే తం నిపతితం జనస్థానే జటాయుషం ।
అహం తు పతితో వింధ్యే దగ్ధపక్షో జడీకృతః ॥ ౧౬
రాజ్యేన హీనో భ్రాత్రా చ పక్షాభ్యాం విక్రమేణ చ ।
సర్వథా మర్తుమేవేచ్ఛన్ పతిష్యే శిఖరాద్గిరేః ॥ ౧౭

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకషష్టితమస్సర్గః

—o—

అథ ద్విషష్టితమస్సర్గః.

ఏవముక్త్వా మునిశ్రేష్ఠం అరుదం దుఃఖితో భృశం ।
అథ ధ్యాత్వా ముహూర్తం తు భగవానిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
పక్షౌ చ తే ప్రపక్షౌ చ పునరన్యౌ భవిష్యతః ।
ప్రాణాశ్చ చక్షుషీ చైవ విక్రమశ్చ బలం చ తే ॥ ౨

పురాణే సుమహత్ కార్యం భవిష్యతి మయా శ్రుతం ।
దృష్టం మే తపసా చైవ శ్రుత్వా చ విదితం మమ ॥ ౩
రాజా దశరథో నామ కశ్చిదిక్ష్వాకునందనః ।
తస్య పుత్రో మహాతేజాః రామో నామ భవిష్యతి ॥ ౪
అరణ్యం చ సహ భ్రాత్రా లక్ష్మణేన గమిష్యతి ।
అస్మిన్నర్థే నియుక్తస్సన్ పిత్రా సత్యపరాక్రమః ॥ ౫
నైరృతో రావణో నామ తస్య భార్యాం హరిష్యతి ।
రాక్షసేంద్రో జనస్థానాత్ అవధ్యస్సురదానవైః ॥ ౬
సా చ కామైః ప్రలోభ్యంతీ భక్ష్యైర్భోజ్యైశ్చ మైథిలీ ।
న భోక్ష్యతి మహాభాగా దుఃఖే మగ్నా యశస్వినీ ॥ ౭
పరమాన్నం తు వైదేహ్యాః జ్ఞాత్వా దాస్యతి వాసవః ।
యదన్నమమృతప్రఖ్యం సురాణామపి దుర్లభం ॥ ౮
తదన్నం మైథిలీ ప్రాప్య విజ్ఞాయేంద్రాదిదం త్వితి ।
అగ్రముద్ధృత్య రామాయ భూతలే నిర్వపిష్యతి ॥ ౯
యది జీవతి మే భర్తా లక్ష్మణేన సహ ప్రభుః ।
దేవత్వం గచ్ఛతోర్వాఽపి తయోరన్నమిదం త్వితి ॥ ౧౦
ఏష్యంత్యన్వేషకాస్తస్యాః రామదూతాః ప్లవంగమాః ।
ఆఖ్యేయా రామమహిషీ త్వయా తేభ్యో విహంగమ ॥ ౧౧
సర్వథా హి న గంతవ్యం ఈదృశః క్వ గమిష్యసి ।
దేశకాలౌ ప్రతీక్షస్వ పక్షౌ త్వం ప్రతిపత్స్యసే ॥ ౧౨

నోత్సహేయమహం కర్తుం అద్యైవ త్వాం సపక్షకం ।
ఇహస్థస్త్వం తు లోకానాం హితం కార్యం కరిష్యసి ॥ ౧౩
త్వయాఽపి ఖలు తత్కార్యం తయోశ్చ నృపపుత్రయోః ।
బ్రాహ్మణానాం సురాణాం చ మునీనాం వాసవస్య చ ॥ ౧౪
ఇచ్ఛామ్యహమపి ద్రష్టుం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
నేచ్ఛే చిరం ధారయితుం ప్రాణాంస్త్యక్ష్యే కళేబరం ॥ ౧౫
మహర్షిస్త్వబ్రవీదేవం దృష్టతత్త్వార్థదర్శనః ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్విషష్టితమస్సర్గః.

అథ త్రిషష్టితమస్సర్గః.

ఏతైరన్యైశ్చ బహుభిః వాక్యైర్వాక్యవిదాం వరః ।
మాం ప్రశస్యాభ్యనుజ్ఞాప్య ప్రవిష్టస్స స్వమాశ్రమం ॥ ౧
కందరాత్తు విసర్పిత్వా పర్వతస్య శనైశ్శనైః ।
అహం వింధ్యం సమారుహ్య భవతః ప్రతిపాలయే ॥ ౨
అద్యత్వే తస్య కాలస్య సాగ్రం వర్షశతం గతం ।
దేశకాలప్రతీక్షోఽస్మి హృది కృత్వా మునేర్వచః ॥ ౩
మహాప్రస్థానమాసాద్య స్వర్గతే తు నిశాకరే ।
మాం నిర్దహతి సంతాపో వితర్కైర్బహుభిర్వృతం ॥ ౪
ఉత్థితాం మరణే బుద్ధిం మునివాక్యైర్నివర్తయే ।
బుద్ధిర్యా తేన మే దత్తా ప్రాణానాం రక్షణాయ తు ॥ ౫

సా మేఽపనయతే దుఃఖం దీప్తేవాగ్నిశిఖా తమః ।
బుధ్యతా చ మయా వీర్యం రావణస్య దురాత్మనః ॥ ౬
పుత్రస్సంతర్జితో వాగ్భిః న త్రాతా మైథిలీ కథం ।
తస్యా విలపితం శ్రుత్వా తౌ చ సీతావినాకృతౌ ॥ ౭
న మే దశరథస్నేహాత్ పుత్రేణోత్పాదితం ప్రియం ।
తస్య త్వేవం బ్రువాణస్య సంపాతేర్వానరైస్సహ ॥ ౮
ఉత్పేతతుస్తదా పక్షౌ సమక్షం వనచారిణాం ।
స దృష్ట్వా స్వాం తనుం పక్షైః ఉద్గతైరరుణచ్ఛదైః ॥ ౯
ప్రహర్షమతులం లేభే వానరాంశ్చేదమబ్రవీత్ ।
ఋషేర్నిశాకరస్యైవ ప్రభావాదమితాత్మనః ॥ ౧౦
ఆదిత్యరశ్మినిర్దగ్ధౌ పక్షౌ మే పునరుత్థితౌ ।
యౌవనే వర్తమానస్య మమాసీద్యః పరాక్రమః ॥ ౧౧
తమేవాద్యానుగచ్ఛామి బలం పౌరుషమేవ చ ।
సర్వథా క్రియతాం యత్నః సీతామధిగమిష్యథ ॥ ౧౨
పక్షలాభో మమాయం వః సిద్ధిప్రత్యయకారకః ।
ఇత్యుక్త్వా స హరీన్ సర్వాన్ సంపాతిః పతగోత్తమః ॥ ౧౩
ఉత్పపాత గిరేః శృంగాత్ జిజ్ఞాసుః ఖగమాం గతిం ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ప్రీతిసంహృష్టమానసాః ॥ ౧౪
బభూవుర్హరిశార్దూలాః విక్రమాభ్యుదయోన్ముఖాః ।

అథ పవనసమానవిక్రమాః
ప్లవగవరాః ప్రతిలబ్ధపౌరుషాః ।

అభిజిదభిముఖా దిశం యయుః
జనకసుతాపరిమార్గణోన్ముఖాః ॥ ౧౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే త్రిషష్టితమస్సర్గః.

అథ చతుష్షష్టితమస్సర్గః

ఆఖ్యాతా గృధ్రరాజేన సముత్పత్య ప్లవంగమాః ।
సంగతాః ప్రీతిసంయుక్తాః వినేదుస్సింహవిక్రమాః ॥ ౧
సంపాతేర్వచనం శ్రుత్వా హరయో రావణక్షయం ।
హృష్టాస్సాగరమాజగ్ముః సీతాదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౨
అభిక్రమ్య తు తం దేశం దదృశుర్భీమవిక్రమాః ।
కృత్స్నం లోకస్య మహతః ప్రతిబింబమివ స్థితం ॥ ౩
దక్షిణస్య సముద్రస్య సమాసాద్యోత్తరాం దిశం ।
సంనివేశం తతశ్చక్రుః హరివీరా మహాబలాః ॥ ౪
సత్త్వైర్మహద్భిర్వికృతైః క్రీడద్భిర్వివిధైర్జలే ।
వ్యాత్తాస్యైస్సుమహాకాయైః ఊర్మిభిశ్చ సమాకులం ॥ ౫
ప్రసుప్తమివ చాన్యత్ర క్రీడంతమివ చాన్యతః ।
క్వచిత్ పర్వతమాత్రైశ్చ జలరాశిభిరావృతం ॥ ౬
సంకులం దానవేంద్రైశ్చ పాతాళతలవాసిభిః ।
రోమహర్షకరం దృష్ట్వా విషేదుః కపికుంజరాః ॥ ౭

ఆకాశమివ దుష్పారం సాగరం ప్రేక్ష్య వానరాః ।
విషేదుస్సహసా సర్వే కథం కార్యమితి బ్రువన్ ॥ ౮
విషణ్ణాం వాహినీం దృష్ట్వా సాగరస్య నిరీక్షణాత్ ।
ఆశ్వాసయామాస హరీన్ భయార్తాన్ హరిసత్తమః ॥ ౯
తాన్ విషాదేన మహతా విషణ్ణాన్ వానరర్షభాన్ ।
ఉవాచ మతిమాన్ కాలే వాలిసూనుర్మహాబలః ॥ ౧౦
న విషాదే మనః కార్యం విషాదో దోషవత్తమః ।
విషాదో హంతి పురుషం బాలం క్రుద్ధ ఇవోరగః ॥ ౧౧
విషాదో యం ప్రసహతే విక్రమే పర్యుపస్థితే ।
తేజసా తస్య హీనస్య పురుషార్థో న సిధ్యతి ॥ ౧౨
తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం అంగదో వానరైస్సహ ।
హరివృద్ధైస్సమాగమ్య పునర్మంత్రమమంత్రయత్ ॥ ౧౩
సా వానరాణాం ధ్వజినీ పరివార్యాంగదం బభౌ ।
వాసవం పరివార్యేవ మరుతాం వాహినీ స్థితా ॥ ౧౪
కోఽన్యస్తాం వానరీం సేనాం శక్తః స్తంభయితుం భవేత్ ।
అన్యత్ర వాలితనయాత్ అన్యత్ర చ హనూమతః ॥ ౧౫
తతస్తాన్ హరివృద్ధాంశ్చ తచ్చ సైన్యమరిందమః ।
అనుమాన్యాంగదః శ్రీమాన్ వాక్యమర్థవదబ్రవీత్ ॥ ౧౬
క ఇదానీం మహాతేజాః లంఘయిష్యతి సాగరం ।
కః కరిష్యతి సుగ్రీవం సత్యసంధమరిందమం ॥ ౧౭

కో వీరో యోజనశతం లంఘయేచ్చ ప్లవంగమాః ।
ఇమాంశ్చ యూథపాన్ సర్వాన్ మోక్షయేత్కో మహాభయాత్
కస్య ప్రభావాద్దారాంశ్చ పుత్రాంశ్చైవ గృహాణి చ ।
ఇతో నివృత్తాః పశ్యేమ సిద్ధార్థాస్సుఖినో వయం ॥ ౧౯
కస్య ప్రసాదాద్రామం చ లక్ష్మణం చ మహాబలం ।
అభిగచ్ఛేమ సంహృష్టాః సుగ్రీవం చ మహాబలం ॥ ౨౦
యది కశ్చిత్ సమర్థో వః సాగరప్లవనే హరిః ।
స దదాత్విహ నశ్శీఘ్రం పుణ్యామభయదక్షిణాం ॥ ౨౧
అంగదస్య వచః శ్రుత్వా న కశ్చిత్ కించిదబ్రవీత్ ।
స్తిమితేవాభవత్ సర్వా తత్ర సా హరివాహినీ ॥ ౨౨
పునరేవాంగదః ప్రాహ తాన్ హరీన్ హరిసత్తమః ।
సర్వే బలవతాం శ్రేష్ఠాః భవంతో దృఢవిక్రమాః ॥ ౨౩
వ్యపదేశ్యకులే జాతాః పూజితాశ్చాప్యభీక్ష్ణశః ।
న హి వో గమనే సంగః కదాచిత్ కస్యచిత్ క్వచిత్ ॥ ౨౪
బ్రువధ్వం యస్య యా శక్తిః ప్లవనే ప్లవగర్షభాః ।

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుష్షష్టితమస్సర్గః.

అథ పంచషష్టితమస్సర్గః.

తతోఽంగదవచః శ్రుత్వా సర్వే తే వానరోత్తమాః ।
స్వం స్వం గతౌ సముత్సాహం ఆహుస్తత్ర యథాక్రమం ॥ ౧

గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః ।
మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ సుషేణో జాంబవాంస్తథా ॥ ౨
ఆబభాషే గజస్తత్ర ప్లవేయం దశయోజనం ।
గవాక్షో యోజనాన్యాహ గమిష్యామీతి వింశతిం ॥ ౩
గవయో వానరస్తత్ర వానరాంస్తానువాచ హ ।
త్రింశతం తు గమిష్యామి యోజనానాం ప్లవంగమాః ॥ ౪
శరభస్తానువాచాథ వానరాన్ వానరర్షభః ।
చత్వారింశద్గమిష్యామి యోజనానాం ప్లవంగమాః ॥ ౫
వానరస్తు మహాతేజాః అబ్రవీద్గంధమాదనః ।
యోజనానాం గమిష్యామి పంచాశత్తు న సంశయః ॥ ౬
మైందస్తు వానరస్తత్ర వానరాంస్తానువాచ హ ।
యోజనానాం పరం షష్టిం అహం ప్లవితుముత్సహే ॥ ౭
తతస్తత్ర మహాతేజాః ద్వివిదః ప్రత్యభాషత ।
గమిష్యామి న సందేహః సప్తతిం యోజనాన్యహం ॥ ౮
సుషేణస్తు హరిశ్రేష్ఠః ప్రోక్తవాన్ కపిసత్తమాన్ ।
అశీతిం యోజనానాం తు ప్లవేయం ప్లవగేశ్వరాః ॥ ౯
తేషాం కథయతాం తత్ర సర్వాంస్తాననుమాన్య చ ।
తతో వృద్ధతమస్తేషాం జాంబవాన్ ప్రత్యభాషత ॥ ౧౦
పూర్వమస్మాకమప్యాసీత్ కశ్చిద్గతిపరాక్రమః ।
తే వయం వయసః పారం అనుప్రాప్తాః స్మ సాంప్రతం ॥ ౧౧

కిం తు నైవం గతే శక్యం ఇదం కార్యముపేక్షితుం ।
యదర్థం కపిరాజశ్చ రామశ్చ కృతనిశ్చయౌ ॥ ౧౨
సాంప్రతం కాలభేదేన యా గతిస్తాం నిబోధత ।
నవతిం యోజనానాం తు గమిష్యామి న సంశయః ॥ ౧౩
తాంస్తు సర్వాన్ హరిశ్రేష్ఠాన్ జాంబవాన్ పునరబ్రవీత్ ।
న ఖల్వేతావదేవాసీత్ గమనే మే పరాక్రమః ॥ ౧౪
మయా మహాబలేశ్చైవ యజ్ఞే విష్ణుస్సనాతనః ।
ప్రదక్షిణీకృతః పూర్వం క్రమమాణస్త్రివిక్రమం ॥ ౧౫
స ఇదానీమహం వృద్ధః ప్లవనే మందవిక్రమః ।
యౌవనే చ తదాఽఽసీన్మే బలమప్రతిమం పరైః ॥ ౧౬
సంప్రత్యేతావతీం శక్తిం గమనే తర్కయామ్యహం ।
నైతావతా చ సంసిద్ధిః కార్యస్యాస్య భవిష్యతి ॥ ౧౭
అథోత్తరముదారార్థం అబ్రవీదంగదస్తదా ।
అనుమాన్య మహాప్రాజ్ఞం జాంబవంతం మహాకపిః ॥ ౧౮
అహమేతద్గమిష్యామి యోజనానాం శతం మహత్ ।
నివర్తనే తు మే శక్తిః స్యాన్న వేతి న నిశ్చితా ॥ ౧౯
తమువాచ హరిశ్రేష్ఠం జాంబవాన్ వాక్యకోవిదః ।
జ్ఞాయతే గమనే శక్తిః తవ హర్యృక్షసత్తమ ॥ ౨౦
కామం శతసహస్రం వా న హ్యేష విధిరుచ్యతే ।
యోజనానాం భవాన్ శక్తః గంతుం ప్రతినివర్తితుం ॥ ౨౧

న హి ప్రేషయితా తాత స్వామీ ప్రేష్యః కథంచన ।
భవతాऽయం జనస్సర్వః ప్రేష్యః ప్లవగసత్తమ ॥ ౨౨

భవాన్ కళత్రమస్మాకం స్వామిభావే వ్యవస్థితః ।
స్వామీ కళత్రం సైన్యస్య గతిరేషా పరంతప ॥ ౨౩

తస్మాత్ కళత్రవత్తాత ప్రతిపాల్యస్సదా భవాన్ ।
అపి చైతస్య కార్యస్య భవాన్ మూలమరిందమ ॥ ౨౪

మూలమర్థస్య సంరక్ష్యం ఏష కార్యవిదాం నయః ।
మూలే హి సతి సిధ్యంతి గుణాః పుష్పఫలోదయాః ॥ ౨౫

తద్భవానస్య కార్యస్య సాధనే సత్యవిక్రమ ।
బుద్ధివిక్రమసంపన్నః హేతురత్ర పరంతప ॥ ౨౬

గురుశ్చ గురుపుత్రశ్చ త్వం హి నః కపిసత్తమ ।
భవంతమాశ్రిత్య వయం సమర్థా హ్యర్థసాధనే ॥ ౨౭

ఉక్తవాక్యం మహాప్రాజ్ఞం జాంబవంతం మహాకపిః ।
ప్రత్యువాచోత్తరం వాక్యం వాలిసూనురథాంగదః ॥ ౨౮

యది నాహం గమిష్యామి నాన్యో వానరపుంగవాః ।
పునః ఖల్విదమస్మాభిః కార్యం ప్రాయోపవేశనం ॥ ౨౯

న హ్యకృత్వా హరిపతేః సందేశం తస్య ధీమతః ।
తత్రాపి గత్వా ప్రాణానాం పశ్యామి పరిరక్షణం ॥ ౩౦

స హి ప్రసాదే చాత్యర్థం కోపే చ హరిరీశ్వరః ।
అతీత్య తస్య సందేశం వినాశో గమనే భవేత్ ॥ ౩౧

తద్యథా హ్యస్య కార్యస్య న భవత్యన్యథా గతిః ।
తద్భవానేవ దృష్టార్థః సంచింతయితుమర్హతి ॥ ౩౨
సోఽఙ్గదేన తదా వీరః ప్రత్యుక్తః ప్లవగర్షభః ।
జాంబవానుత్తరం వాక్యం ప్రోవాచేదం తతోఽఙ్గదం ॥ ౩౩
అస్య తే వీర కార్యస్య న కించిత్ పరిహీయతే ।
ఏష సంచోదయామ్యేనం యః కార్యం సాధయిష్యతి ॥ ౩౪

తతః ప్రతీతం ప్లవతాం వరిష్ఠం
ఏకాంతమాశ్రిత్య సుఖోపవిష్టం ।
సంచోదయామాస హరిప్రవీరః
హరిప్రవీరం హనుమంతమేవ ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచషష్టితమస్సర్గః.

అథ షట్షష్టితమస్సర్గః.

అనేకశతసాహస్రీం విషణ్ణాం హరివాహినీం ।
జాంబవాన్ సముదీక్ష్యైవం హనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥ ౧
వీర వానరలోకస్య సర్వశాస్త్రవిశారద ।
తూష్ణీమేకాంతమాశ్రిత్య హనుమన్ కిం న జల్పసి ॥ ౨
హనుమన్ హరిరాజస్య సుగ్రీవస్య సమో హ్యసి ।
రామలక్ష్మణయోశ్చాపి తేజసా చ బలేన చ ॥ ౩

అరిష్టనేమినః పుత్త్రః వైనతేయో మహాబలః ।
గరుత్మానితి విఖ్యాతః ఉత్తమస్సర్వపక్షిణాం ॥ ౪
బహుశో హి మయా దృష్టః సాగరే స మహాబలః ।
భుజగానుద్ధరన్ పక్షీ మహావేగో మహాయశాః ॥ ౫
పక్షయోర్యద్బలం తస్య తావద్భుజబలం తవ ।
విక్రమశ్చాపి వేగశ్చ న తే తేనావహీయతే ॥ ౬
బలం బుద్ధిశ్చ తేజశ్చ సత్త్వం చ హరిపుంగవ ।
విశిష్టం సర్వభూతేషు కిమాత్మానం న బుధ్యసే ॥ ౭
అప్సరాఽప్సరసాం శ్రేష్ఠా విఖ్యాతా పుంజికస్థలా ।
అంజనేతి పరిఖ్యాతా పత్నీ కేసరిణో హరేః ॥ ౮
విఖ్యాతా త్రిషు లోకేషు రూపేణాప్రతిమా భువి ।
అభిశాపాదభూత్తాత వానరీ కామరూపిణీ ॥ ౯
దుహితా వానరేంద్రస్య కుంజరస్య మహాత్మనః ।
కపిత్వే చారుసర్వాంగీ కదాచిత్ కామరూపిణీ ॥ ౧౦
మానుషం విగ్రహం కృత్వా రూపయౌవనశాలినీ ।
విచిత్రమాల్యాభరణా మహార్హక్షౌమవాసినీ ॥ ౧౧
అచరత్ పర్వతస్యాగ్రే ప్రావృడంబుదసంనిభే ।
తస్యా వస్త్రం విశాలాక్ష్యాః పీతం రక్తదశం శుభం ॥ ౧౨
స్థితాయాః పర్వతస్యాగ్రే మారుతోఽపహరచ్ఛనైః ।
స దదర్శ తతస్తస్యాః వృత్తావూరూ సుసంహతౌ ॥ ౧౩

స్తనౌ చ పీనౌ సహితౌ సుజాతం చారు చాననం ।
తాం విశాలాయతశ్రోణీం తనుమధ్యాం యశస్వినీం ॥ ౧౪
దృష్ట్వైవ శుభసర్వాంగీం పవనః కామమోహితః ।
స తాం భుజాభ్యాం దీర్ఘాభ్యాం పర్యష్వజత మారుతః ॥ ౧౫
మన్మథావిష్టసర్వాంగః గతాత్మా తామనిందితాం ।
సా తు తత్రైవ సంభ్రాంతా సువృత్తా వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౬
ఏకపత్నీవ్రతమిదం కో నాశయితుమిచ్ఛతి ।
అంజనాయా వచః శ్రుత్వా మారుతః ప్రత్యభాషత ॥ ౧౭
న త్వాం హింసామి సుశ్రోణి మా భూత్తే సుభగే భయం ।
మనసాఽస్మి గతో యత్త్వాం పరిష్వజ్య యశస్వినీం ॥ ౧౮
వీర్యవాన్ బుద్ధిసంపన్నః తవ పుత్రో భవిష్యతి ।
మహాసత్త్వో మహాతేజాః మహాబలపరాక్రమః ॥ ౧౯
లంఘనే ప్లవనే చైవ భవిష్యతి మయా సమః ।
ఏవముక్తా తతస్తుష్టా జననీ తే మహాకపే ॥ ౨౦
గుహాయాం త్వాం మహాబాహో ప్రజజ్ఞే ప్లవగర్షభం ।
అభ్యుత్థితం తతస్సూర్యం బాలో దృష్ట్వా మహావనే ॥ ౨౧
ఫలం చేతి జిఘృక్షుస్త్వం ఉత్ప్లుత్యాభ్యుద్గతో దివం ।
శతాని త్రీణి గత్వాఽథ యోజనానాం మహాకపే ॥ ౨౨
తేజసా తస్య నిర్ధూతః న విషాదం గతస్తతః ।
తావదాపతతస్తూర్ణం అంతరిక్షం మహాకపే ॥ ౨౩

క్షిప్తమింద్రేణ తే వజ్రం క్రోధావిష్టేన ధీమతా ।
తతశ్శైలాగ్రశిఖరే వామో హనురభజ్యత ॥ ౨౪
తతో హి నామధేయం తే హనుమానితి కీర్త్యతే ।
తతస్త్వాం నిహతం దృష్ట్వా వాయుర్గంధవహః స్వయం ॥ ౨౫
త్రైలోక్యే భృశసంక్రుద్ధః న వవౌ వై ప్రభంజనః ।
సంభ్రాంతాశ్చ సురాస్సర్వే త్రైలోక్యే క్షోభితే సతి ॥ ౨౬
ప్రసాదయంతి సంక్రుద్ధం మారుతం భువనేశ్వరాః ।
ప్రసాదితే చ పవనే బ్రహ్మా తుభ్యం వరం దదౌ ॥ ౨౭
అశస్త్రవధ్యతాం తాత సమరే సత్యవిక్రమ ।
వజ్రస్య చ నిపాతేన విరుజం త్వాం సమీక్ష్య చ ॥ ౨౮
సహస్రనేత్రః ప్రీతాత్మా దదౌ తే వరముత్తమం ।
స్వచ్ఛందతశ్చ మరణం తే భూయాదితి వై ప్రభో ॥ ౨౯
స త్వం కేసరిణః పుత్రః క్షేత్రజో భీమవిక్రమః ।
మారుతస్యౌరసః పుత్రః తేజసా చాపి తత్సమః ॥ ౩౦
త్వం హి వాయుసుతో వత్స ప్లవనే చాపి తత్సమః ।
వయమద్య గతప్రాణాః భవాన్నస్త్రాతు సాంప్రతం ॥ ౩౧
దాక్ష్యవిక్రమసంపన్నః పక్షిరాజ ఇవాపరః ।
త్రివిక్రమే మయా తాత సశైలవనకాననా ॥ ౩౨
త్రిస్సప్తకృత్వః పృథివీ పరిక్రాంతా ప్రదక్షిణం ।
తథా చౌషధయోఽస్మాభిః సంచితా దేవశాసనాత్ ॥ ౩౩

నిష్పన్నమమృతం యాభిః తదాఽఽసీన్నో మహద్బలం ।
స ఇదానీమహం వృద్ధః పరిహీనపరాక్రమః ॥ ౩౪
సాంప్రతం కాలమస్మాకం భవాన్ సర్వగుణాన్వితః ।
తద్విజృంభస్వ విక్రాంతః ప్లవతాముత్తమో హ్యసి ॥ ౩౫
త్వద్వీర్యం ద్రష్టుకామేయం సర్వవానరవాహినీ ।
ఉత్తిష్ఠ హరిశార్దూల లంఘయస్వ మహార్ణవం ॥ ౩౬
పరా హి సర్వభూతానాం హనుమన్ యా గతిస్తవ ।
విషణ్ణా హరయస్సర్వే హనూమన్ కిముపేక్షసే ॥ ౩౭
విక్రమస్వ మహావేగః విష్ణుస్త్రీన్ విక్రమానివ ।
తతస్తు వై జాంబవతా ప్రచోదితః
ప్రతీతవేగః పవనాత్మజః కపిః ।
ప్రహర్షయంస్తాం హరివీరవాహినీం
చకార రూపం మహదాత్మనస్తదా ॥ ౩౮

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షట్షష్టితమస్సర్గః.

అథ సప్తషష్టితమస్సర్గః.

తం దృష్ట్వా జృంభమాణం తే క్రమితుం శతయోజనం ।
వీర్యేణాపూర్యమాణం చ సహసా వానరోత్తమం ॥ ౧
సహసా శోకముత్సృజ్య ప్రహర్షేణ సమన్వితాః ।
వినేదుస్తుష్టువుశ్చాపి హనుమంతం మహాబలం ॥ ౨

ప్రహృష్టా విస్మితాశ్చైవ వీక్షంతే స్మ సమంతతః ।
త్రివిక్రమకృతోత్సాహం నారాయణమివ ప్రజాః ॥ ౩
సంస్తూయమానో హనుమాన్ వ్యవర్ధత మహాబలః ।
సమావిధ్య చ లాంగూలం హర్షాచ్చ బలమేయివాన్ ॥ ౪
తస్య సంస్తూయమానస్య వృద్ధైర్వానరపుంగవైః ।
తేజసా పూర్యమాణస్య రూపమాసీదనుత్తమం ॥ ౫
యథా విజృంభతే సింహః వివృద్ధో గిరిగహ్వరే ।
మారుతస్యౌరసః పుత్రః తథా సంప్రతి జృంభతే ॥ ౬
అశోభత ముఖం తస్య జృంభమాణస్య ధీమతః ।
అంబరీషమివాదీప్తం విధూమ ఇవ పావకః ॥ ౭
హరీణాముత్థితో మధ్యాత్ సంప్రహృష్టతనూరుహః ।
అభివాద్య హరీన్ వృద్ధాన్ హనుమానిదమబ్రవీత్ ॥ ౮
అరుజత్ పర్వతాగ్రాణి హుతాశనసఖోఽనిలః ।
బలవానప్రమేయశ్చ వాయురాకాశగోచరః ॥ ౯
యస్యాహం శీఘ్రవేగస్య శీఘ్రగస్య మహాత్మనః ।
మారుతస్యౌరసః పుత్రః ప్లవనే నాస్తి మత్సమః ॥ ౧౦
ఉత్సహేయం హి విస్తీర్ణం ఆలిఖంతమివాంబరం ।
మేరుం గిరిమసంగేన పరిగంతుం సహస్రశః ॥ ౧౧
బాహువేగప్రణున్నేన సాగరేణాహముత్సహే ।
సమాప్లావయితుం లోకం సపర్వతనదీహ్రదం ॥ ౧౨

మమోరుజంఘవేగేన భవిష్యతి సముత్థితః ।
సముచ్ఛ్రితమహాగ్రాహః సముద్రో వరుణాలయః ॥ ౧౩
పన్నగాశనమాకాశే పతంతం పక్షిసేవితే ।
వైనతేయమహం శక్తః పరిగంతుం సహస్రశః ॥ ౧౪
ఉదయాత్ ప్రస్థితం వాఽపి జ్వలంతం రశ్మిమాలినం ।
అనస్తమితమాదిత్యం అభిగంతుం సముత్సహే ॥ ౧౫
తతో భూమిమసంస్పృశ్య పునరాగంతుముత్సహే ।
ప్రవేగేనైవ మహతా భీమేన ప్లవగర్షభాః ॥ ౧౬
పృథివ్యా దక్షిణాం గత్వా ఉత్తరాం గంతుముత్సహే ।
ఉత్సహేయమతిక్రాంతుం సర్వానాకాశగోచరాన్ ॥ ౧౭
సాగరం శోషయిష్యామి దారయిష్యామి మేదినీం ।
పర్వతాంశ్చూర్ణయిష్యామి ప్లవమానః ప్లవంగమాః ॥ ౧౮
హరిష్యామ్యూరువేగేన ప్లవమానో మహార్ణవం ।
లతానాం వివిధం పుష్పం పాదపానాం చ సర్వశః ॥ ౧౯
అనుయాస్యంతి మామద్య ప్లవమానం విహాయసా ।
భవిష్యతి హి మే పంథాః స్వాతేః పంథా ఇవాంబరే ॥ ౨౦
చరంతం ఘోరమాకాశం ఉత్పతిష్యంతమేవ వా ।
ద్రక్ష్యంతి నిపతంతం చ సర్వభూతాని వానరాః ॥ ౨౧
మహామేఘప్రతీకాశం మాం చ ద్రక్ష్యథ వానరాః ।
దివమావృత్య గచ్ఛంతం గ్రసమానమివాంబరం ॥ ౨౨

విధమిష్యామి జీమూతాన్ కంపయిష్యామి పర్వతాన్ ।
సాగరం క్షోభయిష్యామి ప్లవమానస్సమాహితః ॥ ౨౩
వైనతేయస్య సా శక్తిః మమ యా మారుతస్య వా ।
ఋతే సుపర్ణరాజానం మారుతం వా మహాజవం ॥ ౨౪
న తద్భూతం ప్రపశ్యామి యన్మాం ప్లుతమనువ్రజేత్ ।
నిమేషాంతరమాత్రేణ నిరాలంబనమంబరం ॥ ౨౫
సహసా నిపతిష్యామి ఘనాద్విద్యుదివోత్థితా ।
భవిష్యతి హి మే రూపం ప్లవమానస్య సాగరే ॥ ౨౬
విష్ణోర్విక్రమమాణస్య పురా త్రీన్ విక్రమానివ ।
బుద్ధ్యా చాహం ప్రపశ్యామి మనశ్చేష్టా చ మే తథా ॥ ౨౭
అహం ద్రక్ష్యామి వైదేహీం ప్రమోదధ్వం ప్లవంగమాః ।
మారుతస్య సమో వేగే గరుడస్య సమో జవే ॥ ౨౮
అయుతం యోజనానాం తు గమిష్యామీతి మే మతిః ।
వాసవస్య సవజ్రస్య బ్రహ్మణో వా స్వయంభువః ॥ ౨౯
విక్రమ్య సహసా హస్తాత్ అమృతం తదిహానయే ।
లంకాం వాఽపి సముత్క్షిప్య గచ్ఛేయమితి మే మతిః ॥ ౩౦
మహాసంహాననావేతౌ మహాంతౌ పురుషర్షభౌ ।
ఋశ్యమూకాత్తతశ్శైలాత్ వహేయం రామలక్ష్మణౌ ॥ ౩౧
నూనమేష్యామి వైదేహీం రామస్య మహిషీం ప్రియాం ।
తమేవం వానరశ్రేష్ఠం గర్జంతమమితౌజసం ॥ ౩౨

ప్రహృష్టా హరయస్తత్ర సముదైక్షంత విస్మితాః ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా జ్ఞాతీనాం శోకనాశనం ॥ ౩౩
ఉవాచ పరిసంహృష్టో జాంబవాన్ హరిసత్తమం ।
వీర కేసరిణః పుత్ర హనుమన్ మారుతాత్మజ ॥ ౩౪
జ్ఞాతీనాం విపులశ్శోకః త్వయా తాత వినాశితః ।
తవ కల్యాణరుచయః కపిముఖ్యాస్సమాగతాః ॥ ౩౫
మంగళం కార్యసిద్ధ్యర్థం కరిష్యంతి సమాహితాః ।
ఋషీణాం చ ప్రసాదేన కపివృద్ధమతేన చ ॥ ౩౬
గురూణాం చ ప్రసాదేన ప్లవ స త్వం మహార్ణవం ।
స్థాస్యామశ్చైకపాదేన యావదాగమనం తవ ॥ ౩౭
త్వద్గతాని చ సర్వేషాం జీవితాని వనౌకసాం ।
తతస్తు హరిశార్దూలః తానువాచ వనౌకసః ॥ ౩౮
నేయం మమ మహీ వేగం లంఘనే ధారయిష్యతి ।
ఏతానీహ నగస్యాస్య శిలాసంకటశాలినః ॥ ౩౯
శిఖరాణి మహేంద్రస్య స్థిరాణి చ మహాంతి చ ।
ఏషు వేగం కరిష్యామి మహేంద్రశిఖరేష్వహం ॥ ౪౦
నానాద్రుమవికీర్ణేషు ధాతునిష్యందశోభిషు ।
ఏతాని మమ నిష్పేషం పాదయోః ప్లవతాం వరాః ॥ ౪౧
ప్లవతో ధారయిష్యంతి యోజనానామితశ్శతం ।
తతస్తం మారుతప్రఖ్యః స హరిర్మారుతాత్మజః ॥ ౪౨

ఆరురోహ నగశ్రేష్ఠం మహేంద్రమరిమర్దనః ।
వృతం నానావిధైర్వృక్షైః మృగసేవితశాద్వలం ॥ ౪౩
లతాకుసుమసంబాధం నిత్యపుష్పఫలద్రుమం ।
సింహశార్దూలచరితం మత్తమాతంగసేవితం ॥ ౪౪
మత్తద్విజగణోద్ఘుష్టం సలిలోత్పీడసంకులం ।
మహద్భిరుచ్ఛ్రితం శృంగైః మహేంద్రం స మహాబలః ॥ ౪౫
విచచార హరిశ్రేష్ఠః మహేంద్రసమవిక్రమః ।
పాదాభ్యాం పీడితస్తేన మహాశైలో మహాత్మనః ॥ ౪౬
రరాజ సింహాభిహతః మహాన్ మత్త ఇవ ద్విపః ।
ముమోచ సలిలోత్పీడాన్ విప్రకీర్ణశిలోచ్చయః ॥ ౪౭
విత్రస్తమృగమాతంగః ప్రకంపితమహాద్రుమః ।
నాగగంధర్వమిథునైః పానసంసర్గకర్కశైః ॥ ౪౮
ఉత్పతద్భిశ్చ విహగైః విద్యాధరగణైరపి ।
త్యజ్యమానమహాసానుః సంనిలీనమహోరగః ॥ ౪౯
చలశృంగశిలోద్ఘాతః తదాఽభూత్ స మహాగిరిః ।
నిశ్శ్వసద్భిస్తదాఽఽర్తైస్తు భుజంగైరర్ధనిస్సృతైః ॥ ౫౦
సపతాక ఇవాభాతి స తదా ధరణీధరః ।
ఋషిభిస్త్రాససంభ్రాంతైః త్యజ్యమానశ్శిలోచ్చయః ॥ ౫౧
సీదన్మహతి కాంతారే సార్థహీన ఇవాధ్వగః ।

స వేగవాన్ వేగసమాహితాత్మా
హరిప్రవీరః పరవీరహంతా ।
మనస్సమాధాయ మహానుభావః
జగామ లంకాం మనసా మనస్వీ ॥ ౫ ౧౪

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే శ్రీమద్వాల్మీకీయే
చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం సంహితాయాం
శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే సప్తషష్టితమస్సర్గః.
కిష్కింధాకాండస్సమాప్తః.

ఫలశ్రుతిః

కిష్కింధాఖ్యమిమం శృణ్వన్ పఠన్ వాఽపి విధానతః ।
ఇహ సంపూజితస్సర్వైః అంతే బ్రహ్మణి లీయతే ॥

ధ్యానం.

సుగ్రీవాదియుతం శ్రీశం సీతాఽన్వేషణతత్పరం ।
రామం మహేశ్వరం ధ్యాయేత్ కిష్కింధాకాండ ఉత్తమే ॥

